

اطلاہ - اس مطبع میں ہر علم و فن کی کتب کا ذخیرہ سلسلہ دار فروخت کے لیے موجود ہے جسکی نہر تکتب مطول
ہر ایک شائق کو چاہے چاند سے مل سکتی ہو جسکے معائنہ و مطالعہ سے شائقان اصلی امالات کتب کے علوم و فنون حاصل ہوتے ہیں
قیمت بھی راز دان ہو اس کتاب کے پیش بیچ کے قین و منہ جو ساوے ہیں انہیں بعض کتب لغت عربی و فارسی وارد و
و غیرہ کی دیکھ کر تے ہیں تاکہ جس فن کی یہ کتاب ہو اس فن کی اور بھی کتب موجودہ کارخانہ سے قدر و انون کو
آگاہی کا فرمایا حاصل ہو۔

در تحقیقت یہ کتاب کیا ہو ایک معدن لغات حدیث
سرور کائنات ہو۔

قاموس - لغت عربی کی کتاب ہمارے ہر دانشور و
مستغنی لغات ہو از محمد الدین محمد فیروز آبادی شیرازی
دو جلد ہیں۔

لغات کا بیان -
لغات کا بیان -

۱۰ جلد دوم - میں لغات ثنین نقطہ سے تیار ہے
تحتانی و حروف معنوی کے استعمال کا بیان ہو۔

۱۱ جلد سوم - میں لغات عربی و فارسی کے
کہ جسکے ہر معنوی و دو کالم ہیں وہ لغت سرسبز سے آغاز ہو
کہ ناظرین کو اس طریق سے کائنات ہر لغت کا آسان ہو۔

مختص لغات - معروف کتاب ہو لغات عربی کی
جسکا بیان معنی عبارت فارسی میں ہو مصنف مولوی
عبد الرشید احمدی مدنی۔

کتب لغت فارسی

لغات المبتدی - ادیفہ و لغات کا بیان
حرف اول و آخر کی رعایت پر ترتیب حروف تہجی مصنف
مولوی سیف اللہ عظیم آبادی۔

نصاب الصبیان - قہر سے لغت منظوم ہیں مصنفہ ابو نصر راجی

کتب لغت عربی

۱۲ جلد سچارا لاف اور مع کلمہ کے چھپی چھاپہ بہت صاف
خوشنما اعلیٰ درجہ کی صحت اور پاس رتبہ کی کتب ہو
کہ بیسیا قاموس جاوی لغات عرب ہو ویسیا ہی یہ کتاب
جامع لغات و احادیث سرور و عالم سلسلہ عالم جلیل القدر
شیخ طاہر بن قیسیت انکی تریاد و اعلیٰ درجہ کی جامع لغت ہو
یہ قیمت میں تحقیق کی گئی اور اس پر بہا کتاب کی
مع کلمہ چار جلد ہیں۔

۱۳ جلد اول - میں لغات ہمزہ سے تا حرف راے
معملہ باحاطہ حلی ہیں۔

۱۴ جلد دوم - میں لغات حرف راے معملہ باحاطہ
سہم سے تا میں معملہ یا یاے تحتانی ہیں۔

۱۵ جلد سوم - میں لغات حرف نین معملہ سے تیار
تحتانی مع الیائین اور اس جلد کے آخر میں علوم لغت

اور انکی اصطلاح اور روائہ محدثین کے طبقات کا بیان
اور واقعات و عرواۃ کا بیان تفصیل و صراحت نام مقامات

بقتیدہ و سال اور فائزہ الکلمات اور خاتمہ الطبع ہو۔

۱۶ جلد چہارم - میں کلمہ ہو جس میں لغات ہمزہ سے
تیار سے تحتانی مع سوم ہیں اور آخر کتاب میں بحوالہ نام
کتاب کے جو ماخذ لغات کا ہو بحروف مرموز تصحیح کردی ہو

به عطا نامہ سخن فہم ہر زبان بنی نوع انسان

نامہ کتاب مدار فاضل لغات حامل آداب شعرا معنی مصطلحات کہ فرستیدید یاد آید
شہر تداول جهان گیریش از انفاق محققین برہان قاطع ست دست آویز علمای مسلمانی

تو لوی ہفت قلم لغات ست کہ از ہر چشمہ ردیش صد و بیای کلمات منوعہ
موج و موج روانست از تصنیفات رشیدہ بحر خواہر قون نقیہ جمال بحر حق و بنیاد مولوی لادلو

در مطبع می نشی نو کشتو طبع گزین و بہترین منطبق شد

اگر باشد آب دریا
 محیطه طلال ارض بیابانی
 ای معانی قرآن و مضامین او و لطافت کلمات او و آهسته فانی
 کرد و نماند آب یا غیره که جسم است به جسم تنهایی باشد مراد اینکه نهایت برسد پیش از آنکه
 برسد و نماند علوم آفریده گاه من بحیث آنکه غیر تنهایی است اصل سی است اگر باشد اشیا تنهایی من
 قلها بود یکا محیط عالم سیاهی درود و نه بعد ازین بهشت در یکا عالم همه با فانی شوند و تنهایی تمام نگردد
 کلمات پر در گاه من هرگز پروردگار غافل است به هر چه بکل امر و پس تعلیم کرده آدم و هاب و سایر تاجران
 اینست فضل خدا میدهد و عطا میکند به هر کس خواهد داشت در حدیث است البته بعضی شعر
 و انانی است اصل سی یعنی نفرستاده ام که دایمی رسول را مگر زبان قوم را می بخش او پس سی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

می آمد متواضع و مراعی متکاثر مردا و ازانها و شکوهی توانا را که تالیف چندین حروف متعدد بوده چندین
 لغات نامحسوسه و کلمات غیر محدود و پر دخت که گویا گاه البحر مدائن کلمات ربی لغت البحر قبل این نفع کلمات
 ربی بلکه و توان مافی الارض من شجرة اقلام و البحر سیده من بعده سبقة احوال لغت کلمات الله ان الله
 عزیز حکیم و حکمت بالغة خود ما ملان لغات سید و شالان کلمات بی حد نسخ و انسانی است که کتابی است
 بی نام غیر و مجموع است و پذیر شراج عالم کیست ساخته که قال حل و علما و علم آدم الاسما و کلمات فرشتگان و فرشتگان
 با وجود چندین آفرینش او را توان داشت و ملک فضل الله توفیق من بسیار و بسیار حقیقاس مر خداوند است
 که فضل از فضیلت بزرگ گویا نانو و مواز تواند در لسان شعرانها و کما اشار الیه فی الحدیث ان الله
 حکیم و شرفنامه ایشان از شریف است که ملاطفة الرحمن بذروه اعلی رسانید و علم لغات ادوات فضلا و دستور
 افاضل صاحب سخن و قیام طالبان این فن اگر دانید و در دنیا محدود و بر خلاصه موجود حضرت رسالت نبأ
 انجمنی محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم که هر قومی را دعوت و تبلیغ رسالت زبان وی کرد و زبان
 من رسول الانبیا قوم و همه وی را زبان عرب عجم بین او روی با سام آورده و بر پیران که پیش از این
 و اصحاب لواء الانبیا و که خداوند یقین اندام با بعد حمد و صلوة میگوید به معنی عباد و محمد لا و عطف الله
 و لوالدی خیر الیها و الیه الی یوم التمام و هر گاه این کتاب مشتمل است از لغات عرب علی قدر احتیاج من
 و احتیاج و از لغات فارسی و روم و قفقاز و آذربایجان و ترک و جز آن لسان اشعار و ادوات فضلا و دستور انقال

[illegible]

۴
بیت
موسیقی
بیت
و سبک
و سبک
و سبک

[illegible]

و در این شهر است بخت ناز و شکم بنیادین حُرّت و جود در درج غزوه و کل احمد کفایت خیر تحریک
ما قیاس بخود را چون نیز غم و مسواریت و در این محظوف است که در ۱۹۰۰ مسعود و غزوه است
و اطمینان بر این بسیار

ایلیا - نام مبارک زافر سیاب -
ایلیا - بکسکه کم و سوم قبله پیشینیان که آن را
بیت المقدس نیز گویند و در محراب البیادین است که ایما
شهر بیت مبارک و نیز نام پیغمبر است که آن شهر را بوسه
خوانند و آنرا عمر بن الخطاب یعنی الله عند فتح کرده بود
و در زمان کوفه ایام بیت المقدس نام حضرت علی علیه السلام
این معراج و نیز محل و محل اشارت شود و حلقه
نا و لاه است کذا فی القنیه -

این نزال عنا - اشارت بسوسه و نیاست -
این هفت بنا - اشارت بسوسه افلاک -

فصل فی التری

اما - بالفتح بر کذا فی القنیه اما باضم ملحقه -
ارغنا - بالفتح آن چه در غا و بزیادت و او نیز
ارقا - محاسن گاه کذا فی القنیه -
استقیلا - نام ترک مبارک زافر سیاب -
انعا - بالفتح برادر بزرگ -
الا - ابلق -

امغا - بالکسر بر کوهی کذا فی القنیه -
امغا - ایشان -
انما - بالفتح مادر -
اوقکا - بضم اول و فتح دوم شمش -
ایا - بالفتح گفت دست این هر سه گفت از قنیه -

باب الی

فصل فی العربی

ایا پدر در فارسی باشد و نیز خوانند و بشا که میگویند

ایالب - بالفتح اقطاع یافتن کذا فی القنیه
و القنیه لا یعلم اذ اعرب ام فارسی ام ترکی -
ابن السحاب - ایران -
ابن العناب - مے انگوری -

ابو ایوب - سبزه و تری باران که در شب بارش
ابو تراب - کنیت امیر المومنین علی کرم الله وجهه
ابو خضب - گوشت کذا فی القنیه

ابو طیب - دار و شو که آذر و گاه که در کوه میگویند
ابو العیاب - لطمه می آید بسیار آن پرده آن رود
ابو العجب - کنیت باز که کذا فی القنیه و لیکن
در استعمال آنچه گفت تر باشد آنرا نیز گویند -

اتب - بالکسر دواج کذا فی القنیه الدسته دواج قبا و فی
اتب بالکسر شاکه و آن سین بند زانست و این
نفت اگر چه در فارسی مستقل است و همچنین بعضی لغات
و دیگر هم اگر چه مستقل و فارسی نیست اما اتباعا للسلطان
آورده شده است و ریناب بنده یا معذور مانده
اما کاتب هر لغت عربی که درین فرزند است و در دست
غیر مستقل و فارسی زیاده است -

اجتناب - جنب شدن و در پیش و نیز بر سر
اجباب - دوستان -

اوب - بفتح تین فرزند و پس و شگفت و
مکاهد است حد هر چیز و دانش کذا فی الصحاح -
ارباب قلوب صاحبان ارباب محاب
ارنب - بالفتح نگارش کذا فی الصحاح و فی الاستو -
گور و فی زفا نگو یا ارباب بالفتح نامه و و سه سنت

کہ ہندوی برہمن گویند۔

آریہ - نشاط و سپر خوانند ووشنی و ترس و بارے کہ میان صیدا و جنوب و زردگان باد ملک کہتا فی القنیہ۔

اسلوب - راہ سالیب جمع کذا فی الکستور بمعنی قانون وقاعدہ غیر مستقل است این معنی قریب معنی اول است از روی اشتغال و در شرفنا کہ در وہا اسلوب بالضم نام حکیم و وزیر معنی از اطمہ و در قنیہ مذکور است کہ اسلوب چیرے از ہناد حکما است فی اسلوب اسلوب گویند و روش و راہ یقال بہ فی سالیب القنول اسے قانون منہ۔

انسان لندیب - گیاہیت مالون پلنگ کذا فی زفا نگویا۔

اشہب کلگون - یعنی مسخ فام کذا فی الکتور و فی السخ بنزنگ و معنی جو ہر حرون سپیدی کہ سیاہی زند و نیز نوے از غیر اشہب۔

اصحاب - ہشت چارائی خلد و نمان کہ نام کردن یا نشتاد احد طراب سخت جنبان شدن و ایکدیکہ شمشیر زدن و با ہم دگر رفتن کذا فی التلج المصادر

اطناب - مبالغت کردن و زحمن سر اظفار طلیب - نان خویش کہ ہند و مٹیہ کھر گویند کذا فی زفا نگویا و در فرنگ نامہ است کہ اظفار طلیب حرون و ان جانور است از شران کہ ہندش دکہ و کندی گویند و نیز در فرنگ نامہ جانور است کہ اظفار طلیب یا سپید چرخ یا ان گویند

ہندش کچہ نامند و آن داروئے نرست افواہ لطیب کم کام را گویند کذا فی زفا نگویا و فی الصلاح فوہ بوسے اقرار ہائے خوشبوے۔

المتاب - زبانہ و شعلہ آتش۔
احم الکتاب - یعنی قرآن مجید۔
اتحاب - نگریستن نہ چراچہ در مقدمہ است
اتجب نگریستن اما باجم قباخائے معجم معنی برگزیدہ چنانچہ در مقدمہ است۔

انقلاب - برگشتن از کاسے۔
اقواب - البتہ تشدید سارکہ کہ ہند و رجوع تو بہ بدل افوا

فصل فی الفارسی

آب - معروف و روثق و جاہ و مفضل عیال و در ولج و رحمت و سخن و این معنی از ادوات است و بعضی از آب روح کہ جان است مراد و اند نہ چراچہ ہر دو سبب حیات اند و نیز آب ترجمہ مار است و از مار بعضی ہمین روح مراد شدہ اند کذا فی الخوانہ و از کلمات مانہ مکلذایا و نیز کنایہ از شراب خالص آب کنند و نیز آبداری تیغ و کارہر اکو ہند چنانچہ میگوئی آب این تیغ خوبست یا نیست و نیز مدت ماندن آفتاب در برج آہ کہ رو میان آنرا آب ماہ خوانند و ہند آنرا بجاہ وون گویند و فی القنیہ آخرین ماہ تابستان است زبان و می ہر کلامیہ معانی مجاز است و این ماہ را کہ آب میگویند ہر ان میگویند کہ درین ماہ آب سیاہ میشود و سخن آن کہ آب میگویند ہر ان کہ روانی دارد و رحمت آب میگویند کہ اثر رحمت است بلکہ گفتہ اند کہ الہا کلمہ رحمت

و فیض لازمه است و رونق تبارگی است و تازگی
اشراست و لازمه است و همچنین دیگر پیاپی است
التش و استیغ و امثال آن هر چه از افعال باشد
کذا فی القنیه بدیهه کنایت از شراب نیز می گوید
آب طرب - می انگوری -

آتش بر آب باشد کذا فی القنیه و الادوات و نیز عبارت
از پیاپی اصل یا قوت یا زرسخ بر شراب خالص آن
بران تقریر است که بابای فارسی مفهوم باشد و اگر
بابای تازی مفتوح که ترجمه علی است پس کنایت
از شراب نیز می انگوری پیاپی بلوری -

آتشین آب - می انگوری و اشک غمی و شک
گرچه عاشقان و غمخواران کذا فی الادوات -
آتشین صلیب یعنی آفتاب کذا فی القنیه
این تشبیه صورت است -

آسیاب - باسین موقوف آن آسیا که زو
روش آب بگردان آید آسیا نیز گویند کذا فی شرف
منیری و فیه نظر بر چاق قیاس تقاضا کند که آن آب
بنویسد بغیر از چاق مرکب به آن آب است اگر گوئی
که این مرکب به آسیا و است لیکن بسبب ترکیب و
ثقل این آب ساقط شده است یا مرکب از آتیه
که مختص آسیاست بحدوث الف چنانچه مرکب در است
الف را حذف میکنند جواب گویم که این سخن آن بگام
مسلم باشد چون باسین موقوف مذکور نباشد چنانچه
در ادوات افضل گفته است -

آسیب - بابای فارسی بر تور

گویند کذا فی لسان اشعرا و در قنیه
مذکور است چون دوش بدوش به هم رسانند و پیاپی
پس یکدیگر با آن پیاپی و کوفتی را مذکورند آتیه
یعنی و حکم رسید و ادوات مستطبت که آتیه پیاپی با قنیه
بر تو که دوش با دوش پیاپی و یکدیگر به هم گویند یا در کمال
چنانکه زور رسد بتنازیش می رسند و حکم گویند و قنیه
ز میاچ ازین معلوم میشود که بر تو رسد یا گویند و کین
بلکه بر تو عکس چرخ را گویند چنانچه صورتی که در آب
یا در آینه ظاهر میشود این صورت بر تو صورت
خارجی است و بهر چرخ که بذات وجود ندارد بلکه تاثیر و
غیر آن وجود نماید بر تو گویند چنانچه صورتی که در
میگویند این عالم بر تو وجودی است بذات وجود ندارد و
شیخ سعید است که بر تو نور از نور است و در ادوات
مشرقتی بر تو روشنائی نوشته است و بابای در ادوات
بنا بر کثرت که روشنائی بر تو میگویند بدینکه در روشنائی
قائم بر نور است بدینکه آفتاب است روشنائی آن
همه است و چون آفتاب نیست روشنائی آن هم نیست
نه آنکه بر تو نیست بدینکه سایه بر تو میگویند و روشنائی
نیست و صورتی که در آینه است آنهم بر تو روشنائی
نیست اما بهر چه روشنائی نیست همچنین تمام عالم
نزدیک آن موهوم بر تو است اما بهر چه روشنائی نیست
بلکه ظلمت نیز نیست و لو سلم که بر تو بهر چه روشنائی را گویند
چنانچه در شعر قنیه گفته است باز روشنائی نیست که بر تو
بهر چه تفسیر کند و تحقیق آنست که صلیب علم سنان نام
و حکم را هم بر تو را و آنکه مراحت دیو و پری را

هم بدین میگویند که آن پرتو از ایشانست و بعضی
این را وحکامی نامند بابت تعلق و مسکنیت
فانفسه و الفصح -

اسکوب - باین موقوف آسمان که عیب آنرا
سقف خوانند کذا فی الادبات و در شعر فنامه حضرت
بام که تبارش بخت خوانند و فیه نظر - ایچ بام را
پناه می نهند میگویند: سقف و بزم و شعر فنامه گوشت
که بام بالا سے سقف و در اوت نگوشت آسمان
گوشت بل بند آنرا چوخت می نامند و قول لسان اهراموت
قول اوقات ست زیرا که گفته است اسکوب بوز
آب پوشش یعنی آنچه بدو آب را پوشاند و معنی
سقف در مقدمه جابر الله علامه مختصری آسمان خانه
نشدت و فیه آسمان نیز میگنند زیرا که این هر دو تزلزل
و هم از بهر این در شعر فنامه معنی آسمان سقف نشد
ازین جمله معلوم میشود که لیسو بجای آسمان باشد
آشوب - بشین موقوف با و فارسی شور و غوغا
که تبارش مستند باغبان و گویو آشوبند و معنی فاعل و در
دستو معنی قهینه - طو است آفتاب معروف که بخوبی
آید چنانکه گویند هر آفتاب می هر روز نیز معنی شد باین
کذا فی شعر فنامه قول معنی روز و قریل که لازم و ادا
باز و معنی آخر از قبیل ستاره صبح بها و وجه تشبیه
تابش و گرمی نیز در صطلح است لکن آفتاب روح
مرا و در نزد نیراچ و بدین آدمی که عالم صغیر است روح
در آفتاب است و نفس منزه با تباب و چنانچه
سقفش نور او آفتاب است آنچنان نفس نیز قولی

فصل از روح میکند و چنانچه بطالع آفتاب طلعت شب
زائل میشود و چنان بطن و تر نور و معطلات نفسانی منعدم
میشود و در مکتوبات قدیم شیخ جهان را گوشت که چون
ساک در ریاضت زیادت میکند اول روشنائی
چون چراغ می بیند آن شیطان بدین ملتفت نشود
و چون بجوم بهرم سادات میند بان هم ملتفت نشود
بلکه در آن زیادت تا که بچو ما تباب میند و این ظهور
نفس است و چون بچو آفتاب میند بدانکه ظهور
روح است بدین هم ملتفت نشود چون ازین هم بگذرد
در نونا محدود متفرق شود در اینجا که بر در قیصر
عنایت خدا عوطل و چون درین مقام برسد
همه محو میند چنانچه بطالع آفتاب همه ستارگان را
مردوم می بیند آنکه ستارگان فی الحقیقت نیست شوند
آورد و جو شتاب - بافتخ و واد فارسی خویشت
یعنی مالیده از آرد و درست میکنند و با و شتاب بخورند
کذا فی الفصحیه -

ازوب - بافتخ گیک و کش بکذا فی الادبات و
فی الدیو تور کیر و فی منجیه منه یعنی کش با آنکه در لغت
کاتب سر شتاب است که فارسی است یا ترکی غالب است
که ترکی است لیکن هر چه تصریح روایت یافته نشده است
هم و فارسی آورده -

ازین خراس خراب - اشاره بکوفت و آزار
خیز بدین معنی که نیست که همیشه در گردش است و خراب
بدین گفته است که اول و آخر دنیا همین خراب است
و بدین معنی اگر و بر را گویند و است باشد -

اسطرلاب - بعضی حکیم و سوم آنست که منجمان را
که از ان راز فلکی ایشان را پیش نبوده و معنی آن ترا دو سه
آفتاب است چه بویانی زبان اسطرلاب را از آفتاب گویند و گویند
آفتاب - سبک شترابی زیادت همزه نند است -
اسطرلاب - همان آله و آن طایفه است که بدان
موازین بشناسد که فلکی در فلک گویا -

افراسیاب - یعنی سوارگان آب که تبارش
جباب خوانند و جباب نفتح حاست افراسیاب را گویند
افراسیاب - پادشاه ترکستان زمین داد
داد و بوجود آورده است که بعد کشتن نوزاد پادشاه
ایران زمین در او زده سال ملک ایران را فرو گرفته
و همیشه با ایرانیان بنام نعت مرشد طایفه پادشاه
ایران مین شاد و نگور باصلح که تیر تیرا آب شنی میباش
دو و چون فرار کنند از ایرانی مین چرخ که ده بزرگستان
اکب - با نفتح باکاف فارسی خسار که انی نه گویا
و در ادوات افضل از اسلاف همچنین معلوم میشود که
این لحظه بقاری رخساره که انی ز فال گویا و در او آیه آورده
اند را ب - نام هر چه در میان این حدیثان گذران می شود
انزروب یا نفتح در که در پست آورده که انی الادوات
شرفنامه گوشت در که گوشت از غایب شدن شت و اگر
انزروب یا نفتح ثقل نه خجی که غنش بر آورده باشد
و او را گنجه خزانند و نمجال نیز گویند و نمجال گویا نوشته
انزروب سلم که انی نام گویند و او را نگور که در میان
فصل فی البستکی

الکعبه الحقیقه و الیه و سبیل سلوان دوم است

اسب - نام ماه رجب -

فصل فی البهار الکمال

آذین سب - هفت گمان بوزن اشش پرست
نام آفتاب که با انی آن گشتاسب شاه بود
ذوالقرنین از انست که گمانند که دو دانه که در دو بود و
کذا فی الادوات و شرفنامه -

ارجاسب - نام سلطان افراسیاب و نام پادشاه
توران زمین که بیست و نه فرزند گشتاسب شاه را در جنگ
کشت آفرین که در کشتن پادشاه بود و سیر کرده و
در زمین مجبور ساخت افراسیاب را دوست پسندید
بن گشتاسب بهریت نورد و کشته گشته -

اسب - معروف که انی فرس گویند نیز نام هر چه
اسب - سر که بهندی سپاس گویند که انی ز فال گویا -

انزروب - همان انزروب که در میان گشت
آذین سب - نام فرشته است که انی نام گویند و در
اسب سب - بمعنی اسب است که عرصه میدانشان

باب التمام

فصل فی العربی

ابوت - بمعنی پادشاه و بزرگی و بزرگی داری که انی
ابوت - با کسروی که در متن گوشت -
ابوالبناات - خداوند و خدایان نیز نام پادشاه است
اشبات سب - و شستن و نوشیدن و نام در دیوان
اشبات کرون -

اشارات - جمع اشارت و نیز نام کتاب ابوعلی
که انی در کتاب گویند که کتاب است در علم

اغتیاث لکھ کر کای انگندن کہ از ان بیرون توان آمد
و در مصلحت شعاع که از حرمت که بیش از و می باشد
در آثر از مردم مالا یزیم نیز گویند زیرا که اگر آن حرمت
باقبل ابر خود لازم گرفتنی قافیه است بود و پنجاه و نیم
احصیات - ماران و این جمع است و ام شمع
هم چیزی نیز آید و جمع آن سهولت است
اندر روت - کجی یعنی انزروت -
انزروت - نام باوشا به از ترک -
اقتات - که مع یون گردید و شرم و شستن -
اقتات - برنج کردن و در سنجیدن -

فصل فی الفارسی

آفاق - باقاع موقوف جامه است جامه است
و سطر کذا فی الادات و شرفنامه -
آب و سحبت - یعنی اورا منجل کرد که کذا فی القنیه
و این آنجا میگویند جانکه آب و می کسی فیت شود -
آب شیر کاهت - یعنی منق تو خنوش است کذا فی الادات
آجیات - چندی است غلطات هر کانا که بخور و بطول
حیات سد کذا فی شرفنامه میری و نیز کنایت از دیوان
معشوقی کنند بدینکه زندگی عاشق است و غلطات جانکاه است
آب خرابات - یعنی شراب کذا فی القنیه
آب در جوئے تست - بابا سے موقوف
یعنی دولت و بخت و اقبال و فراموشی و حل و عقد
اسم خلافت به دست تست -
آب دست - بابا سے موقوف زاده پاک که هرگز
بلو ش و مامی بلو ش نشود و نیکی است و خا کردن آب

و وضو و شیرین و پاک دست کذا فی شرفنامه
آب ده دست - باضافت یعنی حضرت رستا
و نیز آنکه از آبش صدر از و باشد کذا فی الادات -
والقنیه و نیز آنکه جاده صدر از و نیز آید و نیست
رواق ده و سخاوت -

آب عشرت - یعنی مو کذا فی القنیه -

آب گوشت کنا ایز شرب گوشت است کذا فی الفارسی
اندر وخت - بافتن جمع کرد و گرد آورد -

آب نبات - کنایت از شرب است کذا فی الفارسی
میتواند که شراب نیز مراد بود و بر اچه شراب از قند میشود
و قند و نبات یک است و میتواند که از نبات استنی
مراد باشد و از آب نبات شراب انگوری مراد باشد
برنگه انگور یک ساز نبات است -

آتش پرست - قوی اند از طبایع اربعه و قوم موسی
آخر دست - یعنی صفت فعل و عاقبت کار کذا
فی الادات و فی شرفنامه و او آخر قمار و نه بود -

آز پرست - بابا سے فارسی مفتوح یعنی آتش پرست
کذا فی الادات و ایشان قوم موسی مغیره علیه السلام
و الله اعلم و این معطله ایشان از انست که موسی
علیه السلام انی انا الله از آتش شنید ایشان شنید
که چون آتش خداست و بنی معقول نیز یافتند
ایشان بر غم فویش و ان آفت که از طبایع اربعه است
و اعلی عناد هرین آتش است پس آتش خدا سے شد
و بر گاه که از موسی علیه السلام آخمان شنیدند
آن گمان ایشان از ایشان شد فیصل به کثیر و سید به کثیر

زرمی وخت - نام دختر پرنیز شاه که لشکر بی
یت کرد و شش ماه ملک را نذر کذا فی الاموات
ارت - استخوانها بلند و بلند گاه باز و وسامه
که از انج نیز گویند کذا فی القشیه و فیه ایضا -
آزاد و خشت - بادل و قوت و خشتیت موقوف
که تباریش عالم گویند و پندش بکاین نامند -
آستان بر خاست - او بلند شد که اکثر رتقی
و معدوم و مرد و شد از ذی کذا فی الاموات -
آسمان صفت - او قادر بر همه چیز کذا فی الاموات
آفتاب پرست - با کسی که موقوف و بایه و دم
فارسی کل نیلوفر و جانوریت مانند کرفش درازتر
از که عرب از احبار با نمند و میند که کث نخند
کذا فی الاموات و فی لسان اشعر کل نیلوفر و جانور
و فی شرف نامه هر گاه که بود دست او را آفتاب پرست
گویند و ایضا عایفه از کافران که آتش پرست و
اقول آتش پرست و دیگرند و آفتاب پرست دیگر
آتش پرست خائفند و قوم موسی علیه السلام
ایشان را یهودی میگویند و آفتاب پرست افلاکیه و
نصرانی که قوم عیسی علیه السلام اند و سبب پرستیدن
افلاکیه آفتاب را از آنست که در اعتقاد ایشان خورشید
که هر چه در عالم میشود از دست و پا چاه آنجا قنات
پس او را پرستیدند و قوم عیسی که می پرستیدند
عیسی علیه السلام را بتوکل شد پسوسته آن چپارم که
مقام آفتاب است از جای که آمده بود باز و نجارت
و او را نور آفتاب بود و آفتاب پرست او را این

میگفتند و منهم اشد و بیت الممور که قبله ایشان بود
در آسمان چهارم است و آفتاب نیز همانجا است پس
بدین واسطه آفتاب را می پرستند و فی القشیه
نیز نام درختی که برگهای و بی طرف که در آفتاب
بود و هم بدان طرف متوجه باشند و خشت نیز بود و خشت
و هر چه نامند و کاتب و باغ بندگی میان خود خشت
دید بود که هر طرف که آفتاب شد بر برگ و
بدان موشد و گل و در و در و میند و بی آن در
سدرین میگویند و خیر و راکم لجا گویند آن سید
آفتاب پرست است -
آفتاب دولت - در اصطلاح ساکنان ریح و
سختی و در اصطلاح فضلا بخت اقبال قبل آن
اضافه مشب و شب مشبه است او و بتیکه مشب و شب
آفتابش فرو و کوه رفت - یعنی وقت مرگش
رسید کذا فی القشیه -
آگفت - بوزن آبت بلا و ریح کذا فی لسان اشعر
آهن جفت - یعنی آن آله بزرگتری که کیهورانین
شمار میکنند و پندش بجهال نامند -
آن زال کوز نیست - اشارت میکند به کسی که بکمال
آینه شش حبت - یعنی دل حضرت سیادت عالی اند
علیه السلام چنانچه در طوایع است و شرح محمد الرشید
ابلق پرست - اسی براق پرست کذا فی الاموات
ات - بافتح تو کذا فی شرف نامه و نیز چیت آن که
گویند خانه ات و کاشانه ات -
آیت - باول و فتح ثانی گوشت مرغ و پیر یا انگ و

بندی بجوری کا گو دنا مندر -
 اردوی بہشت - بالفتح والفتح عدت ماندن کتاف
 و برج شور فارسیان یکماہ شمرند و آنرا اردوی بہشت
 گویند و در میان آن محلہ ہار خوانند کذا فی الادوات
 و در شرفنامہ بقول از دفا گوید است کہ سیم روز آن را
 نامند و قنہ از دفا گوید کہ کور نقل است کہ اردوی بہشت
 سوم و دوا کہ گیند ششم علم این تفاوت از خطائے کتاب
 خواہد بود و اول دست است زیرا کہ کاتب دست
 دارد بدیکہ این در محلہ باشد و آن در محلہ دیگر یعنی
 در آن ششم و رک بود و از اردوی بہشت بدین معنی
 جرم ماہ مراد باشد یعنی قمر ششم و آنرا علم بالصواب
 مراد دارد و بہشت حل است کہ آنرا بہندی سیاکہ
 گویند و آن یکماہ بہشت کمال ہمارد بہشت آن را بہر سال
 شمسی بہشت سال شمسی اجلائی گویند چنانچہ از شرفنامہ
 مذکور شد پس ہمچون سبب این ماہ را ماہ جلائی میگویند
 و قبل از ہر بہشت آفتاب دین ماہ است این ماہ را
 جلائی میگویند و قول شیخ سعدی رحمہ اللہ مصرع
 اول اردوی بہشت ماہ جلائی دگواہ عدلت بگواہ
 آنی کافریت یعنی لائق کافریت کذا فی لغات شایگان
 از دست و ہر بہشت - ای مرد مصورت خویش
 بہشت ای غیر کرد و امیدو بیا بہشت کذا فی القنہ
 و در ادوات بجائے خوار بہشت جو سبب بہشت
 نوشتہ است ہم بدین معنی -
 از کور نقش خار بر دست - یعنی تن مرده اند
 اگر دانی کذا فی التوید الفواک -

از ہلاکت - یعنی از اردوی تو کذا فی الادوات
 است - بالفتح مخفف است کہ تباری نعل خوانند کذا فی الادوات
 سکند نامہ نیز بعضی بہشت ہستم ہا را است کہ گذشت یعنی نام
 کتاب است احکام دین آتش بہشتی تفسیر تصنیف است
 اسطوانات یعنی ہم و سوم و چهارم ششم شد و در میان
 طبائع اردوہ گویند و عربکذا غنا صراہوہ گویند کذا
 فی الادوات و زاد فی اشرفنامہ یکی اسطوانات منہ چنانچہ
 عنصر عنصر خوانند و فیما نظر بر این طبائع و در وقت
 و رطوبت و بیست را گویند و غنا صراہ و خاک و
 آب و آتش را مانند پس ہر دو یکے چگونہ باشند
 و غنا صراہ نیز کہ جسم است و طبائع پنج ہا آن و فوق
 میان ایشان ظاہر است و طبقات شش تہ بہر معنی تہ و درین
 البخت - باجم و فابو الفتح ایکند از فی لسان شہرا
 و فی الادوات بالفتح والفتح باجم فارسی طبع فی شرفنامہ
 بالفتح باجم فارسی طبع و قیل لکسر -
 البخت - گرد و گردن و کنانیدن و گرد و گردن
 و گرد و گردن کذا فی شرفنامہ و در ادوات بمعنی گرد
 گردن و گرد و گردن است فقط و صیفہ ہم بر بمعنی
 دلالت میکنند اما انچہ در شرفنامہ گفتہ از بیکلفہ
 معلوم نمیشود و آن ظاہر است -
 الف کوفی است - ای ذکر است کذا فی الادوات
 و تا معجمین است الف کوفی کرے باشد پس
 ہر جہ کہ باشد کذا الف کوفی گویند -
 الف نقش لبست - ای اول چیزے کہ از نوک
 آفرید و اول چیزے کہ از جرون ہج وضع کردہ کذا

اوت - بالفیج کاه و در و کذا فی القنیه و اوت
 بعضی کم و فتح و دم شرم -
 اولت - بالفیج فانیج -
 اورت - الفیج فانیج غول -
 ایت - سرخاب است و نیز کوچ که بعضی معنی گویند
 ایت - بابای فارسی گوشت -
 ایت - بیگ -

باب الشا مشلته

فصل فی احادیث

ابو انبیاء - همان حبث یعنی کذا فی القنیه و فی النبی
 اشاش - بالفیج حث خانه و کاشش خانه -
 احداث - نوید کردن -
 ابعاث - از خود کاشکار کردن -
 اخافت گماهیست که بپند روی اکاس بپای
 اغریث - بالکس نام برادر افسر سیاه پسر
 پشتک شاد کذا فی شرفنا ما این مرد و دلت اگر چه
 مدحی یافته نشده است اما باعتبار آنکه نادانان
 خیال دارند و تکی بپندین آردیم و شاید که این معنی باشد
 انبیاش - فندیاد -

ام انجایشت - یعنی شراب زیرا چه همه بد بسیار
 از شراب زاید چنانچه آن قصه مشهور است شهر بپوش
 و پند وستان براسه محافظت از در آمدن سگلمان
 و پند و در و کذا فی غیبت و رفته بود و پند که سگلمان
 خواب بود و در قریب بران نمی خوابد و رفته در
 مشر و خوابد آمد و یک دروازه آن گوشت نوک بود

که هر که درین دروازه میاید آن خود و بعد برود و در
 صد و ده دیگر یک تیغ و یک آدمی است که هر که این را
 بکشد ازین و پدیدد و دروازه دیگر یک عورتی
 صاحب جمال هر که باین دروازه اندازان و برود
 و دروازه چهارم شراب بود هر که این بهوشد ازین
 برود یک مسافر را اتفاق آن شهر افتاد و گفت
 بکدام در و دم باز اندیشید من ای بی سلیقه کی یک پای
 این شراب نوشتم و بر دم که انحر من باتین الشجرتین
 و این آن شراب نیست که مطلق حرام خواهد شد
 نهایت مستی آن حرام است چنانچه در خبرست کل
 حرام و چندان نخورم نوشید بدین اجتهاد یک ساله
 و تقلید بعضی ای کشید که علت حرمت قلت شاعری
 کثرت شد و دم پای نوشید سرخوش گشت گفت یک
 دیگر بده تا نشسته نخاله شود چون بهر نشید مست گشت
 ز غیبت بر تفرج شد و در تفرج درآمد و رسید که در آن
 قنق و مردم بود و درون درآمدن شوهرت و بانان گفتند
 این را پیش بیده بود فی الحال مستی تیغ و کوشش
 و درون رفت باز از بی تیزی شراب رغبت طعام
 شایع طعامی موجود مگر گوشت نوک آن هم خورد
 باز از شراب که تیغ شوقست رغبت بر جاع شد
 دران دروازه رفت با آن زن زنا هم کرد و نگریخت
 منی شد این شراب نیمین چیرست که چنانچه محک
 این قصه نمود اما براسه غیبت آن
 نوشته شد تا شاید که دیگران از بدین انتحای شهید
 است است شدن از خوردن شیر شراب و نیز شادان

باب الحکم التامی
فصل فی العربی

اخراج - شادی -
ابو سرج - نام سرود گوئی -
اخراج - بیرون کردن -
اوراج - در نور دیدن -
اعج - لنگ -
اعوج - کز نام محبت و کینا فی البتوونی الان ام فزین
انج - بالفتح تفرک کذا فی زفا گو یا و این معریت
انموج - بالضم نمودار و مانند و چنانی اینست
معریت هست قبل الفتح آن فصیح نیست بحدن هر و ز بل
ادواج - رگهای باریک هر دو طرف کردن -
اول صج - یعنی صل -
لویج - روشن و شخص برون کشاده -

فصل فی الفارسی

اتشین دواج - کفریه جام کذا فی الفتنیه
اگر گوئی دواج قمار گویندی را با قباچه نسبت جواب
گویم در حق دفع سراسیمه لقبه کرده چنانچه آفتاب
جب المساکین گفته اند -
آشوبج - باغی موقوف و یا س فارسی یعنی
یک طبع از طبع اربعه که تباریش عنصر خوانند و تا
کذا فی الادوات و شرفنامه در زفا گو یا جمیع فارسی
آورده است -
آرج و آرسنج - استخوانهای بلند در میان
بندگاه باز و وساعده که بجا افتد و توفیق گویند فی شرف

و توفیق و شرف که در میان اشعار از جمیع از پیشه است چنانچه
در باب الباری می یابد از پیشه کسان اشعار که جامع این اشعار است
دانش ششتر بودن گنج از دانش افشردن در ادوات است
انج پرده است که از تراش کار کنند و ارج بالفتح در کنه اللغات
معنی بویا یعنی در ادوات خوش و در ده و در بنگار و لغت معنی
آج - بوزن آمد صند برد قلاب اینین که بر سر چوبی
کرده باشند و بدان پاره طسج کش و در شرفنامه
هم بدین بوزن کار دند کورست اگر آن کار و ست
پس هیچ احتمالی نیست زیرا چه کار و در ادوات همین
یک وزن اند و اگر ازین کار و در همین مراد باشد
پس بعضی آنرا بار و موقوف میخوانند باریک کان
آج نیز موقوف باید خوانند اما هیچ نیست که کان
مفتوح است و در ادوات افضل بدین معنی آج بنون آورده
آج بوزن گندام معار گویند بگوشتابه پر کرده
تباریش عصب خوانند کذا فی شرفنامه و در میان اشعار
که در کتاب است نیز هم بدین معنی آورده است قال گنج
بودن آگند عصب که آنرا با رسی جگر آگند گویند
اما در قنیه مذکور است که در لسان اشعار قوم است که
امیر اسدی گوید آگنج قلاب اینین بود بر سر چوبی
محکم کرده و بدان پاره طسج از چندان بکشند و
در ادوات افضل آگنج با کاف تازی یعنی قلاب است و
با کاف فارسی بمعنی است و بدانها و صمیح -

آهنج - بوزن آگنج اندازند انداز کذا فی شرفنامه
و در لسان اشعار بمعنی اول مذکور است و میان بعضی
شرفنامه در حاشیه ملاحظه بقلم خود معنی نوشته نوشته است

و این لغظ شش از آنجهیدن و معنی آنجهیدن توشه کشیدن نبشته است پس معنی آنج کشیدن کشند و یکش نیز باشد.

ارج - بوزن فرج قدره اندازد و ارجند مرکب از اسرج - بافتح شگرت زاوی که پیش سید و گویند از سرب و عصا نه باشد بسیار که کذا فی الطب استاق الاشیاء اندوخته نشو و طلب به پنج دانست علم است اما ج - با کسر سبزی پاک کذا فی القنیه استغیج - با کسر ایمره کذا فی القنیه.

استید ارج - با کسر سبزی به این لغت نیز عربی می نماید اما به در لغات عربی یافت نشد نه به و تمایزی آورده ایم و در لغت طلب نه کورست سبزی به نیز به سرب بند و می بگاشد بوزن کشند استغیج - بوزن ارجی بهشتن می کرد و جمع کرده و گوگردکن می ام کذا فی شرفنامه در لسان آنرا یعنی اولی در روزی یعنی آخر و اقوال به میضه بیشتر است میان مصدر و فاعل و امر شش است از انجهیدن.

ارج - با کسر سبزی به رشید و ادون و باضم است که از آرزو سازند شش با و کن نیز گویند کذا فی القنیه.

ارج - بوزن سبج به سبزی و رفتن و بوزن کشیدن که از لسان است و در لغات و در شش و نامه بیرون روست نبشته است بجای بیرون رفتن بیرون کشیدن

و این معنی هر دو قریب یکدیگر است زیرا که یک معنی لازمی است و دوم معنی متعدی یا چنین بسیار می آید اما معنی آن بیرون روی از کدام قبیل باشد و من میدانم شاید این تحریف کاتب بجای رفتن روی نبشته است و کتابه قریب است این گمان از آن میشود که در ادوات لغات لسان اشعه اکل آورده است و درین لغت بجای رفتن روی آورده است پس معلوم شد که خطای کاتب است و الله اعلم بالصواب.

ارج - بدوین من ثانی و بوزن آنجهیدن کذا فی القنیه ارج - بدوین من ثانی و بوزن آنجهیدن کذا فی القنیه ارج - بافتح لیکن سی و نه و ارج - باح آنجهیدن کور.

ارج - بوزن سوگند میوه است که اندرون ارج است و فارسیان آنرا سگ نامیده اند و اهل هند آنرا لاسوره گویند و بعضی اینهمه نیز گویند کذا فی اللغات.

ارج - نام سپر فریدون والی ایران زمین و نیز نام پادشاه شهر بابل که از ایران لشکر کشید و شاه بن سیاوش بود.

ارج - اشارت میری ملک است. ارج - بی حواس است.

فصل فی الترمی

ارج - بهمتین دار. ارج - بالنفس گروا.

فصل فی التری

اجحاج - با بنم بهشت کذافی کش نامه و
ورزفا گو یا کسب جا نر کند آورد و است -

باب احسام

فصل فی العربی

ابن الصبح - آفتاب و روز و حرام کذافی آفتاب
ابو الملیح - چکا و ک مینی قبر کذافی زفا گو یا و
آزنا سرخاب نیز گویند و میگوند چون بهشت او
عالمه شود بنهشته و دیگر نیکند چندی روزی همچنان
بزیده باز گیر و بعضی سرخاب خود جای که بهشت او
بر این میشد در آن آتش خود را زده اند -
ابو یحیی صلیح - آن چهل صبح که طریقت و صبح گویند
اصلاح - اصلاح آوردن شی که در آن نیکو کردن اصلاح
اصطلاح - بایکدیگر صلیح کردن کذافی اصلاح
و در عرب نو هفت بر چیز -

افضیاح - سرخ و زرد شدن غوره خرماد
پیدا آمدن صبح کذافی التاج اکندین و شمال غالب
آمده پیدا آمدن عیب و بظا هر شدن عیب و کرم
سرخ و زرد میشود -

اقتراح - چرخ حکم از کلمی خواستن بی عیبه و عیبه
الحاح - زاری کردن و در خواستن و سستیدن -
امح - سخت نکلار و در خواستن طلب یعنی آمد است
و در تاج ست سپیدی اندک پالا و سیاهی
آمینته باشد و شیرین تر -

ایضاح - هوید اگر دانیدن -

اربع - بالنتج سبز -

اربع - بنم کیم و سوم کوبان شتر -

ارکونج - بفتح کشند -

ارنج - بنم کیم و سوم شوت و قیل بفتح کیم و بنم

و بنم ارنج بکترین پروبال -

ارنج - بکترین و یک گلی -

انعلج - نفتحین زنت -

افضج - نفتحین زروبان -

اوج - بنم کیم و قیل بفتح کنار -

اورج - بنم کیم و سوم و زده -

اورکاج - بنم کیم و سوم -

اورکوج - کوبان شتر کذافی افسیه -

اوسج - افسیه پشانی -

اوسج - بنم کیم و دوم مفتوح موانست -

فصل الجیم الفارسی

اکاج - آن چهل یک بند که نشاند تیر که و بنم و نشاند تیر که و بنم
کذافی الاوات نیز التی مت بر گرانی کشا و زراکی کذافی
شرفا را باج و باج و بنما باج باج که و فصل باج که
ایجوچ - بفتح اول سکون ثانی و ضم حیم با و او و عود
که بهندی اگر گویند -

ایلوچ - بفتح با و او فارسی شیرینی بغایت سپید
و آنرا قند نیز گویند کذافی شرفا و در فرنگست
شکر که بغایت سپید میشود آنرا میگویند -

ایسج - بوزن و معنی اسبج و فی افسیه
تشداد آهین -

فصل فی الفارسی

آتش صبح - اسی آفتاب و گرمی و روشنی ان
کذا فی الادوات -

الاعمال آدم و حوا - یعنی ادا آدم و حوا
علیہما السلام -

اندر این ستراخ و این ستراخ - اشارت بسو
دنیاست زیرا چہ دنیا کذب آدم -

فصل فی الترمکی

احجاج - بالغیر بہشت کذا فی القنیہ نقول
از ذہاب و اندام علم -

باب الخباہ

فصل فی العربی

انخ - برادر و فارسی یعنی آفرین و خیر و خیر
و مکرر آورده اند چون پنج پنج و پنج -

احمد طرخ - نام شهری در ایران یکی پنج گاہ و ارا
بن و ارا بن و در شجائب البیان مندرج است

کہ اشک گاہ سیاهان علیہ السلام آنجا بود و این معنی
نہدند از آنکہ در آنجا بود و این معنی نہدند

احمد انخ - بغیر از سیہ بن و پنج فرما و کنندہ
انخ - ہنگامہ مرغایہ او با و باشد -

فصل فی الفارسی

آب رخ - کنایہ از شربت رخ کذا فی القنیہ
آن رخ - گوشت پاره باشد کہ در تن مرزم آید

بیشتہ سیاہ بود یعنی نہ و عربی از آنکہ بول و ہند
مسدود کنند کذا فی الادوات و قول در ادب کذا فی شرف

آفتابہ حرخ - آفتاب و مہتاب -

ابلق حرخ - روزگار اسے شب و روز -

آینو سی شاخ - ناسے و شمنائی -

اجرام حرخ - یعنی افلاک و سیارات سبعہ
کذا فی الادوات و معنی ترکیبی نشانگان آسمان است

اختراخ - نام نوح علیہ السلام کذا فی شرفا و ذکر معنی
از رقی حرخ - فلک -

استناخ - بمعنی گستاخ و استناخ - نیز ہمین معنی
کذا فی شرفا -

اشک تلخ - آب چشم کہ از گریہ و اندامہ زاید
کذا فی الادوات و القنیہ -

انخخ - بالفتح گرفتہ و رنجیدہ کذا فی شرفا
و فی الادوات انخخ گرفتہ و و اندام ہم چہین گرفتہ

و تلخ - روے و اندام -

این حصن ہزار رخ - اشارت بسو فلک است
و قول اشارت سوے شبست کذا فی القنیہ

و در ادوات ہم بمعنی این سخن ہزار رخ - روے
بدانکہ اطلاق لفظ خوش بہر دو کلام خاقانی یسند

آمدہ است این گرگ کہ چشمن ہارانی یعنی فلک
زیرا چہ آن درشت ست و ہزار رخ گشت است از

سارگانست و نیز ہزار رخ لوجی از سارگان کہ چہ سیاہ
میشود مانند و حق خرقہ و چشمان و میتواند بود کہ لفظ

خشن از خطا سے کاتب باشد -

باب الدال المهمل

فصل فی العربی

۱- ما و نیکیست کردن و یاری کردن -
 اسد - شیر درنده نام برجی است که صورت شیر دارد
 بسوز - سیاه و تار بزرگ و میان دل -
 اشهاو - گواه گرفتن و حاضر کردن و بی و بی
 از مرد جدا شدن -

اطراو - برانیدن چینه فرمودن -
 اقراو - متنا کردن و یک بچه زادن -
 افساو - تباہ کردن -

احمد - نام پیغمبر علیہ السلام و نیز اسم شاعر
 معروف است که معنی بزرگ هم آمده -
 اهر - بافتن بے ریش و ساده زرخ -
 احم سوید - کنیت دیر کذا فی القنیہ -
 احم القلاید - بالضم و باقون و لام شارستان
 زرین کذا فی زفا گویا -

انشاو - شوا نشا و کردن تعریف کردن که شوا
 او تا اینجا و آن جمع و تکرار و تکرار و تکرار
 اینجا و هست کردن و تکرار و تکرار و تکرار
 ایراو - حاضر کردن خود آوردن -

فصل فی الفارسی

آتش شد - اسی در شور و غضب شد
 و نیز آب آتش شد -

آباد - آبادان ضد دیران و نیز آفرین -

آب او پرو - اے رونق و طراوت و جاہ او پرو
 و او بخل کرد -

آب بدل میشود - او سر در بدل می افتد

ابا محمد - کنیت مشر آدم علیہ السلام او در وقت
 اشرف اکرم و لاد او محمد رسول الله صلی الله علیه و سلم
 کذا فی رساله حسین شاهی -
 ابدا - همیشه -

ابو جواد - کنیت گرگ کذا فی القنیہ -
 ابو زید - موصوف صاحب مقامات حریری آنرا
 ابو زید سر و بی گفته است کذا فی الشرفنامه و او
 شاعر بود بطبع اسب و فرزند می تانته -

احمد - بفتح تین کجی نام خطی قلمی و بنام تین نام
 کوچه که در باب اوست احمد جیل شیبیا و نجیب
 و نیز نام جنگی معروف که دمان مبارک آنحضرت
 در آن جنگ شهید شد و مصطفی آورده است که با
 حضرت رسالت هفصد تن بوده و مشرکان سه هزار
 و یکصد و پنجاه تن شهید شدند و آن جنگ و در
 خلاصه البیضاء آورده است که در آن غزوه جبرئیل علی
 ایمین و سید حضرت رسالت قاتل شد و گردن
 سخت ترین قتال واقع شد -

احمد - نام حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم
 قال انما فی السماء احمد و فی الارض احمد و نیز نام شریف
 و الدین محمد بن محمد بن اسماعیل و نیز نام حضرت علی
 بن ابی طالب بن شجاع بن حسین بن علی که از فرزندان
 سلطان ابی ابراهیم او هم بنی است و لشکر دریا ازان
 گوید که جماعت زیاده شده بود بیکت قدم ایشان
 دریا پاریاب شد و همه خلق بلاست اسباب شد
 و ارشد - شهر می نیز نام سپهسالار که فرزند اوست

کذا فی الادوات و این معنی تو طلای است -

آب بقم شد - ای سنج شد -

آب نقر کشید - یعنی آب حیات این معنی مجاز
از قبیل ذکر سبب و ارادت مسبب یا که نزدیک

حکما همین آفتاب نورست بر اے حیات حیات
و ایشان میگویند آفتاب تجلی روحست ماه ظهور

آب و جگر در او - بابا موقوف یعنی بقای
مفاسدست اینمذات از مصلحات ادوات -

آب رگها با و چشمه است در کمانا باد که آن را
آب رگنی نیز گویند کذا فی القنیه

آبرو و - بابا موقوف منبیل که منبش با لچر
گویند کذا فی لغات گویا و باضافت جو به آب -

آب شد - اے شرمندہ شد -

آب فتنه تیره شد - او فتنه فرو شد -

آب گبوی - یعنی آن آب دریا بهین که در
حدود مشرق است گویند هر شب عورات خوب صورت

از آن آب گبویرون آیند و در دامن کوه با
کنند و سرود گویند چون آفتاب بر آید و آب

در روند و آن دریا - بحر اعظم و بحر اخر و بحر محیط
نیز گویند کذا فی الادوات -

آبکند - بابا موقوف یعنی منک که از سیلان آب
و زمین می افتد و در لغت گویا یعنی که بسط است

آب گل آبستنی دهد - یعنی زمین حاصل نبات
کذا فی المتوید الفوائد -

آب حروارید - یعنی رونق مزایید و روشنی او

و نیز علی که مردم کلان سال را در چشم پیدا می بینند
بکلی دور گرداند و مقدمه آن حرمت است -

آب نحمد - یعنی تیغ و سنان و امثال آن
پیاله انگبین و باور -

آب منفقد - شله و در ادوات بمعنی می است -
آتش بنشانند - او اشتها بر کذا فی الادوات

و نیز فتنه فرو نشاند و غضب و کرد -
آتش با و - او رونق ظلم و گرمی بازار ظلم کذا

فی القنیه و نیز بمعنی تو آید بر باد که آتش است که
بے با و او فروزد بخلاف آتش تقی که بغیر باد

نیز فروزد و او را ظلم و رونق آن کذا فی الادوات
و نیز آتش ظلم او طالع که کچو آتش است باضافت

مشبه بر سوسه شبیه و اگر ازین بیداد ظالم مراد بود
بر کچو آفر موقوف باشد از آتش با و ظلم مراد بود -

آتش بے و و - تو و آفتاب و در و غضب -
آتش خورشید - نو آفتاب گرمی او سودا شوق

آتش زو - او ترک کرد و غضب و در و بقرار
گیرد کذا فی الادوات و نیز سوخت و آفرخت

آتش زو یا فتنه - او رونق و گرمی با نا را زو یا
آتش سرد - موسخ و آب اصل کذا فی الادوات

آتش قند - او شهاب -
آخته قد - با خا موقوف نام او رده شده

کذا فی الادوات -
آر آتش خورشید - یعنی نام نوا که است لحن

کذا فی شرفنامه و نیز خطیکه بر خواره خوبان بر آید -

آورد. خانه آن کرده که آنرا در دفتر نیز گویند
 که آنرا در دفتر خانه و در قفسه یعنی اول بار در دفتر
 مسطور است بر جا که ذکر آنرا در مقدمه است و آنرا در دفتر
 را به معنی توانست و این مضارع یا برین معنی
 توانستن است و در فارسی ابدال همزه بیا و بعکس
 بسیار آمده چنانچه آید بیا و بیا و نیز اگر در دفتر دراز
 و کج خیمه‌ای است که با رطب و دوشاب خورند.

آنرا و - ضد آباء و درخت سر و که یک شانه است
 رسته باشد و شانه متماثل نشده و سوس را نیز آنرا
 گفته اند و نیز به معنی علمیه و جدا آید که آنرا در دفتر خانه
 و مثال فی زنا گو یا نام درخت است و گویند درخت نیم
 و در بعضی لغات طبعی است بجا که گفته است اقول
 نیز آنرا از قید و بیا که آزاد شود و نیز تعاقبات المفاصل فی
 آنرا و - و نیست که آنرا اند و تو قو و خند قوی گویند
 آنرا و - با دار فارسی گل میانه آب و گل که درین
 و درخت باشد و عرب آنرا ملاط خوانند که آنرا
 فی الادوات و آنرا گلاب نیز گویند.

آسمان بر خاست و افتاد - بلضاقت
 یعنی دنیا بوقت نون یعنی آسمان بلند شد و نیست
 استیمن بر زو - یعنی مسقط و خست شد و استیمن
 آسمان را زمین می‌کند - یعنی آسمان را همچو زمین
 می‌کند و حق بر سر کردن و بر پایه آوردن یا
 از رویه خیار که ذات اقل است.

آفتاب زو - خریزه و می زعفرانی که آنرا فی الادوات
 افتاد - بوزن آن که یعنی جنگ و خصوص که آنرا فی لسان الشرا

و قبل یفتخین که آنرا فی القنیه -

آخر و عیوه و درخت ارک که بخت نشده باشد
 و آنچه بخت باشد و درخت و درخت و عیوه و درخت
 که آنرا فی القنیه و در صراح به معنی مرد آمده است و
 در تاج نیز به معنی میوه ارک که در تاج و در این لغت با
 در عربی یافته نشده پس معلوم شد که فارسی است -
 آورد - ضد برو و کارزار و حمله گاه جنگ مبارزه
 و کوشش تمام و در ادوات لفتح و ضم و او بر اس
 معانی مذکور آمده است غیر معنی اول -

آوند - بالمد و قبل یفتخین آدانی خانه و تخت و
 شطرنج که آنرا فی القنیه منقول از دستور و لیکن نسخه
 در کتاب است و در آن تصحیح نگرده است بعد از یفتخین -
 آهن سحر خور - ای زخم سکه سحر خور و نیست
 سحریت و زحمت سلاسل او نکشید که آنرا فی مصطلح ادوات
 است مقصود - ای آیت طبعی و اند و طبعی و رسول
 و اولی الامر مکه که اینها -

این جمشید - یعنی طبعی و سکه که آنرا فی الادوات
 آبر و - سبیل است که به یکدیگر گویند و معنی گویند
 آبر و - یعنی رضا و به و اشارت با بر و کند
 کارها من شرفنامه -

ایهد - بقدر ثالث نام و ابرویت که آنرا در سبیل
 گویند و در ادبیر نامت فون یعنی بقوت راند و نرم
 طبیعت است اگر سوره بر حره انگشت نافع آید که آنرا
 فی القنیه من الطب -

اجمود - اجوا این خراسانی که آنرا فی زنا گویند یا

و در بعضی نسخ طبع معنی او اوج این نیز کرفش مذکور است -

وب آموزید اوب و از او کرد ای بلند قدم نام آور شد کذا فی القنیه و معنی اوب آموزنده کردن ای مودب کرد و از او آموخت و از او آموخت اوب گردانید یعنی چنانچه او بقبول پذیرد است چنان هم - اروند بافتح نام کوبه کذا فی زفا گویا و قال فی شرفنامه بدوی و جمله را گویند که رود و درست - ارجمند - بافتح باجمیم موقوف و اظهار حرکت جیم غلط است چنان از مرکبات است چون و انشود و در مرکبات اظهار اعراب آخر اول گفته اند بظاهر مشاء و عزت کذا فی شرفنامه و در دستور مذکور است ارجمند بے متناوب غلبه کننده و گرامی معنی غریزی فی الادات ارجمند گرامی -

ارجمند - باجمیم فارسی هر چند کذا فی القنیه - ارد - بوزن سر و جان آرد و معنی نخست نیز نیست و پنجم روز از ماه - اردو گنج - از گنج رست بمانند و با رطب و باد و شب میزند کذا فی القنیه - ارفید - نام کوبه کذا فی القنیه - اروند - بافتح قوزیایی و دهنری و نام کوبه بر یک فرسنگ هران جانب مغرب در عتبات ابدان و قوم است که برین کوه در یک فصل سه حالت بود بر قلعهستان باشد و بر صفحه ریح و در و درانستان و جهان اروند معنی اخیر -

از پشت سیاه زین فرو کرد و با شوب کتانه کذا فی الادات و معناه شب با خریب و صبح و میید از پشت کوه جا و را حرام بر کشید و از پشت کوه کدا و آتوره کذا فی الادات -

از جان سیر آمد - یعنی زندگانی خوش می آید از جای برود - از میران و میرا کر و کذا فی الادات از خواب و راند - ای بیدار شد - از دست شد - ای از دست رفت و تبا شد - از عدم بگذرد - اعنی از مرده زنده شود و قیل یعنی در عدم بود و قیل بدیعنی اشارت از اینجا بصورت مشهور است می آید -

از عدم در برود - مثله - از کرد عدم شانه کرد و ای موجود شد و آفرید و ظاهر شد و کذا فی الادات و معنی ترکیب است که عدم دور کرد -

از کل او بر خورند - یعنی از شفاعت واد خلق او و از دولت او بهره مند گردند - از هم بر آید - یعنی پریشان شود و نیز معنی غصه شود از هم شد - ای جدا شد و باز شد و شکفت - از شد - بهترین بازار فارسی جان آرد و معنی او اسپند - با کسر با ب فارسی وانه است و معنی معروف براسه نفع چشم - فمناخ آلا اسپند بخت زنده نیز گویند -

اسب و فرزند نهید - یعنی بطون و در آب و فرزند شطرنج باز و بازی بر و فرزند کذا فی شرفنامه

اسپید بکمره لغتی در سیدت زیادت هر چه
 آشنا و - بالضم آموزنده و آنکه در کاری ماهر باشد
 گویند فلان کار را سادست یعنی داناست -
 استخوان رنده - بضم زه و فتح را رنده است که هیچ
 با نوری را نیا زارد و چون گریسته شود استخوان سوده
 و پودیده را بنفشه اگر گرفته در موی پرده از او آفریند از
 آن بپاشند بگردد و اگر نشکند شود و بهر که سایا بکند او
 بادشاه شود و عریک را با خوانند که انی اود است
 و معنی ترکیب فرشته استخوان است و لیسان استخوان
 بجای دال کاف آورده است یعنی استخوان زبان
 استخوان - پیوسته و آنرا استخوان دیون نگویند که دالی است
 اسکندر را با و نام شهر است و جگر جنوبی با و گوشت و الف
 آشنا و - بیت و ششم روزنامه -
 استخوان و - دوم روز از فوریکان - و شش دان
 افتاد - بالضم صند بر ناست نیز یعنی و بر شد
 افت و افتاد - کلاما بالفتح شکفت که تابش و تاب
 که - بید و نیز افتاد مضارع افتاد و آید و لیکن این کلام
 باید که بضم زه باشد اما در تفسیر مفتوح آورده است
 افتاده است و در بعضی فرسنگ است معنی افتاد بگفت
 خدمت نوشته است قول آن افتاد با خون خواب بود
 افتراشته قد - پائین موقوف جان آخته قد -
 افتند - جان و معنی فروزیایی و تیری و افروزیایی
 افتند - بفتح تین جان محدود یعنی جنگ مخصوص
 اگر چند - یعنی بر چند کدافی شرفنامه و قیل این
 مختصر اگر چه اندک است و نیز مرکب را اگر و چند -

الهت شد - ای مفلح شد و مجر گشت -
 الهوند - بالفتح نام کودمیت بسیار بلند -
 اهرود - با و او فارسی نام میوه است در ملک است
 بغایت شیرینی و آنرا گی و شیر در و میوه بسیار
 بگل نبات باشد و آنرا تشبیه به نباتان نور برآمده کنند -
 امید - بضم کم و کسر و م معروف و فتح میوه شده که خوانند
 موهفط است که انی القنیه و اقول در کلمات شج سدی
 و غیر آن شد و یافته شد پس تحقیق چنین باشد که بکیم
 شد و خوانند و خطا همین فتح و تشدید در اول کلمه است
 امید با ای فارسی چشم شمی و شمن از کس -
 امید را پی برید - ای نومید گردانید -
 امید را پی کرد - مثل -
 انار قرطی - درخت انار است که در کوه بیتون
 کیفیت آن چنان بود که خسرو بفرما و خبر فوت شیرین
 بدروغ رسانید و همیشه که بدست دشت بر سر خود زد و
 آنرا از چوب نار به بخون آن کو گشت بقدرت حق تعالی
 از آن شته درخت نار رسیده گویند آن درخت بنور است و بسیار
 و میوه آن سرخ باشد و درون آن سبز و آنه بود بلکه سیاه
 آن چون دل عاشق سوخته می باشد کدافی شرفنامه -
 انبان باد - انبان تپی که با و پر باشد و بر شکم نیز
 اطلاق کنند و آدمی را نیز انبان باد گویند مجازا -
 اند - بالفتح عدد مجهول از سه ده و نیز سخن بک گفتن
 در شمار کدافی الادوات و شرفنامه در تفسیر آه و است اند
 بوزن و معنی چند و نیز پانصد قرن گویند بر قرن سی سال
 پس پانصد قرن نوزده هزار سال باشد کدافی شرفنامه
 اللفظ

اندر خور و - لائق و دیبا و اندر خود فتح را در دست
بسی حدیث کدانی شرفنامه فیروز و خور و چنانچه
گویی آب در خور و و درم و غیر آن -

الغیر - یعنی پیرویه کدانی بهمن اعظم -
انگیزد - بالغی و با کمال فارسی منوم انگیزه که
بندش بهنگام خوانند -

انگشت بر چشم نهاد یعنی قبول کرد و بطبع
سلسله و تفسیر حال خراسانی که در خراسان جو
سخن کسی قبول میکنند گشت بر چشم نمی نهند این دو

اورمزد - بالغی و در موقوف ساره است یعنی
شیاده و کمال ششم که خاصیت و خانه در
برج قوس حوت دارد و تعلیم دوم که آن بلاد چین
بود و نسبت و نجان سعد اکبر خاند و تبارش ششمی
نامند و در لسان اشعار بود و فارسی صحیح است و نیز

اول و در پایان است از ماه و تیر نام بهمن بن
اسفندیار که را خیر از تفسیر است -

او - بالغی و غافل و فریب کدانی الادات
و در شرفنامه یعنی آخرین موقوف است -

او چنگ - بهمن از موقوف نام مقام کدانی القبه
اولا و - با و فارسی نام و یو که در شهر راه بهمنی نش
بسته بود و او را تباری که کرده چایکه که یکا و س بسته بود
برده و مقام دیو سپید نمود و کشتن دیو سپید و شاه
مازندران رستم و ارباب شاهی مازندران داد -

او - تفسیر بهمن جهان آورد و -
او - بالغی و اول در اندر و دیان و بالغی و

او موقوف و خور از ماه آبان که در کتاب عقرب بود
و آن روز و جشن بهمن است

ایند - سرشک آتش کدانی الیستور -

ایزد - بایار فارسی نام ایزد تعالی بیارسی زبان -

ایزد - بالغی و کمال است که در بهمن رحمت بدان باره
و شایر گویند بهمن کدانی الادات و نیز قضا

بوزن گبر دست و نیز قوت و سنت شدن قوی شدن

این آبا و - یعنی جای آن -

این سواد - این جهان -

این شاه رخ زرد - یعنی می بحرانی و آفتاب

این شد و - یعنی دنیا -

این مهد - این هوای زمین من الادات کلمات

فصل فی الترمذی

ار - کبریم و سوره و او و بهمن کیم و فتح دوم

کبک در می کدانی القبه

اند - بالغی و سگند -

او - بهمن کیم و فتح دوم آر -

باب - الدال

فصل فی العربی

استاد - معروف یعنی دانا و دانش و در فارسی

بزیارت و او فرس و سین موقوف استعمال کرده

فصل فی الفارسی

اسم دارند - کمال و موقوف مدت اندک کتاب برج

حوت که بهمنش چاکن نامند سفند دارند یعنی دوست

او - استاد - با و فارسی چاکن استاد -

باب الرابع المملک

فصل فی العربی

آخر - پسین بمعنی نهایت و تمام نیز آید چنانچه
گوئی آخر کا چنین است و معنی نیز آید چنانچه
مع گوئی آخر فلان است و نیز استعالمش در محل
بیشک بنی شبیه آید چنانچه گوئی این کار شدنی
ای خواهد شد و در شرح مشارق آورده الای
پیدا آرنده موجود الاخر فنا کننده موجود قبل الای
همیشه بود و الاخر همیشه باشد -

آخر - کار فرما -

اخبخر - کننده دهن -

ابنار و هر و ابنار محضر - همزادان و
همعقدان و اهل روزگار کذا فی الادات -
ابو بکر - نام یکی از چهار یار مصطفی صلعم که
اورا بن قحافه نیز گفتندی و نیز مدح شیخ سید
پسر سعد رنگی -

ابوالبشر - کنیت مرتضی علیه السلام -

ابو الخضر - سبزه -

ابو العزاز - بفتح عین مملک و زابرجی
در اذ گردن که دائم در آب ماند و ماهی گیر و -
اثر - بفتح تین نشان زخم و سنت رسول و
اثر بالکسر -

اشیر - کمره آتشین که عنقریب علی غاصب است
و در فرنگ فخر کما نکر و فرنگ علی بیگ
اشیر نوزن غیر آفتاب و در دستور مذکور است

اشیر آسان و نملک و سرنگ و آتش -

اجر - پاداش دادن -

اجیر - مزدور -

احمر - سنج و نام جانوری مانند مگ که در عمد
بهلول شاد و پیدا شده بود کذا فی الایستور و

فی التلج مرد بے سلاح و مرد سخت -

احسام لبقیر - ایک بستی کذا فی لغات طب

اخضر - سبز و فی القنیه است سبز و -

اخیار - برگزیده گان و آن هفت تن اند

منجمله سی و شش -

اخیر - پسین -

او بار - پشت سواریش کردن و خداوند سوار
که پشت و پشت و در باد و پشت و پشت او و پشت و

ازخر - گیاه خوشش -

او وار - انعام بود کذا فی القنیه و فی السراج

روان شدن شیر از خولنده بغل و مشک

تیز بوی کذا فی التلج -

ازان الحمار گیاهیت که بر نبات او برگها

بسیارست مقدار سستی در عرض و پنج او او گذر

بزرگتر باشد بمقدار ساعد او و او بخورند و طعم او

شیرین بود کذا فی القنیه -

ازان الفار - نباتی است که در وقت نشو و پرو

زمین گسترده باشد و شاخ او باریک بود و شیرین از

مشات بود و برگهای او خرد مانند گوش موش و او را
مرنگوش نیز گویند و بهند وی موساکمی گویند -

ازان الفار - نباتی است که در وقت نشو و پرو

از ان الحمار - بان ازان الحمار -
 از ان الفار - بان ازان الفار -
 از ان - بالکسر سبز شاه اریانند ان مثل لغات
 کذا فی اصراع و در دیار با جامه دوشته معروف کرانه
 آستین برای هر دو ساق می روئند و اما از
 سس شو -
 از هر یصنع یکم و سوم ماه و گاه و خوشی کذا فی
 و در اصراع یعنی سپید روی از کرم بجهان روی
 و روشن و روشن کننده نیست -
 استحقار - مقیر نداشتن -
 استار - معروف و آن ده درم سنگ باشد
 و بعضی موضع شش و نیم درم و اینها اختلاف
 موضع استایش جمع کذا فی اصراع و در تاج ترجمه
 آن سیر نوشته است و سیر در بلاد هند میت چها
 تویچه باشد -
 استظهار - بالکسر پیشی کردن یعنی تقویت
 داده شده و فی التاج یا بری خواستن از بر کردن
 یعنی یاد کردن و نیز طلب نمود -
 اسیر - بنده و دستگیر کرده شده -
 اشعار - نشانی کردن و آگاهانیدن -
 اشتر - اسب سرخ که بزودی و سیاهی زرد
 و شش دوم او چمرنگ و بوی کذا فی زفا گویا
 و قبل اسب بوده و فی التاج اسب سرخ یک رنگ
 و بعضی گویند و بوی و پری را برده ازان بوی که
 بنامی رده مورت او بود آنرا اشتر گویند -

اصرار - پیوسته بر گناه بودن -
 اصغر - زرد و اسپ در ده -
 اصفار - محتاج و در ویش شدن -
 اصطخر - بالکسر هم شهر و ولایت پارس
 کذا فی زفا گویا این لغت اگر چه در عربی
 یافته شده است لیکن هر چه حروف این لفظ
 عربی اند و قسم عربی آورده شده -
 اظهار - آشکارا کردن و مطلع گردانیدن -
 انجیر - عجار آلوده -
 اقرار - بگفت پرغوث ثابت کردن چیزی را
 و آرام دادن و بقرآ آوردن کارها -
 اکار - بوندن غار باغبان که بهشتی که بری نامند
 کذا فی شرحنامه و فی التاج الاکار کشا و زرد -
 القمار کبر سکوپی است و پیش از که بر او اطلاع کنند
 و از چشمه لطیف بیرون آمده و گمانه گنا باو مبارک
 اولوا الامر - باو شاه و صاحب ایند گویند -
 اهر - کار و فرمان نمودن امور او امر عات
 اهر صبار - بالفتح و التثنی زمین سنگانک -
 اهر صبور - بالفتح و التثنی کار سخت کذا فی التثنی
 این هر دو لغت اگر چه در فارسی مثل یافته نشده است
 لیکن هر چه در قتیله آورده است و آن سه رنگ
 ناریت آورده شده شاید ایشان سه حال یافته باشد
 امیر - باو شاه -
 انهار - ترسانیدن -
 انکار - عداوت و در اوات مبنی آشنائی کرده

اغر - آب پلنگ ننگ اول غمخوار -
 اول البشیر - آدم علیه السلام -
 ایشار - برگزیدن و در استقال فارسی بجا
 عطا و نفیس است و این لازمه برگزیده گانست
 ایر - نوکر پیشه گیر -

فصل فی الفارسی

آب آذر آب احمر - می انگوری و خوا
 کذا فی القتیة و در ادوات یعنی می سرخ مسکوت
 و این صواب است -
 آب انگور - شراب انگور -
 آب جگر - خون جگر از غم و کمان -
 آب خاطر - رونق و روشنی خاطر کذا
 فی القتیة و در ادوات یعنی صفائے و طهر صاب
 نیز است و اقول آب خاطر سخن شعراست
 زیرا چرخ را در محض روانی آب تشبیه کرده اند
 آب خضر و آب خضر - یعنی آب حیات
 کذا فی الاداء و کلمه آب ابدی علم لدنی -
 آبخورد - بابر موقوف و او معدود عطن
 یعنی مقام آب خوردن که اهل هند گھاٹ گویند
 و اقول و نیز امر آب خوردن و فعل آن -
 آبدار - گیارهست بلین اند و اندک طعم شود
 و اندک بوی کذا فی بعض لغات اطب مر و اید و اید
 و نوز و تنغ بران مثال آن و زده اند یعنی دانسته
 آب آبدار بهر سمت و در ادوات یعنی ترقاذه و در
 آب زر - می زعفرانی -

آب سیر - آدم موقوف خوش رقتار اند سپ
 و امثال آن -
 آبشخورد - همان آبخورد یعنی اول -
 آب شناسان کار - تا تو گویان قواعد و انان
 کذا فی الادوات و اقول یعنی ماهیت و اندک گان
 کار و باهران -
 آب شور - با و فارسی معروف و اشک گرم
 که از فراق و غم زاید که انی القتیة و در ادوات
 بمعنی اشک غم که از خوشی و یمن بیان شیرین سرخ
 آب کار - با صاف و نوق و در ادوات
 چنانکه گویند فلان را آب کار است یعنی فرماندهی
 و صاحبی است و بمعنی آب روی نیز آید که انی القتیة
 اقول معنی اخیر تصحاک ترکیب نیست و آب کلابا یا
 موقوف و کاف فارسی نشیبه که در آب باران
 و زام آید کذا فی شرفنامه معنی ترکیبی آب گیر و آب گیر
 آب نار - یعنی شرب آتش -
 آب پرور - تنغ آبدار و مصقول مثال آن
 آتش بهار - رونق بهار -
 آتش تر - آب لعل می سرخ و نیز آتش آن
 که اوقاتش ز تیر و ن آید -
 آتش خاطر - روشنی خاطر و تیزی آن -
 آتش خوار - حرام خوا و رشوت خوار و خورنده
 آتش و نیز جانور است که آتش فروزان بخورد
 و آنرا کبک و تدر و نیز گویند -
 آتش زر - یعنی رونق و دلچ آن -

آتش شجر - می خور و شراب نگری --
 آتش بنار - شاعر تیر فکری و طبعین بلند -
 آتش بار - کنایه از گریه زبانه آتش و نیز چمن
 از جوانی میشود مانند ستاره و لیکن بجای ستاره
 مانند گمان ایچکان اندان میکشاید -
 آتش بنار - اشک خونی و اشک غم و گمان
 آجاری - مودود و غیر مودود و مودود و غیر مودود
 از لیمود و فقرک و جز آن سازند -
 آخر و آخر - با او فارسی علف گاه ستون
 و بجای بسین و آب خورون ایشان -
 آوار - مدت ماندن آفتاب در برج حوت که
 بهندرش چیتا مند و آن اول ماه از برج است
 آفر - روزی که چشمن خان کذافی ز خاک گویا
 و فی الاوقات آفر آتش و مدت ماندن آفتاب
 در برج حوت که فارسیان یک و ششم از آفر
 گویند و در شعر فناء نه گویند آفر آتش که در
 مدت ماندن آفتاب در برج حوت که بهندرش
 پس گویند و این از راه ساعه خزان است -
 و نیز نام عم ایچیم چه در باب تیرم تاریخ نام است و نیز
 آفرور - در لغت ابن مکرکب مثل آب و بخور و بخور
 آفریر - باز فارسی جان آفریر و آماوه که درون لشکر
 و بهوشیار و غلبه باگ زدودن و بهوشمند و بزرگ
 و در ادوات معنی پر بهر گزیند که گویست -
 آستر - با سین موقوف خدا بره و فی الاوقات
 آستر آن جامه که زیر ابره قبا و امثال آن بدوزند

داستر - هر چه بر سر ضرورت نظم خوانده اند -
 آسیمه - سر - شیفته و سرگشته -
 آشام فرور - آب شنگ که طبیبان کمال
 محاسبه بسیار کرده باشد بهر دانه چنان است کنند
 که شنگ تمام در گداز نامه باشد کذافی الحقیقه -
 آس تر و یکر سبک که اندا و پیچ سازند و آن
 مخصوص است بر بعضی و از راه مودود و غیر مودود
 آشنایا - باکان فارسی و آشنایا و کلایا
 باشین موقوف شنگ کنند و آب هر دو لغت
 مرکب اند بلطف نگری و دیگر که معنی خداوند است -
 آخار - زمینی که در آب در رفته و نیکو شسته بود
 و زمین متاک -
 آفر میگاری - با دال موقوف و کمان فارسی
 پدیدارنده همه موجودات جل جلاله و در شعر فناء
 اظہار اعراب دال غلط -
 آستختر - باکان اول موقوف و سین و
 قاف و دو موقوف و دو موقوف یعنی روز و کورست
 و در تئیه نگریست که در شعر فناء ترجمه آن آفتاب
 نوشته است اوقات معنی سپید اما در شعر فناء معنی شکر
 و در لغات ترکی آورده است اقول معنی لغوی معنی
 و دیگر مجازیت این لغت اگر چه ترکیب است اما اینجا
 آورده است بنا بر آنکه و بکار آن تفسیر کرده اند ترکیبی
 اگر چه - باکان و او فارسی شست و شسته و گویا
 چنانچه گویند اگر چه و معنی بکاشتگی مالیده کذافی آفر
 و در شعر فناء مذکور است که در لسان اشعار و وزن

در ایام بهار که آفتاب نقطه حمل آید اگر قمر بوز
چون آفتاب در برج میزان آید آن میوه با
شش ماهه گردد و بچته شود.

عیسی کده - آسمان چهارم و خانه بیست
علیه السلام و آنرا صومعه و معبد نیز گویند
و خانه مریم رضی الله عنها.

عیسی نه ماهه - یعنی خوشه انگور که از آن
می سازند.

عیش ده روزه - یعنی زندگانی اندک.

باب الیاس فصل فی العزنی

عادی - دشمن و چیزی قدیم و نیز عادی
در از قدر گویند.

عاری - برهنه و فارسیان بمعنی جاہل نیز
استمال کرده اند.

عاسی - بد بخت و خوشه خرابا.

عاصی - بی فرمان و گناہکار خاشاکه گوی

فلان درین کار عاصی است ای گناہکار است

عالی - بلند و بزرگوار و برتر و هم بدین صفت

خدای تعالی واقع میشود.

عانی - اسیر.

عبری - بالکسر زبانی است.

عبرقی - مردی که کسی از وی افضل تر

نباشد و بساط نیکو و گرانمایه.

عبری - نام کتابی است.

عتابی - بالتشدید عتابیت مخطوط ابروی
که آنرا عتاب عتابی نیز گویند.

عجمی - معروف یعنی غیر عربی.

عدلی - منسوب بعدن.

عربی - تازی زبان.

عدی - مابعدی من حربا و غیره فی شرقا

سرایت کرد غیر آن.

عربی - بالضم اسم قبیله و قبل صنم

عسری - دشواری و سختی.

عسکری - جنبی از شراب از نیکو سازند آن

از آن جوش گویند که از نیشکر آن عرق آید بمایند

میشود که باقی القنیه و نیز لشکری.

عسلی معجون و فی شرقا لسان جهودان

عصا فی الکرا - گیاهی است که اورا صد پیوند

گویند که باقی القنیه.

عقبتی - سرانجام و پادشاه فی شرقا که از عمر

علی - بالضم بلند و بزرگوار و علی بالفتح

بلند پایه و نام پیرامیر المؤمنین حسن و حسین علیهما السلام

عنصری - نام شاعر است که ندیم سلطان محمود

سبکدین بود.

عنکبوتی - نام یک پرده از پرده های چشم.

فصل فی الفارسی

عاریت - سرای و نیا.

عالم علوی - آن جهان.

عالم - بمعنی در اصطلاح متصوفه عبارت از

تجدید فضات و امات و دریافت جوی قصد
عیش سبائی - کنایه تحت بقین بلکه شهریار
و در هر دو سر سیاهان علیه السلام بود
چرخ و خاوری - آفتاب -
عقرب شیلو فومی برج عقرب -
عذاب - فومی - مصطفی -
عقرب - بودج -

عقرب و قماری - بنیسه از عورت -
عقرب - با و او فارسی برنگی -
عید - عید گو سفند کشان -

کتاب الغین

الغین از اهل لوار و علی المار و اهری که بجه بر
آسمان پیوسته و بحساب ابجد هزار عدد -

باب الالف

فصل فی العربی

خجرا - زمین -
غذا یا - بالفتح و الذی که با دایره پیزی خورد -
غذا - بالکسر خورش -
غدا - بالضم و بالفتح چشمه آفتاب در زنگنه
یعنی روشنی است و عبا - فی که عربی که میز باشد
آنرا نیز عبارت غدا منده -
غدا - بالکسر پیستین و پوشش دل -
غدا - بالضم و بالفتح غدا معنی پوشش است
غدا - بالفتح و بالضم غدا و جانی و تیزی آن

عقینضا - بضم کیم و فتح دوم ساره البیت از
شعری معروف و هو علی من الغور -
غنا - بتحقیق بندگی و بالفتح و المذموم
در نصاب است عم چون آن دانست نیاز می برد فانی سر
غوغا - بضم که پیش برآمده باشد و غوغا که بسیار
که از مردان کثیر کجا فیز دینی استیاج و التماس
شی شنبه بالغین -

فصل فی الفارسی

غوغا - با و او فارسی جان غوغا و معنی غوغا
در زنگنه است گونه از گاو و آن وحشی و آن در
زمین بدخشان در جان و قمرگان بسیار بود
شرفنا - معنی قلاده چرم مذکور است -
غوغا - با و او فارسی و را و موقوف قلعه انگور خام
غوغا - بالضم با و او فارسی یا چاک شتی -

باب الباء

فصل فی العربی

غاب - همیشه تیر و در اوقات است که رفت
ماوه و بیهوده و چیزی از کار با نمانده که باز نیاید
سقط خوانند -
غاب - نماید اصد حاضر -
غاب - بالکسر کار و سر انجام چیزی که کین زیاده
و یک روز فی و شب ایتا و آن شب گذشتن
و گنبد - شدن -
غاب - معنی پنهان و آنکه در زنگنه و گاو
غراب - زاغ و نام کبک و غراب البین

زناغ سرخ نول -
 غروب - ولو پزرگ و جابی رفتن آب چشم
 و جابی فرو شدن آفتاب -
 غریب - معروف و الغریب من الکلام
 الغامض و فارسیان یعنی لطیف و عجیب
 استعمال کرده اند و معنی نادر هم آمده است -
 غضب سخت سرخ و فحشتم چشم
 غصوب - بالفتح نیک خشکین الحبه الحبه الحبه
 غباب - بالکسر جابی ناپدید -
 غیب زمین است و جابی ناپدید
 و ناپیدائی خدای تعالی و قبل قرآن قبل آخرت
 غیب تاریکی در شب شب تاریک -

فصل فی الفارسی

غرب - بالضم باز از فارسی انگور وانه
 لثیره و تخم اندرون او بود و چشم آمدن و در
 لسان اشعار معنی خوشه خرم است که در فی شعر فنا
 لیکن در نسخه لسان اشعار که نزد کاتب است
 در آن خوشه انگور مرقوم است و برای آن هیچ
 بیان نکرده است بلکه بوزن سرب گفته اما در
 ادات بعد معانی سخت گفته و بزار عزیزی نیز گو
 شوک چوب - با چارم و پنجم قافیه آن و چوب
 به بچکان بدان بازی کنند یکی در از بود و مقدار
 نزد دوم مقدار یک شیر تازیش و قلا بالضم
 التحفیف اند و قلا بالکسر و المود گویند بهندش
 علی و نذنا مند و آنرا زمین نیز گویند و در صراح

ترجمه قلا شوک چوب نوشته است -
 غیور ان شب - شب بیداران از عباد و

باب الثمار
 فصل فی العزلی

خافت - دارو نیست که از غایت هم گویند
 غلت - بضم تین سهو و غلط کردن -
 غمت - گران آمدن طعام بر دل -
 غمراست - سختیها -
 غمراست - همراه شدن -
 غیبت - ناپیدا -

فصل فی الفارسی

غمت - بضم اول و سکون ثانی سنگ
 جابل و احمق و لکله و نادان -
 غرشت - بضم یکم و کسر دوم آواز سب -
 غلت - غلط کردن در حساب درو و معنی
 آن غلطیدن است -
 غوشت با و از فارسی و شین قون بره و از

باب الثمار
 فصل فی العزلی

غث - بالفتح لا غر شدن و لا غر گشت
 غرث - بالفتح کرسنگ -
 غوث - فریاد رس -
 غیث - بالفتح باران بے هنگام -
 غیاث - بالکسر فریاد رس و چیزی که بدان
 خلاص یابد و آواز فریاد سی -

باب الحکم الفارسی
فصل فی التفارسی
 غنچ - سندان -
 غنچ - همان غنچ مذکور -
 غنچ - بشکله کذا فی الادوات -
 غنچ - کبسر کیم و سوم بشکله -
 غنچ - ایضا بشکله کذا فی شرفنامه -
 غنچ - بالضم و نبه سرزن -
باب الخا و اجته
فصل فی الفارسی
 غنچ - بالفتح شراب شبکاهی که تباد
 غنچ - خوانند کذا فی فرهنگ علی سکی -

فصل فی الفارسی
 غنچ - بوزن غارت صیوح یعنی شراب با
 غنچ - بیاور فارسی غنچ و آنرا چنچله و
 غنچ - نیز گویند -
 غنچ - سندان بهندش نهانی گویند و
 در ادوات باجیم فارسی است -
 غنچ - بوزن فرج که بی گاسان کشاید -
 غنچ - زیر بغل بشکله کیم گشت زون
 ای غنچ اندین و آنرا و خند نیز گویند و
 که گدی گویند کذا فی شرفنامه و در ادوات باجیم
 فارسی صحیح است و در لسان اشعرا هم و در

ولام دوم کسور و لام اول و یار ساکن و در
 زنگا گویا بفتح و و متجانس نیست -
 غنچ - بیاور فارسی جانوری معروف که
 سالی ماده و سالی نر بود -

باب الحکم الفارسی
فصل فی التفارسی
 غنچ - سندان -
 غنچ - همان غنچ مذکور -
 غنچ - بشکله کذا فی الادوات -
 غنچ - کبسر کیم و سوم بشکله -
 غنچ - ایضا بشکله کذا فی شرفنامه -
 غنچ - بالضم و نبه سرزن -

باب الخا و اجته
فصل فی الفارسی
 غنچ - بالفتح شراب شبکاهی که تباد
 غنچ - خوانند کذا فی فرهنگ علی سکی -

باب الدال
فصل فی العزلی
 غنچ - قبيله ایست درین -
 غنچ - فردا -
 غنچ - بالکسر نیام شمشیر -
 غنچ - بفتشتین نازک شدن نازکی
فصل فی الفارسی
 غنچ - بالفتح خانه تابستانی -
 غنچ - و غنچ - کلاه با بالفتح زنی که بش

وفاعل آن و بمعنی مصدر نیز آید و در شد فاعله بمعنی
تصور کردن و تصور کن و تصور کنند و در تشبیه
بمعنی بدان ترجمه است ولیکن در استعمال بجای
بذر استعمال است -

آنکور سیاحت فارسی معروف در آن باب است
او بار - باضم گمرا کذا فی الحقیقه -
او بار - بافتح نماز کذا فی شرفنامه و در نسخه
آورده است که او بار بجا بود که جانور زنده فرو نمود
چون اروپایی و نه هر ملک کاش غالبی نیز از فرو نمود
بسیرون نگندن چنانچه گویند فرو نمودن بلیکن که
فی الاوقات ایضا -

اور سبالتفتح وباسوم مکسور برادرید را گویند
که بحر فی غم خوانند و نیز سلاح و بار بار که بر پشت برادران
اور سبالتغم مشیت که بدان کسی بایزند شد بحر
آنکس که گشت خدمت آن میسر غم و جزا و بفرز
و گویا سبب نیاید۔

اور من آرو شیر۔ باواغھاری و بارہ
اول و مال موقوف نام شہرے۔

ایا هر - بافتح نام جانور است که در عهد جوت شاه
 پیدا شده بود و نیز تو انگرش دین و بی نیاز شدن -
 ایا ر - بافتح مت مانند آفتاب و برج ثور که
 هندی شش حیثه گویند کذا فی شرحنامه در قلمیه است
 که آن آخرین ماه است از برج -

ایدر۔ بافتح والکسر نیجا واکنون واینک
ایرماخو از ایرماخویر۔ کلاما بار موقوت

و او بعد ولای حسرت فوار و قیل بان بار غار سے۔
ایکھر۔ بفتح کیم و سوم آن آلتی آہنی کہ بزرگاران و
کدیوران زمین بان شد یار کنند اہل ہند بچاں گویند کنند
ایں سر۔ یعنی دنیا۔

این فن خواهر - اشارت بسو و ستاره که عرکها اخر
این دو سه چیز - یعنی افلاک -
این دو کلمه دار - یعنی ماه و خورشید -
این سه چیز - یعنی ستاره که متصل نبات نفس اند -
این شش چیز - یعنی دنیا -

श्री

این مصدر را - اشارت بسوی زمین است اقول
و نیز نمی دیدن یعنی این را را در راه که از آنجا که من نشخوار

فصل في الترمي

افسردہ۔ باقوان متزلزل و غمگین قاف و شکرہ
و ترکان غلامان را نیز نام نہن کند و فی شرف نامہ در دست
بعضی نر و نر کو دست و در ادات بعضی سپید و در قدیم
از فرشتک بعضی قنابست اقول معنی اول حقیقی است
و دیگر ہر مجازی و بضم حرف زین درین لغت است۔
اثر۔ پسری معنی تکی کنایہ الادات و در نقطہ لفظ
میان قاضی شہ بہار مجرہ است۔

انجیر۔ بکسریم وضم موم مجیکرانی ایویر بانار۔
ار۔ بالضم اسپ چو منج ویا کسر موزنیقی از قنینه
ارتر۔ نیجیر۔
اشتر۔ بکسریم وضم وضم ورمون۔

五

श्री

وردش کن و در امانت امان کن و در امانت امان کن
آتش و در امانت امان کن

الجبور فی التبع امام کمبری شایخ یحیی گویند که چنان
 چند و ستان ترکستان است و نیز نام پادشاهی موسی قاضی
 هر که ایند قاضی الایمانه شده بود و ملاقات کنند بر وجه
 استوار یعنی پیش کشانی در قاضی و غیرو

انبار بافتح شریک -
اسخا و ساه و لایق است از ترکستان زمین که
پادشاه و ساکنان آنجا همه بخان اند -
و خیم سوز - غراب کشنده و خیم سبی آفتاب و
ترکیک سوزنده ساکنان است که نامت -

اندر آنکه او را از اختن و قاتل آن بیگم می رسد نیز
 اندر از ایستادن نیست که در این وقت و در این وقت
 نیز نگردد این صحن مجاز نیست و بیگم می رسد
 اندر از او قاتل بیگم که در این وقت و در این وقت
 چنانکه گوییم اندر از او قاتل بیگم که در این وقت
 فی الوداد و شرف و بیگم که در این وقت
 چنانکه گوییم اندر از او قاتل بیگم که در این وقت
 به عطا اقل اندر از او قاتل بیگم که در این وقت
 و در این وقت بیگم که در این وقت

و آنرا استخراج با خون و جیره نر میگویند و در اجازات
بدین با خون و جیره نر اما بهر دو غایب است

و کسر نام اوست و خوانند
یعنی شاه بعد و فال بعد

از رزق باطنی خود رو غفلت و بها که هزار پیشیت خوار
که باقی شرفنامه و در وقتیه آورده است که از رزق بها

پرخیزای وارنده و دخت کنار یعنی گویند دخت
و قبل منور اقول از شهر قناره عادی و مشهور که قیمت

مفهوم یک دو که موازنه و بهای قیمت هر جنس است
گویند و در صراخ معنی قیمت از هر جنسی گویند است

اور فرمایا کہ ہمارا ترجمہ سنو اور فہم فرماتے۔

از این نیز که کتب علمی خوب که از این شهرها می آیند
فهرست از راهی که از این شهرها می آیند -

ارغوانی بافتح نام من نمناک
اسرار اسرار اسرار اسرار

الف) آنگیزه آراس بن موند که رئیس و اسلوی
میزن تبار بود تا او را در راه از آنکه گزافه

اقول معنی هر کس با نگین نهیب اگر بقتل برسد
نگین خوانی می شود

اسپرور با کسر با ب فارسی نام گویند
اشتر غازی نام گویند که از قتل با ب نامند

افغانستان

افروز - ابدا و خدای و شن کر و می و شن کر و می

انگیزه بالفتح وضم فارسی سرچ قبل کذا فی شرفنامه
جلب است که این لغت غریب است چنانچه بعضی معرب شوند
او در قر سارا دوم قون او در موز که در فصل مال گذشت
وقیل با و فارسی نام ستاره است که بارش در پیش تر می
اها و از الفتح نام شهری در غزستان که بهای مرو
و اید هر که سالی در آن مقام کند در قتل خود انقضای
یابد و قبل نام ولایتیست -

ایاز - بالفتح نام غلام سلطان محمود بکلیکین ایاز است
بر آنکه که هم عجب سلطان بود و حکایت آن شهرت
این پشت کوز - یعنی فلک -
این کوز و نیم سوز بمشله -
این کوز ایضا -

فصل فی الترمی

اور و غیره یعنی کیم و کسر و هم چهارم ناپاک از
انگ کذا فی القند و در شنه و نامه مدد دست
برین معنی چنانچه بالا گذشت -
اسپر - بالضم و بضم سوم که در فارسیست بیان فتح
اجز و بختین رازی -
اور ستر بکسر تین میرغ -
اور ستر بفتح کیم و کسر دوم و یکبار -
اسپلند بفتح کیم و کسر سوم به اول -
او شتر - دبان -

او کیز - بختین گاه و غصی -
او کیز و ایلد کیز - بالکس و کاف فارسی ام و کاف
او و شتر بضم کیم و فتح دوم و کسر چهارم به شرم

و نیز کذا فی جون و بالکسر و اول -
الیز - بالکسر جواب -

باب الزار الفارسی

فصل فی الفارسی

از پیشتر بفتح اول و ثانی و کوا و نین فتح و تین و کسر و ح و
سکون زار فارسی نام و از قنیه که از اطمینان و قنیه نام و اول

باب البین المعمله

فصل فی العربی

آس - بزوزن کس و رخت مور کذا فی القنیه
و فی زفا نگه یا درخت مور که هندیش مور که گویند
و ترنج نیز هم بدین معنی است و در شرفنامه معنی امرو
و سیاه و در و گردن غله است و برین معنی آس لفظ
فارسیست و در عجماء البلدان است که سیحانی است
مبارک و خوشبوی و نیز نام سیحانی است -

ابا غلس - درختی است شگوفه و در آنچ بلون
لاهوری بیرون آید آن معتدرا فاعله و در و آنرا
سجایگاه او و در و آنچ بلون سینه بود بیرون آنرا
معتدرا یا باده کند و او را با کرا نیز گویند کذا فی القنیه
ابا غوبس - نام یکجمله -

ابلیس - بنده و آن معنی لایله البلیس و بنده و آنرا
ابن عرس - بکسر عین اسمی که هندیش قبول آمده
ابو و ارس - کنیت فخر زن -
ابو قیس - بکسر القاف شغال کذا فی القنیه
احساس - دیون -

بشر - بکسر -

اوس - اسپ که موز بود و کیفیت بلکه در شب
 رنگ بود بیشتر می رانند کذا فی القاموس فی التاج
 اسپ نیک سنج -
 اوریس نام پیر سر معروف که بن در بهشت
 و رفعا مکه نام علیا در شان اوست آن شستن
 از دروس است دروس ناپدید شدن نشان و
 اوراد بان نام پیر بدین که ناپدید شدن نشان او
 ازین جوسان -

اساس مینا و عمارت -

اصل السوس - که در روستا و درین
 داین صنف است مشهور مانند کمر یا چون کمر
 بگذارد و بچرخد و بفارسی چرخ میگویند
 اطلس - نام جامه بر شیمی لال و در دوزخ
 و لال و دام بنفش و چیزی کنایه گرگ زرد
 کرک ریخته مو و چیز هر که نام زنی
 شاعر که در عصر اخیر و نیز که اند بود -

احس - اسپ سمنه -

افلاس - نفاس شدن -

ام الراس - پوست -

امشالانس - که سر آدمی و بعضی وقت و بختین
 نام صحابی -

انکیس - نام شکل و دوازدهم علم رمل کذافی
 مشرقی نام و در کتاب رمل که تصنیف زمانی است
 در آن هفت شکل است و این شش است
 از آنکس فرو و افاندن و گوناگون کردن و

این شکل را انکیس بدین گویند که سنگی است
 و هم از مبراکه در بعضی نسخ زل سجا انکیس میگویند
 انکیس است و شکل او اینست -
 انیس - موش الفه گیرنده -
 اویس - بنام اول فرخ و درم نام ولی معروف
 که او را خواجهدیس قری گویند و نیز نام پادشاه
 و این قصه اوس است -

اوس - گرگ - پازان - موش طاولون و موش

فصل فی الفارسی

ابلس - نام سرور و در عربی ابلس با فتح جای درشت مری
 و شکستن و خوار و حقیر کردن -
 آپتوس - بیا موقوف جوی است سیاه مشهور -
 آتش لباس - ای فعل چنین کنایه از شراب مزج
 آس - خنجر آسیا -
 اختر شناس - یعنی خنجر -
 اخیر و پس - کندی و شش آنگاه از زمین بغیر درخت
 بوی و بختین و در و در او را مینامند و بهار شد -
 اخینوس - بفارسی خبر و بهار و بهار کاک گویند
 پنج بنانی است سیاه و پوست مثل گول دنیا لاهار و
 ارس - بختین نام روستی کناره تغلیس میگردد
 و این سماع است از بهر شهاب چکمه گرانی کذا فی شرف
 ارسطاطالیس - با فتح نام کسی که هم استاد
 هم وزیر و قاضی بود و در علم مخصوص است گرگ
 افلاطون بود و از ارسطوی بعضی وقت طاولانی
 گویند و نیز نام شهر که کلا رسطاطالیس بنام خود
 آبادان کرده بود -
 انیس - که در کتاب و نیز به نام پادشاه و بهار

اسپرس - بالکسیا فارسی میدان قول کبر سوم -
اسطوخودوس - گیاه است که بهشت و حار گویند و در
بیاض و خرد چون بانه بگوشت کدانی ز خاک و باور و خرد
سما و خرد و موافقت از دماغ شیر گویند و شوره اسفند رو
اسطوخودوس - ماده از هر چیزی در میان یکی از چهار طبع
را گویند که صج اسطوخودوس است -
اسکندر روس - بالکسیا گویند که از در و شکست
و از استوار شده و قیل نام و اسکندر گویند و دو اسکندر
دفع بخشد و جهان تسامح است که اسکندر و سوس
میوه را گویند ساسامیش یا یونان تبری -

اشکبوس - باکان موقوف و او فاسد نام میانه می
که بعد از افراسیاب بود و افراسیاب را بیاری پیران
خوش که بطوس بن نوزاد و لشکر را برانسان بیگ بود
فرستاد چون اشکبوس میدان در مین گوید و در میدان
رفت و چون میازرت و اشکبوس بر نیاید پیش او که خسته
رستم گفته راه بود و بنا بر علیه بستم پایوه و میدان آمد
بر خیزد اشکبوس گشت که انی شرف نام -

افسوس - با و او فارسی سخن در فوج وزیر نام میده که
با و شاه آنرا قیادیل بجای میگفتند -

افکلیس - بنفتم مفر و کمال نام کتابی در علم است که
بنام نقش شوشده و این علم از میر شهاب الدین حکیم
که با فی و اشجع و احدی شیلری کبر مفر و فوج و آل
مرویت منی آن کلید میده و بر با فلی کاند و سید را گویند
الکوس - با و او فارسی در میان رزق تباری که در کمال است
الکوس نام گوهری است که در یزید شکند و بندش

امیر گویند و جنبی است از پولاد قیمتی که نهر و لاف و منی
تبع جمیع و امیکند و اینر گویند -
الکاس - نام برادر خضر علیها السلام وزیر نام با و
و خضر بافتح نام شهر است -

اندلس - بنفتم امیر گویند و در شمشاد و ادات امیر است
بعد از خضر را کاتب وزیر نام شهرت بنفتم محمد و مغرب
که از اوطیه گویند و وزیر نام خیر است بالاسه که است
ایاس - بافتح جان الایز که از ترجمه اسین بدل کنند
ایس - بافتح نام که در بطالت و بکار خیر المثل بود
این بنفتم اوس - با و از موقوف یعنی فلک -

فصل فی الترمی

اس - فاقم که از رویند است و نورونی -
اس - بافتح بنفتم

باب الترمی

فصل فی الترمی

اشف - بنفتم که نام و از اید لغت و سخن و ادات
کدانی علمی و در ترمی بنفتم بنفتم شفق از فاش
از تعاش - با و از نیدن کدانی علمی و ادات
اطروش - گران گوشت کدانی التاج و فی انصا بطروش
امیر پیش - علم است -

او باش - بافتح جامع الترمی من عرب الکاس یعنی
مردمان صالحت از هر جنبی که هم آیند کدانی التاج و در ترمی
مردم میل به نام هر جنبی که میخیزد قیل مردم عوام و میده
اصعب باش - با و اول موقوف یعنی کثیر النفع باش
کدانی شرف نام و وزیر یعنی متواضع باش و لطیف باش
آب آتش - کدایت از علم و غنیمت است کدایت
فی الترمی القوانید و ادات یعنی غنیمت لطیف مزاج است

نانی مشهور می‌سازد که به سبب شیرین شدن کدو نانی به سبب شیرین شدن
آلالیش - عیب و خیانت و آلودگی که به سبب
شرفنامه و اقوال بن مرکب است زیرا چاهم آلالیش
ما آلودن مرکب شده است با شیرین مصدیه و شمع
از آلودن سبب آلالیش چنانچه آلالیش
آفتاب یوسفان نشانی از آفتاب یعنی مه طلائع
ابا غوریش - گزشتنی -

ابریش - اسی که قطعه‌های او مخالف رنگ است و به
تباریش طبع خوانند و نیز مرکب یعنی ابر و ابر خود را
ابر طور ویش - باره موقوف است بر گزشتنی
و معنی ترکیب او اینهاست طور -

اخر و انش - یعنی مشتری و عطار و دهان و
باضافت بیانی که کدو نانی شرفنامه -

ارش - مسافت دو دست چون نواز کنند و باز
اریش - زیرک و بهوشیار کدو نانی استور -

ارسمندیش - بفتح کیم و سوم و چهارم نام حکیم که
انیس و بندیس کنند بود -

ازین گویش - یعنی بندگی و خدمتگاری فرمانبردار
و بندگی بطوع رغبت کذا قبل و آخدا این است که

چون کسی بجای بندگی وارد یا فرمان کسی بپذیرد
از غایت توانع بن گویش میگردد و سرفرو و بیکند

کنایت بدینکه من بنده توام و حلقه عبودیت در گوش نهادم
از جوی زرا آتش کش - اسی از صراحی زرین

می‌گوری بجام ریز -
از گل عیش - اسی از نعیم حیات -

و این بنا بر آنست که چون آب و آتش می‌نفت
میشود و چنانچه چون کسی در غضب شود و بشود
و بدین معنی بغیر و آتش می‌گوید چنانچه میگوید سنان
بشنیدن این سخن آب آتش شد و قوت هفتم
و آتشها و نور و نور و نور و نور و نور و نور
و معنی غضب نیز استعمال کرده اند و آنکه سخت
غضب غضب و آتش گویند آتش است -

ادخیش - آتش آسانی که تباریش صاعقه فزاید
اریش - بیا و فارسی آتش کدو نانی شرفنامه
ارتباش نیکو شدن حال -

آرائیش - نام اندامی کدو نانی استور -
آرش - نام سوار طاسب با شاه ایران

که تیر حکمت است کرده بود و نیز نام سپهر دوم
کیقباد برادر کیکاویس که تیر او دور زنی و بیخواب

آش - بدکاشمی از هر چیزی که بسانند
نسبت آن کنند چنانچه آتش و آتش زبیره

و آتش آلوده که آتش تیر ویر که مخصوص بر آب
معنی از آرد و سبب می‌پزند و آنرا آشام فرود تیر

انخالش - شورش و کسی را بر شورش انداختن
کدو نانی شرفنامه اقوال بن لفظ مرکب بشیر مصدیه

و انخال مرا خالیدنت و معنی آن معلوم است
در زفا گو یا گفته است گویند بر و انخال کرده اند

یعنی کید گیر بشوریدند و رنگ فرار گرفتند -
غوریش - آگوش - باقا و فاور کدو نانی بند و تیر

شورش - کسور و سکون ثانی و راز و نه و آتش

آرامش - بالفتح تجربه کذا فی شرفنامه و این لفظ
 مرکب است با شین مصدر از آمدن و آن مصدر
 و مقصود هر دو آمده است -
 استریش - بضم کیم و سوم شیار و در زفا نگویا
 آورده است که بهدش پچال گویند و تخته اش
 را بهدش نامند -
 افشالش بالفتح افش و معنی شود اندک شویش کسی
 افش - بالفتح باکان فاکر آبرو زن کردن بود
 کذا فی شرفنامه و قیة نظر در اچا امان مصدر
 نوشته است و لفظ مصدر نیست مگر آنکه چون
 مرکب باشد با شین مصدر به آن هنگام باید که معنی
 بود مشتق از افکندن زیرا چه مقصود هیچ افتنی
 نشده و اینچه مصدر است یعنی آن معلوم است و در
 هیچ باکان فاکس کسوف یعنی برگردن است و این
 معنی است و لفظ غلط زیرا چه هیچ لفظ بهر و کان فارسی
 متعین است -
 اندایش - کاه کل کردن و فی الله ستور آریش
 کاه کل کردن اقول این مرکب است با شین مصدر
 و مشتق است از اندامیدن -
 اویش - بالفتح شهرت میان و اوله و شهرت
 اولین نقش - اسی قضای اولی -
 این روم و شین - یعنی روزه شب کذا فی لغت
 و دیارات بهای روم - است یعنی روزگار -
 این جمع پیروی و شین - معنی می خورانی
 کذا فی الحقیقه -

این که بود و شین - باکان فاکس و دال تون
 یعنی فلک -
 این که بتین بی نقش - اسی ماه و آفتاب -

فصل فی التری

اوش - بضم تین هنام -
 ارش - بفتح و کسر سوم کاروان -
 اش - باضم آ جنگ -
 اخامش - نام پادشاه -
 اکش - با کسر ا و دال کسور تر که از جانب
 مادر یا پدر میسر و بود و آن اسپ که از نازی ترگی
 زاید و در زفا نگویا مذکور است که فرزند را گویند که
 شرک بود و از دو جنس که بر کی فرق گویند اقول این
 معلوم میشود که اکش تر که نیست بنا بر آن باین
 تر که آوریم و نیز از لفظ همه معلوم میشود که این
 ترکیب و نیز در چنین باشد آنرا اکش گویند
 بر وجه مجاز -
 اکش - بضم تین بسیار -
 التمش - شست -
 الش - بضم تین بخش -
 الغش - بضم تین دعای نیک قرعش چند آن
 اورش - بضم کیم و سوم جنگ -
 اویش - باضم جان و تن و سر -
 اوکوش - دوستان -
 اویش - بضم کیم و فتح دوم با -

ایکدش - همان اکدش مذکور -

باب الصاد

فصل فی العربی

ابریس - پس که عوام بیت گویند و قرص را گویند
انتخض - خاصه -

اخلاص - سیرنگو یعنی بی آمیزش و صطلح
متصونه خالص کردن چیزه و عبادت پیرا کرد
وپاک کردن روغن را و در عوارف آورده است
که چون صحابه حضرت رسالت را پرسیدند که
مالا خلاص حضرت رسالت هیچ گفت از جبریل
پرسید جبریل خدای عزوجل را پرسید که یارب
مالا خلاص فرمان شد که در دل مجانب صادق
مناده ام منی محبت لذات من غیر نظر الی المصفا
والخلاص در اعمال آنست که غیت محض برآید

خدا باشد زیرا چه در آن رضا ستورست -
انخص بالفتح باخارج آتجا که زمین نشیند از پناه
و باریک میان میان گفت پای که بر زمین نیاید
اصابع المصوص سنگیت که هندیان
گویند بقدر سیاه و نیز دانه است چون از او
کنند زمانی در آب نهند بر شیب پنبه دانه دانه پاک
او طاهر گردد و مرقع باشد و در بعضی طب که را
که اصابع المصوص را پاک کرده باشد که سرخ
بجویند و قدری شیر جوینده در عقب آن آتشند
ماده معنی میفراید و با در قوت دهد و آنرا جودا سکی
نیز گویند کذا فی التنبیه و در بعضی طب است که

اصابع المصوص تمسک کند و کسکه را هم گویند
الخص - آسیا سنگ خرد و باضرتنگ شیمان
و باز و ختن و خرا هم آورده این و دیگر کذا فی التنبیه

فصل فی الفارسی

آبگون قفص - بابا و قوت کاو فارسی یعنی آ

باب الصاد

فصل فی العربی

ابریس - سپید -

ارض - زمین -

اسد الارض - تخم زیتون دشتی -

اعراض - بالکسر روی گردانیدن و آخر کار
شدن و بالفتح یاریها و چیر بازی نوید شده
گواست و متقل بنفس خود نباشد و تمام غیر باشد
و شترهای حجاز و جسدای مردم -

امعار الارض - خراطین -

ام البیض - شتر مرغ -

باب الطاء

فصل فی العربی

ارباط - بالضم اربال بی زاو شدن -

استقاط - بقیل کردن -

الحجوط - گیاهیت که هندیان ستاول گویند
الخطوط - نام قلم از شش قلم که خواجه یاقوت
مقتضی اختراع کرده و آنرا ثلث نیز گویند -

انبساط - گشای شدن و بهین شدن و در
فارسی معنی خوشی و انبساط -

باب الظاهر

فصل فی العربی

احتفاظ - پند گرفتن -
 احتفاظ - بالکسر را میزدن مراد نیز مراد
 احاطه و احاط - جمع خط یعنی بخش با نصیبها
 اما حاطه بضمیمه نجا جمع غیر قیاس است -
 احتفاظ - نگه داشتن و خوشتن و آری کردن
 احتفاظ - بختن آوردن -
 استخفاف - یاد گرفتن و خوشتن -
 استخفاف - غلیظ شمردن چیزی را و ترک گفتن
 آن بسبب غلظت و سبب شدن -
 استخفاف - چیزه خوردن -
 استخفاف - برآی خواستن و تیر خوب و ز
 گوشه جوال کردن و برنیانیدن -
 احتفاظ - شکسته شدن آب آن خوردن که فی الصبح
 احتفاظ - بالکسر را میزدن مراد نیز مراد
 نشو از زرقا اگر خدا اندر تر نشو شود و شکم او را
 کفانه و آن آب بخورند -
 احتفاظ - پر شدن و آبی آسیدن -
 احتفاظ - ملازم گرفتن ملازم شدن و ملازم کردن
 الاحتاف - بگلو و بریدن و تیر بریدن -
 الاحتاف - شتابانیدن -

باب البین

فصل فی العربی

ابتیاع - خریدن -

ابتیاع - نوازه پیدا کردن -
 البیاع - چیزی به بیضا عت دادن -
 البیاع - زانغ سیاه سفید و هر مرغی که سیاه و سفید
 باشد که فی الدستور -
 البیاع - خداوند طبع که طبع بسیار کند -
 اجتماع - غم کردن بر کاری و اتفاق کردن
 اجتماع - جمع شدن و نامشکل یا نزد هم علم مل
 بر نیصورت به و در شرفا می شکل چهار و هم گفتند
 و اول منقول است از کتب علم مل که مقید علیه اند
 تصنیف زبانی و غیر آن -
 احتراع - از خود افشا کردن و چیزی نو آفرین
 و آفریدن از خود افشا کردن -
 ارتضاع - شیر خوردن -
 ارتضاع - بلند شدن و پاس و فکر داشتن از
 چیزی و بلند می و بلند نمودن زمین صحرا -
 اسبوع - یک هفته و هفت بار -
 استماع - شنیدن و گوش داشتن -
 اسرع - سرعت کنند و در نسخه طبع معنوی
 خون سیاوشان که بهندش میراد و کهی و کیت
 و زمان اهل ارو و خون خرابا نامند -
 اسرع - بالضم خطها که در کمان پیدا آید
 و در کمان سرخ که در تره می افتد و بدان تشبیه کنند
 انگشتان زمان را و شانه که از بن درخت
 روید که فی القینه -
 اشعاع - پراکنده شدن شعاع آفتاب

اشباع - سیر کردن و یاران و مانند با -
اصبع - انگشت و اشارت کردن انگشت -
اصابع - جمع انگشت با -
اصبع - آنکه از میان موی سرش رفته باشد -
اطلاع - دیده و رشدن و گردانیدن -
اقرع - کل هندی گنج -
اشفاعة - دفع گرفتن -
ایداع - بمانت دادن و بضم آن دادن
چیز را و در صلاح است واجب کردن حج
بر خود بتطیب زعفران بحیت احرام
و بالفتح زعفران -

اتیاع - رسیده شدن میوه -
ایلاع - حلیص گردانیدن -
ایفلاع - بحد مودی رسیدن کودک و
بفتح ای و بلند شدن و مردان شدن کودک -

فصل فی الفارسی

آب مانع - می - اسیر طبع - گرفتار نفس راه
آتش طبع - تیزی طبع و قیاضی آن -
از تو کشاید فقاغ - یعنی از تو نفاخت کند

فصل فی التترکی

اجح - تلخ و شور و ترش گذاشتن -

باب الغین

فصل فی العربی

ابلاغ - رسانیدن -
اصنغ - اسپ سپهر نچه و اسپ که همه

دنبالش سپید باشد -

ام الدیانغ - پوست مغز و جایی مغز در سر -

فصل فی الفارسی

اقتشین و انغ - اسی داغ آتشین -
ارنغ - بضم را و آرنغ با و ا و فارسی با و ی که
از گلو می مردم بخوردن طعام یا چیزی گوارا با و از
بر آید و بضم را بسبب باد میشود چون آرنغ بر آید
بعده فرنغ میشود بلکه اصل لغت آرنغ است
و ارنغ مقصورا و است هم از بهر این هم فارسیست
ارنغ و آرنغ محدود و آنچه از درخت است با بهرند
بر قبیل کلاهما با از فارسی -

اترنغ - محدود و از فارسی تری که از کرمی دل افتد -
امرنغ - محدود و بفتح و ضم هم قدر و قیمت -
امینغ - بابا فارسی آمینش و آمینخته - پیش
اشتر مرغ - جانور است که پر دارد و پا
چون شتر اند و آتش اخورد -

اطفال بانغ - یعنی سبزه و نباتات و
سفال نورسته و شاخه های نوخیز و نیز اشارت
از شاخه نوخاسته -

انبانغ - بالفتح چون دوزن در بحال
یک مرد بود هر یک دیگر را را انبانغ بود
هندی سوتن -

انجونغ - بالفتح شکنج اندام و گرفته رود
و کوفت و ترنجیده -

این بانغ - دنیا -

این مصلحتی مانع - یعنی آفتاب -

فصل فی التری

ارسال - زرده -

ایرغ - بایار فارسی پاک کذا فی زفا گویا و در فضا
بایار تادی است -

استغفار - بفتح کیم و کسر دوم و چه هم همکاره -

اسلغ - بفتح کیم و کسر سوم با اصل -

انغ - با بفتح بر بند -

انغش - بفتح کیم و کسر سوم در دست -

الانغ - بالضم که بر اسمی است که توشه میا دارند
تا بجا نیک آمد و بود و زو و برسد و نیز بر آگونی -

الانغ - بفتح کیم و کسر دوم و چه هم همکاره -

او قاع - حله گاه -

او جبارغ - بفتح باز اریان -

او قلع - بفتح کیم و کسر دوم در دست -

او یوقع - بیداری -

ایامغ - بفتح کاسه و فی علمی پیاله -

ارایغ - بفتح خیس -

باب الفاضل فی العزنی

استحاف - تحفه دادن -

اتراف - کم کردن فراموش کردن نعمت بسیار دادن
اتلاف - هلاک کردن هلاک یافتن -

استقصه - بنه و کده و سوز و حتی سالیان و تشریفاتی
زاد و تخریب و بانیان و مردار و تخریب و پیشو کذا فی تشریفاتی

و فی التاج کلا تر تر سالیان و فی زفا گویا و فی فضا
و در دستور مذکور است و انشاند تر سالیان که
خوش آواز باشد و در بعضی نسخ آن اشفاق چنین مجمله

و قاف بعد فاست لیکن اول محبت -
اشیکاف - کفشک و در بعضی شرح نقاب هر
استراف - بفتح بر گمان و بلند سران و بر جای
و بلند شدن اطلاع یافتن بر چیزی و از بالا بر سر
اشرف - مان سر و بر گوار تر و بلند تر -
اف - صوفی است که خنجر کرده شود و بدین
کاری که دشوار نماید و در وقت شکستگی و زجر گویند
و کله البیت که بجهت اهانت می گویند -

الطاف - جمع لطف یعنی نوازش -

الفت - بفتح اول و کسر دوم نام یکی از حروف تمیمی
معروف که از اجساب جدیدی یکسازند و نیز کنایت

از مجبور و شاد است از استی قد معشوق بود و آنچه
راست باشد و نیز کنایت از روح اعظم و هست کردیم

علیه السلام و چه بر فزاید و وزیر از الف الله مراد و
بسکون دوم نذر و کسر اول با سکون دوم و سستی -

اه عوف - بفتح العین تلخ -

ام المناصف - بیابان و در دست -

انصاف - دلو دادن -

فصل فی الفارسی

آب لطف - فیض رحمت و عطا -

آبگون صدوف - یعنی آفتاب که فی الالاد است
ولیکن آسمان مناسب بدین معنی زیرا چه آفتاب
برنگ آب نیست -

آتش لطف - فیض و عطا کذا فی شرفنامه

در بعضی نسخ

آتشین صدق - آفتاب -
 آتش دوزخ لغت - تیغ کدافی الادوات -
 آخرین حروف - تقدیر و آخرین کار کدافی لغتینه
 آفتاب - نام وزیر سلیمان علیه السلام و او یک
 روز با او ... خدا نامه اشدت -
 ارنحاف - چه آب وزمه و کشتن -
 اسپر سفت - بابی فارسی جهان اسپر سپیدی
 اسپر طبع مخالف - یعنی گرفتار لغت دارد -
 اولین حروف الهت و علم لدنی -

باب الفصاف

فصل فی العربی

آفاق - جمع افق کرانه جهان و آب خوش خورنده
 ابرلق - بالکس کوزه آب بیشه که سخت باینده باشد
 ابلوق - است یعنی دوزخ که فی التاج است که
 دوزخ باشد یکی پیچ و دیگر هر رنگی که باشد و نام قلعه
 احمق و بیرون ضد باقل -
 احق - نذر و استتره چار و اگر با بجا است نهند
 احماق - بچه احمق اندین و کسی را احمق یا حق
 اخلاق - جمع خلق نخستین خوی و طبیعت اول و
 کسبانی خوش خوی و بهجتیه کن -
 ازرق - بالفتح کبود یعنی آسمان گون گرد چشم و
 آب صاف و شان و فی شرف نامه نام یکی از خطوط
 جام جهان نما که آنرا جام جم گویند -
 استبرق - دیبای بند -
 استحقاق - سزاوار شدن -
 استنطاق - طلب کطق -
 اشتیاق - آرزو مند شدن کدافی استلج
 رد کشف الوجه آورده است شوق کشیدن -

این محبت حالت وراق وصال محبوب و اشتیاق
 این حالت وصال وصال بایزادت وصال
 اشتیاق - ستواری کردن و اشتیاقی استوار کردن
 احد بطریق الشطوق - نام کتابی است در علم

تسمین ابن سنیست -
 اخلاق - در بسته شدن کلام -
 ام الطریق - راه بزرگ -
 الملاق - بالکسر و بی نام ولایت تبرکستان در
 شرف نامه یعنی اخبر در قی آورده است -
 ایراق - زون اسپ لیلون لفظ ترکیست -
 اتفاق - نفقه کردن و حدیش شدن -
 اورق - اسپ که رنگ شهاب بود کدافی لغتینه
 و فی التاج الادوق شتر و کبوتر خاکستر گون -

فصل فی الفارسی

آب ششاق - خون و می سرخ -
 آب عرق - کنایت از گلاب است -
 آتش و فیت - یعنی نام شمی است که از آرد و برشته
 سازند و از دهنش جلیب نیر گویند -
 اشاق - بالفتح خادم و غلام مثل و مشاق
 اشق - آنچه در شانیدن طبق و بکار می آید و جمع است
 الباق - نام جایی معروف و نزاران نیک ابدان است
 کرده اند و در فرهنگ علمی گفته است جامه کسوت
 معروف و تحقیق است که پاره جامه است که در شوق
 وصل میکنند پس پشت آقاوه میباشد بهنگام سزا
 یگر و بند و اورا بر نامیه جم بندند و در گوش سر مانع
 است

در لغت الفارسی

و این مهله برایتی دره پوشیدن خوب است -
المالوق - بفتح حیم نام ولایتی است که در فی القنیه
در ادوات المالوق با نام بشکله مرقوم است و در شرفنامه
در ترکی با فاء مذکور است -

اربع صاحب لوق - یعنی امیر المومنین علی بن ابی طالب
الشیع - و در گوشت که در بدن موی ریزانند چنانچه
فشیع و در و بر یکجا استعمال میکنند گوشت فشیع و این
کدانی رانگو یا -

ایلاق - بفتح نام شهر است و نیز نام درخت و
نشنگاه بادشاه در تابستان معنی اخیر از قنیه است
و در شرفنامه یعنی در ترکی آورده است چنانچه می آید
این که شطاق - یعنی فلک -

این هفت و اراق - و این هفت و اراق
اشادت سوی سبده سکوات -

فصل فی التریکی

ایاق - بفتح کاسه -
ایریق - داس -
اوصاق - بضم ننگ کدانی شرفنامه و در
زنانگو یا یعنی لنگ آمده است -

اراق - حامی غلام موضع -
ارقوق - بضم کیم و سوم زیاد -
ارقوق - بفتح یا و بار یک تر -
ارقوق - بضم کیم و فتح دوم و در و بفتح کیم و کسر لام غر
دو زن فاکو یا یعنی خوب است -
ارقوق - جذا -

الراق - زن -

استیق - بضم کیم و سوم شتا لنگ -
اسلاق - بفتح کیم و سوم شتا لنگ -
اثوق - بضم کیم و سوم شتا لنگ -

اعلاق - بضم کیم و سوم شتا لنگ -
اخلوق - بضم کیم و سوم شتا لنگ -
اغلاق - بضم کیم و سوم شتا لنگ -
اقوق - و شتی -

اوق - بفتح فاء کدانی زنانگو یا و در شرفنامه یعنی
الافیق - بضم کیم و سوم شتا لنگ -
الاق - بضم کیم و سوم شتا لنگ -
المعلق الاق -

املاق - نام ولایتهای ترکمان -
اووق - بضم کیم و سوم شتا لنگ -

او جلاق - سرریه و اوق و گیلان -
او دلق - ساق -
او تاروق - فراموش کردن -
او یوق - زورق -

ایاق - بفتح همان ایاق که گذشت -
ایریق - بفتح و گیلان شرفنامه و زنانگو یا یعنی
ایوق - بضم کیم و سوم شتا لنگ -

ایلاق - بفتح نشنگاه ملوک قباستان -
ایلق - کمانچه و التدا علم -

باب الکاف الهازی

فصل فی العرمی

اول - مدد و روزی سخت گر که کذا فی التاج
و در صراح است آگ سختی گرام و در شرفنامه
بمعنی آفت و در لغات طب است که شجره معتر
که آراهند گرام و مدار خوانند -

اگر و حکم - از مروت است -
ادراک - در یافتن و در رسیدن کودک
ببلوغ و میوه بچنگلی و در اصطلاح متصوفه ادراک
بر دو نوع است اول ادراک بیط و مهارت عملی
هو وجود الحق سبحانه مع الذمیل عن هذا الادراک
و عن ان المذکر هو الوجود الحق سبحانه و هو ظاهر
حق سبحانه بحسب ادراک بسیط خفاست
زیرا که هر چه ادراک کنی اول سستی حق مدرک شود
اگر چه از ادراک این ادراک غایب باشی از غایت
ظاهر حق مخفی نماند و قوم ادراک مرکب و هو عباد
لکن الادراک الوجود الحق سبحانه مع انشور بند
الادراک و بان المذکر هو الوجود الحق اما ادراک
مرکب که محل منکر خطا و صواب رست و حکم ایمان
و کفر راجع با دست و تفصیل میان ما را باب
معرفت تفاوت مراتب است -

ادراک - یا الفتح درخت شوری و نام کذا فی الفقه من الصحاح
و فی التاج شجره السواک و بهندی پلو گویند -
ارباب - بوزن شریک نام وادی کذا فی الفقه
و در تاج با زا ترجمه است -

افک - بالکسر و فتح و در ونگو وضعیف العقل
اکلیل المملک - کبیریم مضموم نام گناهست

و قیل نام دار و نیست یعنی اسپر که در آتشا سفرم
نیز گویند و قیل گناهست که بفارسی قیصر وزیر
بهندی اسپر که در ونگو گویند و در طب عین التاج
زرد می شود که بدان ابریشم رنگ میکنند -

امساک - چنان زدن در شاولی که در شستن
انام - بضم نون سرب که بهندی سکا و سپا گویند
و در زنگو یا بهندی اسم روی که آفته مذکور است و در
شرفنامه گفته است بضم نون آبله که بر اندام بر آید و
سرب تادی و در تاج انوکا معنی آبله آورده است -

اهلاک - نیست و هلاک کردن -
انام شک - ناروشک بهندی ناکیسر -
انجرک - بفارسی نرنگوش و بهندی مروانوشند
انجکاک - بفارسی محلب بهندی کهیلا خوانند -

فصل فی الفارسی

آب خشک - یعنی نیاله آبکینه و بلوری آبی مجر و فی الکتاب
آب سبک - آب گوارا و گوار نمره و با حتم -

آبله منخ فلک - یعنی ستارگان -

آتشک - کرکے خرد و بزرگون که شب چون انگ
تا بان نماید و نیز رحمت در حمایت شهرت که گویند کائنات
بر و گویند گی پیدا آید و این لفظ مرکب است با کائنات
آخو خشک - آن آخور که در آن آب و گیاه باشد
آزاک - بر وزن ناپاک خشکی میان دریا که بنا بر
جسزیه خوانند -

آرام فراک - شایسته من سکونت و حلم و حرک نش
آروقه تحک - مدد و قیل مقصود الفتح و حتم تا

یعنی چنگال شکرک نام میوه است و معنی با اید کدورا
با و ارم کوهری نیز گویند

آتش پر یک - محدود و بیکار فارسی فقط با یک ستون
آفتاب پرستک - بازار ماکل نیلوفر و نیز هر
که کبود است آنرا آفتاب پرست گویند و نیز طایفه
از گبران که آفتاب پرست اند و نیز حاکم اهل هند
که گشت گویند و نیز در فتنه فخر و باشد که در هند او را
چهره گویند بر گماست آن جمله سوی آفتاب باشد
تجربه کرده شده است و نیز حاکم بوقلمون که رنگ
رنگ می نماید -

آفتاب گردی کہ باخوابے موقوف و
کاف اولیٰ فارسی جانور میت و راز و مروت
شدت از کفر نس بزرگ کہ با آفتاب بجھے گرد
یعنی بہر طرف کہ آفتاب باشد روی آن پڑے
باشد و عرب از احرا گویند۔

آموزیہ ایک۔ بابا و فارسی و زائے موقوف
اسے خداوند تعالیٰ و معلم علوم و آداب۔
انکس۔ معز ان کہ اشارت است بکسے بعید
اسے خدا انکس۔

آئورک۔ محدود موقوف آخرت یا سچ راگوئید
کہ چند شش کھڑا مند۔

آہو سی فلک۔ و آہو برہ فلک برج محل
مراد وارنہر و اباشد۔

آئینہ - چیزیت کہ اپنا چہرہ گوئید۔
ایلیق فلک - روزگار یعنی روز و شب۔

آتابک شجاع پسران و ادب آموز کوه کان و
بادشاهان شیراز را آتابک ازان سبب گویند
سعد بن علی آتابک سلطان سنجری و شجاع در حالت
مستی سوار بر گلی و شتر آفرید و میرا بادشاهی و ادب
و زرات سلطان سنجریان بزرگترین خطرات بآکی
مستقیم داشته و برادر را بجان شیرش از او خونی
آریاکی را بکنیم را و ارباب چوبیت که با او چینی بیا
مرا و دیو می خوش دارد و نیست آفت بین باشد
الطاک یعنی افکار از سیه باز ماند و فرو افتاد
اثر و بامی خلک - راس و زنب کزانی الهیه در
نشیخه نجوم و در ده که راس و زنب سر و قوس ترین الماکت
اثر و پاک - با نفع باز از فارسی نام بادشاه است
بوسه شیطان دو مار از کتف وی پیدا شده بود
هزار سال که کب و در ملک است

اسپرک - آباہر فارسی فتوح نگہ یک کے ذکر میں
جامیہ سنہ ۱۰۱۱ میں مذکور ہے کہ اس وقت میں
وزیرین کفایت طلب خوشترکہ اسپرک کے ابو فی اکبر اللہ
میں پیر خواندہ و تحقیق کن درگاہ ایل الملک مذکور
اسکات الفتح قاصدی والامنی -

اشک - بالفتح آن جامه که طفل نوزاد و شیر
و فی الدستور آنچه بطیخ فرو رابد آن بسته
اشک - قطره آب چشم و زرقاگوشت
که برگیه و نیز من نشیند -

اشک خوش نمک یعنی اشک شور که از
گریه در دو فراق بر آید کنایه از التوبه الطوائف و توبه
مذکوره است که این اشک بخاشاید نویسد گرم
بجلاوت اشک خوشی و فرحت که آن شیرین تر است

اصطلاح این پاک - اسم موصوف و هم فارسی
یعنی اینها عیدم السلام ملائکه و اولیا علی السلام
افشک - بر دردن فخر که یعنی مستبسم
اکماک - بافتن قی -

الچچک - نام شاهزاده -
الکت - بیجا ره و قیسل راه -

انجلاک - بفتح کیم و هم سوم نام سپیده ایست که
لطافت ندارد -

اندیک - بافتن بود که و باد شک -
انیک - خنجره کنانی بعضی اللغات -

اواریه افلاک - عرش کنانی الادات و آتشیه
اقول شاید اوره افلاک است الف خط است پراچ
آواره حساب آگونی و آن قصه نویت اما آواره
افلاک است معنی یافته میشود زیر اچا در خیمه

استرست و عرش آب افلاک است بدینکه بالاس
افلاک است چنانچه ابره بالای قیام باشد -

ایشک - با کسر صغری این چنانچه آنکه صغری است
و بار فارسی غلط است کنانی القنیه اقول انیک
این زمان است یعنی زمان حال و آن زمانه اندک و

لطیف است و هم از بهر این صغری که است و اگر چه عام
و در هر شارایه حاضر اما درین ترکیب شارت است
زمان خاص است بسبب غلبه یا اعتبار عربیست

از قبیل اسم این زمان شده است و هم از بهر این را
فارسی خوانند و اول است کند به یک درین نوع تغیر
معنی شده است و با هم یا یا فارسی از بهر کثرت

استعمال زیر اچا فارسی و در بان ایشان تحقیق است
یا بگویم اینک بیا فارسی لفظی علمیه و موضوعیست
برای این معنی و بیا که اگر صغری این بود استعمال آن
عام میشود و در هر شارایه حاجت -

این خاک تار یک - یعنی قایم مردم -
این پر و قوت زنگ - یعنی دنیا و دکانه -
این دو و یک - یعنی روزگار را بن -

اتوک - سوره -

ایک - بفتح تین و در -

ایک - بفتح تین و در -

ایک - بافتن نام -

ایک - باضم باصم -

ایک - بکسر تین و دوم -

ایک - بفتح تین و دوم و فتح کیم و ضم ریم
این لغت از قنیه است -

ایک - بافتن نام -

ایک - بکسر کیم و فتح سوم -

ایک - باضم شیمینه است فوته از صوته -

ایک - بفتح تین -

ایک - بکسر کیم و سوم و فتح و اسم است تاندر -

ایک - بکسر کیم و سوم -

ایک - باکسر علت -

ایک - بکسر -

ایک - بکسر تین و سوم و کنانی الشرفنامه
و در قنیه ایک بفتح کیم و کسر سوم معنی راه است
ایک - بکسر تین و دوم -

الکملک - بکسر کیم و دوم و چهارم دستوانه -
 الملک یعنی کیم و سوم پنج -
 الملک یعنی تین رخساره -
 انکرنک یعنی کیم و سوم و کسر پنجم ایشان -
 اویک - بام -
 اویوک - مرغابی کدانی القنیه -
 اوزاک - کرجان -
 اورک - آه و ختن -
 اولک - مرده -
 اولیک - وقت نماز پیشین یعنی ظهر -
 اویک - بکسر کیم و کسر سوم مرغابی -
 اویشک - خر -
 اویکملک - بیمار کدانی القنیه -

ایک - با بکسر بخوری و نام و لایسته نزدیک شیراز
 که تاریخ در آن خوب شود -
 ایملک - با بکسر آیدان جای کدانی الشرف نامه
 و در زنگویا یعنی غربال مطلوب است -

باب الکاف الفار
مفصل فی الفارسی

آب آتش زنگ - ش باب سنج -
 آب باوچه رنگ - خون و اشک خونین -
 آب گلرنگ - یعنی آب سنج و اشک خونین
 و نیز ش باب -
 آتش زنگ - می سنج -
 اوزنگ و اوزنگ کلاه با سوم و قوت هلاکی

و سنج و اوزنگ بذال محمد یعنی روشن چهارم است
 کدانی شرفنامه اقول فیله نظر اما اول آنکه کلاهها
 با سوم موقوف گفته است و این آن هنگام است
 آید چون مرکب از اوزنگ باشد و لغظافه جائز
 یافته نشسته است نه در فرنگهای معروض و
 در و این مستور است و گوئیم که مرکب است پس باید
 که معنی آن رنگ و باشد رنگ آن بود چنانچه
 سیگونی آب رنگ یعنی رنگ آب نه آنکه معنی آن
 مسلم باشد چون لغظافه در رنگ بر آید یعنی آتش
 آمده است در روشنائی و دوست و لیس کد لک
 و ادوات الفضل خوب گفته است که اوزنگ هر دو
 با کاف و لک و سنج که عربی مراد خوانند -
 آوزنگ - و و و با نثر جمیع آن ضیاء که بشود
 کدانی الادوات -

آنگ - ازار فارسی شکیخ روسی و اندام کدانی
 شرفنامه و ادوات آورده است شکیخ روسی و اندام
 و چین دو گونه میانه پای باشد و فیض نیز آمده است
 و در دستور بنی آن بزار جمیع مذکور است اقول آن
 برست براد جمله و این بزار خطای کاتب است که را
 جمله را زاننده نوشته است و در زنگویا اوزنگ
 بمعنی میوه و فیض است -

آسترنگ - با سنج جان آسترنگ مد و دوشتر کاه
 مد و دوشتر کاه و در شرفنامه همین موقوف
 گفته است ازان معلوم میشود که مرکب است و لیس کد لک
 گیاره است بعد و چین که بصورت مردم روی هر

از آنکه بکند بپیر و در ادوات گفته است که در دفتر می نویسد
 و در بعضی طلب نوشته اند که بپندوی آرد لکنان
 گویند اما در لکنان این خاصیت است که هر که بکند
 بپیر و کاتب او را بسیار دیده است بهیچ ادا نماند صورت
 آدمی باشد و نروداده نیز میشود آنچه نرودا شد آنرا اگر
 عقیده زن باشد پیر ما که گاه بخورد و اغلب است که
 بکرم الله استیسن شود.

از رنگ - عمد و باز از مجسمه جهان از رنگ کور -
 از رنگ - عمد و در سنجیک یک سرش بجای و سر
 دیگرش بجای دیگر بندد و بر وجهه و آنکس و در آن
 پیاد و بندد لکنی نامند و معنی آید از آن نیز آید
 و در ادوات بدین معنی از رنگ که در ده است و از
 گفته است که عرب طلاق و بندد لکنی نامند و قیل
 میوه آفریننده و در دستور هم بدین معنی آوانده است
 در فصل لام و این خطاست و تصحیف است.

از رنگ - آواز نرم و پرده سرد و و ساز قصه
 از رنگ و از رنگ - ثانی باز از فارسی و کلام
 بالفتح بکارخانه مانی نقاش و صورتگری و قیل
 از رنگ نام پهلوانی ایرانی که طوس بن نوذرا و را
 گفته و ایضا نام دیوس که کدانی شرفنامه فی الاداء
 بکارخانه و نام کتاب مانی نقاش و صورتگری
 و در دستور معنی انیمه مسطور است یعنی نقاشی در
 زغال گویا گفته است و قیل چادر که در و به
 نقاشا بود یعنی علم خانه -

از رنگ - بر وزن فرنگ نام قصه از بهشتان

که سواد یک حضرت امیر المومنین بنی هاشم است
 از رنگ - یعنی اصل رنگ -
 از رنگ - همان استخوان رنگ -
 از رنگ - بالفتح همان استخوان رنگ -
 از رنگ - بالفتح زبانی و فر -
 از رنگ - بالفتح تحت بادش امان دام
 عاشق گلچین و همان از رنگ -
 از رنگ - بالفتح از رنگ بدکور -
 این برده و هفت رنگ - یعنی دنیا و زمانه -
 این سنگ ششین رنگ - یعنی فلک -
 این و رنگ - یعنی رنگارنگ -
 این کمن رنگ - یعنی فلک -
 این رنگ - یعنی دنیا و زمانه و هر دو می برد

باب اللام

فصل فی العربی

آل - شصت و هفت و سرب که با دراد و
 شیا لنگاه نماید و چو بهای خیمه و آل النخی قرابت
 و قیل آل و منه کدانی التاج و در شرفنامه و در ده
 آل رنگ معصوم و ماهی و در و نیز آنکه از آبش
 آفتاب غیر و آن در گشت با در کرده آب نماید و
 نباشد یعنی سرب و در ادوات معنی ماهی و در و در
 آورده است ازین معلوم شود که بدین معنی این رنگ
 شاید فایست زیر ابر و عمری نیاورده است
 آکل - وزن فاعل سلطان کدانی افسنیه
 و معنی جوهر عرو و نورنده -

در بعضی از نسخه ها
 از رنگ - یعنی اصل رنگ -
 از رنگ - همان استخوان رنگ -
 از رنگ - بالفتح همان استخوان رنگ -
 از رنگ - بالفتح زبانی و فر -
 از رنگ - بالفتح تحت بادش امان دام
 عاشق گلچین و همان از رنگ -
 از رنگ - بالفتح از رنگ بدکور -
 این برده و هفت رنگ - یعنی دنیا و زمانه -
 این سنگ ششین رنگ - یعنی فلک -
 این و رنگ - یعنی رنگارنگ -
 این کمن رنگ - یعنی فلک -
 این رنگ - یعنی دنیا و زمانه و هر دو می برد

ابا بیل جمع بول گنجر خان کنانی استاج
 و لیکن اکنون اسم شده است و آن پرندگان را
 که صاحب فیل را بپاک کرده بودند بگویند چون صاحب
 فیل برای تخریب خانه کعبه را بنویسے تمام آمدند
 پرندگان مانند کج شک سنگه نیز بمقدار جمع ای نمودند
 بهر مرد با پیا و منفرد گرفته پیداشدند بر سر هر ک
 میزدند و محو برگ کرم خورده میکردند همچنین همه اهلک
 ساختند کی از میان ایشان گریخته پیش پادشاه
 نمودند و قفسه حال میگفت نظر بسوی بالا کرده
 آن جانور را سلطان نمود و میزدند و آن را این راه
 یک روزه پیش تخت بگشت
 ایتیا - تغانی کردن و فاسد کردن دوستی کسی را
 ایتیا - زاری و لعنت نمودن
 ابدال - بکسریل کردن و الفتح بر اهلان هفت تن که
 ایشان را بل گون چون یکی ایشان سفر کند و مقام خود
 بگذارد و در آن مقام صورت خویش را آتاش ناسد
 هیچ یک و نیست
 ابن و ایل - ای همان دایل که در دست بخت
 فسیح و متشی بود در روزگار خود در گستان گوشت
 که بر سر منجی تا یکسال بکفایت بگرگفته و آنکه بکفایت
 با آن حکایت اقدار و بهایت دیگر میگفتے
 ایتیه اخیل - آواز و صدا
 ابل - بوزن خردل و اندک باشد مقدار کن
 بندش بود و کمال مع گویند کنانی القیه قلا عن الط
 متعلق الاشیاء و ایل ابل و ملت عرو و بعض
 گویند در خشیت که او را پس خوانند و بپندارند

کنانی القیه ایضا و در تاج معنی درش نوشته است
 ابو رحال - بگنجر و عین مملد و یا عین معجز نام مرکب
 ابو اخیل - بکسر عاء مملد و سکون سین مملد
 سوسمار کلاه مین القیه
 ابو الفضل - کارکن سلطان محمود و بکشتگین و نیز
 خداوند فضل را گویند
 اجل - بختین بالام شده و بزرگ بختی و خوش
 یعنی مملت و وقت مرگ و در شرفنامه معنی آرزو
 مند است
 اجمال التفصیل - نام صفتی است از قسم بیخ
 و آن آنست که اول چیز را اجمال ذکر کنند
 بعد از تفصیل کنند
 اجمال - جمله و خوبی کردن و نیز ضد تفصیل
 و الفتح شد آن نر
 اجل - نیکوتر
 اجمال - بار بار و بار بار و بار بار
 احتمال - بار برداشتن و از کسی فرو بردن
 و بمعنی قبول کردن هم آید
 احوال - کج چشم آنکه یکی را و بپند بپند بپند
 احوال - مشکل شدن
 احلال - ملال کردن و سزا و عقوبت شدن
 احتیال - چله ساختن و مواله قبول کردن هم
 حکار کردن
 احوال - حالها
 احتیال - نقصان و ضعیفی کردن کم خرد کردن

اختلال - خلل پذیرفتن و خلل -
 اختیال - گردشی و تکرار کردن خیال نمودن -
 اخمال - خلل یابیدن زبان و محتاج کردن -
 اخمال - گمنام کردن -
 احتاسهیل - آن دو سواره که عرب آزا
 شیران خوانند -
 اوخال - در آوردن و در بردن -
 اوغال - تباہی و فساد و کارهای آوردن -
 اولال - ناز و کرشمه کردن -
 اوبال - پشیمانی و لاغر و کاهیده کردن -
 اولال - نواز کردن -
 اوبال - غافل کردن -
 ارجل - مردی کلان پای و اسپ که یک پا
 وی سفید باشد و آن گروه دارند و چاروا -
 ارسال - ببالک فرستادن و فرو گذاشتن -
 استعمال - استعمال کردن یا نین چینی طلب کردن -
 استقبال - معروت و طلب اقبال کردن -
 استمال - نرم شدن شکم و طبیعت مریض
 از باب افعال است -
 استمال - صفت خوبستن و تظا کشیدن
 اشتغال - مشغول شدن -
 اشتغال - بافتح جمع تغفل -
 اشکال - بافتح جمع شکل و آن برهمنیت عجیبی
 چیسے اطلاق کنند و در علم مل شانزدہ شکل اند
 و در علم کبیر و هند سنیز اشکال متفرع و مختلف می باشد

بسبب اطالالت نوشتن شرک آفتاب و در تاج
 سمی شکل مانند بدست و شکل بالک شکل شدن -
 اصطبل - آخر رسد و یعنی پانچوا -
 اصل - پنج و بنیاد چیز است - و اصل اصل
 صبه الثابت و یتقال فلان از اصل و اصل
 اصیل - چیز است اصل و بزرگ و شایسته
 و آن بخانه وقت عصر تا وقت فرو رفتن آفتاب -
 اصحلال - نیست شدن یا برداشتن
 اضلال - نالغ و هلاک و پیراه گردانیدن
 و بے راه یافتن -
 اطفال - بافتح جمع طفل یعنی بچه -
 اعتدال - بالک راستی و برابر شدن -
 اغترال - بالک کشیدن یا صاف کردن و شستن
 اعمال - بافتح جمع عمل -
 اغترال - تشنه شدن -
 انفعال - غافل گردانیدن -
 اقبال - پیش آمدن خدا و بار و فی الاستاج
 روی فر کردن و در بر و ملاقات است اقبال
 آوردن کسی در بر و تقابل یعنی دولت و رفعت
 نیز می آید مجازا و جایکه مضامین آید این کیفیت
 اینجا اقبال آخر و تحت مراد است -
 اکال - بافتح جمع طعم خوردن و باضم شستن و مرقا
 اکحل - گ و در چشم را بگویند که زنی بالک شد -
 اکلیل - تاج و کلاه و کلاه و تاج و کلاه
 یعنی منزل ماه مذکور است -

اربابیست که در چنین جایگاه و بزرگویش با چنین بزرگویش
 اربابان است - نامش را و که برای حمایت و شفاعت
 مطبوعی صفاک شده و در زمین کربایل بود ایشان
 از جمله آن دو نفر گشته تفراتین با هم میجا که میدادند یک نفر
 هر روز مگر قتلند چون چند به جمع میشدند یک نفر
 گویند بر ایشان میدادند و میگفتند که برید و در وقت
 از با بادهای شحمید میگوزید و در گردان هم از او لا و آن شحمید
 از مل - برای حج که او از کذا فی القتیة -
 است کس فعل - اسپ تند گام بود -
 است بقول - بالکسر یا بار و او فارسی سخن
 که با شربت بخورد بر برای سردی -
 است قیل بالکسر یا بار و شتی که به بندوی کلاه -
 بگویند و در طب متعاقب الاشیا مذکور است است قیل
 بر وزن انجیل پیاز موش که تبارش بصل است
 گویند به بگندنا گویند و آنرا قواما خوانند -
 اسماعیل - نام پسر حضرت و نام صاحب باب
 اباست که در پیش نره اسپ پرستیدند و
 و اسماعیل بر و منسوب است و افغان نیز قومی است
 است قول - یعنی غرول بهندی نام بود -
 اغال - بالفتح سیه که در دن و تقریب و فکر کذا فی
 زفا گویند معنی تقریب و مزاج کننده در دن و بیان
 قوم به هم آوردن و در صراح معنی آن بر اغالیدن است
 ازین معلوم میشود که این اغال امر اغالیدن است
 و در لسان الشعرا بسیار مجمل است یعنی مصدق
 فکر کرده است پس در زفا گویند نیز هم ازین است

لیکن معنی فراغالیدن جانی دیده نشده است
 که او یافته پند و احتمال دارد که این معنی از اغال
 باشد قطع نظر ازین که این مشتق از ان باشد و لغت
 فر اگر فارسیست پس معنی آن معلوم است و اگر
 یازمی است پس معنی آن در صراح مذکور است و این
 و در تاج و از بزم میدان از پیوسته است -
 اغول - ستاره که او را میزان خوانند -
 اغلال کل - معنی تحت حمایت کذا فی الاولات
 و این معنی از ان باشد باشد که سیاه لطف
 محیط باشد جمله عالم را مانند افلاک پس معنی
 ترکیب سیاه و افلاک است چنانچه شیر دل ای دل
 شیرستان میگوید در فصل صفت و در فصل ثانی
 ایل - بالکسر نام ضایع است و ازینجا است جبریل
 میکائیل معنی بنده خدا و جبریل است و جبریل هم
 انگل - بالفتح با کاف فارسی معنی دوم گریان و
 ماده گوی گریان و نیز کلمه کلاه -
 اوقل - میوه آویخته کذا فی القتیة من الکسور
 اقول شاید این تصحیف کتابت است زیرا که
 و اوقات لغات و سوره یزید بنی به سطلو است و در
 اوات این مذکور نیست بلکه بنی آوریه است در
 نسخ و سوره که نزد کتابت است و دان بدین معنی
 بدوالت و میانه او و بعد اله و معن او و در
 و هر دو اله را به ذات معنی کرده است و این نسخ
 اشتقاق است از نسخ سالیانه و الله اعلم بالصواب -
 او شول - باز او و فارسی دوم شتاب

و در لسان الشعراء برون ثوبل است -

ایداول - نام کو بهیست -

و یقول - بالفتح مدت ماندن آفتاب برج سهند که رویان یک و شتر و سهندش بجادون خوانند کذا فی شعر قناده و در تفسیر او در است که شش ماه در اول سال و آخرین ماه در این است بزبان و بیان ایل - با لکسر هاء ال بنوه سربانی این اکوان ایل یعنی ننگ -

این پرده ویر سال - یعنی سپهر و دهر سال این و در منزل - یعنی دنیا و عقبه و اینتی مفر بران گفته اند که مقصد با لکان طریقت مقصد عام صدق است عند طریقت مقصد و آن مقامی است که لیس فیها حیر و لا تصویر لکن تخیل ربنا ضاحکا -

این طلل - بالفتح یعنی دنیا - این خلل - با ظاء معجمه معنوم یعنی آسانما و در این اعاب لعل - یعنی آفتاب -

فصل فی الترمکی

اعل - یعنی بنین احمد علیه السلام - ال - بالفتح رنگ لال و سپ یوز وستان و با لکسر شتر ولایت و بنهم اول مکان ریج - انزل - یعنی کم و سوم در ریج - مکال - بالفتح رتخدان - او غل - یعنی کم و کسر سوم سیراب کردن ایل - بالفتح قرند و نام ولایت -

باب الیمهم

فصل فی العربی

آدم - سیاه رنگ و نام پیغمبر علیه السلام که الولد یکتا کذا فی الکستور و تراج و صراح یعنی گندم گون است ات ایام - آفتاب و آفتابین ترکیب شکر سیان عربی و فارسی -

اسرام - سخت تا فتن و سب تو و آوردن کلام فی کون ابریشم - بالفتح و الکسر مع اسین یعنی ابریشم - ابریشم گنگ شدن گنگ گردانیدن -

ابریشم معرب ال بن الاعرابی پس فی الکلام العربی و غایت کل یتوالی الکسرات و لیکن افعیل بفتح اللام مثل ایلج و به و غیره فی المعرفة و الکفره و ان سمیت به کذا فی الصراح و در تراج معنی آن بر رسم بغیر الف است یعنی مفر و گشت و گنگ گزین ای کم - بالفتح گنگ شدن گنگ گردانیدن گنگ ای کم - ابن کسلا م - نام شوهر لیلی -

ابو حاتم - کنیت است که بتاریش سولین خوانند کذا فی الصراح

الیه الاوهم - رنگ کذا فی التاج - اتمام - تمام کردن و تمام شدن - اتمام - بار برگزین زن و جزا گناه و اولج ابراهیم - سموات و سمایات و ثوابت کذا فی القفیه و در شعر قناده معنی ستارگان آورده است اقول و عربی این جمع جبرم است و معنی آن تن و گونه و آواز است لیکن و فارسی غالب مدتها پرستارگان بدینک خداوند جرم اند و سموات نیز

اسم و مقام
ولایت نیرت
دران و در وقت
ولایت نیرت
که در وقت
دران و در وقت
ای نیرت
و در وقت

و همچنین باید نیکه این ستارگان گوناگون اند
هر که بصورت و گیراند و سموات نیز متولدند
احد شام بکسوم چشت احرام بپوشند

احرام - بالکسر و حریم و دشمن و دریا و احرام شدن
و حریم گرفتن و باز دشمن از کس و حریم گرفتن
کذا فی الاستاج و احرام و عرف آنست که حیوان
کعبه لبس مخیط و استعمال طیب و نجاست نجاست
و غیر آن بر خود و حریم بگیرند و جامه سیاه نمی پوشند
احکام - استوار کردن -

احسن التقويم روی خوب کدانی و رنگ
علی گنجی و در وقتیکه در دستهای راست است
و بیک دست و نمی العده معنی الآیه الله خلقنا
الانسان بشرا سويا فصلا جبارا راسیا و نمی تهاج
تقویم بر است کردن -

احتیاجم - ختم کردن و آخر کار -
اورم - بالفتح بار از طایفه معروف که از انانند
زیریندین افسد و فی التاج الدرم جای بمباد -
اورم - اسپ سیاه و خنک و نیز نام پدر سلطان
ابراهیم که باوشاهی بلخ ترک داده درویشی اختیار
کرده بود و قصه آن مشهورست -

ادیم۔ بالفتح پو سے خوشبوی کہ ہنگام طوع ہل
آنرا رنگ و بوی حاصل می آید و این دو نوع است
ادیم مینی و ادیم طائفی خود قنبدی آورده کہ ادیم
پو بست گویند و آن چرے است قوی است
الادیم معروف و ادیم کل شی ظاهر جلد و ادیم ناز

ارقم - مارسیاه و سپید
ارقم - کلسیف و بهشت شاد و اویگینه که بهشت
که بهشت اگر آن بخت و اوجی که بهشت و بهشت و بهشت

کرده چون است کون ای ای جان من قبض که در دست
نیافت نه را چه بشت مر کا فلان را عزام ست هم
بدین دلیل شاید یعنی میگویند که بشت که در دست
یا جانی نقل یافته اند و میگویند که این اخلاقی که
بر آسمان خواهد مرد و نحو مرستان و دیگر سبع خواهد کرد

و این برای آنست تا شداد و راحت زیادت شود
در سراج القلوب است که این بهشت ششم نیست و آن
بهشت هفت بالایی هفت آسمان و بقیه عین سبق
این زمان است یعنی یک بالایی دیگر است و هفتم
مذکور است که این بهشت نصیب مومنان است غافل

خوابند کرد و در بعضی نسخ است که بالای هر سانس
 نوشته است و در زفا گویند که درست که اسم نام مرد
 نیز است و در تفسیر زفا بی میگویند که نام حاد اول است
 شهر و گویانی التاج سنگ واسه پادمان راه -

از روحام - هجوم و زبونی کردن -
از نیمه - مالک چون باریک شود و ناخوار شد -
اسم - نام -

اسلام - معروفت و سلامت و شستن نفس مال را
بگفتن لا اله الا الله محمد رسول الله و ایمان و اسلام
یکمیت و قبل الا ایمان اعلی من الاسلام و رفقه که
آورده محل اسلام شد رات و محل ایمان قلب -
اصح - کر -

برای اطلاع و اقدام

ای دوست
مهریز باغیان
دوست من
دوست روز
بیک روزی و
ای دوست

احلام - خوابهای شوریده که آنرا تعبیر بتوان کرد
 احلام - بالفتح جمع علم و ادب و نشان -
 اقایم - بالفتح جمع اقلیم یا کسرتور و آن قسمتی است
 ریح مسکون است و در تعبیر مکتوب بشاره است
 یعنی بهر جزئی و بهین استری و ترک ریح و خواب
 بشش و با و بار النهر زیاده و در دم بوطار و در پنج فقر
 اقانیم - بالفتح جمع اقنوم بالضم اصل هر چیزی است
 نیز کسانت جدوان و آن سه اند مجموع را اقانیم
 گویند و در تقارانی بکار آتی مذکور است که اقانیم
 علت وجود و حکم و حیوة است و نصاری که قوم عیسی
 علیه السلام اند و خود را اب و علم را ابن و حیات را
 ز و جنام نهادند و گفتند عیسی پسر خداست و میر
 زن خداست و این مغلطه ایشان اذناست که در
 انجیل آمده لفظ اب عیسی باین مذکور است بنهند
 که لفظ ابن مجاز است یعنی الله را اب گفت بجهت
 که مشفق و مهربان بود برست و عیسی باین مجاز
 گفت بدرنگه محبوب است چنانکه در قرآن است
 نحن ابنا لله و ابناءه انما الله انما الله حقیقت ابنا
 مراد نیست بلکه اجاره و غلام است و باینکه عیسی از
 اب مصل مراد است و از ابن فرع و دیگر در نظر ایشان
 آنست که علم خدائی نقل شده است بسو عیسی
 یعنی صورت علم است پس عیسی ابن باشد زیرا
 علم عبارت از ابن است چنانچه گذشت و علم را ابن
 بر انجست گفتند که ابن از مادر و پدر و فرزند صورت
 نه بند و چنان بی وجود و بیات علم حاصل نمرد

ای که در این کتاب
 نظم شده است
 او را نام خود را
 که افعال این
 یاد

و این هر سه اقانیم نشانه ازان گویند که این اصل اند
 و دیگر بر صفات را افعال این متولد اند
 اکرام - گرامی کردن -
 اکرام - خیر و شکر و تحمیل -
 اکرام - گذر زبان و غیره چشم -
 التیام - دیر گرفتن و لازم شدن الزام را -
 التیام - دیرین بکار کردن -
 النظام - بیکدیگر زدن و جبا -
 التیام - فراوان آمدن جراحت -
 التیام - لازم کردن -
 التیام - تحقیق و دین -
 التیام - بکسر در دل انگندن -
 الیم - بالفتح و در ناک -
 ایاهم - بالکسر نشیئه ای قوم و امام باطن
 مادر و اصل هر چیزی که کل یا انهم المیه و سایر اینها
 یسه اما قیل ایلاده و هم از هر جمع این معانی آید
 احم الذم - مرگ -
 احم الطعام - گذرم - و عده -
 احم قطع - بکسراف و فتح عید و بلام شیش
 القوروش اکریم بکسر الیم و سکون الراء الهمه فتح
 الایار التجویه با و شمال -
 احم المدم - بکسر الیم و فتح وال مملکت نیست پ
 که تبارکش می خوانند -
 احم النجوم - یعنی آسمان یا کاشان
 اقم نظام - رهت شدن کار و بهم باز و دختر
 اقم نظام کیست که شنیدن از کس -
 انجم - ستارگان -
 اوام - بالضم تشنگی کذا فی القفیه

اِهْتِصَام - رستم کردن و از حق کسی چیزی کم کردن
اِهْدَام - جک زدن - کندن

اِهْرَام - نعلت پیر شدن
اِهْتِصَام - اندوختن و نگه داشتن و بهشت است و بهشت
اِهْیَام - جمع کوم روز و زمانه و ذریع یعنی روزگار
اِهْیَام - گمان و گمانندن و نامش از بهشت که از او و بهشت

محصل فی الفارسی

آب از جگر نهم - اسی غدا هم کدانی به طالع
آب اِهْدَام - با آب موقوف سپید پرست و از هم
وصاف اندام و با آب کسور و دشمنی اندام و گلی

آب حرام - شراب و کنایت از عشق و محبت
لیکن آب حرام بین گفت که از هراک و مردمان
آب بیده حرام - یعنی شراب و جود آب

آب غمام - آب که با باران و رونق آید
آب کینه طارم - یعنی آسمان

آب مریم - شیر که از گور و جاد و صلاح مریم
آب کیم - ای جاد و قدر و قنیه سیاه و قدر و قدرت

آب ششم - تیغ و امثال آن از آلات قتال
آتش در عزم - آفتاب

اِهْدَم - فتح یکم و ضم سوم عدل و انصاف و گنا
نهم و کدانه نهمی و در فاکو یعنی شرم و فی الاوقات قدیرا
آستان عدم - یعنی دنیا و موت

آشام - معروف
آش حکیم - همان آتش دقیق

آلوده خون آدم - ای مجروح و بونگ بونگ
آمر لوح و قلم - ای حق و حقا و حق حضرت

آهوان بزم - ستارگان و شادمان بزم

آهوی توام - ای اسیر و صید توام

ایت ایام - ای بی آفتاب و با آفتاب

ابجد تجرید و کوشتم - یعنی از خودی خود و از خود

افس بر و ن آدم و از اسوی الله تجرید و کوشتم

ابر ایام - کوهیست در کرمان زمین که از او کوه

ابر ایام - و نیز نام از رشت که صاحب سبب آبا

ابریشم - معروف که از ابریشم نیز گویند و

ابریشم نیز در آن لغت است و در بازی ابریشم

خوانند و عرب است

ابد ادم - یعنی جسم

ابلق ایام - زمانه

ایاق چشم - ای مرکب چشم با صفت صفت

موصوف ابلیس بدینکه چشم سیاه و سپید است

ابن سلام - نام شورش کیلی

ابو عاصم - کنیت و در کتاب ایش سون خوانند

کدانی اصح و بهر کدانی خوانند آنرا از کدانی و بهر کدانی

اخر تخم مرغ -

اششام - بالفتح طائفه اند و نشین کنایت از

عواج و گیک است چنانچه زیره و فلفل و پنجه و

هر چه مانند این باشد کدانی العلی

از پوست بیرون آدم - ای خند و زبان

آدم و فانی شدم

از جان قدم بر آرم - یعنی از جان بخیرم

از روم - بفتح یکم و ضم سوم نام شربت کدانی است

و قیل منبریت نیز تر جمه من المومست و نیز مرگست
 از سه لفظ یعنی اندی من مرگ و مرگ و مرگست
 از سه مرگ و مرگست - ای پای سیر دل مرگ
 قدم ساخته که زانی الاوقات و اقول یعنی سر زانو
 قدم ساخته و این میان حالت و اقبه است زیرا که
 در و اقبه مردم سر برانوی نهند و دل و سیر سر شود
 پس گوئی زانور اقدم ساخت
 اسپریم که یکبار یکباری است نه یکبار یکبار
 و گویند که از یکبار یکباری است نه یکبار یکبار
 آمد و ازین قدم یکبار یکباری است نه یکبار یکبار
 تا این تخم را نشسته از آن ایام است -
 اسپریم - با کسر یا با برفای سیر که بریش زنده
 ریش با باشد و آن سیر که از تالش با تالش
 بر سر و سیر می افتد و سیر و در لسان اشقر اتر بوم
 ریش که از بخت چون فرایم آید و درون پر شود -
 اسطرلاب چهارم - آفتاب -
 اشام - پنج جان شاه و در دو شکله لطیف و مجز و مجز
 اسشکم - بضم کیم و سوم و چهارم ستم کردن
 جز و کس را بر چرخ است و از شش و شش می کردن
 جز و پیرس از کسیر سندن -
 اشک خون تقیم - اسی اشک خون آلوده که
 از اندوه و فراق زیاد -
 اشک بشوره گرم یعنی اشک اندوه و فراق
 اشکم - با کسر تان شکم زیادت بود -
 افسوس و عظم - یعنی آفتاب -
 افعی از قلم اشک و زبانه اشس -

الف و وال و میم - یعنی آدم عایه السلام -
 الف اقلیم - فان اهندست که زانی الاوقات
 و اقول مراد از ان الله است که عایه اقلیم است -
 اشک - بضم کیم و ضم دوم عایه است مانند کان که
 از آن جو زنده حاصل شود و از آن اشس سازند و در
 کرد و تالش بر زنده آن که کلبه ای باشد و کلبه ای که
 در آب باشد که دست که بطنی است و در آن کلبه ای که
 الم - ازین الم البشیر بیانی و نوع نوع و زنده
 ام - الف و هم و در است و هم که درون بخور و شکستن
 اشجام - بالقیه آخر کار و در لسان اشقر اتر است
 اشجام و در آن احکام عاقبت و هم اشجام بهشت بعد
 از یک لغت باز آورده است اشجام و در آن احکام
 کار که که نظام آید و در قیه یعنی این در لغت اندام
 آورده است نظام از لسان اشقر -
 اندام - معرون و آسنگی و در سیاهی و قنیه
 منقول است از لسان اشقر یعنی کار که که نظام
 و نیز در الف و در آن نیمخ نیست -
 انگشته - و ششام - یعنی انگشت شهادت
 کدانی دستور الانوال -
 او ستام - با و او فارسی و بین موقوف معتمد
 این زوال تقیم - یعنی دنیا -
 این طارم - یعنی فلک -
 این قیامی اعلی - یعنی آسمان دنیا -
 این بقیت خم - یعنی سموات بعد -
 این میتم - یعنی آفتاب -

فصل فی الترمکی

اچند کلمہ کر پستی پایہ -
 اوم - بفتح تین اوم علیہ السلام -
 اودوم - هزار -
 ارم - بکسرتین بودوم -
 اوم - بفتح تین و ستر زنده -
 اسلم - بفتح سیم اسود -
 النعیرم - حید فطر -
 اویرم - چنگ که آن سازیت -
 اووم - بفتح خاء و یوار -
 اووم - مقلب اووم یا لغزوم بارانہ غازی انگور -

باب النون

فصل فی العری

ابطلان - نالکد از خواص صاحب سر خود
 گردانیدن و شیر بر گرفتن و جبار استر کردن
 آمان - بفتح زینهار جی بی بی آمان بفتح جیم
 آمین - بمجول کن و چنین باو اندود و تصور
 و در حاشیه کثر منقول از ابی الفاضل است که این لغت
 همین است یعنی همین میخواهم -
 ابن سیرین - نام صاحب ای تعلیم ثواب بند
 ابن یامین - نام برادر یوسف علیہ السلام
 ابو حیان - نام زاهد و تربت زبان و عالم
 ایشان که از فی القیام و غیر کثرت مرد و بد آن عادل
 ابو قلمیدان - لقب تراشی اوقات و جبرین شمس
 با بوان شتی عمل میاید و زمان کداسه است و

فی شرف نام است نیز جابر است بقایت لطیف از
 پرورش می با فند زمان زمان برنگه دیگر میاید
 و در عجایب البلدان است و شیت بر کوه بلبل
 هر لری که در عالم است و بر سر کوهی میاید
 نام او بلبل است نماید و میاید و برنگه دیگر و باخود
 برنگه دیگر و چون شب آید مانند آتش میاید
 آواز سه سخت نیکو دارد و کات ساسع است
 از زبان بنگی شخ اشان شیخ سلطان که در سده
 ملک شمس مقلع بهای بوقلمون را در بهار آورده
 و آن جانور است از حریا قدر سه بزرگ و بزرگمای
 گوناگون می نماید و هیچ رنگ دیگر میان روز سه
 رنگ دیگر در شب رنگ دیگر دارد و در شرف است
 که بازی زبان کنیت حر است که بهیسی آن را
 آفتاب پرست نیز گویند و نیز جانور شیمی است که
 در رزم با فند که زمان زمان برنگه دیگر میاید -
 آمان بالتماده و فواتن بنوعین جمع و بیسنگ
 استادن گاه آبکش باشد بر لب چاه -
 اتقان - کاسبه محکم کردن -
 اتقان - استوار کردن -
 احسان - نیکو می کردن و دوستی -
 احمد حسن - نام وزیر سلطان محمد سیاه بیکین فی القیام
 او کن - خانک را گویند که افی اند و بر اقوال
 این شفق است از ادکته بالغم رنگه که بسیار میزند
 او دان - پیوسته شراب خوردن که از آنی که دستور
 مدمن خمر هم ازین شقی -

نورالانضلا
 فی شرف نام است نیز جابر است بقایت لطیف از
 پرورش می با فند زمان زمان برنگه دیگر میاید
 و در عجایب البلدان است و شیت بر کوه بلبل
 هر لری که در عالم است و بر سر کوهی میاید
 نام او بلبل است نماید و میاید و برنگه دیگر و باخود
 برنگه دیگر و چون شب آید مانند آتش میاید
 آواز سه سخت نیکو دارد و کات ساسع است
 از زبان بنگی شخ اشان شیخ سلطان که در سده
 ملک شمس مقلع بهای بوقلمون را در بهار آورده
 و آن جانور است از حریا قدر سه بزرگ و بزرگمای
 گوناگون می نماید و هیچ رنگ دیگر میان روز سه
 رنگ دیگر در شب رنگ دیگر دارد و در شرف است
 که بازی زبان کنیت حر است که بهیسی آن را
 آفتاب پرست نیز گویند و نیز جانور شیمی است که
 در رزم با فند که زمان زمان برنگه دیگر میاید -
 آمان بالتماده و فواتن بنوعین جمع و بیسنگ
 استادن گاه آبکش باشد بر لب چاه -
 اتقان - کاسبه محکم کردن -
 اتقان - استوار کردن -
 احسان - نیکو می کردن و دوستی -
 احمد حسن - نام وزیر سلطان محمد سیاه بیکین فی القیام
 او کن - خانک را گویند که افی اند و بر اقوال
 این شفق است از ادکته بالغم رنگه که بسیار میزند
 او دان - پیوسته شراب خوردن که از آنی که دستور
 مدمن خمر هم ازین شقی -

اولن - مرد خنیده پشت -
 اتون - بکسر و ستوی که فی الدستور و بکسر گوش
 ارتقان - آتخته که بکشت رسد و از ابرقان
 بزرگ و بکشد فی القینه و فی القلی آفت کشت میاری و ده
 ارکان - چهار طبع و چهار حس که فی القینه قول
 این جمع کردن است و در کشت اشی با یقوم به ذلک الش
 و آن حتی آن هنگام که که مضان بسوی عالم باشد
 ای ارکان عالم -
 اسود لعین - کوهیت که فی القینه و نیز سیاه چشم
 اسکنان - دو کراة فوج زن -
 اشتنان - بهم گیسیت خوشبو که بعد از خوردن
 طعام بدان دست لبثت و تا به پیش و ملاصقت است
 بر و که فی شرفار و در حاشیه ملقط بکشد و قاضی
 هر قوم است که عمل جالبون دارد اگر جامه بر آن شود
 سپید گردد و در دوزخ نگویند که گویا هستی
 از حبش شمر گناه که از دشمنان است آزد -
 اصنان - کشت که کردن و گنده بخل شدن -
 اخخان - یکته با و عداوتها -
 اطعان - بانگست و نزن -
 اطمینان - آرامیدن
 اطمینان - با تا از حدن روئیه و غیر آن -
 اطمینان - بردن و راندن
 اطمینان - تحت نهادن
 اعتشان - بفکر و برای خود چیزی گفتن -
 اعتیان - بانگسر و جیری خوردن که بزرگتر

در بیان احوال
 این کلمات
 که در این کتاب
 آمده است
 و در این کتاب
 آمده است
 و در این کتاب
 آمده است

و دید بان شدن -
 اهلکان - آشکارا کردن -
 احملن - آشکارا تر -
 اعوان - یاران -
 اعیان - برادران و بزرگان و همپیمان
 اخصان - بالفتح ساقها و شمشای درخت
 افخوان - بکسر کم و سوم اثر و با سس نر کذا
 فی القینه و قلی است و از ریزه بار یک پیر کس
 اقیون - بکسر معرو و سرب و پیون است
 حاشیه شمای البیخ و الا پیون حرام -
 اخانین - جمع افنون و گونه اندر هر چیز
 و مبینی شایان از آمد -
 اتخوان - با بکسر با و نه کوهی هندی و مبینی که
 فی شرفانه و در تاج بکینی با یون فقط است -
 اقوان - با تخته تزیینان و هم مشران -
 الحان - با کسر آواز و در هسل این بعد است
 و بالفتح جمع لحن آواز و خوش -
 احم صلیان - نام و بیست که بچکان را برساند
 و نیز یاد را گویند و معنی تر کبب را و بچکان -
 احم غیلان - در خمی است خار و ار که خار او
 کج با کشد و بندش جوانه گویند که فی القینه اما در شسته
 هست و رخت خار دارد که بندش کمر و ببول نامند -
 امدان - بکسر تین با سوم مهله شد و که چهارم
 آب سخت شور -
 امن - ضد خوف و بی بیم شدن -

امسان - همان مال -
امیر المؤمنین - سر قوم میان خطاب علی
امین - معروف یعنی امانت دار و اعتماد کرده شد
انسان العین - مردم چشم -
انسان - مردم و مردمک چشم و سر انگشت -
انگندان - عرب الگوزنه بندی و جنگ -
انوان - ماهیان و اوج جمع لذت -
اوان - الفتح وقت و هنگام -
اهون - آسان تر و در میان یعنی روز و شب
ایمان گم ویدن جوی بیم که اندیدن و در
شرع تصدیق بدل و اقرار بربان وحدانیت
خداى تعالى را و حقیقت پیغمبر علیه السلام را
و ایمان بالفتح بیان و بیانها و سوگند و سوگند
و دست رست و دستهای رست و در اصطلاح
مقصود ایمان از مقتضات اسماء جالیه است و
نیز عبارت از مرتبه علم بقا است -
ایمن - سوگند رست که است و مبارک تر
و نام بیانی است که موسی علیه السلام در آن پند
می چویند و در صراح است ایمن یعنی نادم دانه
فرزندان رسول الله صلی الله علیه و سلم بود
ایوان - بوزن کیوان و قبل بوزن دیدن
صفه و طاق و نشنگ گاه کنایه لسان اشعار
در ستر معنی گوشه گشت سراسر و سطر است و
فی التاج خانه پیش کشاده و بلند -
ایقان - بالغ و بالغ و هم المار و جریبانی

که آنرا بسندی تمام گویند کنایه القیاس و در میان
الایقان مند و شتی -
ایقائین - عو و است -
ایران - دوزخ است -

فصل فی الفکار

آبار اسیدین - لفتح اول و موه و بلف کشیده و موه
تختانی در از نهله بلف کشیده و کسوفون پشته
تختانی رسیده و فتح و ال سجد و تون زده شسته
ستایش کردن و وصف نمودن -
آبادیان - لفتح اول بلف کشیده و موه تختانی
بلف کشیده و کسوف و ال موه و مثنای تختانی
بلف کشیده امتنان مه آبادر که نیت اولین
پیغمبر است که یوم بعوث شده -
آب از جگر کشیدن - کنایه از عطا کردن
و پیغمبری مردم دادن باشد -
آب باران - نام سیرگاریست از مضافات کابل
آب برین - کنایه جوی آب اگر نیک که برین
مخوف باشد و مردم آب استخار غنه کند و بیرون
رود یا پیوسته تراوشش میکند باشد -
آبان - محدود و بوزن تابان نام ماه ششم است از
سال شمسی و آن مدت مانند اقباس و برج مقرب که
فاریان آنرا آبان ماه گویند و پیش کاکم است
و فی الادوات نایزیم مردم و زار زاه و فی العلمی ماه را گویند
و نام فرشته است مویکل بر آیین و تدبیر امور و صالح
ماه آبان باو تعلق دارد و نام مردم از هر ماه شمسی و

فارسیان محبوب قاصد کلبه که نزد ایشان مقرست
که چون نام روز بام ماه موافق آید آنروز را مبارک
دانند و درین روز عید کنند و جشن سازند و غیره بسیار
نزدیکی از پادشاهان ایران بود و درین روز با فراسیای
بجای کرده او شکست داده تعاقب نمود و از ملک
خویش بیرون کرد و پارسیان این روز را عید میکنند و
دیگر آنکه چون مدت هشت سال آید از این باری و قحط
و مردم بیاختلاف گردیدند بعضی بجای دیگر رفتند
عاقبت در زمین روز باریان شروع در باریدن کرد
بنابر آن این روز پادشاهان مبارک گردید و عید کنند
و گویند نیک است درین روز حاجت از خدا و سلطان
و بزرگان خواستن و صلاح ساختن -

آب آتشین - خون و اشک غمزدگان کذا
فی القنیه و قبل شراب از خوانی و نیز نیز -
آب بکیران - ستارگان و کواکب آگوش
عموما در وقت و روشنائی سی و شش بیکر که بنجمن
آنها وجود خوانند خصوصا -

آب تبیین - نام پد فریدون که ضحاک را کشته
و بعد از کشته شدن او فریدون ضحاک را کشته و
پادشاه ایران زمین شد و صاحب گنجینه کرد و از نیک
و اسعد السعد را گویند -

آب حیوان - یعنی آب حیات فارسیان
بسکون با استمال کرده اند -

آب خزان - باران خزان -

آب خورشیدین - شراب خورشید و خورشید و خورشید

آب خوش خوردن - آسودن رحمت یافتن
و بر خورداری گرفتن کذا فی القنیه و فی شرفنامه
اول بابکسور بود و خوش صفت آب باشد چون
موقوف باشد آب بفراتعت و در غایت خوردن
بود یعنی آسودن و راحت گرفتن بر خورداری یافتن
آبادان - بابا موقوف مختصر آبادان و جای عمیق
گویند که آب در آن جمع شود و طوف و زامانی را که آب
در آن جمع شود هم نامند و نیز شبیه که در آب باران
فرار هم آید -

آب وستان - بابا موقوف ابرق و آقا مطهر
آب وستان - یعنی آب وستان است -

آب دندان - یعنی برافت و تابش استخوان
و نیز بمعنی ضعیف و مفت آید و نیز معنیه امر و در آگوش
کذا فی شرفنامه و در اصطلاح الشفا بمعنی مضطرب و متوثر
و نیز دندان نیز آمده است و در قنیه بمعنی سحر و گناه
آورده است و نام نوعی از علو است -

آب ابدان - شراب مستحق و خاندان کذا فی الاذکار
آب رزاق - می آگوشی -

آب رنگین - خون اشک غمزدگان می سرخ نام
آب زن - بابا موقوف ظریفی را گویند از مس
اشال آن بمقدار تقامت آدمی یا کمتر از آن یا بیشتر

سورخ و اگر که اطبا بپارلان را در آن خوا بماند یا نشا
و سر جای از آن سورخ بیرون آرند و آب کم با او

جوشانیده در آن کنند و بمعنی آرام و قرار دهند
و نیز در آن موم آب آن آب زن است کذا فی القنیه

و نیز در آن موم آب آن آب زن است کذا فی القنیه

مقبول از حاشیه صحیح بخاری -
 آتشین نسر با نخوان - یعنی بر لب -
 آتشین - با شین قرشت نهفتن و عای نرنگ
 نهفتن که فی الاوقات و دلیل قوی برین که آتشین
 با شین قرشت است قول لسان الشعراست و نهفتن
 آتشین گاه که لفظ آتشین وزن و شین آتشین معجمه
 مرکب با لفظ گاه قد گاه و نهفتن آتشین است و
 آتشین گاه را با علامت شین قرشت نهفتن است
 چنانچه در آتشین لیکن تصریح کرده است که آتش
 یا لفظ اما در لسان الشعرا تصریح کرده است چنانچه
 گفته پس ازین معلوم میشود که آتشین با شین معجمه
 مترادف است و آتشین را که با شین معجمه است و در
 معنی نهفتن -
 آب طبرستان چشیده ایست بر که به درون
 اگر آبگ بر روی زنی بایستد و چون مرد فزاید کند
 پنهان شود و دیگر بار درون گردد اگر صد بار چنین
 کنی روی پنهان کند که فی عجایب البلدان -
 آب گفته من - طراوت و جاده نشاط من -
 آب هرغان تفرج گاه بیست و شیر زکذا
 فی شرف مقام و در علمی مذکور است مقامی است و
 شیر از کوهی جاری و بیشتر از شامخ است
 نیز در شیر از جانی است که در راه رجب هر سه شنبه
 بیشتر فاق از زنان و مردان حاضرند و بیشتر
 و عیش میکند چنانچه و خیره و شره نمیدانست
 و در شیر از آب مرغانت و آن روز را آب مرغانت

نیز گویند میان سعد و جالون هم در آب هرغان
 عشق شده بود -
 آب من و جمال من - اسی جاده من و جمال من
 آب من - اسی آب عشق من -
 آب میگون - خون و اشک غمزدگان و شقان
 و می سنج -
 آب نخوردن - یعنی توقف نکردن و زدن نموندن
 آب ناروان - می انگوری -
 آتش سجان - اسی غم و شور و شوق محبت است
 آتش آتشیدن با لفظ اول باله که کشیده و
 و معنی شانه و فغانی و شین منقوطه و با پای
 بان کشید و کسر شین به معنی شانه تختانی رسید
 و فتح و ال بجد و نمون دود شتاب کردن و بقیه
 شدن که فی القینه و قول نیک نایت از ظلم که آتش
 آتش اولی که نایب از ترک کردن و ترک و آتش
 و کبی بر سر قمر و غنیمت درون و شوق و ایضا و شین
 آتش فیه قال آتش که با قین تابان و شوق
 خشک دهنه چون باران بیا و شتاب بیا و نور آید
 آتش روحانیان - احرام ملائکه -
 آتش سخن - با سوم به قوت سخن با غنیمت گفتن
 و آنکه سخن با غنیمت گوید که فی القینه و فی الاوقات
 آتش سخن طاعت و طاعت از دست بگذرد -
 آتش سیاب سان - بیا موقوف و بقیه آتش
 آتش گون - با کان فارسی نام گل است که
 در غایت لطافت است چشم را از دیدن و شوق آید
 آتش سان - اسی و فوج آن و سبای آن -

شعر با فضیلت
 و در شیر از آب مرغانت و آن روز را آب مرغانت

در تیر

آتش

آتش

آتش

آتش

آتش

آتش

آتش

آتش

آتش

آتش

آتش نسیان - ای رونق بهار -
 آتش وادی امین - یعنی بجای ای امان
 آتش بان - دیوان و کافران
 آتش بان - تیر زبان یعنی خشکی تند و جلد
 و تیر حوت زند -
 آفتاب - بانای موقوف بیرون کشیدن و
 بر آوردن تیغ از غلاف -
 آفرین - بانای موقوف کالای سبک و تناسخ
 گویند و برین صله خوانند و از این بقصر و کال نیز
 گویند و کدانی شرفنامه و بکسر خاند اولیان
 آتش جان - بانای موقوف و بایه فارست
 یعنی طبایع اربعه و در قیله آورده است عنایط
 و آنرا اصوات سفلی نیز گویند و در او آوات گفته است
 بایه فارسی جمع آتش یعنی بقصر خاند و کال
 ای چهار طبع که آنرا عناصر اربعه خوانند و قول
 ازین معلوم میشود که طبایع و عناصر یکی اند پس
 که آنرا بکس طبع همچو جان و عناصر همچو جسم است
 زیرا که طبایع حرارت و برودت و برطوبت و
 جویست است و عناصر خاک با و آب آتش
 و در دستور آتش یعنی نامتناهی است و در
 و خاک و آب و جیم فارسی آورده است -
 آفرینندگان - آن آفریننده که هرگاه از بود
 و مقایسه حاصل -
 آفرینندگان آفرینندگان بر اول باکان
 فارسی نام آتش که تیر و شهر تیر است چون

در تیر از آتش که بسیار است و بنام آتش
 آفرینندگان آتش که بکسر خاند و کال
 آفرینندگان آتش که بکسر خاند و کال
 آتش که نامی بوده است بعد و وقت کوب
 و اسمی از آنها اینست آفرینندگان آفرینندگان
 آفرینندگان آفرینندگان آفرینندگان
 هر یک ازین آتش که در این سبب یکی از کواکب
 پیدا شده اند و بخوبی که متعلق بان کواکب بوده
 می خوانند -
 آفرینندگان - با ذال مضبوط نام ولایتی است
 مشهور که ای امانی گویند آتش که تیر باشد و شهر
 تیر را هم نام گویند و تیر که از خوران ولایت را
 گرفت و بر او غرار و جان که کی از مجال ولایت
 آفرینندگان است و در آفرینندگان آفرینندگان
 که هر یک یک دهن خاک بیاورند و اینجا برینند و خود
 بنفس خود یک دهن خاک آورد و بچینت و تمام
 لشکر و مردم و هر یک و امانی خاک بیاورند و در وقت
 پشته خشمی بهم رسیده نام آن پشته آفرینندگان را
 چه آفرینندگان ترک بماند است و با یکان یعنی بزرگان
 و قشمانی چهار ابدان نامشهر گردانید و معرستان
 آفرینندگان است -
 آفرینندگان - آتش که تیر است و کال
 بروستان و پشته پشته و آنرا ازین و برین تیر کواکب
 کدانی ز فاکوای -
 آفرینندگان - سمنه را گویند و آن حاکم است

که در تنگش شکام گرو -

آذرگان - نام شهر است -

آذرگون - آبشکری که از نام گلستان سرخ رنگ دور

فرنگ نمانده که در است آذرگون یکی است سرخ فام و آب سرد

و مستور از آفتاب است که در است آذرگون یعنی خوش تشنه و آبش گوار

که در گون میاش که در فمار غایت شهرت بدین و چشمها

رویشانی آرد و گویند که نوعی از بابونه است و شکوفه

اولون عسجدی دارد یعنی زرد ماند و در میان شکوفه

او چیز است که برگش و شاخه است دارد و شکوفه

با آفتاب میگردد و به طرف که آفتاب باشد چون

شده و در آل پذیرد عجیب است که سبوح مکی باشد

زیر که از میان شرف همین نظیر مناسبت است

کذا فی الحقیقه -

آذرهایون - نام ساحر و زنیل سام که خادمه

آتشکده سپاهان بود چون ذوالقرنین که سوار بر

بلیناس و سوار بر سرخ بود که در قفسه در شکل از دها

بینوه مغلوب باطل کرده و بعد از سلطان ناصر

آورده و بلیناس جادویش لقب شد -

آذرهایون - همان آذرگون با ذوالمعدی که نوعی

از شقایق و گل همیشه بهار باشد و شیر از میان آنرا

گل گاو چشم گویند و بنامه برانکه که نام نباتی است

که گوشتش در نهایت سرفه پاشد و برده های

طبا کنند از آن -

آرمیدن آرمیدن - بار بار موقوف کردیم

گرفتار و دادن و ساکن و بلیناس که کرد و دیدن

اروستان - نام ولایتی است از ولایت بالاد

در اینجا نام خوب میشوند -

آزین - بازار موقوف اتقی است مانند کفگیر در

بغها بسیار دارد و حلوانیان شک و دروغ بدان

طمان کنند و از بابونه گویند و در اوقات بمبئی

یک نیکو کرده است حمد و در مقصوره

آر و دروغن - بار بار و آل موقوف در وی غن

یعنی حلوانی تیر -

آرساق - قهقهه و آرساق -

آروین - صفت های خوب و نیک که گویند

آرساق - یعنی مجمع مجلس و همچنین و مجمل باشد

آرمیدن - بار بار و حلوانیان آرساق یعنی توانستن

کذا فی الحقیقه -

آز و گکان - با کانت فارسی و فتح و آل چه آن

وجع آزارده است یعنی احرار و خواهران و اولیا

و حلال از او گکان -

آز و گکان - بازار موقوف رنگ کردن و بنام

خلانیدن سوزان که از آنی شده و نامش هم چنین قرار داده

آز و گکان - یعنی زار و گیره را از و گکان و از و گکان

شدن که از آنی شرفنامه و بنام زار و گکان می خوانند

از قیل غلام عوام است و در اینجا این مختصر آرمیدن است

آرمیدن - همان آرمیدن و قیل بازار فارسی

در رتبه معنی آرمیدن مسطوب است بازار از آنی بازار

فارسی معنی میا کردن و نیز دارد و بسیار کردن

بانگ کردن و از آنی مسطوب است -

آشزیدن - باز از فارسی گل بهانه و در آتش
آشزیدن - بهمنه آجده کردن بهشت -
آشزیدن - غلامیدن سوزان و امثال آن
واحد کردن را نیز گویند خواه با سوزان بهشت -
خواه بغیر سوزان -

آشزیدن - از بریدن حروف سوره و چهارم سوره
در شیا کردن و با هم کردن -

آسان - ضد بکل -

آستان - ستانه و توشل خوب که باقی امادات
و در شرف به همین موقوف پیش در -

آستانه کردن - یعنی آسان دنیا که فلک
فرمانده از آستانه کردن هم گویند -

آستین نشانیدن - با سید موقوف و مختصر
آستین نشانیدن یعنی ترک گفتن و بکار آید

در قص کردن و اتمام و بخشش نمودن -
آستین برافشانیدن - یعنی عطا دادن

و خوش شدن در قص کردن آمده که باقی آستین
آستین برافشان - آستین برافشان

آستین برافشان - اسمی در قص کن -
آستان برافشان - کنایه از خراب شدن

یعنی بلند می درخت جاد و دولت هر قدر -
آستین برافشان - کنایه از ادا و بکار آید

آستین برافشان - کنایه از دست و پا کردن
باشد یعنی دست و پا کردن و بکار آید -
آستین آیدن - یعنی آستین برافشان

آسکون - بهمن موقوف نام ریخته سکه و بکار آید
آسان - معروف که بوی ماه و فلک خوانند

و معنی ترکیبی آن آسانند است با اعتبار کردن
چرا بسیار آن نیز گویند فراموش و بخت ماه باشد

از هر ماه شش و شصت روز است و پنج هر ماه شش را
آسان گویند فراموش است مگر که بخت که او را

عسر را بیل گویند -
آسان برین - فلک هم را گویند و از آن

فلک الا فلک نیز خوانند -
آسان را زمین کردن - یعنی آسان آبی بهر

و نیز پاک کردن -
آسودن - راحت گرفتن و راحت دانیدن

آشفتن و آشوبیدن - با و در فارسی و فار
موقوف شوریدن و آشوبیده شدن و زبیدن

و جنبانیده شدن -
آشفته رود میان - انگشت افروخته -

آشکون - نام و لایق است -
آشورون - بار موقوف و بکار آید

آشوبیدن - آشفتن یعنی آشوبیده شدن
و این مقدمه نیز می آید -

آشیمان - با شین موقوف خانه مرغان که
آشیا بهمنه دهند و بکار آید و بکار آید

آشورون - بار موقوف و آشوبیدن فرود آمدن
نیز بکار آید و بکار آید -
آشوبیدن - آشوبیدن و آشوبیدن

انحالید بن - تیز کردن و شکران و سخت
 پیشوایانیدن و شوریدن و در زبان گویا مذکور است
 گویند هر دو افعال کردن یعنی یکدیگر را شوریدن
 و تنگ فرار کردن و شکران افکندن این مردم
 افغان - فرو کردن و آلوده کردن آلوده کردن
 آفرین - مدح و ستایش و دعای نیک و
 تحسین کردن کسی را که کار نیک کرده باشد و
 امر از فریده و آفریننده - بمنی اخیر مرکبست چون
 جان آفرین و سخن آفرین کذا فی الشرفاء که این
 معلوم میشود که اختیاری است ابراهیم که آفرین سخن
 مرکبست درست تواند شد و فی نظر دیگران
 تقریر لازم می آید فصل میان مرکب است و
 فقط بر زبان و در مثل این ترکیب و استعمال
 فصل یافته نشده است چنانست که از روی
 حقیقت اصل مضان و مضان الیه است فصل
 میان ایشان درست نیست و تاجیده است اهرم
 فاعل که بر بنا ما باشد مرکب باشد با فاعل خود
 و اگر مرکب با چیزی می گوید بگویم القیاس آید که گویی
 استعمال شیخ سعدی کم است از استعمال دیگر
 جواب گویم شیخ سعدی رحمه الله بدین معنی استعمال
 نموده است زیرا چه در سخنهای قدیم بدین طریق
 هر چه گویم سخن در زبان آفرین و این ادلی و بالغ
 و بدین عبارت متالش زبانه است و در توبه این
 اطاعت است بنا بر آن که کرده نشده است لیکن در
 جواشی بوستان نهفته شده است و لعل معنی است

چگونه سخن در حق زبان آفرین ای آفریننده زبان
 پس برین تقدیر آفرین مرکب با زبان می شود
 و فصل لازم می آید لیکن متاخران برین منط
 گردانیده اند که سخن بر زبان آفرین معلوم نیست که
 ایشان را چه باعث شد که بدین راه تکلف و طریق
 تصنف پوشیده اند رحمه الله علی المصنف لعله علی
 افریدون - بایار فارسی نام پادشاه ایران زمین
 پسر آئین اولاد طمورث شاه چون سخا که آئین را
 کشته و دودمان او را بتلقین کا همان می باشد
 فرنگه و فریدون را تسلیم کاهن کا و یانی کرده و
 ماد کا یک نام با یونان بر پایه بودی برود چون ک
 خبر فریدون یافت روز پنجم را تقنین کرده مادر
 فریدون پیش اذان آمده و با فریدون از ان زمین
 انتقال هندوستان کرد و منی که کبینه فریدون آن
 گاه در آگشته جنگا میکه کاوه آهنگر از منی که خروج کرده
 بایاری لشکر فریدون پیوسته منی که نکرده و تنگ
 شده فریدون را و بر کبینه آئین و آن کاوه کا و نکرده
 او بود و کاوه مانند بهشت اندام او کشیده و
 بدان آویخته و گویند هنوز آویخته است کذا فی شرف
 و در اوقات این لغت را و باب الالف مع الف
 آفریده است یعنی مقصود گفته است که فریدون
 اول روز از هر کان بر تخت سلطنت جالس گردید
 خلافت آن روز را عید شمرند و مبارک گرفتند
 و چشمتا ساختند تا امر در در سال در ملک بالا
 در اول روز و در آن خلافت موتم گرفته اند و چشمتا

و افریدون حکیم پیش بود و او را سپهر داشت و سلم
 نور و اترج و با صد سال ملک اند -
 آگشیدن - بکاف فارسی و پاشتن بر گردن
 آگین هم ازین و بجای پروا مال و پاشتن و
 پرکننده و پر کردن و پر کردن -
 آلوده و آس - یعنی ملوث و گناهکار و عامی
 و فاجر و ناسق و نامقید -
 آماون - ساختن و ساخته شدن و پر کردن و
 شکن ساخته گردانیدن کدافی شتر قناره -
 آمانیدن - مشد -
 آموون - آراستن آراسته شدن پر کردن و آراستن
 ساخته گردانیدن کدافی شتر قناره آمانیدن مشد
 آمولن - بنا فی نشاسته را گویند که از آن پخته را این
 آمولن - ممد و نام رود و است در ولایت ایران
 کناره خوارزمی گذرد و میان رود میان حران
 و مارالیه است و در لسان اشهر البغیر فون گفته است
 معنی نخست از قنیه است اقول این معنی اگر آموست
 بمعنی نخست چنانچه افزون از افرود -
 آمیختن - غلط کردن چیز به چیز -
 آکن - اشارت به بیدار افتخار این و بمعنی آزان
 و رنگ و صفت طاق و در شگاه و جایگاه بلند نیز
 و از شیخ واحدی منقول است که آن اشارت است
 حسیه کیفیه است که محبوب که گفت نیاید و از تقریر
 و بیان تجاوز و ممتاز بود و در دستور بمعنی از کلام مستور
 و اقول نیز اشارت بسوی آن جهان بود یعنی

آخرت و در بعضی فرنگ آن بمعنی شراب نقل
 آمان - جمع است یعنی آنسان -
 آن با و تاشکن - ای بت شکن یعنی ابراهیم علیه السلام
 آن زین زبرین - یعنی آفتاب -
 آورودین - حمله کردن -
 آویزگان - آویختن و آویخته شده و آویزان
 آویزگان - ممد و باکان و کار و لایق مشوقان و
 آویشن - بایاد فارسی و شین و شین و شین گشت
 منسوب بزلت شاهان تباریش و سحر تری خوانند
 آمازیدن - آهختن یعنی بیرون کشیدن و
 بر و آشتن کدافی رزق نکویا -
 آه آشتین - ای آه گرم و دلدناک -
 آهختن - بمعنی کشیدن باشد مطلقا اعم از قد
 کشیدن و شمشیر از فلان کشیدن دست از چیزی کشیدن
 آهر من - دیو و طایفه تنویر گویند که طایفه اش
 و طایفه است کدافی شتر قناره و فی الادات بغیر و نیز
 چینی و اردو و رزق نکویا گفته است ممد و غیر ممد و
 دیو طلق و گویند یوکیه البارود و شهاب ویرا
 بزند و مسود و بمعنی آهر من نیز است که رهنمای دنیا
 باشد بعضی گویند که آهر من شیطان است بمقابله
 یزدان فرشته است و بعضی دیگر برانند که یزدان نام
 خدای تعالی و آهر من نام شیطان و این اصح است
 و قوی برانند که خلق کنند طاعت و تاریکی و همه
 رساننده شر و فساد است -
 آهجان - ساکن و ختر نابالغ را در فعل گرفتن
 صالح بمعنی دختر نابالغ را و طی کردن -

آه عجبین - اسی آه دردناک -
آهنخیدن - انداختن و در قنیه یعنی کشتن
و در حاشیه بلفظ بخط میان قاضی شده مرقوم است
آهنچ پوشیده ازین معلوم میشود که بمعنی پوشیدن
تبر آمده است -

آهن - معروف و تنج و شمشیر نیز آهن گویند
آهن سر و کوفتن - کنایه از کار می و اراده باشد
که نتیجه شمشیر باشد و بلفظ نیاید -

آهنین آهشیان - انگشت و ان که بیاطان
وقت بجهت در انگشت پوشند تا از صدقه سوزن
محفوظی باشد در مبدی انگشت اند گویند -

آهنین جان - سختی کش و جان سخت
آهنین یعنی آهنین جان است که کنایه از مردم
سخت جان و سختی بین و جفاکش باشد و در
دلا و در نیز آهنین جان آهنین جگر گویند -

آهون - بوزن با موزن سوراخ و لقبی در زیر
زمین و دیوار در کنند و در زنده گذاشتن فرامه
بهندوی آبرو آسینده میگردد وین کار در دواست

و ایشان را هم بدین جهت آهون نیز گویند -
آهونگان - بفتح و او یعنی آهون و گان آهونگان
این لفظ جمع معنوست یعنی جمع آهن که معدن آهن
و در شرح سخن این ترکیب اضافی گفت است -

کان را یعنی معدن گمان برده است و کان آهون
باغ را و شعله است لیکن درین نوع تکلف است -
آهوی زرین - یعنی آفتاب -

آهوی سیمین - شافی سپید پوست و آن حساب
بشمارست که در مجلس مردم شراب میدادند و آنرا
اقول چون آهوی زرین آفتاب باشد آهوی سیمین
یا آفتاب بود -

آهوی شیر افکن - ساقی و چشمش -
آهنختن - همان آخن یعنی آوردن کشتن
آهنرگان - کسانیکه درین عالم می آیند -

آهین - رسم و عادت و طرز و روش و زیب
زینت و نام بهیست نزدیک بیا میو میانی -
آئینه آسمان - مینی آفتاب است -

آئینه بند و آسمان - یعنی آسمان آفتاب امیدا آرد
آئینه طلعت در ویشان یعنی دل ایشان
و قیل بر روی ایشان -

آئینه فروان - باکان فارسی مفتوح آفتاب
جنگل و دامگر و ایندین آئینه برین معنی بلفظ آفتاب
فعل و امر برین معنی باشد -

اندران - بافتح با ذال معجمه ناندان و دوستان
و ستون و طبر و ادن -
ابر سنبل گون - ابر سیاه -

ابر نیلوان - نام بارانی است که در بهای هر بار بار
و صدق و در و در و اثر و باران و دیگر را نه ابر و
ترکیب ابر بهار را گویند که ابل هندا نرا باران سواتی
نامند و آن ابتدای دستان و انتهای برشکال است
گذاشتن در جنگل و خرقه اس -

ابلق مطلق عثمان - دانه و گردش آن -

انبار افش جهان - آرمیای و پیرایان -
 ابناسی جهان - یعنی کل مخلوقات از کانی
 و نباتی و حیوانی -
 ایوان یعنی رکن بر که در بنا گویند از لغات طب
 ایوان - باد و دم فارسی بالفتح که معنی آن میوه است
 که در باغ باشد و نام درخت هم هست که میوه شی آرد
 اختر شمردن - گنایه از شب بیداریست -
 اختر کماوان - و اختر کماوان کلاه بالفتح نمر
 و با کاف فارسی و د و ا و در لغت ثانی موقوف یعنی
 رایت و علم فریدون و آن از جرم بود که کاوه آرد
 و در خروج بر سر جوی کرده و علم ساخته بطایفه بدین
 بیرون آمده چون بفریدون پیوسته و فریدون
 صلی که اندک گرفته و آن علم حیدرین را مبارک کردند
 و سجاده پوشیده و غسل و جواهر و نشانه از
 بر سلاطین آرد و میمون گرفته و باز آنرا مکمل و
 مرصع بعمل و جواهر زیادت ساخته آنرا لام چون
 در عهد خلافت امیر المومنین عمر رضی الله عنه
 در اسان تخلص شده و یکی از اشک و سلام آنرا بغارت
 امیر المومنین آنرا امیای سلمان شمت کرده در
 اخریان - بالفتح قماش و متلع و اسباب
 کالایه برگزیده -

اویم پیکران - سقف بسیار -
 اران - بالفتح یکم بارادش و نام ولایتی که
 آنجا معاون لرست و نقره کذافی عجایب البلدان
 و در قتیله کوسه آران بالفتح و تشدید را را مطلق

مختصیفا شهرای فارس و عرب آن ارجان است
 بالفتح و تشدید را را المملایه و یکم
 اریایان - بلخ آب و کان نوعی از نای خرد است
 که هندیش حبیبیکه نامند و بخت ابل شام گل باوید
 ارجان - بلخ ابل و عرب جافوز به باشد و بخت
 اندادان بیان پوش خورده که با نام گوی است -
 ارجان - نوعی از جداول و اشکال اسرار
 علوم نجوم و نام وضعی است از مضافات شیراز
 و نام دهمی است از نواحی نیر -
 اروستان - بالفتح بادل که سو نام ولایتی
 از ولایتهای بالادست و اسجا انا را بایه خوب
 میشود کذافی العلوی -

اروان - همان روان مدود و هر دو معنی مذکور است
 اروان - نام باد و شایب از آل کشتاب
 و معنی اگر روان مرکب است کذافی شرفنامه
 و در قتیله است بالفتح بادل موقوف و نام باد
 از ایران زمین -
 ارزان - بنتم هزه و ذال معجزه شریف عظیم
 بشام که کور یعقوب و چاه یوسف علیها السلام
 بارون است و سکن یعقوب بدروازه فرسنگ او
 کذافی عجایب البلدان -

ارزان خندگران نرخ و معنی ترکیب
 اگر ارزان -
 ارزن - بالفتح نام نخله که تباریش وخت
 و هندیش حبیبیکه نامند و بخت اگر در مرکب است

و نوعی از درخت بادام کوهی که در آن بسیار ترنج
باشد و اگر در دو دایره یکبار براند و چوب آن را جدا کنند
و پوست آن را بر کمان چسبند -

ارزن زرین - جرحه می زعفرانی و سترگانی
کذا فی القینه و نیز عبارت الان حباب خرد که از ترنج
شراب و شراب افند و بگام بر خیزن می در پیاده
هند اگر از اجانه نامند -

ارزیتون - نام دختر پادشاه مغرب که در جبال
بر ارم گور بود -

ارزیدین - لائق بودن و سزیدین چنانچه
گویی که او بدین معنی ارز یعنی نمیشود و مایه با بودن
کذا فی القینه اقول یعنی با قند و قیمت -

ارسلان - نام پادشاه ایران زمین و شیر
کذا فی الادوات -

ارطیبون - زیرک و دانا و نیز نام مردی
که دانا نزد حکمای روم بود -

ارغنون - کلامها با الفتح نوعی از
سازهای ساخته افلاطون که رومیان می خوانند
و در زفا گویند ترجمه از امیرست مثل باب چنگ
و بر لباط و طنبور و در قینه است گویند ساز نیست

که هزار آدمی از مردوزن چیر و جوان می نوازند
مختلفه و آوازهای متنوعه یکبارگی ساز میکنند

و می خوانند از ارغنون گویند کذا اسم و در دستور
مطهر است ارغنون ساز و آواز هنر قناد و خوشتر
خواننده و سازنده که یکبار بر کشند -

ارغوان - فتح کیم و سوم نام طبعیت افسوس که
بتا زیش حسرت خوانند و نیز چینه عاریت و نیز
نام شهر از ایران زمین سرحد توران زمین نام
کجاست رنگ سرخ و قویل گویا همیشه سرخ سرخ
آمنست که درخت است شاخهای آن باریک
میشود و گویا که هر جان میشود در تمام سال یکبار برگ
آرد و تا بل معلوم شود -

ارمغان - از پیش و واحدی فتح کیم و نهم سوم
محقق تحفه و سوغاتیکه برای دوستان از جای
بیارند یا بفرستند و معنی اگر مغان مرکب است
بتا زیش عراضه خوانند کذا فی شرف نامه و در
زفا گویند که درست که درم و دینار را نیز گویند -

ارمغان - بوزن زر گرگان جهان ارمغان
اول و بعضی گویند ارمغان بسیار بد و نقطه قله
کذا فی القینه منقول از لسان الشعراء لیکن فصحی که

نیکو است دران ارمغان باغبین است چنانچه
با گذشت و در ادوات نیز همچنان باغبین است

معنی اول و آخر پس ازین معلوم میشود که قیاس
تصحیف و صحیح همانست که گذشت آنکه لسان
معلوم میشود که میم مفتوح است زیرا چه بر وزن
زرگران گفته است -

ارمن - با کسر نام ولایتی است در کوه پامک
ابریشم از منی بدان منسوبست و در دستور سطوت

ارمن نام شهریت منسوب بکوه و گل و سکون و
و مخفف اگر من هم آمده -

اربعین - نام سپهبد ارمن که قتلشاد شاه برادرش
شاه -

ازہ زبان - ہفتخ تیر زبان -

آرمون۔ نہرے کے مزدور ہاں پشیمان
مزدور ہیں۔

۱۔ بیٹنگ حسین۔ بافتح باکون فار سے

چنانچہ دولت اور مہنگا بوزن ہنگ سیکر گشت

انساندارہ بیرون یعنی بسیار دہشتہ

از پند و بیان یعنی فلک کیه کزانی

پیشتر کیسب مفید نیست۔

از ناپی در آمدن یعنی عاف شدن و تسکین

و باغقرین و بنیقا و بن باشد۔

انہی پر کاربند کنایہ از یحییٰ بن ابی حنیفہ

و اضطراب کردن باشد

از بین وندران نهی از بین کوس است بنای

[illegible]

باشند غایب است این چنین که این کتاب را به هر دو نفر
و این کتاب را به هر دو نفر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

از سوره یوسف و ذوالکریم

و دوست که کنایه از طوطی غنیمت باشد

اندره و شامه . کنایه از زخمه جمع شده است .

وکنایہ اطاعت و بندگی و تہذیب و تربیت۔

از پیوست برآمدن سکنا از کشف راز

_____

[illegible]

نظامت پاشا آمدن بخدا را بفرمودن و بمقتضای دستور پادشاه

از خرافات و افسان کثرت کائنات و از عالم رفیق باشد

از دوست بدگر فتنه کنایه از نیست و نابود

گروانیدن بود۔

از دوستی بهر حسین - یعنی از خرافات و ادوات

که مریون و انیمال هم رفتن باشد.

از دست رفتن کتبی و کتبی از خودی بی اختیار

و حفظ را بکردن باشد.

اثر گمان - مردم بیکار و بول و کاہل و باطل

از کمان۔ بیسے اشکان مرقوم۔

اثر کم - شبکه و روزن باشد که ایس

اسکا وہ توان کرے۔

از با پی ویا ورون یعنی با فلندین الی

لیکن از روی ترکیب متعددی لغت سابق محبت پر

مستی این عاجز کرد و اندین و لغز اندین شیر

از زبان سباز - لنگه بار خط و سهو و...

در معلوم است

اريسر مارپروان گسدين - گسپا پادرو

روان شدن و بیلین بین باشد

از کمال حسن و کرم و سخاوت و بزرگواری و از کمالات و صفات

[illegible]

کذا في نسخة أخرى

از روی منتظران کسان سیاسی و فارسی لغتی از سر

.....

تر می دایع آو میان کذا فی التو به الفیاء -
 از دست بر آوردن - یعنی کشیدن کذا
 فی القنیه -
 از رون - بمعنی رنگ کردن باشد معنی
 خلانیدن سوزن بهم نظر آمده -
 از دو سندان - چار وندان از دو تن کش
 چهار وندان پیشین کذا فی القنیه لکن ویشک
 از کل آن - با کاف فارسی علی طینت خلقت
 از لباس نفس عریان - اسی از نیست
 بیرون آمده کذا فی القنیه یعنی از اوصاف
 نمیده مجر شده و از خودی خود بیرون آمده
 از مودن - بر وزن فرمودن تجربه کردن
 کذا فی القنیه ازین معلوم میشود که مقصودست
 لیکن مستعمل نیست -
 از یاد بردن - یعنی فراموش کردن -
 ازین بمعنی ضعیفی نیز آمده است کذا فی القنیه شرف
 اسارون - بالضم واروسه که هندوی تکر
 گویند کذا فی زفا لکوبا -
 اسالیون - بالفتح تخم کرفس که بی که تباد
 سحر خوانند -
 اسپ چهار گامه ران - اسی اسپ
 چهار تکه بران کذا فی القنیه و آن نوبه از
 ز قمار است چون میخواهند که اسپ را بدوند
 اول گام با هر غار اندینده چهار تکه بعد از آن
 و این ز قمار سوم را چهار تکه و چهار گامه بدان

ی خوانند که درین ز قمار اسپ هر چهار یکبار برید
 اسپ بران - بلکه با بار فارسی نام شهر
 مبارک از ولایت فارس گویند که برای لطیف
 وار و ابل و بی زیرک باشند در صحنه شمشاد آن
 شهر را قدیم یهودیه خوانند که و گویند هر خطی که
 عالم باشد ابتدا از اسپهان بود و نیز هر که در آن
 چهل روز مقام کند بخیل و مسک شود که ناسه
 عجایب البلدان و نیز نام نوای و خرج و جالی
 اعوان و انصار علیهم السلام هم از آن لایت خواهد
 کذا فی شرفنامه -
 استاد سر که هفت خشان - اسی تار شرف
 استخوان - معروف که تباریش عظم گویند و
 خسته خراب و غیر آن را استخوان نامند و آن عامست
 بر جمیع حیوانات و نباتات برخلاف است که مخصوص
 نه نباتات است و نام سلامی است از اسلحه جنگ نام
 جابوریت غیر معلوم گنایه از مردم ابل و ضعیف است
 استرون - بالضم معنی شریفیدن و پاک کردن
 و مومودن و در فرنگی معنی ساخته شدن بنظر آمده -
 استرون - بلکه سرنی نادانیده و سرون بحدوث
 همزه نیز آمده است و معنی ترکیبی آن استرمانست
 چون معنی مانند هم آمده -

استوران - پرنده است که تباریش شور گویند
 کذا فی القنیه منقول از زفا لکوبا قول ترج استوران
 بمعنی شور یافته نشاء است و معنی ترکیبی خواهد
 استورست زیرا چه استور لغتی در ستورست و آن

باز در کتب دیگر
 از کتب دیگر

بمعنی خداوند است چنانچه در نگاه بان در کشتی بان
 و در بان و غیر آن -
 استخوان تن - بخت ژند و پاژور معنی پیش باشد
 که در مقابل کشتی و ن است -
 استقره لیسیدن - کنایه از دلیری و جاننازی
 کردن باشد -
 استون - ستون عمارت را گویند -
 استوان معنی ستوار است که نمک و ضربه با و نیز است
 استخوان - دهنده و تهره گیران را گویند -
 اسکندران - معنی کلیدان است که محل بستن
 کشتی و دریاغ و غارت و جیل و امثال آن باشد
 بحر معنی خوانند -
 استمیدان - سبکسوز و شال کجا بیت تیره کن
 اسیر از زمین - معنی نباتات
 اسیرین - بوزن معنی اسیران کنایه از زمین
 اسفایان - جان اسپایان -
 اسفایین - نزدیک کنایه از لغات طلب
 اسقور و یون - بنام اول و سوم و کشت شرم
 پنج به ششم سیر و شتی که زانی رفا گویند -
 اسقور و یون - زیم آمین شب و بحر خشت خوانند
 اسقور و فریدون - پنج اول و ششم و ششم
 سوم و پنجم و ششم و ششم و ششم و ششم
 اسقور و فریدون - پنج اول و دوم و ششم
 سوم و پنجم و ششم و ششم و ششم و ششم
 اسقور و فریدون - پنج اول و دوم و ششم
 سوم و پنجم و ششم و ششم و ششم و ششم

گویند و آن امنیت که سر که میزند و دروغن که بند
 یکجا کرده می خوانند -
 اسماعیلین - بوزن و معنی اسماعیل -
 اشنان - ما بنم گویا حدیث که میهند و می
 چو کا گویند -
 اشک بشکین - معنی گریه شادی -
 اشک شیرین - باشد -
 اشپین و اشپین و اشپین - معنی پیشین
 باشد اعم از آنکه آب باشد یا چیز دیگر
 اصفهان - جان اسپهان و آن شهر
 باشد در سلطنت در ملک عراق اهل و بی اهل
 باشد در صفا و آن شهر را در قدیم و از العیون
 گفتندی گویند و بال از آنجا شریع کنند و باشد
 قیاس از آنجا شود گویند که یک چهل روز و آنجا باشد
 بخیل و نمک کرد و مبالا گذشت -
 اخارون - بار بار و قوت و اغاریان جهان
 اخارون و غاریان معدود -
 اخایقون - تخم زیتون و شتی -
 اخارون از دست افتاد و کان - معنی
 خراب شدن از دوحای مظلومان -
 اخارون - با بنم مند بر غاسقین و دور شدن
 و اشباع و قوامان و لایق تمام یعنی کیم کدانی
 است بزار و نیز معنی تواضع کردن -
 اخایقون - زنده روی که میهند و شست -
 اخارون - شگفتگی کردن -

افروختن - بانا به موقوف بر آوردن باند کردن
 و بر کشیدن و بنا کردن و درست کردن که هر واحد
 کند و بنا را فتح دهند کذا فی زفا گویا -
 افروختن چینه شدن - کنایه از عادت کردن
 بخیر باشد که ترک آن قادر نباشد -
 افرازدن - آراستن و تزیین کردن و
 بالا بردن و زیبادادن کذا فی شرفنامه
 قتیله مذکور است افرازدن افروختن یعنی بر آوردن
 و بر کشیدن و بالا بردن -
 افلاطون نقل کرده اند گوگل گویند -
 افیولین - بشکله گویند که اگر خاکستر آردا بر آید
 باو ام به موضع ریش بماند موی بر آرد و کعبه
 سنجح خوانند -
 افراستن - باسین موقوف جهان افروختن -
 افرازدن - زینب دین از استن زینت کردن
 افروختن - باه او فارسی و فار موقوف رو
 کردن و روشن شدن کذا فی شرفنامه در ادا
 بعضی اخیر فقط است و مراد آن روشن کردن
 آتش است مطلق بلکه فی الحقیقه معنی افروختن
 آتش مشتعل کردن است که تباری میگوید گویند و
 استعمال این در نهایت شهرت که چون چراغ
 کشته شده باشد یا چراغ نباشد بگویند چراغ
 بی فروزی اما چون روشن گشتی چراغ کم شود و بگوید
 که بی فروزی بلکه گویند که روشن گشتی و کتاب
 گویند که افروخته است و در زفا گویند که درست

افروزدن افروختن یعنی آتش بر کردن است
 افرازدن - با کسب یا باو فارسی همان افروزدن
 مدد و که باو شادی بود مشهور و بعضی گویند
 افروزدن نوح علیه السلام و بعضی و القزین عظم اورا
 سپارند کذا فی شرفنامه و لیکن مشهور فتح است -
 افرازدن - بالفتح باز آوردن و آوندی مانده
 نکهت یک چوب و غیر آن که در آن جوانی و یک بزرگ
 تبارش مفرجه خوانند کذا فی القتیله اما تیرگی خبری
 که در آن آلت خیری بماند -
 افرازدن - جنگ و خصومت کردن -
 افلاکیان - کنایه از ثوابت و سیادت و
 طایفه باشند از بیدیان و بدین بیان -
 افروزدن - با فایار فارسی بر آید چنان جنگ
 افسانیدن افسانیدن - گرد و بوس
 و بخاران از غله دور کردن و گرد و جران تیرگی برجا
 و امثال آن شسته باشند و بر کردن و در زفا گویا
 مذکور است اگر چه واحد کند بگویند فاما خوانند -
 افرازدن - بر وزن خنیدن شگفتی کردن و خنیدن
 افسانیدن - بالفتح باسین جمله افسانیدن یعنی
 مالیدن و درست و دلم گردانیدن چنانکه گویند
 مار افسانی یعنی افسونگری و جودت و کفر و
 گویند کذا فی زفا گویا -
 افسر شدن - کنایه از بادشاه شدن -
 افسردن - سرد شدن و بخت بستن و خج کردن
 باشد و از کس دل سرد شدن هم است و در زفا گویا

بگو گشت اگر جزیره را خدایت گفتند کبریا فاشند
 اقول خیا بنعم فاعونی است بمواختت ضم سین
 زیر اوج کبریا لایتم می آید و خروج کسره بسوی نهمه
 و آن تخیل است -
 او سین - و آن کبریا و سارگویند این تکریم است فاشند
 افشون - کلماتی که در زمان و ساجران جمعیت
 حصول غرض بکار بندند و بعد از آن هر چه آید است
 افشارون - بار بار موقوف شط پلیدن -
 افشان - معنویت ریزان و ریزنده و ریز -
 افشانیدن - و افشانیدن ریختن و شاک کردن
 که زانی شرف داده الادات ولیکن در استعمال معنی
 افشار و قربان که در آن نیز آمده است چنانچه درین بیت
 که گشت مهر نیز از جام و ریای مبارکت فاشم
 یعنی افشار و قربان کنم زیرا چه جان از ریختن گفتن
 از آن است تعال بعد است -

افشردن - جان افشارون اما در لغت
 فشرودن یعنی پایی محکم داشتن نیز هست -
 افشون - چیزی باشد مانند خجسته و
 درسته نیز دارد که در قهقان بدان غلته گفته شده
 بر باد دهند تا گاه از آن جدا شود -
 افشمتین - نوعی از بوی مادران کوچه
 گل آن با انجوان و بلخی آن بصبر نزدیک باشد
 در چشم را سود دارد -
 افشیس - نام شخصیت که بسیار کریم و صاب
 بود مانند حاتم و حسن و سوزنی و شاعران

بگو گشت آن بسیار کرده اند -
 افشعی قربان یعنی گمان تیر اندازی -
 افغان - بالفتح و زاید و عوفا و نیز قبله است
 افلاطون - افلاطون - نام حکیمی که بر ببری
 ذوالقنبر در جهان بگردی جهان گیری نیست
 و جلیس و بود و ارغنون وضع کرده است
 و در سطور علمی مخصوص شاگرد است -
 افلاک شناسان - باکان موقوف یعنی بیجا
 افکارون - دوائی باشد که بفارسی اگر بوی
 عود و اوج خوانند سطر و گره دارد و سفید میباشد
 و باه را قوت دهد اهل هند چخوانند کدافی
 افطون - غلته است که آنرا ماش خوانند -
 افشون - و اوایت گرم و لطیف و آن را
 شیرازی جمیع خوانند -

اقوامارگون - را از یاد صحرائی باشد -
 اقویلا سمون - روغن لبان را گویند -
 اکدیشان جمع اکدش که در ترکی مذکور است
 اکسولالاتون - رستنی باشد که از تازی حاصل
 خوانند و آن پیسته در آب و بر برگ آن برای
 آبگشتی باشد و یک برگ کاسنی و بر سر آن تخم
 بود سیاه رنگ سرخی مائل -
 اکسول - بالفتح نوعی از بوی سیاه و چانه
 سیاه تمیمی باشد که اکبر حجت افغان پیوسته و یکبار
 در قنیه نوشته -
 اکوان - باکان فای و یو که رستم را یاد یافتم

و هم بدست رستم گشته شد و بپنجی کل از خوان منظر آمد
 اگر لیون نام و منشی و علمی است که آنرا تباری
 قبا و بهندی و او گویند -
 الا ان - بالفتح نام ولایتی است از ترکستان من
 و قیل نام شهر سه کذافی شرفنامه در قنیه مذکور
 نام کویت در عرفات -
 الایون - بلغت یونانی راسن اگر بیدوان
 نوعی از فیلگوش است سح آنرا می کنند و آنرا در جیل
 شامی خوانند -
 الپ سلطان - با بر فارسی نام پادشاهی است
 و نام مردی دلاور کذافی الادایت -
 الفا ختن - با خا مرد قوت و الفتن و الفخر
 کلام بالفتح کس که زن و گرد کردن انداختن
 و جمع کردن و جمع نمایند -
 الین کو فیان - کنایت از چیز کثر
 چه الین کو فیان کثرت و بعضی کنایت از
 نو که یعنی آلت تناسل می کنند -
 الفجیدین - چهل کردن کنایه جمع آوردن
 الفخدن - جمع کردن و انداختن الفجیدن
 و الفیدین بکذا -
 النجان - نام الکده است در دغان که
 بهنج فوب در اینجا پیدا میشود -
 امامین - با نیت یونانی و انیت که آنرا
 بفارسی مایلون و عبری حمانا نامند بول را براند
 گرم و خشک در ورم کذافی بعضی لغات لطیف

و معاسین - بلغت روی آب غوره را گویند
 و قناری مارا محرم خوانند -
 امیان - به میان مال که کینه در باشد کذافی الادایت
 امیر آب حمیدان - خواجده خضر علی السلام
 انبارون - انبار شستن - بغشها و بارادوسین
 موقوف بر کردن عابی خیمه چاک و جبرک آن
 انباریدن بمشدد -
 انبان - بالفتح پوست بزغال خشک کرده که
 در ویشان و میان بندند و قنیه در و در بمانند
 بناریش جوانی خوانند و قیل خسیطه که در و بچرخ
 باشد بدارند -
 ان - بالفتح اولی سکون و نون بلغت و نون از
 و الله را گویند که او باشد و نونی آن هم است که
 در و قابلین است -
 انبا خین - قلعه و حصار و جای محکم را گویند -
 انیران - بالفتح و چهارم مچیه سی ام روز از ماه
 کذافی شرفنامه و در قنیه هم بدین معنی است -
 انبویدین - با و و فارسی بود کردن کذافی
 شرفنامه و در قنیه منقول از خاشیه ز فاکو است که
 انبویدین بخارین و ناگ گردن چنانچه انبویدین
 بعنیه با -
 انبیریدن - پر کردن کذافی زنگویا -
 انجاسیدن - آخر شدن کار -
 انجختن - بالفتح بفتحیم هم بدین معنی -
 انجم فسادین - محکم کردن و شستایدین

کذا فی القتیبه

انجمن مجلس مجمع مردان

انجمن کماشان - راه کماشان

انجمن - بمعنی استوفی و نانی حیات کرد

و ریزه ریزه کردن هم گفته اند و زمین را آب

دادن هم گفته اند و در قتیبه بمعنی پیرن کشیدن

انجمن - بالفتح صوت کردن پیچیده بمعنی صورت

اندازیدن - کما هگل کردن

اندر خیدن - بالفتح پناه گرفتن و پناه

دادن و حمایت نمودن و پشتیبانی کردن

اندر جان - نام مبارز تو را می گویند و ننگ دارد

بر دست گردن میلاد گرفته شده

اندر کان - نام شهر و ولایتی است مابین

هر قند و چین

اندر و خفتن - با خا و موقوف به پس گردان

و اگر از این حاصل کردن گویند کذا فی شرفنا

و در قتیبه بمعنی اند و چیز می بود که گفته اند

چنانچه گذشت از این معلوم میشود که معنی اندون

و در کردن هم باشد

اندر این - جمع اند و در خا و قیاس

اندرین - سخن بیک گفتن

انگارین - بالفتح با کاف فارسی دال

موقوف به داشتن با کاف فارسی و شین

موقوف به داشتن کذا فی القتیبه و در قتیبه

تدکوست انگارین و انگار شین

و گمان بودن و در شرفنامه معنی انگار نقد کردن

و نقد کردن به نقد کردن آورده است از این معلوم

میشود که معنی آن هر کس نقد کردن به راه انگار

امرست و شست از آن است

انگیزیدن - شمه و عمل اندازند و عرب آن

انجیدن - است بمعنی کاف مشهور است و در عالمی

تدکوست

انگدان - با کاف فارسی بو زن مردان

خاکستری که تبا پیش لباس خوانند و در قتیبه

ست خلاف و لغوی از عطر کذا فی القتیبه و فی الضیاء

محل از این هر دو معنی اخیر اند و ستورا لافاضل است

جامع این لغات و در دستور کوردید و در آن

مستور است و در ادوات غیر مخفی است زیرا چه

گفته است که آنرا لباس خوانند و در آن

فناسر - اگر معنی دیوم دم و آن جا بود

باشد و خشی شبیه آدمی و در قتیبه القتیبه

بسیار آمده که مهندی جاوتری میگویند نوعی

از عطر کذا فی القتیبه و نام در خشی هم هست که صنف

آنرا بر فی حدیث آمده اند و عرب آن خمدان

و بمعنی با ذوال فتوحه هم آمده کذا فی و سیاه

و نام قریه است از قرای کماشان که با نگوان

بشمار دارد

انگشت بردان گویند - معنی نهوس کردن

و در اشارت از منع کردن است و دیگری از این

گوشاید کرد و نیز کنایت از میسر شد چنانچه معنی

انگشت نیل کشیدن سکنیه اذر سوانی
و نشان فقر و ترک دادن کاری باشد.

انگشت بروهان نهادن - افسوس
کردنست بر کاری که برخلاف مراد باشد و بیش
اشارت کردنست دیگری را برای سکوت
و نیز کنایت از تحیر شدن.

انگشت همین - بمعنی انگشت ابهام
که انگشت نر باشد.

انگشت همدین - بزرگترین انگشت
آن است.

آن گاهون - بفتح با و مستجاب فارسی
مضموم صفتی خوب که باقی ز فاعلیا.

انگامیون - یا انیمه بگو و یا بگو نام کتابی
که انجیل عیسی باشد و نام تمام باقی فرقان است.

و دیامی بود و است و بدست زنگار که بدست بود
در آن ظاهر شد و بگویند این را.

حلیبیا که بگویند و سر او از آن خنجر
باز شد و بگویند و بگویند و بگویند و بگویند.

کتابی که بگویند و بگویند و بگویند و بگویند
آن را بگویند و بگویند و بگویند و بگویند.

آنچه متن - با کاف فارسی و بنیادی
و بر سر او اندین و پیدا کردن و سازند و خنجر

کردن و کشیدن و بدین کردن -
انگیزه این - با کاف فارسی جهان انگیزه

انگیزیدن - بفتح با و فارسی و بگویند و بگویند

کردن و در فرستادن معنی ناله نمودن هم آمده-
انیسون - بفتح کیم و کسر دوم را زیاده بر معنی گذا
فی طب حقائق الاشیا و در لغات طب میگویند
والان روشی-

او باریدن - با و او فارسی ناله فراری کردن
و ناچار دیده فرو بردن که بر جری بلع گویند و بخشنه
انگندن هم است -

او ارین - بدو رشت را گویند -

او باشتین - بمعنی انگندن و پر کردن باشد
او بیت پین - بمعنی انگشت در لغت نرزد
با نذر آمده خواه انگشت دست باشد خواه انگشت پا
او چیزیان - بمعنی ماهیات باشد که مبع ماهیات
او و سالیون - بیونانی کرین که بی انگویند
و ستم آنرا فطر سالیون خوانند -

او درون - بلمت فرمود پا نذر بمعنی مردن
از عالم رفتن باشد -

او زامن - نوعی از خوانندگی و گویندگی
باشد که آن خاصه پارسیان است و شعرا آن زبان
پهلوی باشد و نام دومی است از توابع و مضامین
جوشقان مشهور با و نامه و چون این قسم گویندگی
شخصه از خدایان کن ده مضع کرده بود و بنا بر
شهرت با و را من بایست -

او رویدن - حله کردن و جنگ نمودن باشد
او رنجین و او رنجین - میلی باشد از طلا و نقره
که زنان در دست و پا کنند -

او رنیدن - فریب دادن و مکر و حیل نمودن
او روختن - بمعنی افروختن است که روشن
کردن آتش و چراغ باشد -

او ژرن - بمعنی انداز باشد که در انگندن و انداختن
باشد و بمعنی فاعل هم آمده که انگندند و اندازند
باشد و ام با معنی هم آمده یعنی بپایان و بینداز
و قتل کشتن را نیز گویند -

او ژرنیدن - با و او فارسی بمعنی انگندن
و انداختن باشد -

او ژرولیدن - بفتح با و او فارسی بر وزن
افرویدن بمعنی گنجین که معنی آن از جاس
جنبانیدن و بر شتابانیدن است و بمعنی پشیمان
کردن هم نظر آمده -

او ققادون - با و او فارسی و فار موقوف
انقادون که از یاد آمدن و دور شدن باشد -
او لیش - بفتح سقمه که گویا هیست و قیل نوعی
از سبزه های ماکولی که در میان پای و ترب کارزار
روندش ساخته گویند از ملک بلاد هند آمده
که زانی القنیه و نیز بالاکدشت -

اچهرمن - بفتح جهان اچهرمن جد و دواهرمن
نام و اما و قیصر و هم سلف کشتا سبزه -

اهل درون - مقرب و خواص و محرم است
ایام سپهر درون - ای زندگانی کردن و بی
ترکبی که در کار خیر رسانیدن -

ایسجنان - بالکسر خازنه نام ولایت ترکمان

کنانی الدبستوز -

اینگین - باکات فارسی خداوند و خاندان
واسامی ترکان کنانی القنیه -

ایدوان - بافتح اکنون و قبل باکسر بابا
کنانی شرفنامه و در فاکو با معنی پنجمین کور

ایران - ولایت خراسان و عراق و فارس
و کرمان و راهوار و طبرستان و آذربایجان

ابو از کنانی شرفنامه و در ادات ایران نام
ولایتی است برین طرف آبامون که همیشه

دارالملک ملوک کبار عجم بوده است -
ایرگان - معنی مردمان باشد -

ایرمان - بایار فارسی و راه موقوفه معان
آسمان طفیلی که بر خاقان ایران و شش نمایان

بجانی رود یا خونی آنکه اورا طلبیده باشند
برود و ششقه را نیز گویند که بی رضا در سنا یا

بلک کسی فرو واید و معنی نداشت و پشانی هم
ب نظر آمده و نام شهر از مدینه هم هست و معنی

آز و داران و حیرت هم گفته اند -
ای روزگار و زندگان - با پنج موقوفه

بید و نشان اجل گزندگان کنانی القنیه -
ایلیخان - بالام موقوفه نام مدح بندگی

شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی رح -
ایمن - صدآن یعنی این و اتمام اشارت

قریب است و هم از بهر کنایت ازین جهان
بود و نیز مکرر گویند -

ایمن بر زن - یعنی دنیا -

ایمن بر قوه نیلگون - یعنی آسمان -

ایمن خم آهن گون - مشد -

ایمن در کونین - کنا به از فلک -

ایمن ده و یوان - یعنی دنیا -

ایمن ده ویران - مشد -

ایمن زن - یعنی دنیا -

ایمن کوجه باستان - مشد -

ایمن نقره گیران - یعنی طالبان دنیای فانی
و نیز شرب خوران که می به پالایه خود میزنند

معنی نجنگان مستعمل -

ایمن و آن - کنایت است از جهان و در گام
که زانی موبد الفوائد نیز کنایت از دنیا و آخرت

و در من بمعنی شک و شک و اشارت بهر میثبعید
و نیز براسه تقیم است -

فصل فی الترکی

ارسلان - شیر و نیز باد شهاب -

ارسلن - مشد -

ازن - بفتح کیم و ضم دو مع آب -

ازن - بهشتین دران -

اسن - بکسر تن سلامت -

اقن - بفتح کیم و کسر دو مع باحقن -

اکن - بفتح کیم و کسر دو مع پشانی و در تبیان المانع
الترکی اکمن باکات فارسی دیده شده است -

اندن - بفتح کیم و سوم سخن گفتن از راه تعجب است -

انکیروان - نفع یکم و سوم و پنجم از ایشان -
 ابرون - بفته یکم و سوم و پنجم -
 اودرکان - بغم یکم و پنجم و کسر سوم میرانده
 اوان - بغم یکم و پنجم و دهم و از -
 اینگان - بکسر پنجم و آفرینده -
 این - بکسر یکم و پنجم و دهم کبارگی -

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فصل في العرف

ایگو - پدیشین و غذا دادن و پروردن
 آشوب - با کسر را در بشوید و خوار شوید -
 کاشان در اقلی و نوح -
 او - فریقین -

ارجو - ایڈیٹر

اسی طرح درجہ پست کیوں نہ پست

میں نے یہ سب کچھ دیکھا ہے۔

ان الله اعلم بالصواب

تاریخ: ۱۳۰۲/۱۲/۱۰

۱۰۵ - بافتن و رنگ کردن پشم

۱۰۔ کچھنی بابو کی قبر پر۔

صل فی النفاہی

اشجیو - تہیو و تہیق راگو پیکہ سہارو و اہا

یعنی درختان و نباتات آن ظاهر و برون و ظاهر است

بسم الله الرحمن الرحيم

_____

تری و روشنائی ربوبی و عزت و حریت مردم
کنافی شرفنامه و در علمی مذکور است آب رویای
موقوف آنکه پیش بزرگان قدری و نعمتی دارد
آب و گل نیلوفر را گویند۔

آتش گاو - چوبی که بدان آتش را بگردانند
در تنه و یا مانند آن تا فروخته شود که با فی الحقیقه
و معنی ترکیبی کاؤمده آتش -

آرزو و تمنا و با ناز و بیوقوف گشتش خاطر که

عرب شهوت نامہ مذکور فی الاماات۔

از او دارو سبق از چند رخصتی است بیج
آنها علم گزیده

آشنا و کمی آشنا باشد.

آشوب مصف آشیوب کرمی و نما و شکر و زعفران

آفتاب زور و رویتنی غرور -

اللاہ۔ آتش شعلہ ناک راگونید۔

الوقت تام به البيت فويش وترينش ميشود و در آن

از آن جمعی چند واکه با لام شد و بخت لای احو
آمنه نه و از اینها

کہ تناؤ کٹ گیا کہ فرزند۔

آه بی پروا نام لکائی هست که میان خراسان

بما وراثة المهرت في ميرته و خوارزمي و

دوشیزه مذکور است زمینیست میان چگون فرات

ان خبر و اشارت سببی سامی است۔

روایت از شیخ و او اول نام سهریب این
 است گفت از نقیض است

_____

آو - بیشتر از جمعی زبان آب را گویند -
 آهن گاو - بسیار که مندهش بچال گویند از آنجا
 آهو - حیوانی در شتی در نهایت شهرت که عرب
 غزال نامند و نیز بمعنی عیب آید کذا فی شرفنامه
 و در احوال مذکور است آهو عیب عیب گیران
 اینست باد اعم ششم و بعضی بمعنی چشم شادمان نیز
 استعمال کرده اند اما اکثر استعمال بمعنی شادمان که
 آهو این چشم اند -

ارسطو - همان ارسطاطالیس که گذشت -
 ازین سی و دو - یعنی همان ازین دندان که
 گفته شده است -

ازنا و - نام ناحیه ایست از نواحی همدان -
 ازو - بالفصیح معنی است که ملوای آن بنایت
 لطیف شود و منقبت دهد و در کمر را -

از کمر او از عبادت و طاعت او بی نیازی
 کذا فی القنیه و بمعنی میاندا و نیز آید -

از کشش نام تو - ای از شوق نام تو -

استقوالو قف - کذا فی لغات الطب بیانی
 گاو بجای را گویند و برومی قطاس خوانند -

اس - جانب و طرف و سیو بالفصیح اول منقطع
 باشد و بمعنی ریو و ز - بایندهی و رایش است

اشته گاو - بالفصیح باکام فارسی شتر گاو و آن
 بهر است و شتر بایش ز رفته گویند کذا فی نفا

اشبهو - بالفصیح انگشت دان کذا فی شرفنامه
 و در ادوات الفصیح مذکور است اشبهو بالفصیح و قیل

بالفتح انگشت دان -

اشتو - بمعنی انگشت و زغال است و بجای را
 نیز گویند که زغال در آن ریزند و بعضی برانند که
 این لغت مترادف اشبوست و بعضی برانند که
 با موصوفه تخمائی تصحیف خوانی شده باشد و الله اعلم
 و بمعنی انگشت هم بدین آمده که تبارزی اصبع
 خوانند و بعضی اول بمعنی سبزه هم بنظر رسیده -

اشنان دارو - زه نواشی خشک است

که مشهور بزهر نواشی مصری است آن گیاهی است
 در آنی شبیه برگ خنا استقار نامند -

اشو - بمعنی هوش باشد در لغت زهر نواشی متقابل
 اشو - آتش شعله ناک را گویند -

الماس تو - اسی دندان تو -

الو - نام میوه کذا فی شرفنامه و در علمی چنانچه
 گذشت در ممدود -

انداو - با کسر هر چیز و شتی یعنی تر و بیایسته
 که تبارشین ایهقان خوانند -

اندر جنو - تبا که کذا فی القنیه -

انزرو - پازهر -

انگشتو - بالفصیح باکام فارسی مضموم مالیده -

انمیو - و غنی است بزرگ اقیاس نواشی است

و بوقت رستن با برگ و گل بابر میر وید زبان هندی
 و انوه چخوار را گویند -

اوربو - بمعنی اورب است که بعضی محرف خوانند

اوکو بوم را نامند و آن پرنده ایست که بخوش

<p>از هر جنس کدافی القح و در فارسی او را بن میگویند ابریه - بوزن ابریه نام سر لشکر اصحاب میل که بر سر تخم ریخته اند و پیل سپید و زرد بود و آن پیل محمود نام داشت -</p>	<p>است شمار دارد - اوفو - بلنت یونانی شراب را گویند - اوسو - بالفتح و الصم بوده و یا بش و بعضی بشین میگویند و یعنی با تم و غرام آمده - این زالی ابرو - اشارت سوی آسمان است کدافی القشید -</p>
<p>ابر - کبیر ترین سوزن تیر می باشد که در دم - ابله - و میگوید که از کثرت کار کردن بهر دست و از بسیاری غمی کردن در پا افتد و نیز گوی و کم عقل و خام و حاش و بیانه در ام معاد اخرت و نیز جوان غافل مغرور و عیش و زندگانی و غم و در فارسی آبله مدو و آورده اند -</p>	<p>ابر و سکنار اناه نومت - ابرو - فصل فی الترکی</p>
<p>ابن القدر - بعضی بدینسان علیها السلام علیه السلام را میگویند و بعضی عزیر را گویند - ابن تله - با کس نام بر وی تیر انداز طلب ابریه - ایل قاری است و میگویند که کدافی قاری ابن مقله - نام واضع خط ثلث و غیره -</p>	<p>ارگو - بالضم یوشش - از رز لو یشتین روزی میند - ارشاد - بالفتح جوی آب و اشرا و غابیه و او نیز گویند -</p>
<p>میگویند ابن مقله را بسبب جرمی و ستمش بر پدر بودند و ابن مقله حضرت رسالت را در خواب دید که صلیت دست خود باز پرسید فرمودند نبوت آن که خط کوفه را گردانیدی حق این است که کدافی ابن حبه - نام کدافی لغات اطلب -</p>	<p>اسلو - بالضم با عقل - اگو - مضمتین یوم - او - بالفتح سید - اوکو - یوم یکم و شصت دوم با ششم - اماکو - بالفتح پهلو - ارجکو - با کسر شکبه -</p>
<p>ابنه - دختر - ابوه - پدران و غذا دادن و پرورون - ابر - پدر و عارف و نیک است و آنچه آنرا شرم دارند و یا فتنه و غیره که فراموش کرده باشند - ابر و شکبه - طول و عرض و عمق جهان -</p>	<p>باب الهمام فصل فی العربی ابله - حدود یکسیر جهان و موجود - آخره - بمشله - آبر - مدد و نشانی - ابا حبه - مباح گردانیدن - اباریه - بالضم جاعلی است که میخواستند</p>

ابو زنه - بانون مشدو بوزنه -
 ابو الحکر - وطنی بینی جلع کدافی التلج -
 ابو حره - بضم المیم کنیت ابیسی علیه السلام -
 آتاعه - فی کردن -
 آتاده - خراج و حاصل ملک و دین رشوت و ادوات
 استجابه - متوجه شدن -
 اترجیه - برنج -
 آملاه - به قتل و حیران شدن -
 آتایه - یاد ایش وادون -
 آتاره - لکیر کردن و گنجین -
 آتاله - اصل شدن و غلزی کردن -
 آتاده - سخن چینی کردن -
 اجاره - مزدوری که کسی بدهند و بخرند -
 اجاره - امان وادون و تالیج یعنی وادون
 اجبه - فرخ پشانی -
 اجبه - نیتان -
 اجبه - مرفان -
 احاطه - گرد چیزی در آمدن و دانستن -
 احاکه - سائر کردن -
 احانه - هلاک کردن و غوار کردن -
 اخنه - سکه ده داشتن و ششم کردن -
 اخوه - برادران -
 اخبیه - بالفتح و کسر سوم بنی سحر کت
 اوراه - ضعیف و تنگ گردانیدن و غور
 استخوان و عجزه -

اواله - دولت وادون و نصرت وادون -
 اوامه - دائم داشتن و ساکن نگه داشتن
 اوامه - قرض وادون و جزاد وادون -
 اوله - راجع امان -
 او باره - سبزه گوشت که از گوشت گاوین
 اوامه - بالفتح دست افرازی که مصلحت
 اوامه - مطهره -
 افوان الفاره - همان افوان الفاروان
 گیاهیت و صورت گل و نهفتن رنگ و برگ
 خرد و بود و تابستان روید -
 افواله - خوار کردن و اوله غوار شدن گان -
 افواقه - چشاندن -
 افکاره - ای گذشته بایاد کردن -
 افیه - رنجاندن -
 افواقه - درخت گشت شدن زمین و بدین
 شمت و بر شدن -
 افواقه - ریختن آب و آنچه آب باند -
 افریه - صفت یعنی گره -
 ارتقاء - همه روز و عمر و عین مالیدن خود را -
 اربله - بالفتح زن بیوه و مرد ضعیف و خسته
 ازاره - زیارت کردن و قیل و قول و قول
 ازاره - از راه است گردانیدن -
 ازبکه - بسیار -
 ازبکه - زیاد -
 اساده - بالکسر بالش -

یا قصه شروع کردن -	اسد الله - اول خطاب امیر المومنین جنود بود
افاطه - بلاک کردن -	بعده و بعد شهادت ایشان خطاب امیر المومنین
افاقه - پوشش آمدن و نیز وارو گاه نشسته -	علی کریم الله وجه شد -
افماه - فراموش کردن و گذر زبان شدن -	اسره - بفتح کیم و کسر دوم باشد و سوم شکج
افقه - محدود رحمت و آفات جمع -	پیشانی کانی الیستور -
اقامه - مقیم شدن و هستاندن و برپا کردن	اشاره - اشارت کردن بدست بکثرانی است
ویرست کردن قاصت گفتن و حق چیزی گزاردن	اشته - بالبعث همان نشان مذکور که گاهی شرفنا
افرمعه - پیراهن جامع قمیص -	وفی بعضی الطب کیا هست که بیماری و الکی
اقنه - خانه سنگ -	تکونیه و بندش چتر لیه نامند و در زغالگو یا مذکور
اکاسره - بادشاهان عجم -	نویست از سارفع -
اکتناه - بنایت پیری رسیدن -	اصابع العذاره - نوعی از انگور سیاه و
اکراه - بجزو بکاری و اشتن -	آنها انگور سیاه خوانند و بهندی کالی و کج
اکله غیبت مزیم کردن و یکبار خواندن با سحر	اصابه - رسیدن خوتن صدای فتنه صدای
ویک لغت و یک قرص -	اضماره - رویش کردن و روشن شدن
اکمه - بفتح کیم و سوم نامینا مادر زاد -	اضماحه - ضایع کردن -
اکنه - بالکسر و بفتح کاف و بتشدید فانه مرغ	اضاحه - زمان برون -
هر کجا که باشد -	اضحی - نوباره و کار عجب -
الاقه - نمکد شستن و بهشت کردن و دوات	اضحی - بفرای رسیدن -
به لیفه برای یاد چسباندن -	اضماره - نهارت کردن و شستن -
الاکه - رسول دایمی شدن -	اضماره - واروهای خود بشو چون قرنفل و
الامه - سزاوارت کشتن -	اضحی و غولخجان و مانند آن -
السنه - زبانها -	انانه - در گذر اندن -
الابه - بالکسر آفتاب -	اناره - فانه وادان و چیزی تاندن از
اکه - بالکسر خدای عزوجل -	اناره - بلاک کردن فیروزی وادان و رفتن -
الویه - بالکسر خدائی -	انامه - نرم و آشکارا گفتن سخن -
	انفاضة - بسیار کردن و خبر رسانیدن و شد

الفقيه - نام کتابی است در علم حقوق و نیز
 امامه - بالضم و تشدید الیمیر جامع مردان و کل
 جنس من المیوانات غیر بنی آدم امامه علمیه
 و کل جبل لکن شمی امامه و امه وین و طاعت و
 وقت و بالای و مردم کذا فی التاج -
 امامه - بالضم نام زن و ابابکر شیخی -
 امانه - بالفتح معروف -
 ام طلحه و ام عقیقه پیش کذا فی الفقیه -
 امیلک - بالضم کرم زاد و آرزو و در ذی و کتاب
 خواندن و بالفتح ایمنی -
 آمنه - بالمد و فتح دوم نام مادر حضرت علی
 محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم
 انجوریه - بالضم نایزه آفتاب و مطهر و شمال
 آن کذا فی شرفنامه و فی مخرج بدنی -
 الفقه - بالفتح و بکسر فایسی پیرمایه را گویند -
 انکله - بالفتح و بضم سیم سرگشت -
 اوارج - حربه او که بمعنی حساب -
 اوقیه - بالضم و بکسر قاف چهل درخت کذا
 فی التاج و در فقیه چهل درم سنگ آورده است
 اباقه - سیراب شدن مردم تشنه کذا فی الکفر
 و در مخرج است زود تشنه شدن ناقه -
 اباله - چربش گوشت و پیه گذاخته -
 ابانه - خوار کردن -
 احمیه ساز و یراق و در تاج المعاد است و به
 سنجی کار -

ابوت - میان آسمانها زمین -
 آسمه - محدود و راه کشیدن آژانده
 ابالته - سیاست کردن و رعایت کردن
 و بصلح آوردن -
 اسیمه - ابابکر نام زن فرعون که بهتر موی را
 پسر کرده پرورده و پوشیده با و ایمان آورده
 سیکوینا و نیز در بهشت است و او در سیاست فرعون
 جان داد اما از ایمان رجوع نکرد -
 انکه - بالفتح و بکسر دوم جمع امام را در عرف علما
 و مشایخ و قضات و اشالی ایشان را میگویند -
 ایفاوه - زبان برون و در یافتن -

فصل فی القاضی

آب قسره - یعنی پایله آبکینه و بلور و یخ
 و دشال آن از آلات قتل -
 آبجامه - بیا بر موقوف یعنی آوند آب و بمنی
 جانه آوند نیز است کذا فی شرفنامه -
 آبجامه - بیا بر موقوف قدم جای -
 آب خفته - آب بجمه و ژاله و برف -
 آب دیده - گریه و اشک -
 آب وجه - با دو هم موقوف گذر آب هر جا که
 باشد می سیل -
 ابره - قوی بالاین در بانچه و قبا کذا فی انشیه
 و در ادب است ابره بالای قبا و کلاه و اشالی ۱۱ -
 آبنگاه - نام روز دهم فروردین باشد نام
 فرشته نیز است که مکرر است گویند اگر در این روز

بر این اگر سار آبا گاه و مردان آب
در این دو اگر نبرد آبا گاه زبان باشد ایشان
آب در این دو این عمل را بر شوکتی بارک و اندر
آب زهره سی و تابش شوق بعد از صبح این گویند
آب بسته کنایه از نیش و آب گینه و بلور باشد
و پنج و تگر و زلاله را نیز گویند
آب زهره - آبیکه از چشمه سار تا لایق و در خانه تراش
آب زهره گاه کسی را گویند که در این آب هر خوب
و نماید و در این مفتح و فتنه انگیز باشد و کنایه
از خوبی و نیکی مخفی و رواج و رونق خوش پوشش هم
هست چنانکه گویند آبش زهره گاه است فراوان باشد
که خوبی و نیکی و قابلیت و کمالی است و در رواج
رونقش مخفی و پوشیده است و معنی جاسوس
هم آه است و در ده جای پس این هم گویند
آب تیره - ای رونق و مهر و تسبیح
آب بسته یکشت رهنه کرده بهمت ز رات
کنایه از رسوخ و در شرفنامه مدود آورده و
معنی آن چایین جاسوس گرداننده و راد آورده
آب بسته اسم معقول آبستن است چنانچه
آبسته را بهی زهران که تباریش رجم خوانند
و در ادات معنی کشت راست کردن سببیت
زهرت است -

آب سیاه آب سیه طوفان رنج و آبیکه
اینه چشمت به آب که زانی القبه و بعضی کنایه
از شراب بدگو نیز گفته اند و بعضی را نیز گویند که

سبب آن چشم ناینگه دور
آب بسته نگاه - نگاه داشتن بوزن و دستن باین
معجزه مرکب با لفظ گاه قد مجاز و خلوت خانه کذا
فی لسان الشعراء و در ادات معنی حاجی نهفت و
قد مجاز و خلوت خانه و محل نهان شدن باشد
و ادب خانه و سراج را نیز گویند -

آب طهریه میوه چشمه است که هفت سال و آن
باشد و هفت سال خشک بود و علت آن چیزی است و آن
آب فسرده - کنایه از شمشیر و نیز شمشیر و آب گینه
آب خوره - شیره اکو رخام که از آن اشق هم زنده
خوش ترش و گوارا می شود -

آب فتنه - ای جابه فتنه و رونق کار او -
آب تیره - ای رونق و جابه فتنه
تاه این هر سه لغت از لغت است -

آب کامه - با بار موقوف آشامی ست و نیز
چند ترشی جمع کرده می زنند و نام دارونی که بهندی
کاجی گویند -

آب گاه - آب گاه و بلور گویند و معنی بالاب
مطهر هم هست -

آب سادو - کنایه از شراب دیون کم کیت -
آب که - آبی است خاکستری رنگ و نهایت
گنده و بد بوئی آنرا از شکم نوعی از اسهال
بهر چنین میگویند هر عضوی که شکسته و مقدار و شوق
از آن بخورند چنانکه بدنمانها ترسد آن عضو
شکسته را درست کنند و آن را در دیرگاه نیز میگویند

در این

آب گردنده - یعنی آسمان -
 آبگینه - بابا موقوف و مکان فارسی
 الماس و نیز شیشه و کنایه از دل عاشق و
 بمعنی شراب انگوری نیز هست -
 آبگینه خانه - عرش و افلاک و آن خانه که
 در محوطه او جای شیشه نهند -
 آباه - در میبگی که از کثرت کار کردن بروت
 و از بسیاری سیر کردن در پای افتد و علت
 و جز آن بر تن و بد تا زیش ابدی تصور خواهند
 بمعنی اتمق و غافل و مغرور چنانچه گذشت
 و این لغت بمعجم یا معرب است -
 آب ماه - دروشنی ماه -
 آتش فروزنه - بابا و فارسی بجزی که آتش
 افروزند و بخند و الفت نیز آمده است یعنی
 آتش فروزنه -
 آتش بی زبان - معنی سرخ قام و لعل آتش
 و عقیق و یاقوت سرخ -
 آتش بسته - کنایه از سرخ و طلای امر با
 آتش بنده آفتاب و طشت نیز -
 آتش زده - محو کرده و ترک کرده و سوخته
 و آتش فروخته -
 آتش زده - آن آلت پولاد که بگش زنند
 بیکیش بقیاق گویند و بتا زیش رد خواهند
 آتشکده - جای که آتش افروزند و بپوش آتش
 آتشین کاسه - یعنی آفتاب -

آتش گیره - هر چیزی که آتش بدان گیرند -
 آتشکده - آتشکده یعنی جای که آتش افروزند -
 آتش درخت حجره - کنایه از سیوه ساره است -
 آتشش که در شتاب که بندی جگنو گویند
 آتش نجبه - کنایه از استاد تیر و دست و آنرا
 آتشین و شت نیز گویند -
 آخته - با خار موقوف بیرون کشیده باشد
 خواه تیغ خواه غیر آن -
 آخمسه - با خار موقوف شرابی است مثل کبکی
 که از اذن و جوسانزد و در فرنگه بخش و
 گونه آورده که بعضی بشین میخوانند و اند -
 آده - چوب بلندی است که از زمین است و بر
 و چوب دیگر بر بالای آن بستند تا کبوتران
 و دیگر جانوران بران نشینند -
 آدینه - معرون و بفارسی روزه میگویند -
 آوینه - بدال موقوف خوش ترنج که آن را
 کمان رستم گویند -
 آویس باره - ناره و گونه که به چوبه چوبه کندانی
 آویزه - ندرین گویند -
 آفریوه - پنج زعفران و بعضی او را بدال محله
 گویند و گویند کل شانست و بعضی برانند که در
 خار است که شیر از آن چه کبک شان خوانند و بخور
 مردم نوعی از آنست گویند اگر زن آبستنی آبستن
 نشود قدری از آن بخورد و آبستن شود -
 آذرگاه - نام نهم ماه است از سال شمسی -

تجلیات الطبی

آرامیده - ساکن شده و قرار گرفته
 آرامیده - مختصر آرامیده است -
 آرد و باله - بدل موقوف آشی است که از آرد
 سازند و آنرا در ایام محظوظگی بخورند و اهل قریش
 بخوردن این عیب کرده شدند و بتنازلش
 سنجیده گویند -
 آرد غده - بدن ناکرده جنگ آرد و خشمناک
 و حریف بر چیزها -
 آرد استه - موقوف و معنی رودخانه هم آرد
 آرد چون - آشی باشد مانند کاه که از آرد و پیر
 و در هم درویش اکثر خوردند -
 آرد و اوله باشد -
 آردسته - مخفف آردسته -
 آرد غاده - نام رودخانه -
 آرد - بن و پنج دند آنها -
 آرد - مصطفی را بلنت روی گویند -
 آرد حقیقه - اسپرک است -
 آرد و آت - گلست صرافتی -
 آرد و میوه - یعنی حلوائی که از پسته و غیره
 و تخم و مغش و قند می زنند و آنرا هفت گانه گویند
 آرد و - معنی در وی و صال و حلال آرد
 و آرد و در هم می شود و سوزن چرخ آرد و گفته اند
 آرد و - محدود و مقصور رنگ کرده و معنی
 خلابندان سوزن و امثال آن آید کذا فی شرفنامه
 و نایسان الشعر ازده پوزان نازده معنی آلت

رنگ کرده یعنی صیغ داده و بعضی آرد و بزرگ گویند
 آرد و - باسوم مضبوط رنگ آمده و مانده شده
 کذا فی القیة و معنی رنجیده نیز آمده است -
 آرد و - مدت ماندن آفتاب در برج حوت
 کذا فی الادوات -
 آرد و - بازو افارسی بخار آسیا که بدانند
 آسیا نیز گویند و آنرا سیانه نیز نامند و در قیة آنرا
 آسیه گفته است -
 آرد و - باسین موقوف بشین و دستانه بشین
 آرد و - شماره و کوکبه و دشت سیانه و سانبان
 و سطر فلاوی و جوب جدول کشان و طنبو و بار
 و نام قلعه از ملک و کن -
 آرد و - مانده شده و افشوده و بتنگ
 آمده و ملول -
 آرد و - دانه خرا و شفتا و در و کون و شخوان
 آدمی و حیوانات و ستیزه و بجات -
 آرد و - باسین موقوف جهان آستان
 مذکور و در فارسی برینه مرغ و قیل باشین مجمره -
 آرد و - زمین زویده تشریست کذا فی زفا نگار
 آرد و - محدود و فتح سین بهرم نیم سوخته
 و قیل آرد و بنشین و سکون سین و کذا فی الادوات
 آرد و - باسین موقوف یعنی آنچه شب
 در آسمان مانند ماهی پیدا یابد آنرا که کشان نیز گویند
 آرد و - باسین موقوف سقف که بلند است و بخت
 نامند کذا فی الادوات -

اسفند

اسکنار رسیده - شهری است در حد فزنگ
 یکنواره دریا که بنا کرده سلطان کندر ذو القرنین
 آسیمه - دیوانه مزاج و شورید و شایسته -
 آسوده - بی مشقت و بی مزاحمت -
 آسه - جان اصل السوس که گذشت کدانه
 لغات الطاب و گشت راست کرده بخت زرت
 اما در اوقات بد یعنی آسته آورده است و در وقت
 بد یعنی آسته آورده است چنانچه گذشت -
 آسپازنه - جهان آثرینه تد کوره -
 آتش خلیل الله یعنی آتش عدس که در ریشه
 خلیل علیه السلام می پیزند -
 آتش زریه - آشنای که از زریه می پیزند -
 آتش آکوچه - آشی که از آکوچه می پیزند -
 آشته - گیاهی است که گمان گران بر بازوی
 از چار بدر رفته بندند و اشق معرب است
 اشغو شنه - هوائی را گویند که با صد او بکشت
 از سر و دماغ براید یعنی آنرا عطسه بکشد چنانکه
 آشفته و آشفخته - با و افخاری و فاس
 موقوف شوریده شده و شوریده حال و دیوانه
 مزاج و عاشق شده -
 آشنه - با شین موقوف تشا کردن در آب
 آشیانه - جان آشیان که گفته شد -
 آشته - گیاهی است خوشبو که بعد خوردن طعم
 بدان دست شویند تا پریشان برود -
 آشیه - محدود آوار است شیه -

اصول فاخته - نام صوتی به ضربی از ضربها
 فارسی چنانکه یک بجر می رود و بجر می
 آغازده - نه و دو و مقصور نوعی از ساز کفشگر
 آخوره - سوزن ناکرده جان تنگ و تازه -
 آغشته - با غین و مفتوح و یکس و آینه و آلوده
 و تر کرده و زمین آب داده -
 آغشته - جان آگنده -
 آفتاب و - کنایه از سیاهان است زیرا که
 سواد نام شهر ریست کدانی القایه
 آفوکانه - با فار موقوف و کات فارسی یعنی
 بجه ناقص است که از کاف و ف و د و ج و کاف و پ و چ و د
 آگاه - با خبر و دانش -
 آگسته - کسری کاف فارسی و موقوف و کاف و ک
 آگفته - یعنی آگفت است که از او نمیشد آفت گزیده
 آگنده - بکات فارسی این است و در کرده
 و نیز جایی بسزین سپان و در اوست بجای معنی
 انیر خود سپان آورده است و این معنی او را
 دریاچه آخور اینا شسته میشود -
 آگنه - با کاف فارسی مع التثنید مخلوب است که
 میان استر و ابره بود
 آکیده - سوزن را گویند -
 الوسیه - درختی که با و وسیه فام و نریش
 بود و بند جانین گویند -
 الهه - بضم لام نام پرنده دنده که بدان تشکار
 کنند تبارزیش عقاب خوانند و در عربی اله

بقتضی بنی گشته شدن و بفتح لام مقل از برق
آن دریا نیست و بخفا را سبیل لطیف که ببدی
با کجتر گویند کذا فی بعض لغات العرب -
النگه - شعله آتش -

الوجه - همان آکو یعنی نوعی از میوه -
الغونه والکونه - سرخ می که زنان بر سر و مانند
آباج گما - باجم فارسی موقوف و کاف نیز
فارسی معنی دنیا که گفته اند قنیه و معنی ترکیبی مقام آماج
آباد - نقد و موجود و دومی و ساخته و پرور
کرده شده برای کاری -

اماره - امیر شدن و فرمان فرمانی و بهنگام وقت
حساب کذا فی شرفنامه فی الادوات همان آوازه
آهنگه مختلفه آمیخته -

آمله - میوه است بفرام خاصیت سرد دارد
هند آمله گویند -

امنه - بفتح میم پشتواره بنیم -
آمووه - بر وزن آسوده آراسته و تمام
آمیخته و پر کرده -

آمه - محدود بودن جامه سیاهی دامن
که تباریش دوات و مجره خوانند -

آمیزه - بازار فارسی مردم و موسی و
آمیخته و نیز سیاه و سفید بهم آمیخته و موزون
آمیخته - بازار فارسی و بازار موقوفه
که تباریش مخلوط گویند -

اندر خسواره - پناه پشتوان و حصار بجا

استوار که بدان پناه گیرند -
انباروه - بالفتح بار بار موقوف بر کرده بفت
انباشته - بالفتح و شین موقوف بر کرده
انزله - قیامت ائمه -

السمه - بالفتح و کسرون پنج گیاه است
که بوی خوش دارد و درختش معطر است و درخت
انجیره - بوی تین و درختی انجیر گویند -
انگاره - همان کاره ای فسانه و سرگشته
و جریده حساب -

انگله - نگه کلاه -

اواره - همان اماره موقوف کذا فی شرفنامه
و در ادوات یعنی دیوان و حساب دیو و مردم
پریشان و بالضم نام آبی و ریزه آهن نیز گویند
که در وقت سوراخ کردن فلز اسب بر آید
و نیز دیوانخانه و دیوای گرم -

آور و گاه و آور و گاه کلاه با کاف فارسی
و دال موقوف جنگجای و قیل بضم و او نیز کذا
فی الادوات الفضلا -

آور - بهر آن که بره مذکور بالای قبا و کلاه -
آوه - نام شهر و آه و ناکه کردن -

آهنگه - پنهان کش که در لاجمان دارند و وقت
بافتن در جابه نند بپندش با تخته نامند -
آهسانه - کاسه سر و قیل نز و یک حلقوم که آنرا
کام نیز گویند بپندش تالو نامند کذا فی شرفنامه
و نیز آنجا که بر سر کودک می جنبند کذا فی القنیه -

او پیره - پاک و پاکیزه و خالص شراب انوری
 ای همه پاره پاره شده و ناقص شده -
 ای بنامه - خود را با فی و خود نمائی و کبر و غیر
 در عشق و رسوائی و چیزیکه از دست برود و شکسته
 آیت - محمد و جاسوس کردار و چالوس کذا
 فی القنیه والادوات و در شرفنامه بدین معنی
 ایسته را آورده است و الله اعلم بالصواب -
 ایسته - بوزن ششیه نیز جاسوس با جاسوس گریه
 کذا فی لسان الشعراء و در شرفنامه معنی چالوش
 آینه و آینه - معدون بتازیش مرات ثواب
 و قرص آفتاب و ماه تاب ابدان تشبیه میکنند
 ابر قوه - بوزن خیزد و نام شهرست که در آنجا
 چهار بزرگ میشود کذا فی العلمی -
 ابر مرده - دارو نیست چون در آب نه از
 آب را بخورد و آنرا اسفنج گویند بپازی -
 ابر مرده - بفتح کیم و سوم نام مردی است
 مشهور که کلیسا بصفا آورده بود و وقفه آن
 در شرح مشارق مشرقها آورده -
 ابره ریشم اول معری و کجگویند بزرگی تو عذر کذا فی
 ابروشه - بفتح نام عرک شاپور که در مدح بود
 کذا در جدت فی بعض الفصح بخط المصنف یعنی بپای
 قرشت است و در دستور بدیعنی بانون است
 چنانچه می آید و بزبان گلی بادشاه جوان اکنون
 ابهره ابریکه - یعنی صحه کذا قبل -
 اختران به ده ابرستارگان که در آب نمایند

انچه - بفتح ماسوم فارسی مرز و نقره کذا فی
 شرفنامه و فی القنیه بهرست همین -
 انچه شرف - ابراز فارسی و قبل کاف نیز همان
 انگله مذکور یعنی نه گریبان و گوکب گریبان
 سیکه کلاه و در ادوات یعنی خود کمره نیز است
 انچه - بوزن ششیه که ذکر یافت بمعنی شراب
 اولیس خانه - بهشت -
 ادب آوازه - ای بلند آوازه -
 اتره - باراد شده و معدون -
 اتره - بفتح کجگل و نیز نام درختی است کذا فی
 شرفنامه و فی القنیه درخت تار و قبل عمر معنی
 شسته از سر و نیز تر قندیه است در لغت چلو
 که از رده بوزن کرده صغیر گویند و فی
 حاشیه المصاحح چلو زده که آن بار درخت صغیر
 و در ادوات مذکور است درختی است که چلو زده میگویند
 از زرن نیزه قطرات باران و حسه غدا
 از غده - همان از غده مدو -
 از غده - بفتح مر و ششماک و بنگار در -
 ارد مره - درخت ششماک کذا فی زفا گویند
 از مدینه - با کسر نام شهر -
 آزاره - سرگاه یعنی ضمیمه او پرده باو زیارت بر
 اگر بوشت بیرون آمده - اسه کشف
 احوال کرده و دنیا را ترک داده و از دانیست
 خود را بیرون آورده -
 از وود تیره - ای از ابرسیه و بخارا گن -

از دیوان مار بهیرون آمده - ای لطیف
و بهت کدانی القینه -

از دیوان زاده - ای سخن جهان از نه که گذشت

از کار و جبریده و شمار می گذشت تا یاد کرده

کدانی فرنگش ابراهیم قول من مشتق از

دگرست و در فارسی نال را زوگر کرده اند

اساس - بالفتح که ششم و سیم و قیام و یک ستم

اسپاه - بالکسر و با بار فارسی است که بگوید

است غم - با کیم و چهارم مفتوح و سوم جار

سوقوت یعنی یک تان تبارش عتاق خوانند

کدانی القینه -

استرود - همان سترود که تبارش محقق خوانند

استره - بضم کیم و سوم معروف که تبارش

موسی خوانند

استخوان افشاند - ای ریخته شده کدانی

و فی و ه و ای و خ و زین کاشته -

استوده - بالضم با و اف فارسی است

نیک آوردن و نیک بده و ماندگی گرفت

استه - بوزن شده همان میوه خسته

اسغره - بالفتح کیم و سکون دوم و آن

اسغره نارس است

و در قینه مذکور است اشکنه بالکسر با شین سنج

از سواد که درین چنانچه برده و در صحیح گفته

مشق بالکسر با شین قیام مذکور است در صحیح ترجمه

مشق بالکسر و پیرمه مندرجست و قیام که بالکسر و آن

اشکنه شکسته کدانی القینه -

انما - بالفتح همان آنما یعنی تاراج و بزار

کاسد و قیل غارت کننده و اسپست ز قیل

و بافتن ریسمان و بالکسر غارت کردن و شافتن

اقتاده - بالضم سقط شده و ضد خاسته و

واقع شده و متواضع و در شرفنامه گفته است

که مختصر او قاده است و لاتی تمام است و بضم

افچه - بالفتح با سوم فارسی خیری که در کشته

نفس کنند برای رسیدن جان و آن همدن

و بهر که گویند کدانی فرنگ علی بکی

افده - الفتح کیم و سوم برادر زاده و خواهر زاده

کدانی الاستور -

افرشه - بالفتح نام شهر است که آبادان کرده

نوشه و است کدانی شرفنامه و در ستور مطبوع

نام لاتی است از نگار و در زنگویا مذکور است

نام زمینی است در بلاد عرب -

افروشه - با و او فارسی نوعی از طوطی که از

دیده گندم بسیارند کدانی شرفنامه و در

مذکور است افروشه بوزن ده گوشه نام یک

و دیده گندم را نیز گویند و قیل حبشی که از زمان

و حکم و روغن را بخت و آنرا دیده نامند -

افسانه - حکایتی که در میان کسان شنیده شده
 نیز درین گفتاری کلماتیکه غرض خوانان با حرا
 بجهت حصول غرض و بکار بند و خواننده فزون
 کذا فی الفصح یا کاف فارسی جایگزین مدود گردد
 اقبال که گفته - ای دولت اندک روز
 آنچه - بالفصح با سوم فارسی همان آنچه فی الفصح
 اگر چه معنی هر چه نیز می آید چنانچه اگر چه معنی هر چه
 آمده است و میان و او فصل در میان این هم
 میگردند و مانند آن نیز میخوانند و لیکر کلمات یا با
 که بالفصح آن آه می که بدان گوشت از دیک
 کشند تبارش نشا خوانند کذا فی الفصح
 گفته - الفصح کیم و کسر دوم فارسی همان گفته
 مدود یعنی در حکم بسته کذا فی الفصح
 البه - بالعظم طعمی است ترکان را چون اغرا
 در حراسان و فرغ و شیراز و مهبوه در لار
 گویند البه و مهبوه در آفتاب می پزند
 البته عجب بزرگ بینی چاه بزرگ آج شقایق شیرین
 سکه کذا فی بعض الطب
 الفصح و الفصح که گفته شده و جمع کرده
 امیله - بالفصح با سوم فارسی آمد داروس
 مهبوه است خاصیت سرد و آب و کذا فی الفصح
 انبار و - بالفصح بار و موقوف بر کرده است
 و انباشته باشند موقوف بر کرده -
 انباشته - همان انبان یعنی پوست بزرگ

خشک کرده که در میان در میان است
 و فی و در و در کذا فی الفصح
 آنچه - الفصح کیم و سوم و قیل با بعضی با شری که
 از پس بار کشیدن موبش رنجیده باشد و نیز شکم
 و دره کوه و قیل الفصح با شری کبش و غیر آن کذا
 فی الفصح و در ادوات یعنی آسایش آورده است
 انبه مهبوه است موقوف در پندش و حفظ مغبوه
 انبه - با و فارسی نوبه با سیم و سیم و سیم
 آنرا کس خوانند کذا فی الادوات
 انبه - بالفصح آن کاه که هنگام شمش بر نام
 اندازند تا بالای آن گل بر کنند و در میان یوار
 بر آرد تا دیوار محکم گردد
 آنچه - آنچه است که در تدای بکار بزرگ
 انگین کج کذا فی الفصح الطب
 آنچه - دره مقد و قیل با سوم فارسی کذا فی الفصح
 انداز و سرتبه و قدرت و موانه حال
 انداز و - الفصح ماله کالت اندایش است یعنی
 کج و کاهل کردن
 آنچه مشهور تر مبنی که اهل هندلی گویند
 اندر واه - یعنی اندر واه که سگون و آوینده و
 سرشته و چران باشد یعنی احتیاج بهم دیده شد
 اندر و گلی و گری و گری
 اندر وخته - با غار موقوف اسم مفعول اندر وخته
 گرد کرده جمع کرده
 انطاکیه - بالفصح نام شهر نیکو بشام
 بنا به عجیب است

انجمنه - بکات و حاشیای ذکر کار یعنی فسانه و سکه
 کذا فی شرفنامه و در قدیمه یعنی پس خزانده از شرفنامه
 انجمنه یعنی مجبور خانه امام و است و آن مجلسی که
 خوب بقوام آورده باشد و در بعضی ریزه ها سخت شود
 و در میان دیگر در بعضی شده
 انجمنه یعنی با کلمات فارسی آن مزارع
 که در میان ان بسیار و در کذا فی الشرفنامه و
 فی الادوات ایضا و قال فی لسان الشعرا انجمنه
 بوزن وزن در رشته مزارع پر پایه اقول در رشته
 شرفنامه و الادوات بعد شین باره بجد موقوف
 و در لسان الشعرا بعد شین موقوف و الله اعلم بالصواب
 انجمنه - بالفتح و با تا موقوف بهر معنی
 موقوف گذشت -

الفوتشه بالفتح بادشاه نو جوان و نیز گویند
 بمعنی خوشا و اوسا یعنی طوبی که کنانی اللوات
 اما در شرفنامه معنی آخرین است و در دستور سلطنت
 الفوتشه نام عورتی که در عهد شاپور بود و ولایت
 اصفرخ و عکسه شاپور بود و در فتنه بدین معنی
 اقوتشه آورده است تبار قرشت و اقله علم الهوا
 انیمه - بالفتح دراذ هر چه زیاده که بشمار حسلی
 گردد و آنرا افشانه نیز گویند کنانی الشرفنامه
 در ادوات نیز همچنین است یعنی بانون که پراچند
 باب لا اله الا الله و اللان در لسان الشرفنامه
 انیمه بالفتح و المظهر فهای آسپ اما در لسان الشرف
 بر بنی معنی جمع انام است و بهنایت گرم قول قاعا
 آیه من عین انیمه که نسیه از صحنه گیاره است
 احوا بالفتح همان آناه محدود و معنی حساب

و دیو المی و شیطان و دیو و مردم پریشان نیز و در اوقات
یعنی در بر شدن از جای نیز آمده است -
آورده - الفتح همان آبرو مذکور یعنی قوی باشد
از همه هوا کے دو توبے -

اوسه بالفتح و بضم رایش -
اوشه بالضم و بایشان معجمه گیا ہی ست کہ
کہ انگران بر بازوی فرود آمدند و آرنج اوع
نیز گویند تبادیش اشق خوانند کنانی زنا گویند -
الکبدہ تفتح اول سکون و شمع و فتح میم پس غراباز گویند
یعنی جرجرا کنانی لغات الطب -
اہل شو کہ - خداوند جاہ و قدر -

ایارود - بالفتح بار و موقوف نام تفسیر شد
که تصنیف ابراهیم زرتشت است بگویند تفسیر
سبک است و آن هم کتابی است مخان او نیز گویند
که از صحت منزلت -

ایرمانخانه - ایام فارسی و ابرام و موقوفه خانیه
جاریتی این جهان لفظ مرکب ایرمان که معنی
حسرت و غنا و وفاء که معنی نیست است -

ایز او - ایا که تنگ فرود و دیوار از اندر می کنند -
 همیشه - هنوز از همیشه جاسوس کرده و در جاپوکی
 که از این الزامات و التماسنامه و سازشها -

ایغده سہزہ کس پاپا و فاساکن و مال مفتوح و در
ادوات بایر فارسی و ذیل تعمیر فارسی ست بخت
بہودہ گوے و سکار۔

ایک سالہ باکسر لایم توف لاپی سبز کنگا فی لکھنؤ

این بارگاه - یعنی فلک و این جهان تیر اشارت
میسوز سینه زنان -

این پرده - یعنی آسمان و نیز حجاب نفس -
این پنج گنج باب آورده - یعنی حواس خمس -
این ترک سلطان شکوه - یعنی آفتاب -
این چاه - یعنی دنیا -

این خاک تیره - اشارت بسو قلوب بشر است
این دامگاه - یعنی دنیا -

این دو ستون ویرانه - اشارت بسو
اقایم سبعة است -

این ده ویرانه - یعنی دنیا و قلوب زیاد
این آل مستحاضه - یعنی دنیا -

این سیاهگاه - باشد -
این کاسه - یعنی فلک و زمین و نیا و کائنات -

این کارگاه - یعنی دنیا -
این کارخانه - باشد -

این کمره - ای فلک -
این کوی هفتاد و راه - یعنی دنیا -

این گل پرورده - یعنی قلوب مردم -
این هفت جزیره - یعنی هفت کشور -

این هفت صحیفه - اشارت بسو
سموات سبعة و کرسی و عرش است کذا فی القیمة -

این هفت نقطه - یعنی سیارات سبعة -
ایضا و - سیکس فرمان بدون و برافتن -

ایوا ماه - بالکسر آسمان دنیا -
الوانه و الوزه - آراسته -

فصل فی الترتیب

انه - بالفتح پر -
او پلرند سبکترین مع فتح اللام نوبه -

ارنه - بالضم میانه -
اسره - بکسر کم و فتح سوم ازان -

اسواله - بفتحین اسپ الیون -
اشجه - خندان -

انده - بفتح کیم برود -
اناله - بفتح کیم و کسر دوم و فتح چهارم و پنج و ششم -

انه - بفتحین مادر -
او به - بالضم کشیانه -

اوجه - بالضم پشت آدمی -
اته - بالضم پرستی -

اومی اته - مادر تیره بدستی -
ایله - بفتح کیم و سوم چنان -

ایلیه - طعنی ست ترکان را -
باب الیبار

فصل فی العربی

ابی - سر باز زننده و سر کشی گفته و با آینه
اتی - آینه بکاری چنانچه گویند فلان پادشاه
اتی شدنی گردان کار گردید -

اتی - سخن چین و عیب گو -
الای - نعمتها و شهنی الطعنه و کبر و نری آید و زیاده

زیرا که عطار نعمت اثر لطیف و کرم است -

اسی - صفت طاقت -

ابدری - آنکه منسوب بسوی ابدیت و ابدیت
و در شرح مخزن است آنکه نهایت ندارد و آب
بافتح و بافتن مقصود آنکه کارا تر -

ابوعلی - نام حکیم که نام پدرش سینا بود و میگوید
که او ادبی از کافیه است کرده بود که او خرید و
میگردد و نیز نام پدر طبیب که چنین نام داشته و نیز
شاعری که او را ابوعلی دقاق گفتند -

ابوآحیی - کنیت ربابه -

ابوآحیی - کنیت متبر غزالی علی السلام یعنی کمال
ابلی - بافتن و بافتن مقصود روشن تر -

احدی - بافتن مقصود یک -

احوری - سپید و نازک -

احوری - مردیت و چالاک -

اخی - بافتن مقصود سیاه لب کند مگون
افطی - شهرت منسوب به خوابان -

اخی - برادر من و اصطلاحاً صاحب مروت
نامند و اخیان تبریز مشهورند -

اوانی - نزدیکیان -

اوانی - بافتن مقصود نزدیکتر و بلندتر و گستر
اوانی - شحمه بزرگ گوش -

آذرمی - آنکه منسوب با ذیابجان است -

اؤکی - بافتن مقصود روشن تر -

اؤمی - موج دریا -

ارسطومی - همان ارسطاطالین نام حکیم که
هزار استاد داده و هم وزیر سلطان سلسله بود
و نیز نام شهرست که ارسطاطالین نام خوش بنا کرد
ارچی - زیاده تر -

ارومی - بزرگوئی کذا فی الصراح -

ارطی - نفعتین درختی است از درختان گی
که برگها دراز دارد و باری درخت درک شهر سپید
از می - آزار -

ازلی - همیشه کذا فی التاج و در شرح مخزن
آنکه ابتدایند -

اسامی - جمع اسم است و آنکه اسامی بگویند
خطاست -

اسماعیلی - واسعیه اکلایها با کسر قوافی نیز
طایفه اند که شهاب فی پرستند و آنرا را نیز
اسماعیلی گویند و لیکن ایشان میگویند که اولاد
اسماعیل سفیر هستیم و الله اعلم بالصواب -

اساسی - واسمی کلاها بافتن مقصود
اسیران و بر دکان اسیران یعنی هم بر یعنی شب
اساقی - بافتن خیمه و اوم جمع سقاست -

استغومی - بافتن مقصود سرشته و حیران
و شیفته گردانیدن -

اسی - دران و علاج -

اشافی - درفشه کفشگران -

اشمی - بافتن مقصود شفا دهنده -

اسمی - بدبخت تر -

اص

اصطنعی - بآلف مقصوده صناعی تر -
 اصباح الغداری - انصاف انگور است
 کوهی است کذا فی زفا گویا -
 اجتهادی - بآلف مقصوده درفش -
 اطلی - بالکسر بآلف مقصوده سیلاب -
 اظلی - بالفتح آهوان -
 اعرابی - بیابانی کذا فی التاج -
 اعلی - بآلف مقصوده برتر و بلند تر و بزرگتر -
 اعجمی - نابینا تر -
 اعشی - بالفتح نام شاعر بیت و شبکور -
 افضلی - خافانی را گفتند نام او پدید بود
 افغی - نام ماریست که بنظر کبک در فاجون
 نظار و بر زمره افتد دیده او بطرف در ساحت
 که چون آینه پیش دیده وی بنشیند و نظار
 بر آن آینه افتد تباشر نظر خویش بهین و هلاک
 اقصی - بآلف مقصوده دور تر -
 اقصی - بآلف مقصوده حکم کننده تر و بهتر -
 اقوی - بآلف مقصوده قوت مند تر -
 اقیلونی - یعنی مکرارید مرا -
 اکفی - بآلف مقصوده کفایت مند تر -
 الوسی - بآلف مقصوده مرد سخت خصومت
 و مرد تنها که شه گیر و نروسی از خلایق -
 ام المشوی - زن کذا فی القتیله -
 ام بان - نام دختر عید المطلب که آن سرور صلح
 در شب علاج از خانه او بر فلک شده بود -

امهات سفلی - یعنی عناصر اربعه -
 امهات علوی - یعنی علم و عقل و قوه و اراده
 امی - نازیده و ناخوانده و حضرت سید
 را که امی میگویند هم بدین معنی که او نخوانده و ناخوانده
 النسی - بفتح نین آدمی و ناسی جمع آن -
 انی - بالفتح و فتن و بهنایت رسیدن گویا -
 اوانی - ظرف ناس آب یعنی آوند آب -
 اوی - بالضم خداوندان و بالفتح بآلف مقصوده
 صواب تر و سزاوارتر -
 اومی - بآلف مقصوده اشارت کردن -
 ابالی - جمع اهل است من غیر قیاس -
 ابادی - نعمتها و دستها و جمیع ایدی -
 ایاری - مرد بزرگ ایر -
 اسی - بالکسر بل و آرسه و اسی بالفتح یعنی ای و کاف
 به معنی اول حرف تفسیر است و معنی دوم حرف ندا
 و اسی بالفتح کلمه دوم شد و هر کدام و کلمه کدام -

فصل فی الفارسی

آبای علوی - یعنی کواکب سبعه -
 آب آتشی - یعنی می سرخ و اشک عمر و کاف
 آب آتش خامی - شعله یعنی آتش کذا فی القتیله
 و نیز شراب زیاچه تیزی و گرمی از آن و وجودی است
 آب آتش خامی - کنایه از شراب بلبل و اشک فونین
 آب ارغوانی - می سرخ خام -
 ابدانی - بابای موقوف آبادانی -
 آب و جوی - یعنی دولت و عظمت و فراوانی

وینچه و زوات -

آب رکنی - چشمه ای که نرگه کنایه آب و که نازک و شیرین از آنجاست و آنرا مصفا گویند -

آب شنگرفی - می لعل فام و خوش اشک می شفا آلوده شامی - شیشه ایست در غایت صفائی

آبی - آنچه منسوب بسوی آب باشد نیز میگویند مانند سیب که زن حامله خورد فرزندش خوش خلق می آید و هر که خوردش خوش شود و عرب آنرا سفر حل گویند -

آتش بامی - مد و چهارم قار می است بقیه و است که از تنه ی بر یک جای نه ایستد -

آتش جام زقی - آن می سرخ فام که در جام بکامنه زرین و یا در جام نقره خورند -

آتش موسی - آن آتش که سوی طور و پری که موسی عم را یعنی نو را می آید و در می سرخ فام و این تصفه مشهور است و کنایه از سرخ لب معشوق و نیز می انگوری و هم شراب لال آید -

آتش موی - مثله -

آتش هند می - تیغ پولادی -

آتش یارسی - صنی است غیر آتش شده و آنرا بفرنی ناز فارسی خوانند و بعضی گویند

آتش رنگ بست و بعضی دیگر گویند خوشبختی بسیار سوزان و درونک و رنگ آن در دل

و صاحب این مصلح بیشتر اوقات با دلارت و با می باشد و علاج آن پیچیده می سر و باید کرد و آنرا

باد رنگ میگویند -

آخرین رایتی - یعنی حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم -

آرامی - از این گفته اند که آرامیده و امر از این آرامی - برابر چنان که گویند از این آرامی و از این آرامی -

آرامی - شکم و از آن شکمی یا ناصبی -

آسامی - آساییده و امر از آسودن و آسان آستی - باسین موقوفه منظر آستین -

آشتی - باشین عجمه موقوفه صلح -

آگاجی و آگهی - کلاه با بکاف فارسی خبر آلاسی - آلایده و امر از آلایدن یعنی بآید -

آلی - رنگ معصفر که زانی القنیه و دیگر رنگهای آلی بابلی - نام مویه ایست مشهور با بوبالو -

آماسی - پرکننده و آساییده و ساخته کننده و امر آسودن و آسودن ای پر کردن بسیار ساخته کرد -

آموی - پرکردن و فی القنیه اقول آموک -

آمر آسودن است و یعنی فاعل هم آید و در این امر بمعنی معصفر نیز آمده است نظر الی الاصل و اما بمعنی ماضی یافته نشده است -

آمینره موعی - با پافا پری جهان آمینره موعی که است آهسته آرامی - و اما و حال کنایه می آید -

آجینی کرسی - یعنی سدان - حکمت آئینه اسکندر می - آن آئینه که در طور از ساخته بر شماره اسکندر می داشته و دید با آن تعیین کرده تا خیر و شر استعدا آمدن و نیکبایان

دورین آئینه معاینه کنند چون دو کورت فرنگیان
مستور شدند و دیدار آن خلعت کرد و در سوم کورت
فرنگیان آن آئینه که در سطوح از حکمت ساخت
بر مناره اسکندریه نصب کرده بود و در آنجا افتادند
و آن آئینه را در آب انداختند چون اسکندر از
گشت جهان بازگشت و باز اسکندریه را از سر
بنا کرد و گویند ارسطو حکمت ساخت که آن آئینه را
از قعر دریا باز جست و بر آن مناره نصب کرد
از آن روز باز فرنگیان غالب نیامدند و نیز
آفتاب آئینه اسکندریه میگویند هم بدین مناسبت
که از دیار بیرون می آید و بجای آئینه اسکندریه
اسکندر بخت و مهر و نیز می آید -

آئینه خاوری - آفتاب کتاب -

آئینه صحنی آئینه است که از آتال سازند
آئینه زوفاقی صیقل کرده و روشنگر را نامند
آئین پرستی - کنایت از خدمت کردن بآنها
فروتنی باشد اقول در فارسی قاعده معین است
که هر جا که دو یا سه خطی بهم می آیند اول متحرک دوم
ساکن اگر یا چنانچه یا را اول می کنند و درست و اگر
انگشت تیر درست است -

ابر رکابی - ابر سیاه کذا فی القنیه لیکن
این معنی از ترکیب معنی آید اما بمعنی ابر رکابی
یعنی سرخ المیترستی فی الجمله چیز است
ابر و فراخی - یعنی خوشدلی و گری خوش نشی
ابلق غمگینی - بر خور و در معنی زندگی نجان

اسپاری - بالفتح نامه عجمه است و فی مصلی
آبباری بالفتح جامه است مثل جامی -

احمد زخمی - نام یکی از سران لشکر آبا مسلم فرود
کیفیت پیوستن احمد بر آن جلد است که احبیم
بمیان میدان آمده و بسیاری از فراریان کشته اند
خلافت صاحب مدعوته آبا مسلم بازگشته چون دم
روز در مصاف آمده و از پی طریق قریه کنندگان
چندے با خود آورده و میان میدان تیش و
زمین فرو برد بعد آن هر که از ملعونان بمیدان
اورا علف تیغ ساخته سر او بر سر یکی از آن نیزه
می نهاد و درین بیت تلخیص آن جلالی کرده است
در مصاف آنکه خواهر صفت تو س تار و پود
احمد زخمی باد آورده غمنا و غمنا تو -

احطی - بفتح حکیم و سوم نام شهر است مشهور
احی - صاحب مروت -

ارووی - بالضم و باد و فارسی لشکر گیر
اروسی - بفتح حکیم و سوم جانور است در صراح
معنی بزکوبی ماده -

ارسطوسی - بالفتح همان ارسطو طالیس متوفی
ارغوانی - سرخ -

ارمغانی - در ارمغانی - کلاه با بفتح همان
ارمغان مذکور و غنیمت -

از انجمنی - آنکه از مرض صحت یافته باشد
کذا فی القنیه و معنی ترکیبی از آن عالمی است -

از استخوانی - اسی در حنجره خراش -

از جبر روی - یعنی از جهت -
 از کعبه چو بگذری - یعنی اگر دانی آن تصویر کنی
 اسپری - بیا به فارسی تمام شدن و داشتن
 چنانچه گویند با اسپری ای با سپری و سپری
 که او را سه پر بود کذافی القندیه اقول به معنی این
 الف نای کید -
 اسپری - کبرکیم و فتح دوم رنگیت سبز که از
 اسپرک رزند و آن گویا هست -
 استنبوی - ابکس را بای فارسی نام کنی که از
 و از افرا بیا کفایت جلیله نوین او گویا کبرک
 اخانی سر امی ساسی سر و گوی و خوشایان -
 افری - مخفف آفرین است که در مقام تحسین گویند
 آفتاب و لی - فریتی و متواضع بودن آفتاب -
 افندی - بفتح تن مغربان خدای را گویند -
 انجی - با حار معجزه گاه اسپان مسعود از بندگی
 میران سید ناصر شیرازی -
 الفی - بهند می مسئل کذافی بعضی الطب -
 انبار روی - باره موقوف و کاف و است
 پری نعت و بتاریش فراخ حوصله خوانند کذا
 فی شرح فاصد و الادوات -
 انباری - بالفتح بر کنی -
 انباری - بالفتح باز از مجموعه شرکت شرکاتی
 انجیر و زیری - انجیریت سپید -
 اندامی - کامگل کن و کامگل که نهاده -
 اندر پوست سبک واری - یعنی اندر تن

نفس آماره و لیامه واری و قیل یعنی نفسی و
 و این کنایت از مرده دلی است کذافی الخوایه
 اندروانی - آرزو مندی و نیاز مندی -
 انگون کویننه رستی -
 انگور خشمی - جنبی است از انگور بنایت خوب -
 انگور ششی - ساکنان هند و سوره خوانند
 و ساری بھوار گویند -
 انگور ششالی - نوعی از انگور است در شیراز
 و از ابجد شریا تشبیه کرده اند کذافی علمی
 اورنگی - نام برده است از موسیقی و نام کن
 سوم است از سی کن باربد -
 اولین ایتمی - یعنی حضرت رسالت صلی الله
 علیه و سلم که نور مبارک و از جمله موهبتا پیشین
 اومی - با و اوف ساری او زیادت یا
 امی - بیای فارسی ترجمه یا که حرف نه است -
 استلی - با و موقوف و کاف و ساری
 خانه داری و خداوندی -
 این پنج گنج با و اوری - یعنی حواس خمسہ
 اینغ ایزه ویراپی - یعنی دهر و این را
 ویراپی گفته است به نسبت موجودات دیگر که
 در دست از حیوانات و نباتات و در شمع مخزن
 آورده است که این دائره اشارت به فلک است
 از سبب طول مدت و خلقت او سیگوب از
 آفرینش آسمان و زمین بر قول حکما و صاحب
 و صاحب گفایه یک یک مژشتا دهر چهار صد و

و آنکه بار مضبوط گویند خطاست این تحقیق کرده
 شده است و چهار اینگونه گویند -
 بر میان محلا - یعنی بر بانی که گویا بر گوش
 پیونده و ترخان و نان و پیاز داشته باشد -
 بر و انیا - رستی باشد که مانند عشقه بر درختها
 پیچیده میوه آتش شبیه آگهی بر حجت و باعث کردن
 چرم بکار آید و تباری خالق الشعر خوانند -
 برون صرا - درمی را گویند که در غیره در ضرب
 سک کرده باشد -
 بر بلیا - رستی باشد که آنرا از زبانه گویند -
 بزرب استخ - ذراعت را گویند مطلقا -
 بسا - با الفتح ای بسیار و با کسر امر سائیدن
 کذا فی الشعر فنامه اقول از معنی اول معلوم شود
 که الف ندرست و لیس کذا که لایه لا صلح اند
 بلکه الف اصلی است و بس مختصر است و است بافت
 تشیع است و در زفا گویند که درست بسا از
 اصدا درست ای بسیار و اندک و کم کردن -
 بسته گمواره فنام - ای سیر محبت دنیا
 و گرفتاران -
 بکیا سا - با کسر تعلیم است ای کلیم -
 بنا زحم چشم مست را - یعنی در قافیه
 بچشم مست تو کلیم -
 بنیا - با کسر اول شی است که از بز گوئی بزد و
 آن شرف است بطرم است -
 بنا - یعنی بختین و تنجیف نون بنا کردن چیزی

وزن آوردن و بنا با الفتح و کشیدن نون بنا
 کشنده یعنی را از چنانچه گذشت -
 بوزیا - با و و فارسی همان بار یا تازی و نیز مز
 یعنی بوی ریبا لیکن ترکیب لفظی تفاوت میشود
 بویا - چیزی خوشبوی و نیز بوی کذا فی الشعر فنام
 ولیکن بویا یعنی بوی کشنده است زیرا چه آخر
 الف فاعلی است چنانچه در گویا و شوا -
 بوی اقرا - او و نه گرم یعنی آنچه بالای دیگر
 پنجه اندازند برای خوشبوی چنانچه زیره و دهنه
 و ادک و قو قفل و دار چینی و طحال فی غیره چه
 آس کرده کذا فی القنیه -
 سها را را - یعنی اول و بار و و با الف کشیده
 و سکون را در جمله و الف مدوده و بار و قش
 با الف کشیده یعنی آراینه بهار -
 بهار - با کسر اول خوبی و زیبائی و بفتح اول قیمت چیز
 بهار پیرا - پیراینه بهار -
 بهشت دنیا - نام و لایه است قریب قند
 که آنرا سعید گویند کذا فی القنیه -
 بهار - یعنی از بهشت چیزی و برای چیزی باشد -
 بسا - با کسر اول امر آمدن باشد و بفتح موصوفه
 سخنانی معنی پیر آمده که صد فالی است و در
 بی آبی است عالم را - ای ناپاکی است کذا فی القنیه
 و عندی صفاه روح و روح نیست عالم را از
 قضا و یا از سبب ظلم -
 سیاحن و سی - ای روستانی روی مرا بجا

و اینها را در بعضی کتب
 از کتب قدیمه و جدیده
 در بعضی کتب قدیمه و جدیده
 در بعضی کتب قدیمه و جدیده

از سواد چین و نقش چون باین و مرعی نماید
می نماید بیدم و تیره شام -

پیتیا - بابت شتر و پازند بعبی خانه است که
بتازی بیت خوانند -

میدست و یا - ای سر سید و دجال -
میدگیما - نوعی از سر شرف است که گنگد باشد
پیدلا - بے ربط و بی زبان -

سیرله شتا - بابت شتر و پازند خیار و
باد رنگ را گویند -

سیلوا - یا فارسی و لام موقوف دار و فروش
و بعضی زرتشتی تین را نیز فارسی گویند -

فصل فی الترمکی

بزرگا - پاکسار -

دوخته - ابله و خوک نر که بحر بی خنجر گویند -
و بالقدح نام باد شاه خوارزم و آن کلانک
بگام بریدن پیشتر از دیگران پیر و نو و ع از
نام و نیز است -

بر زو یا - نام مبارزی تورانی از لشکر فراسیا
بر پیشیا - پرستوک را گویند -

لبسریا - گوشت آگوزید که بتازی شخم خوانند
بزرگ استم زراعت -

بغا - بیهوشت بای را گویند و بحر بی خنجر
بغلا - خوال یا بانی را گویند -

بغملغا - کلاه و سر جی را گویند -
بغسورا - نام قمری است میان خرس و هرا

باب البار التازی فصل فی العربی

باب - در باب کتاب در فارسی معنی حق آید
پتاب - بالفتح و التثنید نوعی از طعام که از
برنج و دوف و یخ سازند و آنرا بهوشه گویند که در
فی الصالح و در صحاح مسطور است البوط ضرب
من الطعام و هو عرب و هو بالفارسیه تبا -
بحدب - بفتح حیم و سوم که چهارم است باز
رستنی است که در خانه بومی روید مانند کوس
بزرگ میشود از آن ملوایسانند و ناخوش ترش نیز
میکند و برندش چشما گویند و کهنه نیز خوانند
که فی القنیه -

بنت العنب - یعنی شراب انگور -
بواب - دربان -

بو شراب - کنیت امیر المومنین علی کرم الله وجهه
و خ راوند خاک -
بوالعجب - از یکه او ستاد -

فصل فی الفارسی

باب - پدر و باره و معنی چنانچه گویند در باب
غلان یعنی در حق غلان و شایسته و در غور نیز آید
و در تازی در خانه را گویند -

یا و سنجاب - گیاهی است که آنرا آفتاب پرست
گویند بتازی خیاری و خیار و خشکای و بهشتی
بهرل نامند -

بارب - چشمه است مشهور و وسیع در اوارا شهر

باب الباری الهادی

فصل فی الفارسی

برجاسپ - بالفتح نام مبارک تواری که
پیران و قبیله جنگ گور و آورده بود -

برنجاسپ - بلوی مادران کناسه فی الطب
حقائق الاشیاء و در شرح نامه تاج الملوک و در

باب الکتاب

فصل فی العربی

بت - نوعی از نبات های و جامه نامشسته کنده
فی التقیة فی التاج اللغات بت کرام و طلیسان
از خمره رس بریز و با فته و فی المشر فامه بت
بالفتح المبرج لاه که بتا به و جامه که آنرا مادران
تیر گویند و بر جامه با فته جانند تا شفاف روشن نماید

بخت - بالفتح شراب بی منع و صرف و محض
بخت - معروف و بهیجی کنده فی السراج
و بعضی گویند بخت و نصیب یکی است و بعضی

فرق کرده اند نصیب اطلاق کرده اند و نیست
برین انصیبت نصیب بخت را دریافت نماید

پس بخت اعم باشد و الاول صح زیرا چه
گفته میشود که نصیب یا نبوه حاصل است بخت و

نصیب اسم است مرقد بر خدای را بندگان و
بهاگ و لکنه نامند و در زفا گویند بگوست بخت

بالفتح جرم موز و کفش پای افروز و بخت بالضم
مادر شاهی جبار که بیت المقدس را خراب کرده بود

و شسته بزرگ و قوی و پدر را و نصر نام داشت -

وزرا عتیه را نیز گویند که از آب رود خانه و کایز
و غله و روگه حاصل شده باشد -

بارنسب - تخم شبت هندی سوا یا مکنه کنده فی
بخش مذاب - یعنی لعل بدشانی و بدشانی نیز

گفته اند کنده فی زفا گویند و اقول یعنی فی لعل
کنایه از خون و شمن است که وقت جنگ خوار شود

بدیهای پنجاب - ای آبهای و دوناک
کنده فی الادوات -

برفت آب - آب سرد و آب برین گویند
و کنایه از آب و مان که بوقت خور و ن خفته خور

مسبب میل و فخر ایش طبعیت و درین گیر سببیت
و گاه باشد که از درین برین پیوسته اختیار برزد -

برکه آب - یعنی برنج کنده فی دنا گویند و در تاج
در باب النون آورده است و الله اعلم بالصواب

بصد عیب - ای بصد عیب ترا -
بغدا و خراب - یعنی شکم خالی -

ببوب - بالفتح بساط و فرش شک -
بوره که باب بالضم خون گویند و یا جلوان و

اشمال آن خنجر بازو عنک نیک مهر کرده بزرگ
آن پاره پاکند که اندک بالای آن بطریق آن را

بوره که باب گویند نهایت لذت شود که فی الظنیه
فی آب - یعنی شرمند و مجمل و بیرون -

بیجا و آب - بزرگ سرخ و نام باشد کنده فی الظنیه
والادوات و معنی شراب که بزرگ که را بیا نیز آید

بیجا و مذاب - خون می سرخ و لعل می خورانی کنده

بر بهوت - بوزن ملکوت نام چاهی که ارواح
کافران درو باشد کدافی الصراح و در تاج میگویند
نام دادوست و در حضرت که ارواح کافران
در آن باشد اما حدیث غیر البیر در مزم و غیر البیر بر بهوت
مقید صراح است -

بطن سحوت - رشاکت از مناد دل است
بنات - جمع بنت یعنی صورتهای دختران نیز
عبثان که دختران باوی بازی میکنند -

بیت - خانه و دو مصراع که موزون و مقفی باشند
والاولی و لی در یاد این لازم می آید که آنچه گفته
نشاند آنرا بیت گویند و لیس کدک بلکه آنها
بیت و دانند -

بیات - بالفتح شجون یعنی ضرورت هم آمده است
بیت الحیات - آن برج که در وقت طلوع مریخ بود

فصل فی الفارسی

با دام و و منعرست - یعنی مرقیده است
از غایت پر می و پر بودن -

با و بروت - یعنی تکرر و غرور و معنی ترکیب
با و سببت است -

با و بدست - با و دست - کلاه با و دال معنوی
یعنی حیاصل فی فائده و تهیدت کدافی الشرف
و در قنیه معنی سخی هم آمده است -

با و لیس دست - با و یک از سوی تسل آید و
تازیش و بود خوانند و در صراح ترجمه و بود
با و لیس شبت گفته و در تاج اسامی معنی دبور با و یک

سوی قبله آورده است پس با و لیس شبت بدین معنی
بود که روی سوی مشرق آورده باشد و آنرا
با و غری نیز گویند چنانچه در صراح معنی صبا با و لیس
میگویند و در تاج اسامی ترجمه صبا آورده است
با و یک از لیس شبت آید چون وی بقبله آری -
با و داری در و دست - ای هر دو دست
سختی داری -

با و صولت - با سوم به قوت که چهارم
آنکه حله او در جنگ آوری سبکی و شتابی و جویبار است
با رکاب تو خاک است - ای هنگام سوار می تو
مطیع است رام انوری در تعریف آب گویند
تبارک انتداین آب سرو اش مغل - که با رکاب تو
خاک است با عنایت هوا -

با شکرت - ای باب تو کدافی الادوات نیز
کنایه با سخن شیرین بود -

با عنانت هو است - یعنی چون عنان گردانی
در هوا چون با و روان شود -

با کبران بهشت حوران -
با لا دست - صدر مجلس و کنایه از حضرت غالب
و نیز خیز که نفاست تمامی دارد -

با لا و لست - آسان زمین نیز عبارتی همه
نام شبت - ای با م فرو افتاد یعنی ویران
و خراب شد کدافی القنیه -

با و لیت - حاجت و نیز چنانکه می شاید -
ببت - با لضم آنچه پرستندش و صورت شکست

با و لیس شبت
با و لیس شبت
با و لیس شبت
با و لیس شبت
با و لیس شبت

و ساعت از جوت گل غیر آن منشوق را نیز گویند
بجای خود در است یعنی وضع الشی فی محل
جست است یعنی جستن و از هر چیزی و ماسنه
جستن ای جید و برهید و بفرم جیم ماضی جستن
ای خود است کذا فی الاولات -

بسیار خوش است - ای مجنون اعجمی و کرد
 که در فی القیامه و اوقات مذکورست که در چین
 کاشتی سوار شدی و قتل کنایت از گریه بسیار نیز کرد
 و حکم درست - با سوم موقوف آن شخی و کیم
 که همیشه بهر نوع و اوان زیادت مبارک -

پنجست یعنی شکست و مجروح گردید
و یقیناً اول خدا و از هر چیز و نعم اول خدا و اول
پدرست - و جب - گویند که تبارک
شعبه خود اند به معنی دوست و بدست نیز ظاهر
پنجست - یعنی بد کردار که انانی زنا گویند
یا در وقت - اسی مثل تو شد و چنان رفت که
پنجست که انانی القیید -

بر بست یعنی قانون قاعده و روشین طرز
بر بست تحت ای سفر کرده کوچ نمود
بر روشین احمد از دست ای شایع
علیه السلام باش کذا فی الادوات -

میراث است۔ بالفتح۔ تره ایت بهار کے کہ
چما پاپا یں خیر تیرش کنانی الشرفنامہ دور
نہی نگویا یعنی اسد کہ ہند بتوالی گویند نیز
آمدہ است و بعضے گویند گیا ہمیت کہ گل درو

وارد و آنرا بیشتر اوقات بجا و و خردمند و جل
 و خیر را نیز گویند و آن چیز نیست سبز که بر دو کس
 آب استاده می ایستد و جوئی آبی را نیز گویند
 که بر یکدان از منبع سبانه در عت بر ندر
 برشت سبکترین بریان که در در عت بریان
 کنند کذا فی القصد۔

برفشاندن دست - کنایه از قصد گرفتن
بر کما شست - باشین موقوف اینی سرگردانی
کذا فی الشرفنامه اما در ادوات الفضل و السباغ الشرا
و دستور الافاضل غیر ذلک این لغت مذکورست
بر گشت - بالفتح بکاف فارسی مباد و مبادا
و حاکم کند باشد و همین معنی بجای مبدع و محتاج
بابه یارسی هم دیده شد -

بر پشت اسب سوار می گردد و سوار شد -
 بیروت - باضم سبک اسبی موسی لب بالا -
 بر پشت - یعنی او یک گرد آید که ماضی لب گرد است
 بر پشت - ماضی بر بخین است که یعنی بر شیدن
 و بر آردن آمد -

بر سرخ نمشت - یعنی کار بیامانه و بی پروا کرد
 نیست - مالمصر نام ولایتی و شهر است از
 کابلستان زید بن ابی الفلاح کرده و این مرغی زغالکوست
 بشت - افظاصنی است بمعنی امر یعنی لشوای
 کذا فی القنیه اماماضی یعنی صدربیار آمده است
 بکسات - نبتح کیم و سوم قوشه ایست که از ارد
 روغن ترکیب کرده پزند -

بلندی است یختین بایسین متوقون همان برنجی
ویرا که حرف را در بدل از حرف لام است -

بلند است و پست - ای آسمان و زمین
عنی و فقیر کذا فی القیة

پست است - بالفتح هر چه از ارتفاع نادر و چیزی که
پایین برابر بود و شیب و پست را کسر و جود
گندم و گندم بیان کرده که بخورندش

پاشت - بابا فارسی و لام مفتوح و قیل باللام
مکسر پلید و ناپاک و نالائق و مصرع کما نذر آب

بابت - بالفتح بریدن و پست یختین بریده
برخت - بضم کیم و سوم چهره

بنه بست - بضم کیم و فتح و دوم و چهارم
سفر کرد -

بواله بیان وقت - یعنی مخالفان مجتهدان
براطل و منکر لامل معقول و محسوس

بوی برست - سگ که بوی شکار گیر و کذا
فی زحاکو یا و اطلاق این بر حبشیان نیز آید

زیرا چه ایشان همین بوی قناعت کنند -
بهشت - دارالجزا و دارالجزا و دارالجزا و دارالجزا

بزرگداشت و ترک داد -
چنگاشت - و ختی ست معروف که بنزدش

سپنیا لود و سنهالی نامند و در بعضی لغات
سند و سیج انگشت خا رشت می باشد

سند و سیج -
شجست - که اول شناه سخا و فلان چیزی که

از این سخن کندیده باشند و بنی که پیاسه
محبوس کنند -

بید خشت - جزلن میگفت زهره که آنرا نازک
بجلیخت - بکسر الهمزة و فتح الیاء و الفاء

سکون اللام و الحامیند و خشت یعنی جمع کرده
گرد آورده کذا فی زحاکو یا و قول ابن خضی

نهره را بیایدل کرده و بدببب کثرت ما قبل
چنانچه در بیام از آمدن -

بیاضت - زهره که ان فی الدستور -

فصل فی الترمی

بیات - ایزد نقای -

بوت - ران -

باب الشار

فصل فی العربی

باعث - بر انگیزنده و درست است استند -
بش - سخت پراننده کردن و اندوه سخت

و آشکارا کردن -
بر غوث - سبک بر اغیث جمع آن -

بحث - در لغت کاویدن و در عرف
سوال و جواب کردن علماء متعلمان -

بعث - برانگیختن و فرستادن و نیز
نام شاعر از بیم -

بغاث - بالفتح مرغی که شکار نکند و مرغ
ضعیف و مردار خوار -

بوش - کاویدن و بحث کردن -

باب الحکم التنازی
فصل فی العرفی

پایان خوش - معرب بابیه و نگار هندی را بر سر
و سر کتب نامند و در دستگیر مستطوره و در او
در حرکات افتد -

باور و چهر این لغت معرب است و از این
مقام میشود که این لغت عربی نیست بلکه عربی
آن حرکت است و الله اعلم بالصواب بفارسی
آثار سحران کوبی و بهندی امیری و بن تاسی
مانند فقهی از سحران است.

بحر الرزق نام دریائی ست غلیم نام بحران
برسد هر از ان آب بخورد چرب بیرون آید
ان بخور همیشه عرب باشد

برسج - با لضم صمن و رکن و کبرک و کی از
و از ده بر و ج آسان بر و ج جمع کون شهرت
ار الملک هندوان و با بضم سپیدی سخت
منفید و سیاپی سخت سیاه و سیاه شدن چشم
بذر البنج - دها توره کذا فی القتیة و طب
خالق الاشیا که درست بذر البنج و انداخت
نزد شنبلیله که از فراسان آید کش

نخ- معرب جنگ و آن گیاره ست که به گمان
مل گنگه بدیاشد بیوشی باز کرد و آن در ولایت
ند اکثر بدیاشد و بعضی گویند اجوین نه سانی را
گویند و از قنیه معلوم میشود که و حاتوره را
بند و در تاج ند کورست پنج بالغه و با فتح افشرد

فصل فی الففارسی

بهرج - الفتوح نیکو و شادمان و زیاده
بهرج - باطل - هر چیزی که بیوان باشد
بهرج - بهر کج و دور و قبل و بعد
بهرج - در علمی که است بهر کج و بعد
آریه با و بهر کج و بعد

پایان - آنچه زیر دست کسی از انبیا و ائمه و اولاد است
است مانند واسطی متقلب بر عاجز مقرر کند و آنچه
از تجارب و کمال است مانند و نیز معنی خاموشی
باشد که مغان و اقوام بر تاج و تخت و کلاه
و چیزی خوردن و عبادت که معمول ایشان است
سجده آورند -

باب اول در بیان حال موجودات بیستان و فرودان
کلی است سخن که تبارش مجرب خوانند که نانی ناکو
و در تمام این الاشیا با ذوال حجه مسطور است
شاه سپهر که تبارش حرکت خوانند و پندش با بی نهایت
باب اول در بیان حال موجودات یعنی غافل و غلام طبع
و متکبر و احمق اندیشهای فاسد و ابله

بهر سوخ - با کسر کند را گویند که بهندی آمد
بر پیمان خوانند و گویند نوعی از بلور کبود

سجده - افشردن کذا فی الشرح قنانه فیدر قنانه
بذکر است کتب فراجهم آمدن نشان -

حج۔ انڈونیشیا

میں نے ان کی باتوں سے دلچسپی نہ لی۔

صحیح - بفتح یاء و سیم و ییل الغنم فرب الربانی

که در دم را در خواب فرو گیرد و در اندیش اچجامه گویند
که زانی اشتر خنامه و در ز فایا بگو یا بمعنی دیو تنبیه میفر
سخت بدست و در ملوکات بابیم فارسی به نفع
مرثت است -

به شرح احوال و حقیقت این ایام و ایامی که کوهی است
 و در آنجا آب و گیاه است و گویا که در آنجا گیاه
 و درختانی است و در آنجا است و در آنجا است
 و در آنجا است و در آنجا است و در آنجا است
 که بهندش جای دل نامند و نیزه ای قصه که بهندش
 گویا که گویا که گویا که گویا که گویا که

بیشتر فوج باز از فارس پیدا کردند و آنرا
منوچهر بن بهمن رسانیدند.

بہا نچ۔ نامہ گریہ بیت خراسانی و آن
 بیخست بریدم اوگر بہاست و بہر بہیت
 ہوا کہ بود و گشت ماند و ناس رخ پیا شد و کو
 بحیر نارسیت و چون اور شکند در و نس از
 سوزان آمد۔

بوشیج - بوزن نریج اما آهنگ نفعی
 بوشیج - بوزن فرنگ آتش خا و ابرو
 بوشیج - بافتح آن چیر که چکا سمن و زمین
 بوزن افتد و شیر لب شیر که از شرم و کرمش به
 کدانی لسان الشمار و در موی الفوندا با جیم فارغ
 مر قورست -

بامج (انسانوں کے لئے)۔
بامج بامج چیز کی برسرِ طریق وکیلانہ انداز کی

و نیز آن بایره گشت که بر خفته گاه در زمان باشد
و ایضا نام و لایحه از ایران زمین و تاج
خرو بر نیز گفته اند و آن گوشتی باشد که بر سر او
رسته و قوی باشد و حریفی کم عقل و بلیغ و جسد
بناج به زمین در عربی و دشیدن در عربی
شدن و بناج به زمین گشتن

پنج پنج کلاها بافتح چون دوزخ و رحما که بر
 بودند هر یار و گیر سه ناخ و نیاخ باشت و قبل
 کلاها باجم منارسی پندش سون نافه
 پنج یوزن پنج هان پنج مذکور که ازانی اشرف
 و در زفا گویند که رست پنج را الضم و انتقام
 شاید این پنج بازاء منقوط است که ازنا قول
 نیز گویند و در معانی نیز هر پنجی مستطاب است که
 پنج یوزن گنج افشردن که نا فی لسان الشفا
 و الیما و قتیة منقول از لسان الشفا
 اینج است اما در نسخه کاتب متر و ک باشد
 و الله اعلم بالصواب و بمعنی تازی است

بوج - خود کمانی کو کر وفر -
 بوج - بوزن فرسج کہ نام شہرست سیاہ
 و در نسخہ احاطت بجای عنین محمد حسین زشت

باب الیهام الفارسی
فصل فی اسیم الفارسی

باز ارجح - وایه نام که بتاوشکل تقابله باشد
آن وایه که بتعدد چه کند و آنانکه بار بار مصلحه
خطاست و قبیل بابا بتازی و عجم فارسی است

باز سبج بادار سو قون آن دایه که نمند کینه
 و ناکو چو بار همله خوانند خطاست و قیل با بار
 نازی و جیم فارسی رستی و تو که بیا و نیزه و چو کجا
 و دختر کان بران بر شینند و بازی کنند بهشت
 پینگچه نامند پنج مثله -

بسیج - یعنی تین زشت که انی اشر فنامه -
 بسیج - بالفصح و با جیم فارسی چون میوه اشال
 آن در زیر بار گران افتد پهن شود و گویند
 بسیج گردید -

بسیج - یعنی تین زاک سیاه که بدان خضاب
 کنند تباریش را بگویند -

بسیج - بالفصح و با بار فارسی خم در جسم و
 سخت و چسبیده و چو سبج مثله -

فصل فی الترمکی

بسیج - بکسر تین سخته و نرم و کتاب روی -

باب الحار المملک

فصل فی العربی

بسیج - سخت و باد گرم و خنجر که طرف چپ پیدا
 چنانچه از طرف راست نفس آید و بطرف چپ رود
 بسیج - یا بر دو یا بتازی بالفصح شاد شدن -
 بسیج - بالفصح سجده کردن و آواز یعنی کلو گزنی
 و بسج بالفصح و التشدید خجشها و نصیب در قمار و
 کسانیکه از آواز خود سجده کنند -

بداح - زمین فراخ و بداح با کسر جمع آن -

بدوح - یعنی تین نیک از رفتن زن -

بداح - بالفصح و بدال منقوطه شگافتن و بدوح
 یعنی تین شگافنا -

براح - بالفصح روشن زمین فراخ بی کشت بی خشت
 برح - یعنی تین از جای خود باسنور رفتن و رست
 شدن و آشکارا شدن و برح با کسر مثله -

بسیج - یعنی تین و سکون دوم سختی و گزند -

بدوح - یعنی تین پدید آمدن طرف چپ
 و بشکار و رفتن آهواز سوی راست و عرب
 بروح را بدید اند و سبج را نیک -

بسیج - ساختن کار و ظرفیت و اندیشه و قصد -

بطح - با کسر و بطاح بالفصح جای فراخ
 که ز قشنگاهای آب سیل باشد و در آن سنگه بپزد
 بسیار بودن اصحاب و زمینهای با سون من اکثر
 بطح - بالفصح بر روی افگندن -

بلح - بالتحریک خشک شدن و در صراح ست
 حفرة حسدا -

بلوح - یعنی تین مانده شدن -

بلنوح - یعنی تین فرو و کوتاه -

بلوح - بالفصح اصل دایره و اندام زن و جماع
 و نفس و در هر شنگی کار و نامی از نامها
 آفتاب و بالفصح آشکارا کردن راز -

بسیح - فوسه انعامی ست -

فصل فی الفارسی

بام بسیج - یعنی غلبه چهارم -

باو بسیج - هم عیسی و نیز و حامی عیسی علیه السلام

بر بان مسیح - زنده کردن مرده و به کردن بجا
و احابت و عمت ایسی علیه السلام -
بهترین خلاق اربعین صبح - یعنی محمد
صلی الله علیه سلم که ذاتی الاوت -
برینه صبح - یعنی آفتاب -

باب الحار

فصل فی العربی

باز بخت - که به بخت و بخت -
بخت - بختید دنا خوش کلمه است که استعمال
کرده میشو و نزدیک دنیا بخیر و نیز میگویند
بخت بخت یعنی آفرین آفرین بخت بخت یعنی خوش بخت
بر بخت - خطی است میان دوزخ و آفتاب که ذاتی
فی الدستور و قال فی التاج البرزخ باز و بخت
میان دوزخ و در دستور کورست بخت بخت که در
زن باشد و الله اعلم بالصواب و نیز بخت بخت
را که بخت و آنچه میان دوزخ و آفتاب باشد و بخت که
بر بخت میگویند هم بدین معنی که میان دوزخ و آفتاب
از وقت موت تا وقت نشور -

فصل فی الفارسی

باجم فرائح - حش و قبل هر آسانی -
بخت - افشردن کذا فی القنیه و لیکن در شرفنامه
بدین معنی بخت باجم بازی است و الله اعلم بالصواب
برخ - بالفتح افزون و منو کردن قدر کردن
و جست کردن و شکستن بعضی از کل بهره از چیزی
و خواجه نصیب در سه معنی - شکستن سوطه

برخ - از زمان و بزرگ و با بخت ششم و آتشک
و قبل بر وزن برج برق و ماهی و زمین است
که آفتاب ان جمع شود -
بخت - بخت بخت بخت و سوم نام و ذاتی است بر بان
سراینی انکیل و توالت و عمام این است
که بخت بخت بخت بخت یعنی بزرگوار و بخت بخت
بخت بخت سوره حرف چهارم معنی اتی پروردگار -
بخت - آذر شراب چون صراحی و قرابه و نیز نام
شهری مشهور و اصل وی است برستیدند -
بالتحرک در عربی تکبر کردن و بزرگ منشی نمودن
بنیا و عمر بر بخت - یعنی بنیا و عمر ستواری ندارد
و ناپایداری است -

بهمین سرخ - بخت انگشت کذا فی طبقات
و در بعضی طب ندگورست بهمین سپید و بهمین سرخ

باب الال

فصل فی العربی

باجم - بخت عین خوار و خوار شده و دور شده
بعدا بخت دور شدن و دور کردن بخت بخت
بخت کردن کذا فی القنیه -
بخت - بخت و دور کردن بخت بخت بخت بخت بخت
گرفته و بخت بخت بخت بخت بخت بخت بخت بخت
کذا فی التاج و قبل نیست چاره از ان ای گرفته
برو - بالفتح سرما و خواب سرد و داری سرد
سامیده که بجائی افشاند و در فارسی بر بخت
از راه دور شود -

بر و جبر و - نام قبیلہ است قریب جہان
 بر قعید - نام محلہ است قریب موصل -
 با فخر - بسکوان فغانم و او هست بکر بان -
 بلید - کندی زہنی -

بنی اسر - نام قبیلہ -

لبوار و - بفتح کیم و کسر چایم چیزے از ترشی که
 از بنس مخلات جمع کنند کذا فی الشرفنامه و نیز
 کوشندگان گفتو که با لم سقات و لبوار و -
 بلا و با کسر شہر یا بلد بتتبع شہر و نشانہ شتر مرغ -

فصل فی الفارسی

بابا و شہ دست زو - بافت مهر و دودل
 موقوف یعنی بعدل و داد و در عمارت ماک کہ شد
 کذا فی الشرفنامه و ایض بابا و شہ دست زو
 بابا و شہ برابر می کرد و گرد بست -

باب اندر شکر وارو - یعنی گذران ست کذا
 فی الشرفنامه قول این بیان تعجب میکنند ب
 اجتماع ضہدین و آن آب و شکر است یعنی شکر
 کنایت از آب است و از آب آب دبان خواست
 و مقصود آنست کہ در آب شکر دارد چه شکر
 در آب نماند و بگذارد -

با و - ریخ معروف بمعنی کبر شراب ہم آمده است
 منقول از لغات شیرین اقول با و بمعنی بود و با
 نیز آید چنانچہ در عا و نیز بمعنی هیچ ہم آید چنانچہ
 درین بیت ہم بہرت اول ارب با و بود
 رسد آنجا کہ با و بود چنانچہ میگویی بہرت

با و است یعنی هیچ ست و نیز دوم روز از ماہ جم
 آمده است -

بابا و آورو - با و ال موقوف درار و نیت کہ
 آنرا خاک سپید نیز گویند تباریش شو کہ الی بیضا و
 بوندی جوان گویند کذا فی القنیہ و در لغات
 طب ہم با و در بچہ است و شکاعی جنس از است
 و الله اعلم بالصواب با و آورو آن گنجی کہ قیصر و
 از ترس بر و نیز چند گشتی بر کرده بر باد شام و نیت
 نهاد با و آن گشتی بر پروینا و بر پروینا مال بست
 و نام آن گنج با و آورده نهاد و نام مونسیت در
 شہر واسط و نام نوامیت از موسیقی و کنایہ از
 چیز است کہ مفت بی لقب بہرست آید و نام بوتہ
 خرامیت سفید و دراز بقدر یک سوخ و درخت
 خفت و یکی کہ بیشتر در زمین گیت م و در کئی مہا
 با و بر قدم خاک و - یعنی خدمت بکرکتانید کذا
 فی الاذات و القنیہ اقول معناه بکبر و ابر پ
 خاک زو یعنی بسایہ خواہر گردانید -

با و بود - با و موقوف ای گوئی هیچ بود کذا
 فی القنیہ و درات جنی هیچ بود است -

با و سر و - یعنی آہ سر و کہ بزمیدنی بود و دوم
 سر و شد ای ناپدید شد کذا فی القنیہ اقول
 بمعنی بہر تیزی آید و نیز بمعنی رحمت باد شد آید
 و شد بمعنی رفت ہم آید -

با و غدر - با و ال موقوف و غین معجب با کے کہ در
 با و گذرد و مقامی کہ در آن با و از ہر جانب بہر

و آن عمارتیست مخصوص و مشهور در لسان اشعرا
مذکورست که این لغت در هر نگاشته سده
در باب الارادت و در هر نگاشته مولانا قمر قوس
بادالست اما اختیار فاضلی خان بادالست
زیرا چه در اوقات و ایل نیاید و چه اگر چه
مغشست از نسج و اختیار عاشق صاف باو
زیرا چه در لسان اشعرا هر چه با لغات و ایل نیاید
وال برینست که نزد او صحرای بار است -
باز او نه با کسین کردن اسپ و بیابان فراخ -
با و برود - یعنی فانی دنا چیز شد -
بارید - بار بار موقوف نام مطرب خسرو که در
گفته و آن سرود و اشعار وانی نامند و قیل و یقال
فارسی و غیر مرکب از یاد و نموده بختی تا کید با قوت
کذا فی القسبه -
با یاد - با یاد فارسی و ازین پیشه نشو و بنا کرد
یا میند - عیش و به آسان و به قصر بمان
با نامک بر ابلق کند - اسی روانه زجر کند و زود
با و رود - نام شهرست از بلاد خراسان کرده
با و روی منسوب بدوست -
با یاد - معروفست که معنی شاید آید و در نظم
نوشته باید سابق در جلال خرمخیز و کذا فی القسبه
بیرنگ و کشید - اسی حکم و دکنار گرفت -
سپاسی شد - یعنی هتاده شد -
هجای خود بود - یعنی وضع اشقی فی محله
و چه خورشید یعنی لغت یا قوت و مثال آن به چه

کافی باشد و فلذات نیز
بچه نویر آورد - یعنی نتیجه نوید آورد -
بچو و - بالضم تند رو و غرنده کذا فی القسبه
در دستور سجای خاجیم مرقومست که اینده علم با صواب
بچو و - از خدمت امیر شهاب الدین که در قسبت
بمنه مستور و در لسان اشعرا با فتح بختی از زود
مندیست و نیز عاقل و بهوشیار و غرورمند -
بسختانند - اسی بزم و ده سازد و آزار و رنج دارد
و بگذرانند و چین چین گردانند -
بسخت - یعنی بگذشت و بزم و ده سازد و آزار و رنج دارد
بسخت - یعنی عطسه دهند -
بسخت در شد - اسی بر اقبه شد -
بسخت و در آمد - اسی در خواب رفت -
بسخت و ان سیاه نمیشاند - یعنی قطع از انست
وار و معنی سلاست و بختی و نور سندی نیست
کذا فی المؤید القوائد -
بدر - بالفتح صند نیک و حاتم نم سوخته و سخت
و سووده که در آن آتش زود و در گیر و در گیر گشت
آبی که در حقایق نیست آتش زود و گیر و در گیر
بدر و معنی انیر با بار فارسیست کذا فی اشرفنامه
اقول بدین هر دو معنی مخففه بوده است پس باید که
بضم فارسی نیز بود -
بدر و - با بار عربی و فارسی یعنی بدر و بالضم
معنی دوری شدن میان مرد و زن و بهار ضعیف
کردن و نیز طاقت و قیل و کسر و داع و ترک -

بر رنیا پد یعنی در مانده اگر دو کذا فی القشیه
و معنی ترکیبی بیرون نیامده است -
پد صرد - با کسر و یا با فاری ذال معنی قبول
پد یا و او - اسی بشت و دور کرد -
پد را سجد - با سی تخم کوک کذا فی الطب -
پد ازو - بالفتح زید و کجیل با دار فاری است -
بر با و او - اسی نیست و نابود گردانند -
برید یعنی یکم و دوم ولایت نیز و نیز مرکب
از بر وید و نیز مختصر بارید -
برتابد - اسی طاقت آرد و تحمل کند -
برج قید - یعنی نام بر و جی از حصا در بند
و آن برج که از آستانه سبانه -
بر و ازند - اسی میوه و از بر و از سهند است
بر صلیب که مرکب بنصو بود و نیز مضاعف شد
بر و - بالفتح از راه و در شود -
بر و ابر و بر و بر و - بلکه از نیز بمتعل است -
بر و - با انغم صد آرد و و جامه در اداست
بر و نوعی از جامه های پوشش زینت آن -
بر و مید - یعنی در غضب شد و غصه نمود و
نیز سبز را و میدن گفته و خط را هم یعنی سبز و
خط رست کذا فی الشرفنامه اقول معناه اللغوی
دم بر و زیر پا این فعل مشتق است از جابد یعنی
از دم چنانچه بیندیشد مشتق از تند است و هم از بر
این گفته میشود صبح و مید یعنی صبح دم زد و دم
ازین قبل است مانند جابم که بر آب و میدیم

یعنی بر آب دم زدیم و معناه الهجاری سر بر زن
و ظاهر شد و در اداست لفظ آب نیست -
بر زبان آمد - اسی گفته شد بر سبیل مصلحت
رسانیدن بر زیادت با سبیل ماضی نیز همچنین
بر شیر نرین منهد - یعنی سخت دلاوری کند
و قبل این مثل است در و رفیع زنی یعنی سختی محال
گویند زیرا چه نهادن از محالات است -
برفت آب که و سای در و بان کرد و وقت زد
دیگر سبب حیت طبع و این معنی سماع از غم ساد
خزاسانی است -
بر فلان چکیه - با هفتم پایی اسی بر فلان افتاد
و گمان بر فلان رفت کذا فی الادوات فی القشیه
گمان بر فلان و فلان ثابت شد -
برق شد - اسی شتاب رفت -
بر قدم خاک زد - اسی خدمت بسر کنانید کذا
فی القشیه گویند یعنی خوار گردید -
بر که لا چه بر و - آسان را گویند -
برگ مید - با کات فاری تخم نام حبشی است
از پیکان که بهیت برگ مید سازند -
بر کند - مرد صبح و تنومند را گویند یعنی شروت بزم
برگشته با و - اسی زیر و زبر با و -
برتابد - یعنی طاقت نیاورد و تحمل نکند و در اداست
سجای تحمل احتمال است -
بر سنج زد - یعنی بر سنجی که از زر عفران و زرد چوب
ترکیب کرده باشند -

برند حریر ساد و منسوب بختن و قیل بر پند بابر
نامی کذا فی الشعر قناره و در سوز معنی زهر پوش
مسلم است و نیز گویند همیشگی و ایضا یعنی تیغ و شمشیر
بر و مندر با و او فارسی بر خوردار کذا فی شعر قناره
و در فغانکوی پانچای بر او بارور و توانا و خرم و کایا
و صاحب سیه است -

بر چمنند - یعنی اسیل و دشتند و شمشیر و شمشیر
بر چمن و - بالفتح چنان باشد که چیری نزدیک
سوزن رسد و آنچه بدان آتش رسد زرد گردد
و قیل بر چمن و بابر فارسی و فی القنیه بر چمن و بابر
و چمن و بابر فارسی جامه که از نقشش زرد نماید
میو ده باشد گویند صریح نخواهم نوشتن نام که هم
آنجا بر چمن و -

بزرگ امید - با ناز و کاف فارسی نام تاد
خسرو کندیم هرگزین نو شیر و ان بود و او ششم
حکیم پیش بود -

بر خنند - یعنی نام نسبت قیل بابر و زار فارسی
بر شد - بالفتح و بابر از فارسی و قیل بابر
باز از تازی گویای خوشبوی بهاری -

بسا و ندر - قافیه شعر را گویند و در چیزه را که
با یکدیگر چنانست داشته باشند نیز گویند -

بست و بند - کنایه از استحکام و مضبوط و پخت
بست و - بالضم در کرد و محو ساخت کذا فی شعر
و در شرح مخزن یعنی سترون ملک کردن و محو
کردن است و نیز دیکتره و منی خلق کردن می است

بسد - بالضم شد و تخففت و بسد تخفیف بود
مرجان و هندی پوالی و مویگانا مندر نبات و
قدر ریاست چون درخت بر دید و بابران بود
و آفتاب بران رسد سرخ گردد و احتمال ساییده بود
وقت بهر را سودمند کذا فی شعر قناره و در شنبه
نذکر است که بر شنبه درخت در میان دریا زد که

بیرون آید و آن دو نوع است سپید و سرخ
بتا زیش مرجان و هندی پوالی نامند هر که مرجان
لعل در گردن کودکان بندد از حضرت چشم زخم
ایمن باشد و اگر بر صاحب قن بندد صحت یابد
و اگر از وی تقوین می سازند و بر گردن مصرع
بندد مصرع از وی دفع گردد و اگر مرجان سپید
با سرخ بسایند و با عمل آمیزند و بر برص طلا کنند بسیار
بهر داند و سود دارد و اگر موضع برص است با سیم
درخت بالند و مرجان سوده با عمل چوبه طلا کنند
درست شش ماه داخل شود -

بسد - سزاوار و کفایت -

بسیج - یعنی قصد و اراده کند و کایا
و استعدا و نماید -

بسیج - بسکون دوم سرشته کتد یعنی غیر
کذا فی الشعر قناره لیکن قیاس بر شنبه کبر است
پشاور و - زمین پشته پشته را گویند
پشک و - شکار و شکارگاه -
پشک - رخنه کردن و نشان کردن
یا باطن در افکندن -

بغداد و نام شهرست عظیم و مبارک و دور
 شصت هزار گریه بود آبادان کرده امیرالمومنین
 منصور ابن علی بن عبداللہ بن عباس رضی اللہ عنہ
 و بغداد را پیش از آبادانی بلخ و او گفتند می از آنکه
 هر هفته نو شیروان عادل و دران بار عام و او
 و مظلومان را با انصاف رسانید پس چون آنجا
 شهر بنا کردند اله را ساقط کردند بغداد گفتند
 کذافی الاولات -
 بغداد پوستی است غیر کمینت که از آن سخن خوانند
 و کفش از آن دروند -
 بجای خد برند - یعنی عزت تمام بر کذافی از شرف
 اول یعنی ترکیبی در کاف خد برست و این یعنی
 لازمی است زیرا که هر چه عزت باشد از کاف خد کرده بر
 چنانچه سکه در کتابچه شان باشد که را به بی کاف خد
 کف آورو - اسی قابض شد کذافی القتیبه
 و نیز یعنی ظاهر کردن آید -
 بگو اکب ستر و - اسی بگو اکب و شن گردید
 و رنگ دور کرد کذافی القتیبه اقول بن بعض
 ترکیب است و تمام ترکیب بدینسان است
 رنگ بود اکب اکب ستر و و یعنی آن است که تا
 دیوار را بر و شنائی محو کرد -
 بکشد یعنی آشیان باشد -
 بلاش جرد و بلاش کرد و قرینیت بر جبار
 مرو شا جمان و آن قرین با ملک بلاش پس درویش
 بنا کرده -

ببغداد - یعنی جمع نموده و بالای هم نهاد
 و سب را هم آورده است -
 بکشد - بوزن بکشد یعنی رشوت -
 بنا ام از و - بالفتح یعنی بسم الله و غیره
 فتم آید -
 بن سخت بر زمین بالکید یعنی دولت و
 بخت و رازی گرفت -
 بند - بالفتح تمام ولایتی است و نیز یعنی حیاء
 توق و محبت و طلب و جنس قیل غلبه از وزن
 و بدین معنی بابا ر فارسی غیر است و نیز یعنی مکر
 حیل و زرق و غریب آید -
 بنیاد و بند و - کلاهما بالضم بنیاد و محمل هر چه
 به نقش گویان می بین کذافی القتیبه و قیل آسان -
 بنیاد و بنا بالضم بنا و پنج و یا و کذافی زفا گویا
 بود و هستی در بودن همان بر سطر و نیز سطر
 جامه و قیل یعنی اخیر بابا ر فارسی -
 بود و بنا بود - و چه دو عدم و غنا و فقر بود -
 بودند - یعنی آهسته باشد کذافی الشرف نامه
 نیز یعنی باشند آید -
 به آفرید - نام دختر شاه شایه کذافی شرف نامه
 و معنی ترکیب بگوید آفرید -
 به آرد و به افتاد - بوصل بهره و به آرد و به
 یعنی خیریت کذافی القتیبه و معنی ترکیبی بنیان
 و به بودن است زیرا که این فعل یعنی مصدر است
 بهزار و - بالکسر نام سپ سیا و نش بین کیا کوش

که او را شیرنگ بزد و گشتندی و در اوان نام شندی
 بر گشتا شیب است -
 بهم بر آمد - یعنی در غصه شد -
 بهمن سفید - بالفتح پنج اسگند است کذا
 فی طلب حقائق الاشیاء و در شرح نامه بهمن
 بار نیست که بر و نوب است سرخ را به یکدیگر شکن
 و سفید را به یکدیگر خوانند -
 بهمید - سنگ شکن بندش کلته نامند کذا فی
 انجات الطلب -

بی آب کرد - باد و دم فارسی و چهارم موقوف
 ای جمل کرد و شمرند ساختن بی رونق نمود -
 بیجا و بیخفت بیجا و در غرضی بدین آمد
 که بیجا و آشتی مرغ جذب کند و بعضی گویند
 شکسته است مرغ آفتاب قوت اما کم قیمت -
 بیجا و شد - اسی پیرا شد -
 و بیخود - آنگاه خود باز نیاید و بیخیز باشد -
 پیر - بایر نامی موش و نیز نام درشتی است که
 زنده دارد و باند که به چنبد و آن در چند نوع است
 و این است از آن در کلمات اند و یکی از آن که به بیت
 و یکی از آن که به بیت است و اینها معنی باشند که
 و تازی میاید با کسب یا با آنها جمع میدست بالفتح
 و نیز نام دیو است و زنی که در ستم او کشت و کشتی را
 نیز گویند که غدا به پیشین طالع ساز نیز نامند و به
 پیدا و - بایر فارسی نام و نیز نام شهر است از
 سرستان زمین که ستم او است و با شاه آن

که او را نام داشت و او آدمی خوار بود -
 بیا و - بمعنی هوشیاری و بیداری باشد -
 بیا غارید - یعنی سرشت و آخت -
 بیزرو - بایر فارسی و در موقوف چیز است که
 در و در آن برای وصلش بکار برند و بر دیدن بیا
 مالند و در مردم باد ثل کنند کذا سن اسی -
 بی شکلی کرد - یعنی بی و بی وفای نمود
 برینه زربین نمند - اسی آفتاب پیدا کرد -
 بیور و - نام مبارزی که مبارزی و یا یک پیران
 و ستاده افرا سیاب آمده و نام شهری بنا کرده افرا
 میوسد شوق از میوسدن بی طمع کند و میزد اگر کرد
 و بیور - یعنی بیوفای کردن شد -
 بیگلند - بختیمن بکاف فارسی مفتوح بیگلند
 و اصل بیگلند بود بعد فاما با و بدل کردند
 چنانچه بار با و بدل میکنند با اعتبار قرب و خراج
 کذا فی القنیه -
 بیهود - بایر فارسی همان برمود و کوشش زنیفا
 و ناسخ و باطل -

باب الدال
فصل فی العری

و بخدا و - همان بیان مذکوره بغداد که گشت
 با و - تو ارجع کردن مردمان -
 بود - ناسخ و در ستم او که آدم علیه السلام از
 بر آورده و اسخا انداختند -
 چو - یعنی غلبه و غم که بوسیده شده باشد و کوره است
 و بیان این آداب یا این نیز شایسته یعنی کشتی و در و صفت

باب الرابع فصل في العسري

باجور - باحار حطی سختی گرام در تابستان قیل
بخارست که از زیر زمین نیز دو معنی اخیر سخت
از حکیم میرشهاب الدین کرمانی -

باقیر - کتب محمد بن علی بن حسین بن علی بن محمد
لثقیفه فی العلم ای تخریج بودن او در علم ای است
دارنده در بسیار علم و مال -

بجحر - بضم اول و فتح کمانی از اسامی مردان
و بجور بالفتح دریا و آب شور و آب شور و آب شور
کذا فی التاج -

بجحر الاخضر - نام دریا فی است که طول عرض
آن ضداد اند و نیز آسان را گویند -

بجحر الثور - دریا بیست نزدیک شهر گازرون
بخار - بالضم ششم آب و جزآن کذا فی التاج
وقال فی التاج ششم آب گرم و بطوایب فی التاج
بخار لغت که هندی بجای گویند و فی القتیبه
بخار بالضم دو و عفونیت و گرمی که از دلبان از
انبار روان در رستان برآید -

بجحر - گنده دلبان -

بجخور - بالفتح یا بجحر که کذا فی الصراح و قال
فی القتیبه بجخور بالفتح عطر سوختنی و فی الکستور
عود سفید و فی التاج هر چه بر تن بوی کند -
بجور - ماه تمام و غلام و نام جائزیت منسوب
ببدین کلاه است و قبیل نام موضعی -

بجزر - بالفتح نیک مرد و بیابان خشکی و بار و نوز
زنده و بخت سختی کننده و بالا خانه و بالکسر
نیکو بی و آنچه نزدیک کسی فرستد از بدید و غیر
بزارق القمه بضم اول و فتح ثانی گیاهی است در
زمین عرب و قتی که ماه در نقصان باشد آنرا بگز
و نیز القمه بضم اول و فتح ثانی القمه و بساق القمه
بیسار - نام کلبان قصیر و م که کذا فی الاوقات
بیسر - بالضم آب باران تازه باریک و بالفتح
حاجت تا جایگاه خوشتر خراشیده شدن سرش
پیش از بفتح و روی ترش کردن گوشت زردی گردانیدن
غوره خرا که هنوز رطوبت پخته نشده باشد و جوان
ببشر - بالکسر نام عاشق بینا و نیز نام ولی که او را
ببشر جانی گفتندی و ببشر بفتحین مردم واحد و
جمع - بر است و تازه روی -

ببشیر - مژده و پهنه و خوب روی و نام
حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم -
ببصاق القمه - جان بزارق القمه و بی
ببصاقه القمه - بالضم بصا و مصله شک نیک
رخشان کذا فی القتیبه -

ببصر بفتحین بینا فی و سنگ سخت و سپید
ببصر بالفتح پوست بر روی پوست و دختن -
ببصیر - بینا و دانا -

ببصل الفار - پایزدشتی کذا فی زینت نگویا
و قال فی الطب الحقائق الاشیا ببصر الفار
عربی است و پایز موش فارسی است -

و بجزر بضم اول و فتح ثانی کذا فی التاج

بطر - سخت و باطل شدن خون شکافتن زخم
کذا فی الدستور و در تاج یعنی بزرگ منش است
بطر ضنه گفته شدن و بسکون ظاهر گوشت پاره
که بر در فرج زن باشد -

بصر - بالفتح پیشک انداختن شتر و گوسپند -
بعیر - بالفتح شتر و تا قریب هم میگویند که او شتر بخور
بعیر ضمه شتر باریک میان -

بغر - بفتحین علتی است که شتر پیدا شود چنانکه آفتاب
سیر شود و بالفتح و سکون غنیمت گم دانیدن آن برین
بقر - گاو -

بکر - بالکسر و شیره یعنی نارسیده و زنی که
یک بچه آورده باشد و خستین -

بکسر خیال شکر بکسای گویند که ذامی لغات طرب
بلور - بالکسر بالام شده و مفتوح معروض گذا
فی الشفا منه و در قفسیه است که جنسی از شکست
لطیف در غایت صفا بجواب برگزیده مشابیه است

وارد و چون او را پر داخته و قدر درم شرعی
باشد حباب ساخته برابر آفتاب بدارند و فرد
اشبیه بسته یا حاره بندهش تابش آفتاب آن

آتش گیر و جابج این مجله عاقل یعنی بچشم خود
تجربه کرده است و گفته اند بکر که با خود دارد
در ویشی آمد و هر که در جام و قبح بلور شراب

خورد از علت استسقا امین شود آئینش او
در ادویه چشم و دندان نافع است و او رنگ
پذیر و بشا بعل و یا قوت و جوهریان جابل

در دهن میکنند و بعضی از بلور آشت که آنرا
بلور آبی گویند در آب افکند فرق نکنند رنگ
آب نماید و در عرف کنند این نوع عزیز الوجود که
حاصل شود از که همای کشمیر احتمال آن جهت
سایین و سبل و جرب و تعلیق آن جهت ارتقا
مطل در خواب حسیب موثر که ذامی طبع جالب الاشیاء

چون الاصف - درم -
بو بکر - نام مردی ربانی که بدین آئینت و رعایت
شهرت است -

بو جعفر - کنیت مردی طرار -
بو العسر - کنیت مصنف هدایت صاحب فقیر

بو العشر - نام حلیه صاحب کتابا لفرق -
بر طیار - بالفتح بچشم ستورای علاج کنند چاربان
بقور - بالفتح گاو آن گذا فی القشیه و در تاج
آنرا جمع بقرا آورده است -

فصل فی الفارسی

با تر - کلنگ و نام مردی و بالفتح و در اصل حق
با خسر - بانا و موقوف مغرب و نیز یعنی شرق آید
که در ادوات گفته است اما صحیح معنی اول است -

با خور - آن پانزده روز که در سال سخت گرم
هر چند این منقول از زفا نگویاست لیکن نزو
صاحب تلح و غیره با خور با حفاظت صحیح با خور
است سجا رطی -

با داور - بانا و آورده که گذشت و نیز نام
آن گنج که بخیر و شاه سلیم گویند و زکریا جهت

لشکر ایران شکست داده آخند دست را بام بن
گودرز کشته شد و در عربی باز در مر و شکست زد و را گونید
باز یار - یعنی باز دار و نیز یعنی کشکار آید که بپند
کسان نامند و نیز یعنی صیاد و میسر شکار و گاه دارند
باستانه رکاب محمد عثمان و رار - امی متابع
محمد صلی الله علیه و سلم پیش و در مطلق الشعر
در فصل از بر عجم آورده است -

بیا سپار و پاسار سکاها با جو و با سکا لکد -
یا ستار لفظیست متابع فلان بها را استعمال آن پنج و
مجموعه پاسار و پی سال لفظا متابعه آنچه و فلان
با سمر - با سکا -

با شجر - با شین موقوف بالا را گویند -
با عشت لیل و نهار - یعنی حضرت عزت جل
و آفتاب بر سبیل مجاز -

با و ن گار - با فار موقوف و کاف فارست
با فنده یعنی حاکم

با لار - شخصی را گویند که سیر محبت دارد و موقوف
بر رضای مادر باشد و یعنی ستون نیز آید و نیز چون
را گویند که هر شاه تیر گذارد و تخته و پوشش
دیگر را بر بالای او بگسترانند و بعضی شاه تیر را گویند
و آن چوب بزرگ است که هر دو سر آن بالای عمارت
باشد و سر چوبهای دیگر را بر بالای آن گذارند
بالا گر - یعنی بالا رست -
بالا در - کوزه پر آب -

با و ر - بوزن خاور و سوار و رست و نیز استوار

و استن کذا فی زفا گویند -

با لار - ظرف و آند را گویند -

با هر که بند و گمر - یعنی با هر که مقابل شود و
مقابل کند کذا فی القنیه -

بهر - با فصح جامه بود که رستم و زال و در و جنگ
پیشید و بعضی گویند که آن از پوست اگوان دیو
بوده است و نیز جانوری باشد که بی شبیه گمر -

لیکن دم ندارد و باز پوست آن پوشتین سازند
و نانی باشد که در میان روغن بریان کرده باشند
و نام درنده است مشهور و بکسر اول موش را گویند
که تباری فاره خوانند -

بپا نین تو تخت بند و گمر - یعنی بپا نین تخت تو
بخندمت ایستد -

پای افزار - با بار فارسی یعنی پای زار و پای پوش
و پای افزار بنگل -

پانغر - با بار فارسی بیایا -

بخر نهنگ آشمار - تیغ -

بخت و ر - بفتح و ضم اول غزنه مثل عدو
امثال آن -

بدا ختر - بد بخت و شوم -

بدا غار - یعنی سرشت بد -

بدر ریف بختین بیرون و بسکون و ال ماه تمام
و نام جائیت که منسوب به درین کلاه است و
قبیل نام موضعی -

بدر گمر - با کاف فارسی یعنی کم اصل -

بدیه ماهی بلورین آبدار - اسی قسم بکثرت
تر قرار ده مشوق -

بدین سبزه زار اشارت سوی فلک است
کذا فی الادوات و در قدیمه یعنی کمال فاسق -
بذر گر - باکان فارسی کشتا و زده کدور و -
شرفنامه بدین معنی بزرگ آورده اول زار مکه
بعد از آن بمکه چنانچه می آید و این غلط تفسیر است
معنی ندارد اما بذر یعنی تخم نازی است آن کتاب
بر - بالفتح پستان زن جوان و بلند بی واک
هر چیزی که مقابل پاستین است و کنار مرد و
پیموده را نیز گویند و میوه درخت و پنهان هر چه
و نفع و زمین خشک بی آب و بیابان و معنی
طون و جانب و حافظه و حفظ و نگاه داشتن
بر آب افکنند چون زمینش سپر است
پس بخور زمین سپر آب افکنند و این معنی از و عا
شود و مندرم گردد و معنی مستعد شدن هم آمده
کذا فیل -

بر آور - امر از بر آوردن و میوه بیار و بیارند
میوه و معنی امر و فاعل آوردن هم آمده -

بر بار - معنی بالا خان باشد که بر بالا خان سازند
بر بر - بالفتح نام ولایتی است بمغرب که خلق نجیب
سبز چهره میباشند و نیز بر گوی و هر ده گوسه
و کجاست را هم گویند و نام حنفی اندوان -
بر پامی وار - اسی قائم دار -

بر خط مینداز سر - اسی میر و مطیع باش

بر خلد بر و سر - اسی همگی یافت کذا فی الادوات
و لیکن اولی اینست که گویند سر آسمان بود -

بر خور - با و او محدود بر خوردار شود و جو افروشد
و خداوند بخ و قیل در اصل رخ در آورده اند و نیز
و در لسان اشعری برین مراد مندرج است و در ادب
نکوه است اسی خط از مرادات گیرد معنی ترکیب و
بر خور دار - آنکه محفوظ از مرادات و مظهر حجاب
خدا باشد کذا فی الادوات و قیل این هر سه است
اسی بدیه و بخور و بدار -

بر و بار - بالضم با و ال موقوف بر کشت و خجاش
و تحمل کننده و با بار آورنده و ماضی بودن با بار
بر روی کار - اسی ظاهر -

بر زگر - بنام موقوف و کان فارسی نزار است
که آنرا کدو و زگره گویند و پرورش نیز و لیل
که پیش طلیع برند -

بر زگر - یعنی فی الحال بغیر درنگ -

بر فر - معنی منزلت و شان و شوکت و علم و قدر
بر گشت گرد جهان رفیر کار و گرد جهان
روزگار معلوم یعنی کار جهان تغییر پذیرفت -

بر که آرد شیر - نام شهریت از ولایت فارس
بر کنده قدر - اسی پست مرتبه و نعل و نعل و نعل
بر گر زگر - معنی برگ زده آمده -

بر سن کلیر - اسی برین اضافه کن خطا گیر
بر وار - خانه ابستانی -

بر و بر - بوزن و بخلاف و نیز بامه و نیز بامه

و مختلف بار و بارم است و نیز معنی را که در لغت مذکور است و نیز
بره عاقبت نزار ساسی تن از درستی و یقینی
مغلوب و مغنیف شده کذا فی الاموات -

بزرگوار هم بار موقوف نام وزیر نوشیروان
بود که از اقبال و بادشاه گفتند و بوزیر پیش
بزرگوار الفتح کتان عربی و بزرگوار سی و نیم و بعضی از
کذا فی العلوی -

بساط ساسی بسیر از رخسار ای سجد کنی
و در مراقبه باشی -

بستار سبالتح و الکسر است و نه استوار -
بسیار - ای بر سر -

بشتر - بالفتح نام میکائیل علیه السلام و نیز نوشته
باران و نبات کذا فی الشرفنامه بضم کیم و سوم
و میدگی اندام کذا فی الشرفنامه قول بشتر مایل
بجمله بین منی نیز آمده است چنانچه در ادوات
مسح است پس باید که بشتر نیز همین محله آید -

بخدا و عمور - کنایت انپری سکرم یعنی سیری
و پیری ساغر -

بقتضار - جانور است بزرگ و فربه گوشت او
بغایت لذتی شود -

بضار - چو کی باشد و دگر آن وقت بگفتن چو کی باشد
بگفته بشتر کیم و سوم جمله است که هنگام جنگ
پوشند و نیز نوعی از سلاح جنگ باشد و آن آهنی
چند است که با هم وصل کنند و بر بد آن در لغت
و محض امثال آن کنند و در هندوستان اکثر -

زربفت و محل هم پوشند -

بلا در سنام درختی مشهور که هندیان بجلالون
خوانند و در سواد الفوائد آورده است که نمند دارد
اما کتب حروف درخت آنرا دیده است درخت
بزرگ میشود و هر که زیر آن درخت بگذرد و یا آن را
خام بخورد و یا بر اندام باندازد و یا با آب آن
و اگر از آن بخونی سازد و استوال کند و پیش گویند
و نیک گری در در و باد و بادی محال را دفع کند و
اگر با گندم خورده شود و مضرت نبود و اگر با کس
آن را با لده تر شود و نیز بر او در پینه که عروسان
بر سرش بزنند بلا دور شد -

بلغار - بالفصح حمیری رنگین و خوشبوی که بکوک اوان
موزه و قطع سازند و نیز نام شهری عظیم نزدیک
خلیات آبادان کرده سکندر کوچک - بلغار در آمد
بجگاه رادین غاری گذشت هنگام باز آمدن
از دو کوچ کرد خلعتی که از اطراف فراهم آمده بودند
آنها که از سفر ستوده آمده بودند ایشان هم آنجا
متوطن ماندند تا بهنگی شهری معظم شد پس نون را
بلام بدل کردند بلغار شد کذا فی الاموات و نیز
ولایتی است در آن سه شهر بزرگ کیم بلغار
و دوم سواد سوم اسل کذا فی الشرفنامه و در آنجا گویا
نذکور است که این لغت ترکی است -

بلغور - بالفصح با و او فارسی و قیل بالفصح طعام
ولیده که آنرا کاجی گویند کذا فی الفقهیه و قال
فی العلوی و یکی است مخصوص -

بالقصد رفته یکم و سوم لفظی است که در محل
فتح استعمال کرده اند و معنی بی دیانت نیز آمده
بلند نظر - با دال موقوف یعنی عالی همت -
شما و ریا فتح و اضم و نبل تبارش دمل گویند -
بنام - بسکون ثانی دوانی است که آنرا پستان
گویند و یکسر خون امر گریستن باشد -

بندار - بالضم رخت خانه و اتباع واری یعنی
خانه دار و نام یکی از شعرا ی قدیم است صاحب
مکنت و تجل از ان فروش و گران فروش -
بند امیر - پند آب است در شیراز که امیر
وزیران ضد الد و لدی می بام و ساخت و می
گویند مرد مسافر بود اینم بار و ده خود این
بند را بست کرد -

بند رحلی باشد که قافله تجار در آن آیند
و روزی آن اکثر بکنار دریا شور می باشد
و نام شهر است از ولایت غریبه -
بند شهریار - نام نوافی است از موبقی -
بند و ر - ریمانی باشد که بدان چال تو بر
و امثال آن دوزند -

بوخی - محد و بیدین و بی دیانت را گویند -
بوتیار معروف کذافی الشرفنامه در فاکو
نذکور است که جانور است پرند و سپید دراز گرد
و آنرا ماهی خوارک نیز گویند غذای او ماهی است
و در قدیم است که پندش بگ و بگلا نامند -
پود و تار - انتظام امور خیل کذافی الادب

و القینه و معنی ترکیبی ظاهر است و نیز معنی کل
و جمع آید و معنی ظاهر و باطن هم آید -

بور - با و او فارسی اسپ مرغ که تبارش شهر
خوانند و نیز جانور است خوب رفتار و آتش فوار
که آنرا تدر و نامند و معنی سیاه هم است که امریادین
بوزار - بوی اوزا کذافی القینه و نیز بوزار آنرا
گویند که در شکم مرغ تو ابل جمع کرده پزند -
بوصیر - گیاره است وانی که تبارش از اذان
بوقلمون شد بهار ای یا صبح ناگویند
بوی افرار - پانزده است وانی که تبارش
تو ابل گویند کذافی دفا نگویا -

بهار - در - فتح یکم و ضم چهارم پهلو ان مبارز
سخت در آور -

بهار - مدت ماندن آفتاب در برج حمل و ثور و جوزا
که تبارش ربیع خوانند و نام تنجانه بکرستان زمین
و نام جزیره و نیز نام تنجانه و از بندگی شیخ واحدی
محقق است که گل چشم را گویند کذافی الشرفنامه
و قال فی زنا گویا اینجا گیاره است که آنرا گاو نیم
گویند و فی لسان الشعرا بهار بالفتح نام خط است
در هندوستان و نیز گل را گویند و فی الادب نام
خانه است در ترکستان و نام تنجانه و گل زرد و
فی الدستور تنجانه است بکرستان و شهر است
در هندوستان -

بها گیر - بهکان فارسی و بهار و نیز چیز
سبب بهار و نسبی -

بهر روزن شهر نام ولایتی و نیز خط و نصیب

بهرام سپهر - یعنی مرغ -

بهرام شیر زور - یعنی بهرام گور -

بهرام گور - بافتح مع کاف و واو فارسی نام

بادشاه ایران زمین پسر نرجه و دو چهره بود

آنست که شیر می گور خراگرفته بود بهرام پرست

شیر تیر زو چنانکه از شکم گور گذشت و در زمین

ازان روز نامه بهرام گور خوانند مدت چهار سال

در عهد او قوط بود خلق را از خزانه قوت رسانید

یک نفری دران قوط مرد چون بهرام را خبر شد

چندان گریست در حضرت خدای که با تقی آوا

داو بر و از ولایت تو چهار سال مرگ برگزیدم

بعد او آبادانی از روی تاسپا بان شده بود

رعایا را خراج هفت ساله بخیزد خوش هزار مظهر سیاهی

رمل طران آراشیده تا خلق در تنم باشد و بدو زن

خلق در تنم و شراب مشغول بود و عهد او در دو

زهره بود و گور صاحب طالع و همون کافر چنگ

را یکسوار فتح کرد و دو خان چین را که نه نه

سوار داشت با سیصد سوار زنده گرفتار کرد

این بیت فارسی اول و گفت بیت منم آن

پیل دمان و منم آن شیر لیه و نام بهرام مرا و

بهرام پویله و

بهره بر - انداز و شکر که اگو بند -

بهمنیار - نام یکی از شاهان ساسانی بود علی بن

بهمنیور - یعنی چهره باشد که تباری عین گویند

و معنی نگاه نیز که بعضی نظر خوانند -

بیاصل خور - با و او معد و له روز و روز شانی

آفتاب -

بیرق نور - عود الصبح یعنی روشنائی صبح

بیدار خیر - درختی است معروف که گویند است

از به بهند وی از نر گویند کذافی القند -

بلست و یک یک - یعنی آن صور فلک

که روشنائی آرند -

بیشتر - با و دوم فارسی صند کسبست و از کذافی

بیشتر مختصری شمارست و این استعمال خواصه

بیشمار - یعنی بیجا -

برینه آتشین سپهر - آفتاب -

برینه زور - مثله -

برینه کا خور - یعنی کنایت از برون و آفتاب

کذافی الادات -

بیگار - بیا و کاف فارسی کاری بامرت کنان

بیار - مریض و خسته و ناتوان را گویند -

بیمهر - یعنی برنده بیم و یا بیم را بهر و معنی قیمت

هم آمده کذافی اشرف نامه لیکن معنی ترکیب

بیم را بهر و بیم برنده صحیح و درست -

فصل فی التری

بوغر - بهج کیم و کسر دوم جگر -

بغشور - نام قمریه است میان سرخ و سبز

بلغر - یعنی کیم و سوم آتش گندم کذافی التری

و در اشرف نامه این لغت را در فارسی آورده است

ومن بعد انهم که این لغت مختصر بنویسند است اگر
در ترکی مستعمل شده پس بر دو لغت این معنای
و ترکی آورده شده است -

بلخار - پوستهای رنگین خوشبوی موج وارو
شترست نزدیک ظلمات -

بلخندر - بی قید و بی وایست و الفیست
کردن و در شش نام استعمال کنند -

بلغور - بالضر او او فایسی و قیل بالفتح طعام
کاجی و در علمی نیکو است که یکی است مخصوص

باب الزائر الساری
فصل فی العربی

بازر - جائز است معروف و زنده و بمعانی دیگر
فارسی است -

بازر - ظاهر و وجه طلاح شده همان رقم حساب که
در غایت چهارم می نویسند و این لغت بابا را می خوانند
بزر - جامه و بزازر - جامه و پوشش -

بطقوز - موب پتقوز بالفتح گله و گداگر و در
و قیل مرغان را منتقار خواند و از زبان -

بنات الدوز - پیش و بچه اولاد از صرح -
برز - و میان غلبشستن و نام آب عباس
بن مرداس رضی الله عنه -

بازر - نام آب
بر غز - بچه گاو -

فصل فی الفارسی

باب وان انداز - یعنی دو یکین کنایه

بازر - یعنی بی باقی بسیار - یعنی سکوت کن خاموش است
که از این موی الف و انداز قول مشاهه گنگش خوانند
یعنی باشد یا لایحی -

باخرز - نام شهری و نیز نام پرده سه روزه
با و نور و تر معروف و نیز نام نوایست و گنج

بازر - خراج و کشاده بدین معنی اصل این لغت
بعده و او را میابد که در معنی رجعت گذا

فی الاوات و خیر و اقول منی حبیب باز شستن
نیز نماز معنی قلب و عکس است و مهمل با و معنی

قلب ایشان است زیرا که چون پوست پیر به باز
میکنند شقلب میشود و معنی قلب از نام سر آید

چنانچه در باز گویند یعنی تنگ و تنگ شکل زیرا که گوناگون
اوقات تشبیه است و معنی باز اگر کجاست نباشد نمیشد

این معنی چگونه باشد و نیز ساق و دست چون
فراز کنی که تبارش باع خوانند و بقای ایشان و

آرش گویند و نیز بحساب باز - جمله ده بود کنایه
شرف نامه و در قنیه معنی باز و کشاده و سبب تشبیه

یعنی رشوت و مزاج است و در و متور معنی سوس
مسطور است و هم در و سقو بند کور است معنی پوشش

و یک بند گشت است و معنی دیگر لب کنایه
شده است که باز از فارسی که نام است تازی که

اقول معنی نیز و دیگر با هم می آید چنانچه میگویند باز
و هم بمعنی باز است و در ترجمه رجعت الله علم بالصواب

و نیز بر نه است مشهور و معروف که سلاطین را کباب
بدان شکار کنند و معنی تکرار و معاونت معنی تکرار

بدان شکار کنند و معنی تکرار و معاونت معنی تکرار

هم آمده چون باز ماندن و ماندن معنی تیر کردن است و تفرقه نمودن میان و نیز باشد و شایسته هم سبک و سبک معنی سبک خوانند که خسر و خستی گفته که در روایت گفته معنی خست است و امروز اگر دهمی تو فرست و فرج و اجزا که از یابی -
باسایه رکاب محمد عثمان در از اسی تسلیم
محمد علیه سلام باش کذا فی الاموات و لیکن در تفسیر
در حضور الراء الهام است و قیاس چون است -

پیر و از سایه خالی کن و بساز که دانی الاوقات
اقوال من امر بر و اخلاص است پس آن همه معانی
در من همه باشد.

بتقصود از فتح کابل و اگر دو بان قتل مرغان
منقار و خار و نیز پیرامون دلمان و قتل کذا
فی الشرفنامه و در مویده العواصم باب فارسی و در
فرنگیک فقر قیاس با طارط طبقه آورده است -
بتواند - با فتح باسی آرام که موی و شکوه که از
سر خوب درست کنند و آنرا آلوده خوانند که ازانی
زنی گویند -

پس چنانچه بالفتح با جیم فارسی کینه و کترین چوین
و کترین و کومک -

مرآئ نماز - بیانات و بیہوشی -

بدریوز - و بان را گویند از طرف بیرون -
برابر - بالفتح نیما و قیل بان از فارسی و بالکسر
سرگین آدمی و با کسی بر اسی جنبک بیرون آید
و چون که را گویند که گفتند گران مابین چشمش می آید
گذارد و رود گران میان شگاف چوب نهاده
از روی شگاف نهاده و معنی سرازندگی و سربانی و

آرامشگی و نگوئی هم باشد و امرای معنی تیر است
 معنی آرامش کن و نگو سجا یا دور و فضل و غنا را
 نیز گوید و معنی وصل کردن و حسیانین تر آمد
 و پنجه و پاره را نیز گویند که بر قبا و خرقه و سایر کلاه
 برپا شود - بالفتح باد و م و سوم که یا بفارسی است
 برآوردن و بان و متعارف مرغان باشد -

بروز - بالفتح کشا و زری و بلندی بالای قدم
و زیبائی و زیبا و ماله که بدان گنگل کنند و بر زبان
بلند و بالای تنه و دخت و بالای مردم که بفتح با
نیزست که زانی شرفنامه و الادات ایضا بود
لسان اشتراند کبرست بر وزن طر و زیبائی است
و ماله که بدان گنگل کنند و بر وزن گز و نوی مطلق
بلندی بالای مردم و بلندی تنه و دخت و بلندی
مجرد و عاقل و پر پر نگار و بر زده جامه و مثال آن
برگزیده - باکاف فارسی و موقوف نیزه یا غایبی خزان
برگزین ساز - باکاف موقوف چنان برگ و فوا -
بر مغازه - شاگردانه رانامند و آن زریست اندک
که بعد از اجرت استاد و بهر نعام بشاگرد و پدر -

بر موز سافحه قبل بالضم معنی تظار و امیدوار
آمده و زنبور عسل انیر گویند و معنی علف و آب چشم باشد
برواز - نشیمن بازو شاهین اشال از گاویند
معنی حامی قرار و آماش است -

میر و فریاضتین آری پس بوشتین که ورسا دانی
و سرشتین و وزنه و پیچید و جامه گستر دانی یا پوشیدنی
باشد یا لونی میسر از لونی دیگر مید آید و خوب آنها

فرانز گویند و قیل بایر فارسی کذا فی لسان اشهر
و نیز بوزن مرکز است و احتمال آن و بشمار خاقان
اکثر است و قیل پر و بار بار جمله
برین مرکز کنایه از زمین است کذا فی الموقد فی
بئر - بالفتح بزم و سروده که آنتایج که دماست
بز باضم چار وانی که اینجا گویندش نامند گویند
و لغت بکی را گویند و نیز گویند کوی -
بئر باز - بالفتح بسا بسا معنی جا و تری معوض گویند
که شگوفه و گل و بهار جوهر است -
بئر - چینی باشد که در وقت شدت سرما
مانند درک از هوا ریزد -

بساطی از رخسار ساز - یعنی در مراقبه چنان
سفر و کن که نمودار حلقه ساز که رخسار و اثر گان
قریب زمین رسند کذا فی موقد القواعد لیکن
درین طریق رخسار باطنی شود و اولی آنست که
بچنین گویند و مراقبه چنان سفر و کن که رخسار
زمین گسترده شود و گویند که بر آن نشسته و این گفته
در مراقبه است چنانچه نظامی فرموده است
سرمه شده که سی پای من - و از سالی چنان
مسموع شده که بک طلب حاجت و عافی است
که بعد از دو گانه چند بار رخسار است و چند بار
رخسار چپ بر زمین نهاده بخوانند ازین لغت
همین در دست -

بستان افرور - با و افراشی روشن کنند
بستان و بستان روشن کن و نام کلی سرخ که

بستانیش بجهت خوانند و تاج خروشی مند و در خاک گویا
مذکور است که ضمیر آن و شاه سپهر است که بهشتین
نامند و گویند ضمیر آن بستان افرور است و آن را
با و صج نیز گویند -

بشیر - بالفتح گیاه است که در داونی بجای برین
و آنرا بوی ماهیان و بوماران نیز گویند -
بشیر - پول - بینه نازک بسیار رنگ آنج را گویند
بغائر چونی که در و در گران بوقت شکار صفت
چوب بر رفته آن نمند و گفته اند آن بهر کفش
و قالب گذارند -

بغلنقار - جانور است بزرگ و فرج که گوشت او
بغایت لطیف میشود -

بکمار - بالکسر معانی و نمید و شراب غم و اندوه
و ملاحت و نوعی از ابریشم میمند که آنرا بوشه نیز
گویند کذا فی القنیه و قیل معانی شراب -

پایز - بکسر تن مع التشدید ن سبز رنگ بالفتح
و قیل بالضم و ال و و -

بوز - با و افراشی تند و زشت و آب خنک
کذا فی اشرفنامه و بوز بالضم و با و افراشی گراگر
لب و قیل میان لب و ملاهی لبی -

بهر - بالفتح و نه کردن چو بیت فیه کون نام است
پرو - بالکسر با و افراشی و نذر و نذر گفته
و نیز نام مبارز ایرانی و نیز در شله -

بیدار و غده - باز از موقوف یعنی سیکم و بزرگ
و عاقل و هو شیاء -

بیا نخیتر - آنکه از بیماری خاسته باشد که دانی اقصیه
فی نیاز - یعنی تو آنکه آنکه احتیاجش کم می بود
بیه یاز - بیا به فارسی بشیر که بپازیش خفاش
نه اند و معنی اجابت و قبول پاسخ و جواب هر آنکه

فصل فی الترتیب

بترتیب بیاورد و بوزاد و فارسی است خفاش نیز
که سر کرم خستج و در عدد و -

باب الزاد الفارسی

فصل فی الفارسی

باز - خراج و آنچه از برای سل زیر دست است
و آنچه متعلق بر خاخر نهند و در دستور یعنی
بدریش و یک بنگاشت تفریح در حرف انجوب
عنقریب گذشت -

بشر - بالفتح رگ بلند و قیل باز نیز فارسی -
بوزیر بالفتح گردان گران و سنگینی -

باب السین المهملة

فصل فی العری

بابس - ابایه تازی فوت در عرب و عذاب
و باک و ولیه می و سختی و نیز بابس سخت شدن مرد
در جنگ و ولیه شدن و بخون در هر کار و اس
بابار فارسی محافظت و نوبت و استوار داشتن و
چهارم خصه زرد و شب زیر که روز و شب است
پاس است و منظر نگاه -

بجنس - چیزی مانع معانی دیگر چنانچه
در فارسی - می آید -

برجیس - بالکسر تشری و شتر ماده -
برجاس - بالضم نشانه تیر که بلند بر نیزه یا بر
چوبی کنند و در قفسه اند که دست نشانه آفتی
برس - بالکسر قطن یعنی آئینه -

برطاس - معرب برطاس و فی القفسه
برطاس بالضم حصه از پوستینه های نفیس نیز نام
و دیت مبارز و نام شهر است بجز و برطاس و
قیل نام ولایت ترکستان -

بسباس - بالفتح جاتری و در دستور است
برگ درخت فرفعل و در قفسه مذکور است و در دست
که آنرا بر باز نیز گویند و بهندش جاتری گویند -
بسر - نام دنی که ضرب المثل بود در شوق
بقصد العرس - بودینه و شتی -

بلیوس - پیاز و تومی تلخ که دانی لغات طب
بلقیس - نام دنی که با دوشاه شهر بابا و
آخر الامر سلیمان علیه السلام در میان خویش آورده
بوس - بالضم بوسه و بوسنده و امر از بوسیدن
و گوشتش کردن و سختی -
بوقبیس - کنیت کوهی نزدیک مکه مکه
بیت المقدس - قبله پیشینان -

فصل فی الفارسی

بادرس - با و ال موقوف با و عطفه را گویند
که از هر چهار طرف آن با و آید که دانی لسان الشعرا
بابسوس - پنج کبه روی -
بابس بوس - باقی است که در امر بگویند

بتانی اذان الفار که میبندی موساکنی کذا و
بلخ قدس - بهشت -

بابوس - یعنی کافور معشوش و بالفتح آمیخته و
نیز بابار فارسی -

بابیوس - بالام موقوف ولایت قدس بار کون
بابوس - بفتح کیم و کسر سوم پایی بسته نه بند ملک
زمینی که خوش بناید رفتن از بخا و توفه اندر بجا و گزشت
در قتیله مذکور است بابوس بوزن تاس و کسر ششم
نیز آمده است پایی بسته بغیر بند چای گویند فلان
بسته خلافت و در نسخه ذخیره تصحیح بخط خراسان
بود دیده شد که فروع او با سه نقطه که آن نشان
باب فارسی است کرده بود -

یوس - بابار و و فارسی بجز بانی کس را
فریقین و فروتنی کردن و در کثر اللغات پس
دادن و پس فرستادن و نیزم راندن و آمیختن و
تر کردن آرد و بست در و غن و تیر و بن و تیشی
و در عالی و جمعی و رای و نفاق -
بوشان سندس - ای سینه و کلک که ناگون
کذا فی القتیله بوشان بنر و تیره تازه -
بجس - بالکسر زمره بینی و سستی -

بحر الماس - دریائیت عظیم که در جزیره آن
الماس باشد و آن جوهری نفیس است و بمعنی
تنج هم آید و نیز آگینه را گویند -

بحر اندلس - دریائیت که در آن کشتی نبرد
مگر در رشتنه بوقت فرو رفتن آفتاب ساکن شود و در آن
آنکه کشتی روان شود -

بحر قطاس - نام دریائیت که قیاس آن
باشد و آن گاویت که دم آنرا گردن آسمان
و بر سر علم بند و در فرونگی کوشه گاویت که
در گوهرهاست ختامی باشد -

بجنس - زمین که بر ده و در آن گیاه و دریا
دادن و چیزی ناقص که فیز کاشتن پس اگر آن
و نیز بر مرد و شد و نیز بر فتنه و نیز بر
بود و نشود که از و بر و در اوقات افضل این
باب فارسی مرقوم است که ذاتی اشرف نامه اقول
بجهاز معنی سابق عربی است چنانچه در آن ضمن است
و در نسخه مودات که نزد کاتب است در آن
بجنس باب فارسی نیز در فتنه که در نوشته بود و نوشته گدا
بجسوس - نام ابو شاهی است که در آن حضرت
و قدی و قهر برده بود -

برجاس - آماجگاه و نشاء تیر را نامند و
عرب را که در زمین نشاء کنند درون خوانند و آنرا که
در بر و نشاء کرده باشند برجاس گویند -

برجیس - نام ستاره مشتری -

بر ویر لوس - نام مریت که آردا چاک و کوفه
برجاس - نام مردی و شهریت بعد و در ویر
وقیل نام ولایت ترکستان و در قتیله مذکور است
که در آنجا توشیح می باشد و آن پرست بهاء است
بریس - بالکسر تیلن معنی پنبه -

برش - بضم کیم و سوم - نوعی از گیاه است
و در حواصی گاه و بار گفته و در دست -

بیسوس بیسوس - بالفتح نام فی ست
از خاله خیاش بن خوه شبانی بوده است و همین بیسوس
شتر ماده بوده که گلیب ایل نام شخصی آن شتر ماده را
در سر آ خود دیده که در آمد و تخم مرغ او را گسته یعنی
بریند مرغ را گلیب را فکر گرفته تیر بستان آن شتر ماده
زده خناش که خواهر زاده بیسوس است چنانکه گلیب
بر خواسته و گلیب کشته و ازین باب میان قبیله
خناش و قبیله گلیب ست چهل سال خصومت خراب
شده فریخت عرب عربی که در شاست باشد
وضرب المثل حرب بیسوس گویند -

برفوس - بالضم نام سر لشکر بیت میر و فوس شکر
پس پس - بالکسر بر و با ب فارسی بیان خوش
وزین خالی و پس پس یعنی بالکسر بر و با ب تازی
لفطیست که برای تسکین شتر ماده گویند و شتر
پس - بالفتح یعنی فقط حسب ایشید و نرم را بدن
و برسیان را که درون ستر را و بسته ساختن آن
نوعی از طعام غریز است یعنی میانه زنده در قنیه می باشد
پرواس - بالفتح و با ب فارسی پروا خن و
بسیار و چنی بسیاری و محبوب و ابره شمت
بسا بس - بالفتح سخنهای طبل و جابجایی
بسیاس - هرزه و بیمنی -

بسناس - ستاد و معلم و بیان -
بطلیه بیس - بالفتح نام حکیم است که در خدا راسته گفته
و در علم ابدان و بهریت فلک و نجوم طلعات و
کیهیا و انداز کتتهای دیگر است و بگوید نیز نام

بادشاهی و در قنیه بنقول از زنی گویا بمعنی ششانی
نذکورت لیکن بمعنی از استعمال قیاس و درست
بلکس - بوزن هرس که حکیم بود بمعنی سر یوار
کنانی لسان الشعرا و در شعر قنیه نذکورت که
آنها تلکس نیز گویند و در دستور شین قرشت دستور
بکوس - بمعنی قریب -

بلیناس - بالفتح نام حکیمی که امین و حلیم
سکندر بود و از بلیناس جادو نیز خوانند -

پوس - با و او فارسی پوسه و پوسنده و امدان
پوسیدن ست و فی القنیه فروتنی کردن و زدن
کعبه را فرسایدن -

بلیناس - در سحی خانه -
بیوس - چالپوسی -

فصل فی الترمکی

بیس - بالکسر و بیچ نظر و نگاه -
بیس - بالفتح شیر درنده -
بیس - بفتح یکم و کسر دوم و در ویش شدن
و حاجتمند شدن -
برس - بفتح تین پانگ -

باب الترمین

فصل فی العربی

برافش - بالفتح نام سگ است و قیل نام نر
که در شومی ضرب المثل بود -
بشش - تازه روی و شاد کام -
بششش - تازه روی کنانی استاج -

میشویش - مکاس کردن و بیج ای تانیر کردن
 و فروختن تا بهار زیاده شود کذا فی القتیة
 بنات انجش - هفت رنگ و فی القتیة
 چند ستاره که بر آکنده اند و آن سه ستاره اند متصل
 نقش و در یست و بر یمنی شتابا سطر است -
 بوی آتش - مرغیت که هر زمان از رنگ
 بزرگ و گیر نماید -
 بوش - بافتی که در آدیان که از هر جانب
 بهم آمیخته باشند و در فارسی پوشش که در
 جنگ و غیر آن و بمعنی غوغا و جاسه بسیار
 از مردمان -
 بوش - شادمان شدن و پییزی -

فصل فی الفارسی

با اوش و باوش - کلاهها بخار بزرگ که
 تخم دارند و پوش و گوشه اگور که خرد بود
 باش - همان و بگذارو بمعنی با او و با او را
 با و فروش - یعنی پیش هر کس سخن گفت گوید
 که در بندی بجا خوانند و نیز نام شهر است -
 باشش - بکشتن اول ترجمه سکنی کذا فی
 با و پیش - با چهارم و پنجم فارسی ترکیب
 اضافی یعنی باد شرقی زیرا که صاحب طبع ترجمه
 قبول بافتی باد پیش نوشته است و در مقدمه
 امام جواد علیه السلام از محشری حسینی معنی قبول باد شرق
 مر قیوم است -
 پاش - سا با فارسی بریز و بپاشان بریزند

و معنی ترکیب پای او و پای او را -
 با و کش - یعنی بدینچه یاد کشند -
 با و کش - با سوم و موقوف و چهارم فارسی
 آکنده را پای کران بر دارد و بخوارگی که کشند
 و تحمل اندا کنند و نیز مطلقه و طنائی که بکشند
 با و کش - ای خرافات گوی و لاف
 مزین کذا فی القتیة -
 بالیش - چیزی که بهنگام غلبیدن بر بر کنند
 و نیز بدینچه بکشند چون برست شیشه و در دست
 مسطور است بالیش از و در و در و در و در و در و در
 زیر بر نهند اقول ای اول را باید دانست آن
 با که فارسی است -
 بالوش - همان بالوش مذکور که در فصل سابق گذشت
 بیای باش - ای آقا و باش -
 بختش - بختی که بر سره بختی و شتی کذا فی
 زنی گویا و بختش با بخت حصه و نصیب است
 قیل و یح و بختشده و ام بختشیدن بختش
 عطا و بخت -
 بدخشش - با بخت جوهری که معدن و س
 کو بهای مشرق است رنگی سرخ و ار و سیل
 نام گوهری و در زفا گویند که درستان
 بدخشی و بدخش نیز گویند -
 بدست باش - سا با - موقوف یعنی تقیید
 بر چه دره بختش -
 بدکشش - بدکشش یعنی بد کردار کذا فی زفا گویا

برازش - بالفتح و قيل بضم كيم و كسر حاء
گزارش و در على زكورت گزارش بالفتح كيم و
كسر حاء هم زيادى -

براش - بوزن طراش معني برش است معني
پاشيدن و فرو نشاندن و فشردن و بر دوزخ
پيچاش - بالفتح جنگ گذاري لسان الشرا
و اگست بگيرد فارسي است و آن جنبي خصيت
زبانى آمده است كه زانوى بپوشد الفرو نجات و
سجايى دندان نيز مستعمل ميشود -

بروش - بروش و او دوم و چهارم بروش و
پنجين سين هم كه گذشت -

بروان از حيش - اسي برتر از فلانك -

بريش - بالفتح بيار فارسي پريشان كردن فرو
نشاندن و پاشيدن و قيل حرف كيم فارسي
و در بعضى نسخه و دستور كه برش مستعمل است
سجايى طار حلى تا مرقت مستور است از خطاى
كاتب است و نيز برش معني باجراحت است -

بريش - بضم كيم و كسر حاء هم حيدن بر آمدن
شك و بر بدن آن كه گذاري الشرفنامه و در فلان
زكورت برش بالضم بر بدن شك كه بچانه ويران
بسر خوش - يعني بتفلال خود -

باشاش بالفتح والتشيد و عربى معني خرم نشاء
روى و كشاده گام و در فارسي بذا همين يا
سدين كه بر تخته در صندوق زنند و بمبارد و
براي ايجام و موسى گرون است ناقص و غروايه

گذاري لسان الشرا و در ادوات القضا معني اول
برش بالفتح و معني ديگر برش بيار بمضموم هم هم قسم
بشكش - سوگند بيار و سخن شين او -

بغراش - بضم كيم و فتح دوم زون بيار و
برو بار كند گذاري القضا ليكن مستقل بدان
بغراش است و شين همين است و احتمال اين
و همند اكثر است اما از يك زانسانى مسجع است
كه اين لغت تركي است و در اصل اين لغت است
مانند كلكيه كه اين بزار ايكيشند و كسى كه هم بدان
پزند خوش بغراش خور و الله اعلم بالصواب

بگشاش - بالفتح نام پادشاه خوارزم معني
بن گوش نام در زانديدن جلوه كردن يا معني بگرام جلوه
بمدرش - بالفتح پيش بر زده و گوگرد بهر
رسيدن و نيز با غند و با غنده گويد و هنگا كه
بنفش - بالضم و قيل بالكسر كوي رنگ -

بنوماش - بالضم نام غلده كه بهدرش مونا منند
بنا گوش و بن گوش يعني طاعت انقياد كردن
بوفروش - بالضم عطار -

پوش - با و او فارسي عذر خواهى و بهانه
و قيل حجت -

بهش - بالفتح نام ميوه و خبيثت كه صنع از نقل
گويد و قتيكه تر و از باشد و چون خشك شود
پنجوش - شرايكه در پنج تراكل نداشته باشد
پيش از چوبش اى تر از فلانك -

ميدش - بيار فارسي و دال موقون كى از

سپیدی و نام شکل شمر علم بل که شکله

باب الطبا

فصل فی العربی

و کجی محوطه نام در بایست به عرب بنی بنیتا
و فاک را نیز گفته اند

بر لوط و معروف و این عرب است که نامی اش
و در شهر قمار نوشته که نام ساریست و در لوط
از قمار که در قمارهای ابریشمی بنده و آن خرقه را
ربایست و در قمار گویاست که تباریش عود گویند
و نیز تریز علی البط است

بسا که با کشته شود و آن بین جانها و پرده
که بر درهند و چیز که بالای مهرهای شطرنج
عرضه شطرنج بود

بسط - فراخی و جای فراخ

بسیط - رین و عالم و چیز غیر مرکب و نیز نام
سجری که تقطیع اوست فلان و مناعلن و و بار آید
و در مطلق حکما بسیط بین مرکب و غیر تجزیه را
گویند و قبل بسیط آنکه بعضی وی بشا بکل باشد
چنانچه آب

بط - جانوری مشهور و نیز صراحی که بصورت

بط بود و نیز معنی شکافتن جراحت

بطبط - بفتح عیب و دروغ

بطرا - نام طبعی که اشیاء و طبعی که سکنه بود

و نام مسکنه هر چه که عالم است و نام مسکنه و

منکو فی بنده است

یکی از هفتد به معنی بیک که او را گویید به هم خوانند
پیش - بایر فارسی معنی زیادتی و افزونی خدمت
بیکاست - سلاخی است که االی زنا گویا
سپیل آب کش - بایر فارسی و لام موقوف است
چرخ نوش - شده است که در چرخ تریلک
ازداخته باشند

باب الصا و

فصل فی العربی

ابا حصص ابو حصص
مالیاتی که بچکان از برید و از دانه چسبند
کذا و جدت فی نسخه است

بایص - شتابنده پیش گیرنده

بخص - با کسر حتم تر کردن و بختن

گوشت کف پا و گوشت سم شتر

برص - با فتنه پیسی و پیش شدن

باب الضا و

فصل فی العربی

ما برض - کسر را کیایی که اول از زمین بر آید

بعض - با فتنه یقین کل

بعوض - با فتنه پش

بغض - با فتنه دشمن شدن و دشمنی کردن

بغیض - دشمن

بنات الارض - جو یا خرد که درانی حال حسنی بنای

بیش - جمع بریده و معنی خود را می و شمر

و با کسر شیشه با هم معنی مرغاب یا خانه کن آمده

بلاوط بالفتح وقيل لانه من مفتوح نام موده بيت
مفردا که از آتش کرده نان هم می پزند که آنی
شرفنامه و در زمانیکه پخته است درختی است
گویند این درخت یکسال بار آورده سال دیگر بلاوط
چنانچه درخت پست یکسال پسته و سال دیگر بلاوط
و بلاوط بالفتح والتشديد ناکاه و نام پسته
بسط بالفتح بفتح و درخت نخچه که نامی است
بسط بمعنی فراخ کننده روزی و نامی متبرک
از نامهای بار خیز غراسمه از نه نود نام -

بعضوط و بعضط كلاهما بالضم نافع و بيان
بلاوط بالفتح سنگها و شش می خیزد که در بعضی است

باب الفار

فصل في العربي

باب الفار - گران بودن و دشوار -
بسط بالفتح گران شدن بدن و گران شدن بار
بسط بالفتح آب منی حیوان من اجل -

باب الحين

فصل في العربي

بدرج - نوباره و نیز بعضی مبرج آید یعنی نو
کننده و نوباره -
مربع - بالفتح نام شهر که اول بر دهم نام
مربع - بالضم روی پوشش -
بضع - بالضم فرج و بالکسر شمار فرد ماده -
بلع - بالضم اول منزل من منازل القمر
بلع بفتحین فروزون طعام و غیره -

بلع - زمین - نبات -
بارع - فائق و فضل و بهتر -
بالضغ - شمشیر زنده که بر هر که بانداید کند -
بزع - بالضم و نظیرین و پسری ضعیف و بی شرم
بزع - مثله -
بضع - بالفتح سخن زشت گفتن هر کس را
و شتم نهادن -

بلع - بالفتح تمام بخشیدن و رفتن بیایی زدن
کس را و بلامت کاموش کردن و پیش آوردن
کس را پسری که ناخوش آید -

بلقع - بالفتح زمین خالی و بیابان -
بونافع - بالضم یعنی شراب -
بوضع - بالفتح جماعت گوسپندان -
بورع - بالفتح نوزده نام زنی -
بوع - بالفتح مقدار کشش دست چپ و دهن
ریسان و غیر آن و زرع کام نهادن و پاشیدن در قفا
بیاع - بالفتح والتشديد دلال -

فصل في الفارسی

باغ بدرج - بهشت هشتمین بهشت الماوت -
باغ رفیع و باغ وسیع - مثله -
بام رفیع - عرش عظیم و آسمان نیز قصر زمان
بام وسیع - عرش و قبل هر خلک -
بمحر و وسیع - خلک و دست بنی -
بدرج وضع - روح عظیم و قیل و دم -
بونافع - شراب بهر نوع حیوانی و کافی و شایسته

باب الغین

فصل فی العربی

بالغ - کبر لام رند و نیکو و قیل بالغت بیا که
چوب یا از شاخ گاویش مانند و بالان شربند
کذا فی الشعر - وادوات بمعنی بیا و فارسی لام
کسور و کور و رانی است اما لسان اشعار
باز و بزرگ - طلوع کننده -
باز - طلب کننده -
باز - آلوده شدن بادی -

فصل فی الفارسی

باز - معروف و فی الفوائد جایی که در
انواع و زخمان از میوه دار و گل آور و بی بار
خار و رابند و ریاحین و ترکیب و بخت
گلستان و بوستان و معنی بهشت نیز آید -
بزرگ - بالغ و هم قیل بالکسر ایضا بخت
و نگار آینه و تیغ و امثال آن بزرگایند -
بزرگ - بوزن و مرغ همان بزرگ مذکور و نیز رنگ
آب که از فی القنیه منقول از لغات خضر و شیرین
و بزرگ - بضم کیم و فتح دوم غوک و و دستور
بمعنی کیم رنگ آب دستور -

بسترخ - بفتح کیم و ضم سوم و در لسان الشعرا
بوزن اقشردست و بظلم بایزیر است و ادوات نیز
همین گفته است قیل بفتح کیم و ضم است که آنرا
گویند و قیل کیا هست که رنگ بزرگان رزند
و آن رنگ اسپر کی خوانند و دستور به
پاره از خوشه انگور و خرام دستور الله اعلم بالصواب

بابل بوستان بالغا - یعنی حضرت رستم
صلی الله علیه و آله -

بناش - بالغ و بزرگ و بزرگ و بزرگ و بزرگ
رساندش مانند بیضه و شکر که گری مانند
کذا فی شعر فارسی -

بوارش - تحت بطن رز و معنی انگور را -

بوستان بالغا - اسی بالغ و عدت و نیز
قول بالغا و بزرگ و معنی بهشت که در شعر
رسالت و مقام و عدت رسیده بعد از
نگار و چشم او بخور و قلمور و و است که ازین
بهشت که او باشد -

بیت الفرائح - قد مجا و خاند که دران مقام
بکشت و گی زیند -

بیجا و ده گون تیغ - با دویم و هفتم فارسی
تیغ خون آلود -

فصل فی ترکی

بلوغ - یعنی فرو شدن آب و رنگ -
بلعج - بالضم چای که قهوان نزدیک باشد -

باب الف

فصل فی الفارسی

با و در کف - به حاصل -
برف - بچ و زمین سرد و نیز برف که انابر
بر بارو -

برگرسى شرف - معنی آفتاب بر افکند حل
بیت المشرق - معنی بچ حل که دران شرف

آفتاب بود نود و هجدهم و نود و نهم
بهترین خلعت - یعنی حضرت رسالت
نصرت الله علیه وسلم -

فصل فی الفارسی

پای باب - باب فارسی حاکم یعنی جولای

باب الفات

فصل فی العربی

باب الطاق - یعنی آن در بزرگی که درو
طاف نهند چون در سلاطین و ملوک و باردار
بارق - که را البرکات از ویرق بیرون دهد
باسق - درخت که از خرابی است و نون هم
آفتاب کذا فی الادوات -

براق - بالضم سببش که حضرت رست
صلی الله علیه وسلم بران سوار شده اند که
تا بسجده رفته از سجا بر پیر سجد شده اند
آدم داد سجا بر خیزم سوار شده تا گرسی و از سجا
بر فروت سوار شده تا عرض فته در طوایع است
که این هر چای طلبا لعل او بود یعنی خاک و با
آیه و شش و از لیلی مجنون معلوم می شود
در کتب اول براق بود بعد از خیر سیل بعد
یکتا سیل بعد از سرفیل بعد از غرق برده و
راق با کسر زینهاره با سنگ و یک گل
و ق باشد -

برق - غیر شدن خیم و روشن شدن که از آب
براق بساق بساق کلیم بالضم خونی لعل

بطریق - با کسر سرنگ مرد مبارز و عرب
کذا فی الصلح و در شرفنامه یعنی زاهد و ترسیات
و در کثر اللفات بطریق نام فاکست از خود
روم یعنی لشکر کش و م -

بنت طریق - سنگ پشت یعنی باغه بوزن
برقیق و بوره و سوره که در شش ماه به کار برند
کذا فی القتیله و در لغات طلب است از منی بوزن
یعنی شوره -

بوق - بالضم نامی بزرگ که بلندش به پرنده
کذا فی زفا گویا و بوق بفتح و رخ و طلس و
سختی و کبر و سبک و سیدن -

بهوق - بالفتح نقاط سپید و قبل از غایب
که برین مردم پیدا شود کذا فی القتیله و در دستور
مستور است و غایب سپید که در گردن حیوانات
پدید آید و مخالف رنگ پوست بدن باشد و تاج
سپید نوشته است -

بوقاق - سختی و کما فی القتیله و بوقاق
بوق - بالفتح سختی -

بودوق - به تخمین پیوسته -
بیا بوق - یعنی که و چهارم خود و گردن یعنی نون
بوق - بالضم و بسیار گو و بسیار گفتن و باران
بریدن و پوشیدن پیشه و بوق جمع ایضا و هم موضع
ببقاق و بوق بوق - باشد -

بلاق - بالفتح از اربابیم -
بلا بوق - بیابانها و اوج جمع بقوق است -
بالاق - آبهامی استاده -

منقول است بگو بر جبهه خنده برآمده -
 بوی آنکه با و او فارسی در اصطلاحات معنی
 امید آنکه بسیار آمده است کذا فی القنیه -
 بوی کلک - همان بنگلک مذکور -
 بهرک - ریم و نیز از کثرت کارپوشی که سبیل
 و سخت گرد و هندی کشیده نامت -
 بیباک - آنکه در وترس کسی نباشد و دلاور -
 بیبانک - کاه که از ان بوریاس ازند
 و هندی گویند کذا فی لغات الطب -
 بید مشک - با دوم فارسی و سوم موقوف
 و چهارم مضموم و در کتب و کلمات از اسامی بوی
 جلد بلخی نامند بوی که نیز نامند از کمال آن قی کشند
 بیسراک - با بار فارسی پیچ همان خور که از ادیان
 آید یعنی پیش از آنکه واردین بادیان و ادین
 و طبع فرعون است -
 بیناسک - با کسر و پیچ خرد و در ادوات بکا
 فارسی آورده است و معنی پانی پوش چرمی
 نسخ ادوات که در کاتب است در آن که با فارسی
 و اب ادوات است که در محل فارسی تنبیه
 میکنند و اکتفا بقاط میکنند -
 بیلیک - با بار فارسی بیکان شکاری یعنی
 بیل بیکان که مثل میل سپن دارد و این لغت
 هندیست مستقل و فارسی شده است -

فصل فی الترمی

بزرگ - بکسر کیم و فتح دوم بت -

بک - با فتح امیر و با ضم پشه
 بیکیک - با شسته پای -
 بلاک - با فتح و اس بزرگ -
 بر کوک - با بار فارسی عمارت -
 بلوک - بضم تین نام قصبه است در ترکستان -
 پنک - با بار فارسی نیلوفر و نر و صاحب
 کثر اللغات گلی است که عوار و روی او بسو
 آفتاب باشد و هندی سوج کچی نامند و پرک باشد -
 بیک و بر متک - با کسر استین و بیک
 و اکتفا علم بالصواب -

باب الکاف الفارسی

فصل فی الفارسی

باسک - در پیچ خرد و واضح -
 با و رنگ - با سوم موقوف ترج و خیال و حرف
 و در لغات شاه نامه مذکور است یعنی باک و پیچ
 و این معنی از رنگ و پیچ منقولست و در لغات طب
 مذکور است با و رنگ بوی با رنگ و هندی رام نسبی
 با و رنگ - و در کتب که هندی با و رنگ
 گویند کذا فی القنیه با و رنگ پیچ گویند -
 بک - با فتح و با کاف فارسی غوک و آنرا
 جعفر نیز گویند -

با و اسرنگ - با ذوال معجزه ترج که میوه مشهور است
 کذا فی القنیه و اینها باز پیچ و رم و رنگ یعنی پیچ
 روزگار کذا فی الشرفنامه و در ادوات لفظا نسخ است
 پاشنگ - گر آن بار و عظیم القدر و با حر است

کذا فی القیثیه -

باشنگ - بشین معنی منقوطه خیال و خوشه
انگوری که برای تخم دار و درش گذافی الشرفنامه و
در و سوز معنی خوشه خرد انگور مسطور است در ادوات
باشنگ خوشه انگور که خرد بود و خیار بزرگ که
برای تخم دارند -

باشنگ - بالام کسور و بشین و شست مفتوح
بجز نیست از جایه جدید غیر جامه بتی بر آید آن
بند و آزار باشد و هم گوید گذافی علمی اقول الشرفنامه
آقا ضا میکنند که لفظ باشنگ باشد مصغر باش
یا باشنگ مصغر بالشت به باشنگ بانوشنه
چنانچه مکتوب است -

باشنگ - بپوست از چوبی است از ترنج بزرگ
برگ معروف و اسباب خانه و ساختمانی گذا
فی الادوات و در شرفنامه باب فارسی آورده است
برنگ - بالکس با کاف فارسی و خیره و جرس
و کاهنت و قبل بالفتح و بعضی میگویند و جرس
گفته اند و بار بار غیر منقوطه معنی خیره آورده است
و لیکن در ادوات بهر سه معنی یک لفظ آورده است
من غیر معین حرمت و تغییر حرکت و در حقیقت اَلَا
نیکو برست بزرگ بکترین معروف است آن دانها
بود بهنیت مستدیر از وانه بلبله خرد بهترین انواع
او کبابی است و در برگ نوعیست که دانهاست
بزرگ دارد و در وی چندان منفعت نبود -
بزرگ - خند خرد -

باشنگ آه شک - یعنی لکان و نهالی -

باشنگ - شختین بانوشنه آنچه از شراب و نیش
گذافی لسان الشرف

باشنگ - بعضی باشنگ مذکور باشین و شست و در
و سوز آلتی است که در و در گران بدان در چوب
سوزی کنند مسطور است و در ادوات شخی موی را که
سجاری که چوب بدان سوزی کنند و در شرفنامه نیز

بهمین است و نیز بخار چوب بدان بستند بندش
نهالی نامند و آنچه بتانید آن سوزی در و پیا کنند
ببگ - بالفتح نام دارد و در شست خوشبوی خراش
تخم باریک دارد و مانند تخم کرفس سیاه و سیاه میشود
سیاه را بعل می آرد تا کثر سپید را در کار بر بندد

کذا فی القیثیه و مشهور است که آن گیاهی است که
برگ آن بغایت سبز و بگلنگره باشد و اگر سبزی
گویند و اسرار هم میخوانند و آن دو نوع می شود
یکی آنکه برگهایش همچو پرچم میشود و آنرا سبزه
خانه هری گویند این نوع اکثر بسیار میکنند گشت
قلندران و جوگیان آنرا در کار بند و در تداویها
می اندازند و آن مقویست و آبهای مخالف بخورد
آن معرفت کنند و عرب آن نج است چنانچه در
مسائل فقهیه است الحج والایمون حرام یعنی میگویند
از آن نج اجوابین خراسان مراد است لیکن تصحیح
آنست که آن گیاه مراد است زیرا چه علت حرمت
درین گیاه یافته میشود و آن بهوشی است -
بهشت گنگ - بجز آن باده و شوی منقوشه و شفا

و هر دو کاف فارسی و در اللفظ با هم یک باب شده
ترکستان و هر دو با هم یک باب شده

باب سنگ - ساسی نوبی یا سرخ رونی کذا
فی القسبه و در ادوات معنی بشاشت و سرخ رونی
بورگ - با و فارسی طعایست که آنرا باغ
بی آب و رنگ یعنی هیچ خوبی نرود
بید برگ - بایا و کاف فارسی و دال و تون
جسته از پیکان تیر و در شرفنامه بید برگ تیر
که پیشک بید برگ سازند و آن ساخته و ایجاد و از
بیرنگ - بالفتح طرحی که نقاشان احوال بقلیم
می افکنند - بعد رنگ می آمیزند -

میناسک - جان میناسک و فصل کاف
سازنی گذشت کذا فی الشرفنامه قد قکت غیبتما
فی وزن سنگ - معنی بی و قروبی قیمت
کذا فی القسبه و معنی ترکیب به قدر و بی قیمت
حاصل هر دو کیفیت -

بیمجا یا بلنگ - روزگار کذا فی القسبه
و قیل معنی مکر -

باب اللام

فصل فی اعراف

بابل - بکسر سیم و قیل بضم سیم نام موت
در میان عراق و عراق وسط عالم است پس
ساین اعتبار بابل مرکز دایره عالم است و شراب را
بر آن نسبت کنند و نیز بابل یونانیان شتری را
گویند و در بابل چاهی است که دروت و مار و

در آن معذبانه چنان قتلست که اگر کسی
بر باروت رود و زخم می شود باروت از آن چاه
جاء و سحر می آموزاند -

باخل - بکسر خا و حجه یا بخش شده و شوم -
باقل - بکسر ذال منقوطه بخش شده جمع با و اقل
بازل - باز از عجمه شتر ده ساله و هفت ساله و شتر
پیر که دندان پیشین او بالا برآمده باشند -

پاسک - مرد شجاع و دلیر و ترش روی -
باطل - ضد حق و نادرست و اچیز شیطان
باقل - کودکی نشان پیش برآمده و نیز نام مرد
که در گردان زبانی و حقاقت و کندی زبانی ضرب انگشت

بود و در قنیه است نام مردی از عرب که او را
بکاهلی و در ماندگی بجهنم مثل زندی روزی
آهوی میا زده درم بخرید پس بدید بچند و خمرید
هر دو کف دست بکشاده و هر دو گشتان دو
جد کرده و اگر ده زبان از دهن برون کرده
برای تقییم یا زده هم هرگاه دست بکشاده و بگویند
و در دست و سطور است که قبل نام می از خلفا و ملک
بتل - بالفتح بریدن و جدا کردن چیزهای از چیز

بمقول - آن زن که او را بهر و حاجت نباشد
و نیز لقب امام المومنین فاطمه رضی الله عنها و نیز زن
با کوه که بریده باشد از دنیا و بریده باشد از شهرت
بتول آن هنالیکه از زمین درخت برآمده باشد و از آن
درخت مشتقی باشد و بتل باشد و از بهر این ساق
اوال را بتولی میگویند -

بجیل - بخیلی - ضد سخاوت -

بخیل - ضد سخا -

بدیل - پیرے راجپوت سے بدل کر دیں کذا
فی التاج و در شرف نامہ است نام خاقانی علیہ
اقول فی بدیل بجای کمال مشتمل است -

بدل - بخشیدن بذول بخشیده -

بصل - پیاز -

بطل - دلیر -

بطال - مرد بیکار -

بقول - تره و سبزی و قیل و کذا پنجه توان -

بقال - تره فروش -

بلال - بالفتح ترے و عزم و غیر نیکی و
بالکسر آب و شیر و هر چه خلق را ترکند نیز نام کون
حضرت رسالت نبی الله علیه و سلم -

فصل فی الفارسی

بلبل - بضم هر دو با هزار و هشتاد و سیست
بوالکمال کثیت نیم خلیفه بارون شید -

باول شجاع کذا فی الدستور فصاحت و
این نام سبزی که تنها سوار از بدامغان و
روشن آرواره و قصه او در هندو غایب است
و بار را و هم و اندوه -

باسک جوان - اگر با مردم بجوی بخت
بوه کذا فی القصد -

بال - درم و از باز و مرغ را شمشیر و بضم
ارکانت از رخت و کسان شهر و چون جان بچشم است

بجیل - باجمهر فارسی و ریای عظیم و ترکستان
بجوان و بیرون عمل را بر لایق و بخت کندی کند
کذا فی القصد -

بجل - بکترین عفو از کناه کذا فی لسان اشهر -
بدول - غرول ضد شجاع بتازی جیان و
بهندوی کامل نامند -

بدسگال - باکات فارسی بعد از میل مسکوه
یعنی بدگوی و بداندیش و دشمن و بد قوم -

بدلیل و بدیعتی که غیر ضیانت باشد و دران خسارت
نیفتد کذا فی القصد و بر جیل یعنی دنیا و جهان باشد -

برعت استوالات - نام حنفته ست و آن
اگست که در ابتدا کلام اعلام مقصود و مرام باشد
برج لعل - یعنی برج طرمان -

برجوبل - که کذا فی زفانگوبه و در شرف نامه
یعنی لفظی یعنی ای کج و کج پای -

بروال - موزون و بمعنی پرکار و با بار فارسی
نیز است و در دست - کمال بجای واکل و بکشت
بر غول بالفتح با و او فارسی حلوای که از گندم و

یا از جو است کنند و قیل با بر فارسی و لسان اشهر
نیچیم کیده یعنی ولیده و نام ملوای که از آفرین
گویند بچون قیود خوانند -

برگ نیل - دار ویت که بتا ریش و سبزه بکشد
بر و مند از ماه به سال - یعنی تمتع از روزگار

بصل - یا کسه و عت و فوج را بصل بان
گفته است که در وقت فوج بسم الله میگویند -

بشکل شش کیم و سوم کج کلید ان کدانی اشرف
اقول و نیز لفظ کلیدان -

بشکل شش با و او و جلد و تو می بختی کش
و جریص در کار اقول بشکل و لیدان شد و لفظ جلد
بشکل - بالفتح و او و او و لسان اشرف لیدان شد
بشکل - بالضم و لیدان و و لیدان کدانی اشرف
اقول در فصل نون و هم در شرف نامه معنی بشکل
بشکل و لیدان نوشته است و این امر است پس
باید که نیز این معنی و لیدان باشد و ان معنی نیز
بجاء اول - بعضی کیم و چهارم ماشینی گیر شش
که طعام را بر و شرف ان گیر است که در شرف
کدانی اشرف -

بشکل - پیر کدانی اشرف نامه و در قنیه معنی
بشکل و دوست گردانیدن و دوست گردان -
بشکل - بالکسر کاف فارسی آب شیر گرم شل
بالکاف کور که در فصل کاف تازی است -
بل - بالفتح پاشنه پای و قیل با بر فارسی
و بالکسر که ناز -
بشکل - بفتح تین مخفف بلبله که نام و اروفی است
معروف و معنی نرمی و نرم -

بناخن رسد خون دل - یعنی خون دل
از دست یا ناخن با پی بود کدانی اشرف و لاد
و قیل کنایت از خدایندین سینه است یعنی
سینه خود و چندان خراشد از دست که خون دل
بناخن رسد و قیل عبارت از ناخن را سینه است

بهرام تل - با هم موقوف چو تره که به او چسب
از سر پاست ترکان به او در و بود -

بهرام - بکسر تین بگذازد و در عربی بهر لفظ و یک
و آسان و لغزین گردان یاری گردان لغت کدانی
بهرام - با او فارسی چوبی که بدان کشتی را اند
و نیز آتیه است - چوب تیره کار را ان که
بدان خلوت کبکسوی کنند و نیزین بجا و اند

باب سیم
فصل فی اشرفی

بهرام - نام و دیار است از ان شهر
کس نه به و نه از و که شنگ در ان اندازد و اگر کسی
چیزی در ان افکند یا بری غلیم و در عذاب است
آنها و کند و خفته را ملاک گرداند و نزویک و
نمواند رفت -

بهرام - آنکه بندوی پرسی صحبت -
بهرام - یعنی چوب با دام که با فی لغات طلب
بر ص - آنکه بندوی پرسی بزرگ - یعنی با بزرگ
پرسی که با دام کدانی لغات طلب است
بهرام - نیز که سینه و تیزی نظر
بهرام - بالفتح علی است معروف کدانی لغات
و در قنیه نیکو است که یا سینه معروف که عقل
و در کدانی لغات گریه یا آنکه زبان از دست
گریه بسوزد و سینه آماس کند و اکثر لغات است
و بهر نام و بهر نام و بهر نام و بهر نام
و بهر نام و بهر نام و بهر نام و بهر نام

بر صامه سان بزم نور قنیه مذکور است در محله
دیگر که بر صامه پس یعنی پس -

بسطام - نام شهر مبارک که در آن شهری
رزدنبه و یعنی در چشم و بسطام بالکسر نام مر ویت
بقوم معروف و در قنیه مذکور است که نام مرد
بسیار خوار سخت فرو برده -

بکم بالفتح رود بسطرباب در عری مشهور است
جمع آن بوم اما در فارسی تصدیق اشغال کرده است
و در قنیه آورده است نام قلعه است و در شرق نامه
گفته است نام شهری در حد شرق -

بوم - چند -
ابو القاسم کنیت حضرت رسالت صلی الله
علیه و سلم اصل ابو القاسم است در شمال فارس
الفتح ساقط کرده اند -
ابو الحکیم - آنکه دعوی حکمت کند و کنیت ابوبکر
سحزف یا گشتانی -

فصل فی الفارسی

بابا و ورم - بر فوجن با جام و جم یعنی خزان
و نگه و بایاد و ورم یعنی نگه و عجب و بستانای خود
بابا ورم - میوه معروف و بکنایت چشم شاهان
را نیز گویند و معنی با جانور زنده و با جال و
بادام و بادام کب است که نامی اشتر فنام
و در دستور مسطور است بادام معروف -

بر جهان قهرم یعنی ترک نم و بیلاک خود گذشت
بابا ورم چشم چشم اول سکون طالع و قهرم

یعنی شیطان و آنکه یک چشم او کور باشد و دجال
و هر کوری که باشد -

باد ورم - بادال موقوف و را موقوفه و سوده و
از کار باز نمانده -

باد ورم فام بادوش ورم - بادال کسور و زرا
فارسی شکر و کد و صفرا که هندش پت گویند -
بار ورم - یعنی عرش مجید -

باز پس سپهرم - با سوم موقوف و هر دو بازگار
ای با پس دم و جمع کنم که نامی الاوات -
با صرم - زمین آراسته که نامی الدستور -
باغ ارم - آن باغ که شد او را در دنیا بهشت
ساخته بود -

با فم - اقامه موقوف و دال موقوف پایا
کار و دالکات بجای فاقان نوشته است یعنی
و لفظ کرده است شاید خطای کاتب باشد -
بام - با دال و بالای سقف و نیز رود بسطرباب
بناز لیس هم گویند -

بام نهم - یعنی عرش مجید -
بام چشم - یعنی یک چشم -
بام - یعنی با غم و هم معنی غم مشهور است اما
فارسیان مخفف خوانند نیز معنی یک با آید -

بمچم - امیر پیران است ای بجام
بمچم خوار زرم - در بایست که یک خطه ملا و خوار
بخط ملا و زرم که گاهی کشی کنم و بر منی بیلا باشم -
بمچم بالفتح نام ولایتی است مشک خیز و بکسر

و منتجع دوم آمدن میدانست -
 به نحو هر کم - بالفتح یعنی گویا بی که مریم صبی به نیتها
 وقت و منتجع محل در آن دست زده بود و داشت
 پنج انگشت گشته بودی خوش دانه -
 بلا دوم - بالکسر استه و خرم و با آسایش و
 جای آرام چون باغ و خانه و مجلس و در فلک گویا
 بمعنی همیشه مرقوم است -

بدم - ای سرعت کذا فی القنیه و قیل بدم
 بکسر که در فتح دوم آمدن میدان و لغتین لفظ به
 مرکب بهمین شکل بمعنی بدام من و بدمن و بدما
 و نیز دم مرکب با با جرجه نقص و سرعت لازم این
 معنی است و بضم کم و فتح دوم مقصور بودم -
 بهر گاه هم - ای که بهر گاه می گاهم کردن ندر
 و نیز کنایه از مخالفت است یعنی در غنایب شد -
 بهر گاه هم - لغتی در برابریم است و نیز نام موجود
 متحول که بغایت تجلی بود و بهر گاه که تمام مال
 و اسباب و ضبط کرده به لغتیک استفا که بغایت
 اگر در زمان خویش بود و بخشد -
 بهر گاه هم - همان ابراهیم که در فصل الف نگذاشت
 بهر گاه هم - یعنی جوا -

بر خود گرفتیم - ای احوال و اصناف این گاه
 من گرفتیم کذا فی الادوات و تحقیق سجا کار من گرفتیم
 بر رسم بفتح یکم و سوم چیزی که بدقت پرتش
 آتش و جز آن بدست گرفته می پرتند و در فزونی
 بدیدن آمده که بر رسم کتابی است که آتش پرتان

و درین پرتش بر دست گیرند و در هر یکی دیگر نشود
 که گویا هست و نیز گوید که این لغت از جهت
 که درین خود بغایت فاضل بود و در شیر نام داشت
 و در عهد محمد که شاه انبیا کرمان بهر و شان آمده بود
 تحقیق نمودم که شاههای باریک بینی گره باشد
 بمقدار یکت جب که آنها از درخت بهوم بر بند
 آن درختی است شبیه بدخت گز و اگر بهوم باشد
 از درخت گز و الا از درخت انار و رسم بر بدن آن
 چنانست که اول کار وی که دست آن هم نام آن
 باشد و آنرا بر رسم بدن خوانند و او را می کنند یعنی
 پاکیزه بشویند و آب کشند و پس خرم نمایند یعنی
 و عاتیکه در وقت عبادت آتش و بدن شستن
 چیزی خوردن و چنانچه بخوانند و بر رسم ابراهیم
 بهر پس بر رسم دامن را نیز آب کشند و آن طرفی باشد
 مانند گندمان و اگر از طلا و نقره و امثال آن سازند
 و بهر مهار اندرون آن گذارند و بهر گاه که خوانند
 بدن بشویند و یا چیزی بخورند و یا عبادتی کنند و یا
 شکار کنند و یا شکار کنند و یا شکار کنند
 کتاب خوانند چنانچه دامن بر رسم که چیت آن
 کار آن مثل معین است بدست که چنانچه چیت
 خوانند و لکن ندید و که یکی از شکمهای مشهوره
 ز دست سی و پنج بر رسم بدست گیرند و بدست
 پشت بدست و بهر بر رسم و بهر گاه بدست
 و چیزی خوردن و عبادت که در آن پنج بر رسم و چیت
 یکبار لنگ و ندید و خوانند شود آن بر رسم باطل

گردد و از جهت نسکامی دیگر و افعا لیکه مذکور شد
اختیار دارند خواهن بار جهان بهیوا عمل کنند و فواید
بر ستم نماند بدست گیرند و اندر شروط بر ستم بدست
گرفتند بدین شستن و جامه پاک پوشانیت
بر رویه و نوعی از خرمای نیشک

پیرم یعنی حفظ و از برگرفتن و میاد و نگاه داشتن
و چشمه آب و استخر و تالاب و زمینی انتظار پذیر
که گناه جمعی را چوب بندی را گویند که بر تاک انگور
و پیازه کدو و فیار و مثل آن بر بالایش اندازند
و در تازی یعنی پلول شدن و سبوقه آمدن کسی را
گویند که در محاسن قرار نگیرد و بازی بکند و یقیناً در دست
قرار دارد را گویند عموماً و شکوفه و درخت و میلازه و درخت
پیر که بازو است و منع را گویند و بازو از نه و منع
کننده و از مرید یعنی زیر دست یعنی منع کردن بازو را

بر مندر کاهم - مراد بالینه و جان کذا فی حاشیه
و فائز گویا و نیز گویا می باشد که آنرا باید پیچید و گوید
چیز نیست - جان - بر سیم مذکور که که بشت -
نیز ششم - پیچتم چیزی باشد که از بن موسی برود
آنرا بشناسد از عدد و انسان خیال به فند -

بشویم - از تنج عید شربت بوش کدانی اشرف
 و در اوقات ست برهم صفای شربت بوش و حمان
 و در بیان اشعار نیز در سده دهمانی
 بشویم - موسی و شمس از راه
 بشویم - باز و شمس و شمس کردن
 بشویم - شمس
 بشویم - مرصع
 بشویم - لذت

بستر رحم - یعنی رحم و سوسم که تا بر قوشت پهلین مملکت
و میبگی اندام و دم که از با دو گویند کذا فی الاوقات
بشین مجبیه در اوقات مذکور است اما در لسان اشعرا
سین را هیچ بیان نکرده لیکن بر وزن اشعرا
گفته است یعنی گمان برده اند که بشین مجبیه است
و نیز معنی حلقی که مشهور از ستر دانست -
بستر رحم - یعنی عورتی محضه نیز آگاه از زنان
بازمانده اند و -

[illegible]

بمهرین - فصل کیم و سوم نام مقامی است که در
فارس و روم آنجا جمع شده اند و نوع ملاقات
مهر موسی علیه السلام و آنجا خبر هر آنجا بود که
فی القیة منقول زبیر که اقول امینی مجمع البحرین
لیکن باقتدار شریک شاید بحدی که
استقال میکنند -
بدن - مرد کبریا و الی این محکمه الحجج استوار
بذرا لکستان بهر روی همی گویند
که ذاتی لغات الشب -
برفون - با کسر فتح و الی استیاری -
بربان - حجت روشن بر این مجمع -
بستان - باضم و بستان بساتین من آن
مترجم بساتین مرکب است با ب و فارسی و عربی
وطن - شکم و قبیل جزو -
بطین - بضم کیم و فتح دوم مترجم بستان من آن
ر ب و بطن اصل -
بنیان - باضم بنامی و بنیاد -
بوا حصین - کنیت ر و باه -
بهستان - در فتح ویران کنند -
بیت الحرن - سوگ خانه -

فصل فی الفارسی

باب زن - با دو موقوف شیخ امین چوبی
که بدان مرغ گوشت بریان کنند -
بابیران - بر وزن آویران میانی و کهنل
که تازیش ضامن خوانند و در کوهستان مدین منی

بابیران بر وزن با ب و فارسی و عربی
اعلم بالصواب -
باتمکن - بر وزن پاجن بخشیدن که ذاتی الایام
باتمکنان - با ب و م و ح و بیسم فارسی
بازمکنان - که ذاتی القیة
باحضیان - یعنی باضم بیان - معنی از شیخ
الشیخ شیخ احمد حسن بنی الحی قدس الله سره
القدیر و اصل این است که با ج و ف و ک یا ک یا که
بجگان زیر پر دارد و دانه بچراند -
با حتم - با ف و موقوف با ب و می کردن وضع
کردن که ذاتی القیة و معنی وادان که کل و کل
با و ام شکوفه شدن با می چشم گریان شدن
با و ان - معنی با و اش و خرای یکی -
با و بان - با و ال موقوف جا و که بر رخ با و
و در جهاز و شتی بند از جهت سرعت بیشتر
پیش و پس گریزان و سر آستین -
با ویران - کسی را گویند که همه و زخم کند و
منصب خود بر عرص نماید و هیچ کار از دنیا -
با ویرین - یعنی با و که از موسی مغرب
بنازیش و بوز نامد چنانچه شمس فخری گفته
بیر چرخ برین میثال فرماید موسی مغرب
نیار و زید با ویرین که ذاتی الشرفنامه و رایت
گفته است با و می که از موسی و شرق آید و عرب
آنها صبا خوانند -
با ویرین - با و ال موقوف آنچه از جام و

و بزرگ خدای و فی سائند و بدان بادگشتند
 باد و میوه و دل - ابدال و موقوف باز فارسی کا
 بنی نهفت کرد و نه تا تحقیق گفتن معنی شایسته و نه آنکه
 باد و دل - اسی متکبران و طالبان سری و سرور
 کذا فی القتیله - موقوفی ترکیبی را نکرده بود و در باران
 و نام و نهفته است که باد را حرکت بدینجا میبرد
 باد و سیران - بشکله و معنی مرونه و نشان کفیل
 و سیاحتی هر آمده -

باد و میوه و دل - یعنی شریک و قتیله و نه آنکه
 باد و دل - همان باد و سیران معنی مرونه -
 باد و سیران - ابدال موقوف معنی متکبران
 و طالبان سری و سرور -
 باد و سیران - معنی عظمت و دولت سلیمان
 علیه السلام و آن باد که او را بالشک و نه آنکه
 بر روی و کنایه از تحت است نظامی و نه آنکه
 به روی و کنایه از نهان گشت باد و سیران
 بچراغی گذشت -

باد و فرور و دیر - بر وزن باد و بر سرین جان
 باد و بر که موعج بود است از جانب مغرب که گشت
 باد و بان - ابدال موقوف پیش پس گریان
 بادگان بشکله کذا فی و نه آنکه گویا -
 باد و گران با سیران - بکان فارسی موقوف و گشت
 باد و وزن - جان باد و وزن
 باد و سیران - که روی معنی کذا فی لغات اطلب -
 باد و دل - ابدال موقوف و معنی کذا فی لغات اطلب -

و در قتیله معنی آنکه که بتبارش دعا می خوانند
 باز زبان - یعنی جوار و جفا و جفا و جفا
 باز گریه - پذیر نیست که بجز موقوف بزرگ است
 کنند و در زبان آب و می جمع کنند و آن اکثر
 در ولایت ما و رابر الله بود بتبارش فارسی گویند
 کذا فی القتیله -
 بازمان - نام مودی و پهلوان تورانی -
 باز گران - باز گران - اول باز موقوف
 و هر دو کات فارسی طائفه شود اگر بایه دار -
 بازمان - باز موقوف جبال -
 بازمان - باز فارسی طائفه اندازد و ترکان کذا
 نمی الشرفنامه و نیزه با جیان معنی نگاه دارند و باج
 که آنرا ضلع گویند -
 باز و دل - باز فارسی موقوف آوندی که در
 محصل سیم باج می اندازند و نگاه دارند و باج ششم
 کذا فی و نه آنکه گویا -
 باستان - باسین موقوف و موقوف قدیم که گفته
 و گذرشته و قدیم و دیرینه و کنایه از دنیا و عالم
 گردون و معنی مجرب و هم هست که از ترک و تخریب باشد
 و زبان از می تاسخ را که میند که احوال پیشینان
 در آن عرقه باشد -
 باسگت بحوال رفتن - کنایه از نهان شدن
 با مرم و بنو و معارض شدن با هر نه گوئی -
 باشتین - بدو که است از پیر و دار -
 باغبان - معروف نگاه دارند و باغ باشد -

بانع بر مکین - یعنی دنیا -
 بانع شیرین - نام خوانی دینی است از سینه
 با کافه شکوه و فشان - اینجا شیم گراین کدانی
 بالین - اینجا نیز سر نشین گرام علیک و باکر
 با دروین - یعنی وقت فجر و ظهر و راجد در تاج
 تحت خداده و خداده آورده است میان نماز و ادا
 و نیز بر آبدان آفتاب -

بامیان - نام شهر نیست از توابع زمین و ب
 بعلط و رشت نویل -
 بانگ باون - آواز دین محمد صلی الله علیه و سلم
 یا شریعت محمد کدانی التوید الضوائد -
 بانیا و ان - حاجتندان ای مخلوقات -

بان - پیری خوشبوی از عطرها می سونفتی و نیز
 نام دینی که شکر از احسان گویند و در سحر و خالیه
 و آن باند پسته میا شد و گین و می کند و معنی را
 بهر شش تنگ بیدار گویند و محافطت کنند و گنگا
 و نیز شکر و تنگ با کافه ترتیب و میو فیلبان سارا
 و باغبان در بان و بانگ و قمر و آواز بند
 و معنی صاحب و خداوند نیز آید و تعالی آن مرت
 بهر بیان بفتح اول و سکون حده تختانی و کسر
 معده و فتح موحده تختانی بالفت کشیده و نون ده
 و نیز بنگاشه گوشت نام جانور است که با و ای و
 و کوه قاف است و کدروی و کوه البرز بود
 رستم او را در کوه شام گشته بود و این پوست و
 زنده ساخته خاصیت او آنست که و آتش نسوزد

و در آب غرق نشود و در قفسه آمده است که نوش و
 و بهر اسوار و مجلی امر و کوه بود و گد زوی برایشان
 افتاد جمله را بجز و در فرشتک بدین آمده که در
 زمان نوش و ان جانور بهر سیده بود و نیز
 بکشتن او و شادان جانور و میان آن جماعت
 افتاده چیده و خروج ساخت و کشت و خورد و
 گویند عجبه جامه رستم که روز جنگ می پوشید از
 پوست آن جانور بود و در تیغ و تیر کارگر نشسته
 و بعضی گویند که آن از پوست اکوان و یو بوده و
 با تحقا و بعضی آنست که از اجبت رستم از پشت
 آورده بودند و در شرفنامه و در زفا گویا نیز فرمود
 که دیبا می منقش این گویند و آنرا در روم بافتند
 هر زمان بر تن دیگر نماید -

ببوی نفس کمن جان - یعنی جان را تاج و
 مطیع نفس گزوان کدانی الاصلطاح -
 بتا میدان - بگذشتن کدانی القشیه
 بت رویان - یعنی خوب رویان -
 بتکندن بتکندن - کلاها که بکسار
 و فتح الکاف التازی سرباز و زن از خوردن
 بسیار کدانی زفا گویا و در شرفنامه به معنی بتکدن
 که رستم حش قال -

بتکدن - با کسار کاف تا بی مفتوح و قیل کسور
 سرباز و زن از خوردن سخت بسیار از غایت سیر
 و در اوات با باری رسی گفته است اما و ان
 و باب با باری بوزن بتکدن آورده است

بماند. قرشت اقول ز روی اشتقاق بکن امر
 بماندن است بکن داب لسان اشعر است که اگر
 بمعنی مصد و بگوید و دیگران تابع اویند.
 بکنن - پاکان فارسی نوعی از سافزر گری
 و در اوقات باین فارسی است -
 بچشم کردن - یعنی تیز نگریستن نظر زده گردیدن
 بچشم آمدن - چشم زخم را گویند یعنی از کبکی سید
 بچرخ رسیدن - کنایه از رسیدن بدش
 و یا رسیدن بخدمت و ولتمند -
 بچرخ گذشتن - کنایه از رسیدن بخدمت
 گاه یا عار -
 بخیخه خورن - کنایه از آشامیدن عیش و شادمانی
 بخیخه طاقوس صلیبی آشیان - کنایه از
 افکندن کوطاوس صلیبی آشیان آتش باشد
 چه که عنصر علی است -
 بحجر عمان - در اینست غلیم که در آن لولوبو
 و عمان نام قصبه است که در آن دریا که او می خوانند
 بنحو آن - نام ولایت است -
 بحشایدن و بحشیدن گرازان رفتن است
 خزان و گدازیدن و گرازانیدن -
 بحسان - بوزن مردان گدازانیدن و این
 هر سه لغت با بار فارسی نیز می آید -
 بخشودن - شفقت کردن -
 بخشیدن - دادن -
 بدسیران خانه کن - یعنی ناخلفان و آنکه

نخا و پراختشتشت کنند و بفرشتگان فی اقلید
 و الادوات و معنی ترکیب ظاهر است -
 بدخشان - بفتح تخمین نام شهر است میان خراسان
 و هندوستان آنجا گویند آن نیز یکی همچنان
 اسپان میشود مردم بر آن گویند آن بکشیدند
 و معدن زرو طلا آنجا است -
 بدران - بفتح سینه است مثل تریب بوس
 زشت دارد و کذا فی الشر فنامه و معنی ترکیب
 و بدران و نیز بمعنی آن باید بدران بگوید
 و شد بدرا یعنی این کار را تمام کن کذا فی اقلید
 و معنی ترکیب پاره بکنان این کار را -
 بدیشان - بیا فارسی یعنی بدی ایشان -
 بدین تخت روان - یعنی آسمان کذا فی اقلید
 لیکن آسمان بر تخت نگفته اند بلکه تلج گفتند
 مگر آنکه بدین نسبت گویند که چنانچه تخمه را مریع
 و مکمل میکنند آنچنان آسمان هم بود که مریع
 کرده شده است و برین که معراج حضرت رسالت
 صلی الله علیه و سلم بالای آسمان بود پس گوئی که
 تخت است و تخت کردن اصل تخت مسلمانان
 گفته اند و نیز میتوانند که نقش فلک مراد با و مجازاً
 فلک تخت گویند -
 بذل سیمین - بخشش بسیار -
 بذبون - قماش نفیس -
 بر آب آمدن - کنایه از فاشش گردیدن و
 تمام تر شدن ظاهر شدن -

برابران گیاره است و دانی که آنرا بیوانی
سطاریون خوانند -

بر آب فلان - یعنی بر طبق فلان چرخ فلان
بر آب گشتن یعنی فی الحال و زود گفتن و
زود جواب دادن -

بر ازبان - آهین پاره و رازی را گویند که دریا
تخته کار و خنجر و شمشیر و امثال آن باشد که در
دسته و قبضه فرو کنند کذا فی القنیه -

بر اندیدن - بالفتح زیرا نمودن و وصل کردن چیز
به اشیدن - بالفتح فرو نشاندن فی نما گشتن

بر انحالیدن بر انحالیدن - کلاهها بالفتح
گشتن و بر انحالیدن است یعنی تخریب کردن و
بر انگشتن و دور کردن و فرستادن -

بر باد کردن خلق را خرمین - امی امیش
خلق را بتلاک گردانیدن -

بر باد و شقیقتن بر باد - امی و لاوران
بر اسب سوار شوند و بر آب گردند -

بر بون - بالضم حریزک و دیای تنگ -

بر بون - تخم خج که تباریش بقله الحما و
لونا کا ساگ گویند یعنی آنچنان نناک تخم او
سیاه باشد و مغز وی سپید باشد و بعضی گویند
بان گیاه است که تخم او را کلمک نامی تخم خرقه گویند
کذا فی لغات الطب -

بر حرص نما زمره کون - یعنی حرص بر
بر خور و ان - یعنی خطا اگر امید با و نمتناگر

و بر حاجت خود نظر یافتن و بر خود داری گرفتن
کذا فی النشر فامه و لکن معنی ترکیب میوه خوب است
بر دیدن - بالفتح و در شدن راه گویند
بر و ن - یعنی یافتن است چنانکه گویند فلان
از فلان زبرد یعنی یافت کذا فی القنیه اقول
بر و ن یا زمره و نتیجه یافتن است زیرا چه چون
کشتی کسی چیزی را بدو روانه بران پذیرا حاصل و بیند
بر رسیدن - بالفتح لکن کرون و تجسس
کردن و بریدن و آفرین و تحسین کردن -

بر شدن - بالفتح کوچه است که تباری محمد گویند
و در رسالت قصیر یعنی صومرا قوم است و بعضی
بمعنی کوچه لا محاله و گاه تبار باشد که گاه
بر زبرین و بر زبرین - نام آنشکه که در بلخ
بود و در لغت نون و میگوید که آن آنشکه در نون
و نیمه نام مبارز ایرانی و پسر و فرزند نام داشت
و جان بر زن مر قومت و نام کمی و او است
وین ابراهیم زروشت هم هست که آنشکه در نون
و آنرا آذر بر زبرین نام کرده آن آنشکه در ششم
بر سان - بالفتح و شاب سیاه خوشبوی و باکم
گر و بهای کمیان و نیز یعنی آذر و آمده و بفتح و
معهده تخم فی مطلق است را گویند از هر که باشد -

بر سر آمدن کنا - از زبان و آفرینی و غلبه کردن
بر سر چین - کار و دست شان از این با فایده
بر سر زون - یعنی بر خن او و دما ویز -

بر سر زون - یعنی بر خن او و دما ویز -

بر سر زون - یعنی بر خن او و دما ویز -

بر سر زون - یعنی بر خن او و دما ویز -

بر سر زون - یعنی بر خن او و دما ویز -

بر سر زون - یعنی بر خن او و دما ویز -

کذا فی القتیبه و معنی ترکیب طلب هست.

بر شمعان - بفتح کیم و سوم نام قاضی میان پیران تون
بر شمسستن - کنایه از بزرگداشتن و داگداشتن و
ترک دادن و اعراض نمودن -

بر شیر نر زین نهادن - کنایه از نهایت نجاب
شدن و افزونی و زیادتی کردن -

بر صحرانها و ن - کنایه از آشکار و ظاهر شدن
بر طاق نهادن - یعنی بر تپه اعلی رسانیدن
و فراموش کردن و کنایه از ترک دادن -

بر فلان شدن - نیز گردانیدن کسی را در کار
تا از پیش تحریر پس گویند -

بر غمان - بفتح کیم و سوم مار و بزرگ که آنرا
اژدها نیز گویند -

بر خندان - بوزن سرگردان ایام خیره
ماه شعبان که در آن شراب خوانان شراب بکثرت
نوشند و تفریط روا دارند -

بر ف آلودن - کنایه از آلودن یا ختن نیز
دل مرد کردن باشد -

بر فخر و شان بطلاق هست گویند از هر چه بزرگتر باشد -

بر قان بفتح تین و نشیدن -

بر ق بیان یعنی حق از طریق بیان آنرا که
باز از نظر همدلیل برابران بود -

بر گمان - نام دختی است و بر شیر از که معدن
سنگ معنی در اینجا است -

بر گریزان - بکاف فارسی یعنی خزان

و ایام پیری و آخر عمر -
بر گریختن - یعنی قبول کردن -

بر گردون - کنایه از بزرگداشتن آتش باشد و
بمعنی سجاد گردانیدن و حفظ کردن نیز آمده -

بر گری نشان دادن - کنایه از غوث نیکسان
دادن باشد -

بر مایون - با کسر نام گادی که فوده یا شیر آن
پرورده شده بود -

بر مخیدن - تا فانی ما در و پدر کردن -

بر مگکان - بالفتح موی ز بار و آن بالا مفع
آلات مردی در فنی است که آنرا عبری خانه گویند -

بر شستن - یعنی سوار شدن و سوار شو -

بر نون - بالفتح و بیای تنگ و حریزادک -

بر نیان - جامه ابریشمی که تازیش حریر گویند و
قبل با بار فارسی که ذاتی الشرف نام اقبال اگر حریر

و پرنیان کمی بودی شیخ سعدی در گفته است که اگر
حریر است و اگر پرنیان و بناچار جوشش بود و پرنیان

و از کلام شیخ معلوم میشود که پرنیان جامه است
که فائق از حریر است زیرا چه دیگر پرنیان بعد از حریر

افتاده است -

بروشان - بهنم جان بر دهن یعنی خیر معنی کرده و آنرا
مردون - صند و رهن که ذاتی الشرف نام ذاتی القتیبه

حلقه ای معنی شتر از موسی و بقرعه که باشد
چون دستیان و غلخال و گوشوا -

بر و ان آمدن - کنایه از ترک اطاعت و انقیاد

بر خنجرستن - بمعنی ادب کردن بر کشیدن بر آوردن
 بره گر فتن کنایه از عجز و دیون گرفتن -
 بر بزمین - بختیمن معروف یعنی زنار دار -
 بر برون - بالضم آرایش و نیز دانه که گاه گاه
 بگردان و آفتاب براید و قیل بابا بر فارسی مفتوح
 بتازیش باله خوانند -
 بر خنجرستن - بمعنی بر کشیدن و بر آوردن آمده
 بر بزمین - تنویری آگوید که در آن کج مانک بر بزمین
 بر سنج زدن - کنایه از ناپدید کردن و معدوم
 گردانیدن و از خاطر نمودن و نام بردن و
 فراموش کردن و هیچ افکاشتن -
 بر نیزین - بالفتح بابا بر تازی آبخیزی که از
 آردمی بریزد و قیل بابا بر فارسی -
 برین - بالفتح بهشت بالاین و نیز آتشکده است
 و در فغانگویا بمعنی بزرگ و بالاترین است -
 بر سنج نوشتن - زدن - عبارت از ناپدید کردن
 چیز که وجود ندارد و معدوم گردانیدن -
 بریده زبان - یعنی خاموشی که تافی و توفیق
 بر یون - بر وزن افیون عجبی است که پست آشنای
 آواره کند و درشت گرداند که تافی لسان اشعرا
 بهندی آنداد و گویند و در شعر قناره بابا بر فارسی
 و گردا گرد و مان ماینر گویند -
 بزراختن - برآزیدن - کلاهها بالضم و بانا
 بجمه که باختن -
 بز و ایدین - بیز و وون - رنگ از آینه

و تیغ و امثال آن و در کردن -
 بزبان - بالفتح و قیل بالضم مخزن و نگین قیل از ازار فارسی
 بزبان - بالضم بانا بر فارسی معنوم بمعنی آرزو
 آمده و قیل بانیز فارسی است -
 بزریون - بالضم همان بزبان مسطور -
 بزیرین - بالفتح بانا بر محب آتشکده بر و ستاد
 نیشاپور که تافی در فغانگویا و در شعر قناره بدین معنی
 بار بار ممله است -
 بسالت کردن - سودن -
 بسنتن - صند کشادن و صورت و نقش و
 خیال و طبع را بسنتن انتقال کرده اند -
 بسر بردن - با خبر رسانیدن و وفا کردن و
 روزگار گذرانیدن و سلاطین و خاندانهای گوناگون
 بغدادین - بالفتح ساخته شدن بسودن و
 و سوده کردن -
 بسلا نیدن - مخفف بسلامتیدن آمده -
 بسوریدن - بالضم بسیدن جمله خیاچی در آوا
 بتصریح است و با و فارسی لغزین کردن -
 بسجیدن - با سوم و چهارم فارسی تصدیر
 آرنک کردن و آراستن که تافی در فغانگویا -
 بسکیدن - بمعنی بستن از برین و مانند آن -
 بشک و لیدن - با و فارسی بشین معجمه رخنه
 افکندن و کردن که تافی الشرفنامه و در ادب
 بشکاید نشان کرد و رخنه کرد و سرناخن افکشت
 و افکند آورده است پس معنی آن همچنین باشد

و قتی که باره عن جمع گرد و جان جان خوانند که
فی الشعر قنانه -

بکر مشاعر خزان - یعنی شرابی که هنوز از آن
شراب نخورده باشد که ذاتی الهی فیضیه الهی گوید
بگل گرفتار - کنایه از خفتی بودن خوش کردن
بگل آفتاب ندودن - ای من پوشش گردن
چیزی که در غایت شهرت باشد و این مثل است
نگهبان نگهبان - یعنی سنگ شکن پیش
کاشی نامند که ذاتی لغات الطرب -

بکر و جان - بالفصح با و او فارسی و غیره موقوف
وقیل با و او تازی خرشته کنایه از الکشر فوات
و در لسان اشعار و ادوات الفضلا با خاتمه
موقوف است و در دست و پیکر و جان مسئله است یعنی
بعد کاف تار قرشت است -

بلسان - بفتح نام ولایتی است و نام درخت
که بهر معروف است از آن میگوید و تمام
عالم به آن یکدخت است و غنش نبات نام است
بدطان - گیاهی است که تازی بقاله میانه
گویند و بهندی چولانی نامند که ذاتی الهی -

بلکن - بالفصح نام ولایتی است و باکان فارسی
سر دیوار و در فرشته که معنی پنجبوق هم دیده شده
بلون - سافج صحرائی و آن برگه باشد
دوانی مانند برگ گردگان -

بلندین - یعنی چوب پائین در خانه و معنی
چهار چوب در خانه را هم گفته اند -

زیرا چه آن مصدر این است و نیز بشکایدن یعنی
بستن از رس و مانند آن آید و معنی جلدی چایی
نودن و کارها و مرصع بودن هم آمده -
بشوریدن - معنی که از تابانازی جوان
گویند و نیز در غنچه شدن و نظیر دعا میگردن
و اصل شوریدن است و با و زاده است -

بشولیدن - با و او فارسی یعنی بشوریدن کنایه
فی الشعر قنانه و هم در شعر قنانه که کور و باطن
شولیدن را معنی تخیر و در مانده شدن نوشته اند
و درین شبه نیست که اصل شولیدن است باز آن
که آنکه با اصلی باشد آن هنگام گفت نمک است
و نیز در فصل لام معنی بشولیدن در این آورده اند
چنانچه گذشت پس باید که معنی این آن تخیر باشد
زیرا چه مشتق ازین است -

بشیدین - بر وزن افیون قره صند لاغر -
بعد آن - بالفصح شران و اوجبع بعید است
بعد آن - بالفصح گفتی است در بغداد -
بغلاک دن - کنایه از شامت کردن آمده -
بکار آب بودن - کنایه از دانه نم نم بودن
یعنی پیوسته شراب خوردن -

بکتوسان - نام مردی عقیل و دانا و در معنی
نام شاعری معروف -

بکتوسن - بالفصح نام مردی که ذاتی زفا گوید -
بکران - بالفصح فتح دومه و یک که بطریق
طریق فرد و یک بند و اهل هند کهرن نامند

بلون - یعنی بنده آمده که در مقابل آزاد است -
 بلیمان - نام قریه است از ولایت گاردون
 و اینجا محل مرقد اولیاء الله بسیارست و در قریه
 بنظر رسیده که نام خضر علیه السلام است -
 بلندیمیان - یعنی صاحبان کسوف -
 بهمان - با کسر معنی بهش و بگذا ر آمده -
 بهما و اشکن - یعنی پناه گرفتن -
 بن - بالضم و ل و ن و خ و رخت و و رخت نیز معنی
 بنیاد آید و در ادوات بمعنی تنه نیز است -
 نبات العین - اشک -
 نبات لغزش گردون و نبات گردون
 نبات لغزش گردون - با کاف فارسی آن هر
 ستاره صفت زده که متصل یک پایه نبات لغزش
 کبری اند که ان فی القنیه قول این هر دو ترکیب
 مختصر نبات لغزش گردون است و نبات گردون
 بمعنی ستارگان آید -
 بن و امان شهرستان کن - یعنی زمین انوار گاه
 خود ساز که ان فی مؤید الفوائد و در قنیه مذکور است
 در مراقبه بهش و ادوات هر دو معنی جمع کرده است
 زیرا که گفته است انی مراقبه کن قبل در زمین غیب
 کن ان قول بمعنی ترکیب نیست سخن زمین شهرستان
 ساز و معنی شهرستان اینجا که شب بستر است گذرگاه
 و حرم خانه سلاطین خوابگاه است یعنی قنات
 بکن بجای شهرستان بدین -
 بن و امان - بالضم معنی زمین و فعل امن

که ان فی القنیه -
 بند جان - اسیر محبت جان که ان فی القنیه
 و قیل بند جان عشق و محبت است نیز خیال
 بن و نذران - یعنی فرمانبرداری کردن کمال
 قنایع و ذخیره که ان فی الشرفنامه و در قنیه بمعنی
 قصد و اراده است و مرصع بودن بچرخ -
 بنزدین - بستن که ان فی زفا گویا -
 بنشاختن - با خار موقوف بنشاندن -
 بنگران - بمعنی مکران است و آن بهنج و نیز چرخ
 دیگر بود که از تکیه طعم حسیده بر نیاشده باشد -
 بگشتن بضم گم و سوم و کاف فارسی بنشین
 فرو بردن چیزی که ان فی زفا گویا و در ادوات لغزش
 باست و قیل بضم کاف -
 بگشتندن - بالضم و کاف فارسی چا وید و کاف
 که ان فی زفا گویا ایضا -
 بنوان بنین - کلاه پسران بالضم و قیل بالفتح
 خرمین بان یعنی نگاهبان خرمین -
 بنیا و برنج نهادن - کنایه از بی ثباتی و
 ناپایداری -
 بوان - بالفتح نام ولایتی است که مویر و نادر
 در اینجا بسیار باشد و بوان بالفتح و لغزش معنیست
 در ملک فارس که ان فی الصلح و بوان بکسر در عربی
 ستون و بوون جمع -
 پور و ستان - بالضم و با بار فارسی استم -
 بوستان - با و او فارسی و سین موقوف

جاییکه در میان گل و میوه های خوشبو می باشند
تباری برستان گویند. و چون با کاف تازی و سن
مکسور بود معنی آن ستاننده بوسی و بوی را برستان
که کذا فی زفا گویند.

بوی شکسته است. کنایه از بوی بدی که درین بر
بوی قلمون. حابه است که در روم با بوی زان
برنگی دیگر نماید کذا فی الادوات و گویند که بخت
دار و در این دیباچه شش است و در قتیله است که
جافوریت در ازوم که بنده شش گرگت نامند و نیز
در قتیله است بوقلمون آفتاب پرست و حابه
و تسامع است از جنگی شیخ المشایخ سلطان
قدس الله سره الغفر که آن جافوریت مثل حربه
اما از آن بزرگ میشود و رنگ وی بنایت خوب
میشود و بهر ساعت برنگی دیگر نماید و وینموده
شده است که پرنده است در کوه های بلند
رنگ نماید و گویند جافوریت از حربه است
بزرگ که برنگهای گوناگون نماید و صبح برنگی دیگر
و میانه روز برنگی دیگر و شب برنگی دیگر خاچه
در عهد ملک شمس نقطه بهاء انرا سیاه آورده بود
و الله اعلم اما در عقاب فارس هر چه و هر که بیک
نماند آنرا بوشلمون گویند.

بوکان. بفتح زهران که تباری رحم گویند.
کذا فی الشرفنامه و در لسان اشعار بوزن و سخته
چو گواشت و این مثل است اگر چو گوان جمع چوک
باشد پس با هم باشند و اگر چو گوان ملایم گوی بود

پس بفتح باشد لیکن در نسخه که نزد کتاب است
در آن برعبارت نقطه است و برهم نغمه است و این معلوم
میشود که کاف فارسی است لیکن اگر فتح باشد
که او کاف فارسی است یا تازی.

بو یا دران. نام دارو نیست که آنرا بهرجه
نیز گویند کذا فی القتیله.

بو یا دران. بحدف و ال مبتدا و در زون گویا
بو یا دران و بو یا دران نام دارو نیست از رستنی
تبارش قیوم گویند و آن همیشه سبز باشد.

بو یمن. زلزله و در بعضی نسخه ادوات بو یمن
مرقوم است اما اغلب خطای کتاب است.

بو میون. گفته شد کذا فی القتیله.

بون. بالفهم روده گویند که سرگین در نوش
بود و همان بوکان مرقوم که معنی آن زده است
و در عربی بون بفتح افزون آمدن و فضل و عظم
بو جهان. از اسامی سبزه فارسی است همچو دکان
و بهمان معنی بچه دان و زده ان آمده.

بویان. بوی گفته شد.

بوی بردن. کنایه از اندک اخلاص بر چیز یا محلی یا دکان
بردن و چیزی شنیدن.

بویدان. ظرفی را گویند که بدان چیز
از عطریات کرده باشند.

به آفرین. نام خواهر هفتصد یا برکت است
که او را اینا شاپه اسم کرده بود و در روایتین در
محبوس و شته بعد از آن اسفند یا را اسفند گرفت

و ارجاسی است آفرین را نجات داده کذا
فی الشرفنامه لیکن معنی ترکیبی نیکو تجسید است
بهما بان - بالفتح وقت بهار -

بهرام جوین - باجم فارسی نام لشکر هر
من نوشیروان و جوین سبب آن گفته است
که دراز قد بود و فریبی نداشت -

بهرمان - بالفتح گل معصوم و جان نیکین حیرت
گیر من - باکاف فارسی و باکد ز نایب میر کاس
نیکو اختیار کند و یک سیم راسه کند تا پیش
ناقد و نقاد خوانند -

بهمان - از بندگی شیخ واحدی بالفتح محقق
و مشهور لکهرست یعنی از متالاج فلانست و نیز
بهمان بفتحین بمعنی آن فروع باشد -

بهمین - بالفتح نام دارویی که بر دهنوع است
سرخ و سپید برای دفع باد و فریبی و قوت باه
برندش بهندش بگنده خوانند و دوم درازنا
و مدت ماندن آن قباب در برج دلو و نیز نام بادشا
ایران زمین که اردشیر و اسفندیار نام داشت
و بهما دختر و شکوه این بود یکصد و چهارده سال
ملک اند وقت مرگ تاج و تخت آن را داده و
نام حصار است کذا فی الشرفنامه در علمی مذکور است
که بهمن ماه را گویند و در لسان اشعریست که نام گل
آن دو نوع است یکی بهمن سفید و دیگری بهمن سبز

پهمن - بفتح و یا فارسی بمعنی عسکری
بهمن بکشتن تو اگر می یافتن نیز تاج بهمن

بنیا گن - یعنی پسر کن ضد غالی -
بیابان - طائفه اند که اعتبار ندارند و ایشان
نزارند کذا فی الادات -

بیابان - معرعت که درشت است -
بیان - بالفتح و یا کذا اشکار شدن و توضیح شدن
و در فارسی جانوری است منده و شمشیر کذا فی القینه

بیشتر - عا جز شایع و ماندن کذا فی زنگنه

و بمعنی بی شکستن و بی شکستن مرکب است -

بیجمن - نام شهر است که گوییم گوییم و در شام
بیج سوسن - معروف است بهندکشی و بیجی گویند

بیدین - با بار فارسی و دال موقوف و رشت

بیدیم مردان - بی و عار و لیا یان -

بیران - بالفتح نام سر لشکر و فراسیاب و قیل

با بار فارسی و کیفیت آن در شرفنامه مرقوم است

پروزلن - بهندوی بازده گویند کذا فی الفاتح

پیر وین - جان برون مندر وین -

بیشتر - با بار فارسی نام سپهر که شاهزاده

ایران زمین بود و خواهرزاده رستم که ناشق

منیره دختر فراسیاب بود و میگفتند که شایع

در کوشک منیره در اندام فراسیابش گرفت و چاه

بندان و او چون رستم شنید شب چون بزنگاه بانا

ز و نیز در خلاص داد -

بیستون - با بار فارسی نام کوهی که منیر را

در کندی آن کوه بود که موت شیرین شنید
خود را از بالای آن کوه افکند و پلاک کرد و
تسامع است از بعضی خراسانیان که روایت
صحیح و مشهور است که شیرین چون شنید که فرزند
بدین حادثه مراد و هم خود را از انجا افکند جان
داد اما این روایت مخالف روایت خواهد بود
گنجویست رحمة الله علیه زیرا چنانچه از کوه
شیرین خود را بر تربت مشر و کشته است این است
پنجه یکن - بالفنم یا بار فارسی سنگه شکر محمد
کون و حیل سپر افکند که ساز -
پنجه شدن - بالفنم یا بار فارسی که بخت
پنجه زدن - بالفنم یا بار فارسی مخوف کردن
بست و یک گریبان - همان بست یک
یک که گذشت -
بیسن - بیا بار فارسی حمله فتوح زهر قاتل -
بی سخن - بیا بار فارسی یعنی بیشک که افی القینه
بیسران - بیا بار فارسی از آن که تربت از مار
و درینا فته باشند کدافی القینه و نیز آنکه در
ایشان کسی نباشد اسی صاحبی و معینی بیا و در
پیشگی و لشکر - بیا بار فارسی و شیرین مجبه
نام مروج بندگی خواهد نظامی و نظیر فایا بے
قدین قدر سرها کدافی القینه -
پلنگان گور افکن - اسی مردان دین و
زور آور و پهلوان -
برزوان - نفیختن بر حین -

بهکن - بافتح یعنی بکل است یعنی زن تازه و جوان
پهلوان کردن و پهلوتی کردن - کلابا
بافتن یعنی گریختن -
پهلوان دادن - بافتح و بیا بار فارسی گردانیدن
پهلوان دادن - بافتح و بیا بار فارسی گردانیدن
بریفه زدن - آفتاب -
بی قطن - نام مردی -
بیگانه گان - بیا بار و کات فارسی جمع بیگانه
یکه ان - اسی بی یقین -
بیلقان - بالفنم یا لام موقوف نام مقامی که
خواجہ میرزا بیا بی شاعر از انجا بود -
بیا رستان - بافتح و بیا بار فارسی که در آن بیا رستان
چنانچه گلستان و نخلستان زیرا که این لغت
مرکب اند و چون ترکیبی کنند که سرین با قبل
میدرند اما فتوح را جعتی یافته نیستند -
بیمه غران تر و امن - آن صاحب نعل که خاق
باشند کدافی الاصطلاح الادب اتقوا این کتاب
از کسانیکه باینکی ندارند و در کدافی و ایشان
بدترین انسان اند و بیا چکی که خیر بیکی ندارند
اور احتیفت در عذاب است -
بی نمکی کردن - کدافی از نمکی و بی نمکی و بی نمکی
بی نور کن - اسی بیا ران کدافی القینه و نیز
معنی بی آب کن و در شانی و در کن -
بیو گندن - بکاف فارسی بیگندن کدافی
میرزا شکر - بیا بار -

فصل فی الترمکی

با من - سنگ وزن -
 با ن - مست -
 بتور کان - پیدا آورنده -
 بجن - بکسرتن بوزنده -
 بدین - بضم کیم و فتح دوم نشین -
 برین - بوشقی -
 بر قن - بالضم ت -
 بلین - حبس -
 بلد خن - بضم کیم و کسر سوم خ -
 بلین - بضم ی و سین باو -
 بلشن - بضم کیم و سوم شفا -
 بوکر دن - بضم کیم و چهارم و سوم گوهر -
 بکون - امر و -
 بوین - گردن -
 بنیکان - بکسر کیم و سوم پیدا آورنده -

باب ل و او

فصل فی اعرابی

بطه - بالضم و زنگ -
 بزرگ و - تخم و رشاک که بپندی کنوب گویند
 باو - بکسر کردن و نایدن -
 باکو - نام شهر است و قبل نام قلعه است لاکو
 که بغایت بلند است -
 بدو - بکسر نمودن و قهر کردن -
 بقو - جرم و خیانت و بغاوت کردن -

فصل فی الفارسی

بسویضتین آرام یافتن بپیری و پیش گرفتن
 با کسی بلکه وجود او سبب وجود چیزی دیگر باشد
 چنانچه بعضی موصدان میگویند که وجود عالم بر تو
 وجود بار بقی است او بذاته وجود ندارد -
 بولیو - بدو و آواز دهد -
 باورو - نوعی از خیا که فی اشرف نامه و زنگو یا
 مذکور است باورو هم تو خیز است که تباریش
 باورج و بهندونی بری گویند و ایضاً در ادب
 گفته است نوعی از خیار که عرب باورج خوانند
 باوکیسو - یعنی غلظت گیسوی مصطفی است
 علیه السلام که فی مؤید الفوائد -
 باره افیون درو - اسی نقطه سیاه در کفانی لاله
 بازو - بار تر قش و دیوار حصار که فی اشرف نامه
 و در علمی گفته است که این لغت ترکی است -
 باکو - با واد فارسی نام شهر است فی اشرف نامه
 و در علمی گفته است نام قلعه است بالای کوه بغایت
 مرتفع و بلند و در قلعیه مذکور است از میران سید
 ناصر الدین خراسانی سماع است که نام شهر است که
 در آن فرزندان امیر المومنین خزه رضی الله عنهم
 عمر رسول الله صلعم با و شاه بودند -

با یو - پدر بزرگ قلندران و زنده پیشوا
 و صاحب کشف الاسرار گویند که از شاه عادل
 بنیر شاه لغت اندوئی هم سمیع و ابر که قلندر
 و با یو قلندر این بر و در قلعه شاه لغت اندوئی نام

با لیس و - بفتح مزه اند و رار و او یعنی بکشتن
کذا فی التا تاریخانی -

بالوسخ که بوز وی مگویند و قیل و او فارست
و در اوقات باینیز فارسی است -

با فو - عروس یعنی آوند گلایب شراب شیر استحال کرده
مقو - بفتح و الکسر و بر وزن و آنچه در گلایب

و قیل ثبابتندی که بر ستر تازیانه و عصا و شال آن
نهند و در لسان اشعار بر معنی بوزن لثو که بدان

بچکان باز اند آورده است و آن واقع گفته است
بکس قاف و فتح میم و فتح تفسیر بدان کرده است

گویند و توان رنگ دراز که بدان و او و شال آن
بگویند و باینند تبارشش متع نامند -

بچه کو - با جمع فارسی حرام داده تبارشش لفظی
خواهند و زراعت کننده -

برزه گا و - با کان فارسی آن گا و که بدان
زراعت کنند و جفت رانند -

بر شاخ آهو - یعنی و حده دروغ و معدوم را
موجود نمودن بدروغ و خبری بی بنیاد و کذافی

الاصطلاح الادات اقول این ضرب مثل است
جائیکه حصول مقصود ممکن نیست و وصول مراد

ستدرست زیرا که شاخ آهو خالی از برگ است
و حاصل از آن خار فاست و بسبب نفرت و خش

او خود وصال و شاخش قریب محال وصال آن
درین مصلح عبارت عاشقان بر شاخ آهو

و این بعضی ترکیب است -

بلو - بفتح و الکسر از مودن -

بولو - بفتح و ابر و بار فارسی یعنی یکی
فوک را گویند -

برمو - بفتح خانه و پیش سرای جدا گانه -

پیر و - بفتح پسر مقتدی -

پیغو - با الکسر و ببار و او فارسی خوات چاک است
که هنوز مسکه از بیرون نیاورده باشند -

پیو - با الکسر و ببار و او فارسی کلونج -

بختو - هر چند غنده -

بشنو - ای بکن -

بولو - کثیر یعنی بسیار -

برمو - بفتح بظار و الید و معنی زنبور شکر است
بر تو - بفتح خانه باریک کذا فی الفیه و الله

و در زفا گویا یا بار فارسی است -

برو - بضم تین معنی ابر و کذا فی حاشیه زفا گویا
برخ زنده نام او - یعنی فکرش نکند -

بجو - بفتح یکم و ضم دوم خمین -

بو - بفتح و التشدید بگاه آگنده باشد پوست
شتر بچه که در دست کشیده گاه و چران بر کنند

و پیش ناله براندا و اند که بچه او مرده و شفت
و مراد آنه بلید بعد شیر بد -

بناشتی رو - ای خوب و نو بصورت خوش
پس و - رنده پس گویند که پروی کنند و باشد

پیشرو - باد و م فارسی و سوم و قوف چهارم
مفتوح بسیار رنده و امام و مقتدی -

فصل فی ترکی

بارو - دیوار حصار - کدوای -
برای خور - آرد گاو -
برخو - باغی که گاو -

باب الف

فصل فی العربی

باقله - غله ایت که بهند میشو و ابرو انداخته
بازغله - طلوع کننده -

باکره - زن ناییده و در تاج حسن ابرو را کاش
باکوره - هر صیغه نخستین که برسد -

بختیه - بالقصیر نام فی معشوقه بختی -
بداره - پوست بره و ترغاله شیر خواره و دره بره -

بدعه - نو آید -
بدیهه - مثل البذات به بالفتح بی اندیشه آمدن سخن

دنگاه آمدن سخن و سخن بی اندیشه و فورا
بذرا لا بخره - بدانند کذا فی الطب -

بذافه - حال پیش و پیش گرفتن که اند شدن
بر که - با کسر چاه خرد -

بشبهه - بیرون پوست مردم و آنچه ظاهر شده باشد
بشماره - با کسر مژه و مژه دادن و کوه و بالفتح شاد

شدن و شاد کردن و تیر بالفتح مانده روی شدن
دخوش مع شدن و گلو گیشدن طعام و بی طعم

شدن و خوش آید و شدن -
بصاعه - پیاده کالاکه بفروختن ابر مستند -

بقعه - بالغم پاره زمین -
بقره - کردیه -

بقعه الحقیقه - گیاره بیت مانند سیر -
بقعه الیه و دریه - بنال الذی بان گنایا و بنالون
بقیه - بازمانده -

بلبله - کنده با بیره یعنی مشرب و نیز مرده -
بلاده - کنده و بن شدن -

بلیمه - جمع بلا و در قنیه و شرکه و جالبیه و بن صافین
بر سر گویا و پیلوی گور خداوندش می بستند و آب

و صفت نمیدادند و یا خمر می کردند و در آن آنرا
می انداختند تا آنهم مردی -

بیت اشقه - سخن
بوتی فقه - کنیت ابو بکر صدق رضی الله عنه

بهر طه - بالفتح مع تشدید الطاء و بالضم الف مرید
و بالکام و آرد و با و به و کفای و الصالح شاید این مرید

بارقه - ابرو و مشیر -
بسیمره - ستم و کل ابره الاربع من دو اب لب و ابجر

بینه - خود و ضایع و ضایع آدمی و میان هر چیز
و میان هر سازی و اصل قوم و جاحمت مسلمانان

و بینه با کسر نام شهر لیت -
بینه - بالفتح چای و عهدیه با کسر کلید از میان

بینه - گواهان -
فصل فی الفارسی

با آهن فسرده - ای با آهن بی هنری و بی هنری
دستگاری کند فی القنیه و معنی ترکیب با آهن و چوب

که در درخت انداخته و نرخی انداخته -
با نچه - نرکه -

با بوی نه سبزه است که بتازیش از قنوجان خوشند
 و نیز سنگوفه که بتازیش با بویج و مهندایرم سار
 و سوپهل و کوبیل نامند -
 با جنامه - با جیم موقوف کاغذیکه از پنج خوشی خوشند
 با حصصانه - سخن مبتدیان را و بچکان که معلما
 صبیان بچکان را گویند -
 با خفته - با خاد موقوف را می که در غیر دریا
 در آمدن در خانه بود و نیز گذارده چهار پهلوی
 بابا به فارسی کذا فی شرح قنانه و در ادوات معنی آن
 راه مطلق نوشته است و معنی پروانه نیز
 مذکور است و معنی حجه و کمر نیز مسطور است
 و در لسان اشعار گفته است باخته بوزن نامخته
 بر واره - بشکله یعنی آنکه از غیر راه جدا آمدن باشد
 با خه - جانوری آبی در غایت شهرت که از نهنگ
 و کشت نیز گویند و مهند کچه گویند -
 با و ابله - هلاک کننده و در ادوات است که آنرا
 با و اوله باد و لوط خوانند -
 با و افرا - با و افرا که با عقیقت جزا و کافا
 با و امه - آن خرقه که از پر کاله های سه گوشه
 یا چهار گوشه فروخته و کرده بدوزند برای نشان
 زیباتر و نیز چسب است از ابریشم کینه و در شرح
 مخزن آورده که بخیه منقش را گویند که بر جابه
 زمان و کلاهها که دکان زنند و پیشه سازند مثل
 با و اوله - همان ابله مرقوم یعنی با بویج -
 بو ویر - با دال موقوف گیا هست که چون

برگهایش خشک
 شاهره نیز گویند که
 با و روزه - با دال موقوف با و او فارسی
 هر چه آنرا اکثر یکبار بسته باشند و نیز جا که هست که
 بتازیش بذله خوانند -
 با و رول بویه - با دال موقوف همان با و رول
 با و ریسیم - با دال موقوف فارسی آن گروه
 چرمین که میان سوراخ کرده برستون خیمه بستند
 نیز چرمی مدور که در دوک بود و بتاز می فلک گویند -
 با و رنه - با دال موقوف همان با و رول
 با و افسره - چوبی تراشیده را گویند که بچکانش
 رشته در آن گذارند و در کشاکش از غنایم کش
 و آید و صدای اوزان ظاهر شود و بندش را بپایند
 با و ه - شهاب -
 با و گانه - با دال موقوف و کاف فارسی در چینه
 چجه کذا فی العلمی -
 با و هراه - از خدمت امیر شرمال بن حکیم حقوق
 که در شهر شیراز هفت هشت ماه متواتر اقبال
 و زوایان بنایت لطیف و موافق مزاج خلافت
 با و هرزه - افسونی که در زبان برای خواب
 صاحب خانه و منند کذا فی زفا گویند -
 با و یه - خرابی و این را با مال بید نیز خوانند
 با و مهره - مهره مار را گویند -
 با و رزه - آشکارا -
 با و سه - نوسه آنکه درست که پیا میشود

بابرگاه و بابرگاه - کلها بابر موقوف و کاف
 فارسی نوعی از خدام مراتب سلاطین و ملوک و بجا
 بار و اون بادشاه و نیز سینه زنان -
 بابرنامہ - بابر موقوف لقب نیک نهاد
 و قفا مکرر و منت نهادن -
 بابرہ - اسب تارکی و نام شهر و مشهور شده و
 مرت و کرت و خمر و الای او و سوی او و نیز دیوار
 عصار و ابیض بابر فارسی پاره رشوت گذار
 الشرفنامه و در تاج اسامی بابر و ترمیم شکل با لکسر
 آورده گفته است و يقال امرأة ذات شکل اما
 در مقام یعنی باب و حق یافته میشود چنانچه کوفی
 ملک و بابرہ فلان یعنی در حق فلان مرحمت فرمود
 بابرخواه - بابر فارسی موقوف با جنان گذار
 بابر و کشاوه - یعنی نیازمند گذارنی القتیله
 معنی ترکبیطا برست -
 بابرہ - چوب دستی -
 بابرچیچہ - باجم فارسی بدایچه بازی کنند و مسخره
 یا سمہ - سیاه و کذا فی القتیله -
 یا سمہ - کبر سر سوم یعنی زمین کشت در ابراس
 سیاه روی گذارنی القتیله -
 یا شامہ - سر و پیش چون دامن چادر مثلاً آن
 یا شگونہ - یا شین موقوف و کاف فارسی
 بابرگونہ و بابر گردانید که تباری مقلوب خوانند
 و در قتیله یا سین مملکتی تختین مملکت است -
 یا شنامہ - چنانچه باینکه که از ابا ناپهیر گویند

باشه - نوعی از شکله که عربک نرا با شق گویند -
 یا نغ پستارہ - ای یاغ پراز کلمای شکفته -
 یا نغہ - آن تخت که از محبت دیگر متولد شود و
 در بیدگاهها مردم و بگر کردن و گلو و حلق مثل
 علو که کرده چون بختیگره کرد و ریم برون آید -
 یا لشیچہ - یا بجم فارسی یا لشت خرد -
 یا لوانہ - بوزن باد خانه مرکبی است و در آن
 سیاه و سفید کوتاهای بر درخت و دیوار نشینند
 و اگر بزرگ نشینند بدینواری پروکافی لسان الشرا و در
 شرقا بیهیم فی بابوا یا یا خلی مذکور است چنانچه بیا
 یا لواه و یا لواه - پرند است که آن را
 فرشتگان مند و عرب از اخطاف گویند که آنی الا و
 و در شفا یا لواه بید گویند یا لام موقوف و
 کسود و مرتکب است همچون کجنگ سپید و سیاه
 کوتاه پای بر درخت و بر دیوار نشینند چون زمین
 نشینند بدینواری پروتباریش خطاف خوانند و
 قیل یا بابر فارسی و در لسان الشرا مذکور است
 یا لواه بوزن حال دایه با شافت لفظ حال
 افرا شک قول معلوم شده که هر لفظ شکر است
 یا بابر و بکاه - ای وقت هیچ گذارنی الا
 یا بمر زمانه - آسان -
 یا نکب القند بکرات یعنی با نیک ناز -
 یا بمر شمرده - ای یا بمری نهری در روی سنگ
 یا بمر - شوق و پشت و شوق افزائی -
 یا بمر گندنا بستره - بابر و کاف فارسی شمرده

سیاهی اندر آمده - ای باغشیرین بختاوه کز الفتن
 بشنخ و ترش صفا ده - ای بر شداد صابرو
 بر غمت رزق طیلان کثیر بر قضای حق قاضی
 رهنی باش قناعت کن کذا فی اللویة القلویة
 ای بصائب نقر و خنجر و نری روکار رهنی باش
 بشکوه - با لشم بختاوه -

بسته - بالفصح تا باشد و هاجده اخیر که گذشت
 یعنی آن سنگ دراز که بدان و او و مثال
 آن کو سینه تبارش می کشد و در لسان اشعار
 بمعنی تیغ مذکور است -
 بتاره - چیز است جار و باندرج بیکان راس
 پاشه - جان باشد و زیران -

پشتمه - زمین نرم -
 بتیاره - جاکس و کرم و آن را شمشیر و
 با محبت کذا فی الشرفنامه و الاموات یعنی حرف
 دوم تا قشمت است که آنرا چهار صد گویند و
 و سوم یا چهل که آنرا ده نویسنده اما در لسان اشعار
 بوزن سیمانه است یعنی بتیاره بر عکس آن
 بتقدیم یا تکرار بدو نقطه تخمینیه است بر تکرار
 نقطه فوقانیه است -

بجایم عدل دیده - یعنی اندک و کم بوده -
 بچکان دیده - با دوم و سوم فارست
 قطرات اشک -

چکانی نمکند - یعنی مذهب کذا فی اللویة
 و نیز خوار شده و خوار کرده و بر زمین نکست

بر زمین زوده - بمعنی مذهب و عاقل -
 بخت مزوماوه - یعنی بخت که اقبال او را
 نباشد و دوا می نباشد -
 بخته - بالفصح میش و هر چیز که پوست باز
 کرده بود و شیر و نه فریه و برورده -

بختوه - بالفصح و قیل بضم کیم و سوم برق و
 قیل بفتح با و نون و در دستور بختوه بالفصح و
 و با برضوم معنی درخش مسطور است و اندک نام
 بخورشایشه کالفصح چیزه از خطرات یک جا
 آب و یا بشریت تکرار که در شیشه میکنند و کبر
 بر آتش دهند چون دود از آن بر می آید بر محاسن
 مضر شود -

بجذیده - بالفصح پنجه و پشم بزوه از هم جدا کرده
 بدراکه - بدانند و ششم الووه و ترا که مثلاً کذا فی
 بدرقه - بالفصح راهبر -

بدره - بوزن صدره درختی است که بار ندارد
 کذا فی لسان اشعار -

بدره - بفتح کیم و سوم بدول -
 بدوانه - ای بدولت -

بدره - بفتح تین و حقیقت که بار ندارد و با بضم جابه
 سخت کشته و سوده که آتش در زود و گیر و گیر
 نرم که زیر حقیق نمند و قیل بهر و معنی یا باز ناکس
 بالکسر و تشدید قوت پاک و توانائی و الطیب و
 بالفصح نگاه آمدن و بی اندیشه آمدن -

بذله - بالکسر و اضم باذان مجرعه عربی جابه که یکبار

و هر چه بسیار بکار بسته شود و جامه که ناپاک باشد
و در فارسی لطیفه و سخن و غنچه و گلشن خوانند
نیده - بالفهم گوی ساخته و در عربی پانچ و پانچ
بمعنی بل -

بذریه یعنی یکم و کثروم ذال منقوطه و مکتون تریه
یا بمعنی زن بد زبان و این لغت در عربی فارسی و
پراوه - بالفهم سونش هر چیزی یعنی سرش
کذا فی القنیه -

بر آورده - یعنی حصار بر آورده -
بر باره - بالفهم حجه که بالای حجه دیگر سازند و بنا
بافته بمعنی سخت گذاشتن الشرفنامه اما در ادوات
بمعنی اول فقط است لیکن بر آورده را مترادف
باخته آورده است -

بر بسته - یعنی دو تهنانش جاد و هر چه بقیه اید
و مندر بر بسته چنانچه گویند بر بسته و دیگر بر بسته
و دیگر بمعنی چیزی که بزرگتر از آن دیگر است و بسته
اسی از خود بسته باشد و دیگر است -

بر چینه - اسی بر چینه گذاشتن القنیه -
بر چینه - یا با دویم و چیم فارسی یعنی پرده و در هم شد
بر بسته - نام مبارز ایرانی -
برج خوشه - اسی برج سنبه -

بر چین گاه - الفتح و جیم کاف فارسی که گاهی فانی نام
بر دعه شهرت بر دعه که کوه قنوق -
بزده - بوزن خرد شده گویند که آنی لسان
برده - بوزن کرده اسیر گویند -

بر بسته یعنی گیاره تنه دار و غیره و در حدیث
بر زده شایخ و ساخته بلند شده و بر الیده -
بر زده - بالفتح شایخ و زخت و قیل پالیه -
بر گشته - بکسرتن بریان کرده -

بر قه - بالفتح شهرت شام -
بر کمر کوه - یا با و فارسی یعنی بر میانه کوه و بلند
کوه و قیل تا آسمان چهارم -

بر کته - بالفتح و الکر کوه آن عطر است
و قیل پاکان فارسی و اینها با بار فارسی میسر
خوانده اند و این اصح است گذاشتن الشرفنامه و
در لسان اشعار سر کته بوزن سلسله است -

بر که - بوزن سر که آنگیزه خرد گذاشتن و فرنگی مع لانا
رشع الدین عقیق و بالفهم مرغابی است -
بر یایه - یا بکسر جان بر یایه مذکور -
بر خنیده - الفتح یکم و سوم قرزند عاق و نافران
و مخالف و خود را می و عاق و عامی شده -

بر مونه - بالفتح نوعی از کالت در و دیگران که بدن
سورخ گفته -
بر نامه - بوزن و معنی نامه -
بر نامه - بوزن گلخانه یعنی خانه گلین گذاشتن
لسان الشرا -

بر ناه - از بندگی شیخ و احدی بالفهم محقق است
و خلق اینی بالفتح خوانده جان بر ناه یعنی جان
و ظرفیت و غنچه بی چنانچه گذشت
بر سنج شماله - باشین موقوف بندگی مخدوم ساج

موسد افضل

بربر بود که در شیر و طبخانی مخصوص بر سر راه بود
 برنج را در در شب بخفتی و در اینجا فانی داشته و
 شعبا با افزونته بردست کرده فریاد کرده که
 بیا بچ شاد و این بیت خواندی بدیت این شمعها که
 در دل سجاد بر فروخت از بگزارا و برنج شاد
 بود و گدافی العلوی

بربر واره - بالفتح همان باخته یعنی فلک مرقوم
 گشته یعنی راهی که غیر استعاره در آمدن خانه
 بود کدافی الشرفنامه و در لسان الشعرا گذشت
 بر واره بالفتح بار بار جمله حجه بالاترین و در ادب
 بدان هر دو معنی و معنی گذاره چهار پهلوست
 بربر و قه - فتح اول و سوم گویای است که بخور
 آن حکم گوشت در کند

بربر و ازده - آن آتش که پیش عروس برافروزند
 و نور دینی که پس از رفتن قومی یا در عقبه میزند
 بر و زده - بالفتح سازه قماش اسی بد و در ادب
 بابا فارسی یعنی آنچه جامه و سیله قماش است

بربر - بالفتح بچه که از ادبی گویند و تابانش
 حلال نامند و آنکه حلو آن میگویند غلط است چه
 معنی آن مرد فال گوی است و مردی که کابین
 دختر آن بتازد امارت و اهل العرب حلو آن را

بربر است و نیز با رای شده آید
 بربر تا غمته یعنی یکجا جمع کرده و پیچیده چنانچه
 چندین یکجا جمع کرده پیچیده تا یکدیگر بیاورند
 بربر - را بگذر کدافی الدستور

بربر - بابا فارسی یعنی آن که فانی و فانی
 پیر تشیده پیر نشان پیر نشان کرده شده و پیر نشان
 بربرین واره - اشارت بکوه خاکست فکانه
 بربرین سفره - اشارت بسوی فلک افغانی
 اقوال اشارت بسوی دنیا و برکت و نیز بالاترین
 بربرین یا کوه - سایه پادشاه بزرگ و معنی ترکیبی
 بزرگ و بالاترین پادشاه بزرگ کدافی الغنیه
 و نیز اشارت ست سوی شاه

بربر غاله - بچه بزرگ در هند و ایران گویند که
 که تبارکش جدی خوانند و نیز بچه گویند که
 برزخ - بالضم آنچه بر شاخ درخت افکنند
 تا از گردنباری شک که نگردد و در دستور مطبوع
 آنچه از شاخ برافکنند

بربر گله - بالضم با کاف فارسی یعنی گله بزرگ
 بربر بچه - بالضم با کیم فارسی همان بر غاله مرقوم
 بربر - بالفتح کمره آن الان بربر

بربر - زمین کپوره و میوه خوشبوی که در خواب
 بر لیشه - بالضم گنج دارد کرده و قیل حوت کیم
 فارسی کدافی الشرفنامه و در زبان گویا یعنی گنجاره
 و در ادب است گنج کرده ای گنجاره

بربر - بالکسر و بابا فارسی میوه است شور
 که با دست میوه میباشد و آنکه درین کشاده بود

آزاد است نشان نامند و ستاره برین مشرق
 و مغرب نیست لب هم میکنند دست بابا
 بالفتح ضد کشاده و در زیر نقش که عطاران بدانند

بسیخته فیهتین بهین مملتین و غین مجب
سازداری و مرساخته برای کاری -

بسیخته دست و دست زده شده و
لس و لاسه و بمعنی سوراخ کردن هم و در

بسیخته یعنی گیاره است که از اکیال الگ
بسیخته سوم و چهارم فارسی ساخته و قصد کرد

بسیخته و سیال کرده و بنا خن کندید -
بسیخته و سیال ساخته و پرداخته شده -

بسیخته و سیال که با الگ کباب و کباب و کباب
کذا فی الشرفنامه و در اوقات سیاحت

بسیخته - بهشتین یا حلی شده -
بسیخته - بهشتین یا حلی شده -

بسیخته - بهشتین یا حلی شده -
بسیخته - بهشتین یا حلی شده -

بسیخته - بهشتین یا حلی شده -
بسیخته - بهشتین یا حلی شده -

بسیخته - بهشتین یا حلی شده -
بسیخته - بهشتین یا حلی شده -

بسیخته - بهشتین یا حلی شده -
بسیخته - بهشتین یا حلی شده -

بسیخته - بهشتین یا حلی شده -
بسیخته - بهشتین یا حلی شده -

بسیخته - بهشتین یا حلی شده -
بسیخته - بهشتین یا حلی شده -

بسیخته - بهشتین یا حلی شده -
بسیخته - بهشتین یا حلی شده -

کذا فی الشرفنامه و در اوقات سیاحت
مرقوم است و در اوقات بکلیه بکتابت الله علم

بسیخته - بهشتین یا حلی شده -
بسیخته - بهشتین یا حلی شده -

بسیخته - بهشتین یا حلی شده -
بسیخته - بهشتین یا حلی شده -

بسیخته - بهشتین یا حلی شده -
بسیخته - بهشتین یا حلی شده -

بسیخته - بهشتین یا حلی شده -
بسیخته - بهشتین یا حلی شده -

بسیخته - بهشتین یا حلی شده -
بسیخته - بهشتین یا حلی شده -

بسیخته - بهشتین یا حلی شده -
بسیخته - بهشتین یا حلی شده -

بسیخته - بهشتین یا حلی شده -
بسیخته - بهشتین یا حلی شده -

بسیخته - بهشتین یا حلی شده -
بسیخته - بهشتین یا حلی شده -

بسیخته - بهشتین یا حلی شده -
بسیخته - بهشتین یا حلی شده -

بسیخته - بهشتین یا حلی شده -
بسیخته - بهشتین یا حلی شده -

بسیخته - بهشتین یا حلی شده -
بسیخته - بهشتین یا حلی شده -

بسیخته - بهشتین یا حلی شده -
بسیخته - بهشتین یا حلی شده -

بنفشه - باغ نم کلیست و نیز گیاه است که در بهار
روید سبز و کبود و اندکی بسیاری زرد و خردار شد
بر کوب و وجود چشم و گوشش نسبت کنند و قیل و کبر
بنفشه کرده - اسی کبود کرده -

بزرگانه و بنگه - کلاه با بلون مجروح و کاف
فارسی آنجا که رخت نمند -

بنوه - الفتح کیم خرم بهمان بنوه کورای دین نیر من
بنه - باغ نم رخت خانه کدانی الشرف نامه و
الفتح رشت که بکمان ده عمارت را برابر کنند -
کدانی الفتنه -

بنیقچه - بر وزن عقیقه خشک پیر من کدانی الفتنه
بنو ققه - باغ نم بوته کدانیها ایضا
بنو ته - باو و فارسی آنچه دروز و نقره و شال
آن بگذارند -

بوده - شده و گشته -

بور - باغ نم شکر نیک صافی و شید لسان الشعرا
شکر بجه مذکور است مثل مصری وقت و دلفات
آورده است بوداری شوره بوره باو و فارسی
نیز گویند و تیر شرابی است که ترکان و شراب سازند
پوسه - باو و فارسی همان بوس معنی خست کدانی الشرف نامه
پوک - باغ نم مختصر بود که بجای تنه آید بمعنی نگر
و در لسان الشعرا و زنگو یا بمعنی نگر که کلمه تشنه
سطور است و بغیر این آمده است -

بو نم - باغ نم اول و کدانی بمعنی آبشکی رفتن و
قیل باغ نم کدانی الشرف نامه باو و انانیت

باو و ایک قول کسر و میان کرده است قیل
دوم هیچ قصح نگریه اندام معلوم میشود که شایسته
قول دوم نسخ است -

بویه - باو و فارسی آرزو مندی کدانی الشرف نامه
و در لغات اطب است شایسته که بپندش و فارسی
نامند و نوعی از دودیدن که آن متوسط باشد و لیکن
استقال باو و فارسی است جمعی از باو و شایسته آن
سوار خانه - بارار و قوت بنای بلند آگونی
و خانه که در موسم بهار آنجا نشینند و اگر بار کسور
خوانند خانه بلند و برج بریان پهلوی کدانی و زنگو
بهانه - بافتح عذریا بگاه و ناپسندیده آوردن
و سخن پیورده نمودن و معنی واسطه هم آمده است
کدانی الفتنه -

بهاجه - باغ نم کیم و چهارم نیکو شدن -
بهسته - باغ نم نام کفیل و نیت و بافتح جوانی
و شادمانی و شاد شدن و نیکو شدن -
بهکنه - بافتح زن جوان و نازه -

بودله - بر وزن مشعل نام باو و امام عاصم که بی
اوقه از سبزه است رحم الله و نیز نام مرد از تیم
به - باکسر سوره ایست از ابی و آبی نیز خوانند
انند سبب بوی خوش و او دوازده شراب سازند
چون بیا رویه شش شفا یابد و شود قیل و نیکو و نیز
بیشتر از ان مشوق نسبت کنند -

بهرام - نام دینی و موسی خج و ابریم رخ -
بهده - باغ نم شش شش که بتا دیش حصه خوانند -

بلسته - بالکسر یا از آن می نویسد یا سوم کس و یا عدد و یا
بیضه و کلاه - یعنی آن بیضه که باز گیران در
کلاه شاگردان میدارند و یکی را میگویند که بیضه در
کلاه است بشکن و چون او بهر دوست در آن کلاه
دو میکند بیضه خواب میگردد و او آنکس خجل میشد و
تمام خلق بهنگامه می خندد و وزیر کنایت از سرست
بیعیانه - آنچه بر سر می چیزی بدینند -

بیگاہ غیر وقت و درنگ
بیکہ مشدہ

بیله - بالکسر قیل حرف دوم فارسی نون ع از
گیاه دارو زمین کشاده و خشک که میان دوش
آب بود و نیز ریم که از خون پیدا شود و نیز که ریم
که تخم از ریم است و بعضی بیا عربی هم گویند و
بابا و یا هر فارسی معنی زمین مذکور گیاه است اما
در لسان اشعار بوذرجمیه معنی ریم که از خون
مذکور در قنیه بلیه استج بوی دان یعنی سرطیه عطا
بیننده یعنی چشم دیده و مرم دیده و حسا
و موقوف و عاقبت اندیش

میوایه سیاه یا فارسی برون چیاره بنکیس و
غریب و تنه و بی قدر و بی شرف و بی لاف و
پیر کیه پیران کلوا تخمینان را شک سازند و بچند
بار هوز از آخر کلمه یعنی میوایه برون و بار عدد
ده هزار را گویند و اول درست ترست که
فی زفا گویند

بیوہ با اضع زنی کہ فطرت مرده و مرد کے غیر

کمززش وفات یافتہ باشند۔

بیدار و بیهوده کلاه پایدار فارسی نامی در
ما بطل می نفع دینی فایده و غیر جانبدار نیم سوخته که
بیخ کار نیاید و صاحب فاگیا یعنی جامه گراندا
آتش از روشد و باشد آدره -

فصل فی الترمی

برکۃ الفقیہ

بسمہ۔ ایکسپریس۔

بقیہ - بالضرر کو سال -

زیریں گناہ

کتاب فقہ تہذیب

سیر قولہ یکسر کرم فتح دوم و چہام یکبارہ
بریکہ بعض کرم سوم بزرگ

پایان

فصل في العزلة

بباری - نام خدای تعالی و آفریننده و شکوکار
و داننده قلم -

بابازی۔ باز اتم حجتہ یازی کہ بدان شکار کرستند
و معنی او و لعب به فارسی است و نیز یعنی بازی
و بازی و کست۔

باقی - از جنس محبوب گل افراسیم محفل کو
و تشدد لازم نرآید است -

ما از سرانجام این کار و محنت

نہیں کہہ سکتے تھے۔

ازین جهت که

بحری - آنچه دریائی باشد -
 بجنجی - بالشم شرشر اسانی قبل شتر سرخ سو
 منسوب است سوی بخت که آن نام پادشاه جیاس
 بود پادشاه بود -
 بدوی - بیابانی -
 بدی - بخش گوی -
 بری - بالفتح مع القصد یا آنچه در خشکی باشد
 در بری بالفتح و تخفیف بی عیب و نیاز -
 بشر حافی - بلکه نام ولی که پادشاه میست
 بوعلی - شاعری بود در کار خویش مستثنی
 که او را بوعلی و قاق گفتندی و نیز میگوید مشهور وزیر
 فخرالدوله پادشاه رسی که نام پدرش سینا بود و
 بعضی کسان گویند که بوعلی شاگرد لقمان بود و غلطت
 اشارات و عیون و شفا و قانون در تصنیفات او
 بود بحسب سکنیت غزالی علیه السلام -

فصل فی الفارسی

بابای سخی - نام جزیره است بران جزیره بدین
 که در اینجا کان زرد و جواهر است -
 بابای کوبی - نام مردیست که بسیار صالح و
 بیکو کار بود -
 بادخانی - نام چشمه است در تبریز که یکی از
 قرامی و اسمهان است گویند اگر اندک چیزی مرده
 در آن چشمه افتد با دو طوفان بر تپه نشود که آدم
 بسود و واپس آید -
 ابر و فراخی - اسی بخوشی باطن کدانی القیصر

و کیشا و گی مزاج و در ادوات است اسی با خوشی
 و تازه رونی -
 بادوام ساقی - اسی چشم مشوق -
 بادوام کوبی - سبش شمر فارسی مستمل از بادوام
 که در کوهها پیدا شود بغایت گرم و ترش است -
 بادوامی - بادال موقوف و بابای فارسی آب
 رونده و تیر کام -

بادوسری - محبت تکبر که در مغرور و کبر و کوش بود
 بادوخیسی - یعنی معجزه عیسی علیه السلام -
 بادویانی - یعنی نادبی که از جانب میں آید چنانکه
 حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله فرمود
 انی و جئت نفس الرحمن من الیمن یعنی
 بدستیکه یافتم نفس جان را از جانب من یعنی گویند
 مراد از آن خوابگاه او میس قری است و بعضی گویند
 همین بادویانی مراد است و آن بادوی لطیف است
 و بعضی بادوی مراد دارند و در اصطلاح ساکنان
 بادویانی عبارت از نفس و معانی است زیرا که
 روح طرف است و در شرح مخزن میگوید
 بادویار دوست -

بادوی - اسی باشی تو در حالت خطاب است
 چنانچه در معانی گویند بادا -
 بادوخیان و شتی - یعنی کثانی بزرگ -
 بارانی معر و نیز کلاه است که هنگام باران پوشند
 تا آب باران جامه را تر نشوند و آن طریقه دیگری
 بار خدای - بارای موقوف خداوند و در حال حسنی

بر صفتی که با هر فارسی اما چون امر آسانی باشد
 یعنی چنین باشد پس هستی و بسند هستی
 بسند و هستی یعنی شکی و اندک سعی آمده
 بیشتر می - سخن را گویند که علت شتر داشته باشد
 و آن نوعی از آسان و درم و درمیدگی و جوشش
 باشد که در بدن و اعضای آدمی بهرسد
 بشکارس - یعنی گشت و ذراعت آمده
 بشکولی - شور که انی الیه ستورا قول این لغت
 مرکب از ش و کولی است بیش معنی آن جلدی و قوت
 و سختی کش مرین باشد اگر بایر مصدیه باشد و اگر
 بایر خطاب باشد پس معنی آن بشکول هستی بود
 و اگر بایر وحدت و تنگ باشد بدین که با هر فارسی بیا
 پس معنی آن یک مردی بشکول باشد
 بشلی - یعنی بچسبی و در آ ویزی
 بصور نیم شبی - ای باده نیم شبی
 بطنه خراب زای - کنایه از صراحی شراب با
 بخله تری - کنایه از خجالت و شرمندگی
 بغدا و خالی - کنایه از شکم خالی
 بفتتری - بفتح کیم و سکولاد و م آنچه با فندگزار
 باشد و آن چوبی است که به هنگام بافتن بر جا
 زنند کذا فی القنیه و در لسان الشعر البفتری
 بر وزن اقتری بایر تازی هفت و هفت کارگاه
 با فنده را گویند و در دهان گویاست بفتری بفتح
 یکم و سوم کارگاه و در اوات ست کارگاه
 با فنده و آن چوب که به هنگام بافتن بر جا نهند

بکار آبی - بلاضافت یعنی بیشتر بشنوی کذا
 فی القنیه و بالوقت معنی بکار میوه آبی
 بکدر پوشیده روی - گفت یا از شراب که
 آنرا هنوز از خم بر نیاورده باشند
 بکدر روی - یعنی بکار آبی است و آن چوب بیشتر بکار
 بکشی - بالفتح با کان فارسی فوشی از شراب بود
 از چوب فی نزد بتار شیش بنید گویند کذا فی القنیه
 از قمر تر می شود
 بلا و روی - نوعی از معونات که از بلاد ترکیب کنند
 بلبلانی - بفتح کیم و سوم طعای حست ترکان
 کذا فی الشرفنامه و در علمی یعنی علوی است و
 این لغت ترکیبی است
 بلبللی - بضم کیم و سوم صراحی و کوزه و ساغر و
 یعنی شراب هم دیده شده و نوعی از چرم بود که
 آنرا بسیار لطیف و نازک سازند و بالوان خیمه کرد
 رنگ کنند و صبی از زرد و آبی هم است
 بلند پیری - با چهارم موقوف و نیم فارسی تقاضا
 کردن و بزرگی موفون و ادعای متری ببلبل لغت
 کردن کذا فی القنیه اقول این معنی مصدیه است
 و اگر بایر برای خطاب باشد معنی چنین باشد که بلند پیر
 بلند گرامی - ای آنکه سیل بزرگی و عظمت کند
 بلند بی - بزرگی
 بنات انعش صغری - هفت او رنگ همین
 بنات انعش کبری - هفت او رنگ همین
 بند بازی - ابدال بر تو هم نام بازی که بازیگر

چوئی دراز و بزرگ استاده کرده طنابهای بنده
و بادگیره سبوی آب پر کرده بان طنابهاست
آن بازی را با اصطلاحات بندازی گویند که زانی
بندقی منجمی است بمقدار فندوق که آنرا تیر گویند
و رنگ آن سیاهی میند.

بن کوپی - با صفت باد و فارسی یعنی گیا ہے
بغایت چرب که از آب و آتش پزند
بنو کانی - با لفتح عربی که زانی القنیه
بوریا کوپی - کنایه از صیانتی باشد که در خانه گویند
بو خلامانی - کنایه از شیطان است
بوره ازمنی - شور و را گویند

بوستان گل شامی - با کاف فارسی منویر است
بوی - معروف که بازی رنج و بندگند
و احتمال این لغت و هم از بهر این است گویند
خوشبوی و بوی گند و اثر و کلامست چیزی را
نیز بوی میگویند چنانچه کوپی بوی از ان مانده است
که نایل و در بعضی نرنگ یعنی بهر و به نسبت
و در شرفنامه یعنی اسیر و محبت طمع و خوبی و در شرف
تیر بوی یعنی بادش

بوی سبایی - یعنی بهر آنچه در سبایی است
بوی بکیر نمج - یعنی تپا و طمع و از کلام است
بیر کانی - یعنی کانی است و از کلام است
بهارنگی - در لغت آنرا بیدار گویند که از کلام است
گویند که زانی الطیب

بهری - با کسر نوری و نیز جان بهر که از کلام است

بهرامی - یعنی رول ووری و خونریزی آمده
بهشتی - کنایه از خوش صورت و خوب رو و صاحب چوکی
بهشتی روی - بمنزله

بی تماشایی - یعنی بیباکی و کیس و شدن که
بیج گوپی - بیج گفتنی است که شبه کراش باشد
بیداری - با و تجانس فارسی یعنی ابر و پیشانی
بید طبری - با یکم فارسی نام درختی که هفتاد و شصت
و آنرا که بید نیز خوانند و چنانچه آن چون پیچیده است
و گل خوشبوی دارد

بیر زمی - یعنی شکر یا بیدگی سبک و خفک که در و بوی
بیر می - یعنی فرس و فروش و گستر و فی عماره
بیر بانی - اسی خاموشی

بیشکافی - مواجب لشکریان و ما بان نوکران و
هر چیزی که بجهت ایشان مقرر شده باشد

بیضه خاکی - زمین را گویند که زانی القنیه نیز
بیضه که اکیان بی جفتی نرمی اندازند که نایل
نیمگی و در بعضی زانی الشرفنامه

بیجلی - بی التماسی چنانکه گویند که التفاتی کردی
بیجی - معنی است که بغیر بودن باشد

بیلاری - پا را گویند

بیمه - یعنی مصابت و صلابت آمده

بیمانی - یعنی بوی و روی و بینه بی

بیمازی - کنایه از آمدن و عین نان باشد

بیکانی - یعنی عروسی آمده
باشی - محلی است که بزرگی و التفاتی که زانی

بی نیازی - توانگری و بی احتیاجی -

فصل فی التری

بارسی - دیوار حصار گذاشتن

یلبارانی - صلوات گذاشتن ایضا و الله اعلم

کتاب الیاء الفارسی

باب لایف فصل فی الفارسی

پارسا - با سوم موقوف پرین کار و دور از معا

و قیام که تباریش عابد گویند گذاشتن الفتنه

پادشاه - بادل موقوف سلطان

پادشاه - معروف که تباری رجل خوانند یعنی قدرت

و شاپ و طاقت بهم آمده -

پایا - باب را گویند که خلیفه وین حبیبی علیه السلام

پایا - یعنی ثابت قدم و دائم و همیشه آمده

پایا - صافی کن و افزون کن و صافی کننده

افزون کننده گذاشتن اشرف نامه و در قنیه است

یعنی زیاده شریفه و زیاده کننده و زیادت شود

و قبول کننده و فرمانبردار و سخن شنونده -

پایا - یعنی قائم آمده چنانکه گویند عرض پایا بسم

یعنی عرض قائم بسم است -

پایا - بلفظ تندرست و چنانکه و قیام را گویند

پیشش - یعنی مضائقه و دروغ آمده -

پیشته تدبیر را - یعنی محولات -

پیشته - قبول کننده و فرمانبردار -

پیشته - اخلاص گذاشتن اشرف نامه و در

پیشته پرواز است و در زفا گویند یعنی قصد

پروخت - پرویش است چنانچه گفتم بار بار

کسی نیست یعنی باک و التفات نیست -

پنج و عا - با سوم موقوف صلوة خمس -

پورسقا - نام مردی عالم ربانی و زاهدترین

پزدانی که مدعیان نام است و راه بر و خیر محو علی شقی

شده بود و در میان ختیا که چون آن ختیا که او را

حق قضا و قان گویند و او را پیشه طاعت مجوسیان است

معرفت وین سلام روزی که گویند بخت مقدم شد است

پرسی افسا - شخصی را گویند که برای تخیل چیز

افسوسه بخواند یعنی افسوس نگر آمده -

پسا - یعنی بسا آمده و آن شهر است در ملک فارس

پستا - بیکاری رفتن که قبل از آن شروع شده باشد

پنج پا - خرنجک گویند و آن جانور است که در گلی

قو آب هر دو می باشد و بتازی سه طاق خوانند و نیز

نام هیچ چهارم از دو و از ده بر وجه فلکی

پور سینا - همان بوعلی که گفته شد -

پور عذرا - در طالع یعنی شرابا گویای آمده

گذاشتن در الافصل -

پور عفا - یعنی دستان بن سام -

پوشا - یعنی پوشنده و پوشندگی

پویا - یعنی دنده آمده و رنده را نیز گویند -

پیرا - یعنی پیرانیده آمده و آن شخصی است که خیر را

کم کند بواسطه خوش آمدگی همچو دلاک و سر تراش

که موی زیادتی را بکند و باغبان که شاخهای باغی را

بهر و بجاوان شاخه و یعنی خالی نمودن خیر از غیب

و منقح کرده و بساختن و پروانختن نیز آمده -

پیر و چیرا - آسمان -

پیر یا ستیغنا - یعنی جغزات -

پیر کشیده عفو نما - یعنی امیر المومنین عثمان رضی الله عنه

پلیش کش است و پس یا - یعنی همه عالم از

حوادث است که ذاتی مبدی الفضا آمد و آن ضرب المثل

بر کار سخت و در حق کسی که دشوار پیش آید و

او با هیچ چاره نباشد -

پوشیوا - یا یا فارسی و چین موقوف پیش و قوم

که بتازیش تقدیر خوانند -

پیش و اشکر صحرا - یعنی گوهر که نامی الابد

پیاران ما - عالم برنج را گویند و آن ثلث

و میان ملک ملکوت -

پیل بالاسوم موقوف بلندی که مباد

بالای پیل باشد خواه توده غله باشد خواه مال

و نیز کنایت از بسیار آمد -

پیل یا - بالام موقوف پیل شراب سخت بزرگ

و یکی از سلیقه است رنگیایان را و نیز نام عطاسی است

که پای آدمی مثل پا به پیل سلبه شود -

پیل معلق در مهر اسکنایه از بار که تازگی است

پیل یا - بوزن پیشیا دار و فریش و بعضی شمنه

بیلو بار بار است و قبل حرف یکم تازی -

باب الباء التامی

فصل فی الفارسی

پاپ - دین پیسی را گویند -

پا و رکاب - یعنی سوار و سوارسی و سفر و گن

از پیانشین و مستعد بودن بهای سفر هر هست و در

را نیز گفته اند که اینجا سفر آفریت است هر چیز که زیاده

بظا هرش - بشا عمو و شریک که لایق شمی شده باشد

پا رکاب - یعنی پا و رکاب است -

پا و یاب - یعنی شستن و پاکیزه شدن

چیز که باشد با دعا خواندن -

پاروب - پیر زال و پیر زن را گویند -

پاریاب - در ساعتی را گویند که آب آبگیر و شال

آن فروغ شود -

پاشیب - زمین پائین و زبان -

پایاب - آبی را گویند که پا بر زمین کن برسد و

از اینجا پیاوه تباران گذشت بر خلاف غرقاب

و تاب و طاقت و مقاومت را نیز گویند و چون

و دریا را نیز گفته اند که تازی تفر خوانند و آب

آنبای را هم گفته اند که زبیه یا سیاه بران ساخته اند

تا مردم آب سانی آب از اینجا بر دارند و هیچکی و آبگیر

پای شیب یا و دم فارسی عقبه است برآ

حاجیان که اینجا بر می جبار کنند -

پای کوب - باد و فارسی رقص -

پای نسب - قوت آبا و اجداد -

چرتاب - یعنی انداختن آمده و نوعی از تیر

هم هست که آنرا بیار دور توان انداخت -

پنجاب - ولایتی است از هندوستان که

لاهور از توابع آنست -

پوپ - کامل و رفیع را گویند -

پور شب - نام پدر زرتشت است -

پوالاب - بمعنی حسن باشد -

پوسیدنیووب - چوبیست که در شب بطور گشت

سوزان و گرگ شب تاب خست و چوب کهنه بگوید -

پیش آب - بمعنی آب پیش آمده -

پشکوب - بالفتح باد و فارسی بی چار که از مغز

و شیر و عجزات سازد ترش بود و در لسان اشوباک

انیزه فارسیست که ذافی القینه -

پیاب - بمعنی پایاب مد که بن حوض حق در پیاب

پیشرب - نام پدر پیشربست که پدر زرتشت

پیر سرانامیپ - کنایه از آدم علیه السلام -

پیشاب - با دو هم فارسی و قبل بالفتح معروف

که تباریش بول خوانند که ذافی القینه و نیز مرکب

بلفظ پیش و آب بقبول و ل و بقبول ثانی نیز مرکب

از لفظ پی و شباب آید -

باب التار

فصل فی الفارسی

پات - اوزک و سخت و سبزه را گویند -

پاوست - بمعنی سپه آمده و آن خدایان

پیشربست امر مذکر که فرزند اقیمت پدرمند -

پالوده گشت یعنی از بدی گم شده پاک گشت

پامی لبست عقیده شد و کوه و کوه و کوه

پانچی خست - چیز را که بپزند و زیر پا کوفته و

مانده شده باشد از زمین و چیز دیگر -

پانچی خست - بشد

پایست - بمعنی تقاضای کرده و پاینده

پایت - اباری باشد که بر کافه بدین و چشم زنی

نیز گویند که ازین موی بزر وید و آنرا بشانه بر آید

وانان شال بافند -

پشت - بمعنی توبه و استغفار و بازگشت از گناهان

پشت - بشد

پشنگان حقیقت - و هلاک حقیقت لیکن

موجب لفظ و نامیان اسرار است چون دانای را بخت

گفته اند و شایان حقیقت نیز تواند که پیر و پخته بگویند

پامی رکاست - اسی و بر سرست و بر و است

پشخت - با لغت پشخت را گویند بمعنی کدزن کذا

فی زفا گویند پشخت با لغت فارسی یعنی پشخت نیز بمعنی

مصد آید و پشخت گوئی پشخت شروع شد و نیز پشخت

تو وقت نشد -

پرانداخت - نشاط کرد کذا فی القسینه

آقوی پراند خشن و کبر و مانند آن عبارت است

از بخت شدن و کبر و خردون نیز آنچه بچه چون بخت

میشود و دل یک پر می اندازد و بجای او دیگر

پر آرد و او هم چنین تا دو پر و در سالی در قوت

مشکال جانوران هم پر می اندازد آنرا میگویند

که پر خور و نیز شکله و مانند آن علی ایملح پر می اندازد

آنرا بر مهر می گویند -

پرواخت - ماضی خالی کردن فایز گشتن باشد

و بمعنی خالی کرد و فایز گشت و ماضی آر استن

و جلادادون و در ساختن و مرتب گردانیدن
هم هست یعنی آراست و جلاداد و در ساخت
و مرتب گردانیدن و نقاشان و غیر ایشان پرخت
مصنوعات خود را نیز گویند و گاهی در نقاشی و
تحنین کسی هم اقبال کنند چنانچه گویند دیدی
و شنیدی که فلان کس چه پرداخت -
پروخت - مخفف پرداخت است یعنی مالی
گرد و فارغ شد و آراست و جلاداد و مرتب
گردانید و در ساخت -

پروۀ عنکبوت - نوعی از علل چشم و خانه
عنکبوت کذا فی القتیة -

پرسخت - یعنی عاجز شد -

پروۀ یا قوت - نام پروۀ الیست از روی
پرست و بقیع اول یعنی پیکره پرست آمده شخصی
گویند که درویش خیال نمی یعنی در فکر و خیال غلط باشد
پریخت - نام دختر پادشاه چین است که
سام فریمان عاشق او گشته و زال او را بر سرید -
پساست - یعنی نسبه آمده یعنی امر و چیز
بخورند و قیمت آنرا بعد چند روز بدهند -

پرست - بالفتح هر چه ارتفاع ندارد و چیزی که
باز بین برابر بود و شبیه صفت آواز سخت آهسته
هم اقتاده و نیز گویند با لکسر آرد و گویند هم بریان
کرده که آنرا بخورند -

پرشت - بالضم پشتیان و بیرون هر چیزی
پرشت است - کلمه یا شایه یا پا و رسته

باشد که بزرگواران و باغبانان چیزی در آن نهاده
و پرشت بندند -

پرشت بفتح اول و دوم و قبلان کلمه سولیه یا پاک
بیخ شاخ و درخت بیخ است - کلاما
معروف اند و نیز نام شایسته است که آنرا آل اشویه
نامند و بوجه درخت آن در کنار رودخانه ریود -

بیخ شاخ و دست - باشد -

بیخ نوبت - باجمیع موقوف معروف و قصه
بیخ نوبت چنین آورده اند که اول همین چهار نوبت
بوده است در عهد سلطان سنجرخ نوبت در
بیخ و وقت می زدند و آن چنین بوده است که سلطان
سنجرخ را دشمنی بود که همیشه در قلعه سنجری بود و بیخ
بر سنجرخ دست می یافت و فری می آمد بعده میل کرد
و ایهان را نشانده تا قصه مرگ سنجرخ کند ایشان
همیشه تمام بطریق که بستن و ایهان است
بعد از آن سنجرخ صیقل و خفیت شدن گرفت بعد
که خوردن و آشامیدن بکلی انوی و ورشد و ایلها
از تدبیری باز ماندند و یکس و ای آن نیست
چکما و فیلسوفان بگیاست و نواست و بافتند
که شاید و ایهان را بدین ملتفت گردند و میل
ایشان دفع شود همین باتفاق یکدیگر گفتند
نوبت غیر وقت بزنند و همین که نوبت غیر وقت
زدند و ایهان را گمان شد که پادشاهی گیر نیست
بدین گمان و هم ایهان بشکست سنجرخ افرغ
شده و مرخصه که بود برفت از آن روزی از روز

بادشاه و پنج نوبت میزنند که زانی الهندی -
 پنج نوبتش سلامت - جواسش با طرک اینها
 چند است - با کسر با شین موقوف یعنی تلکبر
 و دانستن گمان -

پوست - بگر گو سپند را گویند -

پوخت - بمعنی پخت آمده -

پووات - بمعنی محسوس آمده -

پوران وخت - بمعنی پسر است و دختر
 نزدیک پسر بلکه چندین پسر است چه پوران جمع
 باشد و آن نام دختر خضر و پوزیر است که پیش از
 از مبدخت بادشاهی کرده و او را بدین نام
 بجهت آن خوانده اند که از کارها مروتانده و پند
 پو است - معروف بمعنی بدگویی و ذمت باشد
 پیست شخصی اگر بید که علت بر من میباشند
 سوز طشت - آسمان -

پیش است - بابا در فارسی موقوف بمعنی ابر
 پیشی گفته اند و بمعنی پیشدستی آمده و نقد را نیز
 گویند که در مقابل نسید باشد و در نقشه
 صدر نشین و صد مجلس و معنی مدکار هم دیده شد
 پیوست - بمعنی پیوسته آمده که درام و دایم
 همیشه باشد و بمعنی پیوند هم است که هفت پیوستن
 و پیوند کردن و الحاق باشد -

باب ابجیم الفارسی

فصل فی الفارسی

پاراج - دایره نام و در فارسی پارین نوع سگوار

پاراج دایره و در نسخه جیم فارسی و زامر عجیب است
 پاراج و این درست ترست تا اینجا عبارت ناگوار
 لیکن درست نیست که زانی الفارسی قول احتمال
 دارد که ذکر زامر عجیب اتفاقی باشد و مقصود همین
 جیم باشد که جیم در بعضی نسخه پارسی و بعضی تازی
 امانا در نسخه بلخین عجمه است چنانچه از شعر فاش -
 هم معلوم میشود و در دیگر معنی هم ولالت برین میکنند
 که زامر عجیب و جیم پارسی باشد لیکن در فرهنگ فارسی
 مذکور است پاراج با جیم هر دو فارسی و در راه و نقطه
 و نه بیان کرده که زامر عجیب است اما ممکن است که نقطه
 متروک باشد و آداب آن نیست که تیره کند میان
 معجم و معلوم میتواند زامر همین معجم باشد چنانچه
 در اینجا گفت که زامر عجمه است اما یک زامر عجمه است
 لیکن شبهه باقی است و در جدول سوم درست هم
 نگاشته است که دو است تا دلیل برین باشد که زامر
 همین عجمه است نه معلوم پاراج بعد از اینها آمده است
 پاراج دایره نام که نقد در چه کند و قبل جیم فارسی
 پاراج - زری باشد که بشاعران و طب بان -
 اشغال آن و بهشتا در جشن و مهمانی حاضر شوند -
 پامی ایچ - مثله -
 پیچ - بمعنی کوه آمده که تازی جبل گویند -

باب ابجیم الفارسی

فصل فی الفارسی

پاراج - همان پاراج که در فارسی است
 پیچ - بمعنی پیرانه و آن آنگاه که در کتب فارسی
 و تازی آمده است

نیز گران و باغبانان افتد و پس گردد گویند پنج کرد
 کدافی شرفا مرد و در لسان الشعرا معنی بخش است
 پنج پنج - حرف دین است که بگوید و کلام باشد که
 شبانان بر لبه ان پیش و بوند و فوایش کنند
 پناینج - بالفتح آن زن که شوهرش زن دارد
 یک مزیکه را پنج بود و چنانکه اینها بپندستند
 پیسپا پنج - یعنی خم در خم و سخت پیسپا
 پنج پنج - مثله و نیز در صفت و لبر و مشوق آید
 پنج بر پنج - بشک و نیز معنی دارد است و خم بر خم
 چید دین مهر و دولت اگر در صفت معشوق آید
 مع بود و در غیر وی نوم -

باب الحنا
 فصل فی الفارسی

پا پنج - معنی آزار و آتش آید
 پا پنج - بنم سین جواب که در مقابل سوال است
 پنج - معنی میخ و میران و مبهوت آید
 پنج - معنی خوش و پیا شد و تکمیل آن معنی
 پنج و خوش خوش است و آنرا تباری پنج و پنج
 و مرکب کاک گویند و معنی پیا شد و چنانکه گویند
 چهار پنج است یعنی چهار پهلوس است
 پنج کا پنج - کنایه از دو چرخ و منطقه چرخ آید
 پرا پنج - تاج و تختیان را گویند
 پنج - سخته سنگ که مسطح و هموار باشد گویند
 پنج - معنی گلو و طلق آید
 پنج - بیوده -

پیر نراخ - بمعنی تاج و تختیان آمده و آن کسیه
 دراز است که از پاره و دوزند
 پیش شاخ - حرجی و عابیه پیش باز
 را گویند که اکثر زمان بپوشند
 پنج - بوزن پنج آبی غلیظ و پیچور چشم در آید
 و بر غره و پیچ و چشم شک شود
 پیر و زه حرج - فلک
 پیش شمش حرج - شتری
 پیر حرم حرج - کنایه از زصل است

باب الادل
 فصل فی الفارسی

پا و - بمعنی پاس و پاسان و کمسان پانیدن با
 پانند - قید کرده شده و قیل و قیل و غیره
 پا پس - معنی گر خیت و نهکیت خورد و کم
 پا پس شد - یعنی پایی بر جای نماند و پیچا یا
 نیز نگاه آن بزرگ و باد شاه و باد شه مرکب
 ازین اندازین بادل موقوف -
 بار بار - بار باره قوت نام سه و دو گوی پرویز
 که هر دو هیچ گفته و قیل بار باره بار تازی است
 باره آرد - طعانی است که فقر مقدار گندم از
 آرد است کنند و از آن شش نیز سازند
 باره زهره - یعنی آن پاره جامه زرد که پیوسته
 و نیز برای شهرت و تعریف تبارش عبارت خوانند
 باره که است مغاذا در احکام زمین شش است

پا

و قتل صحیفه ابراهیم علیه السلام -
 پاسا و سیمنی صیانت آمده و آن محافظت
 گردشت خود را از افعال شیشه و قیوم و خدای تعالی
 پا بخند - همان غلوه و مینه جلای کرده را گویند
 پا کند - مطلق یا قوت را گویند از آن در و نه قوت
 پا لا و - سپنجیت کذا فی الادات -
 پا لید - صافی شده کرد و افزون شد و کرد
 و صافی کردن و شدن و افزون کردن شدن
 به معنی مصدر و ترکیب کسر و ال با در خوانند -
 پا نید - شکریست مثل شکری برگ و شکری قلم و نیز
 پا ذال معجمه آمده است و دانشی قاعده نموده
 زوال فانی و تریس این است کذا فی الشرفاء -
 و در تفسیر مذکور است پا نید شکری برگ آن شکریست
 که در کسار برگ شکل است کنند و شکری قلم همان
 برگ شکری را گویند و آن علوی از آن قند است
 عصاره چون شیره شود پانیاز و سازند که آن را
 پانند - به معنی پرسیده و احوال گرفته آمده
 پا وند - بهر س باشد که در پای مسجدان و
 گنگاران اندازند -
 پاسی آن ندارد - یعنی قوت آن ندارد -
 پاسی بند - همان پانند -
 پاسی حمید - یعنی سترافت و گرسخت -
 پاسی داود - یعنی روان گرداند -
 پا کیر و سیمنی و شکری و دیگر کار و یاری ده و
 ششخیمین آمده -

پاسی مزد و آن اجرت که قاصدا و بهر آوا
 تفریق اجل خوانند -
 پاسی وند - یعنی پای بن آمده و نیز چو سکه
 و پاسی تیران و شنگاران زنند -
 پا دیا و - یعنی قوت داد و روان کرد -
 پا ریش - یعنی پریشان کنند و پرگند سازند -
 پا چو و - یعنی بین گردید کوفته شده آمده -
 پا ششخیمین و شله -
 پا بد - بالفتح همان است که در پاسی است کذا فی
 کذا فی الشرفاء و در تفسیر است که حق را نیز گویند
 و حق گویند نیم سبخت باشد که زیر حق نیست بنا
 آتش زده گیر و افول بدین معنی بود دست پس باشد
 که بضم پانی باشد و نیز معنی گیاه آبی آید چنانچه
 در بودی است آید -
 پا بزرگ - اسی - به معنی پریدن آمد و بهر
 کذا فی القصد -
 پا و ششخیمین مضارع پریدن و نیز بهضم کیمین
 پر شده و پر کنند -
 پا بزرگ - به معنی چوبه ساوه که چین با فند و نیز
 که به ششخیمین معنی تیغ و شمشیر آمده است -
 پا واز کنند - معنی سار و پرویز گردان -
 پا واز کرد - معنی آن -
 پا واز کرد - همان بر بود که با بار تاری گذشت
 پا وند - بالفتح باز فارسی چو یکس پس نگنند
 تا کس باز کنند -

پیشتر غنم - بازار فارسی نام دهنی است و قیل بازار
پیشتر مرغ - بازار فارسی پیشتر مرغ شد و آب نبات نامند
پیشتر بند - بازار فارسی گنجی است خوشبو و قیل
حرف اول تازی -

پس اقامت پس فرمگند: یعنی آنچه بعد از مرگ
کے پانڈو فرمے۔

پسند بکسر کم و فتح و دم پسندید و فاضل
آن پسندنا و روز خیر و -

پشت بر جان گرد۔ بالضم تبار متوفین
یعنی ترک جان گرد و کذا فی العلمی۔

پیشانی کند - چیزی را گویند که آنرا از پیشتر گیرند
و باغبین پشت ستور و تنگ را بگزیند و با پالان
الان را زینت گویند -

اشتم در کلاه نهاد کسی آگویی که غم قی نفسی
پیشته اگر غم اگر دای پیشته که غم و دای پاک کرد
پیش زدن در مغر و سرش

پیش رسیدہ تھیں سمجھنے میں غامض نہ گریں۔
شجرۃ الاحیاء و الخشب۔

پنجی زو۔ ای پنجی کرو و طیا پنجی زو و وراوات
 یعنی بعضی کرو بہت۔

پہنجیک برگرفتہ یا و۔ اسے شمشیر
از میان خود برتختہ آمدہ کہ افی القنیہ
چند۔ بالفتح فیہیت و نیز جابورے پرندہ

کذا فی الشعر فنامه و در زفا گویا مذکور است که بنده
بالفتح غلبه و از قیل بابا بتازی نیز فی الادات
و در لسان الشعر اربعین بابا بتازی آورده است
پویه - جهان بدست و یمنه تا و قیل بابا بتازی
و در ادوات فرق کرده است بابا و او به هر دو فاخته
آن گیاه آبی که نیک و نرم بود و در ته چمن می نمود
تا آتش زود گیرد و بابا بتازی ضد تار یا فتنه چاه
پور قباد و بعضی قاف نو شیر وان عادل -
پور منند - بابا و او فارسی و را گیاهی است پنبه
کذا فی الشعر فنامه و در قفینه یعنی پسر و فرزند او
که فرزند منند است -

پوللو۔ بادا و فاسی آہنی خوں نام پیکوئے
ایرانی و نام مبارزی کہ بدو افراسیاب آمدہ بود
و نیز نام دیوی مازندانی و درین خبر و دستور
مستوریت آہن معروف است۔

پهلوتی کند و پهلوتی کند یعنی بگریزد
و پشت و در کدافی الشر فامه یعنی تر کباب است
پهلوا و او یعنی منفعت و او و نزویکی نمود و نیز
معنی پشت و او -

پسید۔ بابا بخارسی بی فائده و ہرچہ از وقت
آتش زرد و سوسوہ شدہ چنانچہ هیچ کار ناید
کندانی الاموات۔

پیرا گند - یعنی متفرق ساخت -
پیرا بد - کاغذ و شمع آفتاب -
پیشتر گو - بابای فارسی ای سابق شد -

باب الدال

فصل فی الفارسی

یابند - توند سفید - آگونی که در آب است گشت
پشتی - یعنی آتش آتش آن است پشه - پشه

باب الیاء فصل فی الفارسی

یا افشار - دو سخته که یک باشد بمقدار ظمین
که بالنگان و جولا بگان چون یک پای بران
افشار و بعضی از رشت بانیک میافند پایشن بود
و چون پای دیگر بنفشاند نصف دیگر

یا تیمار - بمعنی شتاب و تعبیل -
یا میر - بوزن و اثر نام تیراه که ذی الله و لسان
یا وار - یعنی آنکه همیشه باقی و پایدار بود

یا ویر - آن چوب که میان دیوار براندرش
و قبل یا بار تازی نیست خپاشچه گذشت

یار - سال گذشته از هر سال حال و تیر یعنی پای
کذا فی الشرفنامه و در قتیله که گورست پاره گشته
منقول از خط شیخ ابراهیم قوام رحمه الله علیه
یا زار - جان پایزار

یا سار - یا سپار - کد و لغت ثانی پارسین نوم
و بار فارسی است

یا غر - ستونی را گویند که سقف خانه بران
قرار گیر و کذا فی القتیله و تیر سیار را گویند و تیر سیار
یا گیر - زمین نموش آینه کذا فی لسان الشعرا
یا کار - شخصی را گویند که چون تحصیل کند بجا
یا پاد و زار از مردم تحصیل کند و تحصیل دارد و نیز

پیش خور و - یا بار فارسی و شیر و قوت
طعام اندکی که بسبیل سچانی بخورند

پیشند - چیز سے که از آن بسن سازند

پیش و او - یا بار فارسی و شیر و قوت - یک

پیش از کما - بنام ویر و کما گیر و مندر تباری لغت

گویند و اول کسی را نیز گویند که نظم بر جاسم کند

و حاکمی که اول بنویسد مظلوم بر سر بمعنی عادل

نیز آمده و اول پیشه و ادیان را نیز گفته اند که نیک

باشد و او را فارسیان پیش را و میگفتند می نیست

عادل و اول میوه از و طعم پس از و شید بعد از و

سختاک و فریدون و منوچهر که شش تن باشند

و بعضی مایه تن را گفته اند که ایشان دو هزارند

چهار صد و پنجاه سال با و شاهی کرد و اول که پیش

دوم بود شنگ ششم طهورش چها جمشید بنو ضحاک

ششم فریدون هفتم منوچهر ششم نوذر و ششم فراسیاب

یک و ششم ز و سپهر اسب بن نوچهر را و هم که شاپ

پیشکش کرد و با سوم و قوت ای خدای آورد

پیش رشت خلد - رضوان علیه السلام

پیشند - نام مقامی است در توبان زمین

پیل فکند - یعنی پیل مات که و کذا فی القتیله

پیشکند - نام بند نیست در شطرنج بدو یاوه و

یک پیل بند میشود یکی مرد دیگر را سخت بند بکند

پیاپی تیر میشد - یعنی اصل سید و زندگانی پیر

و رونق نماند

پیشوند - وصل چیز سے و غایت

شخص را که بنده که استیلا و او بخانه را جبار و کینه
و یا کینه و ساز و تبارش کناس خوانند و هر
پاسی افزار یعنی کفش و هر چه در پاس
کندانی زنا کند.

پاسی بسته ماور یعنی اسیریت مادر کند
نی الشرفنامه و در قنیه یعنی پاست است و هم
در قنیه است محله دیگر و بنده را لیکن و برین معنی
نوعی ناملات و معنی ترکیب ابراهی داشتن
و فاعل است.

پا ویر - یعنی تاب و طاقت و قدانی
پا افزار - پاسی افزار است.

پاشی زار - یعنی پای افزار و کفش کردن
پاسی طرب سبک بر آری یعنی چرخ زدن و شستن
پاسکار - یعنی پاکار است که گذشت تبارش
کناس خوانند که کدانی الشرفنامه و در قنیه با کناس
فارسی میا و دیوان و هر رنگ و شیشه و شیشه

شناسانه و کارکنان قوم اقوال و برین - و در کفش
پاسی ویر - پاسی و هم نیز فارسی یعنی طاقت و قدانی
پایه دار - یعنی صاحب مرتبه بزرگ.

پیشتر - بلکه مس و طلا و نقره و برنج و طلا از
که بنده که در آن اصنام و طلا و نقره و برنج و طلا
چنگیر - یعنی پرورید.

پسج - یعنی سح است که کوزه باشد.
پسج - خوار یعنی کد و کدانی کنند و کدانی افزار
در بنده و ماور.

پدر بکسر اول و فتح و دوم و الدار گویند.
پدر و کنگار و پدر و قمار - هر دو یک معنی است
یعنی قبول کنند و فرمانبردار کدانی القنیه و غیر
و مقوت کدانی الشرفنامه.

پدر ویر - یعنی پدر و بی که شود و مادر است.
پدر و قمار - همان پدر و قمار و کنگار و کنگار
پدر و سبک و مفتوح و زار ساکن و کنگار کدانی
نی الشرفنامه اقوال اگر این لغت با کدانی و کدانی
و قوتی آوردی و در این چنانچه تیر و تیر است
این و قوام از معنی است و در این چنانچه با کدانی و
و در و دال جمله.

پدر بکسر اول و فتح و دال محجه همان پدر که گذشت
پیرا و در معنی تیر و تیر و تیر و تیر آمده.

پیر ویر - یعنی پیر و دال و دنی آمده چنانچه در
فرموده شعر کاغذی کاغذ و تیر و تیر و تیر و تیر
باز و تیر و تیر.

پیشتر - یعنی پیشتر و قوت معنی جنگ آور و
طالب جنگ و اشتیاق هر چه تمامتر کدانی الشرفنامه
و معنی ترکیب خبر و کدانه جنگ.

پرو و دار - و بان و پرو و پوش -
پرو و شناسان کار - عارفان و عارفان است

پرو و نشینان مار - ملاک که کدانی افزار
و معنی ترکیب است آنکه در پرو و نشسته با و نشسته
چنانچه ملاک و قرب.

پرو و نشینان کار - یعنی محرم سر و اولیا

مستور و آنکه در پرده نشسته کار میکنند.
 پرستار کینه نیک و پرستنده کذا فی الشرفنامه
 و در قفیه است پرستار بختیجین مطیع و منتقاد -
 پرستگار - قلم آهنگین که نقاشان بدان اثره کشند
 و قیل باکات نازی کذا فی الشرفنامه و قلم
 میان خاصه شده سحاشیه لفظ است که معرب آن
 فوج است و در فرهنگ علمی مذکور است هر که با کاف
 عربی و یا با عربی فصیح گویند خطاست این مصنف
 کرده شده است ولیکن مشهور بین بکاف نازی
 پرستگار - لفظ صحیح باکات فارسی و قیل بکاف نازی
 قلم و دوشاخ که بدان دایره کشند پرستگار همیشه
 که آنکه افقینه و در شرفنامه مذکور است
 پرستگار باکات فارسی طوق و قیل باکات نازی
 پرستگار - لفظ صحیح گویند هر که با کاف نازی
 پرستگار - لفظ صحیح گویند هر که با کاف نازی
 و فصل در آمدند بچ کشیده یعنی انتظار بعضی از آنچه
 گویند یعنی خانه تابستانی کذا فی زنگنه یا و کذا فی الشرفنامه
 یعنی پرور است و در شرفنامه است یعنی پرورش
 پیشانی که از آن جاری بطیب برزند -
 پرور - لفظ پیوند و یا باز نازی نیز خوانده اند چنانچه
 گذشت کذا فی الشرفنامه و در قفیه است پرور و اف
 پرور و پرور - با دال موقوف و کاف فارسی
 فدای تعالی که پرورنده همه است و بمعنی پرورنده
 نیز آمده است و اظهار اعراب دال غلط محض است
 لانه من المکرهات -

پرندلو - رتج گوهر و کذا فی زنگنه یا و کذا فی الشرفنامه
 بدین معنی برندوار است چنانچه بالا مذکور شد و آن محل
 تامل است زیرا چه پرندوار لغت گوهر شمشیر را گویند
 اما بر وزن بختیجین یاخته نشده شاید که او یافته باشد
 اما بمعنی شمشیر در گذشته که بری شست و آنرا
 تنازی الباره الاولی خوانند بطرکات کاتب الحروف آمده
 پریدار - یعنی آنکه در وجودش اثر بری باشد -
 پریر - بابا فارسی روز پیش از دی و آن سوم
 روز است از روز حال -
 پندر - پسر زن باشد از شوهر دیگر یا بشوهر
 باشد از زن دیگر -
 پشتمدار - بمعنی پشتیبان آمده -
 پیشک - بمعنی پیشک است -
 پیشور - دعای بدر را گویند -
 پیشه دار - بمعنی رشته خانه آمده و آن درختی
 که تنازی شجره ابق خوانند -
 پینار - بنام اول عجب و بکر و خود ستانی را گویند -
 پیل بگون - آشپز کنایه از فلک شیر آمده -
 پیلنگ - باکات فارسی و شاید که بکنند او را و پیلنگ
 پنجر - هر چیزی که شک دارد باشد و بسته
 نفس هم آورده -
 پنج و شش و هفت و چهار - ای حی
 و شش و هفت و چهار که اکسب تیار و چهار طبع
 کذا فی افقینه -
 پنجر و پنجر و پنجر - بایم توف نام و لا توان من

پندار - با کسر از پنداشتن و اهم غافل آن فیه
 آنچه عجب و خود را بزرگ و نیکو پنداشتن -
 پندار - قلعه ایست در شیراز بالای کوه -
 پندار - بافتح خیری ترش که ماده آن شیرست
 که افی لشکر قناره و دخیلی است پندار بافتح جنرات که در
 جامه می بندند قلاب از چکیده می رود و جامه آن
 بسته مثل قلاب قلاب ما کتاب بسیار تشبیه کرده اند
 در وقت بستن میان آن روغن مهم است اندازند
 خوب تر میشود و آنرا خشک کرده هم می دانند و آنرا
 پندار خشک می نامند تم لفظه -

پندار - کسی را گویند که خود را با آن می بیند
 با آنرا نیز می نامند آن گرفتار نشین -

پندار - یعنی در برابر ابراهیم علیه السلام
 پندار یا جبریه یعنی در برابر عیسی علیه السلام -

پندار - یعنی بل صراط کدافی زفا کدای -
 پندار - پندار - اسپ کدافی القنیه -

پندار - بافتح در سه جهه و آن کدافیه -
 پندار - باابر قناره پندار که عرض فراخ دارد -

پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -
 پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -

پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -
 پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -

پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -
 پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -

پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -
 پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -

پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -
 پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -

پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -
 پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -

پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -
 پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -

پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -
 پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -

پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -
 پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -

پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -
 پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -

پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -
 پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -

پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -
 پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -

پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -
 پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -

پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -
 پندار - پندار - پندار - پندار - پندار -

نیکو به بالفتح صورت و در اوات گفته است که
 بیکر چه که عرب آنرا صورت خوانند اقول چه
 روی را تمام چه در غیر خوانند چنانچه گوئی بیکر بجا
 پری میره صفت پری بین ارمق چه کرده اند
 زیرا که دیگر اندام ایشان در غنوب نیست -
 پی گور پی نشان که نامی القنیه و نیز بنال گوئی
 که جانده است و گوئی بنی فایده آید است و کاف
 اعمی را گویند و بنی فایده اعمی است و نیز یانی
 پیلو وار کسنا - از بیاب آراء -
 پیله ور - بلکه سلام و قرون لبیب و دوش
 پیو وار - عدد ده هزار را گویند و در فرسنگه بجا
 موند بتحانی مجهول معروف نیز دیده شده
 پیو - بابا - فارسی معنی پیوسته که عدد ده هزار
 بابا تعریفی گویند که نامی ز فاما گویا -

باب الذی ارا التازی
فصل فی الفارسی

پایسر - زمین پست و طاب بلند چه را نیز گویند
 پا و شاه نیز وز پا و شه نیز وز - آفتاب گذار
 فی فرشت علی کی و نیز فرشت ابوالشیر آیم علیه السلام
 سیگه و او در بهشت نیز بود و اشاره بجهشت
 رسالت پناه معلی الله علیه و است بهت آنکه
 بشناخت است خود را بنموز خوانند فرمود و معنی دم
 شیک پی و مبارک قدم نیز دیده شد و بادشاه
 سیستان را نیز گویند از جهت که غیر از این سیستان
 و کنایه از آفتاب عالم تاب نیز هست -

یا کیا ز - با سو و م و قوت یعنی تمام به سر یکش بود
 به یقین در باز و به تیر و دوز و نیز آنکه در شهاب
 از عشق خط خود بخا -
 یا انحر - یعنی جرم و خطا و از استاده یا انحر شد
 یا لیر - کشت نه یزد و خیار و دشال آن و باغ و
 بستان و قیل بابا فارسی پائینه و پائینه مدت ماند
 آفتاب نهج سلطان و قیل کلا بابا داز فارسی و نیز
 بار بار بملک خوانده اند -

چمقوز گ - اگر در کلاه و گرد و گرد و بان قیل
 و خان را نه قمار و چار و اریون و من ویت و بابا
 تازی خوانده اند چنانچه در باب سابق گفته شد -
 چتوا - بالفتح جای آ نام خنک و کبوتر کدانی
 و در نام گویند که دست که چوبکی از سر چوب است
 میکند و آید به بندوی او خوانند و معنی بابا عربی
 پدر و از - بان چتوا ز کورست که نامی القنیه
 یا قنیه - یعنی زندگانی پس می شد -

پیر پوز - بالفتح و بای - و م نیز فارسی همان پیر پوز
 مذکور که نامی الشرفنامه و ادایت و اسالیق الشرف
 به معنی گرداگر و دامن -
 پیر و کی ز - کنایه از می انگوری
 پیر ز - ایچ زنان بخود و دیگر و لیفه و است را
 نیز گویند و نیز آنرا گویند که بر روی ستقرات و دیگر
 پشیمینه بعد از یوسف نیدن بهر سه و از راه نیز گویند
 پرواز - امر از بهر احتیاج است و فاعل آن چو از
 یعنی خالی کننده و آ - است که گفته -

پیر و نیز - بالعموم پیرہہ جامہ و امثال آن -

پیر و نیز - بالعموم علف کہ سبز و خشک باشد و نفع الی
معتنی امید و انتظار و زنبور عسل -

پیر و نیز - معروف است کہ از پیریدن باشد کذا
فی الادوات و چو بہار آگویند کہ ہر یک بعت دار
ست و جب طول کہ بعت پوشیدن خانہ بر بالا
چو بہای بزرگتر یک ہجہ پینند و بویا بر روی
آن پوشند و خاک بر روی آن نہ و معنی نوز و پیر
ور و شانی ہم دیدہ شدہ و شمشیر شستگاہ مرغوا
نیز گویند و معنی شمار ہم آمدہ و آن زری باشد کہ بر
فلوین بادشاہان پوشند -

پیر و نیز - نفع کیم و سوم از ریش پوشتین کہ درین
وپایہ امن و دوزخ و پوشتند و جانہ گستر و فی
پوشیدنی کہ بونہ پس از او نہ نماید -

پیر و نیز - معنی علم و حکمت و مجاہدہ آمدہ
و آن حق تعالی بہ تقدس است و نیز اعجاز پیر و شد
ہادی را گویند و در ادوات معنی اصحاب علم و
حکمت را باب مجاہدہ آموز و آن حق تعالی و تقد
ست و نیز مجاہدہ پیر مرشد ہادی را گویند -

پیر و نیز - باب از فارسی مخفف پیرہہ بان است آن
آستے باشد کہ بان تار و بنکہ و امثال آن پیرہہ
و بعضی کہ پیرہہ است مخفف ہر شکر چغین و
بجین تن را نیز گویند و پیرہہ بان را ہم گفتہ اند و بان
ستارہ چند ست در کوہان شور و بزبان پہاڑی
ہای را گویند کذا فی الادوات و معنی غریزہ را می

و سفید و ظفر و منہ و نیز آمدہ و معنی بہمت و نجاشہ
و خوش رفتاری و جلوه کردن ہم دیدہ شدہ و
نام پیر ہر فرین پوشیدہ و آن و اورا خضر و نیز گفتند
و نیز آن پرویز کہ بہرام چوین را بہ غلب ملک گرفتہ بود
و ایدیان کہ ہر کسی را متب کرد و از آتشی بزرگ
آثار از زمین بجو بہر غنیہ سلسلہ او بخینہ چون بار
وادی آن تلج بر سر خود نہاند و سختی در شلیک علاج
و سلاح مکمل با انواع جو بہر آراستہ و صورتہا گوناگون
بر و کشا شدہ و شکل اقلیم و فلک المروج در و ثبت کرد
و آن تخت را در طاقی در آورده و طلسم ساختہ از شیر
و گوزن طاووس مخلوط و نیز چوین غلو از و شیرین طاق

اقتادای معلوم شدہ کہ ساعتی گذشت و اورا
چہار دست بود و ہر دست فصلی از فصول سال کشا شدہ
و اورا شطرنج بود کہ یک جانب و از باقیوت و دوم

مانب او از ہر طرف تراشیدہ بود و در او آئینہ بود
کہ یک طرف او فیروزہ یا ہم ترکیب کردہ و اورا
و و ہیت مثال زردست افشان بود و چون بار
و کو آئینہ برست گرفتہ صورتہا ساختہ و شکستہ
و اورا خونہ بود و از بنہ ہر نفیس جامع و کاسہ با از زر

نمرد و از بنہ و پیدای ہمہ فلان سفید بزرگ و از
نمایت پیدی در فشان و تابان و اطراف بود
بار بنام کہ واضح سر و سر و کبود و شیرین و شاد
و بود و اورا سپید بود و شمر و گلگون نام و کس
داشت از ہر بہت قیدہ و مر قبا نام و شیرین و کس
و لیہ ہر بن شیر و پیدای کہ پیدای او شرح در قرآن مذکور

پیشتر - بابر فارسی تر و نگار بدشت خویش از دفتر
و نیز بمعنی تفاوت آید -

پشت انداز - لفظی باشد که آنرا هم بر فاعل مفعول
هر دو اطلاق کنند بابر مفعول اکثر است که نامش

پیشتر بمعنی پرویز آمده و سبزه در کنار چمن
ورود خانه تالاب و چاهی که آب بسیار در آن باشد
بروید و گویند بمعنی فراد و ناله و فغان هم دیده شد

پیشتر - نام پیر و مجرب و در زمان خسرو پرویز
و قیصر گشته نام تخلص است که شیرین انداز است
انجمنک با سخاوت -

پیشتر بضم اول بمعنی برت پرزها که از شدت هوا سرد
مانند نرنگ از آسمان می ریزد و چون در آن ریزد گویند که بدان
مرا و کنند و از تابانی رخ خوانند و پیشتر اول بمعنی
چسبند و بزم آمده و نیز گل گشته و نرم و بمعنی گند
و مندرس و زمین پست و بلند کوه و کوه و کوه و کوه

پیشتر - در معیت کم از روزی و در وقت و آن شود
پیشتر و ز - باجم موقوف و دوا فارسی یعنی بدست
فعل فاعل و این محبت که لک شش روز و ده روز
کذا فی الشرفنامه و اقول پنج روز از آن گویند که در

یک و در تحت زادن و رویک و در تحت مردان و در
باقی همین پنج و حیاست و دیگر بدین که شنبه همین پنج
پیشتر - اگر در یک قبل میان لب و بالای بینی -

پیشتر - بمعنی طبعی که سر زبان و پاچه پزد -
پیشتر و ز - بابر فارسی مظهر و فیروز می کنند و نیز
نام مبارز ایرانی که در الشرفنامه و در ذوق گویند

معنی مبارک است و اقول نیز نام پادشاه که از فیروز گزیده
پیشتر - بابر و فارسی و دوا و زنی و در شیت موقوف
که استواری ندارد -

پیشتر انداز - آنچه زمان و رنگ پوشیده و پیشتر
و امیش انداختن و فاعل آن -

پیشتر - بایش موقوف امام که پسر و ناز گردان

باب لزام الفارسی
فصل فی الفارسی

پیشتر - همان معنی دارد که فصل سابق گذشت
پیشتر - آنچه نرم و زیاده است و بی گسل گشته نرم و
سخت و گویند پیشتر سخت و نیز دوا فارسی پیشتر
مسکویت گذشت و از آن شرفنامه و در لسان پیشتر گشت
باب فارسی و در ادوات است با و از هر دو فارسی
زمین پست و بلند و کوه که در یک نواخته گویند و کوه
و نیز نرم و در لسان شرفنامه این هر دو معنی سر کوه و در هم
باب و از هر دو فارسی است -

پیشتر - گفته باشد که شبانان براه بان نوازش کنند
بوی خود خوانند و آنرا پیشتر می گویند -

باب السین المهمله
فصل فی الفارسی

پاس - محافظت و نوبت و بتواتر و شستن و باده
و در شب که شش روز و شش پاس است و ششگاه

پاس - بمعنی جزا و مکافات آمده -

پاس - بمعنی فاعل امر هر دو آمده یعنی پاسبان

پاس - نام ولایتی در غایت شهرت آن چهار شهر

شیراز و سپاهان و کرمان و یزد و سیستان کجاست
پارس زیادت از وزن آمده است -
پامس - الفتح سوم و کسر آن همان پس که در باب
سابق گذشت یعنی پای بسته بغیر از چنانکه گویند
فلان پای بسته فلانست که انانی القیته -
پالوس - همان بالوس یعنی کافور منقوش گذشت
معنی الادات و الفتح آمیخته -
پاپس - الفتح با دوم فارسی و سوم غنیمت و طاعت
که از آن شکست و ثواب در وزن پزیر یعنی گویند
اشکاف باشد که از وزن و پاییز بر وزن بریان کرده
و آب در آن شکست سازند -
پاسخ - الفتح پزیرده شدن چیزی که در پیش
بود و میشود و گذارش یعنی اخیر باشند تر شستنی
پراطس - بالفتح معنی از مویده است مثل قاتوم و جابا
پرمکس - پلاک یعنی گوشتی که در فانی زنا گویاد
نیز یک نوع جانت ابریشمی -
پرواس - بالفتح پرواسن برای برادر است
یعنی پائیدن یعنی ثابت بودن و در لسان اشعار
گفته است پرواس بودن و انقاس بودن بر چنان
پرمکاس - معنی تلاش کردن و در هم آمیختن
و پان علمی هندی طلوع آفتاب گویند -
پرناس - یعنی پزیرفتن و پنی لمس و لاسه
نیز باشد که بسته بر سینه و دست و پنی علوم و دین
و پنی معنی و نجات و پزیردن یعنی دراز کردن و غن
و پنی معنی و نجات و پزیردن یعنی دراز کردن و غن

پلاس - بالفتح نوعی از شمشیر تنگ و سر طرز و درشت
که در ویشان دارند که انانی الشرفنامه و در ویشا گویاد
معنی کمر و حیل و طرز و روش و مگر و حیل و شمشیر و در
همند همین پست را گویند یعنی اباری که بر کمانند و جابا
پزیر و پشتم نرمی که از بن موی زرشانه بر او زده اند
شال می باشد مذکور است و نیز چیزی که بر چایه اندازند
یعنی اجل است کرده که بر آب بندند بر آب
وضع غل و اباران -
پوس - با دو فارسی پسر یعنی بانی کسی را و فیتن
و فروتنی کردن -
پرسیدس - اصل و شیطان علیه اللغه -
پرس - با دو فارسی عزای ابو جمل که از پیش
رسن سازند و گنایه از مردم خسیس و زایل تر اند
و بر و صوم مخدوم را نیز پست گویند که انانی الشرفنامه
و در ادوات یعنی سپید تر است -
باب الشیخین بحجه
فصل فی الفارسی
پاپوس - با دو فارسی آنچه در پای پیوسته
مثل موده و بجان که انانی القیته -
پاداش - جزای نیک و پزیر -
پایش - بریز و بریزنده و معنی ترکیب پای او
بانی او را باشد -
پاکش - بکسر سوم افزونی و افزایش -
پالوش - همان بالوش مذکور یعنی کافور منقوش
پاپرش - باشد -

پیش

درواوت - بارفاسی یعنی موی گردن است و پهلوی
فرمایند و ناقص است -

پنج نوبت - باجم موقوف و دو فارسی شربتی است
که پنج تریاک در آن می افتد کدافی زفا گوید -

پوزیش - پوزن معنی عذرخواهی بهانه نویسی است
پوش - بالفتح گفته مردم که از هر جانب بهم می خیزند

و نیز که در جنگ تیرانی با هم از یکدیگر می شو و راه می رود
پیاوش - با تاخیز معنی توفیق است که تا پیش

بصل الفاء گویند کدافی زفا گوید و در تفسیر مذکور است که
نام دارسی که تباریش آهیل گویند و هندویش کاندان

و بعضی آنرا قورمانا خوانند -
پیر زبانش - فلک -

پیش - زهر و زخمی که جمل بهین ممل نیز درین
لغت است کدافی الشرفنامه و نیز ترجمه قبل ضد پس

که ترجمه بعد است و معنی حرکت رفع نیز آورده و در دستور
مستور است آنچه از پوست آن پس سازند -

پیشکش - با بارفاسی و سوم موقوف معنی خدای آمد
پیشینه آتش کتایه یا کتایه شیطانی -

پیشاموش - با عین موقوف و دو فارسی و پیغام
گلیست از جنس سوسن آسمان گون نقطه دانه سوسن

و گوشت درین کدافی الدنور و در اوت مذکور است
گلیست از جنس سوسن و بعضی آن آسمان گون نیز گویند

و برکنانه آن گل رفته و نقطه سیاه است و قول ابن
هر دو لفظ یک معنی است -
پیکران درفش - ستارگان و درم طالع ساکنان

پیشش - بالفتح همان بخش مذکور بمعنی اخیر
و نیز همان بخش که در فصل صیرفاسی مذکور است -

پخته جوش - بالضم نابا و فارسی شربتی است نیز
کدافی الشرفنامه -

پیشاش - پیشاش نام ولایت ترکمانی است
پیرخاش - بالفتح همان پیکار مذکور و در بعضی فرسنگ

معنی خصوصت زبانی مسطور است و در محل فغان نیز پیش
پیشش - معنی کفر و سافر و پیش و گاو و خر -

پیشش - لغت جتین عبادت و نماز -
پیشش - بالضم نام ولایت ترکمانی است

و لیکن در دستور بجای شین بار تورشت است
و الله اعلم بالصواب -

پیشش - لغت جتین با و فارسی شب که پیش از
دوش باشد تباریش المبارقه الاولی گویند یعنی پیش از

دوش چه بار معنی دوش است و اولی یعنی پیش -
پیشش - با بارفاسی پریشان گفته و پریشان کن

و پاشنده و پاش و فرو نشاندن و پاشیدن -
پیشش - با و فارسی باز پرس و باز جت

و نصیحت کردن و پرس و میدن مصدق است -
پیشش - بالضم چند و پیش نیز درین لغت است و

بالفتح موی گردن است و طره که بر گردنند و فرمایند
از هر چیزی قیل معنی سخت با یا تازی و لک

زبان شیرازی مختصر پیش شده و همه علم هر چه کدافی
فی الشرفنامه و در لسان الشرف پیش با بارفاسی
بوزن خوش معنی طره است و با بار معنی نیز لغت

صورت های روحانی مراد است -

پیل اکیش - بایای موقوف یعنی ابر -

پیل گوش - بالام موقوف و کمان و واد

فایسی همان پیلوش مرقوم دیلو فریور و روی که

اقل هندکانه نامند و عورات که ارباب ایند

و در سر جانند و عطاران در اخطاط خوشبو نیس

ترکیب گفته و استند علم -

باب الضا و الحجه

فصل فی الفارسی

پای حوصله یا تیه حوصله کنایه از چاک

رسوائی و بدنامی باشد -

باب الغین الحجه

فصل فی الفارسی

پایح - کسکه و جمع سوم چایه که از چوب یا از شاخ کاه

سازند و بران باوه کشند و قبل با باز تازی و در

ادوات مذکور است باین معنی یا با فارسی و کسکه لایم

بفتح لام نام ولایت شمال -

چرخ و انج - بالفتح والضم و قبل با کسکه و آنچه رنگ

آید و آنچه و اشال آن بزدانند و تباریش مستعد

تیلغ - بالکسبه یعنی ماشوره آمده و بیض مانند

باشد از رسیان خام که در دو کی پیچیده شود و تار

از ریشم را نیز گفته اند و فی و دیر و نویسنده را نیز گویند

چیل مرغ - مرغیت که از ابلای منفی را و

پوسته مانند خرطوطی و نیمه میا شد -

باب الفار

فصل فی الفارسی

پای بابون یعنی جولا که تباریش جایگ گویند

باب الفات

فصل فی الفارسی

پنجم رواق - کسکه را یعنی فلک خاس که مقام

پیل حضرت طاق - با پنجم موقوف بهشت فلک

پرسوق - جانوسیت که از ارا سو گویند -

پاسق - بفتح اول یعنی پوست کده -

پیشاق - بفتح اول یعنی آب دیده شد -

باب الکاف

فصل فی الفارسی

پاچاک - با جیم فارسی سر کین مامد کاو که

شسته باشد و نیز سر کین زده و گرد کرده کنایه

المشر فنامه و در ادوات بدین معنی پا و چاک و او آه و

پاسبان فلک - با سین موقوف یعنی زجیل -

پاسک - با سین بفتح و مضموم فازه که هندک

جنوائی گویند -

پاک - تمام و پاکیزه کاری -

پا و چاک - با واد موقوف و جیم فارسی همان پا

پیشاک - بوزاق شکله که از خوشه رخ و قبل

با کاف فارسی و در ادوات هر دو با کاف تازیت -

پساک - خا پسک که بزرگ ران و آهنگران دارند

که هندش گهن گویند -

پشنگ - بوزان پسنگ در سب - و نهضت افکار

پشچشک - بالفتح و قبل بضمتین با جیم فارسی

و قیل بابا تازی کدافی الشرفنامه اور لسان اشعار
در اوقات افندی باز تازی فقط است در قفیه مذکور است
و پششاست بهشتین باجم فارسی سرگین که پیچند
و شل آن که تباریش بند و پیچند میگفتی نامند و در
زنگار و با معنی گیاه فروش است -
چو اگر با افتخ باجم فارسی شخصی باشد که گفت
را بربانی و دیگر بیان کند تباریش ترجمان گویند -
برود و در خلک - ماه کدافی القفیه -
پیرنگ فیتیمین نام رودی و نیز نام ستاره که
تباریش هیس خوانند -
پیر کوک - عارت عالی کدافی الشرفنامه در اوقات
آما تازی است -

[illegible]

پشت ملک بنعم اول و چهارم تون ملک
و یک قرا ملک و یک باشد

پیشک - بالضم یعنی بازمی آمده و آن است
و ستای خود را بر زمین گذازند و با او اگر چه
پیشک - سرگین گویند و شتر و امثال آن
بالفتح جعل کنایه از شتر قناری و در قناری که است
پیشک بالضم متع و فی المتع متع پیشک قناری
بر یاقوت متع پیشک شبهای ماه افتد بر زمین
و متع زمین پیشک و داشت -

[illegible]

یک - بوزن یک غوک اگر گویند از می لسان ترا
و در شرفا هست با نفع غوک و با کسر بندگست
و با پی طاق آهنگران و قیل با کاف فارسی هر
معنی در قنیه نکرست و بکذا
یک - با نفع متابع کاست چنانکه گویند که یک
آورد است یعنی بر بهتری آورده است و بعضی
چوبتن هم آورده -

پیارے بھائی! کلامِ ہدایت گوہرِ قیمتی

[illegible]

دانشال آن و چندی از یولاد و گوهر و از نیریزی تنه آن
 پانک مشک - یعنی مشک از دانه و آن دانه پانک
 مانند بادی و درخت او مشابیه درخت خشک شش بوی
 بوی او قریب است بوی مشک آنرا باید مشک
 پانک - یعنی پانک و نیز بگون و میوه و عود و معنی
 پانک چشم و معنی او پنجه هم دیده شد
 پانک - زشت نگاه خوش و از بام که بتبارش غرض
 مانند و نیز غایب که مشک کدافی اشترقا در واد
 یعنی نخستین نقطه مذکور است -

پانک - با نیم موقوف پس آن بار فاس
 جادوری آبی که در خشکی برای کثرت و پودنج پای واد
 پانک - با فتح کیا بهیست که همواره روی کبوتر
 آفتاب اردو آفرینان و نیز گویند و حرابا نیز گفته
 و نیز بانی است که آفرین کلی بود و سنج رنگ چون قنار
 بهست از آن سبک و آفرین گل خبازی نان
 هم گویند -

پانک - با نیم موقوف پس آن بار فاس
 در نهایت شهرت او را در تبارش به زیادت
 پانک - نام ذراتی قنوج که در جباله بهرام گو بود
 پانک - با نیم موقوف پس آن بار فاس
 پانک - باشد و نیز قریب است با قنوج حاد و
 پانک - با و یک بهجت آتش ششین کرده و از بدن
 بهرند آتش که این گویند و در دانه گویند و در
 پنهان کنند و خاک بر بالای آن نیند و نیز خورده
 را لادک است پر زور -

پانک - خار شیت بزرگ تیر انداز
 پانک - کرمی است که جامه های آبیشی را بخورد
 و تن و سازد -

پانک - عشقه است که از ابله این که بند
 از شیر و ریمان و سر زدن این گفته اند یعنی کرمی
 بی کلین هم آمد که از شاخ و استخوان سازند
 پانک - با کرم گاهی که از آن بویا سازند
 بهندی بویا گویند که از آن زفا گویند -

پانک - زحل
 پانک - باشد و قیل مشتری لیکن
 درین نظر است -

پانک - با فتح پیام آ و در خبر ده و بند
 شیخ واحدی با کاف فارسی میخوانند -

پانک - ماهه قمر باشد -

پانک - صحرای فلک کدافی الاصطلاح
 پانک - در سحر -

پانک - یعنی عروس -

باب الکاف الفارسی

مفضل فی الفارسی

پانک - با نیم موقوف پس آن بار فاس
 که در دیوار کنند و نیز برای افرازد چرمین -

پانک - آنچه برای برابر کردن گفته می آید
 پانک - خیار و خوشه انگوری که برای شش
 نگاه دارند و با نیم موقوف و در ادوات آرد و خوشه
 که در بود و خیار بزرگ که برای تخم نگاه دارند -

پالنگ - با سیم مفتوح جان با چنگ مسطور -
 پالاهنگ - پالنگ - بالام موقوف بر سیم
 و دوا می کنند که بدان اسپ گیزد و نیز پالنگ
 شک را گویند که داسان شلب بریدن آید بنا
 جگر خوانند و در دستور مسطور است پالنگ کند
 و دوشاخه و چوبی که برگردن سگ نهند -
 پاهنگ - جان پانگ مرقوم در ادوات
 در سیم خرد آورده است -

پاسی خاطر و آهنگ - پسی جابجایی
 پانگ - با بار و دهنه فارسی بوزن پانگ
 جان پانگ - که در فصل سبب گزشت -
 پانگ - در سیم خرد که در خانه بخت و شوی نهند
 پروانه هفت رنگ - ساسی و نیا هفت رنگ
 زیر پاچه هرسانی رنگی دیگر است اول از سنگ نارا
 و دوم از آهن بولاد و سیم از سیم چهارم از سیم
 و پنجم از زر و ششم از برید و هفتم از یاقوت -
 پانگ - با کسر که هر شیر و فرخ آنجا تابش
 فرید خوانند که نافی القندیه و در نفا گویا پانگ کسین
 و قبل بفتح را برنج که هندی پتیل اند و در لغت
 مذکور است که رنگ آگوند -

پشت انگ - پس از قناده و ناقص و معرب
 پشتنگ - پشت سیم نام پرا فراسابن نیز
 پسر او که شیده نام داشت و نام مبارزی از ایران
 که نام پسر او وین بود و نیز نام پسر او پسر او
 کاس - بوزن تگن ناریستان و فندق که کاس

نارنگ که نافی القندیه و در شرف قناده مذکور است پانگ
 بالفتح و الکسر و در پانگ گفته است که کبریا بخت
 و معنی کاو و س نیز آورده -

پانگ - نوعی از رنگ که بهر وجه نور است
 معرون و نیز جانوریت و شوی و شمشیر و سنان
 نوشته که جانوریت که از ناز را فرود گویند و هر چه که
 در آن ننگه یا از رنگ گیر باشد و چارپای را نیز گویند
 و آنجا که در سیم چهارم و سیم اول که در میان آنرا
 با نوار و امثال میا کنند و بر آن خوانند که اول
 و نافی از پیش آستانه تا نهایت ضخامت و دیوار را
 گویند یعنی میان در -

پیش آهنگ - پیش روشکر -
 پیک - بالفتح جان پیک که در فصل سابق مرقوم شد
 و در فرهنگ علی آورده است آنکه بجان سگ گویند چنانکه

باب اللام

فصل فی الفارسی

پاتیل - التي ست علوانیان که هندی که نافی
 پاتکه - بشکه که نافی علمی -
 پاچال - گوی باشد که جولا هکان و بافت دکان
 و وقت بافتگی پایای خود را در آن و نیز در آن
 بقال زمان فرشت نیز در آن ایستاد خبری فرشته
 پار سال - بار و موقوف سالی که پیش آن سال
 گذشته باشد که نافی زفا گویا -
 پالال - یعنی پا لوده سخت آمده و مرید باشد
 که رنگیان و از -

پای شمال و گیل - اسی باد شمال می وزد -

پای عیال - اسی قوت عدل و شطاعت -

پای عقل - یعنی قوت عقل کذا فی الاصلح

پای چوکل - باطن و مغز فاسی و عروق مجریه است

پای چکل - یعنی رگ که لباس خود را چکن گردا

و پوشد و ضائع گرداند -

پای پال - یعنی پادشاهت که خانه تابستانی باشد -

پای و ال - بوزن و معنی پرگار -

پای و ال - یعنی دلاور که فانی الشرف است

یعنی جوهر و روحی و شجاع هم آمده -

پای و ال - ویر سال ششم فاسی و هفتم موقوف

نام پرده است از سیمین و غیره از فلک -

پای و ال - کنایه از شاعر -

پای و ال - یعنی شاعر و شفی -

پای و ال - یعنی خیال -

پای و ال - با و او فاسی حلو آنکه از گندم یا از جو

است کنند و شیل بابا بفارسی -

پای و ال - یعنی پرگار و نیزه سالان و بابا جمعیت

پای و ال - یعنی پرگار و نیزه سالان و بابا جمعیت

پای و ال - یعنی پرگار و نیزه سالان و بابا جمعیت

پای و ال - یعنی پرگار و نیزه سالان و بابا جمعیت

پای و ال - یعنی پرگار و نیزه سالان و بابا جمعیت

پای و ال - یعنی پرگار و نیزه سالان و بابا جمعیت

پای و ال - یعنی پرگار و نیزه سالان و بابا جمعیت

پای و ال - یعنی پرگار و نیزه سالان و بابا جمعیت

پای پیل - یعنی پای شرباب خوری آمده -

پای و ال - بوزن و معنی پرگار -

پای عقل - یعنی قوت عقل کذا فی الاصلح

پای چوکل - باطن و مغز فاسی و عروق مجریه است

پای چکل - یعنی رگ که لباس خود را چکن گردا

و پوشد و ضائع گرداند -

پای پال - یعنی پادشاهت که خانه تابستانی باشد -

پای و ال - بوزن و معنی پرگار -

پای و ال - یعنی دلاور که فانی الشرف است

یعنی جوهر و روحی و شجاع هم آمده -

پای و ال - ویر سال ششم فاسی و هفتم موقوف

نام پرده است از سیمین و غیره از فلک -

پای و ال - کنایه از شاعر -

پای و ال - یعنی شاعر و شفی -

پای و ال - یعنی خیال -

پای و ال - با و او فاسی حلو آنکه از گندم یا از جو

است کنند و شیل بابا بفارسی -

پای و ال - یعنی پرگار و نیزه سالان و بابا جمعیت

پای و ال - یعنی پرگار و نیزه سالان و بابا جمعیت

پای و ال - یعنی پرگار و نیزه سالان و بابا جمعیت

پای و ال - یعنی پرگار و نیزه سالان و بابا جمعیت

پای و ال - یعنی پرگار و نیزه سالان و بابا جمعیت

پای و ال - یعنی پرگار و نیزه سالان و بابا جمعیت

پای و ال - یعنی پرگار و نیزه سالان و بابا جمعیت

پای و ال - یعنی پرگار و نیزه سالان و بابا جمعیت

و بیک سر آن نهند تا از زمین بلند شود و در وقت
برگشتن بر آن زمین را دور رود و یک بار آنکه گویند
و بفتح اول یعنی هر باشد و آن شستی است که بکشت
سبزی کاشتن یا چیزی دیگر میسازند و کاشاک
آنرا بلند کنند -

پاییل - کسر دو مرتبه چنانس هر وقت که زمانی اقتضیه
و آن دو است یکی پاییل اگر که آنرا بلندوی مرتج
گویند و دوم پاییل در او آنرا بلندوی پاییل گویند
و آن هر دو برای تادیبی بجاری آید یا از افغان
پیش بول - کلاها لغوی یعنی که بجهت سبزی کاشتن
این بول کلاها یعنی کلاها و کلاها و کلاها و کلاها
پاییل - سایه و سوم فارسی میوه و ترسی که همراه
برگ قبول خوش و تازیش و فلفل و سبزی
سبزی نامند که زمانی اقتضیه -

پوستکال - پوست فی موی که در زیر دانه
گوشت می باشد و آنرا با دانه جدا کرده و شراب
پخته کرده و گوشت را بکشد که سرگین از سر بکشد
آب بچینه باشد -

پوچخال - پس افکنده مرغ و غیره و نیز آب
خلیقه که از چشم بر آید -

پیل - معرک و معرب آن پیل و معنی کیسه
کره و غیره نیز دیده شد -

پیل مال - کنایه از پیل مال نمودن فی سکره و آن

باب میسم
فصل فی اغاری

پام - یعنی اون بزرگ است مانند شبیه آند -
پایا - حلقه باشد از خرم که هر دو پای را در آن
کنند و برای ای و خنهای آید و همچنین درخت است و
ناییل مانند آن و درود یعنی را نیز گویند که بر کلاه
بندند تا در خان دیگر به پای او آید و بام افکنند و
دام گاه نیز دیده شد و نوعی از دام و تله نیز است -
نایچان باشد که چنهای با یک پوپ است و در
کینه بپتر است و بر سر یک دامی بندند و سرنگ
آنرا بر زمین فرو برند و صیاد و پناه گاو و یا
و گاه پیش رود و جانوران را در دام واده بجا می آید
تا با سیاهی ایشان در میان دام بگذرد و در دام
یعنی گرانده دام که بدان طراح بندند و طراح بلکه همان
مرغ مذکور و در قفیه مذکور است آن حلقه رشته پام
که از پایسی خوانند -

پادام - پرند که را گویند که بزرگ دام بندند و جانور
و دیگر که را گویند و دام افکنند و حلقه موری را نیز گویند
و آن دام بود که از سر پای را بر سر آن پازان بندند
پاسپان طاهر شرم - زحل -

پاروم - لای لای که جوی متعین و دال شده و
و دالی که در دم پدید -

پوچک - یعنی گرگ آمده و خانه را هم گفته اند که از آن
آن چیزها را بشکاید - نیز معنی دالان و بارگاه -

پدرام - بلکه است و نیز مردم نیک و با آسایش
و جای آرام چون باغ و شاه و جلیس با باغ تازی
نیز خوانده اند -

پیرچشم - با سواد پارسی مفتوح موی بن ماده گاو
 و بز که بی و غیر ضری سیاه مدور که بران علم و تیره بند
 پر و دخیالی کتم - اسی ظاهر کتم آنچه در پرده است -
 پیرشیم - ایا فارک است اریشیم -
 پیل کلیم - جان پس سپید کدانی طلب -
 پیل کلیم - با سواد نام بی است و شیراز و و قیاسیه
 و رشت فنان کدانی شجاست -
 پیچیده هم - کیا نیست خوشوی و غار است حسد
 کشیف بدان کشته پیشور کدانی الزنا که با و شیرین
 نکر است که گویا بی است که هم رضی الله عنهما هم گام
 و صبح حل دران گیاه دست در و دمانچ گشت
 گناه هم که رسته بوی خوش دارد -
 پیرچشم یعنی عبدالرحمن و بچشم شهید کشته حضرت
 امیر المومنین علی رضی الله عنه -
 پیرشید چشم معروف و نابینا کدانی القینه
 احوال آنکه نظرش بر یکجا نیتنا و ده باشد -
 پیام - ای پیام -
 پیرچشم - یعنی معلم علوم دینی -
 پیرچشم که هم - یعنی آنکه گشتن چون پیکان بود -
 پیرچشم - نام برادر پیران که لشکر او را با
 بود و بر دست کشته شد کدانی الشرف
 و در اصطلاح لشکر اندک است که پیرچشم کنایه از پیکان
 و در ادب یعنی پیرمست -

باسم المنون

توضیحات

پایه امن کردن گوشت گرفتن صبر کردن قانع شدن
 پانسیستن - مجبوس شدن و منظر شدن -
 پایسک سیدن - پاشتم فارسی موقوف ای اریا
 بیفتادون - بهوشیار شدن -
 پایسک ورون - ترک دادن و باز ماندن اریا
 بچرخ و تیر منظم شدن در نرم -
 پا در زمین آمدن با سواد بیارفتادون کدانی القینه
 و تیر کنایت است از کم افتادون -
 یاروان - باراد موقوف جوانی از هر چه باشد
 و تنگ خاقانی سجوی آرد شراب احتمال کرده است
 یارکین - باراد موقوف و کاف فارسی آب گند
 و خوشه که آریا و دان قاب گنده و نسا و دان گردان
 و دقتیه مذکور است پیرست که همچو حوض بزرگ است
 و درستان آب و می جمع کنند و آن اکثر در ولایت
 ماوراءالنهر است تباریش فارغین گویند -
 پاوشاه صحن - با سواد موقوف یعنی آفتاب و ز
 یارنجین - جان با برخن گفته آمد -
 آتشیدن - ریختن و ریخته شدن و پر کردن و
 پیکره شده شدن -
 پاکو فتن - با و فارسی یعنی رقص کردن -
 پا لاوان - التي است حلا بیان را مانند کلک بسیار
 سوراخدار و رخن و جلاب بدان گفته کدانی القینه
 و در زنا گویند که است آنک بان چیزی پالایت که
 بهندوی آنرا با نگه گویند -

توضیحات

پایه صافی کردن چرخ -

پالودن - صافی نور روشن شدن از کدورتها

وصاف کردن و خلاصه شدن و گردن -

پالیدن - افزون شدن و صاف کردن گردن

شدن و گردن -

پا بر سخن غفلت -

پایان - آخر مجلس و آخر کار و صفی و حال سرچرخ

پای برین نهادن - یعنی متابعت کردن

پیروی کردن کذا فی القنیه -

پای بر افکندن - پاک کردن فایده کنایت از

شعر کردن است برای جلب کردن کسی میل و

آفت که تصامیم بران آهونی خوانند و چون آید

که رسیدن را فوج کنند آهوان پایش که کشید

داشتند بوند با پیروی بنویسند و بنزد یار آتش

شوند آن گویند از هر گاه و فرایکسان و آن سبک

این آید و خود را بکشد و نیز کنایه از بی آرام شدن

در این طاقت شدن -

پای شک بر آمدن - یعنی اقدام و بلوغ

پای چرخیدن - یعنی مترافتن و گردن -

پای پس آمدن - پای پس شدن عباد

از منزه شدن کذا فی القیل -

پایا به کشادن - یعنی از هر فراز آمدن و طاقت کردن

پای جویدن - کد با بگایان چوب است کرده

فی بندن تا بلند نماید -

پای خاکی کردن - سفر کردن و طلب کردن

و قدم بر سر کردن کذا فی القنیه -

پای و آن - آن چل که زمین که زمین یک باشد

پای سخن - ای قوت سخن -

پای سنگین - آن پای که از خاکی و جنبه

پای فشار دادن - یعنی استوار کردن

پای کشادن - بر سر طاقت و حال که سخن

پای پا جان - پایم فانی یعنی رسمی و شایان

که چون کسی از ایشان کتابی کند اول بصفت فانی

که مقام غرابت است یک پای باز دارند و هر دو

گویش چپ است و در دست گیر و بی گویش چپ است

در دست است و گوش است در دست چپ گرفته

چندان - یک پای بایستد که پیروم شد و خدا و را

پندیرد و از گناهش درگذرد -

پایان - بوزن باز جان یعنی بعد از کسوف

شکن میا بجای که بتا ریش ضامن خوانند -

پایان گان - پاکان فارسی یعنی بهشت و فوج

و از آن و عرش و مثال آن کنایه از خواجگان شدند

پایان - پیرایه -

پیشگام - پاکان فارسی و شوق و جان و جان که

گذشت یعنی اول و معنی شاقی و در او است و جان پاکان

آوردند اما غراب بیان نکرد و است -

پایان - جان پایان مذکور -

پیشگام - باضم نوبین و پنجه کشید خیال و سودا

و طبع کردن است حال کرده که کذا فی القنیه و نیز

استعمال ساخته و روان و ایامی توانست که آن

و پنجاه گوشت ایشان سخت غذا بدست یعنی با ایشان
سازند و بشد

پنجاه نیدن بخشیدن گندمان و نیدن
رفتن قبیل بابای تازی بخشیدن کس را
و در پنج انگشتان و اندوه کردن و گدازدن
پنجاه نیدن - خوردن و پختن و پختن و پختن
و داشتن و اندوه کردن و گدازدن و پختن و پختن
و گدازدن و پختن و پختن و پختن و پختن

پنجاه نیدن - ای سخن معقول و خوب
پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه

پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه
پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه

پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه
پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه

پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه
پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه

پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه
پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه

پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه
پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه

پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه
پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه

پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه
پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه

کذا فی الشرفنامه و در زفا گویا که در دست چوبین
با حیم نازی نازی که بر شکم سخت کند

پنجاه نیدن - ای سخن معقول و خوب
پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه

پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه
پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه

پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه
پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه

پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه
پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه

پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه
پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه

پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه
پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه

پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه
پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه

پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه
پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه

پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه
پنجاه نیدن - اول کسرت و همانه

شعر این گویند -

پیر سستیدن - عبادت کردن -
پیرن - نفعیتن - نثری از منازل - نثر کوشش ستاره
در برج نور تابایش شری خوانند -

پیر نیان - فتح یکم و کسر دوم و نفعیتن و قیل با ایستاد
پرواز کردن - ای پر کشاده کردن آن برآ
پیردن ست یا برامی جنت شدن و هم از برین
پرواز کردن عبارت است از جنت شدن چنانچه
گفتند که مجتهدین پس پرواز کعبه تر پاکبوت
باز با باره نیر پر کشاده کردن و پیر - ایچان
عبارت از سرعت است برای کسی که در راه
ماند باز و بگری -

پرواسیدن - و احمه و نفعیتن و نفعیتن
و احمه کردن و دست مالیدن -
پروین - بابر فارسی الهی باشد که بان
آرد و شکردا و ویه گفته و امثال آن نیز در تباریش
غالب گویند -

پروین - همان پیرن مذکور -
پیرمون - بالفتح آرایش و دانه ماه و آفتاب
و قیل اینست -

پرسی خوان - یعنی حاضر کنند که پرواز آن
اشاره است از انبساط و شجاعت که در شجاعت
پرسزبان - یعنی تیز زبان -

پرسیزن - آریز -
پیریشانیدن - با سوم فارسی بد حال و پریشان

گردانیدن و شدن و پر کردن و نفعیتن -

پیریدن - بالضم پر کردن و پیر شدن و پرواز
پیرمون - در کعبه پرست را آواره کند و پرواز
گردان - سیو شست ست باغارش که آزاد او گویند
پیر اخلاق - باغار و قوتن گردانیدن -

پیرمان - بالفتح و قیل البصر با بار فارسی نفعیت
کردن و با برین کردن که تباریش نفعیتن
کذافی شرفنامه و غنیه ایضا پیر و لیدم بازا و او
فارسی نفع و شرف و ازین معلوم میشود که معنی این
نفعیتن و پیرم و نفعیتن نیز است زیرا چنانکه نفعیتن
ازین پیرم بدین باز او و او فارسی و نفعیتن
انچه کذافی از او است و در نفعیتن نفعیتن
پیرم بدین سوال کنند و نفعیتن و او فارسی
آمد است ازین معلوم میشود که کن معنی درین
نفعیتن است ازین -

پیرمان - بالضم با بار فارسی آرد و نفعیتن
و غنیه باشد و غنیه نفعیتن - و او فارسی که چون پیر
نفعیتن کسی بدین نفعیتن که ان چیز با شکل از پیر
او هم داشت ابتدای آنکه نفعیتن چنانکه نفعیتن
سد و نفعیتن و نفعیتن با بار فارسی -

پیرستان - با کسر معر و نفعیتن که تباریش می نمودند
کذافی نفعیتن -

پیرستان - با کسر معر و نفعیتن که تباریش می نمودند
کذافی نفعیتن -
و نفعیتن و نفعیتن و نفعیتن و نفعیتن
پیرستان - با کسر معر و نفعیتن که تباریش می نمودند

پشت بپوشیدن - فرویدن قاشق منکاح و پشیمان
 پسندیدن - توین فویش کردن زلف و کلاه
 پسوزیدن - بازار فارسی لغزین کردن
 پشت پای زبون - با چوبه فارسی که در دست
 هر اصل کردن و منظم شدن کذا فی لغتیه و اول
 اگر موقوفه اگر باشد پس معنی چنین باشد یعنی
 پشت پای زبون قاشق عبارت از نالک و دست
 و اگر اول مرکب باشد با دو م ترکیب صناعی پس این
 دو معنی است یکی از پشت پای زبون دیگری زاوون
 موجب فویش و زبون است زیرا چه قاشق و صاحب
 داشت که اگر چیزی را بنظر قشوقه قرار میدی شک
 از پشت پای او را در و کند و دوم زبون و پشت پای
 و آن عبارت است از قشیز
 پشت بر جان کردن - کنایه از ترک جان
 مندون کذا فی علمی
 پشت چمن - ای چمن بن
 پشت وادان - عبارت از روی گردن است
 دکان بر دو نوع است یکی بر طریق اعراض یا باز آید
 و دوم بر طریق قرار یا پیشانی
 پشت میدان - پشت وادان - با نامی موقوفه
 معرب و پشتیان میدان وجه از پشت موقوفه و پشتیان
 پشت یا فتن - قوت یا فتن
 پشت شدن - یعنی متفرق و پراکنده شدن
 پشت - یعنی چمن نام مقامی که میان پیران میست
 طبعی و شیر که پیشتر شاه واقع شده و برانیا نوح

کرد و اکثر پیران کوه دران کشته شدند
 پشت زیزین - شراجه آتش
 پشت زعفران - انگشت افروخته
 پیشین - نام سپهر بین کیقباد
 پلوان - با بضم پستوانه کاه کذا و پستوانه
 پشتین - بالفتح و الکسیر امون و قبل حوت
 نخست نازی و دیارات بلند می خوانند علم
 پلنگان گوزن فکس - با بر سه تناسل افراشته
 یعنی مردان دین کذا فی الامارات و معنی ترکیب
 شیران آموگیر و غیر کنایه از بهادران و دلاوران
 پنبه شدن - یعنی گریختن کذا فی الشرفنامه
 و در قنینه یعنی پیرو و پدید آمدن کورست و پنبه
 عبارت از نرم شدن
 پنبه گمن - یعنی منگوشه و منگوشه کذا فی الامارات
 پنج ارکان - یعنی قویا و قاز و زور و کوه و چ
 پنج تیر کردن - یعنی جنگجویی و پستی و کردن
 پنداریدن - پنداشتن کذا فی الزنا گویا
 پنداشتن - با شین موقوفه و دانستن و پند
 کردن و گمان بردن و تصور کردن بگذاشتن
 پند - پند - نصیحت کردن نصیحت پند و پند کردن
 پنجگانه فتنش کردن کذا فی الزنا گویا
 پیکان کمان - آفتاب سیاراتی که در کمان
 آفتاب اندک کذا فی الامارات و آفتاب یک کسب
 نوع مقام است و در قنینه حوت و دوم با است
 چنانچه می آید و الله اعلم بالصواب

پشت

پیشگان - باکسر بجان فارسی برون شدن
 هر کاسه و پیا له را گویند غمنا و طامس سورخ
 کرده باشد که آزار و میان آب استاده گذارند و
 ساعات شب را روزی را از آن معلوم کنند مخصوصاً
 و از طشت و پیونیز گویند و سحر آن بجان است -
 پور آیتین - یعنی فردین شاه قاتل شحاک
 پور درستان - یعنی رستم درستان -
 پور سبکدین - ابد و تاج فارسی سلطان محمد
 بادشاه طراسان که ویشیش ایا بود -
 پور عمران - یعنی موسی و بارون علیها السلام
 پور تاجان - یعنی گدایان و شیوخ -
 پور ترن - هزاره تاجرین پاک و قیل ایا تارک -
 پور شین - با واد فارسی و سین موقوف جاب
 که استر آن از سحاب و قاف و قندز و امثال آن
 بود و نیز غیب یعنی غیبت هم گویند -
 پیوسیدن - با واد فارسی سخت سوخته و
 نزدیکی ستم شدن و کردن و سوختن و نیز
 شدن و نیز خاک یا معنی آبا سیدن نیز آمده است
 پیوشیدن - با واد فارسی معرون بخن شدن
 پیوشکان - باشند موقوف و کات فاست
 نام قحای نزدیک پیشاپه -
 پولاد سنجان - با پنجم فارسی که چسارم است
 ساجران و دلاوران -
 پوزان - نوزین -
 پهن - غریب -

پهلوتی مکن - یعنی تنها مشو و از خود و مکن
 پهلو وادون - روی گروانیدند -
 پهلو ورون - باریکه کردن و بر روی و در تبه بکس
 که از خود اعلی و بزرگ باشد -
 پهلو کردن - یعنی گرفتار کردن و دواوات سنت
 روی گروانیدند -
 پیچیدان - گروانیدن و لم وادون پس و نیز
 خم موسی و تبالا شدن و خمد کردن -
 پیچیدن - بالفتح با سین و قیون آیتین ایا و
 دور کردن و زیاده و بریدن از بخت و دوسه
 زیاده از بدن و دباغت وادون چرم و بافتن
 و باغت و دواوات بایاد فارسی آراسته کردن
 یا آنچه باشد خواه بپوشیدن نه با و بریدن گویند
 شب ایا با و سلطان محمود و دواوات سستی زلفت
 خویش را برید و نزدیک سلطان اندان مال پیشانی
 گشت کسی را با واد و میان با واد و گفتند خن
 گو که سلطان خوش که به واد بی این با واد گفتند
 سلطان فرستاد سلطان اسیا پسند و نیز کرد
 و بزم طرب آراسته گردانید و طربان را فرمود که این
 را با واد بپوشد و خن و دواوات و لغت وادان
 را با واد است که گریب نرا و ت ابا ستم
 چسما لغت ستم و خاستن است - جاسی طرب نشا
 و می خود ستم - کما به تین سر و پیر ستم است
 پیروان - پیرامون - کلا با بالفتح و قیل ایا
 قایمی گردا گرد چپ سر -

پیرا حسن قبا که در آن بینی پیر از زین پاک کردن پاک کرد
 پیر و دهقان - یعنی می انگور و خال که کند باشد -
 پیر کنگران - یعنی متمرکز و بجا یار باشد -
 پیر و خزه پیکان - آسمان -
 بی سوون - میل کردن بطرف -
 پخش بین - با دووم فارسی و سوم موقوف
 عاقبت بین -
 پیشین - با کسر خبر است از مذکر از آن سر تا بند
 پیشان - با دووم فارسی پیش پیش انگیز -
 که از آن پیش خبری نباشد یعنی انتها -
 پیش نشین - با دووم فارسی پانچ یعنی درایه کذا
 فی الشرفاء و معنی هر کلمه پیش نشین فاعلان
 پیشداسی و ستادگان - کنایه از حضرت جان پنا
 محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم -
 پیچان پیچان - با بارگاه شرط و عهد و پیمان
 و هر زده که از فی الشرفاء مبرور و ثناء است
 پیچون بافتح شریع و عهد و و دیوان شیخ ابراهیم
 قوام که ناشی از است معرب بقلک ایشان درینج
 باست و در جایشه نیز بقلک ایشان که مکتوب است چنان
 پیچین برود با بارگاه می مشق و شرط و عهد
 پیچ شش و آن - ثابت قدم بودن و پهلوار شدن
 و استوار کردن و قدم نهون کذا فی القنیه -
 پیچ پیچستان - با افتخار باخبر موقوف و شرط
 فارسی کرده و استوار - از آنکه در میان
 پیچ و بافتح موقوف کذا فی القنیه نیز یعنی استوار

و از پی تی را گویند که به نیز و منس کنند و آن نوع مشی
 پیچا حکمان - آفتاب سیاراتی که در مکانی مسدود
 آفتاب بود کذا فی القنیه و در مطلق ادوات بجای
 نون یا نونه است چنانچه گذشت و در ترکیب هر دو
 مقام است و اغلب کنی چنین خواهد بود یعنی
 آفتاب سیاراتی که در کان محدود و اند
 پیچا لیگان - کنایه از بگذری و سوداگر و با
 واده را نیز گویند -
 پیل فکندن - مات شدنت گویند پیل انگند
 فلان را یعنی پیل مات که در کذا فی القنیه -
 پیلین - باللام موقوف و ستم را گویند -
 پیمان - بافتح و قیل یا فارسی سوگند و شرط و عهد
 پیانه پر شدن - کنایه از عمر باخر رسیدن -
 پیوستن - بهم شدن و نیز گویند فلان با فلان
 پیوست یعنی با و ساخت -
 پیوکان - باضم با و دوکان فارسی عربی
 کذا فی القنیه -

باب	الواو
فصل	فی الفارسی

یا الواو - روح کذا فی الکسور -
 پیرو - روشنائی هر خبری کذا فی الشرفاء
 و لیکن در مصل پیرو خبری را گویند که وجود او بذات
 او نبود بلکه وجود او بسبب وجود پیروی و یک یک
 چنانچه پیشه مودان میگویی که وجود عالم پیرو
 اوستی عالمی است بذات وجود او بلکه روشنائی

که بر تو میگویند وجود عالم بدین میگویند که وجود آن
 روشنائی از چرخ منور است و چنانچه در کتب معتبره
 است و مستحکمین مرغیکه هفتاد و یک گونید که از
 قنی و رنگ فخر تو سوس در شرفنامه است مرغی است سیاه
 و سپید که بخانه و در چرخ پادشاه و افراشته نیز گویند
 پیر میوه بالفتح چهارم فارسی رختی است معروف که
 بول بسوزش و در شود که دانی القنیه قبل این را
 سوزاک گویند اما پیر هره نوع میشود و چسب از آن
 لاد و است و باقی بدای میسر میشود و آن منی خاتم
 که برابر پیشاب می افتد پیش از پیشاب و یا بعد از
 پیشاب بعضی بزرگ سپید میشود و بعضی همچو دانها
 فرو و پیشاب می افتد و بعضی سرخ میشود و بعضی زرد
 و بعضی سیاه

پیر فو - جامه باریک که دانی زنگار و ادوات
 با دانه های منی و یا شقیش منایت تراکت است
 پسندیده رفو - بفتح زاینی پسندیده روش
 که دانی القنیه قول معناه خوش زنگار و خوش
 پیر فو - همان پوک سطور
 و پیر فو - بفتح کیم و سوم نام ولایتی و قاضی که پاری
 زبان بدان منسوب است و پهلوی هم سوم شاه و چپا
 شکم مردم و چینی سخت نزدیک آید نیز مرد و توانا
 و لاد و بزرگ و ضابطه و رشت
 پیر فو - بفتح پسر و مقتدی
 پیشتر و معروف و فاعل از امام مقتدی
 پیر فو - بفتح اول بر وزن و معنی نگو باشد و آن

ولایتی است مشهور و نام هر کس که پادشاه و آن لایت
 شود و یکسر اول بریده است شکای از پیش
 باشد و غیره و نقایر غمان
 پیر فو - الکس نام و رختی است که در رنج آن
 اندکی تلخ بود و تبارش را که گویند و در کتاب
 مسطری است که پهلوی از رخت ارک است
 پیر فو - باد و فارسی جفرا چکیده و عربی
 خوانند که دانی الادبات و نیز جفرا خشک شده که
 هنوز رسکه از پیرون نیاورده باشند
 پیر فو - باد و فارسی کلنج
 پیر فو - بفتح بر و - یعنی پیوسته است
 پیر فو - جانور است مزد که خون از اندام که دانی
 لغت فارسی است که دانی القنیه

باب	المرسام
فصل	فی الفارسی

پیر فو - القنی است حاد ایمان را که در ایران است
 یا جامه یا شامه - دور و دور و دور و دور
 و رانندگان و شاد و گویند که دانی الزنگار و
 پیر فو - چاکر و جلابه که در روی پیش بند
 یا جامه - بمعنی اعتکاف دره
 یا چو - باجم فارسی معروف و تبارش کراغ خوتا
 یا فو - باخاد و قوت نشسته و که پیش از خانه
 رست کنند و هفتاد و یک گونید
 یا فو - باخاد و قوت و بین و رست و تبار
 هفتاد و یک گونید و در رنگی و قوت که در چرخ

پادشاه پادشاه - کلاهها بشین و حال موقوف بکار
 بزرگ برانیدن و در اندک تحت وادار گشت
 پادشاه - کوبان و شکا باین گویند رزمه گاهان و
 اینجاست که کوبان ربابان گویند کذا فی القیبه
 و در اسان الشعرا که در تحت یعنی چراگاه این شعر
 پاره - معروف در شوق کذا فی الشرفنامه و در
 زفا گویند یعنی زافو یعنی مولود زافو است استعمال
 آن مرکب بدینچه گویند شیخ پاره و محمد و پاره
 شیخ زاده و محمد و زاده که کذا سمع من اهل اللسان -
 پاریشه - یعنی از آن سال گذشته و نیز یعنی که آید
 پاشه - ابا فارسی جهان پاچه که گذشت -
 پاشنامه - یعنی پاچاه که لقب و قرن باشد -
 پاشه - یعنی زافو که صاحب اعت در رو
 اخراجات بد کرده بزارمان و در تاه ایشان حاصل
 از صرف اخراجات یوانی کنند -
 پاشنامه - باشین موقوف بوزن شاهنامه
 یعنی لقب قرن و مهال باشد -
 پاشه - باشین موقوف معروف و در قیبه
 در کورست که عقب پای و عقب کفش -
 پاشنه - شوشه که کوبان گور باشد و هر چیز که بخت
 پاخره ستان رحمت که از آن جتی دیگر متولد شود و
 در بنگاه معروف و برگردن و گلو مثل فلک که در چون
 ویر کشه بخت که در کذا فی بالادلت -
 پاشه - چند بزرگه که در کور و رسیدن که در
 پاشه - یعنی بام بلند کذا فی الزفا گویند و در شرف

در کورست با سوم موقوف و کات فارسی در پیچه
 پالاییده - افزوده -
 پالاییده - افزوده -
 پالوانه - پالوانه بالام و پالوانه پالوانه شتر قیل
 و در ادات ست پالوانه با بار فارسی مرغیست
 و پدید مقدار گنجشک که ماه پای و بردخت و دیوار
 بنشیند و اگر در بین بنشیند بشواری تواند برید -
 پلوانه - بالام موقوف همان پرستو که گذشت
 کذا فی الشرفنامه و در زفا گویند یعنی فراشک -
 پالوده - چیزی صافی و موقوف که از نشاسته پزند
 و با شکر قند خورند عرب آنرا فالودج نامند خلاصه
 و حلوا می در عایت شهرت و در قیبه آورده است که
 آنرا اگر اسخان گفته اند اگر چه حلوا می سبکی دارد
 از نیکه نازک و لرزان است یعنی گفته ترازو هم گفته
 پانه - چه کجی باشد که در یزد و خازند تار است کشود و کور
 پالیده - افزوده و چیزی صاف و موقوف کرده خلاصه
 پاشی افزوده - ای افزوده مرتبه -
 پاشیوش - پاشیوشه جاود فارسی بازاری که در بند
 آنرا پاشیوش گویند کذا فی العلوی -
 پاشیه - چیزی که عنان را بدان بندند و قبض کش
 است و در سن دامن خمیه که استوار بندند -
 پاشی کشانیده - ای که زنانه -
 پاشیگاه و پاشیگاه و پاشیگاه - کلاهها با کاف قاف
 مرتبه و موقوف و قاف و جای بستن همچان -
 پاشیده - آنچه خفا پذیر خود و باقی بود همیشه و بخت

جاوید و دائم و مدام هم باشد همچو بهشت و دوزخ
و اهل آن و عرش و کرسی -

پایه - مرتبه نژاد سلطان و معنی بنای عمارت
هم آمده و زینت نژاد آن که هنگام در رفتن پادشاه
پدر و زوجه و بختین و پدرمه بافتح حصه و بهره و در
لسان اشعرامند چیست که پدر و زوجه و بختین و پدرمه
یا دراز اگر که بنده کدانی اشرفنامه و زینت کسان است
که نژاد است و آن مذکور است پدر و زوجه و پدر و زوجه
بوزن هر زوجه چون فنی هر زوجه کنی چیزی که در عاصیه
و یا دراز اگر که بنده کدانی اشرفنامه و زینت کسان است
طعامی باشد که آنرا در و مال و نگی بنده و آن را
از جانی بجای بر نه و آنرا زک گویند و نیز هر چیز که در
رومال و نگی است باشد چه آن رو مال است در مجموع
پدر و زوجه خوانند -

پدرمه - بوزن هر مه بهره آتوالین معلوم می شود که
در شرفنامه پدر و زوجه و پدرمه را از قبیل است و ادت آورده
مطلوبت بلکه مترادف پدر و زوجه است چنانچه
گذشت و ادات نوید نیست -

پدر - بختین و فنی است که پیش نبود و یا بار تا که
نیز خوانده اند و بالغه که با نیست غرض و سبک که در فنی
نمند و جامه نیم سوخته که آتش در و زود گیرد -

پدرمه - بکسرتن پیش کسی رفتن و امیری قبول کننده
و پیش روزنه و معنی پیش و او استقبالی است یا چیزی که با او باشد
و معنی قبول کردن و فرج واری نمودن و معنی
از گذر هم دیده شده -

پدرمه - ابا و ساکن و میم معنوم یعنی نیم
پدر و زوجه - بافتح بازار و روز موقوف شده کار و غیر
کرد و بختینش پدر و خوانند کدانی الفتنه و فیس
پدر و غیر کرده که بنده بیعت آن بریدن کرد و کند
و آنرا از و از نیز گویند و تبارش پدر و زوجه نامند -
پدر ششیده - از هم جدا شده و پریشان شده
چون در دیده و بر باد داده -

پدر و اخته و پدر و اخته - فارسی موقوف ساخته
و اخته و مرتبه - و معنوم و اخته کدانی اشرفنامه
و نیز معنی نیمه و ترک داده و با کسی و ساخته و
در کرده است یا چه معنوم و پذیرفتن است -

پدر و - بافتح آنچه در میان حامل بود از جامه و
فیه آن و پوسته رفیق که بریده و زود و نیز پدر و زوجه
و معنی فلک و انلاک نیز آمده -

پدر و - بالغه و زوجه و از شریف و زیان که از جامه و
و یا که کند و نو بر دارند -

پدر مستیده - عابد و خدنگار -

پدر مستیده - آنچه او را بر میزند و ستایش کنند
بختی همچو خدا و تعالی و باطل همچو بت و سیمیه و مثله
پدرمه - پدر سید و عبادت و عبادت -

پدر کاله - پدر و از هر چیزی جدا کرده و معنی که در جامه
و زود و قطع جامه و خزان -

پدر گنده - باکات فارسی مختصر یا گنده -

پدر گنده - بخت کاف فارسی و قبل باکات نازی
مذکور اخلاقی که عطاران سازند تبارش و زود و زود

و معنی آنست که ویرانیت شهرت که ازانی شهرت
و در آن شهرت میگفته ایم که فانی پاره زمین که ازانی
ایست و هیچ یک از آنکه نبرد و اندوین و ایرام فانی که
دیدی و تو میبینی را گویند که بهتر قرابت از صفات او است
و در این آن قرابت را میگوید و میگوید که جمع شود -

پیر سوخته - نام پیر سار شاه -
پیر واریه - سکه را چنانچه در پیشگاه تباریش حسین
گویند که فانی القتیبه -

پیر وانه و پیر وانه که جانور است که بشت خود را
بشیرین زخم سوخته شود و در میان آنکه متوسط فانی
امرو و معنی ترکیب فراغت که فانی که فانی و غیر
مربک لبه لفظ یعنی سپارنده کذا قات و در قتیبه که
پروانه و پیر وانه که پیر وانه و پیر وانه که پیر وانه
و نیز نامه و زانو و این که چنانچه در آن سلطان
پیر وانه - بشت قماش و پیر وانه که فانی القتیبه
و در آن گویا بدین معنی بر وزن غلطیده و در آن
مذکور است با وضوح و در آن مضموم و او و نون هر دو
ساکن و ال مفتوح -

پیر - بالفتح و آنرا لشکر که برای گرد کردن شکاف
و در آن و آنرا زخم و پیر وانه که پیر وانه که پیر وانه
و شکلی آمده و در آن فانی القتیبه و در آن فانی
معنی تریخیده آمده است -

پیر وانه - پیر وانه و آنرا که پیر وانه که فانی
اقل و پیر وانه که پیر وانه که پیر وانه که پیر وانه
در آن باشد و معنی این در آن است -

پیر وانه - و آنرا که پیر وانه که فانی
پیر وانه - پیر وانه که پیر وانه که پیر وانه
تبار و پیر وانه که فانی القیات -

پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی
آید و آنکه پیر وانه که فانی که فانی که فانی
پیر وانه که پیر وانه که فانی که فانی که فانی

پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی
پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی که فانی که فانی
پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی که فانی که فانی

پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی
پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی که فانی که فانی
پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی که فانی که فانی

پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی
پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی که فانی که فانی
پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی که فانی که فانی

پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی
پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی که فانی که فانی
پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی که فانی که فانی

پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی
پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی که فانی که فانی
پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی که فانی که فانی

پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی
پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی که فانی که فانی
پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی که فانی که فانی

پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی
پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی که فانی که فانی
پیر وانه - با کسر و پیر وانه که فانی که فانی که فانی

و یک بقیه اسباب را گویند و بلند و معنی میوه و تخم مرغ
که درون آن داخل و گندیده شده باشد چنانچه گویند

بیضه مرغ را بلند کرده اسی گنده کرده و بجه نیاورد -
پله بالفتح برانه و دروغ گفتن و متهم کردن -
پله مشد و کفه و پله درختی معروف است آنرا اینجا پلان

چنجه برسم تا فته - اسی چنجه برسم چیده و گندیده
چنجه برتا فته - اسی چیده و گسترانیده -

پله بالفتح و پله درختی معروف است آنرا اینجا پلان
پله مشد و کفه و پله درختی معروف است آنرا اینجا پلان
پله بالفتح و کفایت با دو ترسایان آن چاه در
چنانکه بل سنت و جماعت را چهل فرست -

پنیر کسبه - یعنی پنیری که در غریبه بود و سود و
رنجه شود و کسبه و غریبه آنرا گویند که در این از پنهان

پنچیا - جانور است آبی که در خشکی با پای رود و
پنج پای دارد و بتاری سرطان نامند و هست کیکه

پوونه - بالضم یعنی معروف است که برگهای او را با
طعام دارند و تیر خام بخورند و لذت بود و تازیش فراوان
پوده - سخت سوده و رنجته و در ادوات است که گاهی
گنده و ضائع است -

پنجه - بالکسر چندی که در مرغ دارند و نیزه سوزان
و یا دردی که از خانه و کاخ جانب بازار و کوک
و اندیش در شرح مخزن است پنجه قفسه و موش

پوره - با و او فارسی تند دشت و قبل پورای
پوره - پیرامون و گرداگرد دان -

پنجه کرب - نام کلی است و ولایت خراسان
برگشت روانند پنجه که بر آنرا بید شکست نیزه گویند
تازیش خانات بجزی نامند -

پوسانه - فردتی کردن زبان شیرین کسی افسون
پوست پاره - با سیدن تمام موقوف و بارگاه

پنجه - بالفتح نوعی از رقص عجم که در سه تایی میگردد
رقص کنند که کمانی القیه و این الکب و خنجر کانت
که بهندی آنرا میوه می نامند و نیزه چیده بود و پهلوانان
دست یکدیگر گرفته زور میکنند و بیکدیگر چنجه میزدند

آن پاره پوست که کاه و آهنگر بوقت کاه بنگری
بر کسبستی و بنگام قدر و عجا که زابر سرنیزه نهاده
بر سر فردین داشته و کیفیت آن در رشته فغانه
منیری بسطورت -

پنجه - بالفتح نوعی از رقص عجم که در سه تایی میگردد
رقص کنند که کمانی القیه و این الکب و خنجر کانت
که بهندی آنرا میوه می نامند و نیزه چیده بود و پهلوانان
دست یکدیگر گرفته زور میکنند و بیکدیگر چنجه میزدند

پوست کاله - چیز است زیر و نه گوشت و پوست
مقدد گوشت که تازیش میزد و گویند کمانی فغانه
پوسیده - با و او فارسی سخت سوده و ترو دیک
رینتن شده -

پوشینه - با و او فارسی سر پوش هر چیزی -
پویه - با و او معده و نوعی از دودین که سوده
باشد و تازیش چنجه گویند کمانی القیه و بیکدیگر چنجه میزدند

بابا و فارسی را مشهور است -

پیشانی - بالفتح فارسی مروی و قیل با باری
و آنرا کسی نیز گویند. و نیز کلید و غنی -

پیشینه - بالفتح گویا باری کردن که بدش لغو خوانند
و نیز آن چه با کمانند که بچهره بود و بدان گویا از بی
بتا و شیش بلطاب گویند

پیاوی - مروی است که لقیض سواره باشد و
کمانه از مردم بی - و او که دشمنان علم کسب نکرده باشد
و نوعی از دولت مید و ناک انگور بود و نام یکی از
صدهای شطرنج و نیز نام گلی است -

پیا له - قوی و کاسه که بدان شراب نوشند -

پیشیه - بابا و جیم فارسی طره دولت که کامل نویسنده

گیا بی است که بخت نداد و بدین معنی که در پیشه شش

گردانند تا ریش مشقه نامند و بدان کاس بیل خوانند

که نامی شرفنامه و در قدیمه ندر جست که پوشش

الاهی خانه را گویند تا ریش کند بالضم گویند و در

لسان الشواذ و کورست پیچیده طره ای که کهورات بر

کلام ازنده و پیشانی و در ادوات آویخته پوشش بابیه

سرگزیده و بر سر و انداز و پیشانی پیچیده می نمایند

برای زیبایی روی و قیل گویند که لفظا و در بعضی

کتاب نیز حبه عقاص پیچیده نوشته اند و آن

رشته ایست که بدان موراچ پیچیده و تزیین

بابر عذرا حلقه زده آویخته باشند و آن نهایت
خوب زیبای نماید و در زلفا گویا تریزه که مین کفایت
تاری و پیچیده با جیم فارسی نوشته است -

پیر سخته - بابا و فارسی و صید موقوف است و

تاریا بریده و قیل با شش

پیرایه و پیراه - کلاه با بالفتوح آنچه با آن عزت فرمایند

و زیب و نیکویی -

پیر چیل ساله - یعنی دانه که غفلت نیر آدم علیه السلام

پیر زده - یعنی تخمین جان پدر - یعنی انیکرانی

شرفنامه قول ازین معلوم میشود که پدر زده گوشت

و همچنین شیت چنانچه گذشت در انت آن -

پیر و زه - یعنی از بهر کانی سبز نام -

پیر ه - یعنی پیر آمده نند جان زیادت با -

پیشیه - بابا و فارسی سیاه و عنید چه نیست که

تا زینش ابلق خوانند و هر رنگی که با سپید آمیخته بود

پیش شخانه - بابا و فارسی و تین و توت و باقی

که رنگ گاه خانه باشد و نیز ایرانی که در مرتبه و سینه

پیشگاه پیشگیه - کلاه بابا و کاف و پیشگیل شین

موقوف صدر و نیز زیلوچه و جان خانه که در صدر

گسترش کدانی شرفنامه و بتدیه مندرج است

به معنی محراب مسجد و صدر مجلس آنرا و رنگاه نیز گویند

پیشگاه - بابا و فارسی تفصیل شین معنی موقوف

پیشیه - بابا و فارسی کار و نیز حرفت -

پیشاره - یعنی آن دست بر بخت که در سر است

باشد و دیگر پیرایه از پس او بود -

پنجار - بالفتح و قیل با بار فارسی سز نشین
کذا فی القیة و در ادوات و زفا گویا بمعنی بهتان
نیز مذکور است -

پنجو که - بالفتح با و فارسی گوشه خانه و گوشه چشم
پیکان - مقرر اخذه - بالفتح آن پیکان که آرد
دریشا که بید -

پیلست - بابا فارسی و سوم مفتوح و سار ساعد
پیلیم - بابا فارسی که بر شیم که تخم ابریشم است
و قیل بابا تازی پیلیم بوزن پیلیم که با بون بار
بر آید یعنی از گیاه - دار و قیل حرف نخست تازی
کذا فی شرف نامه و در ادوات مذکور است پیلیم بابا تازی

فقطایم و کرم افریشم که تخم افریشم است و بعضی
بابا عربی هم گویند و در قیة نوشته که پیلیم بابا
هر دو فارسی زمین کشاده و خشک که در میان آب
دو شاخه بود و نوعی از گیاه دار و که در لیب بهاباد
اصل ابریشم می رسد می نوشته است که پیلیم ان
باز پیلیم باشد که تخم ابریشم اند و باشد بوزن پیلیم
ریم که در خون بود و گیاه دار و تم لفظه -

پیواره - بابا فارسی غریب تنها و بعضی بابا
عربی گویند این درست تر است و پیوه هم ازین
کذا فی الادوات -

پیمان - قیة و قیل که بدان هر چیزی پیمانند که
فی زفا گویا و پیچا را گویند و ازین شیخ محمد خضر
ساعت که پیمان او در شراب که بدان شراب پیمان
پیوسته - بابا فارسی و سیم و پنج و پنج فیض

پیووه - هزار را گویند -

پیوسته - بهم شده ضد مفصل همیشه دایم
و کسی را نیز گویند که از بسیاری که بسین سخن گفتن
نمودند و اگر گویند که در سخنش افتد و معنی بلا فاصله
در هم بست و پیوند کرده شده نیز آمده -

پیسه - بالکسر وزن است که بتاز میش شم و اند
نیز بمعنی کبر و غرور و یا چنانچه گویند فلان در پیه خود
می میرد یعنی از کبر خود را زده است کذا فی القیة
بفتح تین و غفای می می شده بمعنی سپر و مانع آمده -

باب الیاء

فصل فی الفارسی

پارگی - بابا فارسی سوخت و کات فارسی
پالاقی - آب بارگیر -

پالامی - آب شیر آب چینیست را که بنید بمعنی
افزای و صافی کن و صافی شود و افزاینده و صافی
شونده و صافی کننده نیز مستعمل -

پامی - معروف و پاینده و جان و بایست و فرود
هر چیزی و جاننده و قه انامی و پنج و پنج و میان
پامی بر جامی بمعنی ثابت قدم بودن باشد -

پایازی - بمعنی سوزش و درد باشد -

پائین پرستی - کنایه از طاعت و بندگی و
خند بگاری باشد -

پای گزاری - کنایه از مدد گاری باشد -

پای مروی - و سنگیری کذا فی الفهرست
در ادوات بمعنی شفاعت و قوت مرقوم است -

در شفا

پایندانی - میاجی گری که تبارش نهایت گویند
پختنی - طبقه از پوب که غله بدان میشارند -
پاکی - طهارت و صفای تمام شدن است و سرش
پایزی - سفرانبار و شوقه سخن و پیشرو و قبل
کند و فرمان -

پرو و خانی - کنایه از شب تیره -
پرستشگری - احواف فارسی مفتوح یعنی عبادت
و خدمت آمده -

پرستندگی - انجام نیکویی یعنی عبادت و خدمت شد
پرندگی - احواف فارسی کسور یعنی پوشیده
زنی که تا بحالان پرده بود و تبارش مخدوم
یعنی مستور و در مطلق الشعر اندک و رست حاجب
و پرده و آقوالین لفظ مرکب است از پرده و از
گی که معنی بودن است چنانچه بندگی و آراستگی و
پایندگی و فرزندگی یعنی مصدر و مصدر روست
یعنی فاعل مضارع باشد و معنی لفظ پرندگی همانین
تسبیل است -

پرو و اینروی - یعنی حجاب باشد -
پرگندگی - با هر دو معنی فارسی دال بر قوت
مختصر پرگندگی -

پرنیان خونی - نرم خونی و نوشخونی -
پرسی - معروف کذا می نشر قنانه یعنی جن
که افتخار باشد و بالضم ضد خلو یعنی پر بودن نیز
معنی پرستی و در هر دو لغت مشدود و مخفف هر دو
آمده است و غیر مضارع پریدن چنانچه گویند

اگر بر بوی پرسی کسی -
پرسی - ما از تباری مرموع فرواید از مردان
که تباری از اول گویند -
پشک قندی - بالفتح کنایه از جلو اس
پشک ست کذا فی العللی -
پنداری - یعنی قصد کنی -
پولاد غندی - با و او فارسی نام ویوسی است
بازندانی -

پولانی - با و او فارسی نوعی از آتش کرد باشد
پوی پوی پوی پوی - یعنی شتاب شتاب
پهلوانی - لغت آتش پرستانه آزار پهلوی
نیز گویند و نیز پهلوانی از واکوی است که مخصوص
در شهر می شود -

پهلوساسی - یعنی هم تیره هم شین و موازی
پهلوی - همان پهلوانی مطلق -
پی - با کسر مخفف پی باشد که در چرخ افروزند -
وقیل بالفتح پی معروف که گمان بدان استوار کنند
وسینه و قدم و نشان پای که نقش قدم است
و در ادات یعنی قصد نیز است -

پی برنی - یعنی قدم بر قدم و اثر قدم بر اثر قدم
و این کنایت از متعاقب رفتن است -
پیاز دشتی - نام و وایت که آذین بزرگ
بصل الفار خوانند اگر میوش بخورد ببرد -

پیاز کوهی - باضافت پیاز دشتی است یعنی پاز
پیراسی - بالفتح و قیل بابا یا فارسی آمده است

آنچنین می نماید و از آتش افروسیاب بدین کوی
که از فرسیاب بادشاه ایران آتش و تقابل از
آتش گشته آنچنان بین تیزی شراب عقل را دور
کرده و در این ملک عقل از بزرگو فتنه
تقیب - بوزن و معنی سینه و آرد گشته و پیش

فصل فی الترتیب

تب - بهنج بون بضم پیکه و دانه علم بصورت

باب التاء

فصل فی المعنی

تأبوت - معروف یعنی خارده نیز آنچه در توت
تأرات - جمع تاره است یعنی یکبار و دیگری
تأبغات - خوابندگان و سیران
تأقیب - از باب تأفعل و تگ کردن و بجا
آوردن و برجا داشتن و تأبوت شدن
تأخت - به فتح نیر
تأخت - معروف یعنی آنچه بادشاه بر پادشاه
تأخفت - از باب تأفعل و پنهان کردن و پنهان
تأرات - به فتح کینه و خشم
تأیبت - به فتح گوشت یعنی خاک پاره است
تأرات - تبه و باطل کذا فی التاج و در لغت
سخنان یاوه و غزافات و در دستور معنی و تفتیق
مسلو است این درست نیست و نیز شجاعت
شایخانش را گویند

تیزت - از باب تأفعل و تیز شدن است
تسمیت و عدادن عطسه کننده را و تسمیه

کردن کسی را و نام خدا می را بر چیز می خوانند
تصمیمت - خاموش کردن خاموش شدن
و او مبتدی و لایبی هر دو آورده است

تفت - از باب تأفعل خطا و سوختن

تقاوت - دوری افتادن چیزی را با چیزی

تفت - گرم شدن که بوقافه شده که بوقافه شده است

تفت - از باب تأفعل بار بار افتادن

تفت - از باب تأفعل التفتات که بپشت و پیش

تفت - از باب تأفعل در گذشتن

تامت - ناگاه شدن کار و رسیدن

تامت - خورامه نمودن و در کشیدن

تامت - در پاشی و پاشی بدین دریا

تامت - ترکیب کردن و درخت آستان

تافت - جنبانیدن چیزی

تافت - افتادن و آفریدن

تامت - زمین نشین تبدیل

تامت - استوار کردن و ثابت کردن

تامت - در و در حمت

فصل فی الفارسی

تفت - بکترین و نیز بار شد و نام ولایت
تفت - غیر منسوب به بر بیان و تفتیق چیز
از کار افتاده و تبه شده یعنی بت مرکبت
تفت - بریان و مرت متابع این است مثل
تفت و تفت

تامت و تامت کلاهما بافتع - ساری یعنی

کبر و بزرگ بزرگ بزرگ و کلاه بر سر آچار و مانند صبر پاک
از آن سوا بشود و یک لنگر یا بایتر گویند
تنگدست - بکاف یا سی مرقون یعنی بیل و پیر و
تنگست - در مقامی که آنجا بوزاری میشود و بولی
یعنی از بلیوست در غایت شهرت که باشد
حقائق الاشیاء -
تقیب بست - یعنی خالی بست -
تیر بست - بوزن غیرست عدد و را گویند
و ذیل عدد و مصدر گذاشتن القی -

فصل فی التری

تات - بارک
تت - بالضم گیر

باب المشار

فصل فی العربی

تاریشت - یعنی سخن و آتش از دهن
تاریشت - آید و گردانید یعنی گزافه و بزرگ گویند
تاریشت - بزرگ گویند شدن
تاریشت - گوشت کردن جوئی ساختن
از غوطه که آنرا شامش خوانند و در مطلق منجان
آرد و گوشت نظر به چشم و نم دارند و حتی تمام باشد
و این را تنگدست گویند چنانچه یکی اگر در حل باشد
و درین در اسد پس آنچه در حل است نظر او به چشم
و آنچه در اسد است نظر او به چشم است زیرا که
حل اسد به چشم است و از آنکه تا حل شود
و اگر به بوم و یا بزم نظر او نیم و چشمی است

و این را قندیس گویند و اگر کوچک باشد و در چشم نظر است
چشم و چشمی دارد و این را تبرج گویند و اگر بزرگ
مفتر نظر دارد و چشمی تمام باشد آرد و این را مقابله
گویند و اگر هر دو گوشت یک یک باشد از آن شد
شیا و ش - یا یکی بگوید حدیث گفتن غیر کردن
تختش - بزرگترین -

تختدیش - حدیث گفتن و خبر کردن
تختش - از باب تخیل عبارت کردن از آن که چیز
تختش - بجا یا نقطه نرمی کردن -

تدیرش - نرم کردن
تدیرش - رام کردن چیزی است کرده را
تراش - بالضم برش قالی تعلقه کلامه الشرا
اکلاما و او در پهل و ارش بدون است و او را
بتا قلب کرده اند برای خفت -

تربش - از باب تخیل درنگ کردن بزرگ
تربش - بفتح بازداشتن از حاجت جدا کردن
تربش - گوشتداره و گوشت کردن -

تشدیش - چنگ و زدن
تشدیش - پراکنده کردن
تغیرش - گرسنه شدن
تغوش - و اغوشاه گفتن -

تفتش - در که مبارک شایرین گرفتن و چشم
ز بار ترشیدن و ناخن گرفتن و سر تراشیدن
و شتر کشیدن و موی بن بخل گرفتن -

تکبش - درنگ کردن -

تکلیف - کاهی کردن و کامل کردن اندین -
 تکلیف - تشریف و شادی کار و بار و شادی
 تکلیف - تیره و آلوده کردن آب -
 تکلیف - درنگ کردن -
 تکلیف - شتابان -
 توارش - از هر یک میراث گرفتن -
 توارش - میراث دادن -
 تاج - معرود یعنی کاهی که باو نشان
 تاج - پافروخته شدن آفتاب -
 تاج - بر غلامیدن کذا فی اصلاح -
 تاج - درختی که در آستانه درختی -
 تاج - روشن شدن بچ -
 تاج - درختیدن برق -
 تاج - شادی نمودن -
 تاج - تاج بر سر نهادن -
 تاج - جوت آوردن و جوت گرفتن -
 تاج - تنگ گرفتن کار بر کسی -
 تاج - تیز نگریستن و بگویی فرو رفتن چشم -
 تاج - تفتق کردن کردن هر یک از هر یک
 و باران بعد از یکدیگر و معنی دو کرده بروی
 چنگ کردن کذا فی اصلاح -
 تنج - در دل آمدن شک -
 تنج - بلبلم رسیدن و ادب یافتن -
 تنج - بر رده انگندن شاگرد و کذا فی اصلاح
 تنج - از یک مذک بسوی چیزی رفتن -
 تنج - بکارهای دشمن و با دشمنی در نودیدن
 تنج - لغزیدن -
 تنج - از یک کردن و خود را بطنه بستن
 تنج - زن بودن و شوهر کردن -
 تنج - نیکو گردانیدن و می بخیزان -
 تنج - نیک خرد شدن -
 تنج - سخت شدن سر -
 تنج - آمیختن گوشت چربی با خام -
 تنج - کار آشفته کردن و عصبانیت کردن
 تنج - در هم کشیدن چیزی را -
 تنج - و اگر شود شدن و زدن آلوده شدن
 تنج - رنگ بین کردن جامه -
 تنج - کوز داشت شدن -
 تنج - بهم و اکو بشیدن -
 تنج - کشیدن و کوه کردن -
 تنج - ستم کردن -
 تنج - کشیدن کردن -
 تنج - اندوه بودن و کشادگی -
 تنج - رنجهش و آریه شدن و بشاد شدن
 تنج - گاه رفتن و اندوه بودن و کشادگی گرفتن
 و در ناری معنی تماشای همی آید -
 تنج - آشفته کردن سخن چنانکه همین باشد

باب الحکم

فصل فی التعری

تاج - معرود یعنی کاهی که باو نشان
 تاج - پافروخته شدن آفتاب -
 تاج - بر غلامیدن کذا فی اصلاح -
 تاج - درختی که در آستانه درختی -
 تاج - روشن شدن بچ -
 تاج - درختیدن برق -
 تاج - شادی نمودن -
 تاج - تاج بر سر نهادن -
 تاج - جوت آوردن و جوت گرفتن -
 تاج - تنگ گرفتن کار بر کسی -
 تاج - تیز نگریستن و بگویی فرو رفتن چشم -
 تاج - تفتق کردن کردن هر یک از هر یک
 و باران بعد از یکدیگر و معنی دو کرده بروی
 چنگ کردن کذا فی اصلاح -
 تنج - در دل آمدن شک -
 تنج - بلبلم رسیدن و ادب یافتن -
 تنج - بر رده انگندن شاگرد و کذا فی اصلاح

تراج - پیرودن در درخت کشتی و غیر آن
 تراج - آشفته شدن الغیر و پوشیده شدن
 تراج - لب لبین
 تراج - طعم هزاری نهادن
 تراج - فراخ کردن و افشردن
 تراج - بگ بسلع زدن
 تراج - بنده آوردن کشیدن
 تراج - بر خاستن با و در خیار و گرا و شمال آن
 تراج - بر آگهیختن
 تراج - آسینه شدن و آسینه گردانیدن

فصل فی الفارسی

تراج - غارت کردن و در زنی گویا ماراج یعنی
 از یکدیگر جدا کردن است
 تراج - باجم نایبی طعای مست شود
 تراج - نام پدر حضرت شیخ ابو سعید گزینی
 گویند که شیخ پراچی در آن دور سه بیست و یک
 و بیش از هفت بود و از آن چهار صد سال پیش که
 بنور آن چراغ روشن است
 تراج - سخت دندان پیل نیز کنایت
 از روز است و عبارت از سرین و شترگاه نیز
 تخم خفج - لونگ و قنقل هم گویند
 تراج - بوزن در سنج راه بارک و شوال
 تراج - نفعتین فرا هم نشان دادن و تراج بنفین
 نام سوره است و آن دلوغ می شود شیرین ترش
 و یعنی خشک شده و درشت گردیده و غیر آمده
 تراج - المک کردن و خود را بطایفه و اسبستن

تراج - بالفتح شور و غوغا و در لسان اشعرا
 بودن خراج یعنی بانگ و شغله آمده است اما
 تراج - معنی تریب است
 تراج - سخت سیاه آمدن و پختن چای
 تراج - بانگ و غوغا و شور و شغله
 تراج - مشت

تراج - بوزن پنج درم شدن و در هم حین
 و در دلت یعنی پاک و شاد کردن و شادمانه و از
 بی آینه نیت است

تراج - نام پسر بزرگ فریدون و توانا و من
 بحسنه او بود

تراج - لباب و آن گویا چیست که آنرا آید
 عشقه نامند

تراج - معنی پنبه آمده که آنرا بدست انجم کشانند
 و زنت گویند که پنبه ریزه ای است که در وقت
 حلاجی کردن بر سر و ریش استاد حلاج می چسبند
 یعنی آنرا بر پیشانی آورده و معنی چیده و فشار داده و پخت
 و امر را معنی هم باشد یعنی بپختن و پختن و پختن
 تراج - تیر زده شده که تباخی هم گویند

فصل فی التری

تراج - طبع

باب البجیم الفارسی

فصل فی الفارسی

تراج - بالضم طعای میست معروف
 تخم خفج میان تخم خفج مذکور

تیر تراج - با کسر حری است ز کین بوی خوش
دارد و شب از طلوع سهیل آرد ز کین بوی خوش

باب الحسا به المله

فصل فی العربی

تیر تراج - سخنیها و بشوار بها -

تیر تراج - از باب تفعل شادی کردن -

تیر تراج - رنجباندن -

تیر تراج - نازده شدن -

تیر تراج - از و نه ناک شدن و کردن -

تیر تراج - تنگ خوردن و بافتن خود گشتن و

کار کردن -

تیر تراج - از دور سر فرو و آوردن به کمر و پشت

خم کردن چنانچه سر از پشت فرو تر باشد -

تیر تراج - یکدیگر را گلو بریدن -

تیر تراج - بسیار کشتن حیوانات را -

تیر تراج - زعفران آفتاب تیره کردن -

تیر تراج - افزون شدن و خوردن باین طرف

آن طرف میل دادن -

تیر تراج - افزونی دادن -

تیر تراج - از و نه ناک شدن -

تیر تراج کشاده نهادن اسپ پاسبای خود را

براسته جا پیرن -

تیر تراج - چنانچه از چشم و غیر آن یکپیدن

تیر تراج - آب دادن که زکافه ستور و تراج

بهی پی و روزت و نیز نام حقیقه است پی

تیر تراج - با کسر حری است ز کین بوی خوش
دارد و شب از طلوع سهیل آرد ز کین بوی خوش

تیر تراج - از باب تفعل کسب کردن -

تیر تراج - به ملاح آوردن -

تیر تراج - از باب تفعل با نظرت و نظرت میل

کردن است و غیر آن و تراج باشد -

تیر تراج - بیوش گردانیدن و برگشته کردن و

ضعیف و سست شدن -

تیر تراج - راحت دادن و خوشبوی گردانیدن

تیر تراج - دور شدن -

تیر تراج - در تالش سخت بودن -

تیر تراج - آسان گرفتن -

تیر تراج - خدا را سپاسی یاد کردن و نماز گزاران

تیر تراج - سلاح پوشیدن -

تیر تراج - آسان رفتن و درست کردن غیره -

تیر تراج - خطیر جامه انداختن و بافتن -

تیر تراج - حرص نمودن -

تیر تراج - نیک شمع کردن مخفی شمع کردن گوشت را

تیر تراج - مرکب یکبار گرفتن -

تیر تراج - با یکدیگر صلح کردن -

تیر تراج - با یکدیگر کزیدن -

تیر تراج - با بد و خشن و ابد او شراب نمودن

تیر تراج - با او تامل و در دست گرفتن

تیر تراج - نیکو نموده و درست کردن -

تیر تراج - آشکارا گفتن و آشکارا کردن و آشکارا

تبلنج - آرمیده شدن گرام -

تبلنج - گردنکشی کردن و بلند شدن -

تبلنج - تکیه کردن -

تبلنج - حکایتی است از صوفی -

تبلنج - پشت بر آوردن سر فرو افکندن کردن -

تبلنج - بکیا ایستادن و پشت بن خوار شدن سر زدن -

تبلنج - در شهر را گردیدن رام کردن متهو کردن -

تبلنج - رام کردن -

تواصح - با یکدیگر سنگ با تیر انداختن -

تسبیح - سر به چرخ کردن -

تسبیح - خواندن کسی را به پیروی و پر شدن -

تضخ - افغان کردن بکلفت آوردن سخت کردن -

تضخ - از بزم بدیدن -

تیارنج - گیاه تنگ -

تمنج - مغز از استخوان بیرون کردن -

تیمنج - بسیار بودن -

تیمنج - عود را به دهن چرب کردن -

تیمنج - فروختن شعر -

تمنج - رام کردن -

توینج - تها به کردن و سر زدن و زجر کردن -

توینج - چرکین کردن -

توینج - چرکین شدن -

تساح - سحر نقل کردن روح از قالبی بقالبی -

چنا - چنانچه کافران میگویی بندگی میرو باز روح او

بر حسب اعمال و قالبی دیگر منزل میکند و میگویند

این تماخ نقل کردن و زمان و زمان است که

او واصل نشده است و دیگر تماخ در سر است

که در سرش بیش از قسمت میرو عبده قسمت کنند

تموخ - نام قدیای از برین که آنجا شاعران و شاعران

فصل فی الفارسی

تماخ - نام دینیت که عرب آنرا غضا گویند و

تماخ - بوزن صاع نام پر در ستر را به هم طویل کنند

عالم السلام که در آن آواز گفتندی -

ترازوی خرچ - برج میزان -

ترنج - بالفتح نام گیاهی و قیل ترنج الفت فیه

ترکان خرچ - کواکب بعد -

تساینج - بوزن طبعی سجاد و وصله -

تیمنج - ای آتش گشت -

تمنج - عروون ضد شیرین -

تمنج - گیاه تنگ که ذاتی بعضی طب -

ترازوی خرچ - یعنی میزان نیز ترکان

تیر خرچ - یعنی عطار و نیز ترکان خرچ

باب الدال

فصل فی العربی

تباعد - از یکدیگر دور شدن -

تبرو - آب سرد شستن -

تجرو - به بند شدن و در مطلق در ویشان

خالی شدن از علایق و نیاومی -

تجریه - به بند کردن و تشریف از نیام بر کشیدن

تبدین - شاخهای درخت تا آنرا شود و غیل تخریب

آنکه هر چه امروز در بانی ازان که از او بیرون آید
و از اندام حق پاک شدن و درها که از او گمان چالاک
و حجت شدن -
ترید - آنکه در بند غروا نباشی و ترو را آید شد کردن
که نامی التاج و غیره بگشتن -
تر وید - بسیار که در اندین چیزی او باز که در اندین
تشدید - سختی و تنگی آن علامت شد که بزرگتر
تجدید - به بندگی گرفتن و عبادت کردن -
تجدید - قصد چیزی کردن -
تجدید - نگاه داشتن چیزی -
تجدید - نگاه داشتن -
تفریق - اعلی از تجرد است چنانچه گذشت
در این تجرد و نگاه کردن و تنها گردانیدن -
تقصید - واجب است که نامی التاج و غیره
بهیمنی مخواری کردن آید و در دستور مستطورت
رفتن و پیر شدن و متران که متران را حرم
تقلید - در کردن کسی که در آن پیوسته گردان
تقصید - بند کردن کتاب انقضه درونی اعراض
تساجد - با یکدیگر بفر کردن بزرگی -
مکتوب - شوق و تشنه شدن -
تراد - بالکس کابک که بر کزانی التاج -
متبید - تشو و گسترانیدن -
توحید - یکی گفتن -
ترید - ترسانیدن -

فصل فی الفارسی

تا چه سر دارد - یعنی تا چه خیال اندر نشی و بهیواد
تا اند - مختصر تواند -
تبد - کبر اول موی باشد بسیار نرم که از بن کوه
بزیشاند بر آویند و ازان شال بافند -
تعیید - الفتح اول و بادوم فارسی از جای برست
و غیر یعنی جنبید و لرزید آید چنانچه در اینست بدین
مست درج است -
تعیید - بکار و محیل و غیره و جلد -
تخت بند - یعنی آنچه از با سر استخوانها
تسکند چنانچه بندش بی نامند -
تخت محاسبان شود - ای خاک بر سر افتد
و گرد آلوده گردد که ذاتی القتی -
تراید - ترا و مستقبل تراید ترا وید است
ترید - کبریم و سکون و دوم واری که سهیل
آرد و کسانیکه از باب قبال گویند غلط است
نسبت خوانند و ادوات و زفا که باند کورت
نام واری است و خوب فی میان خالی -
ترفند و ترکند و ترفند کلام باکم و سود و شوق
همان خدع که گذشت یعنی کرم و حیل و ترفند و دروغ
و بیهوده و مجاز و افراق -
ترکان حنج کوح کنند - ای سیارات از بزر
برجی انتقال کنند و در غروب شوند -
ترک معرجه - ای مسیح کلاها من القتی -
ترید - بالکس نام شهری که سادات انجا بالافاق
صحیح انسابند -

در فصل اول

و به هم نداشت یعنی جسم گل است همچنانکه در آن نفوذ می کند
چون که در بدن جسم در روان یعنی نفس در بدن می باشد
شیخ خورشید - ای روشانی آفتاب که انی الهیه

باب الدال

فصل فی العزلی

تسخیر کردن گرفتن و بستن -
تسخیر نیز کردن کار -
تسودن و تار بر لبستن -
تعود - اعود بالله گفتن -
تعود معروت یعنی دعای آیتی بکار تفسیر
که در نقره و مانند آن گیرند و اکثر آن باز و گداورند
تقدیر - سبک تنه و میان و بالا گیرانند -
تکبیر - شکر گویند و تلامیذ جمع -
تکذوب - خوش آمدن و لذت یافتن -
تنفیذ - فرستادن و روان کردن فرمان

فصل فی الفارسی

تا خط بعد از - یعنی پروا لال و در بنام جهان
چند خط بود یکی بعد از دوم اندک سوم و چهارم و پنجم
جوز صریح تا فارسی یا فیه نشد است مگر بطریق چهارم

باب الراء

فصل فی العربی

تا جر - با نازگان و شراب فروزش تجا جمع آن
تا خیر - و ننگ کردن -
تیر - زرد سیم گدخته -
تباور - بهم شتافتن و پیشی گرفتن در کایه

تشرید معروت که تبارش نریزید و سبک است
تکشد - بختین و قیل با لکس فرایغ و حاجی شین
تندر - بالضم حیان جند و غصوب کدافی اشرف
و در زفا گویند که درست تندر بالضم تندر و در تندر
تندر یعنی سخت و مرآت نیز باشد و نیز گفته میشود
اللبه تندر یعنی در پیش آمد و نیز میگویند که فلان
تندر شد ای تفته شد و در غصوب کدافی اشرف
اقوال این هنر است و نیز معنی که تندر است ای تندر
و بهی غزل میا این هم آمده و که در هم گفته اند
و بهی بلند و بلند نیز دیدند و بهی چای
بر جود و بهی خشم و دشمنان غصوب کدافی اشرف
تندر - ماضی تندر است و در خشم رفتن
فحش - بزرگ و شکوفا بر آوردن درخت و انگار
و فاش کردن و آواز بلند کردن و کسی را بزرگ
معروت کردن و پرورده او دیدن -
تن واد - یعنی راضی و فرمانبردار شد و نیز
تن در گمان و هر - یعنی محاط احاطت محاط
باطن شود و کدافی اشرف تندر این ترجمه مشکل است
از لغت و لیکن آنست که گماند شود -

تن ورنده - یعنی راضی و فرمانبردار شد و نیز
و نیز یعنی نبوده -
تتموند - با یکم مفتوح و واد فایسی زور آور -
و تندر و تندر و واد و زوریک -
تندر - یعنی یکم و سوم خاموشی و خاموش بودن
و زوریدن باشد یعنی میگرد و خاموش می باشد

تتموند - با یکم مفتوح و واد فایسی زور آور -
و تندر و تندر و واد و زوریک -
تندر - یعنی یکم و سوم خاموشی و خاموش بودن
و زوریدن باشد یعنی میگرد و خاموش می باشد

تیار - باکی و پاک شدن -
 تیار شیر - اول برج چتری و بمعنی روشنائی اول
 نیز تیار و در دستور ست تیار شیر بهج و سپید
 روزه دارد و افعال نیز گوید و در شرفناست
 نام دارد نیست سر و مزاج بزرگ سپید بندش
 بنده بین گویند و در علمی ست برای حرارت دل
 می دهند آزار بهج و بهج را بان تشبیه کرده اند
 تحقیق حقیر گردانیدن -
 تدبیر اندیشه کردن در عاقبت کار و بنده آفا
 کردن از پس برگ -

تدویر - گردانیده کدافی دستور -
 تذکیر - تذکر کردن کلام او و عطف گفتن بآیا بهنر
 و یاد و دلداری -
 تذکر - یاد آوردن و ذکر کردن -

تسحر - سحر کردن -
 تسخیر - سحر کردن -

تشاجر - با یکدیگر جفا کردن با یکدیگر تیر و زهر
 تشاعر - شاعری نمودن کسی که شاعر نباشد
 تشویر - غرق شدن از جنابت کدافی الیه تنو
 تصاتم - سخاقت و غفرت و عفو کردن و یک
 گردانیدن و در عرب صیفه و صفر و زن و غفلت
 و در فارسی زیادت کاف ساکن و در و زباید
 و در تازی و در پارت و در خوار و در خوار و در خوار
 و در تازی و در پارت و در خوار و در خوار و در خوار
 و در تازی و در پارت و در خوار و در خوار و در خوار

قطیر - پاک شدن از زمین - نیز شستن باکی و شستن
 قطیر - پاک کردن و ازینا خفته کردن و پاک کردن
 تکفیر - کفارت دادن و کافر خواندن -
 تیناقر - با یکدیگر لغت کردن -
 تنفر - گریختن و نفرت کردن -
 تنبور - معریت و در آنچه نان و قرص بنهند -
 توفیر - تمام کردن حق کسی را و در است تعال
 بمعنی الفاضل مال بود -
 ستور - دلاوری و مردانگی -

فصل فی الفارسی

تاج - تاج یعنی اقیاب -
 تاج نام ولایتی مشک فخر که نیز منسوب است
 به بیکان تاج که تاجی را هم تاج و تکر گوید
 کدافی الشرفناست -

تاجدار - چون جیم موقوف بود بمعنی آن در اراده
 تاج ای بادشاه و تاج را دانه ای خازن و
 محافظ تاج و تاج را دانه ای خازن و
 و چون جیم موقوف باشد بمعنی آن تاج از آن بود
 و درینا تاج خانه و سرای و تاج دانه ای را در رحم الله علی
 من الله و کدافی الشرفناست -

تاجور - بادشاه و خداوند تاج -
 تاجستار یک و میان سر یعنی تاج سر که آن تاج
 تاج تاج با سوم موقوف و پنجم فارسی و زهره و زهره
 و زهره و زهره ساختن -

تاج تاج با سوم موقوف و پنجم فارسی یعنی سخت

می نویشتی چنانچه از اسباب و استحال لفظ ساز
در نه انت و عتقان و ایللی ظاهرست برین که اصل
این تند است -

تندر و تند و در - کلامها بضم که و سه هم قبل بضم
و ال است سخت غرضه که بتألیش را عفو نمند
و در زنا گوید یا بیکدست تندر در عذر عذر یعنی آید
ابر و نیز بایل اگر بید -

تندر و در - با ضم و ال موقوف بر بستن
تندر - با فتح با کاف فارسی آنکه بندش هرگاه
نامند و در وی اقلان است به بعضی گویند
کافی است و بعضی گویند معدنی است و بعضی گویند
که آب دریا برین جمع شود و چون به بندگی نگارند
و بقیاس چنان می نماید که کافی است کذا فی طب
و حقائق الاشبار -

تنگبار - با کاف فارسی موقوف یعنی آنکه هر
هر کسی را بجهت و راه بند و بهر وقت بار او را روا
نباشد که افی الشرف نامه و چیزی را نیز گویند که
چشمه ای آید و بغایت غریب الوجود باشد و بپای
از آدمای باریقی جل شانهد و در ملاح ساکن
حضرت خدای تعالی با اعتبار وحدت حقیقه که
تکلی در آن غیر نه از وی و چه و نه از راه تفکر
تنگبار - با کاف موقوف یعنی سخت گناهی
تنگبار - با کاف فارسی بارشکده و شکریه
کذا فی القندیه و کتابه از دهران معشوق -

تنگباری و هر - با کاف فارسی موقوف یعنی

تواری - با فتح سستی بود که چون بر چهار پا
نهند بان چند کذا فی لسان الشعرا -

تو و ده کا فور - انبار کا فور و نیز بر همین اگر بید
تو و ده کا فور - نام کباب است که از ساروش می گویند
کذا فی زفا گوید و در شرف نامه است تو و ده کا فور
نیز که روفیر ولایت تو و ده کا فور نام دختر است که منسوب به
تو و ده کا فور است که در آن تو و ده کا فور انداخته در کا و
بچکان می اندازند و اصل بن طوار است -

تیر معروف و نیز درت مانند آن آفتاب بر
سرطان که فارسیان آنرا تیر ماه گویند و تیر شتی و
تیر حوب ستر که بدان بام خانه پوشند تیر از پیش خانه
خوانند و بهندی کرمی نامند و آن چوبی دراز و پر
میشود و بعضی چهار پهلوی بود و بعضی گویند که بران پنا
سفت میباشد و بهر که بتألیش حصه خوانند و نام
شماره و آسان دوم که خانه و برج جو زاده و در تیر
عطار نامند و نام مرغی و فصل خزان و تار یک
و نیز زوم و در زاده و در بعضی نسخه الاولی است و در
قندیه آورده است تیر را که معروف و امان و چون
پادشاهان شهری را فتح کنند و در غارت آرند اگر
در آن شهر بزرگی یا دوستی ساکن باشد چون خوانند
که خانه او را بچ بکنند نزد یک تیر از کیش خود بپست
او دهند تا او آن تیر بپست گرفته بر در خانه خود
استاده باشد چون اصحاب پادشاه آن تیر بر زمین
در آن خانه بکشت نرسانند تم لفظه اقوال ابن عرب
از روی مفهوم می است بلکه اخیر تیر و تیر تیر قبل

و حق اینست که امان معنی و معنی تیر نیست بلکه مجاز است
از قبیل ذکر لازم و ارادت ملازم و در دست
نیز معنی طاق مسطور است -

تیر باران سحر - ای آبهای سحر که ثانی الاوت
تیر ویر - بادوم فارسی و سوم و قوت بسیار تیر
و خد و نند تیزی -

تیرغ سحر - روشنائی بوج کاذب و صبح صادق
هم آمده بود عادی و بهیو گاهی رازیه گویند -

تیمار یکم غنچه ارگی و تخم و کما پشت عم و فطنت
کردن کسی را که بیا بود یک سیلابی گرفتار شده باشد
و بمعنی نکر و اندیشه کردن و غم خوردن و فطنت
خودن و کما پشتن هم آمده -

فصل فی الترمی

تار - تنگ -

تور بهنتمین معنی هست ضد نیست -

تکمر - بهنتمین آب و ماه و پیشانی -

تکر - بافتن رنگ و آبر و الله اعلم -

باب الزا

فصل فی العربی

تبارز - بر یکدیگر بیرون شدن بر جنگ

تبرز - از باب تفضل به طایفه کردن و برین فتن

تبریز - بیرون آوردن و ظاهر کردن بیان کردن

و از جمله خود در گذشتن و تفضل به نام شده است

که این تبریز را زبیده خاقان مکه در بارون رسیده

که در غرض بود و در رسیده و نامش تبریز و نامش تبریز

و در شهر اربع و اربعین و اثنان از روز که خراب شد

و در ایام سلطنت قائم عباسی حکومت آن بلده

با امیر سوادون بن محمد را وندی معوض گردانید

و اتفاقا در ظاهر شیرازی بود که در علوم نجوم بسیار

موسوم بود و به تبریز افتاد و حکم کرد که در شهر

شهر غرضه ثلاث و ثلاثین و اربع مائت و پانصد

و فتنه را در آن غنیمت میشود و این شهر خراب میگردد

و اکثر مردم در آن شب بفرمان رفته بجانب شهر

نظاره میکردند که یکبار و قمار وقت محدود کرد که

پناهگاه بود و گشت یکم و خسر و در شهر فساد آورد

که در آن تاریخ من در تبریز بودم و جمعی که سخن آن سخن را

خوابیدند و برون رفتند و باده از جمل بزار

کس بودند و بملک شدند و بظاهر شیرازی سخن کردند

از شهر سوادون و ثلاثین و اربع مائت و پانصد

سه و منن ثلاثین و اربع مائت و پانصد طالع عقرب

اختیار نموده و در آنجا بنا نهاده و گفت من

خرابی را از این یکم و تکفل از معنی میشود و اسبیل

مقتضی نیست و با نهایت آن بنا بظاهر شهر باقی است

و حالا همان شهر است که بار دوست

سجای ویر - فوجی از جابره -

تجبر فر - بختیتمین جمع شدن و فتنه شد

تجور - آسان فر اگر فتنه و در گذشتن و بجای از سخن گفتن

تجور - آسان فر اگر فتنه و در گذشتن و بجای از سخن گفتن

تجور - آسان فر اگر فتنه و در گذشتن و بجای از سخن گفتن

تجور - آسان فر اگر فتنه و در گذشتن و بجای از سخن گفتن

تجور - آسان فر اگر فتنه و در گذشتن و بجای از سخن گفتن

تجور - آسان فر اگر فتنه و در گذشتن و بجای از سخن گفتن

تجارت جز - با یکدیگر صلح کردن -

تجارت - به پیوستن -

تجارت - فروم آمدن سگای که در قریب بطرفی دیگر است -

تجارت - حوزن کردن سخن از بجز شکر کردن -

تجارت - مویان شدن به کاری -

تجارت - سخت شدن و قوی شدن گوشت -

تجارت - برکات و مکر کردن و چیزی را به قتل کردن -

تجارت - آسانی و بهر آوردن کار را -

تجارت - جنبیدن -

تجارت - به پیچیدن کدانی -

تجارت - بطور دیگر کردن امری نقش کردن -

تجارت - بر پس و پیش نشستن -

تجارت - پیر شدن زن و بجز نسبت کردن کنه -

تجارت - اگر داندین و با بد نشستن از یکا -

تجارت - غرضی شدن و سخت نگه داشتن -

تجارت - غرض کردن و قوی کردن -

تجارت - با یکدیگر بجز اشارت کردن -

تجارت - تکبیر کردن و بزرگی -

تجارت - به پیوستن و بافتن و با یک شدن -

تجارت - بیان قطع کردن -

تجارت - به بیان دادن و مردن -

تجارت - به بیان دادن و با کردن -

تجارت - به پیوستن و به پیوستن -

تجارت - در بخت شدن و خلقت -

تجارت - سخن خوش کردن -

تجارت - ترش و شیرین گردانیدن -

تجارت - رساندن -

تجارت - رسانیدن -

تجارت - ادب و تقصیر از بهر یکدیگر شدن -

تجارت - بهر دادن -

تجارت - بهر شدن و در کس با بهر یکدیگر -

تجارت - بهر دادن -

تجارت - بهر دادن -

تجارت - بهر دادن -

تجارت - بهر دادن -

تجارت - بهر دادن -

تجارت - بهر دادن -

فصل فی الفاسی

فاسی - تا شدن و دویدن و امر آن و از آمدن -

فاسی - که تا به پیش سفره خواند کدانی -

فاسی - و در جوی و فاکو یا ندو است از یکا -

فاسی - بهر دادن و در امر اوگی کردن و این -

فاسی - بهر دادن و در امر اوگی کردن و این -

فاسی - بهر دادن و در امر اوگی کردن و این -

فاسی - بهر دادن و در امر اوگی کردن و این -

فاسی - بهر دادن و در امر اوگی کردن و این -

فاسی - بهر دادن و در امر اوگی کردن و این -

فاسی - بهر دادن و در امر اوگی کردن و این -

فاسی - بهر دادن و در امر اوگی کردن و این -

فاسی - بهر دادن و در امر اوگی کردن و این -

فاسی - بهر دادن و در امر اوگی کردن و این -

تغویز بالفتح شایع جابه و قبا و بان بر هر زمان
تغویز - صعد را گویند
تغویز بالفتح همان تغویز که در فصل سابق رفت
تغویز بالفتح با کاف تاری یعنی دویدن بهشت
و جست و جوی کردن
تغویز بالفتح با و فارسی گریا و درت مانان
آفتاب و پنج سرطان رومیان یکماه شمرند
و متوز ماه خوانند

تغویز بالفتح بمعنی ترشی یا آلوده و آن
آلتی است حلو و آیان را مانده گفتار سوراخا دانه
و بدان برختن و جلاب معانی گفتار کدافی افسینه
تغویز نام و شقی و چیزی که بر کمانها پیچیده تبار
جدا و خوانند و قبیل با و و فارسی و تغویز با و و کجا
جست و جوی و دوختن و کشیدن و محال گشته امر
و آنچه از کسی برسد باز برسانیدن
تغویز بیل خطائی کدافی الطلب
تغویز به پراهن است

تغویز با و می که از دیر جدا شده و یا سنجک است
گفته است بشو آینه یعنی از سنائی نیز - بوسه بر کمان
زنی بیابی نیز - و نیز با کسر و یا با فارسی ضد گفته
تغویز شایع نزد و نیز چنانچه گویند این آب نیز
میدود و آن نیز میرود

فصل فی التری

تاری - آب ابرش
تغویز - بضم کیم و فتح سوم خون دندان

تغویز - بفتح کیم برگ گیاه که نو بر آید

باب اوزار القاری

فصل فی القاری

تغویز - بفتح کیم برگ گیاه که نو بر آید
تغویز - بفتح کیم برگ گیاه که نو بر آید
تغویز - بفتح کیم برگ گیاه که نو بر آید
تغویز - بفتح کیم برگ گیاه که نو بر آید
تغویز - بفتح کیم برگ گیاه که نو بر آید

باب اسین

فصل فی العری

تاریس - از باب نقل و تنویر شدن
تاریس - رام کردن و توار کردن و ستن
تاریس - دنیا و نادان و سواد کردن
تاریس - خیرگر و اندین و مایس و ادون
تاریس - نوبید گردانیدن
تاریس - کم شدن و کاهیده کردن
تاریس - سخت رفتن

تاریس - جست و جوی کردن و غیره
تاریس - مجامعت و نیز نام صنعتی است
و آن تجارت کردن و اندین و دیگر است و آن نوع است
تاریس - ویران کردن
تاریس - بالضم سپر

تاریس - چیزی که آفتاب خن و آفتاب است
تاریس - پاک کردن و پاک کردن
تاریس - پوشانیدن کار کسی و پاک کردن
تاریس - پاک کردن و پاک کردن

<p>تعمیرش یعنی نفس ناطقه غلغله آمده - تیماس - پیشه و نیتان و شغل -</p>	<p>کمان و باد و سر و کشیدن و پاشیدن موج نفس زبون مردم و وجه هر حرف و دلالت بر چیزی میکنند</p>
<p>باب الشیخین المجمعین فصل فی العربی</p>	<p>فصل فی الکفار</p>
<p>تعمیرش - یعنی کیم مع التشدید شادمانی کشاده بر تعمیرش - یاری کردن - تعمیرش - از باب تغفل گرد آمدن و جمع شدن تعمیرش - جمع کردن -</p>	<p>تاج خرویس - کلیت است و از لالاکشیر گوشت و گوشت پاره لعل که بر سر خرسر بود که در آن زخا نگویا اقبال زرد نیز میشود و شکل تاج مزه ماکان میشود و از استانان فرو نیز گویند و تصدیه گشت که تباریش هم گویند -</p>
<p>ترشش - بر یکدیگر انداختن مردم در جنگ ترشش - دور شدن -</p>	<p>ترس - یعنی کیم و ضم دوم زیدین سخت کدانی اشفاق و بسکون ثانی هم که تباریش خوف گویند -</p>
<p>ترشش - یکسر خرد شدن ترشش - آواز کردن سلاح یا جامه یا کلاه شک</p>	<p>ترس - یعنی اول و ضم سوم گپا بیت که بکار با تلهای مصری و بجهت چهار تهرین یا چیزان که در آن از شکل مهر است مستدیر گردانند و آب بچاشند و آب و بگیه زنا قدری شود بخورند که در دانه و کرم خرد و جله سایه و ن کار و اگر ترس بوده بر پشت بچه خرد و نیت همین عمل کند کدانی لعلت از آبین مجموعه تیر جوانده اند -</p>
<p>ترشاش - تا یکسر بزدن باران - ترشش - از باب تغفل بر یکدیگر آب یا گل تر</p>	<p>ترس - بهیچ خرد و نیت همین عمل کند کدانی لعلت از آبین مجموعه تیر جوانده اند -</p>
<p>ترشش - یعنی کیم و سکون دم و بوی شدن و سبک شدن -</p>	<p>ترس - بهیچ خرد و نیت همین عمل کند کدانی لعلت از آبین مجموعه تیر جوانده اند -</p>
<p>ترشش - لرزیدن - ترشش - آراستن سخن و غیر کردن سخن می کردن</p>	<p>ترس - بهیچ خرد و نیت همین عمل کند کدانی لعلت از آبین مجموعه تیر جوانده اند -</p>
<p>ترشش - تیشه بزرگ که در نیت بدان بشکافند و پاره کنند و رو بگردان بیشتر دارند -</p>	<p>ترس - بهیچ خرد و نیت همین عمل کند کدانی لعلت از آبین مجموعه تیر جوانده اند -</p>
<p>ترشش - شوریده شدن - ترشش - شوریده کردن -</p>	<p>ترس - بهیچ خرد و نیت همین عمل کند کدانی لعلت از آبین مجموعه تیر جوانده اند -</p>
<p>ترشش - بایم بعیش زندگانی کردن - ترشش - سبزه پس کردن و چرخ کردن</p>	<p>ترس - بهیچ خرد و نیت همین عمل کند کدانی لعلت از آبین مجموعه تیر جوانده اند -</p>
<p>ترشش - بایم بعیش زندگانی کردن - ترشش - سبزه پس کردن و چرخ کردن</p>	<p>ترس - بهیچ خرد و نیت همین عمل کند کدانی لعلت از آبین مجموعه تیر جوانده اند -</p>

توفش - بر دنا سرگشتن -
 تفرش - شایخفت و سرفش کردن و
 و بر سرین بریدن مرغ -
 نقش - نقش طغنه زدن و کسر دوم گری -
 تفرش - از باب فعل کسب کردن و دریدن
 و گردان -
 تفرش - با یکدیگر در انداختن مردم و دشمنی
 و کسب کردن -
 نقشش - نقشه کشیدن و نیکو شدن بار -
 تفرش - از باب فعل شتاب کردن -
 تفرش - شتابانیدن -
 تفرش - بنامیدن آنچه نرم باشد از
 استخوان و مغز استخوان خوردن -

تفرش - در قیمت چیزی فرو کردن بی نیت پیا
 تا و دیگر به نحو -
 تفرش - فرا گرفتن فائده و غیر آن بر دشمن
 تفرش - بهر نوعی پس استادن و دور شدن -
 نقشش - نقش کردن -
 تفرش - آمیخته شدن بگروه های مختلفه -
 تفرش - جامع سلاح از خود و انداختن از ترس -
 تفرش - از باب فعل میشدنی خالی شدن یا
 تفرش - فتنه کردن میان مردم و درهم انداختن
 مردم را بدشمنی -
 تفرش - با فتح دست بر کشیدن و در کردن
 و مهیت کردن -

توفش - از باب فعل جنبیدن -
 تفرش - با یکدیگر در انداختن سگان و بندگان
 تفرش - آمیخته کردن و آمیخته شدن و فتنه
 آشوب انداختن -
 تفرش - کشیدن -

فصل فی الفارسی

تفرش - کسر دوم که دوم است در ستانی گدا
 فی القیاده و قول یعنی گری آفتاب سیرت
 زیر اطلالین نظیر کسب است از باب و طبع سندی
 نه آنکه لفظی موحده موحده است آن برای و طبع طابع
 تفرش - با هم و قوت خداوند تبارک و تعالی
 تفرش - خواج و خداوند کبار و نهاده و خاص
 ترکیب تا و تا خود -

تفرش - نام دختر قیصر روم -
 تفرش - فتح یکم و کسر دوم گری -
 تفرش - استریش - آلتی است پوی بزرگبری که
 هندش بل مانند استریش خیال را گویند
 تفرش - آلتی است پوی بزرگبری که
 که دست و آلتین باشد -
 تفرش - بالفتح بایستی که چنانکه آهستن چوب
 بر دوه و ترشیده جدا کرده باشد که افی استریش
 و در ادوات است بر آوده چه چیزی که بریده و جدا
 کرده باشند بوقت آهستن به چیزی دیگر فرو
 ستیدن اقول تراش بر آوده چیزی که بریده و جدا
 و امر تراشیدن و یا عمل آن اگر و کسب است -

<p>ترش - نام مزه معرود چنانچه مزه سرکه - ترش - بنظر کیم و سوم نام گپا بیست که آنرا قور نیز گویند که آنرا با نگو یا و با سیدن همدیس لغیست چنانچه گذشت - تس - بالفتح تیشه بزرگ که درخت بدان بکنند و بپاره کنند و بود کردن بیشتر دارند - تکس - لغتتین و باکاف فارسی وانه انگور و کبرتن اسمی از اسامی ترکان - تنگ عیش - باکاف فارسی موقوف فقیر و آنکه اکثر اوقات در اندوه گذارد که آنرا فی القینه - تنگوش - بالفتح باکاف فارسی علم خانه در میان فرصت نگری غیر از تنگ - توخش - لغتتین کشیدن کدانی را نگو یا - توش - با واو فارسی توانائی کدانی اشراف و خوراک بقدر حاجت را هم گفته اند که توشه است توش پوش - کلاه با واو فارسی یعنی توانائی و کرد و فرگویند توش می آید کدانی را نگو یا و در اصل این آواز جاوشان است -</p>	<p>تس - بالفتح تیشه بزرگ که درخت بدان بکنند و بپاره کنند و بود کردن بیشتر دارند - تکس - لغتتین و باکاف فارسی وانه انگور و کبرتن اسمی از اسامی ترکان - تنگ عیش - باکاف فارسی موقوف فقیر و آنکه اکثر اوقات در اندوه گذارد که آنرا فی القینه - تنگوش - بالفتح باکاف فارسی علم خانه در میان فرصت نگری غیر از تنگ - توخش - لغتتین کشیدن کدانی را نگو یا - توش - با واو فارسی توانائی کدانی اشراف و خوراک بقدر حاجت را هم گفته اند که توشه است توش پوش - کلاه با واو فارسی یعنی توانائی و کرد و فرگویند توش می آید کدانی را نگو یا و در اصل این آواز جاوشان است -</p>
<p>باب الضا و المعجزة</p>	<p>فصل فی الترمی</p>
<p>فصل فی الترمی</p>	<p>تریش - بالفتح خدمت -</p>
<p>تباهض - همدگر را دشمن داشتن -</p>	<p>تیش - دندان -</p>
<p>تبعض - از باب تفعل اندک چیز سه روز کار</p>	<p>باب الضا و المعجزة</p>
<p>گذا نهادن معیشت و اندکی از چیزی گرفتن -</p>	<p>فصل فی الترمی</p>
<p>تبعضض - اندک اندک سخن گرفتن از کسی -</p>	<p>تبعضض - و هم جنبانیدن سنگ چالویی کردن تبعضض - جنبانیدن بخود چیدن از زخم خورد -</p>

تبعیض - ابره ابره کردن

تبعیض - دشمنی نمودن

تبعیض - دشمنی کردن

تخاض - تشدید ضا و بهر گیر را در عرض خبری

انداختن و بهر گیر را بهر چیزی برای سخن

تخفیف - تخفیف جنبیدن آب مثل آن

تخفیف - اندک کردن چیزی را

تخفیف - خوی کردن و گرد و چیزی بر گشتن

تخفیف - از نماز یا ایستادن در ایام حیض

تخاض - با بهر گیر شورت کردن

تخفیف - بافتن و لیدن بر قاتل جز آن

تخفیف - در بوشن و کسان کردن

تخفیف - با هم سپردن

تخفیف - کوفته شدن

تخفیف - شکار و بگردن در وقت تابش آفتاب

تخفیف - شکار و بگردن

تخفیف - کید گیر پیش آمدن

تخفیف - پیش چیزی را بر دهن و بهر کردن

تخفیف - در راه آوردن و دست به سخن گفتن

تخفیف - در راه آوردن و دست به سخن گفتن

تخفیف - در راه آوردن و دست به سخن گفتن

تخفیف - در راه آوردن و دست به سخن گفتن

تخفیف - در راه آوردن و دست به سخن گفتن

تخفیف - در راه آوردن و دست به سخن گفتن

تخفیف - در راه آوردن و دست به سخن گفتن

تخفیف - در راه آوردن و دست به سخن گفتن

تخفیف - در راه آوردن و دست به سخن گفتن

تخفیف - نیک سوراخ کردن رخه رخه کردن

سردانها مانند سردانهای جوانان و صراحت

تخفیف - بافتن و بهر گیر کردن

تخفیف - چشم فرو چیدن و آسان گرفتن در

معامله و سخن گفتن

تخفیف - بقیه شدن شیر و بهر کردن

تخفیف - انبار شدن و با هم شورت کردن

تخفیف - کار کسی گذاشتن

تخفیف - بچ کردن

تخفیف - پراکنده کردن

تخفیف - از هم جدا شدن و شکافته شدن

تخفیف - رخه در عمارت کردن

تخفیف - بیار ساختن خوشین را

تخفیف - تقصیر کردن در کار و بیار پس کردن

تخفیف - ضد بهر گیر شدن

باب الطار

فصل فی العربی

تباط - در زیر بغل گرفتن

تباط - بهر گیر شدن و جلدی نمودن

تباط - کستنا خانه رفتن بهر طرف

تباط - زش کردن و این بنگان نازده شدن و شمار

تباط - مشغول کردن با در دشمن و کمالی کردن

تباط - خور و آهستن و منوط بر خوشین کردن

تباط - مرده را بر روی خوشین آهستن

تباط - و با هر کردن و گرد و چیزی گردیدن

تباط - و با هر کردن و گرد و چیزی گردیدن

تختیط - تباہ کردن -
 تختیط - جامه را خطط بافتن -
 تختیط - آمیخته کردن -
 تختیط - گردن کشی کردن -
 تختیط - جامه دوختن -
 تساقط - افتادن -
 تسخط - اندک شمردن بخشش دشمن گرفتن -
 تسقط - خطاه و ذلل جستن بر کسی -
 تسلط - بر کسی غالب شدن -
 تسلیط - برگماشتن -
 تسطیط - شکر گفتن چنانکه در هر بیت چهار یا
 قافیه تمامه آورده شود و بعد از آن قافیه هلیه
 شعر که آن مخالف آن قافیه باشد گفته شود و
 چیزی بر و دال زیر آن و سخن -
 تسویط - آمیختن و بتا زبانه زدن -
 تشخط - از باب تفعل در خون گردیدن مقبول -
 تشخیط - آمیختن و بتا زبانه زدن -
 تشیط - چیزی آبش در شستن تا موی او بسوزد -
 تضریط - بفتح تیزیدن و افسوس بستن -
 تعطط - بر زبانه گفتن جامه -
 تعطیط - بفتح مهار زدن ستر فرو کردن -
 تخلیط - بلفظ انداختن و در خطط منسوب کردن
 کسی را -
 تعویط - از باب تفعل چیست غایت کردن فتن
 تقریط - تصفیه کردن و ذرا خوش کردن

و ضائع کردن و تر کردن و دور کردن و پشیدی
 کردن و گوشواره و گوش خود کردن و گوشواره
 و گوش کرده شدن -
 تقریط - بفتح گوشتواره و گوش کردن و لجام
 بر سر کردن -
 تقسط - از باب تفعل بخشیدن چیزی را -
 تلقط - از باب تفعل زجائی بجائی کردن خرما
 و جزران -
 تسلط - تا یکدیگر بکسب شدن -
 تمسط - از باب تفعل بختنه شدن موی -
 تمطط - بوزن تفعل خود را نازیدن و خراشیدن
 و آشکارا کردن و انداختن -
 تکتیط - از باب تفعل مینی پاک کردن -
 تمسطط - از باب تفعل نشاط کردن شادمانی
 تمقطط - از باب تفعل آب که درون نیک نقطه زدن -
 تمواطط - بفتح آنچه بر موی و آویزند بر آرایش
 و توریط - در پاک انداختن -
 توسیط - در میان چیزی رفتن و میانجی کردن
 توسیطط - در میان انداختن چیزی را و میانجی نمودن
 تهایطط - فراهم آمدن -
 تهایطط - در یکدیگر را و شتام و اودن -

باب اللفظ المعجمی
 فصل فی المعجمی

تختیط - یا و گردن و خود را نازیدن و آشکارا
 تعطیط - درشت کردن و درشت گفتن -

تقویت - سبک کوه را گویند و نیز عشق و محبت و غایت
تقیف - غار و من و خلافت را گویند -

باب الحسان فصل فی العزلی

تبرایق - بالکسر تبرایق -
تسابق - بر یکدیگر پیشی گرفتن -
تصاویر - با یکدیگر است شدن و دوستی و سخن
تصدق - بعد قد و ادب -
تصدیق - راست گوئی و بشن و با و بر و برون
تصعاق - پیوست شدن -
تضییق - تنگ شدن -
تطابق - اتفاق کردن -
تطویر - توانا گردانیدن -
تعاقد - بست یکدیگر و از کردن و عمل فی الهوت
تعشق - عشق نمودن -
تعلق - چنگ و زدن و پیچیزی و آویختن
تعنق - بناد زبیدن -
تعلیق - در آویختن و نیز نام تلمی و خطی است
و در اصطلاح نویسندگان اهل دیوان نسخ کرده و این
تعمیق - سست کاری کردن -
تغریق - غرق کردن و کشتن -
تغلیق - و بناد و بستن -
تفریق - پراکنده کردن -
تلاحق - با هم یکدیگر رسیدن -
تتمیق - نو شدن -

تقویت - استوار کردن -
توقیف - سزاوار گردانیدن -
توافق - اتفاق نمودن و موافقت کردن -
تعلق - چسبندگی کردن -

فصل فی الطاری

تا خطا از حق - یعنی پاینده و راستی و
از حق نام خطیست تا خطوط جام هم که مشهور
فصل دال گفته شده -
تقیق - بختیدن پرده و در دست و مسطور است
و آنچه پیش تخت عروس و وقت جلوه باشد -
تکاف و تریاق - با دو هم فارسی و در کمالی است
تلاق - بخت و از پاری و بالکسر تیشی که در بیان موج
تشیخ نطق - یعنی زبان فصیح -

فصل فی التری

تاریق - بکسر لام تاریق -
تبراق - بالضم خاک -
تجلیق - خدایتی -
تبعق - بفتح کسر -
تفق - بفتح کسر و در معنی غایتی -
تیشق - بضم کسر و فتح سوم گمان شده -
تیشق - بضم کسر و فتح -
تغزق - بفتح با هم و قاف و ضم و واو و حذف
ستاره قطب -
تتوق - بفتح کسر و در معنی کینه و گواه -
تتعلق - گواهی -

و در بیان موج

تو لوق با نعم وادان اول شوم
تر خاق و خرد و این دانه علم را بآداب

باب الفوائد

مسند احمد

تبارک - الفتح برکت - امین افزائشک - من بزرگ
سیرک - تمیمن -

خبریں - خبریں

تحریر: حبیب الرحمن

محکم دلائل سے مزین و متنوع ومنفرد موضوعات پر مشتمل مفت آن لائن مکتبہ

ہمارے۔ وہاں ملے وہاں کی طرح ہیں۔

شماره ۱۰۰ - ابرو یک کوشش بنویس و بنویس

مداول - چیدمان کتابت لکھنؤ و کتاب

ازین و حرب -
مک

میں نے

تشریح: یہ سوال بہت سادہ ہے۔

شیرازی

تسليمك و شك ادواختن

مشتی خاور و دیوار نهاد

کتاب فی التاج و بلند شدن کستان و خه و

ساج المصا دست تشوکیک پستان اسباب مردانه

شمالک تو را شمع و پاوشانی و شمع

ملک پادشاه شدن و خداوند شدن

شش سو و شصت

فصل فی الفاعل

تایاک - با سوم فارسی که دوستم تیرک فرزند تیرید
دخست انگور به مغرب آن طاق ویر و

چهارمین آیه این را که هفتاد و یک باب خوانند
که افوا القنی و غیر آنچه از زمین برست میکنند و دور

چند و شمالی که میزند و بران میخیزد و میزند

چندین چوکاات از ان فرستاد و مقرر نمود

ماہنامہ سائنس و ہنر

ایک نیکو و دل آویز گیت

بسم الله الرحمن الرحيم

تاریخ و تفسیر

واریت اریب و بیضی است
تا یک ذره از غایت است

...

میں نے یہ سب کچھ دیکھا ہے۔

تسلیک یافتہ نامزدی کذا فی القصد

تجربہ کار۔ بالفتح آوندی ست و قیل بدو اچھو کہو

بہر نذر و برادوست آوندی کہ دوران معینہ و حیران

100

تو کہ طبعی ست مانندون کہ پیشتر تھا لان

و از بدین انعام برخوردار

سخت است پیان حال پادشاهان و وزیران

و اربع و ساکنان زمین -

[illegible]

میرزا ابوالفتح علی خان قزوینی

مردم در این شهر به این نام می خوانند

ترشک نیز گوید پیش تابانیش صوره و بهر حمله لایمانند
ترشک - باب و متجانس معنوم جانور نیست زینا
آتش خوار و اندک پرو و در گوهرهای فواحی بهر بود
ترشک - بفتح کیم و سوم کرم گندم خوارک و میل
باز از فارسی است -

ترشک - بالف و فتح سوم پرند است بنفام
ترشک - صوره و کلاه و کلاه آهین که هنگام جنگ
بر پیش نهاد تابانیش معطر خوانند و ترشک است
باز از امدن و در ست و دشمن تازیت و استمال
در کلام است تاز شک آ و ر و ن و کرون و تیک
گفتن گفته اند کذا فی اشرف فار اقول یعنی
کلاه آهین نیز تازیت چنانچه بالا گذشت و
ترشک بفتح تین جمله آیت که در آن تخم بچکان و
عطریات تعبیه کنند و گنایه از عشق و محبت باشد
و گذشتن و گذشتن و ترشک و امدن و حلاصی از
تعلقات جسمانی و خواسته های نفسانی و گشتن از
ماسه های اتمه سجدهات تقاضی و تشنه ها و موزه ها
کلاه و غیره امثال آنرا نیز گفته اند و نام تصدیق
از مضامین آفرینان و نام روحانی است و گویا
بر بند شروان و صدای رعد و نیز صدا و آوازی که
از شکست و ترکیه یان چیر می آید و بمعنی رفته تراک
هم باشد و دونه کبیره و دوشیزه را نیز گویند و شانی
گویند که بر دوزخ و عمار و قلعه و باغ و امثال آن کنند
و معنی ترشک است که صند خشک باشد و در ست
معنی گاه و گاه هم طورت -

ترشک فلک - سرخ و قیل آفتاب -
ترشک - بفتح تین جان ترشک مذکور یعنی صوره
ترشک - سی با ناخوش و غیره ناخوش
و نام اندک و بسیار کذا فی الاصطلاح -

ترشک - بیا از فارسی نیز که گشتن است
طالع و چند سوزانند -
ترشک - بفتح باز هر آن صوره است از کف باغ
و قیل گفت گاه و شستی نیز هر که موی شیر خورده باشد
باز از موی سهل بدیند یا هر که را اگر گزیده باشد
اگر او بدیند بگوید شود کذا فی بعضی قطب -
ترشک - شکر و جوز -

ترشک - بفتح تین را گویند و آن چوبی باشد
سیان خالی بدرازی نیز که گاه گله و گل نیز ترش
کنشک و امثال آنرا بدانند و شکر کذا
فی الکسور -

ترشک - بفتح باز از فارسی بمعنی کرم گندم
صانع کن آمده -

ترشک - ادب کبدن -

ترشک - بفتح تین است غیر آن و ترشک و
امثال آن و در ادوات بمعنی بن جوین چاه و آب
و در دستور کورست تگ بن جوین یعنی باغ
و بمعنی بسیار تند راه رفتن و در بن نیز آمده نام
گیا هست که در میان گندم زار و در دشت تراز
گیا گندم باشد و نام گیاهی هم هست که در میان
آب می روید و در مصر کاغذ از آن می سازند و معنی آنکه

و قلیل که هر چه آمد و بر برون را گویند عموما برون
دست برکنار نشسته نرم که معتین دست نشسته
و کبر اول پیش و نزدیک آمده و تکه طعام که بشا
لقمه خوانند و بعد از آن چراغی که اندک روشنی داشته
و نوک خنجر چینه و در تقارن با نور آن آتیه گویند و فرقی
کردن با هم خوانند و بوم و زمین را نیز گفته اند
و الله اعلم بالصواب

تنگنا محاک یعنی دنیا و عالم بشر
تین فلک یعنی پس از آن که در قیامت
تین فلک که اکسب به اما جامع این مجوعه در نسخه
نجوم هر قوم دیده است که از او دایست و آسمان
که سر او را پس دم او را توب میگویند و از تین فلک
خوانند چنانچه یکا از دایست در زمین که تمامی
زمین را از آنجا انگشته می گویند گفته است میگویند
که توفیق پس از آنست و بعضی گویند که آن پس از آنست
و الله اعلم بالصواب میگویند که آن از او شام و
نقصه دم خود میگویند و با سر او دم او میگویند و میگویند
که توفیق که سر او دم او را پس از آنست و قیامت قائم
خواهد شد و ملاک وی هم از وی خواهد بود و الله اعلم بالصواب

تکمل با کسر طه که تازیشش بویا خوانند و تیل
او را و در دست و بقیه تین یعنی سبب بر کنده مسکوت
و الله اعلم بالصواب
تاکم که مومل نشانه تیر که بعضی هوش خوانند
کذا فی القیامه لیکن صحیح تمکب بوزن تفصیل است
چنانچه در کاف فارسی می آید

تقریر که یعنی قرآن مجید کذا فی قرینک علی یکی
و در قرینک فقر تو اس هم یعنی بقیه بقیه که چه دم
پس از آن که در دم و توفیق است
تمکب بضم اول انگشت ابهام و وسطی گرفتن
پنجه زنی باشد یعنی بر پشت چیزی بر پشت خوربا

و دلی باشد و دم و از آنکه از جهت سوال سازند
از کنگار در فخل گرفته بوزن و بنام
و بیای با پس در پیچ و زگره میگویند باشد و آن
قابلی است که چیزها از بالا و نقره و امثال آن از آن
ریند و بعضی در پیچ زمین است طاقین این امر گفته اند
تقدیر که جناح زمین است گویند و پیچ زمین یعنی کباب
تنگنا یا دوشاهی زمام دمی

تنگنا محاک یعنی دنیا و عالم بشر
تین فلک یعنی پس از آن که در قیامت
تین فلک که اکسب به اما جامع این مجوعه در نسخه
نجوم هر قوم دیده است که از او دایست و آسمان
که سر او را پس دم او را توب میگویند و از تین فلک
خوانند چنانچه یکا از دایست در زمین که تمامی
زمین را از آنجا انگشته می گویند گفته است میگویند
که توفیق پس از آنست و بعضی گویند که آن پس از آنست
و الله اعلم بالصواب میگویند که آن از او شام و
نقصه دم خود میگویند و با سر او دم او میگویند و میگویند
که توفیق که سر او دم او را پس از آنست و قیامت قائم
خواهد شد و ملاک وی هم از وی خواهد بود و الله اعلم بالصواب

تکمل با کسر طه که تازیشش بویا خوانند و تیل
او را و در دست و بقیه تین یعنی سبب بر کنده مسکوت
و الله اعلم بالصواب
تاکم که مومل نشانه تیر که بعضی هوش خوانند
کذا فی القیامه لیکن صحیح تمکب بوزن تفصیل است
چنانچه در کاف فارسی می آید

تقریر که یعنی قرآن مجید کذا فی قرینک علی یکی
و در قرینک فقر تو اس هم یعنی بقیه بقیه که چه دم
پس از آن که در دم و توفیق است
تمکب بضم اول انگشت ابهام و وسطی گرفتن
پنجه زنی باشد یعنی بر پشت چیزی بر پشت خوربا

تکمل با کسر طه که تازیشش بویا خوانند و تیل
او را و در دست و بقیه تین یعنی سبب بر کنده مسکوت
و الله اعلم بالصواب
تاکم که مومل نشانه تیر که بعضی هوش خوانند
کذا فی القیامه لیکن صحیح تمکب بوزن تفصیل است
چنانچه در کاف فارسی می آید

تقریر که یعنی قرآن مجید کذا فی قرینک علی یکی
و در قرینک فقر تو اس هم یعنی بقیه بقیه که چه دم
پس از آن که در دم و توفیق است
تمکب بضم اول انگشت ابهام و وسطی گرفتن
پنجه زنی باشد یعنی بر پشت چیزی بر پشت خوربا

تمکب بضم اول انگشت ابهام و وسطی گرفتن
پنجه زنی باشد یعنی بر پشت چیزی بر پشت خوربا

توزک - با دوام فارسی سینه است که به بندش
 مویا نامند و در فرنگ علی بنکی با دوام فارسی و
 را به موقوف یک ریخته موی و چشم و جز آن و قبل
 پاره ازان و موی پیشانی است تا پیش عذره
 فصله با لقمه فیما خواند که فی القنیه اقول من
 اول شایه چنانچه بزخم بند و در فرنگ کمانه فرنگ
 معنی چشم آمده است نام یکی از پهلوانان ایران نیز
 شتک شجاعتین خالی و برهنه قیل با کاف افکار
 تیرک - با کسر آید و با لای و یک جوشان او
 غایت خفته شدن گوشت و امثال آن در وزن
 پیدا کرد فی القنیه

فصل فی ترکی

تسک - کسر تین طیس و مردمند
 ترشک - با کسر ترشخ
 ترک - کسر تین زنده و بفتح کیم با کسر دوم کین
 ترشک - کسر تین چادر
 ترک - بفتح تین غرقاب
 تسک - بفتح کیم و سوم اولن
 تو شک - با لقمه جابده ثواب
 تو شک - شفقناکو
 تیزک - کسر کیم و سوم زنده و بفتح کیم و سوم
 تیک - کسر تین بشله
 تیک - سرفه
 تسک - کسر کیم و فتح دوم و سوم جناب

باب الکاف الفارسی

فصل فی الفارسی

تازنگ - بنی ستون آمده که لای و ست ساری
 و بر بالای آن به ای طاق گذارند و به لای ستون
 تازنگ بوزن با سنگ نه سبت
 ترک - با لقمه جان ترک که گزشته معنی دوم
 ترنگ - با لقمه جان و ترک که گزشته معنی دوم
 شرفنامه و با لقمه جان و ترک که گزشته معنی دوم
 و از آن گمان بزم و با لقمه جان و ترک که گزشته معنی دوم
 معنی آواز که آن باشد که تیر و خنق و
 ترنگ و ترک و آن گمان که با لقمه جان و ترک که گزشته معنی دوم
 و از پیشانی و آن گمان که با لقمه جان و ترک که گزشته معنی دوم

تسک - با لقمه جان و ترک که گزشته معنی دوم
 گزشته قیل معنی ترنگ است با کسر کذانی شرفنامه
 و در لسان اشهر است و کسر تین و کسر تین
 تسک - بفتح تین با دوام فارسی که کیم و دو چانه است
 چیزی که از بار بار و و از آن که گزشته معنی کیم سبت
 همچو پور و بهار می بار و و در زمان و دو بار و کسر
 و آن بنایت سرد میشود و بندش اول و کسر
 تسک - بفتح تین حاجت و ضروری و بفتح تین
 و از رز و بفتح اول نام میوه ایست شصت شصت
 تسک - چیز است سنج از ستی با لقمه تیر
 از درخت می آید و درخت و درخت و تسک سبک
 تسک - هر قوم است

تشناک - نام پادشاهی کدانی فی القنیه و در شرفنامه
 با کاف فارسی معنی پادشاهی و با لقمه جان و ترک که گزشته معنی دوم

تنگ - ضد فراز و شکوه و شرف و ستور و غیره و کوه
سنت قریب و غیره و شکوه و ستور و غیره و وارو
امثال آن و ایضا یعنی بسیار و بدین معنی تنگ
کمره تنگ است و تنگ تنگ یعنی سخت نزدیک بود
رنیز مقامی است از ترکستان بین که ترک کان تنگی
منسوب بدان مقام نیز تنگ فرود بردن یعنی پوشیدن
و ناپدید کردن است -
تنگ تنگ - یعنی بسیار بسیار آمده کثافتی آید
توزنگ - بافتح با و او را سنان فرود می آید
توبک - گنجینه مخزن
تنگ بفتح تین - بان تنگ که مندرج گشته و اعظم
باب - اللام
فصل فی العزفی
تابل - یکسره با صواب و افراز طعام توایل مرغ
تجیل - بزرگ داشتن و تعلیم و تکریم کردن
تجایل - تا وافی نمودن بی تاوانی
تحصیل - حاصل کردن و ستاندن و احکام
تحمل - استناده کردن بسو کنند
تخلیل - حلال کردن
تخل - ابرو داشتن و قبول کردن چیزی
تخیل - خیال کردن و بیک شدن همان برابری
تزل - رام شدن
تزلزل - جنبیدن چیزی که آویخته باشد
تزلزل - رام بودن
ترجل - بار برداشتن

تراول - بهم واکو شیدن -
ترویل - خود را در جابه جابیدن -
تقابل - با یکدیگر روان شدن لشکر و غیره آن طرفی
تشاغل - خود را بچیزی مشغول کردن -
تصلصل - بانگ کردن -
تضلیل - گمراه کردن -
تعتیل - بی رویه کردن و بی کار کردن و غیره
تفضیل - بودا کردن از یکدیگر یا بره کردن
تقابل - با یکدیگر بهم برپا شدن و روی و آرا
تقبیل - بوسه دادن -
تعل - زمین بلند و فی التلج توده که سرش
میں فراخ نباشد -
تمثال - بت و صورت -
تکامل - با یکدیگر میل کردن -
تمشیل - مثل کردن در مثال چیزی -
تمحل - حلقه کردن -
تمهل - درنگ کردن -
تمزل - فرو بردن در رنگ -
تمزیز - فرو فرستادن و نام مغیری و نیز بعضی
فرزاد آید و نیز نام کتابی است و نیز سلوک -
توایل - دایره و اصطلاح که طعام کنند -
توایل - با یکدیگر پیوستن -
توسل - نزدیکی جستن و زودی کردن -
توکل - اعتماد کردن و در هیچ دست نگران نمودن
بعجز خود و نیز اعتماد بر غیر خود کردن -

شمال - نگهای گوناگون -
 تیشال - باریدن باران -
 سایل - لاله لاله گفتن -
 تهویل - ترسانیدن -
 تیکول - جمع شدن -
 تعمیل - از خود کارساز کردن

فصل فی الفارسی

شمال - بار بار فارسی تیره و رست -
 شمال و مال - یعنی متفرق و زیر و زبر شدن
 تا سول - برگ تنبولی که آزار بسیار می چوبد
 و غیر آن خوندندیش تنبولی مانند کانی لاله
 تا اول - همان خرگاه جوانه -
 تیشال - بالفتح آنچه محمود واهی خشناس
 بر کرانه لب بعد تب پدید آید و در شرف تمام است
 و سبکی که بر روی پدید آید از تب -
 تیشیه اول - نوع محفوظ و بر جده الف با
 تراول - تراول بالفتح بار از جمله ساکن
 برگ گیاه و در زفا گویا بدینین باز از تار است
 تراول و تراول - گیاه که زنی اسان شود و در توت
 تشنه دل - تشنه بگر که گنای از شتاب تشنه که زنی
 تفشل - طعنه و تهنیت -
 تفته دل - ای تنگدل و غمناک -
 تکامل - نفع کیم و کسر سوم خسته و موز و مانند
 تانیش - عمر خوانند -
 تکمل - اگر خورش هنوز زنده بود و تبارش

امروست گویند کذافی شتر خانه و در زفا گویا
 تکمل - یعنی بکاف فارسی و تبارش که
 تبارش کیش خوانند و گویند جوانی را که خند
 هنوز تمام خورش زنده بود و یعنی گویند که این
 کاف عربی است و در ادوات یعنی اول تهنیت
 و کاف تازی نیز آمده -

تنبیل - نفع کیم و سوم و خامس و پنج کاره و سحر
 تو بال - مس تبارش سخاوت مند و دیفات
 طب است تو بال پوست مس یعنی سوسن
 تو بل - بوزن جبل پیشانی و فرق سر تارک
 و علقی را نیز گویند که صبا و ان و سحر است
 شجر از ان برسد و سوسن و ام آید و نیز سوسن که
 برای لای پیشانی او موی نباشد و او تبارش است

فصل فی التترکی

تل - بالکسر زبان -
 تو شمال - بکا دل -
باب
فصل فی العربی
 تا شم - از باب فاعل از گناه پرهیزیدن -
 تا شم - پرهیز و گناه نسبت کردن کسی را -
 تا سم - قصد کردن و در یافتن -
 تا م - و شد و اسم فاعل تمام یعنی پسر پسر
 تا سم - دندان پدید کردن بجهت اعیان و تهنیت
 تراکم - بهم نشستن و موهبای پاییزی
 تراحم - بخشنیدن -

تسليم - سلام کردن و سپردن گردن نهادن
تسليم - التسليم نام شرف است و ريشه كلامى است
و اقوال نام چهره است و ريشه است اينكه در
تسليم حر - و بره شدن و سگافته شدن -

مشتمم بودیدن -
 اقصا و کم - بهم و کوفتن -
 انضمام - مشتمم گرفتن -
 اقصا - حشدیدن -

تعلیم از بیدار گشتن لایقین۔
تعلیم آموختن چیزے۔
تعمیر عمارتیں بنانا اور اساتذہ و مصلحین کی

تعمیر کے ساتھ ساتھ ان شہادوں -
تعمیر غنیمت دادوں -
تعمیر کے لئے ایک شہدائے آسمانی -

تقریرم کہ پیش کسی در شرف میترشد
تقومیم - صاحب کماله میخوان که بندش تیر
نامست که هر سال تقویم دیگر کنند با شجره -

نامبرم - (الهی کروں -
کلی - (جین گفتن -
لا اظم - (با یکدیگر پیچید و استعمال جین گفت و

مقام - بالکسر در اکثرین شبها در سال بالغه می شود
و نیز ماه شب چهارم -

نهم۔ باکسر خانہ و کاروانسرای کدانی اقصیہ

و در علمی مذکور است تیم محله اگو بدو اتوال این لغت
در عربی طبع تا آمده است یعنی قبیل و میخی بدو نیز
آمده است چنانچه تیم آمده و نیز نام عربی -

فضل فی الفارسی

تمام - اندک -
 چشم - بعضی تر شاووه است که آنرا ساق نیز
 گویند و در رنگ علی است که این لغت ترکی
 تخمیناً در حدود ۱۰۰۰ سال پیش از این

ستحتمه رقوم یعنی تحته رمال و کعبه آمده
 کبریا را با نسا فاخته صاحب اشکال کنند
 بحر — یعنی خداوند برشته و در لعل آمده

ترجمہ۔ آن سجا کہ اندام را لیکن بیشتر از زمین
سرا زوی سنجہ یعنی اضطراب۔

باشد و آن مثل دوست که چهار تا از یک گروه اند
بنازیش ضایع نمند
تحریر آفتی است که در چشم پیدا میشود و مانند پرده

بنام خداوند
مستقیم و مستقیم
و مستقیم و مستقیم

ماده زن و منی را نیز تولید بغير از اناي پدر
ماده باشد - بعضي دين و نيز بسكون و درم که پنجم
در ميان اين گروه است و البته در ميان اين گروه

زمین ست

تیرہ شد آب ستم - اسی ظالم کذا فی لغتہ
 ہمیشہ فرماؤ تیر می کر دم - ایسے اور
 عشق می آموختم کذا میںا ایضا
 تیر لفظ - کنایہ لاداء مطلقہ مان -

تیرم - کہنے خاتون بزرگ بانوی اعظم آمدہ
 پیچ ستم - کنایہ از تو ظلم و تلج و تعدی اکوہ
 ستم - کار و کسری اسی بزرگ - غادر کار و کسری

فصل فی الترمی

ستم - مضمتین تر شاوہ کذا فی لغتہ
 تو لوجم - بضم کیم و سوم سکوہ

باب التمام

فصل فی العربی

تاہن - چشم و تہن چیری را و پنی چیری را
 تاہن - آہن گفتن بعد از دعا
 تہن - ہمیشہ گوشتہ کردن -

تہجیمین - بدول کردن و بدول شدن
 تہصن - خود را در حصا گرفتن -

تہنن - مہربانی کردن -
 تہنمین - بالفتح گمان سخن گفتن بالضم گمان
 تہراہن - باہم گرد کردن -
 تہربن - زمین سخت -

تہرجان - لغتی کہ معنی لغت دیگر باشد
 و باز گردانیدن و ورین چار لغت ست لغت دیگر
 و نہنیم کیم و بضم و فتح سوم پس و دو رو و چار بود
 تہرتین - خطیک کہ محرران در بعضی محل بینا

و و حروف در او کشند و بجائز نگ کردن و
 بین اسطر کتاب نگ کردن و کتابت -

تہرتین - تہرتین بضم جیم معرب تہرتین
 تہرتین - زینت دادہ شدن کذا فی اللغات

اقول بن ضد است - یعنی ان آراہن ست
 لیکن مصدر یعنی لغول نیز آمدہ است -

تہسجن - صورت چیز بی شاہدہ کردن -
 تہسخین - نرم کردن و کشش در پا کردن -

تہسکین - آرام کردن -
 تہسکن - خوار و سبک و بیچارہ شدن -

تہسمین - فرو بردن خشاک کردن -
 تہسمن - متغیر شدن -

تہشرن - دو ماہ اندازن لرین بزبان روسے
 یکی را تشرین اول و دوم را تشرین آخر گویند

کذا فی التاج و در شرفنا میگویار کہ تہر کے ست -
 تہسکین - جامی دادن و در قنہ معنی مرتبہ است

و در دستور معنی فرمانبرداری بندگی کردن مطہر
 تنوسن - بالفتح جنون کردن کلمہ یعنی زبون ساکن

در آخر کلمہ و آوردن -
 تہنتین - بالکسر تشدید از دو ہا و ستارہ جوڑا و بغیر شدہ

آواز گس -
 توامان - و بیچہ کہ کیا گی زادہ باشند -

تہاوان - از باب تفضل راست ستاوان کار -
 تہاوان - خوار دانستن و سستی کردن کذا فی اللغات

تہجین - زشت گردانیدن -

تین - اخیر و کو بهیت شبام و در قنیه مذکور است
تین بوزن قین بالفتح سیم که از گویه زاید یعنی اول
پاسا بیرون آید بعد از سرین میگویند که آن نجیب
نیک بخت بود -

فصل فی الفارسی

تا به بریان - یعنی در بختی است که بخت
لوشت میان روغن کا و برشت می کنند اگر از
شیر بای آن شیر کنند لطیف بود -

تا پان - بار فارسی تندی زشت مثل تا پال
کدانی زفا گویند -

تا بیدین - طاقت آوردن و در نشیدن
و لازم تر آید کدانی الشرفنامه و اقول تا بیدین
بجمع معانی تا فتن آید و شت قاق تاب ازین
نیز دلیل همین است که آن معانی دیر یافته میشود
تا ج گردون با سکه کدانی از آفتاب عا کتاب
تاران - یعنی تیره و تاریک مد -

تارون تارین - میشد -
تا زریان - معنی تاخته تاخته و دران دوان
و قد کدانی الشرفنامه و نیز جمع تازی
می آید بالفت و وزن چنانچه میگویند بجان تازان
تا ج سعدان - نرحل -

تا ختن - با خا بر موقوف دوانیدن و جزان
و تاخت کردن کا فران کدانی القنیه و نیز معنی
غار کردن چنانچه گوئی و تاخت یا فتنه و این
برده از آن تاخت است کدانی الاستمال -

تا فتن - با سیم موقوف گردانیدن و
تاب دادن رشته و جزان و چیدن کدانی القنیه
اقول معنی تا فتن حقیقه همین چیدن است
اما گردانیدن و تاب دادن اصل است و چیدن
زیرا چیدن گردانیدن و سر را و چنانچه گویند
روی و سرفاقت و این در معنی همین چیدن است
نه گردانیدن که ترجمان جعل تصحیر است و تا فتن
رشته خود همین چیدن است و نیز معنی طلوع آید چنانچه
آفتابی در بحر از آن امکنه تا فتنه یعنی آرزو و
مکدر و گرم شده تم لفظها اقول ازین معلوم میشود
که تفت و تا فتن مترادف اند بلکه تفت مختصر تافته
و نیز ازین معلوم میشود که معنی تا فتن آرزو و مکدر
و گرم شدن نیز است -

تاسان - دهن که بتاریش نم خوانند کدانی
لسان اشعار و غیره و تاسیل دهن آرزو و تاسیل
فی الآلات الفضلا و در شرفنامه معنی تود و ترا و آید
خدایان مان است و اکثر محل بعبان و شیلان را
مخدوم بود و نیز تار جامه که کند پوست تا و آن
غیر است -

تبا میدن - از گریه و بشدن کدانی زفا گویند
بتر زین - باراد مجزوم تبری است فراخ
که بر زینش بندند و بدان کارزار کنند -

تپیدن - با دو هم فارسی جنبیدن و لرزیدن
و نیز معنی از جابی جرسیدن و بهیت تازی و زدن
و لرزیدن آمده طپیدن معرب آن -

تسیدن - گرم شدن -
تشنه شدن - بیهوشی آباز تشنه شدن -
تخمدان - بیهوشی تشنه آید که در آن شاخه ها
درختان فرو برده باشند -

تخمینه حساب سالن اسی آن تخمینه حساب
که آنرا تخمینه فضاک میخوانند۔

تحت روان - ستاره نقش را گویند
از نباتات انفس و کینا - از آسمانست و نیزه را
رونده و خوش راه - و هم تحت سلیمان علیه السلام
تحت زون - پنبه و محمل و ساج و ساج و ساج
ندون خوانند و فاعل از اندام گویند نیزه را
قیاده مثال آن محمل که در انی القصد -

محلل اجتماع اور نام۔

نجم گمان - تخم روید نیار گویند عمو تو تخم
افسوسه و نیز مضیه ای تو آدمی زبا گویند که بجا
خسته تیر و خوانند -

شجره کتان - تخمى است که از موسى و روعن ميرود
 و در طب آنرا زعفران و هندی و غیره گویند که از آنی الاود
 زعفران شناسند که آن - اسی مایه ایست که از آن
 زعفران و غیره را می پزند - و فتن آب و غیره
 مذکور و علی بن بزرج و ابوبکر -

رشدین - هموار کردن و خراشیدن و
بجستن و کاشتن کدانی زرافانگوار
ایسان - بهندی بهمن نام مرغ سیاه کتان

تبرین - فتح کلم و نسیم سومین پایتخت که نامی از شهر
ترخان - الفتح و وزیر و وزیر بنو اسبغ شل تر
و پودنه که با نام نیزه و زندهش

ترومن - ابا و مجرم یعنی گناهکار و مین و سب و
 مایه و در چینی کدافی الشرفنامه و در عقیده ترومن
 بعضی بدگمان است -

ترزفان - یکم و دوم غنیمت جان تر جان قوم
ترزین - بالفتح اگر امید کرده اندین -

ترشدن - آرزو که گردین -
توقان - مترنون ترزنان که مهران پیشه

مردمان و بجهت و دانستن شریک از این است که بعضی
از ایشان را به بعضی از امور که به جهت است که در این
از این جهت که بعضی از ایشان را به بعضی از امور که به جهت است که در این

شیراز - فیضیه بنام حکیمیت مشرب بنج خوابان
و شادمان و در دستور کفنی فستقن مسطور است و

در این کتاب به بیسی کل نشتن مذکور است۔

در این بین که در میان ایشان و در پشت شدن -

از انکسیرین افتخارین با کاف خاوسی متوقف شد

و مازک مذکور است که اسامان محمود بن منی باب

کتاب: کتابہ از غلاب
پیشانی: از غلاب

موقوف آتش این گریاه بود در میان اشک و گریه
ایمان حمام صحنی آنجا که آتش سوزند و در غریب
فخری صحنی آتش این گریاه -

توفیق دین - با او قاتل غریب و صدک و ندان این
تو - اینهم قاتل گاه فطرت و رحم و آزار و ان
نیگویند و نیز زود و آگاه سپید که روی گریه بود
توسین - با فتح مهالی کننده کذا فی الحقیقه و در
و ستودنی مهالی کننده مستطورت -

مستحقان - لغت‌نویسان و غیره که یکم و ختم دوم و سوم
و خداوند سپاه گران و غیره ستم انا منید و درود
بمعنی سپهدار و کردار مسطور است و در فرافراوانی
فرمانبرداری کمرین ذکر است و بعضی گویند
که نامه بهمن است -

تیر کز درون - غطارد و حوادث آسمان -
تیر میخکون - ای دعای بدکن -
تیر خاکدوان - مینی دنیا -
باب اختران - ای روشنی اختران -
نیشه زن بیستون - مینی فرورد و بیستون
نام که بهیست که دی کندره بود -

نیز غزل آن سمان صبح و افق بجای مرغ برآید
نرسد - همزاد و مانند و حریف -

فصل فی الترمی

بین دستور

شتر غزنو و سمنان و ریج۔

شما ازین - المفتح خوارزمی

حکامان - کبر کرم و سوم باکاف فارسی زنده
گینند و پدید آید همه تعالی دوا علی -
مشتق - فتو کمر و کسر و دیر و ن -

تکسین - سچو و تیر نام نبرگ و درستان اشتر
 مذکورست تکسین بوزن تکسین نام ترکیبست و
 ترکمان را سچو تکسین گویند۔

تو اگر کسی را به نظر می آید که در این کتاب

۱۰۰

عزیزان! - با آن که نوری چون سیاحان

بسم الله الرحمن الرحيم

لوہین۔ بالعم علیہ وار۔

توٹن۔ جاننے شہر وادی۔

بجانب کلمہ وسومہ ادا کیا تاوان

—

فصل فی العربی
تسوتشہ بالفتح میثما اوزبست معربا بیت
استاون وخواندن خبرکنا فی القنہ

تقو - جان تقو -

بسم الله الرحمن الرحيم

کتابخانه عمومی مسجد جامع اصفهان

فی الا محاربه و لو در فارسی بجای استعمال کرده اند

میلونیدیک تو و و تو۔

شعتر کے انہیں مل اور میر جو۔

فصل فی انصافی

تہا نگو۔ اکاٹ فاری محام۔

۱۰۰ - طاقت و قدرت کننا: طاقت و قدرت کننا

که میسر است که در وقتیکه

عقوداً و این مری میسر جمع کرد است به از حقین کجا به حدیث اینها افتادند بخار و در اسطران تورو را مستحقان

طاقت است و ليس گندک لک طاق تا خود است
از طاق که مندرجست است یعنی پیکار چنانچه میگردد

پیشگو و فتنه بین نوی و ان که تبارش بود و نوا
و زبیل حمام و تبار و سبب

تقریباً - فتنه بین یکم و سوم سخن در نوع و طرافت
و سبب کذا فی الله تبار و در قنیه تقریباً با سبب
و انکه علم بالصواب و در نوا گویاست که بعضی

و سکون و او فارسی خوانند
تبار و فتنه بین یکبار که پزند است آتش غار
خوش تبار که بگوید ما بود کذا فی الاوقات و در نوا گوی
تبار که است تبار فتنه بین و در نوا گویاست که بعضی

و خوش تبار و بعضی بذال محبه گویند

تبار و بعضی صانع جاده صفت و باریک

تبار و - بازار فارسی نام مبارز تباری که در اما
و فراسیاب بود و او را شاه دو کرده بود و گویا و را
دیده بگنبدش گرفته با مقام بهرام برادر خویش گشته

تبار و چهار جو که تبارش تسبیح خوانند

تبار و تبار اسمی مشتاق قنای تو

تبار و فتنه بین جان تفکر که مرقوم گشته

تبار و سبب صانع با کان فارسی زبانه که در و

آب کم شود و جاسی است باند و در باب

بانه تباری نیز فکر یافته و نیز سایه باشد از نظر

و غیره که در تبار آن تبار نصب کرده باشند و آن

شراب و گلاب و امثال آن در شبیه کشند و

آداب تباری قیفت گویند

تبار و فتنه بین یکم و دوم که گویان و قنای کان تبار

تبار و - با کلمه ابدال کو قنای معنی بختل و مسکت

تبار و - با کان فارسی نام بار شاه خطا و خنای کان تبار

تبار و - الخ با و او فارسی جان توان کو معنی زور و توان

تبار و - معروف و نیز معنی توانا و یا ایضا معنی توانا

تبار و - با کلمه گویند و توانا و تبار و تبار

تبار و فتنه بین یکبار فارسی جان تباری که بعضی

تبار و فتنه بین جان تباری که بعضی و نیز فخری سبب

تبار و فتنه بین جان تباری که بعضی و نیز فخری سبب

تبار و فتنه بین جان تباری که بعضی و نیز فخری سبب

تبار و فتنه بین جان تباری که بعضی و نیز فخری سبب

تبار و فتنه بین جان تباری که بعضی و نیز فخری سبب

تبار و فتنه بین جان تباری که بعضی و نیز فخری سبب

تبار و فتنه بین جان تباری که بعضی و نیز فخری سبب

فصل فی التری

تبار و - با کلمه رواب

باب التری

فصل فی التری

تبار و - کرم عقلی و اسمی نمودن

تبار و - یکبار تبار است مع

تبار و - آه کردن و نمکین شدن

تبار و - آه گفتن

تبار و - با کلمه مقویت و خطاب

تبار و - البسی نمودن

تبار و - بنیاد کردن

تال - عبادت حق کردن -

تابیه - شتر را خواندن -

تاجیه - نیک بنا کردن -

تاجیه - باطل و بیگانه -

تاجیه - چیزی باشد غایت و نیز آفتد کار -

تاجیه - باز رنگانی -

تاجیه - بادشاه گردانیدن و بزرگی دادن

و سلام کردن بر کسی و درود و دعا و آواز

و قبول کردن تحیا شدی -

تاجیه - ناگاه آمدن فی القصر و در مقام است

اصل و نسل و نیز علنی کردن و آشودا قول

نیز عاقلی میشود و چشم که در میان و در می گوشت

گوشت و گندم و بنور آن فر و بنیه مرغ یکجا

بیک کرده بختد آید -

تاجیه - خاک نام و دو فارسای یعنی گور استعمال کردن

ترجیه - پیرش و استخوان سینه -

ترجیه - بیخ اول و مرغ سوم جان تر جان -

ترجیه - امید داشتن و کسی را امیدوار کردن -

ترجیه - آسان گردانیدن و تخم و ابرودن

و خوش عیش گردانیدن -

ترجیه - این گردانیدن و به بالا کردن -

ترجیه - بیخ یکم و کسر دوم آنچه از مرده مانده باشد -

ترجیه - روزی که از ماه و می انجامد -

ترجیه - واحد التراب و بی البطل -

ترجیه - نه مرد -

ترجیه - ماتم داشتن و ماتم زنده بکین اول

تاجیه - شادمانی -

تاجیه - و گمانه جو کار و دیگران را گماند

و نیز نام بادشاهی که در مطرا بود و قیل و شبح

تاجیه - تعویذ -

تاجیه - معبود یعنی بازگشتن سوگندای الهی

تاجیه - بالفتح هر چه جا بخت و بی ملاک باشد -

تاجیه - مبارکی فرستادن -

تاجیه - بالضم معبود یعنی دروغ بر مسبق بکینه

تاجیه - بیان کرد و نه درومی ملاک شود و تاجیه

فصل فی الفارسی

تاجیه - بابا و موقوف خانه که در آن همیشه بود

بودا هر روز و بیرون باشد و به میشود و در پیشانی

خورشید در آن خانه افتد -

تاجیه - روشن و زیبا -

تاجیه - آنچه بران نام خرد و او را دیگر گویند

تاجیه - با هم موقوف بادشاهی بود -

تاجیه - فیروزه سینی تاج کجیخه شاه و فیروزه

تاجیه - یعنی تاج و لا هر گاه آمده که نقیض بود

و ظاهر را نیز گویند و آن خانه باشد یا منت در گاه

که از چوب ساخته و بی تفاسیر هم و به باشد و به

تاجیه و تاجیه هم آمده و نه به کپان نیز گفته اند و کپان

ترازو مانند است که بدان بهر سخن -

تاجیه - تازیانه ای چابک -

تاجیه - نو و در ناگو با به کورست تاجیه و تاجیه

تاجیه - تازیانه - بازار موقوف چابک که نامی است

تاجیه - سیاهی روی که از اندوید میاید تاجیه

تاجیه

کافه نامند و در قتیله مذکور است که او را یک از مرد
فرید بر آید وقت دم کردن و نیز میانی آمدن دم
از مردم و چنان در ادوات معنی میفرماری میریت
تا وقت باغار موقوف جامه خوراک آنگاه بر شیمی
و آزرده و یکتر قلاب داده شده و طالع شده
و گردانیده و غصه شده و پیچیده - سینه
تا نه - اندک وزیون و پیروز -
تا لانه میوه ایست مانند شقایق -
تا لوانه - بالام موقوف غم و اندوه و در داتا
معنی میفرماریست که او را آفتاب گویند -
تا نه - معنی است که آید و رنگ شمشیر و جهان
و در زنگ گویند که در است و نیز کنایت انا عدد
کنند و گویند تا نه چند -
تا نه - همان تا نه مذکور -
تا نه - بالفتح با هم فارسی معروف که
تا نه - معنی است که خوانند -
تا نه - با هم موقوف و پنجم فارسی
گوشت نرم خفته کنایه القینه -
تا نه - بالفتح آنجه باطل باشد و نیز کویج کازایه
تا نه - معنی گوشت سخته و نرم نازک آلوده و
معنی قلیه باد بخان و کباب ها کینه هم -
تا نه - بالفتح جان تنجالی که گذشت و در ادوات
گفته آید که در روی مردم باید و اگر بپزند گویند
که بخار شمشیر و برفت -
تا نه - معنی تیر زد آید -

نوشی

نوشی

نوشی

تا نه - معنی است که با پنج فارسی است که
که در روی دارد یک طرفش پنج تیش است و طرف
دوم پنج تیر و در میانش دستها باشد تا نه
صدات خوانند -
تا نه - معنی است که همان تا نه موقوف -
تا نه - همان تا نه کنایه ادوات -
تا نه - معنی است که همان تا نه مذکور -
تا نه - بالفتح تب و لرزه که از بزرگ شدن
ماید که دانی ز فغان گویند و در لسان الشعرا
طبل و دانه و در جوامع اجمالی معنی آورده است که
تیر و دهل که میانه او را یک باشد و در ادوات معنی
دول مطلقا آمده است -
تا نه - بالفتح بار بار موقوف و پنجم فارسی
از اسامی تیر یا اعتبار یکسان -
تا نه - معنی است که کنایه القینه و الکستور -
تا نه - تحت فیروزه - تحت کیمس و در ملاح اشرا
معنی آسمان نیز هست -
تا نه - بالکسر غلین و عصاره در زنگ گویند
تا نه - بالفتح و قبل از غلین و عصاره
تا نه - معنی اصل نژاد آمده و مرضی است که
آدمی و حیوانات و گیاهان از پیر حوزون بسیار
بسم برسد و عصاره کبوتر را و تباری میفهمند
تا نه - معنی شده آید که کنایه القینه -
تا نه - همان ترشش گذشت معنی را
که هنگام آراستن چهره بر زده و ترشش و جدا کردن

ترشاده - بالفتح نوعی اناسا را جاسس میگویند
 و قبیل آه و زور و زورن یا از گویا باشد یا از باب و
 نیز یعنی شادمان تر قیازه آید -
 تروه - بالفتح مزد و است کردن آسیار و
 جزا تازی نیز لغت است -
 تروه - بالفتح یکم و دوم قباله -
 تروه - بالفتح تین و تین و تین یکم و یکم دوم
 گرفته و تیره و تیره و هر عضوی و بندی که از درش
 حرکت نتوان کرد و کند تر خند شده است -
 ترفنده - بالفتح ترش و جان تر خند که -
 ترمه - ترب که نافی الطب -
 تروه - بالفتح صفت ضطراق و در میان
 بدین معنی تارده است که نافی القنیه -
 تروه - یعنی تروه است که نافی الادات
 تروه - نام میوه -
 تروه - باد و میوه و نیز بستنی که بر پیش توان
 و نیز چیزی از ترش که مخصوص اندک بر زبان طعام
 افکندند و تباریش نقل خوانند که نیت و توبل اند
 تر خنده - بالفتح تین و تین و تین و تین و تین
 که نافی زنا گویا اما در شمال معنی تکیه گرفته می آید
 تروه میره - تروه ایست که تباریش بر همان تاره
 ترمه - بالفتح صفت طعام که تباریش خوب
 خوانند و اقسام بسیار دیگر گویند و نویسه از
 تالق باشد که در زمانه و در شاهای آن
 کنند و طریق ساختن آنست که نان توری

تر خنده را در دیده کرده مانند خنده و شادمانی
 و گنگندار اشغال آن مجموع را در معنی گفته اند که
 و در شادمانی آن ریزند بسیار است و خند
 تا خوب غیر شود و در آفتاب خند و خند و خند
 بدین دستور بر روی سر کرده و شادمان بران ریزند و
 بر هم زنند و در آفتاب خند و خند و خند و خند
 ترش از آن سازند و خشک کنند و در وقت
 تری می از آن در آب گرم اندازند تا نرم شود و تالی
 تروه - بالفتح ده پشته است و بیجا نافی است
 تروه - بالفتح همان تروه مرقوم -
 تروه - بالفتح بازار نافی و ندان کلید آن غنچه
 ترمه - بالفتح چه تمام و نیز موسی شاه کرده
 برافرازشانی هندش پاتی نامند -
 ترمه - ترمه و شناق که نافی القنیه -
 تیره - بوزن بشیر و معنی کلور آید که از سنگهای
 الوان سخت سازند و بدان بازی کنند -
 تیشه - بوزن پشته پیاپی تیره و عن -
 تصحیف بوسه - یعنی توره -
 قفاره - بالفتح آوندی چوبین در نایت شهر
 که در وی جامه شونید تازی او را امرن و اجابت
 گویند بهندش گفته نامند و قبل از تاج آوند بزرگ
 رو کشاوه که نافی القنیه -
 قفقه - بالفتح سخت گرم شده و جگر مردم گرم
 گشته که نافی القنیه و در تیشه گفته است قفقه
 بالفتح تافته یعنی آزرده و کدر و بسیار گرم شده

تر خنده را در دیده کرده مانند خنده و شادمانی
 و گنگندار اشغال آن مجموع را در معنی گفته اند که
 و در شادمانی آن ریزند بسیار است و خند
 تا خوب غیر شود و در آفتاب خند و خند و خند
 بدین دستور بر روی سر کرده و شادمان بران ریزند و
 بر هم زنند و در آفتاب خند و خند و خند و خند
 ترش از آن سازند و خشک کنند و در وقت
 تری می از آن در آب گرم اندازند تا نرم شود و تالی
 تروه - بالفتح ده پشته است و بیجا نافی است
 تروه - بالفتح همان تروه مرقوم -
 تروه - بالفتح بازار نافی و ندان کلید آن غنچه
 ترمه - بالفتح چه تمام و نیز موسی شاه کرده
 برافرازشانی هندش پاتی نامند -
 ترمه - ترمه و شناق که نافی القنیه -
 تیره - بوزن بشیر و معنی کلور آید که از سنگهای
 الوان سخت سازند و بدان بازی کنند -
 تیشه - بوزن پشته پیاپی تیره و عن -
 تصحیف بوسه - یعنی توره -
 قفاره - بالفتح آوندی چوبین در نایت شهر
 که در وی جامه شونید تازی او را امرن و اجابت
 گویند بهندش گفته نامند و قبل از تاج آوند بزرگ
 رو کشاوه که نافی القنیه -
 قفقه - بالفتح سخت گرم شده و جگر مردم گرم
 گشته که نافی القنیه و در تیشه گفته است قفقه
 بالفتح تافته یعنی آزرده و کدر و بسیار گرم شده

تفتش - باضم جان تاسه مسطور و بالفتح طعنه
وقیل بمعنی اخیر باشین تفرشت ست -

آتمشیله - چنه از جاسوسی که از ان قبا و لیاچ
سازند و در اوقات ست که کوشی از بهامسا که
بای زیستان بافند -

تفتش - بالفتح جان تفتش -

آتمشیله بالفتح اندم چینه و چونه و خور و گوشت کند
بیکجا بخت بود برسان اشوانه که رست گوشت کند
و چونه و خور و چینه بیکجا کرده و بیکجا بخت کند
و در میان الا کام آورده است اگر کسی وقت
قرار و تفتشوا گوید آتمشیله محو کافر گردد -

تفتش - بالفتح تفتش و تفتش و تفتش و تفتش -

تکمر وانه - بالفتح باکاف و زاء و فارسی خلایف

تکمر - بالضم کوی گریان و کلاه و مثال آن

تکمر - بودن که بکوی که آزار نگ نیز گویند

این تسامع است از نذبت امیر شهاب الدین

حکیم کرانی و در طبع گفته که تفتش که تفتش و تفتش

و در کثر الالفاظ تکمر با کسر مع التثنی و بندش و

یعنی از ارباب و معینی سکرین گاو و گاوینش نیز آید

که آنداپس ساخته بخت سوختن خشک نموده اند

و نیز تفتش و پاره از بهر چیه باشد چنانکه گویند فلان

چیز را تفتش کرد یعنی پاره پاره ساخت و نیز تفتش

بلند و نوبی از تفتش که بجای پیکان گرسنه دارد

تکمره - بمعنی کج زبان آمده -

تکمره - بالضم حاجت یعنی نیاز و قیل بالفتح

تکمره - بالضم تاسه - عزم و اندوه -

تکمره - بوزن کسبه غلات کار و تیغ و

قیل بالضم و قیل بالفتحین و نیز اندوه و تیغ ارمی و

بی آرامی و اضطراب و میل سختی و غلات کار و

و تفتش و اشغال آن کنانی زفا کویا و در اوقات

غلات در دکه خوار و در سطور مسطور است غلات

کار و معنی شگوف -

تکمره - بودن همه دایم و حال که غریب می گویند

و معنی بایه زبان بر آمده و بمعنی طلام دیدن

که بتاری و سبب خوانند و نیز اتونی که بخراب آمده و

اشغال آن کنند و جانی را گویند که چار و داران

بند و طلق آنچه عاقل دران بقیده در آید -

تکمره - بالفتح باخار و موقوف سطره -

تکمره - بوزن و معنی تباچه -

تکمره - بالفتح بایم شد و بایه فارسی

تکمره - در ایران زمین -

تکمره - آواز جنگ -

تکمره - بالضم معنی زبیر آمده و چتری باشد

مانند غنچه بر تپه اول از درخت سر زبیر و بعد از آن

برگ از میان آن بآید و زبیر سرخ را هم گویند

تکمره - بالفتح صورت و بایه فارسی

اشهر و طبع است و در اوقات ست قیل بالضم

حرف پارسی پس تاسه باشد و در سطور مسطور

تکمره - بیکر و صورت و اقد علم الهیاب -

تکمره - بوزن و معنی کیم و سحر و کانی است و

تکمره - بالضم حاجت یعنی نیاز و قیل بالفتح

تن زده - بانون مجزوم یعنی خوشن -
 تنک پیچوله - بالفتح باکان موقوف و
 یا و او فارسی کنایت از دنیا و روزگار است -
 تنک جو صله باکان موقوف و فتح ما و
 نهاد آنکه اسرار بال محقق تواند داشت کذا فی
 اقوال معنی ترکیب این اندک زانوست و ستم
 بجای کم همت نیز است یعنی هست بزرگ نیست
 گویند فلان جو صله اندک دارد -
 تنکه - باکان فارسی معروف و نیز از آرد
 فیله کرده مثل تنگهای نقره میسازند و بفرایند
 و آنرا تنکه بفرایند کذا فی الملتقط -
 تنوره - بالفتح تنور آتش و نیز نوعی از پوش
 مبارزان مانند پوشن لیکن جیب دارد و آرد
 تنولیه - بزنگی -
 قواره - بالفتح معروف یعنی شست گاه و
 خانه که در و سرگین و پلیدی و رفته بود و نیز
 که گرن بر که دباغ و بستان و گشت و فرزند و
 فی الادوات بر چیدن گاه که سی و خانه که در و جز
 سرگین و پلیدی و رفته خاک و گاه بود و در
 لسان اشتراند کورست که پیاده بوزن بیار
 خانه که سرگین و رفته و در و بر چیدن
 چایست که بهند و از آنرا مندر و اندک علم است
 تو انچه - باجم فارسی بوزن معنی آن چای گشته
 تو انچه - بوزن تاجیه معروف -
 تو انچه - معنی کباب و گوشت پخته نازک که

و خاکینه و کور را نیز گفته اند و باید بپایان
 کذا فی القیید -
 تو اجه - نام مبارز ایرانی که پس او بر تاج
 تو اجه - بریز -
 تو اجه - با و او فارسی معروف -
 تو اجه - قوس و فتح -
 تو و و - با و او یک فارسی جفت که در طاق
 و در سالن اشتراند و در قوم است -
 تو و و - انبار بر میزی کذا فی الادوات -
 تو و و - بالفتح و نیز غنچه -
 تو و و - بالفتح و انچه و کمال که بر دست بپایان
 سمنده یعنی دست کلمه و انچه جانوری نادرند که
 آنرا مشکال نیز گویند تازیش مشکال خوانند
 کذا فی الملتقط و در قیید آورده است تو و و
 نام شرمی که چنگیز پادشاه سلطان آنان خردینا و
 و او علیه الله جهانی را ضرب کرده بود و از بعضی
 ذرا میانان ساجست که تو و و بخت ترکی قاصد
 و رسم را گویند -
 تو و و - یعنی مسافر شده -
 تو و و - همان تو و و مذکور کذا فی و ناگو یا -
 تو و و - باکان فارسی کعبه و مخزن -
 تو و و - نام همیشه است و در از المیز نو یک
 همیشه نارون -
 تو و و - بوزن شه جان ماه معروف و نیز هر چه
 را گویند -

توتیسه - بالفتح نام شهری که فزیرون در آن بود
که ازانی الموات و غیره -

تیراه - بالکسر عا فرست کردن یا تیر مرغ و اسب
بود و در زردی بکار بر داشتند کذا فی القتیله
سبک گویند و نام ولایتی است در هندوستان
که در اینجا تیغ خوب بیاید -

تیرازه - بمعنی توس ترح آمده -
تیر ماه - نام ماه چهارم از سالهای شمسی که بوی
آفتاب در برج سرطان باشد -

تیره - تار یک و سیاه فام و کل لوده نیز گویند
تیغ کوه - یعنی سر کوه و تیز بلندی به چتری
تیه - بالکسر یا ابی که در دهر در آن میرانند
و از آن بیرون آمدن بتواند و نیز آن بیابان
مته موسی علیه السلام با و از دهر بیرون آمدن
کرد به بیابان و از دهر بیرون آمدن بیابان
چهل سال فوج نام و از آن بیرون توانست
که ازانی الموات و غیره -

فصل فی التریکی

تیه - بالضم کرم و موی و دهن نازک -

تیرمه - بالفتح تیرب -

تیرنه - بالضم کلنگ -

تکه - نهان کذا فی المقتطع و در علمی مذکور است
تکه بوزن که بزرگویی -

توره - رسم و قاعده -

توزه - کلمه -

توشه - بالضم سینه -

توقه - بالضم کساز -

توه - بالفتح واکسرتند -

تولک - بالضم با جات فارسی شب تاریک -

تن فره - ابرش سیاه -

باب الیاء

المحصل فی الحیرلی

تابی - بالفتح یا که روشنی کردن -

تابخی - برادر افق -

تاوی - آورده شدن -

تاری - ایستادن -

تاسی - بالشد بر صبر کردن -

تاریبی - با هم عارضه کردن و کار -

تانی - آزدون -

تجلی - ظهور و روشنائی -

تحتی - تشریف - زین فتم زمین -

ترقی - بلند شدن -

تقی - بالفتح بر بزرگوارند و نام حضرت سالت علیهم

تقوی - بالفتح بر بزرگاری -

تالیفی - بالفتح و یا فتن و بدست آوردن و نیز

تلف کردن چیزی را و خوردن و از آن خورن کذا فی القتیله

تواری - پنهان شدن و برگشته شدن و پنهان شدن

توقیع - نام مهر و موهبت حضرت سالت

صلی الله علیه و سلم -

توزی - معروف کذا فی التاج و در ادب

توزی باطنیه جامه ایت درو طبع و طبع
 و در قیام آورده است آنوزی باطنیه باطنیه
 جامه ایت مثل کتان که چون شمع اما جناب
 بر وافت باره باره کرده و قول نیز منسوب
 تدرست که رنگ کمان بدان یکپند و آن پخته
 و تخته سست -

فصل فی اضرای

تاتیه ماهی - ماهی را بعد از پختن میسازند
 و در قیام برشت میکنند بجا میت نظریه و نایک
 میشود و این وضع مخصوص انسان تاتیه
 علم فردید بر سر سبی سلطان ابراهیم رحمت
 که شایع طلعه سیاحت بودند و آن شایع را
 فرنگ علم گویند -

تاتیه زرد رنگ ریز گل تر
 نشانگری - یعنی تاتیه سیاهی خط جنس
 نشان کنند چستی -

تاری - تیره رنگ -

تازی - عربی و نیز مضارع تاخت یعنی
 تاخت کنی و اسپ معروف -

تالکی - کشیند و شتی یعنی و تیه -

تامی - همان تاه و نیز بمعنی طاقت آید پاک
 گویند چندی تایی و کانه و چندین تایی جامه مدال
 وضع جامه و کاغذ و رشت را گویند -

تتاری - چندی کمان آید و نشانگر دین و دین
 تترمی - بالفتح تتر می باشد معرکه و کیمیل اندکند

تتقی شلی - بنشین آسمان و ابرسپاه -
 تحت طاقدسی - نام نوعی دکنه -
 تحت گوری با پستی با پنجم و ششم فاسی طرح
 ترجمه طوطا نوشته است و در تلخ اساس
 معنی طوطا بنده بازی آورده است آن چوکی
 که خراطیان رست کنند و رشت ریمان چسبیده
 بچنگان در زمین زندگبر و و آورده کند بندش
 امونامند و به پوز و نیز نامگذاری الفتنه اقول
 این تقریر لفظ تته آبی ست زیرا چو تگر و میشود
 ترومانی - بالفتح طوفی و گنا چکاری و معیوبی
 تکریماری - تاخت تریکان و ترک تاخت
 ترکمی - منسوب است به ترک و اسپ معروف
 و در زغالگو یا ذکر است ترقی خار انداز و این
 جامه رست این تترنگان -

ترمی - بوزن یا باله یعنی بالکسر یا بالینی
 و در بار که تبارش جبار گویند گمانی فرستاده
 قشلی - بالفتح و کسر جامه رست خرنده که پیش
 مانند و ک خارهای سیاه و سپید سر تیز و دین چون
 کس قصدش کند خود را پیشاندازد و پیش چون
 جهم و در اقامت قاصد کشیند تبارش قنقه و بند
 سایه نامند و در زغالگو یا تری را هم بدین معنی
 آورده است و در زغالگو یا تری را هم بدین معنی
 و در ادات آورده است که آنرا و باره تری تیر گویند
 قطنی - یعنی تار و سکن فام کسرون پرده عکسوت
 که در آن سوز -

تاج اول و دوم و سوم و چهارم و پنجم و ششم و هفتم و هشتم و نهم و دهم

سنگاپوری - باکات و دوا فارسی یعنی دودن
چیت و جو است -

تنگلی - یعنی تنین باکات فارسی حاجتند -

تکلی - بالضم و بالفتح دست افرازدان حجام

که بدنش بجا ندی نامزد و دست افرازد حجام

کذا فی الاموات و معنی اول درست است چنانچه

از زنا گویا معلوم میشود -

تماشائی - بایای نازی تماشا کند که کذا فی

تندی - بالضم درشتی و بلند بی -

تنگه سی - باکات فارسی موقوف نیست

فقیری و سکی و سخیلی -

تنگنای - باکات موقوف یعنی تنگه و تنگی بر چیز

و راهی که در میان دو راه بود و درجه کوه کذا فی

شرفنامه کنایت از گو که بنا بر شرف گویند -

برآمده است و نیز کنایت از دنیای دنیا گویند

و در لسان اشعار معنی ظلمت دنیا و قایلند که

معالی - بالفتح و ما شاء کذا فی زنا گویا و

ملاحظه این لفظ را در تکی آورده است و سبب

آنرا می - نام آریا بدست و در زنا گویا بدست

که آن در نوع من باشد - یک لال و در شمشیر

توزیح - با و افات و بانی از می شایان که

چنانچه در می از و فتنه فتنه می و در آید بر آید

تاریک است و در فتنه یعنی فتنه و فتنه و فتنه

درین تله و فتنه است و فتنه و فتنه و فتنه

قوی - گوشتی نیز معنی قوی و دران چنانچه

گرفتاری تابوی برخواستند - نپاشی یعنی با بر روی

نزد و این معنی یا در صدر است و در زنا گویا

بنا بر است که نام برنده خود است -

مستی - بکسر تن خالی و از بندگی شیخ واحد

شیرازی بالضم مست کذا فی القنیه و معنی

ترکیب خالی فتنه بر و و خالی زنده

و خالی هستی هم آمده -

تیر طاهی - نام دار و طبیعت و دقتی یعنی کذا فی

تیر مندی - یعنی عطار کذا فی القنیه و معنی

ترکیب ظاهر است -

تیغ و دوشی - یعنی شش و دوش و قیل این

عبارت از جهاد قوی است -

تیا حاجی - ترجمان یعنی آنکه زبانهای مختلف

فهم کند و هر یک را زبان وی فهم کند و نیز کذا فی

کذا فی القنیه -

فصل فی التری

ترجیح - بالضم باجم فارسی سبب کام رو -

ترجیح - یعنی ترجیح باجم فارسی کشاورز -

ترجی - بالضم و تجشک -

ترکی - اینج کیم و کسر دوم خوان -

ترجیح - یعنی کیم و سوم نیک آب -

ترجیح - یعنی کیم و سوم نیک آب -

ترجیح - یعنی کیم و سوم نیک آب -

ترجیح - یعنی کیم و سوم نیک آب -

ترجیح - یعنی کیم و سوم نیک آب -

ترجیح - یعنی کیم و سوم نیک آب -

ترجیح - یعنی کیم و سوم نیک آب -

ترجیح - یعنی کیم و سوم نیک آب -

نور الهدی

فارسی علم خانه در میان در سو و گوی مکانی است
در مکتوبات با ابرقشست -

فصل فی الفارسی

ما فیها - صغ و ذیت سداب کوی باغی برای
صغ سداب سحرانی -
نقاره در ویت که آذربایجان گویند و
بهندی باغی خوانند -

باب الف

فصل فی العربی

نقابه - هیچ کیم و سوم لغت مجید کجی
و نیز نام غنی است که اندا دارا نقابه نیز گویند
تا از نوی را می در اندا بنوع و با بقدر منافی و نیز زبانه
و نیز که در سنان بشکذا فی القنیه و بعضی
در یاد نیز آمده است -
نقشب - نقشبین و بسکون و در نیز جوی -
سایه که آب خاک دارد و آذر سدر را که بگوید -
نقشب - سوان -
نواب - پانچ و زکنا فی القنیه و نیز نام در
که بنایت فراموش دارد و ده است و هم پای است
نیکو یعنی ضد عقاب -

باب الف

فصل فی العربی

نجات - قرار و استادن و زیبا بی بود
و آراء و مر و ثابت عقل -
نیت - بالفتح مر و ثابت بل و ثابت را بن

نیکو - با کاف فارسی و یا -
توزلی - جان طباغی مرقوم -
نوی - کل سرشته و اندو علم الصواب -
نوقد ری - جباری -

کتاب المشا

اشاره پیش کا گشتی یعنی از هر چیزی که الان در کتاب
کنند و بحساب باجی با نقضا باشد -

باب الالف

فصل فی العربی

شماره - اینک -
شمار - چشم زخم از هر چیزی که در فی الکب بود -
شماره - بالفتح بسیار و تداکری -
شروار و شروا - بالفتح زنی پیرال -
شرا - چند ستاره از مجموع و برج ثور که آذر
پیرین گویند و آن شش ستاره اند و قیل و قیلت
و آن کی از منازل قمر است و نیز نام زنه -
شماره - بالضم و الاء آواز گویند و مثل آن
نکاشان - بالفتح و در ریشه شب -

شمار - درخت میوه دار -
شماره - شایع و سخن نیک و پاک و میان پای و شتر
شور با لمار - جزا و ده قران استی است و شتر
در آب رویه و بندش سوال گویند که باغی القنیه -
شویان - بالضم کلمه فتح و در و من دره یعنی خانه -
شولانه - گویند که پندار و آوایان -
شواب - گاهی که در می با پیوسته و شوند و در و شتر

فصل فی التترکی

ننگلوسا - بالفتح با کاف فارسی مرقوم و در و شتر

ندیمیت که معنی آن مرد بد دل ترسناک است
ثوابت - ستایگان غیر ستایه که آن کبریا
دست و دوا و دوز و بعضی کینه زار دست چاه
اند و جلوه بر کرسی جاس و اندر -

باب الشار
فصل فی العزنی

بالمثل - سوم و شاره و نامت گذانی الکتبه
شکست - سیم و سه کننده و ستاره و نامت
گذانی الکتبه و کو باضم نام قلمت ایشش اقل
که خدا با قوت معصیه بر آنکه از تراج کرده بود
و سامی آن و برین راجعی سے آید و با سلسله
مکس برین خط خوش می نویسد - بغایت خوب و لکس
متا شیر خوش تیغ و ریجان - زلف و شمشیرش می نویسد
و بعضی متا شیر را قویع میگویند و متا خزان یک
قلع و یکیم ازین استخراج کرده اند و نامش تیغ تعلیق
دستند و معنی ثلث است که سه خط حصه الزان
دست و دوا از ام المخطوط هم گویند -

تلیث - بالفتح سه یک -

باب الحیم
فصل فی العزنی

تاج - باگ کردن گویند -
شجاعت بالفتح - مع تشدید و غیره و در و اش
و تیغ و تیغ - کلاه بالفتح خون ریختن بدست
و آب ریختن بر چیزه و روان شدن آب و
فون و در حدیث است فصل الحج الحج و الحج

شجوع جمع شج -
عالمج - تیغ شانه و سکون لام برف و باران
بارانیدن و کندیل گردانیدن و برف و غلغله
نخستین موج آن و پنجمین آرام گرفتن و خاک

شدن دل -
تواج - بالضم باگ و فریاد گویند -

تیوج - بالفتح نام طر فی ست -
تیوج - باکسه میان کتف و پشت و میان هر دو
و باگ و پشت بلند و الله اعلم -

باب الحی فصل فی العزنی

شرح - بالفتح بر نانی میخیزانی -

باب الحی فصل العزنی

تواج تیوج - پیوسته نرم و فرو رفتن با پیوسته

باب الدل

فصل فی العزنی

شاد و - شاد و لب -
شرو - بالفتح و سکون رازان و شکستن
و شری کردن و تیغ را شکافته شدن هر دو لب -
شریه - بالفتح و آن ریزه کردن نان باشد
در شیر و شربت و گوشت -

شعد - بالفتح و سکون خورده خورنده آب گرفته
شعد - بالفتح لب بار سوال کردن از کسی و بسیار
در نوم و زن جاع را از مرد و چند آنکه آب مرد
تمام و ابریده شود -

شمو و - بالفتح قبیده از عرب و قوم صالح علیه السلام

بسم الله الرحمن الرحيم

توسید - بالفتح جوان فوخت و فریه قوی نزدیکی
شماره - بالفتح نام مؤنثیت
شید - فتح یکم و کسر و همگانی که سر سیده

باب الراء
فصل فی العربی

قبس - بر وزن کیس نام کوهی در کوه مبارک -
شعب - کافور - دار و شست که بشن کاکری سنگ
چربا - بالفتح نام جوی بزرگ که ازانی اقیه نیزه
قصر - دندانیش دور قینه مذکوره است چاک
که اذان خوف باشد و در بند کافور
نثر - سیوه شمار جاعت

نور - بالضم لغتی و تور نام سیر زرین و در
که او را توج نیز گویند که ازانی القینه و بالفتح
دخنی که او را کاد و گردون گویند و نیز گاو -

فصل فی الفارسی
شاکر و شاکستر - بواج

باب الطار
فصل فی العربی

طاط - کلها و لای با و ا و جمع طاط است -
طوط - بضم طین شش که در کمان و نیزه و جرات
بکار برند و پنج بر دین و سرگین اذ اختن
طوط - بالفتح مرکب طوط و طوط و طوط
گوشه کمان -

طوط - بضم طین کوب شدن -
طوط - بضم طین بری گرفتن گوشت و آب -

طاط - بالفتح سرگین تر -
طوط - کل و قول بفتح و بضم

باب العین
فصل فی العربی

قطع - بالفتح اکثرا کردن و در کسر بفتح کسی
قع - بالفتح من القش بدلی کردن
تلع - بالفتح شکستن

باب العین
فصل فی العربی

تلع - بالفتح شکستن
تلع - بالفتح شکستن

باب الفار
فصل فی العربی

ثقف - و لای و استاد و دیرک و در کسر و جیت
ثقاف - کالبد و نیزه -
ثقیف - که تیز و است که ازانی القینه
و در تلخ مذکور است ثقیف مرکب ثقیف یا دیر تریش

باب الفار
فصل فی العربی

شادق - نام اسبینه و روان که ازانی القینه

باب الفار
فصل فی الفارسی

شاک - نام کتابی در علم خانه و سیاه و
اسل شاک نقش و نگارستان -

باب الفار
فصل فی العربی

توسید - بالفتح جوان فوخت و فریه قوی نزدیکی

فصل فی العزلی

تیمار میل - نبع قولش که بندگان مسلمانند
تیمیل - بالکبریا بیست که در احیاء التمسین نیز
گورنیک و کان باقی است که در زمین در هم یافته است

باب النون

فصل فی العزلی

شحنین - درشت -

تعبان - نوعی از مار و اژدها -

شحنین - پیش بها و فریه -

تومون - گیاهی است که عرب و راجا شاکویند
و آن متنی از بود نه است که از فی القنیه -

باب الهاء

فصل فی العزلی

ثالث ثلثه - فخر نایان که قوم عسلی اند خدا را
میگویند و گمان میبرند که عیسای خدا است و
مریم زن اوست تعالی کند عن ذاک علوا کبیر
و معنی ترکیب سوم است و نیز سومی سه طلاق
و سوم بیایه -

شجره - باضم میان وادی و فراخی آن میانه
کنانه فی القنیه -

شجر طیبه - کبریا و سوم احمق و دست گول
کنانه فی القنیه -

نقعه - نام حضرت عزت که از فی القنیه است
از قول در نود و نه نام بابی تعالی نیت نام
حضرت رسالت معلوم خواهد بود و نیز استوار و متوار

و ثقات با کسب جمع -

ثلثه ثلثه یعنی سه پای که منزل که در اثنای
باشند اقول اگر چه این هر دو لفظ نازی است
از ترکیب فارسی است

تلمیه - باضم رخنه -

تلمیه - باقی مانده چیزی از شراب و غیر آن

باب الیاء

فصل فی العزلی

شادی - صمیم -
شالی - جای گوشت پند -

شری - پستان مردوزن -

شرمی - خاک نمناک و در دست تو رفتن زمین ای

سحت الشرمی و در قنیه یعنی توانگر است و در

صراح این لغت بالغ نموده یافته شده است

شری کساری مال و توانگری -

شوی - بضم کیم و کسر دوم و تشدید یا مقیم شد

فصل فی الفارسی

نور و موی که سرخ و سید که باز این پنج خوا

ابجد اهل القنیه یعنی شتر است و چوب باب سجد

باب الالف

فصل فی العزلی

جیرا - پوشش یکی و بدی اما فارسیان حق

گردد آن در فکر بزرگویند و در بدی سخا -

چند - بضم کیم که در آن ظلم و جور و بدی

و چند - بضم کیم که در آن ظلم و جور و بدی

وسیل بر و گفتل تعالی فاما الزم فید مذهب جهاد
جلاد - روشنائی -

جوزا - بالفتح نام جاز برنج فلک که حکما آن
برج کهادی خوانند و در دستور معنی و دیگر معنی
جفتیا - سپان -

فصل فی الفارسی

جابلسا - بضم سو و نام شهرست بقلع جابلسا
بزار و دوازده دار و دوبر در آن هزار سپان -
جابلقا - شهرست عظیم بصره شرق و شمال
جابلسا که از پس وی هیچ آبادانی نیست -
جان افرا - اسبچه مدحیات بود مثل آب حیات
و ماشال آن -

جان صبا - ای خاصیت صبا کذا
فی الامادات و القنیه -

جاننگرا - باکات فارسی مفتوح یعنی آنچه
کامنده حیات بود همچو زهر و مانند آن -

جان من و جان شما - یعنی سوگوشت
بجان من و جان شما و نیز جان من و جان شما
و نیز بجائی که استخوان و محبت سخت باشد گوشت
جان من و جان شما که استخوان و محبت سخت
بغیر حرم و درین قسم کمر کرده باشد و معنی
او در لفظ مستفاد نیست اما معنی استخوان و ملازمت
مستفاد میشود و بنا بر این گفت دست من این است
و نیز دست من و دست تو و دست من و دست تو
جفتا - یعنی دست در جفتی یعنی یک
و نمیده و در گذشته -

جلنا - بلفظ ژند پانزده پوست آوست و
میوانات دیگر باشد -

جلنا - بلفظ سربانی یعنی خیار آمده -
جنبش آبا - سیر کوکب بود که کیوان و
برجیس و بهرام و آفتاب و ماه اند و تیر و ماه
جوز لواء - میوه البست معروف که بهندوب
بایچل گویند کذا فی زفا گوید و در طقوس
جوز بویا بایا نوشته است و حق بهرست زیر پ
این مرکب بلفظ جوز و بلفظ آبا که اسم فاعل
بویست بنیاد الف چنانچه در گویا -

جوز بویا - جان جوز و اچنانچه گذشت -
جوزه لواء - بوزن کوزه ستا یعنی شانده کوزه
استه و غلبه از بعضی بحیم فارسی گویند کذا فی لسان
جوز فروش کندم نما - یعنی دغا باز -
جویا - با و او فارسی گوینده و نیز نام پیکو
باز درانی که کسبم او بر گشته -

جنبیا نا - گیاهی است که اول نالک و چنانچه
جمیا - تباری خطب خوانند -

باب الباء التامی

فصل فی العزلی

جانب - کشنده و شتر کم شیر -
جانب - کناره و طرف و غریب -
جباب - ابکسر بریدن قره و خایکین
و بریدن شاخهای درخت ثمرات آزاد شود -
جب - بالفتح بریدن و خاد کردن

کسی را و غائبان بر کسی حسن و فضل و غیر آن -
 جذب - کشیدن و ربودن و جدا کردن و بچه
 جراب - بالکسر اینان و اندرون چاه و پانز
 آبی است بکه مبارک جمع آن جراب -
 جریب - بالفتح از زمین معلوم شود و مقدار زمین
 جذب - بفتح تین گرد و گریب شدن
 جلاب - بالضم و التشدید بکه آب و باغ
 و التشدید بکه گشته که کما قماش و جوان شهری
 جالب - بفتح تین لفظ فارسی است معلوم در فارسی
 یعنی زن فاحشه است کنانی شرفنامه و تارک
 یعنی ماهک زدن سپه ابوقت و دانیدن در گذر
 و معنی جوهر جردن کشیدن است و عورت فاحشه
 که جلب بگوید بدین جهت که او را ماسه مردان
 بسوی خود میکشد -

جگر تاب - قشانه جگر -
 جگر خوب - بالکسر و الضم با جبهه سالم و بخیه
 فارسی در آنچه گوشت و جابو زبان کنند و
 سحر را نیز گویند و الله اعلم

باب الیاء الفارسی

جاسب - نام طبعی که در زیر کشتا سبک بود
 و جاسب نام از تنیفات است -
 جمشاسپ - نام پسر شید است و پسر دیگر
 با خاتم و گین و بلقیس و ابی و اشال آن نیکو
 و پیمان است و اگر در مقام بلبله است و آینه و شمال
 آن افتد سگند مراد است و اگر بایه و شراب
 مرده باشد جمشید مراد است و چون از اینها خبری
 مسطور نبود هر خبر که مقتضای محل باشد آن
 مراد دارند -

باب التاء
فصل فی العزنی

حالوت - نام کافری که دانا و عالم
 او را گشت و این لغت اگر چه غنی است مگر
 هر چه عقل در فارسی است همه در عربی آورده
 جبروت - عالم بالقوه را گویند و سنه
 عظمت و بزرگواری نیست و این صفت بر
 مبالغه است چنانچه ملکوت -
 جمالات - شتران زر -
 جشت - بهشت -
 جنایت - گناه -

جنوب - حد شمال و بالفتح باوی بکه از طرف
 دست است آید چون و بطله از هر طرف است
 جنب - بالفتح پند و بهترین نکه دخول کرد
 و قبل یا انزال شده باشد -
 جوب - بفتح جیم این بجا نشین -
 جوباب - بفتح جیم و اب -
 جوج الکلب - غلتی است که هر چند بخورد و بیری
 نشود کدائی مائدا لافان -
 جواب - پاسخ دادن سخن را و پاسخ -

فصل فی الفارسی

جارب - چیزی که بدان سخن خانه راز و جنب
 و رنده جامی و جامی را بربوب -

جسارت - دلیری و گستاخی -

فصل فی القامی

جام هوش از دست رفت - ای هوش از دست شد کذا فی الادوات و در تنبیه از دست فلک رفت است -

چرخست - چرخ انگور بال کذا فی زونانگولیا و قیل باجم فارسی چرخست بالفتح مع الزاویه المشرقة آواز به هم بودن دندان و چرخان چرخه کاهن طشت سای تارگان -

جست - بالفتح یعنی خلاص یافت کذا فی ریشه قناری بالفتح چمید و جمیدین و بالضم ثلثه جغیوت نفیتمین پندارنده جغیوت است و قیل باجم فارسی -

جغرات - بالضم حروف یعنی راست تباری صراط خوانند کذا فی القنیه ازبکی شیخ نوح شیرازی مجموع سنت که این لغت فارسی گفته باشد شاید که سمرقندی باشد -

جسمت - نفیتمین جوهر پدید فرماید که به و غایم اندکی بسرخی زند و در عجب البلدان مندرج که میان سرخی و پیدایی جوهری است اگر بقیه جست شراب خورندستی نیاید و اگر پادشاه در شمع آتکمی بهین تاثیر دارد و اگر برالین نهندش خوابها می نیکنند -

چند بید است - خواب چو آنی است که مو او مانند و له است کذا فی زفانگولیا -

جنیت کش فرمانت - ای طبع فرمان تو جوش صورت - بدغری و تر شروی -

فصل فی التری

جفت - یکدم و فتح و هم بری -

جنیت - بالفتح کذا فی التری

فصل فی العزنی

جاوش - ترسایین و فتنه شتر در چین بنابر جفت - بالضم زمین بلند و بالفتح موم و س مروه و پرگس و غیر آن که اهل منجیه است و ازین پست -

چشما جفت - بالضم بسیار گیاه در شهر موی در هم شده و شتر سطر -

جشاش - نام گیاهی است در تاج اسامی نباتی خوشبوی است -

جشیش - درخت خرد دریا -

جدرش - نفیتمین قنور -

جبرش - بالکسر و التثنیه نوعی از ای نوعی

جنتش - بالکسر اهل جنت -

باب

فصل فی العزنی

جرج - بالضم نام مردی -

جلج - پیدای او -

جوج - نفیتمین یک -

جوج - پاره گوشت -

جوج - پاره گوشت -

جوج - پاره گوشت -

<p>فصل فی الفارسی</p>	<p>فصل فی الفارسی</p>
<p>جمع - جگودستیزه کار -</p>	<p>جمع - واروئیست که فایز با کسوتی گویند</p>
<p>باب الدال</p>	<p>هندش با کلمه آمدن کذا فی القنیه -</p>
<p>فصل فی العربی</p>	<p>باب الحاء</p>
<p>جاید - باریان بیار -</p>	<p>فصل فی العربی</p>
<p>جاید - کوشنده و آرزوی طعام کننده -</p>	<p>جایز - برنده -</p>
<p>جبهه الاسد - یکی از بناهای ماه -</p>	<p>جامح - شکله شد بجز نفوس و اواران</p>
<p>جوز العود - بالکسرتب شاعری -</p>	<p>جامح - بالفتح نام کویست در مصر که در آن</p>
<p>جلد - بالکسرتب و در عین کتابی که</p>	<p>شغول شده است او را کار با کاشاده است</p>
<p>جزم عیدیه باشد از گوی و بالفتح پایک از</p>	<p>او را مال الفهم میگنای معدن المعانی -</p>
<p>بر خیزد یعنی جالاک -</p>	<p>ججج - بالفتح هنر قوم -</p>
<p>جلید - بالفتح برین اسم کی از پودا چشم که از</p>	<p>ججج - جراتها و با تشدید بسیار است</p>
<p>جما و سزین که باریان کوز سیده باشد هر چه</p>	<p>ججج - بازوی و دنده و بالفتح گناه و است علم</p>
<p>جند - بالضم لشکر و چشم و با گرگان جند و جند</p>	<p>ججج - اعفای آدمی که بران کسب خبری</p>
<p>بالفتح نام شهری است از ولایت اواران</p>	<p>کنند غیر و غیر جاوران کسکاری از مرغ و دود -</p>
<p>جواد - بخشنده و نام حضرت عزت -</p>	<p>فصل فی الفارسی</p>
<p>جود - باریان بزرگ قطره و بخشش -</p>	<p>جرم جمع - آفتاب و روشنی صبح و روز</p>
<p>جهاو - بالکسرتب کارزار و در قنیه است میوه</p>	<p>باب الخاء</p>
<p>درخت اراک را گویند و اراک درخت پلور نام</p>	<p>فصل فی العربی</p>
<p>که از آن میوه را سازند و از آن جهاض با خضاد</p>	<p>جمع - خیز و بکبر کردن -</p>
<p>بجمع نیز خوانند -</p>	<p>بخش - بخشند</p>
<p>جهد - بالفتح و الضم تو انانی و کوشش</p>	<p>جایز - یعنی بل که به چیز را بیرون</p>
<p>و بالضم طاقت و رنج -</p>	<p>جایز - وادی مشرب از آب -</p>
<p>جود - بالضم کا و از آن کیند و نام دختی است</p>	<p>جوخ - بالفتح که روی سوار بیاورد که تباری فرج</p>
<p>بند بالا چون میوه را بخیزد که در میان</p>	<p>و بالضم برین بن دین او و در آن کلمه یا نشسته جوخ بالفتح</p>
<p>جود - بالضم کا و از آن کیند و نام دختی است</p>	<p>جوخ - بالفتح که روی سوار بیاورد که تباری فرج</p>
<p>بند بالا چون میوه را بخیزد که در میان</p>	<p>جوخ - بالفتح که روی سوار بیاورد که تباری فرج</p>

<p>جاش - آواز نرم و آهسته آواز کردن بعضی جاس - نام مردی است - ججس - دویدن رنگ و تحرک پلیدی مردم جلوس - نشست - جلیس - نه نشین - جموس - فشردن روغن و آب - جوس - خیر جستن و در میان سرای رفتن براسے تجارت -</p>	<p>جاسوس - معروف یعنی آن قاصد و پیاده که خبر از لشکر یا اهل ایازهای برود و خفیہ بیارد جالیئوس - نام یکی - جاباس - همان جاباب مذکور - جفت مقوس - طاق عمارت سنگ و نشسته</p>
<p>باب الصاد فصل فی العربی جصاص - بالفتح مع التشدید یکجگه جصص - گچ که از سنگ میباشد</p>	<p>فصل فی الفارسی ججس - آب است - ججناوس - یارے که از بیماری بریاست طاقت ز قمارنداشت باشد -</p>
<p>باب الصاد فصل فی العربی جصاص - زبرک و نیز و سگ - ججص - بالتحریک خبر و گوی گرفته شدن از اذ و و تخمین شدن -</p>	<p>باب الشین المعجمه فصل فی العربی ججاش - بالفتح کثیر الجش و جش بازنی بزرگ و بدنی است آید و بعضی دیر و شوق بهم استمال کرده اند و در لسان اشترایی جادو ججاش - لشکر -</p>
<p>ججاص - جبر دامن و جبر دامن - شتر که چنانچه خبر را برند از آن خویش و یا بگوید و بطور بزرگ شکم - ججص - غناک و اند و دناک و بر نیزه دناک اسخه در گاو گیرد - ججص - حله بنیزه بر کسی کردن - ججص - جیره و دناک بر کسی برای تکلیف دگر</p>	<p>فصل فی الفارسی ججاش - بالفتح کثیر الجش و جش بازنی بزرگ و بدنی است آید و بعضی دیر و شوق بهم استمال کرده اند و در لسان اشترایی جادو ججاش - لشکر -</p>

در پائیدن صید از جنگل باز و صیاد -
 حبیض - بچه تمام که در شکم شتر آید و فتاد و
 جاحض - همان جبار که در کور کشته اند -
 حبیض - بگشتن از چیز سه و بر گردیدن
 حبیض - بر وزن نجف ز قمار تکبران -

باب الطب
 فصل فی العربی

بحر ط - بالکسر زان پیر -
 جابط - فطح کیم و سکون دوم سر تر کشیدن
 و شکر کشیدن از نیام -

باب الطب
 فصل فی العربی

جابط - نام مردیت و آنکه آنگاه چشم او
 بد آمده باشد -
 جحوظ - بضمین خیره شدن چشم و در صراح
 بیرون شدن و بزرگ شدن چشم -
 جخط - بالفتح و شش سطر -
 جعوظ - باز داشتن و طبری -
 جضاظ - بذ خلق -
 جلیظ - بالکسر آنکه بسیار موی بر تن او باشد
 جواظ - بالشدید و سطر و تکبیر در قمار -
 جوظ - بتکبیر رفتن -

باب العین
 فصل فی العربی

جامع - ببدال جمله بریده یعنی یال کوش

جافوع - بزال معجزه جوی که در زیر زانگور میزنند
 جالع - مردم کم حیا و فحش گویند -
 جامع - فراهم آورنده -
 جالع - گرسنه -

جذع - بکون دال بریدن بینی لب کوش
 و دست و فطح دال بر غذا شدن -
 جذع - بکون دال سوز زان علف
 و آستن و فطح دال نوشیدن و کباری -

جرع - جرعه جرعه خوردن آب و شراب -
 جزع - قطع مسافت کردن و بخت کردن و عکس
 جشع - بالفتح سخت جریس شدن و کشیدن جریس
 جعجع - جمع - زمین موضع درشت و تنگ -
 جلع - کشاوه شدن لبها از گرمی خیا که دندان
 دیده شود و کم حیا شدن و فحش گفتن -
 جلاع - بالکسر مجامعت کردن و بالفتح جمع آب
 جمع کننده -

جمع - هم -
 جوع - گرسنه شدن -
 جلاع - گرسنگی و آفت شدن -

فصل فی الفارسی

چاه مقنع - چاهی است که این مقنع کیم
 از دو ماه در و بر آ آورده بود و در چاه شهر
 روشنائی او ظاهر شد -

باب العین
 فصل فی العربی

بج

جناغ - بالضم اسخه فرو و دهن زمین بود اگر ایشان
 و از آن جناق نیز گویند که دانی الملقب اما در
 تاج الالفاظ است که عاشقانه زمین را گویند -

فصل فی القاری

جائز - تخمه سوراخی را که بر سر ستون می‌گذارند
 جاروغ - نوعی از نای افرانست که میشد
 و به قناتان برپای می‌بندند -

جل و زرع - جانده نخوگ است و آن نیری
 باشد سبز رنگ که در روی آبهای استاده
 بهر سرد و آنرا بعضی محلبت هندی کافی می‌نامند -

جبلغ - بالضم دهن زمین است را گویند
 و شمه رکاب ابرام گفته اند و نوعی از اسباب
 دانه زمین باشد بر آکس تربیت نقاشی کنند
 و لطیف اول گروهی و شتر طی که دو کس با هم بنهند
 و استخوان پهنش را نیز گویند و نیز طاق پیشین
 جوج - بمعنی جوی آمده که در وقت درخت
 کردن بر گردن نهاده اند -

چمانسوزراکشته - بهتر چراغ - یعنی
 موزی کشته -

چرخ - خار پشت و نیز دهنه شتر کرده که بر روی
 چنانغ - چینه ست از نای قبل بهیم فارسی
 چ - چوبی باشد سیاه رنگ بوس که اول
 نیز سازند و تراشند و نیز چوبی است که بدان
 جلات زنند تا سکه بر آید و قبل بهیم فارسی نیز
 چوبی که در گردن گاو چینی کش بود -

جاروغ - نوعی از نای قبل بهیم فارسی
 باب الف
 فصل فی العزلی

جفت - جماعت مردم -
 جحف - مندر -
 جحیف - شک -
 جقوق - خشک -

جناون - شخصی که پرو و پا در او وقت بخت
 جلف - سخن و سخن و بیابک و سفید و درج
 یعنی جان است -

جارت - طاعون است و سبلی که بر دهن زمین باشد
 جاف - ترسانیدن گوشت گردانیدن قشقه یا
 جالغ - مرگ عام -

جاف - فحشین قبر و نوعی از شراب باقی که در زمین
 جراف - بالضم مع التشدید سبلی که بهیم چرخ
 جرف - مکانیکه سبلی که از آن کافیه باشد -

جراوت - گردان -
 جزف - آسان گردان کار -
 جفت - برکندن انگشتان بزمین که کسی
 جفاف - بالضم مع التشدید دهنه شتر کرده مروی
 جحف - باد سخت و زمین بلند -

جناون - کوتاه و سطر -
 جحف - میل کردن و نیز چرخ نمودن -
 جواف - نوعی از نای -

جوف - شکم و اندرون خالی و نام شویست

جاف -

چرخ دره - بوزن بلبله این از دهنه و گدازد
و بعضی بفتح جیم گویند کذا فی زفا گویا -
جفا پیشه - یا چهارم و پنجم فارسی گناه کار
که با فی القینه و ظالم را نیز گویند و گنایه از
مستحقان و ولیران -
جفاله - بفتح کاف مرغان عموما و قوچه از
مرغان نامند که در وقت گشت دروزست
فرمانند و صوما -
جفت - بفتح کز شده و خمیده و دو تگشته
و قیل بابیم فارسی و در قینه معنی طاق که در
بنا با کنند و بعضی گویند چوب بندی تا که انگور
در درخت گنانه فخر قواس جفت شاخ انگور کذا
فی زفا گویا جفت بالضم هر دو لکده است سرین
مردم و غیر آن و در قینه معنی کرده زیمان نندگوست
جفرت - بفتح کیم و سوم زیمان خام گریه
نشدن و جفت گری نامند -
جگر گوشه - با دو تجانس با دو فارسی و در قینه
جاکش - با دو فارسی سوم و قو و مشتاق
جاکش - عاشق و مدقوق و انفسیده
جگر نشسته -
جگر خواره - با کاف فارسی و وادوس و واد
جاکشای و نیز جگش و محنت پست -
جاکر گریه - چیزی پاکیزه را گویند چنانکه گویند
خان جگر گریه - خورده است یعنی چیزی از چیزها
پاکیزه کم کرده است کذا فی القینه -
جکاشه - بفتح جیم و نوسیت خرنده که تبارش
تفتد خوانند و بهند سابی نامند -

جکچی - فنور مسکه که تبارش بیک گویند و در
تاج ترجمه بیک جکچی روغن گاو است و در قینه
فنور مسکه ازین معلوم میشود که جکچی آوند سبزه
گویند که در آن روغن تنور میدارند -
جکخوزه - بفتح باو و فارسی پیوه است مانند
پست که از نرسان آرندش و در قینه میگویند
میوه درخت صنوبر یا فنوره گویند -
جگله - بالضم آوند شراب و در آن و نیز گبایست
که از جایگاه غصن روید یعنی ساروغ -
جگبند - با فوری صاحبان کذا فی زفا گویا
جگبیم - نوعی از اسلحه که بندش کناری باشد
کذا فی القینه و آن جنبی دیگر میشود و در آن کناری
که آوند جهر میگویند -
جگدره - بفتح کیم و سوم و چهارم طریقه آشکنه
می باشد که در میان آن صوف و شال و جامه ها
و دیگر شکفته کنند -
جوانه - جان جوان - زیادتی از چنانچه در کلام
خواجیه نظامی آمده است عزن پیر نیشانه جوانه
و در قینه معنی جوانی مذکور است -
جوهر منبه - جوئی است که پوست ندارد و سپید رخ
تباری سلامت گویند کذا فی زفا گویا -
جوهره - باز کذا فی القینه -
جوهرینه - بفتح او و مینه و در زفا گویا بعضی شوره یا
جوز مذکور است -
جوهره - نام مبارز لشکر کش روس -

جو زبویه - باز از موقوفات آن جو بود که هندش را چهل گز
چوبه - بافتن کوفتک قریب آن جو سست است در
فرنگی که قواس جو سست بوزن دو چوبه -
جو شیر - یعنی جولا به و با فنده آمده که تبار
حاکم گویند و نوعی از آتش هم باشد که خورند -
جولاه و جولاهه - کلاهها را و او فارسی شسته
با فنده آمده و عکسوت آنرا گویند که تبار
دول خوانند -

جوهر زمانه - اصل روزگار -
جوینه - مرغی است بزرگ و سپید با گردن
در آنکه تباری آنرا گردن گویند که تباری زغالگو
جهان دیده مسافر -
جمنجه - نوعی از کفش پایی که تباری زغالگو
جووانه - بالغم نام درختی است که تباری شاکه
و صمغ او را غنر زوت گویند و سپرب روده
بریان را نیز گویند -
جیوه - بایار فارسی سیاه -

فصل فی التری

جاده - نام ولایتی است در یاب -
جهره - گروهی است که هندش لکری نامند
جلجله - غلیو از -
جهره - تازیانه -

باب الیاس

فصل فی العزلی

جانی - گناه کار و در فارسی معنی جان سخی

آید و نیز منسوب بسوی جان -
جیلی - کوهی و در فارسی معنی کوه هستی و
نیز کنایت از عبدالواسع جیلی است -
جندی - بزرگاله و نیز ستاره و نام برجی است
بضم کیم و فتح دو هم با یا و شد و مصغر جندی ستاره
باز پسین از نبات انطس صغری که قبله بدان ستاره
جلالی - چهرگی جوشت قنای و آنچه مشوت بجلال
باشد و سال غمی را نیز سال جلای گویند و تبار
جیلی - بالفتح چیزی پیدا و روشن -

جاودی الاولی و جاودی الاخری نام دو
جنی - بالکسر و التشدید پی -
جندی - لغیم شکلی -
جوالقی - جوال آب -
جودی - نام کوهی است که کشتی نوح علیه السلام
بر آن قرار گرفته بود -
جوهری - گوهر فروش -

فصل فی الفارسی

جاووی - چیزیکه بدان حال مردم گردانند
جاوخیالی - اسی خیال جاو وانه -
جالی - درختی که از چوب آن سواک سازند و بند
جامه از شیر و می - یعنی پالیه پازان که تبار
این هر دو صفت دارد و نیز کنایت از دلمان
لبان می تواند که اقلیت -
جام جهان نامی جام گیتی نامی
جامی - جام جم مذکور -

جامی - با سوسم موقوف و کاف فارسی

چچی - بالعم بابا فارسی نام سجدہ کہ لطیفہ
غیب کردی تا و بود اندکہ روزی کجھلے لطیفہ
غیب کردی کسی بان سجدہ پدا تشویر آن بگی
کسجا بدرفت حیرتہ ما و خود را بجاست -

جدا می - بانضم جوازوت ثنناة تحتانی
جانبوزو نه بندی - هترو او چو متوزید او است
لیکن این مورد است بدیننی باند که آن تخم
بیازست و آن نیز چو جنگی است

جگر خواری - یعنی نعم و اندوه و بخت و
جگر خورانی - این الفاظی است که در فراس
جگر جی - این الفاظی است که در فراس

زمان در وقت جماع بر شوهران که پند و وسع
آن است که من قربان وفدا می تو کنده است
اما شیخ محمد خنری تحقیق است که چون کسی

جنگی جنگی یعنی فرخیش و گلبندار پس بدین پستی نزد
مسلم است که فرمان در وقت جماع بمنت پر شوهر

بدرین سخن شوهر را زیادت رغبت میشود و این
کریست گویند
جمشید را هم - گاو که آفتاب در سر

حضرت آیدگویند وزیر نوین علیہ السلام و گنایان
سلیمان علیہ السلام هم هست -
حماقت از بنی اسرائیل آید -

جمہوری - نوعی از شراب و بعضے کو بیہ

اینچنینکه کوفی المذنبه اقول آنچه برای جامه خرد
برنده آردا جاگی گویند و آنچه در هر بار می بینند
آردا مشاهیر و آنچه در هر سالی برینجا آید
سالیانه گویند و نیز آنچه از آن جامه باشد آردا جا
گویند چنانچه پرده جاگی -

چاه کوهر سخی یعنی پالایه بوری و جلوه و
پالایه آینه کدانی مواد انوارند و این تون
مستشرق را نیز گویند و شنبلی گوید چشمه نضار

این کتاب را به هر یک از طبقات مجربین و
 جامه قطران یعنی بانه سیاه و بانه نام
 جامه پراز شیر و می - پال و تخمین و

وگاری که ممکن است و نسبت بود و
محبت و عادت باشد و هر چه اینست یعنی شکر
و تقاضا است و قیل ترکیب است که موافق فواید کتاب است
و مثال آنست که در کتاب مذکور است که هر که در این کتاب

درست نمی آید بلکه آنجا این مرادست که مرا
جامی داده که در شربت در شربتی

جامه پراز شعری - جان عام پراز شیرینی
جوان پراز ساسی پیفته آنچه عمر نقصان کننده بود
جانکده ای - رکن ناصی عشق یعنی پیر خال

جاء و ان سر - انجمن انی زفا گویا پیش
جان رسول کنی - این مثل است ای جان را
مدین دل بر باد دهی و ضائع سازی -

<p>جهری - بازاری - جنگلی - نام پادشاهی از یونان جوانوسی - نام مرد است - جفتی - با کس مشورت کردن -</p>	<p>که شترده سار را گویند کذا فی القصد - جهری - بالفتح و الضمه والاصح بالکسر بازاری جنگ زرگری - کنایه از جنگ ساحلی جفتی - بالفتح با کسی مشورت کردن کذا</p>
<p>کتاب البیوم الفارسی باب الالف فصل فی الفارسی</p>	<p>فی الملتقط اما در قنیه باجم فارسی غنیمت جنگلاری - با کاف موقوف غلیوا - جوع کلبی - عتست است که هر چند جان</p>
<p>چار و ترسا - باره موقوف یعنی چار و ترسا دیز آفتاب دروشنایی - چار از و با - باره موقوف یعنی طابع از چار و ا - باره موقوف مرکب سوار چونوب و شتر و شتر و مانند آن -</p>	<p>بمخور و سیری شود کذا فی الواو الفواء - چوز هندی - آنکه هندی را یل گویند کذا فی الطب حائق الاشیا - جوهر علوی - یعنی آسمان و ستارگان کذا فی الملتقط و نیز روح بر قول کسی که گفته</p>
<p>چروا - صبر یعنی ایوا - چرا - بالکسر بر پای چه و سبب چه و این مرکب است و بالفتح مفرد است یعنی چریدن چرند کذا فی الملتقط اقول نیز امر چریدن اما یعنی اول مرکب آمد چنانچه چراگاه است جای چریدن لیکن مفرد کثر آمده باشد و یعنی چرند همه از روی قاعده نمی آید زیرا چه امر و فاعل چریدن چراید و از گردن گزاید</p>	<p>روح جوهرت - جویایی - با و او فارسی جویند - جهان بینی - یعنی پادشاهی و پادشاهی و بنا کنند جهان ای خداست علی و جوانی - قومی از قلندران اندک ایشانرا جوالبی گویند و نیز حوال باف - جهانجوی - یعنی پادشاه -</p>
<p>جهانزاری - یعنی پادشاهی و پادشاهی جهان کی ای جهان پهلوان پادشاه جهان جیفه گاه چافی - با کاف فارسی یعنی دنیا کذا فی القصد - فصل فی التری جفتی - مشورت و نگاش کردن با جمعی</p>	<p>جهانزاری - یعنی پادشاهی و پادشاهی جهان کی ای جهان پهلوان پادشاه جهان جیفه گاه چافی - با کاف فارسی یعنی دنیا کذا فی القصد - فصل فی التری جفتی - مشورت و نگاش کردن با جمعی</p>

مؤید

و کنایه از زلفت مشتوق هم آمده و نیز صلیب
چشمه - استخر - باغبان -
چشمه - نام گایست که در بند و شان بسیار
میباشد از راهی چنایه گویند -
چشمه مینا - کنایه از انسان اول -
چرخ - باد او فارسی جا به بیت پیشین
نوعی از پوشش کوتاه که به بند جوگیا نش پشته
و از آن کنایه اند -

چوزا - یعنی غلیو از کذا فی ز فنگو -
چوزه لوا - یعنی کیم و کسر لام و قبل از ر فاک
چهار از دوا - عناصر اربعه -
چهره آتش نما - سرخی روی و قوت غضب -

باب الیاء التازی

فصل فی الفاری

چهار اسباب - یعنی جاذبه و ماسکه و
باغچه و دفعه کذا فی الکشف و نیز کنایت از
چهار عناصر بود که اسباب سیاد عالم است -
چهارم اسطرلاب ای آفتاب و اسطرلاب
و استقامت چهارم -
چهارم کتاب - یعنی قرآن عظیم -
چهارم جهان تاب - یعنی آفتاب -
چرب - و ز - از آرد -
چشمه نیسیاب - یعنی آفتاب نیز نیسیاب
چربنداب - نام محله ای از محلات تبریز
چشمه بی آب - بحیا و بی شرم -

چشمه شب - ماه و ستاره -
چشمه کاسب - شام چشمه است در زمان
چلب - پارچه رنج بین باشد که در تقارن
و باز یکجا بهاء بر هم آورند و بوازند و نیز گفته
چلو خوب یعنی زمین و لام و با و او فای
که بر این کتاب بیان کنند -
چوبیکه مرطوب - یعنی زرد کذا فی القیامه -

باب الستار

فصل فی الفاری

چاک دست - ای شتابکار که در کار
سرعیت نماید -
چار بالشت - مسند است که پادشاهان
و صدر و اکابر بر آن نشینند و کنایه از دنیا هم
مست و اربعه عناصر نیز گویند -
چاشت - از چهار حصه روز یک حصه که در
که در بند پر گویند و نیز همانیکه در این وقت غور
چارخ حیات - عناصر اربعه -
چارجوی فطرت - بمشله -
چار و هفت - ای عناصر اربعه سیارات
چاه و پست - کنایت از دنیا -
چغفت - لحاف و نهالی و سوزنی و جفا
و هر چه به در که خدر -
چشیده باشد -
چغوت - بمشله -
چیات - یعنی طباخچه آمده -

چرب و دست - بایار مو قوت یعنی شیرین کا
 و زرقینه یعنی غالب آمده است -
 چرب قامت - کنایه از خوش قد و بلند قامت
 چرخشست - بفتح چیم و قافیه مجری و تیل یا قلم
 چرخنی باشد که بدان شیوه آنگونه پیشگیرنده و قیل و قیل
 چیست - انغم یعنی تنگ و حسیان آمده
 که تقیض فرخ و کشاد باشد و هر چیز که تنگ و
 باندازم در جانی کشند و معنی محکم و زیاده و نازک
 و نوسان از پا مندر که روی آنگاه از زیاده
 دوزخ و غیر چایک و چالاک -
 چشت - نام طافی است معروف که پنج
 هزار از بزرگان دین در آنجا است -
 چشم سوزن است - یعنی تنگ ستر -
 چغینک - معنی شرم و پند و امثال آن که
 در میان ابره و استرقا و دالیش و نهال و نهال
 و توشک و غیره گذراند -
 چغوت - بفتح چیم و غین معنی مثله و تباری
 نشو گویند و پرورش آنگاه را نیز گویند -
 چغوت - بفتح -
 چغت - معنی که در فو و عمارت ها بود -
 چغوت - باش و قبا -
 چنگال و دست - با کاف فارسی
 لام مو قوت و قافیه مجری می آمده و تیل
 و او نیز فارسی بود و آنگاه است یعنی طعنه
 مان ابرو عن و شکر خط کشند -

چون سایه در گل خفت - می بود و می بود
 چو چیت - بفتح زدن از زدن معنی که آمده -
 بایار مجری است فارسی
 فصل فی الفارسی
 چایج - نام شهر است از ترکستان زمین بود
 کمان و قیل از غیر فارسی -
 چج - بفتح یا و یه غله افشاند و آنگاه که
 چکوچ - بفتح با و او فارسی ستریز کردن است
 و بینه بچیم فارسی گویند کمان فی القنیه -
 چار و چیشج - بایار مو قوت و قافیه مجری
 چار طبع یعنی آتش و باد و خاک و آب کمان فی القنیه
 اقول این چهار عناصر است اما چهار طبع حرارت
 و برودت و رطوبت و میوت را گویند
 لیکن کمانی که می اندازند میان ایشان فرق
 میکند بجای یکی و دیگری می آید و آن عظمت
 چنانچه اگر بجای جیم ابرو عکس آید و آنرا علم
 فصل فی الفارسی
 چایج - همان چایج مذکور -
 چکوچ - همان چکوچ مذکور -
 باب الحار
 فصل فی الفارسی
 چیل - می است چیل صاعه که در آن
 تخمیر طبعیت آدم شده -
 باب الحار

فصل فی الفارسی

چار بیج - با سوم موقوف چار عنصر -
 چار بیج - شده و معنی سنگون نیز آمده است
 و آنکه در دست و پایش پنج زده باشند از
 پنج واحدی پنج بوزن پنج منقول است -
 پنج - بالفتح امر جمیدین و فاعل آن پنج پنج
 آواز زخم پنج که جنگام زدن بر وجود یک یک
 چرخ - فلک است و چرخ بدان روغن شیرین
 و بزبان باشند و چیز که زبان بدان بپایان
 رستند و چرخ هم گویند و دایره و کمان نمک
 که از آلات صهارسی است و نیز چرخ بدان انداز
 چرخ - دور فلک و گردش آوست -
 پنج - باینکه آنکه آب شیش همواره بر سر
 دو و دوسوی مرگانش بسبب آن رخته گردد -

باب

فصل فی الفارسی

چار جسا و - چهار اصل ربه -
 چار برود - باب مفتوح نام شهری که چار بی
 شایع شافیه مشوب بدان است انداختن
 من الاشارة و علامه پنج محمد خضر شیرازی -
 چار حد - شرق و غرب و جنوب و شمال
 چار پنج - یعنی عمل لفظ کند که ۱۰ -
 سواد الفوائد اسمی عمل بواسطه کند -
 چار هم بازو - اسمی تسلیم چهارم -
 چار لاجورو - یعنی سبز ناز آبیان -

چار ستاو - چار عنصر -
 چار بند - کتاب از دنیا و عالم -
 چاه آبی کفود - چاهی است در طرابلس
 که آب آن از انوار خور و آفتاب گردد -
 چاند - یعنی دم زنده و سخی کند و یکو شد -
 چنجد - یعنی می گرد و کوشید و دم زد -
 چراغ ترار و عن افرون کند یعنی در
 تیاره کند و حیات ترا عمر زیادت گرداند و چرخ
 تاروشن گرداند -
 چرخ روز را پروانه گرداند یعنی آفتاب
 پنهان گرداند و در چرخ روز کتاب آفتاب
 و پروانه که در عبارت این پنهان گردون است
 زیرا که چون پیش ما کمان شمع می افروزند و در
 پروانه می افتند پروانه را بر آفتاب نشان می کنند
 و نیز پروانه گردون عبارت از جمیدن است و
 و نیز گام پروانه معنی نامه باشد یعنی آفتاب نورانی
 و در طالع مشرب باشند چنانچه پروانه را میسازند
 و قبل چنانچه پروانه در روغن چنانچه فرو میرود
 آفتاب آفتاب او دریا فرو برد و نیز عبارت
 از متهم سافتم است زیرا که پروانه چون
 در او میسازند و بگوهر هم میرود و بگوهر
 و در کوزه میانی است و بگوهر هم میرود و بگوهر
 پروانه گرداند یعنی بی نور زیرا که پروانه نور ندارد
 چراغ کعبه و - آسان اول
 چرخ - بالفتح چرخ و نیز اسماء گوشت

بگوش تا به پر کرده
چرو - یعنی استانه در خانه و جایی را که گویند
که استکان در برابر آنجا مانند و بختین بگوشی است
مائل بسرخ مخصوص سب و ستر و خراغ -
چربید - فروان شده و غالب آمد -
چشم زو - مهره باشد از شیشه که برای دفع چشم زخم
بر گردن اطفال بزنند و آن سیاه و سفید گویند
چشم شمس - سیاه یعنی چشم و چشم مر ساد -
چشم فرسید - ای چشم زخم من شد کذا فی القیاس
چشمه بکا ای آید - ای آفتاب بروج حوت که
چغند - بالضم موی گره زده و بفتاب بسته
و کنگر حصار و نیز آن جانور پرده شوم که شب
بیرون آید و در روز نه بیند و بودنش در خراب
بود تبارش بوم خوانند و آن دشمن انواع است
و سبب عداوت است میگویند جانوران بکا
اوشابی او را اختیار کرده بود زرافه از نوید
آمد گفتند این همچین است باین مشورت میکنم
زادغ گفت او چنین خنجر و لیس است او را بختابی
از ویرانه بخور و شای کسی دیگر را اختیار باید کرد
پس از ادغ عداوت گرفت و کینیت جنگ
ایشان در کلبه و منه مذکور است -
چغند - سوی را گویند و پس سرگشته باشد
چشمید - یعنی کوشید -
چکما و - بالفتح سرگشته و پشیمانی و نیز میانه
و این لغت بزبان تجارت -

چماند - یعنی در سیر و خرابم آورد -
چشمه بختین است کابل پاکب خوار که
چندان نبود -
چشمید - بالفتح خرامید و خرامان شد و کرد -
چمنید - بالضم گنبد -
چند - شمار اندک و عددیکه کم از ده بود شمار غیر
چنبر کپو و - فلک -
چندران بود - یعنی تا آن زبان باشد فقط
کذا فی القیاس -
چون حرف آخر است را بجد - یعنی چون
بیل و حرف آخر بجد عین است و غیرین است
جل هزار باشد و هزار بیل گویند کذا فی القیاس
و نیز معنی صفر آید یعنی در شمار نیست زیرا که آن
الک را هیچ عدد نیست در حساب جل و نیز بخوا
مجرد است -
چون صدف کشاو - ای دهن چون
صدف کشاد -
چون سگ پس افونشانند اس -
مراقبه شد -
چون بار و وزبان شد - یعنی منافق
شد کذا فی القیاس -
چارم ملاد - یعنی اقلیم چهارم که آن
خراسانست منسوب باقاب -
چما و - بفتح اول معنی سرگشته و پشیمانی
چهارزاد - با سوم موقوف نام بختین

و بهمن بکجای شری که تاج او بود و با بکجای خود
در آورد و ملک از دست او شد و بهمن از دست
هم میگفتند -

چه در سر وارو - یعنی چنانکه در سر و کذا فی کتاب
چهره زرا اندو - صورت زرد عاقلان و
غنی بگان -

چه کشاید - ای چه کار آید -

چه ماند - ای چه مثل و چنانست -

چند - یعنی بکجای آنکه در این چه بکجای
چیتو - بلغت زند و باز بکجای بل نظر

باب - الار

فصل فی الفارسی

چار - جاره و چهار -

چار آخر - یعنی چار و از نباتات آنست چار
چار جوهر - ببله -

چار و یوار - چار و دنیا -

چار و چدر - چنانچه تال مال و دار و مار -

و ترب و ترب و غیره و نیزه و چار و علاج
چاشنی گیر - یعنی طعام قمت گشته اند

که سفری باشد و حاکم مبلغ مال نیز گویند که در
هنرستان بکاول نامند -

چالشگر - بکاف فارسی خواننده و تیل
بکجای تازی چنانچه گذشت و در قنیه بکجای

بکجای آویند -

چاه و پو قهر نام چاهی که از پای پیرن و از پای چاه

چهار - بفتح ایسی که در نقطه ای خواهد بود
آواشد یعنی برشش و بارشش مع خوانند کذا فی کتاب
چیدار - یعنی سر سوزده آید که تباری جزو قیاس
چتر - آفتاب -

چتر - آفتاب -

چتر - آفتاب -

چتر - آفتاب -

چتر - آفتاب -

چتر - آفتاب -

چتر - آفتاب -

چتر - آفتاب -

چتر - آفتاب -

چتر - آفتاب -

چتر - آفتاب -

چتر - آفتاب -

چتر - آفتاب -

چتر - آفتاب -

چتر - آفتاب -

چتر - آفتاب -

چتر - آفتاب -

و هر که در کنار دیوار باشد و چنین بماند که آفتاب
در رویا فرو میرود و از دریا بالا می رود و یک کنگر
چشمه بهشت اختر - یعنی نترس از ناز و دل
و برج نور زیرا که بهشت اختر عبارت از ثرایست
چغیر - ترسیدن و التفات نمودن -

چغندر - چغندر و چکاندر - کاه و بالینه و سینه است
خوردنی مثل ترب که به پیش کنگره نامند و زانگاه
که درست کنند و به پیش تویش گویند -

چهار - بالفتح و بیفتی است که باز در دو بر کار
پنج بهشت کنند و نیز از چند زن بردست از حنا
سجده میکنند و از امیکویند -

چمبر - بالفتح حلقه رن تاب و حلقه دون
چمبر کردن معنی چرخ زدن نیز دیده شد و قید
و گزینا بودن را نیز گویند -

چمنور - قودکش -

چندر - بالضم همان چقدر مذکور -

چنگار - بالفتح بجا کاف فارسی همان چنگا -
که در باب سابق مندرج گشت بمعنی تخت -

چور و چور نور - کلاهها با او فارسی تدر و
و بعضی گفته اند چور نور مرکب بمعنی تدر و ست
و در زانگو یا در نیمه فارسی تخت از سلسله
آورده است اما در شعر قناره در باب جیم نازی
و فصل اول از سلسله مرکب مذکور است چور و زن نور
چور زیر - ای رنگ بنبر که اثر بنبر که خوانند
که نانی الاوات -

چودر - ششدرای عاجز -
چون و انانار - یعنی سرخ -
چهار جوهر - عناصر اربعه -
چهار گوهر و چهار ماور - مشله -

چیر - مالک - بیکدیرو می مردم خیر مردم او شمشیر
و شمشیر کرده -

چیر - بایا فارسی دلاور و چیر و نیز در لغت
و در قتیله بمعنی غالب است -

چیان - از دجیم بمعنی مخالفت شد و غضب آمد

افضل فی الترقی

چاغر - کارد -

چقمق - بخیل -

چقمق - بالضم نخاس -

چو قمر - کاه و او کعد و که گرز و با کتر نسخه بی

نویشته دیده شده است -

چقمار - مشله -

باب الفارسی

چاره ساز - یعنی چاره کن و گفته -

چاره منخر - با سوم موقوف بمعنی گردگان
که به پیشش اگر و ث نامند -

چاه پوز - با سوم موقوف که پنجم است و

و او فارسی آن خار یا آیین کز که بدو آن و او
افتاده از چاه برگشتند -

چیدار - با دوم فارسی سر سوز که تبارش

چیدار

چپ انداز - آنکه تیر بدست چپ گیر و بنیاد
چتر روز - آفتاب عالیشان -
چرخ آفتاب - هر منبر یعنی فانوس و چرخیکه چرخ را
محافظت از او میکند -

چرخ انداز - بمعنی کما نازکمه -
چرخ پرنده ایست کی که آواز او المیج گویند
دشمنی و دیار سی نام کن چکا و کن سرخاب
هم آمده و در فرستگ بدین آمده پرنده ایست
آواز سخن و بار و اشکال کن شکا گفتند و چون چرخ
و یا باز خدا هر که بگیرد و چغالی بر سر روی کن بکار
و خود را با ساز و و تباری جباری گویند -
چرخ روز آفتاب -

چیز به معنی میمون آمد که بتازی محمد و گویند
چشم آویز به یا بر فارسی یعنی برقع و آن چیز
باشد یکباره و شب که دار که از موسی و برپا باشد
و زمان مانده نقاب از پیش چشم
آویزند -

چشمه سبزه - نام چشمه ایست در خراسان
از ولایت طوس -

چشمه سیلاب ریزه آفتاب عالم کتاب -
چرخار - زبان دشنام ده -

چرخ ساز - یعنی گبر در گردان و گردونه
و ساز نامه چرخ و صرغ را بساز و چرخ شکل
چرخ - بالفتح مع سکون الفین النجمه فیها
جانور است آبی که از اژدها کوچکتر بود در زمان کور

چند بختیبن هم درست ترست و در نظر یکی نوشته
که چنانکه از او صدای شوک را نماند و نیز ترس
و بیم و ناله و زاری و نیز بوی گداز را نماند -
چفت ساز - نوعی از هزاری زدن چنگ
و ریاب و ارغنون و امثال آن که دانی الا سلاک
و نیز از چفت ساختن و فاعل آن -

چنگیز و چنگیز کلاهما کبیر اول و ثلث قاضی نام یانچما
مغلان علی اللہ نے اور اچنگیز خان نیز گویند تفرقت
کہ چنانہادہ بودا و اوتورہ نامند۔

چو ز - بالضم کباب کو تباریش تدر و خاند -
چهار مغز - سارا بر موقون همان جابر مغز که گذشت
چهره بر دار - صورتی که اعمی زلفا گویا و سمنه
تر کبک - قمار است -

چیز لیس یعنی چیری کم و اندک آورده که تباری
همین است فرجالت ناسند

باب سوم

فصل فی لغات

چایلووس - بابا کو کوٹ یعنی تختے آبدار
 بزبان آوری وچرب زبانی و فروتنی مردم
 فوس و در چایلووس بند۔

چار دیوارش کنا یا از جسد انسان غالب
آدمی و دنیا -

چپاوس۔ بادوم و چهارم فارسی و مینہ
شہین زبان و فروتن گردم را فرید
جرم خلّاس۔ یعنی عرش مجید۔

چرخ مقبول - یعنی فلک کوز پشت
چرخ آبنوس - یعنی آسمان که فلک الافلاک با
و فلک ابله مخصوصا -

چرخ بالفتح حوضی است که در آن گاو را اندکدانی
چشم آویس - یعنی چشم خیال مد و آن بغضبگاه
گذاشته باشد و بهتر و غضب گونه چشم نگریستن -

چشم خروس - کنایه از شرابا گوری و نیز
داو باشد سیاه رنگ شبیه چشم خروس خال سیاه
در میان دارد و گویند فرزند خستایم است هر که

کدرم از آن بخورد و او را قوت بدهد -
چکس - بمعنی خجالت و شرمندگی و نیز بمعنی
بازو شامین و چرخ و امثال آن -

چلاس - شخصی را گویند که پیش از انداختن
سفره از هر طبق با هر یک قلمه طعام بخورد و باز
آنها را باس خوانند بشارت دهد و او -

چهار اس - بمعنی آیت آمده -
چهار دیوار نفس - و اصطلاح کتابت از چهارم و ششم
چهار گریس - با چهارم موقوف یعنی طایفه
آمده و معنی تحت کاوس هم آمده و بعضی تحت شد

باب الحشین
فصل فی الفارسی

چهارم - خرامیدن و باز رفتن و بشارت
و بشارت دین گویند -
چاقوش و چاقوش - نقیب -
چخش - بالفتح گریه باشد که اندکدوی در گله

مردم را آید و در و میبکند -
چرخش - بفتح کیم و ضم سوم معنی چربی آید که سرخوش
چشم پیش - کنایه از خجل و شرمندگی شدن در
چشم کاغذ پیش - با کاف و یاء فارسی و دوا

موقوف نام گلی است که آنرا گل کاغذی گویند
چشمه نور بخش - کنایه از لب و لبران -
چشمه آتش - یعنی آفتاب -

چکش - افزاینی باشد که هنگام بر سر گران
و در گران را بتازی مطر قه خوانند -
چشمش - دانه سیاهی است که در دانه های چشم

بکار برند و نیز خرام و زخماری باشد که از روی
عجب باز و بگردند -
چموش - نوعی از کفش و با افراد باشد

و نیز اسب و اسب که در آن و بد فعل -
چنگ بست و ش - امی چنگی که مانند صراط است
چنگش - با کسر که کاف فارسی هم مبارزه دانی -

چنگال جوش - نان گرمی که با روغن شیرینی
در یکدیگر آمیخته باشند -
چوب کش - آنچه بدان اندیشه بگویند که دانی

چهار بالیش - ابراهیم موقوف است و در فاکتور
معنی تحت آراسته و در ادات معنی عناصر است
و در قنیه معنی جهات اربعه است -

چهار یکمیش - این چهار قوا هم نامیده اندانی
اصطلاح الادات و اگر شین رابع بسوی گشته
باشد چهار عناصر مراد بود -

باب الطیار
فصل فی الفارسی

چاربیط - یعنی چارغیاصل
چشم منقط و چشم منقطه ط - چشمی و دیده اولقطه
باب انظار فصل فی الفارسی

چو انظار باشد بدو و خزان ز قنار -
باب العین فصل فی الفارسی
چاه منقطع - آن چاه که این منقطع حکیم است
از آن برآورده بود چهار شهر روشن شد که
میگویند چون ماه آسمان فردرشتی آن ماه
از آن چاه برآمدی -

باب الغین

فصل فی الفارسی

چارخ - نوعی از افاغرانست که بیشتر در بقا
چارخ - منشد
چارخ - نوعی از اهایست
چارخ - معروف و گنایه از پیر و مرشد و زنا
و بمعنی چرا و چرا کردن و روشنایی هم آمده
چارخ تیغ - بمعنی تیغ چرخ
چارخ - بمعنی شکوه آمده که تباری معر فغانند
چارخ - خاریشت
چشمه تیغ - آب تیغ
چنانخ - بالفتح یا دوم فارسی صبی ازهای
تیغ - بالضم آن چوب که بدان جنوات زنند
و گاه و گردون کش -

چیلغ - نعره و فریاد که از روی غنای
چینی آرا می کنند -

باب الف

فصل فی الفارسی

جام صدف - آن جام که از صدف سازند
چاه یوسف - ابوت نزد یک سلطانات
که ذاتی القینه و نیزه سطله باو شایسته
چاهیست مشهور که برادران یوسف علیه السلام
یوسف علیه السلام را در آن چاه انداخته بودند
و آن دمار منی ارگون که در قوامی شامست
نزد یک طبریه واقع است -

باب الف

فصل فی الفارسی

چارطاق - با سبب موقوف منبری از حیا مخصوص
چاه شقوق - نام چاهت بر آه کعبه انداخته
چاق - بمعنی صحت آمده و در ترکی بمعنی مان
چاق - بالکسر چوب که بدان جنوات زنند
چقاچق - آواز زخمی که پایانی بر اندام
و نوعی از سلاح است که آتشی و جنگ علمی
چقاچق - بمعنی چقاچق است که آتش زنند
چماق - سکه در آهنی شش پرده
چوباق - نوعی از سلاح آمده و قیل چاق
به حمایق - آتش زنند
چقچق - آواز سبک و داغ در عنق امثال آن
فصل فی التترکی

چاق - عید -
چقاق و چقیق - کلاما بافتح بان مجاز که گشت
چاق - باضم شش چکر -
چواق - شاک -

باب الکاف والتازی

فصل فی الفارسی

چاک - بنم سوم طریقت و جالاک و پ
چلختی کن و نیک جناب در قدیمه یعنی از یاد
چالوک - بخت -
چارک - نقیب و چاوش -
چارک - نام قصبه لیس از توابع کابل -
چاک - شکاف -
چاکا چاک - با سوم موقوف و از رزم تنگ و
چالاک - بان چاک مستطی -
چبلک - با کسر با دوم فارسی بنا شایست
آلوده و پلیده و در خاک گویا پلید و ناپاک نوشته -
چچک - بضم تین خیال رخساره و در خاک گویا
بمعنی گل که درستان باشد و بضم کسر تین
گویند و نیز بنم اول در شرفاء بمعنی گل ترکی
چربک - باضم سخن که بحالفت کی با دیگر
گویند و نیز در فرع است مانند باشد که در حق
گویند و سخن را نیز گفته اند که از زبان و تین
خوش طبعی و طراوت و سخن که نقل کنند
افشا و زیاده گردد و بضم تین و طنازی
سخن و محبت و افعال و اقراق هم

و چستان را نیز گویند که تازی لغز و بسند
پسلی نامند و در خاک گویا یعنی طغیان گوشت
و فتح اول حربه نقاشان باشد و آن کاغذ
بسیار تنگ چوب که نقاشان بر آن صفحه تصویر
یا نقش با خط خوب گزارند و با قلم موی صفت
و طرح آنرا بخواهند و نیز صغریه بکشتن نام
تنکه یا نیز که بید که در میان روغن بران گرد
باشد و جروح اموات آنرا بیشتر تصدیق نمایند
و بمعنی سر شیر که قیام باشد و در هند آنرا
ملانی گویند هم بنظر آمده -
چرب و خشک - یعنی نیک و بد و زیادت
و نقصان و محضر -
چرخ - سیک در پادشاهت نیز رگی گنجشک -
چرخوک - چوب مخروطی که طفلان در میان
بدان بندند و بر زمین اندازند -
چرک - با کسر بریم امام و جامه امثال آن
و در لسان الشعرا بمعنی خاریست نیز امامت
دوم با هیچ بیان نکرد که مستطی است یا غیر مستطی
اما در فقهی باز از ترجمه روم است و در ستود
معنی آب دهن است اما جیم که بیان کرده است
چروک - چین و خنج و در هم نشسته و فتح اول
و ثانی بمعنی نانی آرد که دهنه انبان گذارند و بضم
چربک - بافتح که کریمه و لایت بعد از شایسته
چرک - با کسر از فارسی جا نورست خرد
کوتادیش قفد و هند ساهی نامند -

کفانی الاموات و غیر الاموات لسان الشعرا
چرک بدین معنی و بمعنی ریم نیز است اما حرف
و دوم را هیچ بیان نکرده -

چشم چراغ فلک - یعنی آفتاب -
چشمک - یعنی چشم بر یکدیگر زدن و سلاطین
چشم بستن و کشادن را گویند کفانی القینه و
نیز چشم کوتاه را گویند -

چغوک - با و او فارسی برنده است آبی
که آنرا چرگویند و در نرنگ نام است چغوک
قد و معنی با نور که بهندوی منتر و گویند و با و
فارسی نیز گویند کفانی زفا گویند -

چشتک - بافتح و باضم پند است که آنرا
کاهو آک نیز گویند -
چشت فلک - خم فلک -

چک - بافتح قبا که بیع نامه و در تیره
معنی مشوره و آواز زخم تیر و آواز چیزی خواندن
چکاچک چکاچاک - آواز زخم تیغ و گرز
چون سیاهی زنند و در زفا گویند کور است نام
سلاطین که بهندش چکر گویند -

چکاک - منشور زبیر و مهره سالی که آنرا
فی زفا گویند و نیز آنکه در بلفند و سلاطین
چکاوک - بافتح و قتل با کسر با و دوم فارسی
پند است آبی یعنی چیز که آنرا سرب نیز
گویند و نیز نام نواز -

چاک - مرنگ است خرد -

چاک - باضم و اول بر شیم و در لسان الشعرا
بزرگوار است با و دوم منوم و دوک بر شیم و چغ
و یک زن -

چاکشیرک - بفتح اول نام مرغ است که آنرا
بناد می تقطیع البول خوانند کفانی زفا گویند -
چاکوک - گلیاوی است و همان چیز مذکور است
سرباب و نام قلم است از موسیقی -

چلاک - یعنی سرگین گردانگ آمده و آن
چاقوریت معروف است که تازی محل خوانند -
چلیک - بافتح و با و در کفانی است سیاه و غن
چلک - یعنی اول ففتح لام و اول بر شیم و یک
لام که غن و یک ن و بفتح اول غن کفانی است
و با و یک خوب آمده که اطفال بدان بازی کنند
بمقدار یک قهقهه هر دو سران نیز میباشند
و دیگری بقدر سه و جب خوب کوتاه را بر زمین
نهند و غنی که یک سران از زمین بلند باشد و چون
در از بر دست گرفته بران زنند و غنی که بر هوا
بند و باز در هوا می بران زنند چاکه و در -

چلوک - رستی که بر گردن آبان بندند -
چلونک - بافتح و خشت خنجره و نیز نام
چمتاک - پای افراست -

چمتاک - بمشله -
چماک - شان و شوکت و پیشدستی و قوت
و افزونی و قوت و قدرت -

چمشک چشمشاک - کلاه با بفتح کفش که زنی فاکی

و قیل با اول و آخر فی چنانچه گشت -
چنگ - بمعنی سنگ آمده که تازی می گفتند
گویند و بمعنی نیز گردن و بستن نیز آمده -
چنگ - بالضم کشتی بزرگ که دانی فرنگی
و بالفتح دست مردم و چنگال و به گمان نوعی
از امیر و رعایت شتر و نیز بمعنی اقصاء -

باب الکاف الفارسی

فصل فی الفارسی

چرخ سادات گنایا از آسمان چرخ سیلاب
چرخ گری - بمعنی کوس آمده -
چرخ - آواز بی دردی و درون تشنیه و گریز
و اشال آن و نیز آوازی که در میان گنبد
که به سبب فرو خوردن چیزی بر چیزی بر آید -
چنگ - داغ پیشانی -

چنگ - کهنهنگ -
چنگوک - چکاوک -
چنگانگ - جانور است که از مار گریز و انگ گنبد
چنگ - نبت اول بمعنی نبت و گشتان مردم
و چنگال و درندگان و مرغان شکاری نام سار
چرخ گری - آفتاب -
چرخ پلنگ - یعنی ابلق -

چرخ پلنگ - اسی کوزه -
چرخ و رنگ - یعنی چه فائده و چه تمتع و چه
و چه لطافت -
چرخ چنگ - با سیم موقوف آن آلت چرخین

که زمان شوخ هنگام فرا هم آمدن بزنان دیگر
بکار بر بند و آن زنان که تازی می گفتند -

باب اللام

فصل فی الفارسی

چاشنی دل - چنین و قوت و معنی چنان و گشت
و قوت گیر و خوب لطیف و نیز سبب و چاشنی
چال - پرنده است همچو زاغ که گوشت و چون
گوشت بطست و در قندینه مذکور است بمعنی خرم
و کوی و معانی و نوعی از رنگ اسپ گلهگون
و این معنی از زفا گوشت و از زبان
محمد خضری شیرازی سموع است که استعمال چال
انجا میکنند که کس و بازی فرو می برد و
فلان چال کرد چنانچه اینجا در چو گمان و کوس
میگویند فلان چال کرد و با حار حلی حال شجیه
چال است با جیم فارسی و الله اعلم -

چاه بابل - یعنی آن چاه که باروت و باروت
بر آن در بنداند و با ستاره چاه و زخمان نیز مراد
بلدیت چشم باروت از بدیدی همچو باروت
سنگون و آذک بان چاه در سخا ان کوب -
چرخ سنگدل - اسی فلک مهران و در شیه
میگویند که آن فلک که آفتاب در دست -
چرخ غول - بالفتح با و او فارسی نام داری -

چرخ غول - با سیم موقوف و او فارسی
بکوشه چشم بگر نیستن -
چشم اغیل - همچنین است اگر چشم بنگرد

و در زبان تازی

کذا فی زفا گویا و در تفصیله مذکور است چتر شیل
از چتر گویا شتر چتر مسین -

چتر با خال - همان چتر منقوط -

چتر - نوعی از پوشش که گویا که رنگ روشن

چند اول چتر و چند اول کلیم با هم
راشته لشکر -

چتر - نام سلاخی است که از اجوشن گویند

بعضی تین شخصه که خودی نقل گویند و بعضی
ظرفی بولوار -

چکال - میان تارک -

چکال - هر چیز گران و سنگین -

چکل - بکسین بود و هم فارسی نام دلاقی

گویند شهرت از ترکستان را این و سوب بخوبی
و بعضی ترکیب چکل -

چایلیل - نفع بکس و سوم نامی است مخصوص

بر و عن می زند کدانی ابله -

چل - اکثر مختصر چیل یعنی از بین کدانی ها

و بعضی مردم گول و ای که دست است و کلاه

سفید باشد و اینم اول یعنی اکت ناسل مذکور

و نفع اول امر فتن آمده ای بر و بند و لایر

گویند که از چوب و گل و خاک و علف و خال آن

در پیش رود خانه و جوی و بلند -

چمال - بمعنی خیار آمده -

چنبیل - بمعنی گدا و گدائی کننده آمده -

چندال - شعله را گویند که پلید بیا و بجا

یا ک کد را و تابانی کنا سن در بین جلال و عروج

چند اول - بمعنی لشکری و ده گویند این لفظ
ترکی است -

چندل - چوبی است خوشبو و غیر از مندل است

چندیل - نیوانی است که موی او است

چکره دشتی است -

چنگل و چنگال - کلاه با اتمج با کاف است

چند و است چه از با نوار و چه از مردان چنگال

مالیده را هم گویند و در زفا گویا معنی چنگال

باریک میان نیز آمده است -

چند و دل - بمعنی دل و اندام آمده -

چوگان سبیل - کنایه از زلفت معشوقان -

چهار چال - غاصد لرجه و چهار چال مثله -

چه دل - بمعنی چه قدر و چه دلیری داری

چو چیل بالعم بریان مانا نینده آمده -

چو چوول - بمعنی کیت

چو چوول - بمعنی کیت

چو چوول - بمعنی کیت

چو چوول - بمعنی کیت

چو چوول - بمعنی کیت

چو چوول - بمعنی کیت

چو چوول - بمعنی کیت

چو چوول - بمعنی کیت

چو چوول - بمعنی کیت

چراغ چشم - مژغند -

چراغ - اعلت زار ویرگاه حیوانات -

چشم - بفتتین نام مقامی است از ایران

و بکسر اول و سکین ثانی و کمالث معروف است

پوست انسان و حیوانات و بفتح اول شیر و کرک

و آب و اخال آن -

چشام - بمعنی داد آنگاه سیاه و لغوه باشد

چشمی - بمعنی -

چشم - معروف که تباری عین گویند و آب

و نیز بمعنی چشم نغم آید و در لغت مذکور است که چشم

گیاهی است که بیدش چاک گویند -

چشم زخم - با سوم موقوف بمعنی آسیب نظر

چشم نیام - با سوم موقوف بمعنی که بر آونع

چشم و زخم - مثلاً -

چشمه گرم - آفتاب -

چشم بضمین یا افراز جاکلی بمعنی کفش جاکلی که

در میان پوشند قبیل باجم عربی چنانچه گذشت

و هم است است و گاه و غیر هم آمده و بفتح هر نیم

معنی ز قناره و خرام -

چشم بفتح خرام و فرامنده و بکسر اول بمعنی جل

و زرع آمده و آن چیزی باشد سبز مانند ابرو نیم

که در روی آبهای استاده هم رسد و بندی گزرا

کافی گویند و نیز اول بمعنی نخل انگوری آمده که

شیرین آنرا گرفته باشند و بمعنی سبزی خجسته نیز

آمده و بمعنی حیوان هم آمده که مطلق جاندار

و بمعنی قفاخر کردن و لاف زدن هم باشد و

دانه باشد سیاه شفاف که در وارو کاهی چشم

بکار برند و بفتح اول بمعنی جانته بستانی آمده و

طبق پسته را نیز گویند که آنرا از فی بویا یافتند و

غله را بدان افشاند و پاک سازند و بمعنی سینه هم

آمده شده که عرب صدر گویند و نام محله ایست

در شهر نرواب گوان بزرگ چوبین را نیز گویند

و کو یک از چایچه ناسند و هم خمیده و رامه است

برج و نیم نیز آمده و نیز مردم مرد و شاه جهان آباد

و دوازده از چشم را هم گویند و بمعنی خرد و آشنایی

هم آمده و نیز خرم و گنگاه و بمعنی معنی نیز آمده که

روح گفته است چه نظر را بر نظر جسم و معنی را روح

آن گفته اند چنانکه الکرگویند این سخن چم ندارد و

معنی ساخته و راسته نیز آمده و اندر نوشته و فرام

آورده را نیز گویند -

چماچم - بمعنی پشانی آمده

چنگام هم گویای باشد مانند خنگشت

چون زنی و شوکران یکسان را در آب گذارند

همین که آن گیاه از نرم و استود آن زن را

وضع حمل شود -

چو کشتی شد هم - بمعنی شناور شد هم -

چو گل از پوست بیرون آمد هم - ای

خنده زنان بیرون آمد هم -

چهارم - بار بار موقوف بمعنی خلطها را شدن

ای ابو بکر و عمر بن خطاب عثمان بن عفان

علی مرتضیٰ علیہ السلام وخصایر رابعہ
 حیا نظر۔ بابار متوفی ابنی طبایع وید
 چرم۔ ابابکر نام شہر۔

النون

عَمَلٌ فِي الْفَارَسِي

چا ورا حیرامیان - ای برت -
چا رایش آریکان - با سحر موقوف
چینه طبایع اربعه -

چهارمیلو شدن یعنی سخت بردن
گذاشتن آتش را بر آتش که از شربت
حالت را میزدن - همانند آتش که از آتش

چاهمین سرودن دندان بجهون
تا آنکه آب که بجايت سروايد
کند اسمع الملک

چاش و ان نظر فیکان لومونی شت وینا

چا ویدن - یعنی فراگیردن کجنگاک و یتیمک

ست برایشان داد و دولت شیرازی که وای ز انسان چنان
چو چیلان ... سرخوزه که تبارش حرمی و حق و
هدایای الهیه لیکن در اوقات و غیره تمامه در حین

چیم تازی آورده است و الله اعلم بالصواب
چندان - یعنی اینجا آمده -
حیرت زین - آفتاب -

چخندین - بافتح تنیده کردن -
چخندین - کسرتن ریم آلوده کردن -
چیرن - باکسرتن میان آمدن -

چراغ آسمان آفتاب و آفتاب
چراغ جهان شد -
چراغ کشیده شده بر مار تازی در پیش داشت

چرخ معانی
چرخ زبان

[illegible]

چرخ برین - عرش قیوم کہ ہو -
چرخ زن - رہا اس وسیلہ -

پس از آنکه در این کتاب خواندیم که هر کس که بخواهد در دنیا و آخرت موفق شود باید که در راه حق ایستد و در راه باطل نایستد.

چو نمایدان کبیرین ابدان فانی آواز
گویند گزیده گام زبون وادشالین
چرخ روان با شمع شمع شمع

چشمیدن - چار و چلتن و دودیدن -
چشمیدن - با آب، قواری یعنی جام غلطین
وارفتن آبدان -

چشم آغاییدن از گوشه چشم نرسیدن
چشم ابو و شاتق انتظار کردن

چشم بر زمین افکندن - نجش شدن -
چشم بکیش کردن - یعنی چشم بینا زوایین معنی
سمیع آرزویان این است که هر چه که آید از آفتاب
چشم خورشید - شراب انگوری -
چشم واکشیدن - امید کردن و انتظار نمودن
چشم را از دل - کنایه از تماشا کردن -
چشم کندن - کنایه از چشم زخم -
چشم زدن - ترسیدن و تیرگی عیارت از زبان
ایرک اکلح ابهر -
چشم سوزن - آن سوزی که در آن شعله آید
چشم سیل - چشم سیل روان - ای چشم گریبان
چشم غریبان - ای غریبان و چشم بهمنان
چشم گریبان - یعنی چشم زخم رسانیدن -
چشم گریبان کردن - کنایه از خواب اندک کردن
چشم آتش فشان - یعنی آفتاب -
چشمه تبارش شناسندگان - منبع عقل و قضا و حکما
چشمه خون - دل و آن شکل منبریست -
چشمه و راهی روان یعنی آفتاب برج است
چشمه سفورن - کنایه از نهایت تنگ چشمی و غیبت
چشمه تیر و گون - کنایه از شب -
چغان - بالفتح اسم شهر -
چغریدن - ترسیدن و التفات کردن -
چکان - چکانند و امر از چکانیدن و تیر
که نام کان -
چکین - کشیده و نام ولایت -

چکیده خون - می انگوری -
چکن - بالکسر باکان فارسی که کشیده زرد و
چغان - بالفتح خلمان -
چکانیدن - خزانیدن و در زدن انگور
خزانیدن است -
چمن - بفتح تین نشسته گاهی که گرد و برگ در آن
درختان سایه دارند و راهی را گویند که در
درختان باز نشسته و شاخهای ایشان بهم پیوسته
بود و نشسته زمین و صحن باغ را گویند و در و درخت
بمعنی صحن باغ و بوستان است و زمین خرم و غیر
و بلند بهای اطراف زمین که در میان آن
چیزی کاشته باشند و در قدیمه یعنی گلزار است -
چمیدن خزانیدن و باناز رفتن -
چمن - بالضم یعنی چون و آن ترجمه ای است
و در تفسیر زاهدی میگوید چمن است که مختصر چمن
چنان - بالضم چون آن -
چندن - بالفتح کوبنی است خوشبوی که
بنازایش صندل خوانند و از امیر زمین اندک
هر وی ملک الشعری بگال که قنار است که چوب
خوشبوی و رانی صندل و روزه که نام و لایحه
است آنجا میشود -
چنگ در ای نهالون - یعنی دست و گاه نهال
و آن کنایه از نخوردن چیزی و کمال مسک است -
چوبک ایشان چوبی است که از آن بکلم
و پارچه شوند -

چوبکشان - یعنی مهر و نیش سفید پاسبان
و نوبت زن را نیز گویند -

چون نه نامان - با و او فارسی چوبی است که چنان
بدان نام رست کنند هندیان بدین گویند
تا زایش محور خوانند -

چوبان - با و او فارسی گویان و در طایفه
میگویند شبان گوشتندان و گله بان سپان -
چوبکین - یعنی افراسی آمده که بدان بنده اند
از بنده جدا کنند -

چوبکین - باشد -

چوبکین - پنده است صحرائی شبیه
بمنج خاکی که او را کاروانک خوانند و لقب
بهرام چوبین و نیز روپای باشد - خج زنگ
که بر سر بندند -

چو فوشه صد زبان - ای فوشه گندم خوشه جو
چو خون حیوان - روغن سبزه و شیر او شود
و امثال آن -

چو خون زبان - می انگوری -

چو خیدن - با و او فارسی لغزین و انما بان
چوسن - بوزن سوسن یعنی جوشن آمده -
کذا فی لسان الشعراء -

چو سیدن - یعنی سپیدن آمده -

چو شیدن - یعنی کمیدن آمده -

چو گکان - آن چوب سه کز که بدان گویا
زند تا زایش صولجان خوانند -

چون - یعنی چکوه بسیار آمده است کذا
فی القیة اقول و نیز برای شرط آمده است
اگر و معنی وقت هم آمده است و نیز برای تشبیه
آمده است و مانند و بر وی لفظ هم هم آمده
چنانکه گویا شب چون روز روشن بود و یا
آنچو روز روشن اما بر شرطیه لفظ هم در نیاید -

چونان - یعنی چنان و چنانچه و چونان آمده
چونین - یعنی چنین آمده که چون این باشد
چو گکان - یعنی چو گکان آمده -

چهره شدن - کنایه از بر خاستن -

چو میدن - چکیدن -

چویدن - یعنی بگذاشتن و انداختن و بگذاشتن
چهار آخور سنگین - عناصر اربعه -

چهار ارکان - چهار کج و چهار طبعان کلمه
و در موارد الفوائد یعنی طبایع اربعه چهار جهت
چهار اقران - چهار بار حضرت رسالت
علیه الصلوة و السلام و نیز عناصر اربعه -

چهار آیتین - یعنی خمیه چهار گوشه آمده و کنایه
از چهار مذهب هم هست و نیز عناصر اربعه -

چهار دیوار جهان - عناصر اربعه و نیز
جهات اربعه یعنی مشرق و مغرب و جنوب و شمال
چهار زبان - باشد یعنی اول کذا فی موارد الفوائد
و نیز کسی که بر یک سخن فغاند -

چهار طاق افغان - یعنی نورافشان -

چهره و تاج خسروان - اسی چهره و تاج

چیتان - بالکس ابین موقوف خیرتی
لغز سیدن که بازیش اغلو و هند پسلی خود
چیلان - بایر فارسی نام میوه است که
تباریش عناب خوانند سموع از خدمت امیر
حسین خراسانی

چین - شکس هر چیز و نیز خطوط پیشانی که
هنگام ترش روی و غضب پدید آید و شهرت
مشهور که کاغذ آن دارند و تعریف آن چین
و چین قبا و ایشال آن و چیننده و امر چین
چین بر امر و چیندن بمعنی خشنودن شدن
وروی در هم نمودن و کنایه از پر شدن هم
چینه وان - حوصله مرغان

فصل فی الترمی

چغلن - بالکس مرده بزرگ
چغن - بنشین شکال
چلن - بکشتن شامخ

باب الواو فصل فی الفارسی

چاسو - بایا موقوف بازاری که بایا
اوقا باشد و از شیخ محمد قاضی نقل است که آن
چل را از آنکه به متصل سازند بجا بجا وقت از
چاکسو - باکان موقوف و ایام باشد سیاه
و لغزنده بقدر حدس عرب آنرا اسمیج گویند
کذا فی طب تھاق الاشیاء

چامره - باکان و واو فارسی یعنی خرچوان
چاه جو - بمعنی خارهای آهنی سرگز که بدن
و الوا قناده از چاه کشند

چربو - بمعنی چربی آمده که پیه چراغ است
چرب بیلو - فرو
چرخ شوی رو - ای تبار و بیفانده گرو
چتر آرو - بمذالف آنچه برای دفع چشم زخم
در بانگ و گشت ویرام بریا کنندش

چکاو - بالفتح و قیل بالکس باکان فارس
نوعی از مرغابی آمده که آنرا سرخاب گویند و نیز
پرنده است اندکی از گنجشک بزرگتر خوش واز
میشود و او را بازاری ابوالملیح و نیز قبره خوانند
و نام قمریت از ویست که آنرا دای چکاو
هم خوانند و بمعنی چنانه نیز آمده و آن چوبی
باشد که میان آنرا بشکافند و چند جلاجل بر آن
نصب کنند و نیز آداب خوانان بدان اصول
مگا دارند

چنو - بالضم باو فارسی چین او -
چو - باو او معدوله مانند و بمعنی هنگام شرط
و طلب و محبت نیز باشد
چیر و چیرو - باو فارسی جا فوری است
که بازیش قنقد و هند ساهی نامند

باب الیاء

فصل فی الفارسی

چاچله - بمعنی کفش و پا از چرمی آمده
چار تار - باسوم موقوف نام ساز است مانند
چاره - جدائی از چیز چله یا زین درین لغت
کذا فی تفرقه الیاء و منی لغت چنانچه کوئی چاچه

از دیاب سحاره است -

چامه - شعری نظم و قیل با جیم تازی -

چانه - آنچه پیش پیره و لوفی نامند این شیخ محمدی
ساعت و گناه از عرف و سخن آمده -

چاه - معروف که ز سخنان جان نیز بطریق استقامت

چاو - نام دلائیست از دیابار -

چاچیله - بالفصح یکم و دوم و سوم فارسی غلامی

چراغیایه - بالفصح باویم و سوم فارسی

چیزی که دران چرخ نمند و از محلی محلی بگرد -

چراغله - بالکر که در کس است فرو که شب

مانند انگر تا بان نماید آنرا که شب است

چرب - بالفصح چربی که بر کوه شیر بند و هندوستانی

چرخ ترسا جامه - یعنی آسان دنیا -

چرخ زرین کاسه - یعنی فلک چهارم -

چرخ صوفی جامه - یعنی آسان دنیا -

چرخه - آنچه زمان بدان رسان رسند -

چروه و چیره - بالفصح پوست و نیز آویخته

سبز رنگ گویند و چروه ای را گویند که رنگ پیرا

چروه پس - بالفصح پنجم فارسی که دوم است آنچه

برنگه کرده و جگر بود و بازیش جازده گویند که دانی

چرونده - بالفصح همان چاغیایه که دانی

و در تینه بنی چاره بسته و دونه مذکور است و

در لسان اشتر چرونده بوزن و زنده و جاست

چرویده - یعنی چاره جوئی کرده و دیده آمده

چره - یعنی اول سپهر و دیر ساوه -

چروه یعنی پیوسته آید که نقش بدر
آورد و باشد -

چیزوه - بالفصح قیل و قیل باضم آنچه در بندگی است

کدانی زنگو یا قیل و او فارسی بغیر از است

چسته یعنی شیر و آن گویند که در مثال آن

چسته پیره - باضم با بار فارسی طعامی است که از

آرد و طیر میان آن قلمه باوید می اندازند و در آن

می بندند و در ظرف انداخته می جویند و خورد و در بند

آنرا چینه میگویند و از تشبیه بگل سپید میکنند

نیز شایسته دارد و از جو سبز گویند که دانی

چشم و ریده - بجا دینی شرم -

چشم گشته - تحول -

چشمک - سواخ سوزن و بانیکه از سنجاب

جوش در روان شود -

چشم بر او - با سوم موقوف یعنی منتظر و انتظار

چشم سکا وانه - با کاف فارسی یعنی چشم فراخ

چشمه انگله - نام چشمه است در آذربایجان

چشمه شمه - بالفصح یکی باشد مخصوص است

استر را از آن خاک نیز خوانند -

چغاله - هر سینه نارس -

چغانه - نام ساریست که بندش در دانه

چغریه - ترسیده -

چغریه و چغریه وارده - کلا با الفصح باویم

معجونه اول چهارم فارسی استی که آب بایند

سوال نامه و بازی محکم یکدانی آتینه

چهارم: در این کتاب که در شرح و توضیح
در این کتاب که در شرح و توضیح
در این کتاب که در شرح و توضیح

چکریہ۔ ایک سرپرست بہت کڑا ذکر و انکار کا رنگ
نمود تبارشیں جاری نامند کذا فی القیہ

چایپایه - با کلاه و بوم قاشی کرفتن گویند
چایچوله - باد و تپان که سوزانند و خور و چای و
ساز است که چای خلیه از رایش گویند اما در کتاب

یا در قریش کے اناغیت یافتہ نشدہ است۔
چشمہ بمعنی نعمت و دریاگان آمدہ۔

چرخانه - بالفتح چایه و نیز کدوی خشک خالی
که میالده اش ساینده -

چونکہ یہ کتاب فارسی مضموم ہے
اور تالیف کا نام ہے۔

چشمه - خواستند -
خندم - یعنی خندم که خندم در اسناد

چونکه در قیامه است موازنه نمیدکس
چونکه - الک - و از واره خفته حد است

و اما از آنکه نیز گویند -

خوب پاره - بابا جعفر و فخر ماکر که برست ما
خوب پاره نه بهیمنی سخی آمده کذا فی زلفا گوید -

چو بنده - باز او فارسی پرده است محراب
یعنی مکار و ناک -

پس به معنی خدایک و ما زیاده و زحمه اند
چون بستی را نیز گفته اند

چوترو پنج کیم و سوم آن بلندی مریع که در
 قصر خانه و باغهاست گویند و آنکه چوترو
 گویند غلط است.

چو زده چو زده غنائی با او فایده نغز او با کیان
چو شمع و خوشه کلاه با او فارسی زبان

چون ماه چهارم منتهی - باران و قوت یمنی
تا خیز و مسدود

چو گمان سبیل گرفته - ای حلقه گیسوی معشوق
دیو قفس سوخته - یعنی زخمی سوخته -

چونکہ یہ سب کچھ میری طرف سے ہے۔
چونکہ یہ سب کچھ میری طرف سے ہے۔
چونکہ یہ سب کچھ میری طرف سے ہے۔

برای افاده ششغیر آید همچو بانگی و طاقی و میو پر
و در گنج دامن آفرین و بلند برادر دوزخ خفت

چاہت ہے پھر پادشاہ و دربار و گاہ
و گاہ اور از افغان شام نقطہ است کہ برے

استقام آید و در محل تجب و در مقام استقامت نیز
استقام کند و صفت استقامت در هر دو است و بمعنی

هر چه بخواهند و بهت تقلیل هم آمده است و نیز در

۱۰۱
۱۰۲
۱۰۳
۱۰۴
۱۰۵
۱۰۶
۱۰۷
۱۰۸
۱۰۹
۱۱۰
۱۱۱
۱۱۲
۱۱۳
۱۱۴
۱۱۵
۱۱۶
۱۱۷
۱۱۸
۱۱۹
۱۲۰
۱۲۱
۱۲۲
۱۲۳
۱۲۴
۱۲۵
۱۲۶
۱۲۷
۱۲۸
۱۲۹
۱۳۰
۱۳۱
۱۳۲
۱۳۳
۱۳۴
۱۳۵
۱۳۶
۱۳۷
۱۳۸
۱۳۹
۱۴۰
۱۴۱
۱۴۲
۱۴۳
۱۴۴
۱۴۵
۱۴۶
۱۴۷
۱۴۸
۱۴۹
۱۵۰
۱۵۱
۱۵۲
۱۵۳
۱۵۴
۱۵۵
۱۵۶
۱۵۷
۱۵۸
۱۵۹
۱۶۰
۱۶۱
۱۶۲
۱۶۳
۱۶۴
۱۶۵
۱۶۶
۱۶۷
۱۶۸
۱۶۹
۱۷۰
۱۷۱
۱۷۲
۱۷۳
۱۷۴
۱۷۵
۱۷۶
۱۷۷
۱۷۸
۱۷۹
۱۸۰
۱۸۱
۱۸۲
۱۸۳
۱۸۴
۱۸۵
۱۸۶
۱۸۷
۱۸۸
۱۸۹
۱۹۰
۱۹۱
۱۹۲
۱۹۳
۱۹۴
۱۹۵
۱۹۶
۱۹۷
۱۹۸
۱۹۹
۲۰۰
۲۰۱
۲۰۲
۲۰۳
۲۰۴
۲۰۵
۲۰۶
۲۰۷
۲۰۸
۲۰۹
۲۱۰
۲۱۱
۲۱۲
۲۱۳
۲۱۴
۲۱۵
۲۱۶
۲۱۷
۲۱۸
۲۱۹
۲۲۰
۲۲۱
۲۲۲
۲۲۳
۲۲۴
۲۲۵
۲۲۶
۲۲۷
۲۲۸
۲۲۹
۲۳۰
۲۳۱
۲۳۲
۲۳۳
۲۳۴
۲۳۵
۲۳۶
۲۳۷
۲۳۸
۲۳۹
۲۴۰
۲۴۱
۲۴۲
۲۴۳
۲۴۴
۲۴۵
۲۴۶
۲۴۷
۲۴۸
۲۴۹
۲۵۰
۲۵۱
۲۵۲
۲۵۳
۲۵۴
۲۵۵
۲۵۶
۲۵۷
۲۵۸
۲۵۹
۲۶۰
۲۶۱
۲۶۲
۲۶۳
۲۶۴
۲۶۵
۲۶۶
۲۶۷
۲۶۸
۲۶۹
۲۷۰
۲۷۱
۲۷۲
۲۷۳
۲۷۴
۲۷۵
۲۷۶
۲۷۷
۲۷۸
۲۷۹
۲۸۰
۲۸۱
۲۸۲
۲۸۳
۲۸۴
۲۸۵
۲۸۶
۲۸۷
۲۸۸
۲۸۹
۲۹۰
۲۹۱
۲۹۲
۲۹۳
۲۹۴
۲۹۵
۲۹۶
۲۹۷
۲۹۸
۲۹۹
۳۰۰
۳۰۱
۳۰۲
۳۰۳
۳۰۴
۳۰۵
۳۰۶
۳۰۷
۳۰۸
۳۰۹
۳۱۰
۳۱۱
۳۱۲
۳۱۳
۳۱۴
۳۱۵
۳۱۶
۳۱۷
۳۱۸
۳۱۹
۳۲۰
۳۲۱
۳۲۲
۳۲۳
۳۲۴
۳۲۵
۳۲۶
۳۲۷
۳۲۸
۳۲۹
۳۳۰
۳۳۱
۳۳۲
۳۳۳
۳۳۴
۳۳۵
۳۳۶
۳۳۷
۳۳۸
۳۳۹
۳۴۰
۳۴۱
۳۴۲
۳۴۳
۳۴۴
۳۴۵
۳۴۶
۳۴۷
۳۴۸
۳۴۹
۳۵۰
۳۵۱
۳۵۲
۳۵۳
۳۵۴
۳۵۵
۳۵۶
۳۵۷
۳۵۸
۳۵۹
۳۶۰
۳۶۱
۳۶۲
۳۶۳
۳۶۴
۳۶۵
۳۶۶
۳۶۷
۳۶۸
۳۶۹
۳۷۰
۳۷۱
۳۷۲
۳۷۳
۳۷۴
۳۷۵
۳۷۶
۳۷۷
۳۷۸
۳۷۹
۳۸۰
۳۸۱
۳۸۲
۳۸۳
۳۸۴
۳۸۵
۳۸۶
۳۸۷
۳۸۸
۳۸۹
۳۹۰
۳۹۱
۳۹۲
۳۹۳
۳۹۴
۳۹۵
۳۹۶
۳۹۷
۳۹۸
۳۹۹
۴۰۰
۴۰۱
۴۰۲
۴۰۳
۴۰۴
۴۰۵
۴۰۶
۴۰۷
۴۰۸
۴۰۹
۴۱۰
۴۱۱
۴۱۲
۴۱۳
۴۱۴
۴۱۵
۴۱۶
۴۱۷
۴۱۸
۴۱۹
۴۲۰
۴۲۱
۴۲۲
۴۲۳
۴۲۴
۴۲۵
۴۲۶
۴۲۷
۴۲۸
۴۲۹
۴۳۰
۴۳۱
۴۳۲
۴۳۳
۴۳۴
۴۳۵
۴۳۶
۴۳۷
۴۳۸
۴۳۹
۴۴۰
۴۴۱
۴۴۲
۴۴۳
۴۴۴
۴۴۵
۴۴۶
۴۴۷
۴۴۸
۴۴۹
۴۵۰
۴۵۱
۴۵۲
۴۵۳
۴۵۴
۴۵۵
۴۵۶
۴۵۷
۴۵۸
۴۵۹
۴۶۰
۴۶۱
۴۶۲
۴۶۳
۴۶۴
۴۶۵
۴۶۶
۴۶۷
۴۶۸
۴۶۹
۴۷۰
۴۷۱
۴۷۲
۴۷۳
۴۷۴
۴۷۵
۴۷۶
۴۷۷
۴۷۸
۴۷۹
۴۸۰
۴۸۱
۴۸۲
۴۸۳
۴۸۴
۴۸۵
۴۸۶
۴۸۷
۴۸۸
۴۸۹
۴۹۰
۴۹۱
۴۹۲
۴۹۳
۴۹۴
۴۹۵
۴۹۶
۴۹۷
۴۹۸
۴۹۹
۵۰۰
۵۰۱
۵۰۲
۵۰۳
۵۰۴
۵۰۵
۵۰۶
۵۰۷
۵۰۸
۵۰۹
۵۱۰
۵۱۱
۵۱۲
۵۱۳
۵۱۴
۵۱۵
۵۱۶
۵۱۷
۵۱۸
۵۱۹
۵۲۰
۵۲۱
۵۲۲
۵۲۳
۵۲۴
۵۲۵
۵۲۶
۵۲۷
۵۲۸
۵۲۹
۵۳۰
۵۳۱
۵۳۲
۵۳۳
۵۳۴
۵۳۵
۵۳۶
۵۳۷
۵۳۸
۵۳۹
۵۴۰
۵۴۱
۵۴۲
۵۴۳
۵۴۴
۵۴۵
۵۴۶
۵۴۷
۵۴۸
۵۴۹
۵۵۰
۵۵۱
۵۵۲
۵۵۳
۵۵۴
۵۵۵
۵۵۶
۵۵۷
۵۵۸
۵۵۹
۵۶۰
۵۶۱
۵۶۲
۵۶۳
۵۶۴
۵۶۵
۵۶۶
۵۶۷
۵۶۸
۵۶۹
۵۷۰
۵۷۱
۵۷۲
۵۷۳
۵۷۴
۵۷۵
۵۷۶
۵۷۷
۵۷۸
۵۷۹
۵۸۰
۵۸۱
۵۸۲
۵۸۳
۵۸۴
۵۸۵
۵۸۶
۵۸۷
۵۸۸
۵۸۹
۵۹۰
۵۹۱
۵۹۲
۵۹۳
۵۹۴
۵۹۵
۵۹۶
۵۹۷
۵۹۸
۵۹۹
۶۰۰
۶۰۱
۶۰۲
۶۰۳
۶۰۴
۶۰۵
۶۰۶
۶۰۷
۶۰۸
۶۰۹
۶۱۰
۶۱۱
۶۱۲

چهار در یک کتبی است که این مینی و چشم و لول

چهار منقطه کنایه از تلک کبر سے آئے کہ
تلک البرج باشد بقیہ چار نقطہ مشرق مغرب

چهارم بخت - کنایه از عدم و ناپدید
 چهارم شش - اسی عطارد
 چهارم کمان - با چهارم موقوف ای چهارم
 چهارم گره شش - با چهارم موقوف و او غارت
 یعنی بنانه و نیز چهارم
 چهارم منظره - اسی چهارم فلک
 چهارم - بالکسر بیک و روی مردم و غیر مردم
 از ترس شیده نقش کرده
 چهل ساله - یعنی عقل و عدم ملائکه
 چیلانه - غنابست
 چیره - با بار فارسی و لا و و در تفسیر معنی غایت

باب الیسا

فصل فی الفارسی

چاکلی - یعنی جلدی و چاکلی آید و نیز
 اسب راهوار
 چایا قی - با بار فارسی نان لطیف
 چاکسری - مروت و نمودار و خفت و در
 چاکر کلی - شش تارکات آسمان از نیکوین
 چاکر کاغوری - کنایه از سپید و خفت
 چاکر روی - با بار موقوف شش نام
 شرح شافیه که شورش نسبت به چاکر است
 و بار بر روی بحیم تازی تعریب است
 چاه جوی - با بار موقوف و او فارسی
 آن غار ای از نیکوین که همان دلو افتاد
 از چاه بر کشد

چاه طلانی - کنایه از دنیا و طالب بشر
 چای - مروت
 چایانی - مردم به نیایدی شهر
 چتر آسمانی - کنایه از شاه شب چهارده
 چتر سمانی - شد
 چتر کجلی - آسمان و آب و باد
 چخی - یعنی دوم زنی و بی بکمی
 چربی - یعنی پیوسته و بزرگ اشال آن
 و نیز ملائکه و نرمی
 چرخ چرخری - فلک
 چرخ و دلالی - شد

چرخ - بالکسر بخت از جامه ابریشمی
 و نیز بخت از طلست که از طلست چرخ نامند
 چشم زاری - زاری و زاری که از فی القینه
 اما و بطلان اوقات چشم زاری معنی عادل و کور
 یکم پنج مسئول نیست

چشم شب پیامی - یعنی شب بیدار
 چکلی - بالکسر ای جان آسای که در فی القینه
 و از نجاست که خانه را یک گویند که از فی القینه
 چمانی - ساقی و خزان است
 چنگالی - باکان فارسی آنکه چنگال داند
 چنگالی - بالفتح باکان فارسی موقوف غایت
 و باجم تازی جم آمده است که از فی القینه
 چنگلی - باکان فارسی طلست که با چنگلی
 چو شمشیر - اسی بزرگ که از فی القینه

باب الالف

فصل فی العربی

حاشا - پناه گفتو که تقالی حاشا کند و معاود
دیگر بگوید و در شدن و قیل کلمه روع است یعنی
انجمن نیست این و بسیار متعال فارسی اکثر
بجای لغو و باند می آید -

جبا - بلکه تشدید نیز از او دست فتن کو در
جبهه الحضر - یعنی جنگ آن گیاره می شود
بغایت سبز و در برگ می کشد و میشود بخور و
آن عقل متفاوت میشود و آن ولایت تربیت
اکثر میشود و گیاه قلندر آن خورند و آنرا سار می
حدا - یعنی نیکو آید و آرزو -

حشا - بالفتح کاه ریزه -
حجا - حرر شدن و شاد شدن ایستادن
و تمیزی کردن و حجا بغیر هزه ناحیه -
حدا - بالضم و المده اندک اکثر بفتح

چسبیدن و تیر با کس دوسر -
حرار - شیرینی و حرابا اکثر المده نام کو بهی بک -
حرار - بالفتح سرخ -

حمیار - بضم ایل تیزی شارب تیزی شب -
حمیر - لب نام المونین عایشه صدیقہ یعنی حشیا
حقار - زن کم عقل -

حنا - بالفتح معروف یعنی خنار و بکسر فحش
که از برگ آن خضاب کنند و بر لبش ملاحظ میشود
هند و هند می نامند -

چو حقه بیدل و مغری - یعنی چرم و لی
و ایل دل و چشم خلل داری -

چو دل کعبه گرد می - ای توجیه بدل کرد
چو گانی - بالفتح اسپه که در گوی و چو گان
باختن موافق مزاج بود -

چو مهر بی سرو پاینی - ای بیقرار بی آرام
و یا چو مهر و دوری یعنی سوزش باشد که بدان
چهار دوری - معروف و نیز کنایت از جهات

چهار جوی - کنایه از عناصر اربعه -
چهار زبانی - کنایه از عناصر اربعه نیز چهار
چهار سومی - بار بار موقوف بازاری که در
شهر باشد و چهار طوط -

چیرگی - بیا و کاف فارسی بفضل اید و تون
ولاوری و غالی را گویند -
چی - مخفف چیز آمده که تازی شی گویند -

فصل فی ترکی

چغنی - با کس مشورت کردن که دانی لطفه
اما در شرفنامه باجم تازی و عین ممله هم بدین
و در فصل فارسی آورده است الله اعلم بالصواب
چی - بکسر در آخر کلمه ترکی افزاینده صانع آنچه می
بود چون با کماچی کما که دانی شرفنامه تیر شفته

کتاب الحمار

حاجب ابجد بهشت باشد و الحار المراه سلطه
یعنی زن زبان آور و تیر زبان و حار بکسر هزه
کلاسیکه که برای را ندان شده که بند -

باب البارکات

فصل فی العربی

حاجب - گناه -

حاجب - ابرو پرده دار -

حجب - بالضم دوست داشتن و دوستی و بکسر دوست و بافتح دانه -

حجاب - بالضم دوست داشتن و دوستی و بکسر حجاب و بفتح حجاب نام کبری و بافتح حجاب بسیار و قبه آب حجاب گسترش و پاره ماه -

حجب - دانه و سوراخ بزرگ پای و سبوح -
حجب - نقاب - خون بسته یاد که می باشد درون دل -

حجب - دوست -

حجاب - با کسر میده و نیز معنی شب و قرآن آمده است و بالضم مع التثنی و بانه و در استعمال آن نام پیش پا کوشه خبر آئیده رساننده و بافتح کوه خرد و موه و کوتاه بالا -

حجب - ابرو داشتن -

حجب - بفتح تین مهربان شدن و طبع بر آوردن چیزی زمین بلند و کور پشت -

حجب - بفتح تین شانک مال کسی و بفتح حجب شدن و بکون را بکند و دشمن و عیب تین جمع حجب با کسر لایحه و گروه -

حجب - گوهر مردم و شرف مردم و تیر انداز -

حساب - شمار و شمردن -

خفقار - بالضم مسلمانان و قبل کنندگان درین
خوا - نام زن آو که عبد السلام که از بیکو پیش
بر آمده بود و نیز زن که کفر گون -

خورا - زنی که پیشکیش و پیشکیش و پیشکیش

خیشا - جریا -

خروا - بالفتح باد که برابراوند -

خیا - بالفتح باران بهاری و فراخی سال

و شرم داشتن و فرج و زردان آستر -

فصل فی الفارسی

حاشا - بودینه کوهی -

حالوما - رستی باشد سرخ سیاهی مائل کند

فی القنیه اما در تاج و در حرف قاف آورده

حسد آرا - بدخواه -

حقه - پینا - یعنی فلک -

خلوا بهما - ای جانی طوا -

حند قوقا - دوا نیست بختانی و جانی -

حوش قریبا - یعنی آن مومن که در آن گور

فصل فی ترکی

حواقی - دوا نیست -

حواقی - دوا نیست -

حواقی - دوا نیست -

حواقی - دوا نیست -

حواقی - دوا نیست -

حواقی - دوا نیست -

حواقی - دوا نیست -

حصب - بزرگوار -
 حصب - بختین مهر و آنچه آن شل افروخته
 و نیز بزم ریزه -
 حصب - بالکسر بک کان مار که ذاتی لصرح
 حطب - همه جمع کردن و همه آوردن بکون
 طار کار بزرگ و کبر طار و سخت لاغر -
 حطب - بالفتح جای بسیار سیه -
 حطب - یک نوع بیان بند زمان و نیز نام کوهی
 حطب - بختین تنگ بالان شتر و بختین
 در بانان محره و روزگار -
 حطب - بختین نام شهری که اینجا شیشه خوب
 میشود علی الخصوص کاسه جلای برای شربت خوردن
 و نیز در انوشستن و پوشیدن شیر و انگور و نیز پوشیدن
 و شیشه تازه -

فصل فی الفارسی

حجره - بزرگ و سخت خواب - اجزای ویدیه
 کذا فی الاصلح -
 حلی بند آب - یعنی آراینده آب بلبزه و ذرات
 و وارید از قطره آب کذا فی المثلث
 حلی آب - بضم آن نقوش را گویند که از باد و غیره
 بر آب بر آید و روا باشد که آفریننده بشر یعنی از بخت
 مراد باشد کذا فی شرح الخزن -
 حوضه آب - یعنی آسمان -
 حیر آب - حوض طوبت زمین کذا فی تفسیر و

باب التام

فصل فی العربی

حاجات - جمع حاجت امید و مراد و نیاز
 حالات - زنان استن و بزروارندگان و
 ابر که بر دارندگان آب اند -
 حامیت - بنایت گرم -
 حانات - دکانهای می فروشان -
 حالوت - دکان -
 حجرات - خانه و نظیر و شتر -
 حرافت - جمع حرفت یعنی پیشه و هنر -
 حریت - مالیدن سخت -
 حرمت - حرمت و حرمت و اشتداد حرمت
 تعلیم و عوام و زیادتی -
 حسان بن ثابت - نام مداح حضرت
 رسالت صلی الله علیه و سلم -
 حسانات - بالفتح نگویند جمع حسن است -
 حمت - بالفتح گرم و بختین یا سد شدن -
 حلبت - صیغ اخذان -
 حلاوت - شیرینی -
 حسانت - سختی و مردانگی و نام شاعر -
 حماقت - ابله -
 حریت - گیاهی که برگ او زبان آدمی ماند
 و تخم او شلت باشد -
 حشمت - عظمت و بزرگی -
 حسرت - دریغ خوردن و پشیمانی سخت -
 حمایت - بالفتح نگاهدشتن کسی را از بدی

و پناه دادن از شدائد -
 حضرت - معنی لغوی آن فرجه و بازو
 در باشد و بمعنی اصطلاحی معروف -
 حجامت - خون برداشتن -
 حرقت - سوزش چشم و دل از دریا نشوین
 حرکت - جنبیدن و اغراب دادن -
 حمیت - شدید خلاقه کذا فی التاج و حمیت تباشیر
 غیرت و تحقیر ننگ عار و شرف کذا فی البصر -
 حوت - ماهی و نام برجی از برج آسمان
 که صورت ماهی دارد و چون آفتاب از این برج آید
 اهل بند حیت گویند و حوت با لغت گریه
 برگردیدن مرغ در هوا -

فصل فی الفارسی

حلقه تجرید را سرست - یعنی سر حلقه
 تجرید است و تجرید در اصطلاح ساکنان مجرود
 اسی بر چه امر و دریایی از ان آزاد برون آتی
 و تقدیر آنکه در بند فردا باشی و در مکتوبات قدیم
 شیخ جهان است تجرید از علائق و خلائی بود
 و تقدیر از خودی اگر که فی حلقه سر نراند و بر چه
 در دست جواب گویم فقط اول که نهایت دانه
 بدست سر و آیه و آن مرغ عظم است که دانه
 ارواح مجرود است و راست ترست یا گویم از حلقه
 محاسن مراد است و از تجرید یعنی بر مجلس مراد
 و در عرب هر که بزرگ باشد و مجلس از هر حلقه گویند
 حیت تجرید از خلائی پاک شود در ره آزادگان

حالا که شود همچو گل خندان برون می شود پوست
 گزرا معنی تجرید از دست - هر که در قفسه
 بر درویشیت و در طریقی اهل معنی فرو نیست -
 حور از دست رفت - یعنی روح از دست رفت
 حور از چشم رفت - یعنی روح از چشم رفت
 حوضه کز آن چشمه خورشید رفت - از چشمه
 و از چشمه چشمه انصاف و از او کمر و از او بشید
 جمال و یا ناله و مراد است فیض حوضه آن چشمه
 کنایت از ذات محبوبیت که فیض چشمه انصاف است
 و از خورشید روح و دوست که در جیم در روح است
 حوادث غفقت - اسی حوادث معنی در شد -
 حویت - بالفتح یا بر فاسی کلمه که در کربان
 شکر کذا فی القیامه -

باب المصارف

فصل فی الاعزلی

حادث - نو -
 حارث - شیر دهنه و جمع کننده مال و بزرگ
 و غلبه و نام شخصه
 حاش - بزه کار بخیل و سگ -
 حدیث - سخن و چیزی نو و در اصطلاح سخن
 حضرت رسالت را گویند -
 حرث - مزارع -
 حرث کشت کاسته -
 حشاش - خواب و سرمد -
 حشاش و معشیش - کلاه بالفتح کتابت و معشیش

حدوث - مرد توفاست و نیز نوید باشد و بی و نحو -
 حدوث - یغبتین نوید شدن و قهرای نوید
 حشر - بالفتح کشت کردن و قرائن اندک حشر کردن
 و لا تکررن و تکررن از بیجا آمدن سوزانیدن و تکرر
 قحط است بالضم مع التشدید نام نایب و قلیل از زمین
 که بی آزاری کشد کذا فی الصحاح
 حنث - بالکسر گویند را بخلان کردن گناه
 و معصیت و طاعت
 حواوش - سخنهای نوید شده -
 حیث - بالفتح هر جا و اینجا -

باب الحمیم
فصل فی العزنی

حاج - بفتح جیم کشتن و قنیت جمع حاجت
 حج - آسایش دادن و در کردن شکر شکر از خداوند
 حج و حج بفتح کیم سکون و وجه بوجه دادن و نیز
 دادن و در صلح است نیز بدان -
 حجاج - بالضم و التشدید محبت آوردن و
 حجاج بالفتح و الکسر تنوینی اگر چه دشمن باشد
 حج - زیارت کعبه اند کردن و قصد کردن و قدم
 نهادن و ناله شدن بر کسی محبت مجاهد کردن و قتل
 و زلفت و زلف در خمر و عمارت طوی کینه و قوت
 و حج بفتح کیم حیل شکاک یا سرکشی و در حجاج که
 زمان و زمان است نیز از بیجا آمدن و نیز بار -
 حجاج - بضم و تشدید و فتح
 حجاج - نداء
 حج - بکار چشم که از چشم بر آید و نیز چشم

حج - بالکسر اصل خبری -
 حجاج - جمع حاجت ای حاجتها -
 حجاج - حاجت -

فصل فی الفارسی

حاج - نام فارسی که شتر آنرا بر غنبت تمام خورد
 و ترنجبین از آن حاصل شود -
 حلا و برنج - یعنی حلوائی که از آرد و برنج سازند -
 حویج - بالفتح با سونم فارسی آنچه بالاسی
 و یک بخت اندازند برای خوشبوی مانند ادویه و
 ریزه و قنفل مانند آن تبار و نیز قنفل است و جمع آن
 قنابل است و در فرهنگ علمی بدین لفظ هوانج با اعر
 روز برون قنابل است با اعر و با اعر فارسی دوده دندان
 در بخار آورده شد -

باب الحما و الحمله و فصل فی العربی

حرج - بالکسر حریص
 حج - بالکسر و بفتح و بفتح وقت زمان طلب
 کردن چاروا -

باب الدال

فصل فی العربی

حاو - نام سپهر حضرت یعقوب است ادما و در یوسف
 حصار الشا و سپندان دراز که هشتاد و یک
 نامند و آنرا حرف نیکویند کذا فی طب حقایق لای
 حد - کرانه -
 صداد - آهنگ -
 حسد - به خواهی -
 حسود - بدخواه -

حج

بنایت نیکو باشد و چو کبوتر نیکو و باز چو و آه و بیه
 و بالفتح گرمی و بالکسر صبح زن
 حرور - بالفتح باد گرم و بالضم گرمی
 حریر - بر نیان و نیز بمعنی کاغذ آبد
 حشر - گرد کرده
 حصار - بالکسر محاصره کردن و قلعه و باره
 بالای شتر و حصرتراوت این است و نیز نام و لا
 و قیل نام شهر است
 حور - گوساله
 حصور - آن مرد که بر زن رغبت نکند و او را محض
 حیسر - بویایی و زن و زندان و در قفسه بمعنی
 حصار - گرد کردن
 حضر - گوینده کذا فی القبه و ریا بمعنی گویا
 حقیر - خوار
 حنجور - نامی گلو

که روی خود نزدیک او کن که او خواهد مرا شید
 انیک پستان من و روی پر خود فراشیده است
 این کودک حیدر است پس آنحضرت صلی الله علیه
 و سلم حیدر را برداشت و زبان مبارک خود
 به لاشش کرد و لعاب خود به لاشش داد و از بخت
 آن لعاب درای شریعت و مخزن طریقت
 و معدن حقیقت شد

فصل فی الفارسی

حاجب بار - جبریل علیه السلام
 حامل سفار - یعنی هر کذا فی القبه و نیز
 عالم به عمل و قایم جاوید
 محبت استوار - یعنی قرآن مجید
 حر فکیر - بانار موقوف و کاف قار
 عیب گیر و عیب گیر و خطا را بگیر و خطا گیرنده
 حریت کلوم یعنی در کار خدا رود و اصطلاح
 ادات بمعنی غرض چنان است
 حسن عاریتی بدخ قمر ای نور قمر
 حلوائی شکر - یعنی مخصوص نام حلوائی است
 که از شکر سازند کذا فی الاصطلاح الادوات

حور - گردن و هلاک شدن و باز گشتن و
 بنفختن چنان سیاه
 حوریر - بفتح کیم و کسر دوم جواب سخن
 حیر - سرگشته شدن

باب الزاد الفارسی

فصل فی العربی

حاجز - بازداشت میان دو چیز
 حافر - دیرک و سخت استوار
 حجاز - بالکسر که و مدینه و نیز نام پاره سرود
 و این را با بال غیر گویند

حیدر شیر و نام علی رضی الله عنه و اور حیدر
 ازان میگفتند که چون تولد شد مادرش خواست
 که پستان در و پیش در پستان را بخراشد
 و چون ابو طالب خواست که بر و پیش بوسه دهد
 روی او بخراشد پس محمد صلی الله علیه و سلم
 بیاورد و خواستند که بوسه دهند مادرش گفت

باب الشین فصل فی العربی

در وقت که در شهر

حارس - پاسبان -
حبس - بازداشتن میزدندان و در وقت که در شهر
حس - گمان بردن -
حلقه قدس - یعنی مرتبه واحد -
خلیقه القدس - بهشت -
حسن - دنیا فتن یکی از حواس خمسیه است
جمع و آبرو و شرم و ذوق و کس -

فصل فی الفارسی

حقه کا ووس - نام کهنه و نواسته -
باب الشین فصل فی العربی
حاش - دور شدن چنانچه بگوید حاش
حاش - درختای خزا -
حبش - گروهی از سیاهان اند -
حرفش - نام قبیل و جانور است که بفارس
گرگدن گویند -
خشیش - گیاه خشک -

فصل فی الفارسی

حاکمش - ایام و قوت و کاف و متعلق بوده
و مطیع و فرمانبردار -
حلقه دست بند این فرش - یعنی زمین
حلقه کبوش - کنایه از بنده و غلام -
حلقه از کبوش - مثله -
حلقه نوش - کنایه از لب مشروب -

حجر - بازی و شستن و در میان دو چیز در اند
حرز - حامی استوار شده و نیز ادعیه را
حرز گویند بدینکه بواسطه آن شیطان غیر
قدوس رسانیدن نتواند چنانچه در مقام استوار
کسے تعرض رسانیدن نتواند -
حرار - بافتح قبیله البیت از تیمم -
خراز - مخفف محمده و بیت که در ولایت
شوار غصب بشده را خرا شده اند و
حر - بالتشدید بریدن -
حرز - جای درخت -
حضر - افراط کننده -
حمر - گزیدن -
حوز - کنار -
حیز - یعنی مکان -

فصل فی الفارسی

حرام مغر - شمع را گویند که زمانی اقلید
و شمع مغر نه نیست را گویند -
حق طراز - حق نگار و پیدا کننده حق -
حقه باز - باز گیر و بازی کردن بازی کنند
حقه سبز - آسان -
حقه بمغیر - مرده دل -
حکم انداز - تیر است اندازنده که خطا نکند
حور زبانی ساز کنایه از متع و شمشیر
حیصن عروس رز - می انگوری -
حیز - نامرد -

نفع و در صطلح ساکان حقیق بمعنی مرغ
مجر و هم آمده -

حرف که با الفهم سپندان و راو که بندش
المالیهین خوانند و آنرا حساب لریشا و نیز گویند
کذا فی الطب و حقائق الاشیاء و در تاج
سپندان گفته مسطور است -

حرف موقوف - آنچه در حرکت ظاهر
نکند اما در وزن گیرند بخلاف مسروق و او غل
حروف جمع حرف بالفتح -
حشفت - یعنی تین دارونی که بندی کنگر
گویند کذا فی زفا گویند -

حریف - هم پیشه فارسیان یعنی همان
ویار هم تعال کنند -

حلف - سوگند -

حلیف - هم عهد -

حنف - کج شدن -

حیف - بالفتح ستم -

باب الف ت و

فصل فی العزلی

حاقوق - آنکه در کار خویش استا و دبا -
حرق - سوختن -

حراق - بالضم حفت و تخفیف و فصاحت
حق - نام خدای تعالی و نیز خدا یا عل
حلیق - گوی -

حذوق - دیدن است آن بمنزله است بری کذا

حقیق - نام مرغی که در حق ضرب المثل بود
حوق - کرایه حشفه -

حیق - فرو دامن -

فصل فی الفارسی

حرون مسروق - آنچه در خواندن متروک
و در وزن نیاید اما در مکتوب باشد -

حصار معلق - فلک -

حصن معلق - آسمان -

باب الکاف التازی

فصل فی العزلی

حاکب - بافته -

حاکب - یعنی تین چار سه گوشه که منشا گل کهن
حسره الملوک - بالفتح رویه که کرم که با پشه و

په چندی می کشند و آنرا حساب لریشا و نیز گویند
در بازار بیکان شستن ممکن نه بدین جهت است

می برند کذا فی الملقط -

حاک - بالفتح و شد و سوده کردن و تراشیدن

حاکک - سوده گر -

حاکب - یعنی تین پیش و هر چیزی که خرد باشد

و اجمع حکم است و نیز انزال -

حاکب - یعنی تین کام و در تقاریر -

حواسیک - باد بادی شتاب -

حیک - اثر کردن سخن در دل -

فصل فی الفارسی

حجک - یعنی تین گل که تازیانه و در فغان

کذا فی فرنگ علی یکی -
 حسیبک - همان حشر الملک الیک و نصیحت
 حلیه که خاک بر ویانده سبز -
 حامل فلک - میل فلک آن دو اندکی
 میل جنوبی و یکی میل شمالی -
 حوضک - مصغر حوض و طاس بزرگ -

باب اللام فصل فی العزلی

حابل - تار دانه برای حیدر دام نهد -
 حال - وقت که موجود باشد و در اصطلاح سالکان
 آنچه وارد شود بر دل سالک بعضی موهبت یا
 بیغیر حاصل و اختیار آن چنانچه خزان یا خوف
 یا بسط یا قبض یا شوق یا رفق و زائل گردد
 بطور معتدل نفس و در اصطلاح سخویان آنج
 بیان بهیت فاعل و مفعول باشد و در اصطلاح
 گوی با زبان فلک حال کرد چون گوئی از
 میل بیرون اما شیخ المشائخ شیخ محمد حضری
 مسموع است که آنرا چال گویند با جیم فارسی
 و این مختص بگوی مثبت بلکه در زبانهای دیگر
 چون فرقه بر گویند چال کرد و حال شاید حقیقت
 آنست و الله اعلم بالصواب نیز حال در عرف
 بمعنی بهیت مردم آید حاصل آنچه از چیزی باقی
 ثابت بود و درای آن رفته باشد -
 حامل - بردارنده و نیز زن باردار یعنی استثنی -
 حایل - مانع -

حل - بالفتح کشاوری سببه و بالکسر ضد حرمت -
 حلال - بالفتح مشله -
 حلول - فرو و آمدن -
 حمل - بالفتح بارشکم و بر دوش و بالکسر
 بار بر دوش و همچنین بره و بر سیاه و نام چوب
 خال - برابر -

حامل - مصحف که تقطیع او خرد باشد یا آنرا
 بهیکل نیز گویند و نیز دوالی که بر طرز زنا بر بندند
 و در آن تقوید جزا آورینند -
 حنبل - میر و کتاه و کلان شکم و نام مرد -
 حوصل - معروف کذا فی التاج و کساعت
 که آن مرغابی است که حوصله بزرگ دارد و در قنیه
 مذکور است جالبوست که بدان شکار کنند و پسند
 لکن نامند کذا فی فرنگ علی یکی -
 حوقل - پیر منیع و عاجز شده از جاع -
 حیاک - برابر -
 حیل - جمع حیل -

فصل فی الفارسی

حساب - یعنی حساب یا سجد -
 حریض گل - یعنی خنده گل کذا فی القشینه
 فیز سرخی گل -

باب المیم فصل فی العزلی

حاتم - نام مردی مشهور که در سخا و شجاعت
 او را حاتم ثمالی میگفتند و زناغ سیاه -

<p>د مال برگزیده - چیز ورم - میان سینه و نیز نام پی از اربابان فرنگیان که بران چیز نعل علیه السلام سوار شده و هر جا که سم او افتادی بنزد رستی و ساری خاک سم او را دو گاو درین انداخته و او با نعل گزیده چنانچه مشهور است -</p>	<p>حاکم - د او چاکر که حاکم میگویی بدین که منع میکنند بیکم را چنانچه در ویرج از مردم - حجام - خون کشنده و تاج یعنی دهن بدو شربت حرام - یعنی سند مال یعنی باز داشته شده حرم - باز داشت که دود و گرد و گرد و دوش و دیا حسام - شمشیر و نام شاعر است - حسان - اعم - خاقانی -</p>
<p>فصل فی الفارسی حلقه - د ارم در و پای که مانند حلقه د ارم باشد حاجم - بستان افروز - حم حم - ابن انحل - حقه - بگویی یکنا فام - یعنی افلاک - حکوت - د رم یعنی ازلی - حله - آدوم - یعنی سبزه - حلقه - تسلیم - کنایه از بند و زنجیر و دار -</p>	<p>حشم - خدکم و نیز قومی اهل حیا صحرا اشام - جمع است - حصرم - کس ترین خویش آنکه جنام کند فی المایه و نیز مرد و ترش و تنگ خوی و خلیل - حطام - شکسته و ریزه گاه - حطیم - کوپار بیرون از سوی کعبه - حکم - میاخی و حاکم - حکیم - است کار د ستوار کار و درست و نام گردن گاه -</p>
<p>باب النون فصل فی العربی حان - محضه خانه یعنی دکان و خان - حاسن - اه - حاصن - زن پر مهر گاه - حباله - طون - شبه دانه - جبل المثنین - یعنی توکران - جبل المساکین - عشقه یعنی لبالب - حذر یان - سوت تر سنده - حران - بالفتح و التثنی تر شده و نام دلا در کانه دریا که مسکن زرد و دشت حکیم مصنف و استا آنجا بود که نامی را المود و مصنف ایسا که کتابی است و علم منطق از اینجا است -</p>	<p>حلام - بچه گوپند - حلقوم - نامی گلو - حلیم - ابر و بار - حمام - بالتشدید و تاج یعنی گریه و در اصطلاح کبوتر و نیز دوزی که با طوق بود چین فاخته و قمری و گاو و نیز سحاقی که گاوین حم - بالفتح و التثنی د گردن تپ و صد کردن حمیم - خوشیا و د و نم خور و مرد تب گرفته و آب گرم و آب سرد و خوی و بایان تابستان</p>

حرف و لون - حیوانی است مشابیه حربا و زاجیه
مصرف شود -

حرمیان - بالکسری بهرگی الحرفین که در تثنیه
حرف و لون - بالفتح اسپ و شتر سرکش و کره و نار و

حسین - بالضم اندوه و حزن بالفتح نام اولاد
حسان - بالفتح و کشید نام دایح حضرت کسرت
پناه محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم و بالضم حاد
بغایت خوب و نیکو -

حسیان - بالضم شمار کردن و عذاب و تلخ و
و تیر و ذوا و ک -

حسن - بالضم نیکوی و نیکو و خوش و
و نیز نام مردی -

حسین - نام مردی و حسن حسین بن علی کان حضرت
رسالت صلعم بود و علیها السلام -

حصن - بالکسری جای آوار که از پناه گیرند
حرف و لون و حلو و لون - سپید مبره و هندی
سکینه و گهوگهان مانند کذا فی طب و حقایق الاشیا
و در زفا گویا نوشته که حله و لون و نیکو نوعی از
حشرات آب که هندیش شکله مانند و تاج است
و آنچه یکون می گویند -

حلقون - بختی نوعی از حشرات آب که هندیش
شکله مانند و با نام روز بجای ضا و عجمه اسم
آمده است چنانچه گذشت -

حلو و لون - بالضم نام شهریت پر نعمت و نیز مردی
که کابین و حمران برای خویش ستاند و در لغت آمده

حلو و لون - بالکسری بهرگی الحرفین که در تثنیه
حرف و لون - بالفتح اسپ و شتر سرکش و کره و نار و

حسین - بالضم اندوه و حزن بالفتح نام اولاد
حسان - بالفتح و کشید نام دایح حضرت کسرت
پناه محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم و بالضم حاد
بغایت خوب و نیکو -

حسیان - بالضم شمار کردن و عذاب و تلخ و
و تیر و ذوا و ک -

حسن - بالضم نیکوی و نیکو و خوش و
و نیز نام مردی -

حسین - نام مردی و حسن حسین بن علی کان حضرت
رسالت صلعم بود و علیها السلام -

حصن - بالکسری جای آوار که از پناه گیرند
حرف و لون و حلو و لون - سپید مبره و هندی
سکینه و گهوگهان مانند کذا فی طب و حقایق الاشیا
و در زفا گویا نوشته که حله و لون و نیکو نوعی از
حشرات آب که هندیش شکله مانند و تاج است
و آنچه یکون می گویند -

حلقون - بختی نوعی از حشرات آب که هندیش
شکله مانند و با نام روز بجای ضا و عجمه اسم
آمده است چنانچه گذشت -

حلو و لون - بالضم نام شهریت پر نعمت و نیز مردی
که کابین و حمران برای خویش ستاند و در لغت آمده

فصل فی الفارسی

حصن - بالکسری جای آوار که از پناه گیرند
حرف و لون و حلو و لون - سپید مبره و هندی
سکینه و گهوگهان مانند کذا فی طب و حقایق الاشیا
و در زفا گویا نوشته که حله و لون و نیکو نوعی از
حشرات آب که هندیش شکله مانند و تاج است
و آنچه یکون می گویند -

حصن - بالکسری جای آوار که از پناه گیرند
حرف و لون و حلو و لون - سپید مبره و هندی
سکینه و گهوگهان مانند کذا فی طب و حقایق الاشیا
و در زفا گویا نوشته که حله و لون و نیکو نوعی از
حشرات آب که هندیش شکله مانند و تاج است
و آنچه یکون می گویند -

حلقون - بختی نوعی از حشرات آب که هندیش
شکله مانند و با نام روز بجای ضا و عجمه اسم
آمده است چنانچه گذشت -

حلو و لون - بالضم نام شهریت پر نعمت و نیز مردی
که کابین و حمران برای خویش ستاند و در لغت آمده

حصن - بالکسری جای آوار که از پناه گیرند

حرف و لون و حلو و لون - سپید مبره و هندی

سکینه و گهوگهان مانند کذا فی طب و حقایق الاشیا

و در زفا گویا نوشته که حله و لون و نیکو نوعی از

حشرات آب که هندیش شکله مانند و تاج است

و آنچه یکون می گویند -

حصن - بالکسری جای آوار که از پناه گیرند

حرف و لون و حلو و لون - سپید مبره و هندی

سکینه و گهوگهان مانند کذا فی طب و حقایق الاشیا

و در زفا گویا نوشته که حله و لون و نیکو نوعی از

حشرات آب که هندیش شکله مانند و تاج است

و آنچه یکون می گویند -

نمان نام نهاد حق تعالی آب آن حوض را که
در نهایت تلخی بود بیکرت نام نهادن آن حضرت صلوات
بنهایت شیرینی رسانید -
چیلکه زنمان - یعنی تزویج بر وجهی دیگر است
مطلال بودن بر شوهر اول و اندک اگر شوهر زن
خود را گوید چیلکه زنمان کن مطلقه شده گرد -

باب
فصل فی العربی

حصول بالفتح اش آماج کنانی الماستظا اما
و تاج حشو باشین قرشت یعنی آشامید -
و آنکه بسیار شاد و الله اعلم بالعداب -
حشو - آنگاه که شمس و خورشید را نیز حشو گویند
بدین جهت که بریز قبا و آبش بپزیند و در آن
اصل عروص حشو و سطر عروص را نمایند بدین
که آگین در میان می باشد و آن خوابه و دیگر
حصو - باز بگشتن -
حشو - برافروختن آتش -
حشو - شادمانی -
حلو - بختین شیرین مزه -
حمو - بالفتح اب النرج -
حنو - مهربانی -
هو - سیاه و لبا -

باب
فصل فی العربی

حاجه - نیاز -

حاوشت - پلیدی که رسد و چیزی نویسد
و بمعنی مقصود نمی آید -
حاشیه - کرازه جامه و جبان و شتران حشره
و مردمان فرومایه -
خانه - دکان خمار -
حاله - حال -
حاطه - زنان باردار -
حبه - دانه و تخم گیاه و تخم تره و نیز حبه آنکه
و شمش حبه گویند و آن لعل میشود و برنج
سیاه هم میشود و نیز نوعی ارزان سفید میشود و بهنگ
کنکلی نامند و کرسنی نیز خوانند و جبان دیار
حبه که برابر میشود -
حبشه - معروف یعنی نام و لایقی است که در آن
آسجا بغایت سیاه میشوند -
حجه - بالضم معروف بر بون و بالکسر سال
و بالفتح واحدة من الحج -
حجه - بالضم معروف یعنی نماز کوه و تاریک
میباشد و بهشتانی آفتاب در آن نمی رسد
اصل این حجر است بمنی سوراخ موش منقلب است
یا باخودست از حجه الابل خطیر تا با از حجه که
کرازه است بدین که حجه اکثر در و کرازه صفت با
بارگانه میباشد -
حمله - رده و خانه آریسته تخت و جامه -
حده - بالفتح و التثنی تیزی و تخفیف حال
یگانه و تنها شدن -

چیزی دیگر است و آن بیولی است و هم بدین معنی گفته اند حقیقت کل شیئی هو الحق و بعضی میان حقیقت و اهریت فرق میکنند و شایع کتاب گلشن از نوشته که تحقیق ظهور ذات حضرت حق جل و علی است بی حجاب تعینات و محو کثرت موهوبیت و رشفة النوار ذات - حکمایه - سخن گفتن - حکمه - بالکسر تواروزبان دارنده از تشابها حکومیه - بالضم قضا - حکمه - بالضم از اراده دار و بالکسر قیل بالفتح نام قبلیه و مقام منزل و نیز نام شهر است کذا فی القنیه و التلج - حلیه - بالضم صلبیت که اهل هند می گویند حلقه مجلسی که دورش سه پوند و حلقه زر و نقره و امثال آن و حلقه زلفت خوابان - حلیه - بالکسر آرایش و سیرایه و نیز بمعنی صورت آید چنانچه در خطوط می آید فلان قن حن الحایت بهر سیاه نام فی که ضرب التلج بود در شهرت حلیه نام زنی که حضرت صلوات الله علیه خوانند - حاه - مادر زن و گوشت ساق - حمامه - کبوتر - حمام - نگاهشت از بدی و پناه - حمامه - بالکسر دیدن بابر کشنده - حمد و نه - بالفتح بوزنه کذا فی القنیه - حمزه - سرخی و نام شکل و هم علم رمل -

حمیه - معروف و تنگ - حنه - زن مرده کذا فی التلج و نیز حنه زین آن بونی است که سپان را با این بی می کنند یا خام می چند - حنجره - نای گله - حواه - بالفتح و التشدید عزال کذا فی القنیه - حواله - معروف یعنی نقل و این از نونه خود نوشته - حوالیه - بالان مفتوح و کسر لام خطاست یعنی گزیده - حوصه - مکان خباز - حوصله - بفتح کیم و هم چهارم لایعرب کذا فی الملتقط و بمعنی هست نیز مشتعل است - حویه - بالفتح مع التشدید یا زنده و کثرت و زنده - حیاضه - بالکسر حلقه تنگ اسپ - حیل - بالکسر دوغاد چاره - حیوه - زنده شدن و زیستن و زنده گانی -

فصل فی الفارسی

حمر سیینه - با چهارم موقوف یعنی نرم سیینه - حرفیت آب ندان با فیه ای حرفیت گفت گویند با فیه کذا فی القنیه - حصن - فیروزه یعنی آسمان نام شهری و قلعه - حصار فیروزه - آسمان - حلقه سفره - آن حلقه که در کنار سفره میدوزند - حواله گاه - مقام تفرج که گرد و گرد و شهر باشد - باطرات کوه و آب -

باب الیاء

فصل فی العربی

حاجی - نزوبک -

حاجی - مبالغه کننده -

حاجی - حکایت کننده -

حاجی - بزبور آراسته -

حاجی - سات کننده و نگاهبان - مستعین

حاجی - بازگیر کفافی التاج و معنی نا پر نیز

جباری - بالعظم نام کوپی است که بظلمه و الفچه پور

جیشی - منسوب بیکو جسته و ایشان سیاه میدانند

بدین مناسبت هر که سیاه میباشد او را جیشی خوانند

و هم بدین در اصطلاح سیاق بیکبار را گویند که آن

سیاه میشود -

حاجی - زن باردار -

حجر الحشیر - جنسه است از سنگ که در زمین

جسته باشد رنگ وی سبز باشد و چون او را آب

بسیانند شیر کنی از وی بیرون آید و آن آب

تیز بود چنانکه زبان بسوزد خاصیت آن آب است

که بفرم اگر در معده جمع نشده باشد بیرون

حسینی - سید مشوب بامیر المومنین حسین علیه السلام

و نام برده سر و حسین است -

حجی - بالکس بافت مقصوره مرغزار -

حواری - بالفتح یار و هم بدین اصحاب علی

حواریان میگفتند که ایشان یاری میدادند عیسی

علیه السلام و قبل الحواری الناصح و صله شریقی

حواشی - شمع حاشیه -

حجی - نام خدای عز و جل و در مذمه و نام تبیله
که کم از شعب باشد و گیاه تر و تازه -

فصل فی الفارسی

حامل و حی - جبرئیل علیه السلام -

حجاب - ظلماتی - یعنی شب -

حجاب - کلمی - یعنی ابر سیاه و آسمان و غبار

حرامی - هر آنکه که بتازیش قاطع طریق گویند

و نیز آنکه حرام را ده باشد -

حرف گیری - یعنی عیب گیری و عیب گیری -

حسن عاریتی - یعنی آن فال که از کس

بر روی عروس بپند و هر آرایش که غیر حسن ذاتی باشد -

حسن مبیندی - نام وزیر سلطان محمود گنگنه

حصار پولادی - یعنی آنکه دانه این کذا

فی الملتقط و نیز آسمان اول را بدین سبب میگویند که

آسمان اول از پولاد است و نیز هر حصار که

سخت و لافچ باشد -

حصن هزار نیمی - بمعنی حصار هزار نیمی آمده

حق گوئی - با کاف و واو فارسی نام برنده

که تمام شب بشاخ و درخت آویزان حق حق گوید

و چون روز شود مخفی گردد و کس نه بید و آخر شب

از زمین وی یک قطره خون بچکد -

حقه باز می - بازگیری و چشم بندی -

حکم اندازی - درست اندازی و حکم انداز

حلالی - بایا فارسی معنیست که بتازیش مصلحتی

خوانند کذا فی القنیه و نیز یعنی حلال زاده و اولاد

و بعضی حلال بودن نیز آید -
حلقه پیچی یا الفتح با جرم فارسی زلیبانی که سبک
باشد و آنرا بهفت رنگ میکنند کذا فی الملتقط
حتی - بکسر تن با سوم فارسی چنان خلالت
که بابا له نیز می خوانند -

حوض ماهی یعنی برج حوت -

کتاب احسان

الحی شعر الاست یعنی موسی سرین بجای شمس

باب الالف

فصل فی العربی

خیار رخیه سپینه -

خضرا - قصریت عظام شمام و سبز و در تاج
گفته است خضرا سیاهی که سیاه نماید از سیاه
آهن و نیز آسان را گویند -

خطا شهریت از ترکستان زمین مشک نیز
منسوب بخو بر و این و شاه و این مذهب باب -
خضا - بکسر کلیم و بفتح پوشیدگی -

خلای خالی شدن و خلوت شدن و خلوت شدن
خطا آفتوا - نزدیک حکمای رصد خطی است
مربوم و در وسط السمار که یک سر و قطب شمالی که

دیگرش قطب جنوبی میویند است و در هر خط
دیگر است و چون آفتاب بغایت و بیات که
وقت است و است میرسد سیاه پنهان میشود و بکسر

نیمانه و ارتفاع آفتاب استوای او از ان افکیم
تا آن خط استوا بود و چون آفتاب بدان خط

رویز برابر گرد و از پس آن آفتاب ارتفاع
گومند بکاز و ال خزانند هر چند در آفتاب
و روشنایی او زمان زبان و قوامی بشیر نیز
بتدریج در سکتب دنیا و تن نقصان پذیرد
کذا فی الموانع

فصل فی الفارسی

خاتم گو یا یعنی شاهان شاهان
خارا - سنگ سخت و درشت جنبی از جواهر
قیمتی ساد و مخطط باشد و نیز بهی خارا و باقیام

الف کذا فی شعر قنانه و زفا گو یا گفته است
ابیشی که آنرا صافی گویند و گفته اند فارابی
جاده مخطط و خارا شی شری بان غلابی است -

خال عصارا - گناه کذا فی القنیه -
خا خوراه بالا - آسمان و بالا علی -
خا و نون و با - ای شمس و پنجاه و پنج -

خا فخر خدا - خداوند خانه کذا فی الملتقط -
خدا - انتم فارسیان اطلاق این لفظ تنها
بر خدای تعالی گفته و بندگی شیخ واحدی

میفرمودند که اکثر محل وصل فارسی ذال مجمر
بود و است که ایدون بال عمل میخوانند که لفظ
خدا که تفسیر نام خدای جل جلاله و است و حضرت

امیر شهاب الدین حکیم کرمانی بال جمله میخواند و
فاما چون مرکب شد از شمس و خا خدا که است و
دولت خدا آن و کلام اطلاق آن بر غیر خدا هم

گفتند یعنی آن خداوند خانه و خداوند دولت بود

خرگاه مینا - آسان -
خرمن که را گدائی که در خرمن گدائی کند -
خسر وزیرین عطا آفتاب -
خمر بدو پشت کمان را - اسی معاینه را
دکسان اندازد کدائی القنیه -

خرم فضا - آسان -
خود حاجت نبود و انجا - بود و معد و کینه
در مقام توحید بجائی رسانیده که ذکر الله قائم مقام
نهاد شد و بیک حق مانوس گشت کدائی المیراند -
خو و نما - باد او معد و کینه مر و خود پرست و تکبر
نحو لیا - باد او فارسی چیرست که او را به نصر و کینه
و دانی نباشد و دیوانه فرار و ما نولیا نیز گویند -
خضیا باضم سر و دوش یعنی شادی دنیا گردید
خوان لیغا - یعنی خوانی که گریان فراز کنند و
سلامی عام در دهند و آنرا خوان گرم هم گویند -
خوشا باد او معد و کینه و باد او فارسی پسند آید
نیکه که تباریش طوبی خوانند و نیز خوش -
خیمه خضر - یعنی فلک کدائی المیراند -

خسی لکلب - خج گیا هی ست بهد گیه فرام
آمده و منه ایضا که گیا هی ست اند خضیه لکلب
خضیه لکلب - گیا هی ست شاخ مرغ
و برگ گرد و داره الشهوریه بقلب مصری هستند و
سیر باد و گویند قسام میباشند می که بی تخم ست
در آخر اول گرم تر و سببی و مقوی عصب و نوعی
که تخم سیاهی دارد و در دوم گرم تر و جت امر من
سوداوی موثر و آنکه بخش در بگذر جو زهره سرخ
و اندر و نش سفید بالز جت ست و در دوم تر و
بنایت مهبی و آنکه تخم و شبیه کتان میباشند در سوم
گرم و با طوبیت فضلیه و در تحریک باد و قوی تر -
خضاب - رنگ -

خطاب - ضد غیبت یعنی بدانچه با حاضر سخن
گویند چنانچه تو و شما و در استعمال فارسیان چون
صاحب یکی را خطاب کنند یا بر وقت شود گویند
فلان چنین خطاب یافت -
خطب - سخنگوی مردان -
خیر المشاب - جامه سپید -

فصل فی الفارسی

خاتون عرب - یعنی کعبه الله
خاتون خر که سنجا ب - کتا پازانه آفتاب
خاک و آب - یعنی قالب بشر
خر ربات خر که رباب - یعنی آن آلات چون
کوبه کمانه بابا اشال آن بود و تارها بر کو کشند
خر که سنجا ب - یعنی آفتاب -

باب الباء الهمازی

فصل فی العربی

حایب - پوشید -
خراب - ویرانی و در شهر قنامه گفته است
خراب ویران و ست طالع -
خصب - فراخی سال -
خصب - زمین بسیار غله و سال فراخ -

خلاب - بالفتح زمین نناک که در آن پا بلو
خله چوب یقینین باجم فارسی چوبی که
ملاحان بدان کشتی برانند تبارکش مروی باکش
چندش کردال نامند کذا فی القیید -

حسب - خم بزرگ -

حسب - بالفتح صفة -

خواب - با و او معدوله و نیز با و او فارسی آید
نقیض بیداریست نیز آنچه در خواب دیده شود
که بعد از بیدار گویند -

خواب - رستی که لنگر کشتی بدان بندند -

خوشاب - مروارید درخشانده و آبدار -

خیزاب - بابر فارسی موج آب -

باب التاء فصل فی العزنی

خرابات - بالفتح طرب آباد میخانه کذابی
شرفنامه قولین جمع خراب است و معنی لغوی
آن خراب است و صابی پریشان طرب آباد
میخانه را که خرابات میگویند بدین که در دیار اسلام
اکثر این جمیع خارج آبادانی شهر میباشند و قیل شد
ثم خفت فی الاستعمال یعنی صفت مبالفه یعنی
آن بسیار ویران گشته است و طرب آباد
میخانه را که خراب میگویند هم بدین که آن خراب
گشته و ویرانست -

خرافات - بالضم سخنان باخوش و پریشان
و طرافه را حدیث است کذا فی السیاسة

در صراح مذکورست خرافات حکایت شرب خرفه
نام مروی پری زوده که ازان حکایت سیکرد
و حکایتی که باور میباشند می گفتند -
حدیث خرافه و می الحدیث خرافه حق و در حدیث
مذکورست خرافه بالضم سخنان شیرین خوش
خرافات جمع است -

خریت - بالفتح والتشدید را بهر دستاد -

خرطوات - یقینین بسیار کام نهاد -

خضات - بالضم ناگاه مردون -

خفت - بالفتح آهست سخن و آواز کردن -

سخن نرم و آهسته -

خصیات - بالفتح جمع خفیة معنی پنهان شده -

خفوت - مردون و فروا قنادن آواز -

خلوت - جای خالی و بالتحریک مردور و خلوت

و فریب دهنده -

خوات - بالفتح و تشدید نام مروی از انصار

که با زنی روغن فروش کا و خود کرده بود و در عهد

حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و سلم بین

اشغل من ذات التحین و باب آن زن مذکوره بود

خیر الحركات - یعنی نماز -

خیر السکانات - روزه -

فصل فی الفارسی

خاتون کائنات - یعنی کعبه الله و نیز کلاه

از قاضی و ...

خات - بر وزن ناع غلبه از کذا فی القیید

برابر قرص نان تنگ که بروج مرده می بخشد -
 خشک خشک - صد جا را که نویز شنیده باشد
 خشک سال آفت - این جهان -
 خطاره پشت - آن خط که در میان پشت
 اسب دراز افتد کذا فی القیغه -

خفت - بالضم خسیدین و خفتن و امر آن
یعنی در خواب شو که ذاتی القنیه اقول امر بلفظ
ماضی نیامده است مگر همین کی و دیگر سفت یارب
این هر دو ماضی مضارع صغنی نیامده است اما امر

از این برگین و پنیاچه گشت و رفت را کوشید
رویده آمده است پس امر کن بخدمت الی که
علامت مضارع است در فارسی بنا کرده میشود
اگر کوئی خفت را مضارع آمده است گویم السلام

که این مضارع آنست بلکه مضارع این است
آمده است لیکن بضرورت این هر دو مضارع
نیای استعمال گردیده زیادت و ال پس امر آن
بحذف ذ و ال ضرورت بلفظ ماضی باشد

خواجہ گریبان میرزا کی ایک کتاب - حاصل کردہ قریباً ہی قریب دست گریبان عقل نزد خواجہ دست - باور و معدولہ خوب شہسبانی مال کذا فی القنیہ فیتر ماضی خواجہ و معنی مصدق آن ہم

ایزدیون با صفت و مری پیا چه خون
خدا ای برین خود یعنی ارادت او
خود پرست - یعنی خود بین و متکبر
خوست - با او و مدد او خبری نه ماند و او که گرفت

ملوای آنکه مثل خشت مربع کرده خشک میکنند

<p>خیر دست - مردم سرکش - باب فصل فی العزلی خراج چهارم زدن و تیر دادن - خراج پنجم - عیش خوش - خراج ششم - معرور - خراج هفتم - آنچه در زمین خرابی لازم آید و خراج سیزدهم - خراج هجدهم - بالضم برون آمدن - خراج نوزدهم - چیزی که از جوی بزرگ ببار کشند و پایه از رویا کذا فی التاج و در شرفنامه میگوید شامی از روی که طریقی از روی و کاه دیده آب برند بپندوی آنرا و رنگ گویند - خیشونج - بالفتح پنبه و آنکه کذا فی التاج -</p>	<p>خفج - بالفتح کیم و علم سوره سوره است بر شش خورنی تبارشش تعلقه که گویند و پند ساکن نیا خراج - بالفتح و در رنگ که تبارشش ابلق نامند - خراج - بالفتح ناز و طرب و نق - خراج - گله مرغیان -</p>
<p>فصل فی التری خراج - حاکمیت کذا فی زفا نگویا - خراج - بالضم با و اوقاف سی خرد - خراج - نفیتمین جان خراج که گذشت - خراج - بالفتح نام ولایتی از ترکستان زمین نیز اصلی ست ترکان - خراج - بالضم نام کلی که آنرا تاج خروس میگویند و نیز گویندی که کوکان بران شمشیر و سوار می کنند و آنرا شکل دیاک و غم و قوی و جم میگویند</p>	<p>فصل فی الفاری خفج - بالفتح آن گرانی که خواب مردم را بویزند قیل با سوم فاری هندیش اچامه نامند - و در زفا نگویا یعنی دیو شبانه گفته است - خشکاج - بالضم فاری خشک گوشت یعنی آنکه از نزاری گوشتش استخوانی پیچیده باشد و از روی بوی خوبی آید تبارشش نیز خوانند که کذا فی التنبیه - خرسج - بالفتح و در میر می رنگی از رنگهای آب کذا فی زفا نگویا - خرد و تاج اصحاب خنجر و پیشوا و معلم</p>
<p>باب الحاکم فصل فی العزلی خالق الاصلح - پدید آید و پدید آید - فصل فی الفاری خواج و مساح - یعنی حضرت - سالت بنا چه علم و السان کثیره - خنجر صبح - سندی صبح و اوقاب -</p>	<p>باب الحاکم فصل فی العزلی خراج - وند است و در میان که وند - خط النسخ - یکی از اجناس خطه است - خراج - بالفتح کیم و علم سوره سوره است بر شش خورنی تبارشش تعلقه که گویند و پند ساکن نیا</p>
<p>فصل فی العزلی خراج - وند است و در میان که وند - خط النسخ - یکی از اجناس خطه است - خراج - بالفتح کیم و علم سوره سوره است بر شش خورنی تبارشش تعلقه که گویند و پند ساکن نیا</p>	<p>فصل فی العزلی خراج - وند است و در میان که وند - خط النسخ - یکی از اجناس خطه است - خراج - بالفتح کیم و علم سوره سوره است بر شش خورنی تبارشش تعلقه که گویند و پند ساکن نیا</p>

از بکرستان زمین و نیزه ای است مشک غیر منسوب
 بخور و یان کدافی شرفنامه در لسان اشعار مذکور است
 قناع بوزن مخ نام شهرت است بمکانی که لا دست خوشبو را نیز
 خنوخ - نام اور پسین غیر علیه السلام -
 خنوخ - شفا لو -

فصل فی الفارسی

خوشه چرخ - برج سبله و الله اعلم بالاهوال و البیاض

باب الدال

فصل فی العربی

خاله - نام قرابت دار حضرت رسالت پناه صلی
 علیه و سلم پسر لید فزیه نام پدر یحیی بر یکی که صاحب
 فضائل و مکام بود کدافی شرفنامه و در او است
 که این کارکن امیر المؤمنین بنصفه صلی بن عبد الله
 بن عباس بود و او را خاله بر یکی میگفتند و نیز
 نام طیبیه که قریب عهد حضرت رسالت علیه السلام بود
 و در حق و قدر او حضرت صلی الله علیه و سلم فرمود و مر جا
 یا بنت نبی احسانه قومه لیکن او نبوت خود را ظاهر
 نگیده بود و در دنیا و قفنه چنان بود که او با قوم
 ساکن بود و در بلاد عدن پس بیرون آمد آتش عظیم
 در مغایره پس با جنات و زراعات و موشی
 و جیران سوختن گرفت پس قوم او توجع بدو کردند
 او بعضای خود آن آتش را زد تا آنکه باز گشت
 آن آتش در آن خانه پس گفت مرا و لا و خطیش را
 بخوانید و را بعد سه روز نام را اگر میش از سه روز
 آواز بیرون آید و نیزه پس هر گاه در آید در آن خانه

صبر کرد و قوم او در روز و شیطان و سوسه کرد
 ایشان طاقت نماندگان برود که او بکاش شد پس
 ندانندش پس بیرون آمد از خانه و او را ازین
 آواز و در سری حاصل شد پس گفت ختم تو می و اتم
 قوی و میثی باز خبر موت خود کرد و گفت مرا قبر خوانید
 و بر قبر من نقب خواهید بود تا چهل روز قطع غنم
 که مقدمه او خری دم بریده باشد خواهد آمد چون
 مقابل قبر آکس باشد پس آن قبر را بکاوند تا او
 بخیزد و خبر دهد ایشان را با احوال برزخ و قبر از
 یقین و رویت پس منتظر بودند تا چهل روز را
 قطع غنم و پیش آن قوم با ستاد بر قبر او پس
 خواستند موشان قوم او که بجاوند قبر او را و ایشان
 با و او در سبب جهالت خود که را حاض خواهد
 خواهند گفت ای لا و موش القبر اتقض بعد
 چون و قدر او را نندود و رسالت مسلم آوردند آن
 زمان شد خاخنه بالا گذشت و او با خاک الدین
 میان می گفتند و این قصه در قصیری مسطور است
 جنت الحیدر - رحیم آهن -

خدر - بالفتح رخسار -

خضند - عود و رطب و یا لبس -

خفد - مرو تیز روشش در راه -

خلد - بالضم نام هشته و جا و دان بود
 کدافی الشراج -

خود - مرو جوان نیک خلق -

خیر البلاء یعنی که ویدینه و بیت المقدس

فصل فی الفارسی

خاور جاور برنده در غایت شهرت که آنرا
 غلبه و ازین گویند که ذاتی شرفنامه و در فرنگ
 مولانا فخر الدین که آنرا گویند که بزرگ گویند
 و در فرنگ است و اسدی طوسی است خاور و باطن
 زغن یعنی کویل و آنرا خاور نیز گویند باریت
 اقبال و فیه نظر بر اید و نیز غن کویل یافته
 خاکی سنا و آنکه خلقتش از خاک بود و پیش
 متواضع نیز آید

خاسر سید - با دو م فارسی که آن خیم است
 نام دار و می که ذاتی شرفنامه و در فیه نسک
 و از ویت که آنرا با دو گویند بتاریش شام
 و بهندی و همای گویند

خاک شمر - با کاف موقوف یعنی خوار شد
 خاک و با و شد - خوار و ناپدید شد
 خالعه و با نون - موقوف عین مفتوح خا و با
 خا و با و - یعنی میزان و دلو و جوا

خامیه همیا و - یعنی کاره صبا و
 خاکی کند - ای بندگی و خدای کنایه کند
 خجند - بالضم نام شهر در بلاد و بلاد النهر
 خداوند - یعنی صاحب بزرگ

خبر او - بالفتح و التثنی نام پادشاهی که پیش
 منسوب بود که ذاتی القنیه و در شرفنامه
 سبکو پد نام پهلوانی ایرانی و بالفتح مع التثنی
 غلبه و ازین غن یعنی کویل که ذاتی القنیه

و فیه نظر بر اید و غن یعنی کویل یافته نشد است
 مکر و در فرنگ نام اسدی طوسی

خرو و بالفتح کحل که بتاریش طبعین خوانند که
 فی شرفنامه و در زفاگو یا میگویند و توره کحل و خرو
 بالضم نند بزرگ

خرو و منک - و نشند و عاقل و دانا
 خرسند - بالضم قانع و آنکه همیشه خوش بود
 و در فیه یعنی خوش و خوش شود و مندرج است

خرو او - بالضم مدت اندک آنکس که جونا
 که فارسیان بیا گویند و بتاریش اساره گویند
 که ذاتی شرفنامه و در زفاگو یا میگویند و مندرج است
 خرو و بر اید طبع آید - ای خرو از نفس پرورش
 خرو و - یعنی کویل که بتاریش طبعین خوانند

خوش بر آفتاب قلم راند یعنی سحر بر خوار و بر
 خم و بر - یعنی کثیر و در صند غم و بر
 خم و بر - یعنی کثیر و در صند غم و بر

خم و بر - یعنی کثیر و در صند غم و بر
 خم و بر - یعنی کثیر و در صند غم و بر
 خم و بر - یعنی کثیر و در صند غم و بر

خم و بر - یعنی کثیر و در صند غم و بر
 خم و بر - یعنی کثیر و در صند غم و بر
 خم و بر - یعنی کثیر و در صند غم و بر

خم و بر - یعنی کثیر و در صند غم و بر
 خم و بر - یعنی کثیر و در صند غم و بر
 خم و بر - یعنی کثیر و در صند غم و بر

نمی شناییم و علی بن ابی طالب را مادر چنین محل معنی ملک
طاعت و جاتی که میگویند خودی خود را و در کین
یعنی خود بودن نفس خود را و در کین و در استه
خود - با او فارسی کلاه آهنی که برنگام
بر سرش نهند -

خورد - با او معدول اکل کرده و خورش از طعام
و میوه و جزآن و خوردن و ریزه کذا فی شرفنامه
و نیز یعنی ریزه ریزه کرده است چنانچه گوی
بشکست خود یعنی شکست و ریزه ریزه کرده و خورد
خورد و هر دو - با او معدول و سیم معنوم یعنی
ریزه ریزه و در تاج مصداق در تاج کسر خورد و هر دو
اشی که مندرج است -

خوشید - با او معدول و یا فایسی آفتاب
مقدار مساحت و سی صد و شصت بار چند هر دم
زمین است چون شب نیز زمین رود زمین
بالای و سی چون و زمی باشد فراز بری نیز نام
مردی و نام زنی معشوقه و بهشید که مقصود آن
سلمان نبشته است -

خوشه در گلو آورد - یعنی بچته شد و قریب وقت
در رسید -

خوشید - با او فارسی خشک شد و کرد
و خشک کردن و شربن -

خوند - تند کذا فی شرفنامه و نیز یعنی خداوند
آید چنانچه گوی خند کارای خداوندگار -

خون دل و برین ناخن آورد - یعنی

بجای خند

خصیفات الخاؤنکه اور اہل و عیال نباشد
خندیز - بالکسر طویل -
خواؤ - بالفتح آمدن در وقت غیر معلوم -
خورنار - یعنی دوازدهم روز از ماه -

باب الرابع

فصل فی العربی

خامس زبایکار -

خاطر - آنچه پیش دل بدیدیری یا کارے -
خالی اسیر - تنہا و چون ماہ را باستان ارہ
اتصال نبود خالی السیر گویند -
خبر - بالفتح آگاهی و بالضم دانش -
خجیر - آگاہ و دانای -
ختار - بالضم پاک کردن کشت و باغ از
گیاههای نود و کذا فی شرفنامه بالفتح مع تشدید
فرمیدہ کذا فی التاج -

خمر - خمر -

خمر کبن -

خمر - حیران و سست و کابل -

خمر - آواز شویش آب و باد -

خمر - بالفتح و یا خمر شد و کل سخت تر و تودہ کل
و کل کذا فی شرفنامه دراج بمعنی سوراخ آسیات

حسن الحجار - شخار کذا فی بعض الطب

فسر زبایکار می پذیرد و در شوق و غریب از شرف

نفسر - سبزه نام صاحب موسی حدیہ السلام

در نبوت ایشان اختلاف است و در ولایت

شبه و شک نیست و ایشان را خضر بدان
میگفتند کہ هر کجا کہ می شستند سبزی شست
بدین سبب کہ ایشان آب حیات خورده بودند
خط - انجمنین قدر و عظمت و دشوار است و
روشنی کہ در میان نمیشد و چون در چیزی گرد
بندند مثل تیر انداختن و گوی و چوگان باختن
و اشال آن کذا فی شرفنامه دراج بمعنی مثل سبب
چنانچہ گویند و یا خط اندازی مثله و نیز خط اشرف
بر ملاک و در شرفنامه بدین معنی را بدشوا بی بیان
کرده است اما ازان معلوم نمیشود اگر چه این ہم
نوع دشواری است -

خطیر - مهار و مانند چیزی مری با قدر کذا فی التاج
خلایع العذار - اسپ بی گداز و شتری مهار
را کرده و روان شدہ و مرد کوبہ -

خمر می تعالی اعندہ خمر لا خمری است نزد او غیر خمر
خمار - بالضم ملاطع و کدوئی کہ بعد از خوردن
شراب حادث گرد و کذا فی شرفنامه و بالکسر -
و مقنعہ و بالفتح مع التشدید می فروش -

خمیر - بالفتح مایہ خمیر و مان بوسیدہ و آرد شسته -

خمیر - رشنہ و در شرفنامه مذکور است و نیز

ریشانی آتش و آہ و خوردن اشال آن آید و

بدین معنی تیغ و شمشیر نیز آمده است و در خط

نفت - بمعنی خرابی می آید و است

خمر - انگشت خمر

خیر نیک و مال و در تفسیر معنی اسپ سلاست

در شرفنامه

خیار یعنی برگزیده و میوه معروف
 خیمه یا فتح نام قلعه معروف فی التاج اسم قبیله
 خدیجه یا فتح القاب قباب سراب کذا فی التاج
 و فیه ایضا القاب اسرماننداریکی از هوا فرو آید
 يقال القاب اسر السراب و صرح مذکورست خدیجه را
 بریک حال ناز و نهاش چون آب جزای آن غول گرگ شتر

فصل فی الفارسی

خاک در ایضم در
 خار خار با سوم معروف یعنی تعلق باطن خلی
 و خاریدن اندام و امر آن که خاریدن خار و خارند
 خار پسر آبکم فارسی خاوه
 خاوم پسر زمل

خاکه ان غرور با سوم معروف یعنی دنیا
 خاکسار با کاف تازی متوکل آنکه جایش
 صفت فعال بوده و خار و گرداوده و فقیر
 خاکستر اخلاص نیزم و غیر آن بعد از سوخته شدن
 بنامه پیش را که نامند

خانه شش در فتح وال یعنی دنیا اعتبار
 جهان است

خانه شیر پستان و بایا فارسی برج است
 خانه گیر گیر نموده خانه و خانه را گیر و معنی تازی
 چهارم نزد آن بهفت تازی اندیکم فارسی دوم
 زیاده و سوم شش و چهارم خانه گیر و پنجم طبل
 ششم هزار آن که از هزار و ده هزار نیز گویند
 بهفت هم منصوبه

خاور مشرق و نیز مغرب گویند کذا فی شرف
 و در قنیه مذکورست خاور مرکب است از خار و حیدر
 را به همدیگر و او برای عطف یعنی حسرت که
 بتازیش حار خوانند

خیمه یعنی بنجیده باشد
 خشم یعنی خشم و غلغل که توانگر لاوت در
 خیمه یکسر اول مرد و خوب زیبا و جمیل و خوش
 و صاحب حسن

خدیجه اول معنی حسن است که در باب و خوبی
 و خوشدلی و خوش خلقی باشد

خدیجه یکسر اول معنی خدیو است
 خدیو متشکر مختصر خدیوکار یعنی خدمت کننده

خدیو متشکار یعنی خدمت کننده آمده
 خدر بضم اول آن قباب عالیشان کذا فی القنیه
 و زبان بهلمی معنی خوشی و خوشحالی باشد و فتح

اول سکون دوم معروف است که اهل هند که ها گویند
 و کنایه از مردگوار احمق و لای شرافت گل تیره و
 چسبیده و حرکت پذیر و عود و حکایت مثال فی نیز

کنایت از تن کنند کذا فی القنیه ایضا و امر خریدن و مال
 آن در زخا گو یا معنی کلان لاشه مندرج است
 خراخر یعنی یک باد و تپان و از یک از گلهای خفته
 بتازیش طبل گویند و آنرا خراک یا فتح و تشدید نیز گویند
 خراخر یعنی یک سویم و توشند و قوی و شسته و او
 خراگاه و خرا که و خرا و خرا و خرا و خرا و خرا
 اکثری آنرا که گاه گاه گردا تپان براید بتازیش که گویند

خریدار گیر - پاشتم موقوف و نهتم فارسی آنکه
 هر کسی او را خریدن خواهد بازیش نافقه گویند
 خندکاسه کدانی القنیه و نیز یعنی خرمی و در گن
 و بگیر آید و نیز یعنی خریدار بگیر
 خروار - بالفتح و تونگ با جامه و جز آن قماش
 که خرفشدن تواند اصل این است بعده باز شتر
 ستور را گویند کدانی القنیه -
 خرز - بالفتح نام ولایتی که طولی و درنجی از بدو
 شدوران ولایت بسیار میشود و در قنیه مذکور است
 و نیز چختین باز از حجه نام ولایتی است از ترکستان چین
 که آنجا مردان سپید پوست باشند و در آن چین
 قنیه نیز میشود و خزران نیز گویند -
 خرزه اردو شیر - با دال موقوف و یا به فارسی
 نام شهر است آبادان کرده اردو شیر و اردو شیر نام
 بهمن بن سفت رایر بود -
 خنیر - بر وزن حریر آن خاکستر که از پاکت
 و اشال آن باشد و بندش بخوبی گل گویند
 کدانی القنیه و در فرهنگ فخر الدین کما گزید
 آتش مذکور است -
 خسر - بفتح اول و ثانی یعنی تخم باشد و نیز
 پدر زن و شوهر -
 خشر - یعنی خسران الارض آمد و مجبور و دوش
 و اشال آن و هر جا بود که خرنده باشد -
 خسر و خاور - یعنی آفتاب و نیز باد شاه
 زمین خاور یعنی باد شاه مغرب -

خسر و چهارم سر - یعنی آفتاب -
 خشک - آخر - یعنی سال قحط -
 خشکامار - یعنی نام علمی که شکی آرد و بخورین
 آب نرود و شکم کلان شود و بازیش استقامانند
 و هنر طایفه هر گویند کدانی شرفنامه و قنیه و دونه
 لفظ خشک بوزن شک بالفظ مار بوزن زار
 استقامار گویند کدانی لسان اشعرا -
 خشک - بکاف موقوف یعنی دیوانه و
 خشک - تر یعنی نیک بد قیلیل و کثیر و بحر و بر و بحر
 خشک - شیار - الفتح غریب است بی کلان سر و گویند
 خشک - شیار - بالفتح و النون فی موضع باید از آمد
 کدانی زفا گویند یا همان خشک - شیار - که در بعضی غریب است
 تیره گون آبی سر سپید و بزرگ کدانی القنیه -
 خط محور - نزدیک حکمای رضی خلی است و بهر
 که یک سر او مشرق و سر دیگر غرب پیوسته
 منقطع است خط استوا و سیر آفتاب بر دست
 کدانی شرفنامه و در زفا گویند است که خطی است
 در فلک جنوب تا شمال -
 خط - سحر - نبشده -
 خط - جوهر - نام اول خط جام جمست -
 خط - ساف - نبشده -
 خط - انصاف - النمار - خط استوا -
 خط - کردار - هم فرمان خدای تعالی -
 خط - کاسه - که - نام خط ششم است از
 جلد هفت خط جام جمست -

خط کز ار کنایه بکلمه ن -

خط - یعنی اول بوزن سطر یعنی قدر و منزلت
و نشان و شوکت و عظمت باشد و معنی آفت و
روشنواری و گرو بستن در آب روانی و شسته
در تیر اندازی عربی است و همه اینها گویند -

خلخال نر - معنی پای برین آمده و کنایه از
آفتاب هم هست نام شهریت ناین فروین کیلا
خا اوقت سر سر - معنی سر خلافت -

خمار - یعنی اول نام شهریت از ملک خط و
ختم منسوب بخمر و بان و در عربی ملالت کدورت
بکلفتی باشد که از رفتن کیفیت شراب و غیسر
مایل شود و بکسر اول مقصد و رو پاک نان بفتح او
و تشدید دوم در تازی شراب فروش -

خدیو - بفتح اول و ضم بای فارسی پل صراط را
گویند و قیامت را نیز گویند -

خجسته - عربی است معروف معنی شمشیر آمده -
خجسته نر - آفتاب و غم و اندوه -

خجسته - بفتح بوی گوشت و عربی که هنگام
برای کردن آید و دو و آنرا نیز گویند کذافی شرف
و در ز فامو یا باجم فارسی هم قوم است -

خجسته - بفتح آوازی بلخی چون کاسه و غیره و
اشال آن و کنده که بپند بی که بچی نامند
و قبیل با نون مشدود -

خفیا کر - بالضم با کاف فارسی مطرب و
سدا ینده سرود -

خنک نر - آفتاب -

خنسار - جانور است آبی که گوشت و خوراک
خوار - بالضم با و او معدوله صد عزیز و آسان
و شوخ و اندک و خورنده و نام مقامی است کذا
فی شرح قنانه و در ز فامو یا بگوید که نام خط است
نزدیک رخی -

خوار یار - با و او معدوله و برابر و قوت کند
و آنچه بخورند و خور و خط است نزدیک نمی کذا
فی شرح قنانه -

خوار کار - مرد شکر کار و خواری کننده -

خواری خوار - دشنام دهنده -

خواجه بعث و نشر کنایه از حضرت رستا
صلی الله علیه و سلم -

خواجه سپهر - با و او معدوله و بفتح فارسی شری
خوان سالار - با و او معدوله طباط و درج

ترجمه مجاهد خوان سالار نوشته است و در
صلاح و باج اسمی معنی مجاهدین طباط گفته است

خوارستار - بالضم با و او معدوله و معنی قوت نهند
خوالیک - بالضم با و او معدوله و کاف فارسی طباط

خواجی سپهر کنایه از آفتاب عالمتاب -

خواجی نر - همیشه -

خو و خمار - خود غرض -

خور با و او معدوله آنچه بدان و بگذرانند نام کو
بهرام ساخته نغان بن مندر و هر چه خورونی بود از

طعام و خیر آن امر خوردن فاعل آن و آفتاب

خوشتار - همین موقوف میان خوشایند
 خواهم و طلب کننده و خود طلبکار
 خوشیستن و از - با او معدود و شصت و هفت
 اهل اسکندریه و قار و اسوده یعنی هزار و هشتاد
 کدانی القینه -

خون سیاوشانی نگر - ای روشانی صبح
 و شفق کدانی القینه -

خوشه سپهر - برج بلند
 خور و ده که بمغنی عیب که و عیب گیرنده و خون
 بچرخ برین یعنی که چنین کار کرده که مشهورست مملکت
 خوشگوار - بضم که چهارم فارسی با و دوم
 بر صحر و در مضمون و شیرین -

خوش نظر - بالضم با و او معدود و یکم گلیست
 که لعل و زرد و سفید بود و بندش برین تباری نامند
 خور - بالضم با کات فارسی کسوف و خورشید
 آینه زنده و الفت گیرنده -
 خوگیر - بالضم میان خوگر -

خوی گیر - با و او معدود و پنج و زیرین نمند
 خیال - الکسریه و معروفست که بازیش فناء
 و مند که خیر و نامند و قیل که اگر محاسب
 شمار خیر - با حیم فارسی و از و شصت و هفت
 که برند که الا و التماس با و از و از و از و از
 کدانی زفا که با و در طلب حقائق الاشیا
 و در دست و را بپند که و الگویند و در غایت
 سطور است و برین بهر و را گویند -

خیار شنبه - بان فیما بین کدانی القینه
 خیر خیر - که هر دو با و او معدود و یکم
 کدانی القینه و در شرف و از و از و از و از
 خیر کمر - با و او کات فارسی فیصل او معدود و
 خیر که با و او کات فارسی نام بازی که با و او
 گویندش کدانی شرف و از و از و از و از
 چون بی نشان کن و این کن و از و از و از

باب الزاری التازی
 فصل فی العزلی

خیر - بان
 خیال - بان
 خیر - بالضم و التمهید و عی ستان و جانت ابریش
 خور - عود و در و خور و در و خور و در و خور
 خور - نام و از و است و عی و از و در و

فصل فی التازی

خیال انداز - جان و است از و از و از و از
 و از و از و از و از و از و از و از و از
 خاز - ریم و از
 خیال باز - آن مقام که با و از و از و از
 و قمار و از و از و از و از و از و از
 خانه بر انداز یعنی در کتب و از و از و از و از
 خایه ریز - با و از و از و از و از و از و از
 خیر مرز - با و از و از و از و از و از و از
 و قیل که با و از و از و از و از و از و از
 و از و از و از و از و از و از و از و از

که بر روز زمیندش کادر و چنگا در خوانند و
 قیل جانور است که شب بیرون آید و در روز
 زمیند و آنرا شب برون نیز گویند -
 خنجر - الفتح بایر فارسی نام ولایتی از ترکستان
 مشک خنجر و آنجا پیاپی پاکیزه و خوبان
 باشند کدانی ز فاکوای -
 خنجر - الفتح نام شهر است -
 خنجره در انداز یعنی مجروش و از خنجرین بدست
 خنجر گویند و الفتح باکان فارسی مضموم چوب و
 با یک که بدان خنجر برانند -
 خنجرگاه - سبز آسان -
 خنجر - مضموم باکان موقوف علی و دیوانه
 خط سبز - آن خط که بر نموده باشد و نیز آن
 از عیب مرقوم بود کدانی الاصطلاح -
 خنجر - عبارت از بقاری سست کذا
 فی القتیة و نیز کنایت از جماع است یعنی با یکدیگر
 گفتن و گفتن و فاسق چنانچه سست بر نماند
 و در قتیة نوشته خنجر با سوم مرقوم و خنجر
 فارسی است -
 خنجر - نام ولایتی مشهور و بایر نسبت خنجر
 مانند و آن قریب به پامان و بهار آنرا
 ستوده اند مانند بهار موقان -
 خوشنود - با و او معدوله نام والی همدان
 که شهر است بزرگ کدانی شرفنامه و
 معنی ترکیب نوازنده خوب -

خودی سوز - با و او معدوله و ششم فارسی
 نام آتشکده آذر آبادگان کدانی شرفنامه و نیز
 سوزنده خودی یعنی دور کننده خودی و اکران
 یعنی خودی را دور کن -
 خون رز - می انگوری -
 خنجر - بایر فارسی خنجره و اکران خنجرین و نیز
 موج آب کدانی شرفنامه نیز مستی با و او کبوتر
 وقت نشاط و ابتدا علم -

باب السین

مختل فی العربی

خاس - الفتح مع اشدید غنیت یا نده -
 خنجر - الفتح گرفتن غنیت و بغایت گیرند
 خنجر - الفتح مع اشدید کدوک و مرد کوی
 و گاه ریزه ریزه شده و بهم آمیخته معنی اول از
 تاج ست و دیگر از شرفنامه و معنی اخیر فارسی
 مختل است -
 خمیس - الفتح فرومایه -
 خمیس - چشمنه و جامه چگیزی و شکری
 که پنج رکن دارد -
 خناس - الفتح و اشدید و دیو و سوسه کنند
 خنجر - الفتح می کمنه و گندم کمنه -
 خنجر - بضم ک و فتح دوم مشدود مطلق که کدبان
 گویند و معنی کواکب جمیع ستاره را گویند و معنی
 پنج کواکب را گویند و همچنین خنجر شدن
 کواکب

و پیش رفتن سونی -
 خموش یعنی نیتین نهان شدن و پنهان شدن
 خمیس - بالفتح غدر و بد عهدی کردن با کسی
 همیشه و جانی شیر در نره و انداخته علم -

فصل فی الفارسی

خایه - بلیس - کنایه از مرد عیبار در کار
 بنیر سنگ است که از جانب چپین آورند -
 خایه و لیس - سار و غوغا و زنا گویا -
 خد لیس - بالضم بابای فارسی که بانوی خان
 کذا فی زنا گویا -

خراس - بالفتح آسیای بزرگ که بحر و ستور گونا
 خمیس - بالکسر جانور دشتی و زنده در غایت
 شهرت که مویشی تمام اندیش دراز و انبوه بود
 پندیش بچال و بجان نامند -

خرمکس - بالفتح باکاف فارسی گیس سبک
 که چون بر ریش و کتشت نشیند تباہ کند و اینجا
 فی القوم گرفته افتد -

خروس - بالضم واو فارسی یعنی نر کیان
 خرس - بفتح اول و سکون سین جمله شصت

مردم ناکس و زیور و فرومایه و زریل و خلیل آمده
 و جانور است که بدن او شبیه بود و بدانه جوهر
 با بپای و راز دارد و بر آب می رود و تیر خاشا
 خنجر الماس - که از تیرت نیم گذاشته
 خنجر و س - بالفتح گندم رومی -
 خور و الماس - ریزه الماس -

خورش و سئاس - با و او محدود و احاطه
 یعنی یک شت از جنوب تا زیش امده یعنی خورش
 هندش همچنین نامند و سئاس بسیار گویند
 جنوب جمع جیبانه چپش که باشد کذا فی القیة

باب الکشین

فصل فی العربی

خبر خوش - معرب خبر خوش یعنی ثانی -
 خشنخاش - کوکمار -
 خضایش - بالضم شب پر -
 خموش - بالفتح پر -

فصل فی الفارسی

خار و گوش - یعنی خاریست از آهن که دلو
 و سیاه افتاده را بدان کشند کذا فی زنا گویا
 خار کش - بار بار موقوف و کاف مضموم موقوف
 که تباریش جرموق خوانند کذا فی شرف امده
 باکاف مفتوح هیرم کش و هیرم فروش کذا فی القیة
 خاک باش - با سوزم موقوف ای متوجه خوا
 و گرد آلوده باش -

خاشش - مختصر خاموش -

خام نوش - با سوزم موقوف و او فارسی
 خورنده کثراب آمده و نیز امر آن بدان سبب که
 نام یعنی شراب هم آمده -

خانه فروش - اسی خانه بفروش فروخته خا
 و کنایه از تارک دنیا و مجرد بود -

خجش - بالضم نام علی است همچو با و بجان بایکد و گوی

و آسانی که بگردن مردم بپرسد و در و کند و بر پیش
مخاطب بگوید و دارد -

خدا نشین - یا نعمت یا بار فارسی خداوند خانه و
که با نیکو کدانی شرفنامه و زلفا گوید و بحث بین همه
آورده چنانچه گذشت -

خرایش - یا فتح خراشیده و خراشیدن بناخن
و خیز آن و هر چه از غنای بود که بکار نیاید تبارش
بقطاع نامند کدانی شرفنامه و زلفا گوید یا میگوید
خرایش یا فتح یا بکار -

خرکش - کشنده خرد و خرد کش و سر موزه -
خرگوش - یا فتح یا سوم و چهارم فارسی جاوید
شمسکاری چهار پایه که در کوه پائین گوید و تیش
از میان قصب تا سر و تخم بر باشد تبارش
خرچون گویند کدانی زلفا گوید -
خرشجاش - نام مباد زلفا گوید -

خروش - یا و فارسی خروشدن بسیار احتیاط
خزان شد علم بر سرش - آخر از احتیاط
خس پوش - یا و فارسی پوشیدن
بسیار احتیاط کدانی شرفنامه و قیل پوشیدن
حق بساط -

خط بجهان کش - یعنی تارک دنیا کش
خط بر سر کش - ای خطای من بگیر
خط و خط عالم کش - ای جهان عالم محزون
خط کش - یا بکش خلاب -

خراگوش - یا و فارسی شغله و غلغله و غلبه

خمش و خموش - یا و فارسی همان خموش
خنده خمش - یا و متجانس مفتوح و با یا
فارسی خنده یا سحره و افسوس -
خواب خرگوش - یا و فارسی یعنی تنقل
و خفته ساختن -

خواجه تاش - یعنی خداوند خانه و وزیر علما
و چاکران کی خواجه هر یکی مردی که خواجه تاش بود
خوش - یا و فارسی یعنی خوشین خوش گوید
و خوش و غزاینه نامند وزیر و مادر شوهر یعنی خوشو
خوشدمن کدانی شرفنامه قول یا و فارسی
ام خوشیدن یا و یا معنی خوش و خوشی و خوش
یا و معدود و شاد و سبک طبع پذیر -

خون سیاوش و خون سیاوش - چونی
که جانی سرخ بدان زند تبارش بقم خوانند و هند کم
نامند و وجه تشبیه است که از اسباب سیاوش را
کشته جانی که خون او بر زمین ریخته شد و همان
از آن مقام این دخت رسته و معنی شراب نیز آید
خوش - معروف است و ولایت دارد و تیش
معنی خود و من مرقوم است -

خیره کش - بضم کاف ای ضعیف کش -
خیش - یا و فارسی جانی معروف آن گوید
از تارچه و بافته بگلان باشد و گویند جانی
پنبه کدانی زلفا گوید و این پنبه پنبه که آن
بایشم و پنبه هم بافته باشند و نیز از تار باشد
بجست از عت گلان و بعضی میگویند آن چوبست

که برگردن گاهنهند و بعضی برانند که آن
پیر با نامند که آهن بدان حکم سازند.

باب البصا و فضل فی العربی

خاص - ضد عام -

خالص - پاک -

خامص - مرد لاغرمیان -

خصوص - تنها یکی -

خلاص - بالفتح رشتکاری و بالکسر آنچه

خالص گرداند و الا تش از جنس نه رونقده

خلاص - بالکسر خلوص بالضم آنچه بماند از

روغن پس از گداختن و در صراح خلص

خلوص کلاهها شاد شدن -

باب الضاد و حجة

فصل فی العربی

خافض - تمام خدای تعالی و نیز فرو دازد

و مردن جابر را نیز خافض گویند -

خوص - غور کردن در چیزی -

خیاض - بالکسر در رفتن در چیزی پل -

باب الطاء

فصل فی العربی

خبط - آمیختن -

خرائط - خه گره -

خط - معروف یعنی خط کتابت و اصل

وضع آن از زبان قاضی و درین سهیم است

و البشای از جابی نقل میکردند که در کرانه کلب

نقش پای بعضی جانوران منقش شده بود صوت

حروف از آن آهنگهاط کردند میگویند و اذیع خط

این مقلد بود و الله اعلم بالصواب و نیز خط اسرا

میگویند که آغاز موبیا در عذارا بدان بر می آید

و این از قبیل ستاره هست بر وجه تشبیه و نیز نام

مقامی که نسبت کرده میشود خیره را سوسه آن

بقال مرغ خطی -

خط - آمیختن -

خطا ط - بالکسر شوریدن عقل -

خمرط - نوعی از درخت اراک که میوه آن درخت

خوط - شاخ باریک یکساله و در فارسی مقروفا

نحوه میگویند و در فارسی بضم میخوانند -

خیط - بالفتح رشتک -

خیاط - بالکسر سوزن و بالفتح والتشدید درزی

فصل فی الطاء

خریط - یعنی بطحان -

خوش خط - یعنی خوب خط و آنکه خط خوب نویسد

خون ربط - شراب سرخ -

باب الظاء

فصل فی العربی

خط - مرد که جسم او سترجی باشد -

باب العين

فصل فی العربی

خاوع - فریبنده -

خاشع - آمانده -

نیک نمر که آن هم زیر حیا نهند -

باب الکاف

فصل فی العزلی

خارق - باره کشنده -

خازق و خاسق - ساق نیزه که بزند

رب به باشد کذا فی القنیه -

خاقق - لمرزده -

خالق - آفرینگار -

خالق - که آیه شهر کذا فی التاج و در قنیه

معنی که به بار یک است -

خرق - بالکسر جوابه و نیکو خوی و کریم و

بالفتح بیابان و سوراخ و بارگی -

خر باق - بالکسر نام مردی کذا فی القنیه -

خریق - که در باره جمله بچه خر گوش کذا فی القنیه

خلق - آفریده شنگان درین مذکر و مؤنث

و تشنه و جمع برابر است و آفرینش -

خلوق - بوی خوش کذا فی التاج و در

شرفنامه مذکور است و طری -

خلیق - بالفتح بابان -

خندق - معروف -

خناق - بالضم مضیت که از غلبه خون حاد

فصل فی الفارسی

خاک مطاق - کوه زمین -

خاک معلق - زمین -

خریق - بفتح کیم و سوم سپهره که بپزند

سیرسون گویند -

خر که از برق - آسمان -

خط از برق - خطی که قریب جام جهان نهد

خط الحاق - خطی که نویسندگان مقام الحاق بنویسند

خضرق - بفتح کیم و سوم فارسیان و محکم فوم و

و شام استعمال میکنند اما اصل لغت و می معلوم

نشده است کذا فی القنیه -

خضیق - بالفتح با سوم فارسی نام میا پخته

مسلکی است ترکان را که ایشان اخنیا قیان

گویند و نیز یک نفر خنیا قی را خنیا قی گویند -

خوق - بالضم حوصن خشک کذا فی القنیه -

خنجر ملک مشرق - کنایه از آفتاب -

خورنق - بفتح کیم و دوم و چهارم و قصیر نام

که بنایت عزیز و عجیب است و قصه آن

در شرفنامه مسطور است -

خنمه از برق - آسمان -

باب الکاف التامی

فصل فی العزلی

خایساک - نام وادی است بکران -

خیک - بفتحین نام مردی -

خنوک - نام جزیره است بحر فارس -

خشک - نام مردی -

خشک - نام مردی -

فصل فی الفارسی

خاتون خلک - زهره و آفتاب -

خاتون شبستان افلاک - مثله -
خاشاک - ریزه کاه با خاک بهم آمیخته و
در اداست ریزه های چوب خاک و امثال آن
که با یکدیگر بهم آمیخته باشند -
خاشک - مثله -

خاک تارکاب - قالب بشر -
خاک نمک - نام بازی که کتابی غیر گویند
خالیسک - یک انگه دران و هشت آل آن و
یک خرد که ترکش بدان دارند -
خیاک - بالفتح با دو م فارسی شنگاه گویند
یا چار و دیاری که سرش کشاده باشد و در آن
یا مرغی نیز آمده است -

خیز و رک - لغتین خرنده است که گلین غلط
و در زفا نگویند مندرج است که بعضی هزارا می خوانند -
خیک - لغتین افشردن گلو و نیز سیاهی روی
که از غم و اندوه پدید آید بتاریش کلفت خوانند و
قبل خیک با دو م فارسی نان بزرگ -

خیموک - بالفتح محکم یعنی استوار کدانی زفا نگویند
خجک - لغتین خلی نقطه و کات کدانی اصرار
خجک - بضم تین انگشت نه که بتاریش مهر
و خرد خوانند و قبل پاره ایش کدانی القینه -
خدوک - بضم تین شرنده و خجل شدن کدانی
شرفنامه و در قینه مذکور است بالضم با و او فارسی
طیر شده یعنی خجل شدن کسی طیر شده باشد
آزما میگویند خدوک است یعنی خجل است -

خراک - بالفتح بانگ مرنفخته که از گلو می آید
تبارش عبط خوانند -
خحر حکوک - بالفتح با سوم فارسی گیاهی است
که بزنان کم شیر دهند زیاده فی شیر را و در زفا نگویند
مذکور است در روایت که آنرا پهل و کچی گویند
کدانی زفا نگویند -

خحر چیک فلک - سرطان -
خحرک - لغتین مصفران و خضر و نیز چوبی
که بدان اصحاب تغیر را خفتانند و زده زنند و آنچه
از چوب تراشیده بالای فک امثال آن باشد
که بدان تار را بوند و نیز خرا را گویند کدانی شرفنامه
و در عایشه ملقط بقلم میان قاضی شده مرقوم است
انجیدان و دیار را نه کنند -

خحر گوشک - با سوم و چهارم فارسی مصدور خوانند
و نیز گیاهی است که اطلاق حکم بر او دارند کدانی
شرفنامه در لسان الشعرا یعنی زبان مذکور است -
خحرک - بالضم مهره است که در چشم و غم را در
گلو می گویند کدانی بندند -

خردوک - بالفتح گیاهی است که بزنان کم شیر دهند
زیاده فی شیر را -

خردوک - بمعنی سبزه آمده که بازی و جان و
بندی و نوکها خوانند -

خمرک - مثله -

خز ووک - با و زیست که شبیه پهل است -

خز وک - سرگین گردانگ بتار و قبل خوانند -

خشک - کبر اول بمعنی کل معصوم آمده است
 بمعنی تاخیر و درنگ و مطلق وقت را گویند
 اعم از صبح و شام و غیره و همچنین غاری باشد
 سه گوشه و آن دو نوع است غره و کلان هر دو
 معرون است و غاری سه گوشه که از آهک سازند
 و نیز غاشاک که انقل من شیخ محمد خضری -
 خشک - مصغر خشت و نیز خشاک طایفه که در
 بغل سرازیر میشود و کینای می دهند -
 خشک - بمعنی کیم و سوم و خشوک بوزن
 حروف درام زاده -
 خشک - صفت تر خالی از لطافت و نیت
 و خلیل و بمعنی و جای که خشک تر و سفید تر باشد
 کثیر باشد و غیره و برادر است -
 خشک - خشک - مستری -
 خشک - بالضم جانور است پرده که آنرا
 کاروانک نیز گویند و یکم پرسی مفتوح نیز گویند
 کدانی القینه -
 خالخال فلک - آفتاب و آفتاب -
 خشک - بمعنی آب و برین و بجز اول
 پای از ابرو مشوار رنگین و کلی ناپخت رنگ کرد
 که دختر کان غلغ کنند و کوزه رنگین -
 خشک - بالضم و التشدید آه از پلک و دست
 بر دست زدن ای و شک زدن و نیز آن دن
 غره که پیش از روی بود و یک عیق باشد
 و بالتعقیف مصغر خم

خشک - بالضم نوعی از پوشش و رشت
 که در ایشان پوشند -
 خشک - بالفتح و قبل الکرسیه و اند و خشک
 و قبل کلمه میند و بمعنی گویند که فلک است که
 براندش کلمتی خوانند و خردک شده -
 خشک - بمعنی خوش و سر و نفس از دل و
 خوش با و گفتن که تباریش طوبی خوانند -
 خشک - فلک - باد و تبارش اول فارسی آمده است
 خواهر الملک - کلی است در روم -
 خورنگ - بالضم یا او معدوله مهره است سراج
 دفع چشم زخم در گلوئی که و کان بندند -
 خواجه فلک - بالضم یا او معدوله آفتاب
 خون ل خاک - ای ترکیه که در تجویفات کوه
 در سحران باد و آفتاب منجم میشود کدانی القینه -
 خوی آتش ناک - ای خوی غضب که در
 خوشک - فلک است در غایت شربت که خون
 کم کن دهندش کلمتی نامند -

در آفتاب

فصل فی الکواکب و النجوم

خدرنگ - بنسبت از تیره چین که خوار و سخت باشد
 خدرنگ - بالفتح با سیم ناری بر جی از بروج
 فلک که تباریش سلطان گویند و نیز جاذبه ای
 که در شکلی بیای کج رود و آنرا پنج پاک نیز گویند -
 خرسنگ - بمعنی سنگی رنگ که سخت گران باشد
 خط زبر و زنگ - ای خط سبز و برآمده -
 خشک - بالفتح بفضی و بالکسر پدید و آن

کذا فی شرفنامه و نیز ذکر لا اله الا الله را گویند
چنانچه در حدیث است الا انکم بخیر اعمسا لکم
فقالوا نعم یا رسول الله فقال ان اتقوا لا اله الا الله
خیل - بالفتح اسباب صحاب کرم و نیز خیل

فصل فی الفارسی

خرچال - بالفتح باسوم فارسی پرند است
آبی بینی سرخاب کذا فی شرفنامه و زرافا گویند
نذ کورست مرغی است که سر را بالا کرده و تباراز
کری را گویند -

خرول - یعنی امر و غزل -

خرمن کل - رخسار و عارض محبوب

خرغول - بالفتح با و او فارسی گیاهی است
که اطلاق شکم باز دارد -

خروس کشکری عقل - باسوم و شش فارسی
کنایه از آنچه موزون و لطیف آید و نیز روح فطرت
کذا فی القیامه -

خشکسال - با کاف و موقوف یعنی سال قحط
و سال بی باران -

خضر سکرول - یعنی همت کذا فی القیامه
خطا کل - خطا و عیب -

خط اول خط کل - عرش گویند
خدا بگناه عقل یعنی دنیا -

خدا بگناه عقل یعنی آن و دستار و که
تبار از خدای سبیل گویند -

خول - با و او فارسی و قیل و غیره

تیز رو بعضی گویند وراج که آنرا کبک نیز گویند
و رفسان اشهر کبکیم فتح نامی مسطریست
در قیامه بفتحین یعنی لا عرت -

خوان اول - کعبه کذا فی القیامه
خوبل - بوزن موبل کثر صند است و قیل

کج پای و استاد علم بالمعقاب -

باب المیم
فصل فی العربی

خاتم کبیر انما آخره خیر و بیخ تا آخر
انگشتری با کینه نیز آمده -

خاوم خدنگار غلام کبش یا جباریه خدم
بفتحین جمع آن -

خرم - بالضم والتشدید نفی از کل و اقبال
عیش خرم ای ناعم کنیز و نیز کذا فی التاج و قیامه

معنی خوش سطر است و در فارسی این را با و او
سعد و نه نیز می نویسند و بالفتح تا قیل از عرفان

یعنی خدمت و اول از نفوس و در فارسی این را
خرطیم شراب و بی که و بی بی کذا است

خواستی ز غافل و بی التاج و خرطیم و بی بی
و در خطیم القیامه ساوتم -

خشم بالفتح معروف و آید و نیز در کتب و قیامه
و در تاج و بی بی است یعنی کسی که خدمت و قیامه

و در تاج و بی بی است یعنی کسی که خدمت و قیامه
خشم و بی بی است یعنی کسی که خدمت و قیامه

شده است و بی بی است یعنی کسی که خدمت و قیامه

که در شب و اوج مرکب بود از کعبه تا مسجدی افتد
 براق و از مسجدی افتد تا مسجدی که منتهی به خیرش
 عالیه السلام و از مسجدی که منتهی تا کسی خیر و در
 کسی تا غرضش فرو و اگر غرضش به کسی است
 که آن چهار کعبه چنانچه بود که ترکیب به
 از آن بود و کعبه سر از یک کعبه
 مخصوص بر وزن چو جرات و طبع و نوس و
 برینش شکسته و در دو کاف که درانی شرف و درانی
 یعنی طبیعت و گوهری آمده است
 خورشید هم بافتی اندرون بینی

فصل فی الفارسی

خاتم خم یعنی انجمنی سلیمان علیه السلام
 خام خام خم و درونی تجربه با صدق و در
 و بافت نادره و کعبه و نیز شراب نامعطر و نیز
 ابریشم خام
 خام خم یعنی چرم روئیده خم و روئیده خم
 خاتون خم - کعبه و شراب ناب
 خایه کعبه - ای سرگشته کند
 خرام - بلکه ای زخم نابا و نابا زخم و
 نابا زخم که کذا فی شرف نامه قول صید نامه از این
 خوابیدن است و در معنی مصدر و فاعل هم می آید
 خروسان طایوس دوم - یعنی صحرای
 خسر و احم - آفتاب
 خم - بلکه کعبه است کذا فی شرف نامه
 خشم تو مخمض هم ای خشم از هیات

دی نازده است کذا فی القینه
 خشم که چشم - شیطان به سپهر کذا فی القینه
 خم - بالفتح و قوی و در غرضه و ابدا و ابدا
 معرو و کون کذا فی القینه
 خلم - بلکه آب بینی که بطور بود کذا فی القینه
 خلم چشم - تنه از چشم
 خلم چشم - لفظین چنانچه که چشمش هموار
 به روی و موتی و مرگانش ریخته باشد این هر دو
 لغت از زنا گویند
 خوار هم - با و او مدول نام شهر و ولایت آنرا
 نیز گویند

کتاب در بیان معانی

خورد هم - ای بریزد بریزد هم
 خور هم - بالضم و التثنی با و او مدول و غرض

خیالش فرو برده و ندان حکام سینه
 خیال و نمان شده و نهایت رسیده و نمانی دوم
 آشت که خیال و در بخشش گرفته است که برین
 طراک و رده خیال و او آشتی کرده است بشبه
 در حق طراک و ندان فرو بردن حکام که لایحه است
 درین اشکات کرد و او را لایحه و لایحه گویند

فصل فی العربی

خان - کاروان سرای کذا فی التاج و
 شرف نامه مذکور است با شاه ملک سمرقند هر که
 باشد و در زنا گویند که در ترکستان با و شاه
 که در ترکستان مرتبه بود و او را خان گویند و با و شاه

که بزرگترین مرتبه بود و اوراق خان نامند و نیز
 نام ولایتی است در زمین ترکستان فارسیان
 بعضی خان نیز استعمال کرده اند -
 خازن - نگهبان مال -
 خوانجیان - کسبه لام معروف کذا فی التاج
 و در طب حقائق الاشیاء مذکور است خسرو دار
 و آن چنبا باشد که در هر پیوسته بلون مرغ و هم
 بود و آنچه از طرف سواحل آرند سبز بود و آن
 بیوی شیخ نامد و بهترین انواع وی است که
 محکم بود این لغت عرب است -
 خائن - ناسوار و خیانت کننده -
 ختن - بختین و امل -
 خذلان - بالکسر بهرگی -
 خسران - بالضم زیان -
 خسران - بالضم از نان و رشت و فاش
 خشتان - علت کذا فی القنیه و در شرح
 منبذین علم و طبعین دل و سر است برقی و باد
 خلفاء الراشدین علیهم السلام که عمر و عثمان و
 رضی الله عنهم اجمعین -
 خلقان - بالضم جمع الخلق بلغة الفرس کذا
 فی شرفنامه و در تاج خلقان جمع خلق بهن شیخ
 مرقوم است -
 خاها - بالضم و بالکسر شگسته است سیاه
 که نگین سازندش و باره میرخی زرد و زنگنه
 که بهر است میانی و او کیو دست و گویند که

سیاه و سفید است -
 خمسین - چاه و عسکان چاه و نیز سیاه
 چنانکه اربعین اهل سنت و جماعت -
 خوان - بالضم و بالکسر معروف کذا فی التاج
 و در شرفنامه میگوید خوان باو او معد و معدون
 یعنی خوان طعام پس معلوم میشود فارسیان همان
 خوان را باو او معد و استمال کرده اند چنانچه
 خسران - بالفتح و رختی است خوشبوی کذا
 فی التاج و در شرفنامه مذکور است بیا فارسی
 و سوم موقوف چوبی است که بهندش است و خوانند
 و نیز نام ولایتی است و در قنیه مسطوره است نفخ نیم
 و هم سوم شاخ و رخت و الله اعلم بالصواب از
 شرفنامه معلوم میشود که این لغت فارسی است نیز
 مرکب است از خیزوران امه خاتون و راندن -
 خیر الما کین - گیاهی است که بر دشت پیچد و
 دشت را خشک کند و آنرا را بخورد و طراوت و
 سازگی یزد و برگهایش زرد که اندک بازیش عشقه
 و لبلاب نیز گویند کذا فی القنیه -

فصل فی الفارسی

خاتون - عروس و صاحب خانه کذا فی القنیه
 اقول عروس صاحب خانه لفظی مشترک است بر مرد
 و هم بر زن اطلاق کنند اما خاتون مخصوص محو
 یعنی که بانو -
 خاتم شهیل نشان - همان عشق و دوستان هان
 کذا فی القنیه -

خاک گرن - بار و موتوف گنده فار و خارا
بکن و نیز نام ولایتی ست -
خاک مغلان - خاور دشت ام غیلان کج
لکد گویند کدانی القنیه -

خاقان - پادشاه ترکمان پادشاه چین
کدانی شرفنامه و در قنیه پادشاه قنیه پادشاه چین
و پادشاهی کد و ترکستان بزرگتر بود -

خاک گران - باکاف موتوف و نیا کدانی شرف
اقول خاک گران آنرا گویند که رفته خانه آنجا
اندازند تباری و من ساط گویند و آن فریده میا
و این مرکب ست از قبیل میدان و سرمنه آن

آوندی و سرمه و از این طرف ست یعنی محل
پس یعنی ترکیبی جایی خاک و محل خاک باشد و نیا
همین ست و بعضی خاک نیز آید قول خاک که آنجا
خاک فلیکلان - اسی قالب کافران بدایان
کدانی القنیه -

خاک دیوار خورون خاکیان - یعنی
آدمیان و خواران -

خال نان - یعنی بر روی نان که ستر و
بچکان که فتنه کدانی شرفنامه و قیل کن
سپاه که بر روی نان بسبب تری آتش می آید
خام گرن - با و موتوف ای محو گشته
کدانی القنیه لیکن از ترکیب ست قنیه

خامالاون - چینه مصری -
خامالان خامالیوان - مثله -

خا شحمان - پادشاه چین -
خاندان - خلیفه و نیز یعنی خانه پد آید
خانه ویرین - آفتاب و ستارگان -
خانه روشن کردن - کتایه انرا فریدن
و با تبار سیدن -

خانه فروشان - با و با کار پاکبازان مجرب
و خراباتیان و نا خلفان -

خانه گرن - یعنی بدبر و نا خلف که خانه پد
خاوران - نام ولایتی ست که حکم حلال الله
خاوری از انست و دشت خاوران فرسیه
بسطام ست و نیز یعنی خاوراید -

خامیدن - بدندان ریش کردن کدانی خاک
خستن - با لغت نام ولایتی ست مشک خیراد
ترکستان زمین مشکوب بشاهان و خوبریان
ختملان - با لغت نام ولایتی ست در وادی
آن در باشد و اسپ ختمانی منسوب بدان ولایت

خدا ووران - یعنی آنکه بعد از خدا واد
و نیز دیکت عشق و پیغمبر و ملعونان کدانی شرفنامه
و معنی ترکیبی آنرا که از خدا وند و اند معنی رضای
خدا ووشان - با واد فارسی معنی اهل نقوش
معرفت کدانی شرفنامه و در قنیه مذکور ست و
متصوفانی که خود را به نقطه و مرتبه آرایند قول
یعنی خراتیان -

خدا گیکان - باکاف فارسی پادشاه وود
اوقات یعنی خدا ودر مهران فکر که ست و گنه نام

خدا

استقال این لفظ و طوق خیرا پادشاه نیامده است
خدائی و خوشان کن اهل لعنت که دعوی
خدائی کنند.

خراگین - نام سلامی است کدائی القنیه -
خراسان - کشور چهارم که مشورت بخورشید
و نورشیدر بعضی کسان خراسانی هم میگویند
گفته اند کدائی شرفنامه و در قنیه مذکور است که
نام ولایتی و نام فدائی -

خراس خرمیسان - آسان -
خراشیدن - بالفتح تراشیدن پوست بریدن
خراطین - کرمی است که از گل بدیدی کند
تباری اعمار الارض و شمه الارض نامند -
خراهرن - مشد -

خراهان - باز و کبر برنده تبارش قنیه
خرجهین - بالفتح زنیل یا جوال بزرگ کردن
هر چیزی بیدارند -

خرجهون - بالفتح نام شهر -
خرقه و زان ختن - انار موقوف یعنی بگنه
معترف شدن و عاجز گشتن و تسلیم کردن -
خرقه ساختن - کنایه از چاک ساختن و دیدن
و پاره کردن جامه خرقة کرده شد -

خرگمان - بالفتح یعنی بندگان و کار لایق
والاعنی و کار دشوار که از آن بد زنتوان آمد کذا
شرفنامه و در شرح اشعار یعنی خرقة عطا کرد
خرستان - باسین موقوف بانیکه خرا

در آن بسیار بود -

خرمن - ابکسر قوه غلبه مانیده و غیر آن باگاه
خر و شیلن - با و افارسی فرایه کردن بگریزانی
خرزان - بالفتح هشت روز از شهر یوم ماه که خورشید

در برج سنبله بود آن روز جشن رمضان است و بعضی
گویند که خزان روز سوم است از شهر یوم و فصل
از و فصل اول ربیع سال آن سده است که آفتاب
در برج میزان و عقرب و قوس باشد و از تیره ماه
نیز گویند کدائی شرفنامه و در زانگو یا است که

درست تر است که خزان چهارم روز است از
شهر یوم و در موارد الفوائد مذکور است ایام برگ
خرزان - ولایتی که بطول آنجا نرسد کدائی
الموائد الفوائد و در شرفنامه بدین معنی خزان بختین یعنی
ایستادن و نون است پس هر دولت باشد -

خرزوان - بختین و بختی نام سهاره توفانی
کدائی شرفنامه و در اوقات شاپناه سلطنت
نام دیو -

خریدن - بالفتح و پختی و آیدن کدائی زانگو
خستن - بالفتح مجروح کردن شدن و زانگو یا
یعنی خردن مذکور است -

خوش کردن - با سوم و چهارم فارسی
مشهور را پوشیدن و زمین پوشیدن کدائی القنیه
خسه و خزان خستستان - آفتاب
خسرو نشان - یعنی آنکه که در شهر یا و شاهی
رساند و نیز کسی که نشان خسته بود یا نشان خسته

خسودون - بالضم و دو کردن -
 خسیدن - بالکسر کهیدن و در زفا گویا فتح
 مرقوم است -
 خشت من - ماد و شوهر زن یعنی خوشی کن که باطنی
 خشت من - بامار موقوف یعنی آنکه
 خشت زنده و گاه از این خشت بزگویند و زنده خشت
 اسی زنده خشت یا خشت را نیز و آنکه چنگ کنند
 بخشت یا در وین بود یا چنگ بخشت و در وین کن
 خشک انگبین - یعنی شکر که هم در زبور خانه
 خشک بود -
 خشت زرین - آفتاب -
 خشک یا خشت - باخار موقوف یعنی بی گرد
 یا خشت و هر چه اسباب بود تمام و یا خشت -
 خشک جان - باسوم موقوف یعنی جان مجرب
 و جانی که در آن عشق نبود و از نعم دیگر بی بهره بود
 خشک جان - باوقف کاف یعنی روزگار که
 که در آن اهل کسب نبود -
 خشودون - بالضم بر گل ز درخت و در کردن
 خضر خدلان - آسمان دنیا -
 خطیر سر کشیدن - یعنی بخطا و عیب کردن
 خط مشکین - اسی خط سیاه -
 خندان - بالفتح قبای سلامی که دانی فا گویا
 و در شرف نامه گفته است مرون بهندش آنکه خندان
 خندان - بالضم یعنی غلط نمیدن و
 خواب نمیدن آمده -

خشتن خشتیدن - بالضم غلطیدن که دانی
 شرف نامه و در قفیه مذکور است خشتن بالضم
 غلطیدن و خواب کردن و نماز عشا و زانو شستن
 شتر و جزات شدن و بخند شدن غیر -
 خندان - بالفتح همان خندان بالضم که بخند
 غلطیدن و خواب کردن و نماز عشا که از دکان و
 بزانو شستن شتر است -
 خلد برین - یعنی بهشت بالا یکن -
 خلق آتشین - کنایه از شیطانیان -
 خلدین - بالفتح خشتن و در رفتن که دانی
 زوت انگویا -
 خمستان - بالضم خانه خار که اسباب
 زینتی فربه باشند -
 خمسه من - یعنی پنج انگشت من -
 خمک زون - بالضم و التشدید المیم و شک
 زدن و دودن و نوشی کردن -
 خم غلیکوان - فلک اول که فلک قمر باشد -
 خندان - بالضم مبنیان که دانی لغتیه و نیز خندان
 خندیدن - بالضم و الفتح جستن خندان
 فتح اول و سکون نون یعنی تعلید کردن حرکت
 و سکات و لغتیه مردم بعد از آن شکر لغت اول
 از قفیه است -
 خنجر زرافشان - عود طبع و آفتاب -
 خندان - نام شهر سیت در نواحی چین و
 هر چه شکفته را خندان گویند -

خندان

خندستان - بافتح سحر و منوی و سحر
خندستان - با لغم و قیل و قیل و زغالک
بکسر و سکون نون نیزست بمعنی مبارک و نجسته
و فرغیده و جایون -

خنبیدن - با لغم همان خنبیدن کنایه لغنی
خوابیدن خوابانیدن - خواب کردن -
خواجه اختران - شتر می -

خوابستان - با و او بعد و له سیاهی دان
تباریش و وات نامند -

خوالنجان - با و او بعد و له همان خوالنجان
یعنی خسرو و از و خوالنجان با و او بعد و له شکله
خواججه نرین - آفتاب -

خوابگزین - بمعنی ترک عادت اذن آمده
خواب کلان - سنام دارد و میست که بتاریش
خورجیون - لغم و دوتجاس و قیل و قیل و دهم
مکسر نام ویدی از جمله ده شیاطین و این
لغت سرفانی است -

خوردستان - با ثانی معدود شایخ نوکار
درخت و ریاضین سرزند و نیک نازده و
نازک بود کنایه لغنی -

خوردستان - با ثانی معدود همان خوردستان
اما معنی ترکیبی لائق دوستان است -

خورده بین - بار یک بین -

خورده ان - با و او بعد و له یعنی دانا
و بار یک بین و نکته دان و نیز غریب دان

و بمعنی ماکول بدان نیز آید -

خورشیدپرستان - بمعنی مغان آمده -

خورشید سواران - با وقت دال یعنی

شب بیداران کدانی شرفنامه لیکن این معنی

از ترکیبی است و نشود اقول اگر ازین صاحب دان

مراد دارند که ناک و لال بمعنی عنایت ایشان

چنانکه شمول میدانند میانم جاسجانی رود نوی

مناسبتی بود چرا که دل و قباب بشر بهشت ناله

آفتابست هر که مالک آن شد گوئی بران سوار شد

یا ازین کلامی مراد دارند که از مقام روح در

گشته اند و بر سر سیده و روح را آفتاب گفته اند

و لهذا تجلی روحی بصورت آفتاب می باشد

چنانچه در کتب و ابیات شیخ جهان مذکور است پس

هر که از مقام روح در گذشت و بمقام سر رسید

پس گوئی بران سوار شد و نیز خورشید سواران

ایشان را میگویند که در وقت گرمی و هوای متوز

سوار بگردند هر چه ایشان در گرمی سوارند گوئی

بر آفتاب سوارند و هم بدین میگویند ع سایه

خورشید سواران طلب یعنی هر چه بر سر ایشان

سایه کن و مصراع دوم نیز مؤید این معنی است چرا که

میگوید هم رنج خود و رنج یاران طلب بدین

تقریب بیان هر دو مصراع ربط ظاهر است اما بر تقریب

اول میان دو مصراع مناسبت ظاهر نیست لیکن

از قبل مواعظ باشد و چرا که معنی مصراع اول آنست

چرا که کلامان طلب کن و معنی شعر نامه تاج و

معنی است بر تفری و اول از شب بیداران همین
 اولیاء را و باشد و بر تفری و بعد از شب بیداران
 بر پنج بر او باشد زیرا چه کسی که بر آفتاب سوار
 است و باشد و بلکه معنی شرف قرار از یزید و اندر الف و ک
 و در آن توجیه معنی چنین گفته است آفتاب در شب
 در بر زمین می رود و هر که در شب بیدار می باشد
 گوئی بر آفتاب سوار است -

خوزدان - با و او فارسی نام ولایت است
 نام کم خیز شاه بن سبادش -
 خوزستان - با و او کسور و موقوف نام ولایت
 قریب به انوشیروان و در فرنگ مو لانا
 خوزستان است که خوزستان شکر را
 خورشید است - با و او معد و له خورشید یعنی خوزستان
 و مادر شوهر -

خوش عنان - اسپ فرمانبردار -
 خون پاکستین رزان - یعنی می انگوری -
 خون باران - خون گریان کذا فی الموائد
 خون جهان - اسی خون اهل جهان -
 خون چین - یعنی می میانی کذا فی زفا کتو
 خون حیوان - یعنی گوشت در دهن و شیر
 و بجزات و شهد و جزان کذا فی الموائد -
 خون دل زفا حرج وان - اسی عرق
 سوزن پایی پروان کذا فی القنیه -
 خون رزان - می انگوری -
 خون سیاه شان - چوبیکه بنایش زخم بود

مهند کیم نامند کذا فی مشرقنامه و نیز می اهل گویند
 خیال شکستن - اسی طبع کردن -
 خیال پرستان - اسی عاشقان و دل آلود
 و اوگان کنایه از ارباب نظم و شعر نیز است -
 خیمهستان - کسانیکه خیمه یعنی امیر المؤمنین علی
 کرم الله وجهه -

خیروان - بایار فارسی و برار موقوف شیروان
 را گویند که آن مقبیه و ولد خاقانی است -
 خیمه صحرابرون - کنایه از غلب شدن
 خیمه در خرابی و نون - کنایه از بی شرم و
 بیباک بودن آمده -
 خیمه زون - کنایه از بر خاستن و بر پا
 نشدن کت متاسل آمده -
 خیمه زو حانیان - آسمان -

باب الواء
 فصل فی العربی

خشو - سفل طبن را گویند و قتیله ستر می باشد
 و آن کنایه از عفت و متاسل است -
 خو - بالفتح مع التشدید بگر سنگ و بالضم عمل
 خطو - بالضم گام -
 خطو - بالفتح وافی و مقوله در هم شده شدن
 خفو - بالفتح اندک در خشدن برق -
 خلو - بصفت غالی شدن و خلوت شدن

فصل فی الفارسی

خاک تو - اسی تربت تو و متواضع و آبرو تو

کدانی القنیه و بمعنی طینت تو نیز آید.

خاکدان دیو - دنیا -

خانه ترازو - برج میزان -

ختمو - با بضم در وی اختلاف بسیارست

بمعنی گویند شاخ کاوست آن گاه در زمین

چین باشد و بعضی گویند شاخ است چون از

سال از عمر مار بگذرد از شاخ بر آید کدانی القنیه

و در زبان گویند یا بعضی شاخ افنی یا ماهی که او را از

خرد و - بفتح تین یا دال معنوم خرد و است که

سیر کین اغطاند و آنرا خیر و ک نیز گویند -

خز و - بفتح تین اثر خیزی از مرده کدانی

خدیو - با بضم و الکسر یا با بفتح فارسی است و او

پادشاه و وزیر و در زبان گویند یا است وزیر -

خریو - با بفتح نام پادشاه و میل نام پادشاه

خستو - بضم کیم و سوم جانه و خرنده و پایز و گاه

که بتاریش مقرر نمایند -

خسرو - با بضم نام پسر سیاوش بن کیکاوش

که گنجینه یافتند و نام پسر پادشاه بن هر فر شاه

بن نوشیروان که معشوقه او شیرین بود و شکوه

و فرزند پادشاهی را نیز بجهاله خود آورد و بود چون

پادشاهی نیز بزرگی صفت گشته خسرو عهده کش

گویند کدانی شرفنامه و در قنیه مذکورست خسرو

و عز و دجی سنگ نیز استعمال کرده اند کد نام

تم لفظ و نیز نام شاعری و بلوی که شمس خسروی

منسوب بدوست -

خسرو وارو و خنجن کدانی طبعاً نیکو است

خسرو با بضم مادر شوهر و مادر زن -

خطو - ای و زمان تو کدانی القنیه -

خلی تو - ای نیزه تو که آن خلی است -

خکا و - با بفتح با کاف فارسی نام مقامی است -

خو - با بفتح مشتق از غله و آب و جزیران در

لسان اشعری است که گویا شتی که از کشت گیند و در

اندازند و در ادات الفضل بمعنی اخیر با بضم مندرج

و بمعنی سرشت و عادت نیز است -

خسرو - با بضم نام کلی اصل شکل گل بنیه زده کدانی

شرفنامه و در زبان گویند یا میگویی گویا است که بهند

یت پس گویند کلی بزرگ دارد و اول اصح -

خو - بفتح کیم و ضم ویم آب هن که خوی نیز گویند

باب الهما

فصل فی العربی

خاتم - آخر چیزی -

خاله - خواهر مادر زن -

خاتوله - دغا و مکرو و احوالی و دودلی و دورویی

و خوی و اثر -

خافضه - فرو برنده و فرو کننده و نیز خفته و گند

خاسره - تنگنا مردم -

خاشعه - مرد خفته و فروتنی کننده -

خاصیه - طبیعت و خوی و اثر -

خاویه - خالی و اقاده -

خجاله - شرمزدگی -

خداوند - نهنگار -
 خرمه - بالکسر حرس و بازان مجر غلطت
 منقلب از خط شیخ ابراهیم قوام -
 خدیجه - من اسرار الفسار و نام ماوربی فی الحاکم
 رضی الله عنهما -
 خرمیه - بالضم نام پادشاهی بزرگ که او را
 خدیجه برش گفتندی -
 خرافه - بهم خوان شیرین نوش خرافات جمع آن
 کذا فی القنیه و نام مردی که پیران عاشق او شدند
 و او را از آن عالم حکایت می گشتند و خلق باور میکردند
 و هر حکایتی که بود فیه اشتدای گفتندی و از حدیث
 خرافه و فی القنیه و نیز خرافه و در فی القنیه
 خرمیه - بالکسر و نامی که درین گویند کذا فی
 بعضی الطب -
 خرمیه - دختر شرمین -
 خریطه - معروف -
 خراجه - بالضم نام و الاشی و نیز نام پادشاهیست
 که بعد از سلطان بکه که او بود کذا فی شرفین مرد
 فی التاج حی من الازد -
 خزانه - بالکسر الفتح معروف و فی التاج
 عمل الخازن -
 خرمیه - من اسرار الرجال نام صحابی معروف
 خساره - بالفتح شاهزادی پراگنده از دولت
 بریدن کذا فی القنیه و نیز در بیان -
 خساره - بالکسر از طعام بر خزان سبانه

سکه
 برای رضای
 کردن
 جزونی

نکته

که بجا نیاید و بالضم روی از هر چیزی کذا فی التاج
 و در شرفین خساره بالکسر یک گردن باغ و
 بالذ و کشت از گیاههای نمود و -
 خشتخسته - پاک که مانند جانه نو -
 خصله - حالت و خوی و عادت -
 خصومه - معروف یعنی جنگ -
 خصیه - بالفتح غایه -
 خضره - سبزه -
 خطه - بالکسر آنجا که خط باشد کسی که فرو
 نماید کذا فی التاج -
 خطبه - بالضم معروف -
 خطیه - گناه -
 خفت - بالکسر تنگی -
 خفاجه - بالضم تومی اند بر او که گفته اند قاطع
 کذا فی شرفین و در التاج است خفاجه می کشیل
 خصیه - بالضم پو شیدگی -
 خله - بالضم و استی و بالفتح شراب ترش
 خلیل الله - و نیز ابراهیم علیه السلام -
 خلاصه - بالضم یک تربیز و در غرض کذا فی
 خلعه - بالکسر معروف که پادشاهان عامه میزند
 خلوه - بالضم رسوا کذا فی القنیه بالفتح تنهایی
 کذا فی التاج -
 خایمه - معروف یعنی تاق -
 خیمه - بالفتح معروف -

فصل فی الفهارس

نکته

خاتوله - و غا و مکرو و دوروی کذا فی شرفنا
و در اوقات ست خاتوله و دوروی و و غا و مکرو
و غا باز و است علم و العوالب -

خاوه - جاردی که چوب بسته سقف و دیوار را
از گره افشانند -

خاره - سنگ سخت و جسته از جامای
ابریشی متممی که بدو گونه بود ساده و محاطه ثانی
خار آفتابی خوانند و صابی و غنای نام مروت
خارچینه - بار موقوف و جیم فارسی است
نیلک دن گوشت و پوست و برنگشت و
یا مونچک گیرند و فارچینه را بازی غناش
گویند کذا فی زفا گویا و در تاج معنی غناش
موی کن نوشته است -

خازنه - خواب زن -

خازره - گل سرشته که بتازیش طعنه خوانند -

خاشه - ریزه کاه یا خاک آمیخته کذا فی
شرفنامه و در زفا گویا معنی ریزه های سرین
گما و شیل کن مذکور است و در اوست سیزده کاه
کاه و چوب و سرکین مانند آن بهم آمیخته -

خاک شده - ای خواب شده -

خامه - قلم -

خامیازه - با سر موقوف خازه -

خانقاه و خانقعه و خانگاه و خانگاه آخرین
باکات فارسی عبادتخانه -

خانواده - یعنی فیلان -

خانه - معروف که بتازیش بیت نامند و در
قدیمه یعنی زن مذکور است و این معنی مجاز است
خایه - بریده مرغ که تخم مرغ نیز گویند -
خفه - بالفتح افشردن کلاه و قاسه و قواسه
کذا فی القتیة -

خیره - بالکسر و خیره بالفتح حکم و استوار -
خیره و خیره - کلاهها بالفتح مع الیاء افکار
جمع صاب کذا فی شرفنامه و در زفا گویا خیره
معنی قوه رنگ مذکور است -

خجاره - بالفتح و الضمه انگ -
خجسته - بالضم مبارک -

خدره - بالضم یا نه آتش که در میان و دور
یعنی شراره کذا فی زفا گویا -

خدرابه - بالضم چوبی که آب از دیگر بند و شش
بندگاه سران کبرین خوار می پالاید آنها
خورابه - بوا و معدوله هم نویسدش و بالفتح
ویرانه از بیت -

خمر بند - آنکه در خلعت و اوردن پالان نهادن
و بار کردن قهر می کند و در این کیسه عاشر
روز کارش از گریه خرب و بتازیش مکاری خوانند
خمر شسته - با سوم فارسی مخموم بلندی را
گویند کذا فی زفا گویا و در قدیمه مذکور است بلندی
قهر و خیز آن که با می پشت باشد یا از قبر بیست
نیز گویند قهر است -

خمر طیه - بفتح کیم و سوم که دم است یعنی خمر
خمر طیه - بفتح کیم و سوم که دم است یعنی خمر

خمر طیه - بفتح کیم و سوم که دم است یعنی خمر

خمر طیه - بفتح کیم و سوم که دم است یعنی خمر

خمر طیه - بفتح کیم و سوم که دم است یعنی خمر

خمر طیه - بفتح کیم و سوم که دم است یعنی خمر

کندانی ز قانگوا -

خوشینه - بالفتح باجیم فارسی جهان خوشین
و بالضم باجیم تادی جوال در گوش یعنی تنگبار
و تفاربتبارش خج گونید -

خوشه - بالفتح و در متجانس خصوصت مجاول
کندانی القنیه و نیز قلن خاطر -

خوره گاه - بالضم جای خورون و نیز خیزد
که بایکمان و درون خیزد بزرگ بودیدارند بجا محل
خورد - بالضم شاره آتش و عیب بکند یعنی
ببریکی علم و تفسیر یعنی پازند سافه و زشت و
در قنیه یعنی ریزه میزند و پاره آتش که از جوی
خورد گاه - بالضم بکاف فارسی سجا که بر زمین
نشیند از سینه شتر کندانی القنیه -

خورد - بالفتح آکت سطر و دراز و آله -

خوز بهر - بالفتح کیم و سوم درختی است خورد که
برگهایش کافران هنگامت برتنی بکار برکنند
هندش کثیر خوانند و قیل خیزد که تبارش
خطل نامند -

خوشه - بالفتح جنگ خصوصت کندانی شرفنا
و در قنیه یعنی خوشیده است -

خوسله - نام فارسی است که هندش گسیکوار
گویند یعنی سالی و در طری گویند که افی بعض
نفات الطوب -

خرفه - بالفتح سبزه است ترش که تبارش
بقطه و قها و چند لونیا گویند -

خرفه کرده - اسی چاک کرده -

خمرگاه و خمرگه - کلاها بالکسر بکاف فارسی
جسته از نیام مراتب پادشاهان و ملوک و نیز
مقام خوشی را گویند چه به پهلوی زبان خمریا لکسر -

خوشی بود و قیل کلاها بالفتح
خمرگاه ماه و خمرگاه مه و خمرگه مه خمرین ماه
خمرین مه - کلام بالکسر یعنی آن دانه مله که
گاه گاه پیدا کند کدانی شترخانه و در طالع اشوا
خمرگه ماه یعنی آسمان مذکور است -

خمرگه و خمرگور - کلاها بالفتح و بالضم بکاف
که خمر که تبارش ولد الحار خوانند کدانی لاصح و
خمرگور - کسر دوم و سوم و چهارم فارسی
خوشی که آنرا گویند -

خمرین سوخته - بی مایه و مایه بر باد واده را
گویند

خمرگه - یعنی همان خوسله کدانی بعضی طب
خمرگه کاف خمرگه کلاها بالضم و الراء شد و
و کاف الفارسی جهان خمرگاه -

خمرمه - بالفتح نوعی از بوق که هنگام
زند و مده است کم از که هندش شکر نامند -

خوسه - بالضم با و فارسی در شرفناست
که گوشت پاره بلند که بر خنده گاه زنان بر آید
یعنی فرج و در فغانیا مندرج است پوست بالا
سوز که دور کنند تبارش بطر خوانند و هیچ
پوست که خفته دور کنند که خروس گویند
از آن مرغ باشد یادکر -

خمر

خروجه - بالضم با سوم فارسی مرغی که بسیار
بر سر دام بنشیند تا مرغان دیگر فرو واکند -
خره - بالضم خروس و نیز جانوران وحشی -
بالفتح کثافت روغن که بعد از چکیدن بماند
پس کحل نامند یعنی خره خرا و اگر هم آمده است
و خره بالفتح و القشیدگی که بپازیش
طین خوانند و نیز توده گل و بالضم التخفیف
بادیست که موی را براند و اگر با دانه و غیره گویند
و بالفتح و التخفیف بجوم و از و عام خلق که بگفته
باشد و خلق را که نشن در آن به بشواری بود -
خرید - بالفتح بنده و کنیز که بچه و دختر باشد
کدافی شرفنامه در قنیه است دختر و اقول خرید
در فارسی آنچه مشتری باشد یعنی خرید شده بنده
یا کنیز که پیش یا بزرگ اما در تازی بمعنی دختر و سر طین
و آنکه نارسیده و خرده است -
خساره - با سین جمله شاخهای پراکنده از درخت
و در کردن کدافی القیه -
خستوانه - بالضم یا در موقوف خرده که از کرب
دورند و پشینه است که در ویشان دارند یا موی
آویخته در لسان الشتر اندک است که تا بزرگ گری
خسته - بالفتح تخم مخمر پیوده و زخم حنوده که
بپازیش مجروح خوانند و خرده که بپازیش بام گویند
حسن و هنر گرفته - ای عاجز شده و
زینهار خواهند -
خسر خواجه - بالضم بر شوهر زن -

خوابگاه و خوابگاه - کلاه با او و معدوله و با
معدوله و کاف فارسی اینجا کشت کند و با
خوابگاه - با او و معدوله و معدوله و شیخ و
حاکم و معدوله و معدوله - خوابگاه نظامی علیه الرحمه
دل استقال کرده اند و در موافقت که طائفه طوایف
روح را گویند که انی شرفنامه قول خوابگاه
و این معنی شامل است آن همه را -

خواره - بالضم و معتز و افغان طغام را گویند
و در موافقت غلامی لا بدی که قوت بدن بدان
خواره قیده و پرده و در قینه معنی کلمه است -

خواست - با او و معدوله و معدوله و معدوله
مطلوب و نیز مال و سیم و زر -

خوابگاه - با او و معدوله و معدوله -

خوابگاه - با او و معدوله و معدوله و معدوله
که انی زنا گویند -

خوبه - با دو و سوم فارسی تاج خوبس
و نیز گلی است سرخ -

خوبه - با او و معدوله و معدوله و معدوله
و نیز ماکول را گویند -

خوبه - با او و معدوله و معدوله و معدوله
خورد - با او و معدوله و معدوله و معدوله
و نکته و نیز ماکول را گویند -

خوزه - با او و معدوله و معدوله و معدوله
که انی شرفنامه و در قینه مذکور است خوزه با او
فارسی طلقی که بدان موسی ریز و قیل و قیل و قیل

خوسه - با او و فارسی و بین مهله آن صورت
که در کشته و بالین و از چوب کاه و امثال آن
برای کنند تا به نام و سباع و بدین آن بگریند
و انی پندارند و از اکثرین نیز گویند که انی القینه
خوشه - با او و فارسی معروف و نیز به معنی برج
خوشکار و خوش کار -

خوک یا گچاه - با هر دو و متجانس فارسی آن خوک
که در پایگاه بادشاهان زند و فرزند براس
افزونی یا گچاه -

خونابه - خون که آب گردد و آنچه بگردان
تن و خوابگاه نیز گویند -

خون ساوه - ای خون صفت -

خوبه - با او و معدوله و معدوله و معدوله
خوبه - با او و فارسی گاهی است که در کشت

گندم و جو و وید و گندم و جو را زیان رساند
و نه با هر را نیز گویند -

خه - بالفتح کلید انون و چین و خوش
و نه که مستقل است -

خیارند - بالفتح خواه زن -

خیره - بالکسر شکفت بسیار و آشکارا و شخ و
دلی شرم و سست و تار یک و عفت و خرافت
و پیوده و خیرتی با نیز لغت است و در زنا گویند

که کش نیز آمده است -

خیریده - با او و فارسی و در لسان اشخاص
مستحق نام بازی که با موی نیز گویند

وامسگاه خور - یعنی دنیا کدانی الموائد -
 و امن کشید - ای اعراض کرد و ترک صحبت
 و امم و - ترکب حشرات زمین را گویند
 و بعضی ذوق کنند و گویند و ام جانور وحشی بخورند
 عمدتاً و او بود و غزال پنج خصوصاً و حشرات لاین
 و پرند و غیره و هر یک که جانوران در آن بفریب
 گرفتار شوند کدانی و فاکو یا و دو وسیع را گویند
 آن جانور و نه باشد چو شیر و پلنگ و گرگ و میش
 و بیابان پر از شکار کدانی است و سوار
 و اخگر و - ای پراگنده کرد -
 و اسف کرد - آفتاب -
 و رباقی شد - یعنی باقی نماند -
 و پس را نداشتند - ای مراقبه شد کدانی است
 و ربه - نام مقامی منسوب بشراب کدانی
 فی القیة و در شرفنامه است نام شهری و نیز
 گز و دیا که عوام بندر نامند و فاصله که در میان
 دو ولایت باشد یعنی اخیر از زرگان گویند
 و ریح کهر سر کشاد - ای دلمان بکشاد -
 و ریح و دهقان نورو - ای حیدر و شوق
 و دهقان یعنی روکننده قول و دهقان
 و حساب میگرد و یعنی در شماری آورد و یاد
 حساب مبادخذ میگرد -
 و حیض اند - ای ناپاک اند و پاک صلوفا
 و رخت آرا و - معروف که بهندش کبان
 نامند کدانی القیة قول و نیز سر و کیش
 راست باشد -

در خط شد - یعنی بخود شد و مدبوش گشت -
 و رخور - باد او مدوله لائق و زیباد
 و ربح یعنی زیبا باشد -
 و رجوی سر و - باد او مدوله ای و کرات
 و رو - بالفتح معروف که بتاریش الم گویند
 و رختین و قیل کبیر کم علی که پوست را حوار
 کنند و از او پرین نیز گویند بهندش و او خوانند
 و رختین مضارع دیدن نیز آید و باضم تر گه
 و رباب در وزن و امثال آن که در آخر می آید
 و رشت نیست - کشف طبع ضد لطیف طبع
 و رشگر ریزند و رشگر رشادی اند -
 و رفاز کنند - یعنی بسند -
 و رو مند - با سوم و قوت در دناک و چون
 و ریح و ال خوانند آن هنگام استقبل و ریزند
 و ریحاحی خور یعنی کجا میزدی در حریت
 و ریحان باشد - یعنی بگرد باشد -
 و ریحکیر و یعنی میسوزد و بکار نمی آید -
 و ریزینه سیر و او - یعنی شادی و نسیم
 یک جا پیش آورد -
 و رند شکل صفت مثال مسان شام چنانکه گویند فلک
 و رو - بالضم از ایزد جل و کبره رحمت و
 از ملائکه استقار از مومنان و عاوازه بهائم
 و طیر و شیخ -
 و ریاست - مضارع دریافتن یعنی او را که
 و نیز در ترجمه آب باشد و یابد مضارع یافتن

و ریحاحی خور

و ریحاحی خور

و بنعم و ایل یعنی اولوایند -
 و برین بر که لاچور و - بکسریم که دومست
 اشارت نبوی ملک است -
 و آلود - با کسری یعنی ختم آلود و بار بار
 و ستا ترند - با فتح پدرستم که سیم نام نهاد
 و مستقیم و - با بار و قوت یعنی فتح و غیره
 و پاک وستی و قوت یافت و فرو رفت -
 و ست بند - و ستوانه -
 و ست داد - با بار و قوت سخاوت -
 و ست میگیر و با سوم و قوت و هفتم مفتوح
 ای دینغمی خورد -
 و ست و گنیه شد کنایه از کینه پرست
 و ست مزور - با وقت تا یعنی مزدوری
 و دعوی خالی کند - اسی دعوی مجبور و مفتوح
 کذا فی القند و نیز دعوی فروتنی کند -
 و ل تنور آتشین شد - اسی ل سوخته
 و ل خاک پای او شد - اسی سپارو شد
 و ل صید او شد - بمش -
 و باغ و آرد - با عین و قوت یعنی بکسر
 و باغ و غزو است -
 و باغ و آرد - با کلام ولایتی و شهری و غیر نام
 کوپی بحد و ورستی که چاه بایل درشت -
 و هم سرو - آه نوبدی -
 و آرد - با فتح خود کامه و میاکن ابله و نام
 گویای که بت وی درین گویند -

و ندان سفید - خندان و خنده -
 و ندان نکستی سفید - اسی نخندی تبسمی
 و ندان نماید یعنی بختند و خوش شود
 چه خند و لازم فرحت و سرور است -
 و نیا و نندید - یعنی دنیا فریب میدهد و
 غافل میگردد -
 و و - با علم معروف و نیز عبارت از آه
 و و چشم چهار شد - یعنی با یکدیگر ملاقات میدادند
 و و قرض اگر چه مکرر - یعنی آفتاب ماه تاب -
 و و مان گرم و کسر - مثله -
 و و پانزده آوا - یعنی نیت زینت
 و آراشیداد -
 و و حقان خطه - رضوان که خازن خلعت
 و و حقان نور و - اسی نام و حقان کتاب ایشان
 و و مید - یعنی به مید
 و و میای شود شتر و - اسی رنگهای گوناگون
 و و میوز - یعنی آفرکار و عاقبت میر
 کذا فی القند اقول یعنی البته و بی شبهه است
 یعنی این کار شدنی است و پانزده و پانزده
 گوئی امر و زور یعنی امر و زور -
 و و رخا و روان - اسی یار خا و رخا
 و و یو باو - با یار فارسی و او و قوت گرداد
 و و یو بند - با یار فارسی و او و قوت فارسی
 طهورت و بشیرا گفتندی و نیز نام و انویت
 و یو بند - با کسر نام و رویت کذا فی القند -

و یوسپید - بادوم و پنجه فارسی و ششم ترم
دبوی که او را ششم برادر زان گفته -
وین در سر مغروری گرو - ای دین
در خیال مغروری با و دارد -

باب الارب فصل فی العجری

و ایر - آخر و ابع و باقی از نسل و بن و عیب
و آخر - خوار -

دار - سدرای و دیار -
و ب - الاکبر - نبات انشکر کبری کذافی لثینه
و پور - بادوی که از سوی قبله آید -
و پیر - بناح کشیده از پس کذافی لثینه
و در شیر قنار یعنی نویسنده و منشی اسطوت
و ثمار - جانته که زیر جامه پوشند -
و تر - بالضم و التشدید و اید بزرگ -
و فقر - معروف -
و مار - پلاکی -
و ور - گرهش و بمبئی عهد و زمان نیز آید -
و هر - زمانه -

و پجور - تنگ تاریک -
و پیار - بالکسر مرست زین -

فصل فی الفارسی

دا و ار - ماری تنالی و دارنده کذافی لثینه
و در زانگویا یعنی دهنده مذکورست -
و اور - بوزن مادر برادر و دوست و

این لغت ما و راو النهرست -
و او گستر - با و ال موقوف و کاف فارسی و م
و تا مفتوح یعنی عا و ل -
و ار - دارند و امر از و نشن و آن کالت
سیاست است که اهل جراتم و در و دان را بدان
سیاست کنند و در بعضی طب و ارجی پهل
در از آمده است -

و ار سرور - بهشت -
و ار خلافت - پیر و اخرو یعنی دنیا -
و ار و گیر - بازار موقوف و کاف فارسی
یعنی فرزندی و در و قد یعنی هزاره مسکوت
و استار - با سید موقوف آنکه تبارش مسما
خوانند کذافی لثینه و در قنیه مذکورست
در بازار کمالا بفرشاند و میت کند تبارش
مسما خوانند و نیز تبارش یاغ و دلال باغین مجبه
و انخدار - با نشان و بنده و عیب دار -
و اوع گار - داعی که نزد و بر اچ هر داسنه
که باشد گار و ور کند -

و امگا - یو و سوتور - با سوم موقوف و چهارم
و ششم فارسی دنیا -

و امن گیر - ای ملازم صحبت و صاحب باش
کذافی المواند و در قنیه مذکورست و امن گیر بوزن
موقوف ای صاحب قصه و معنی و در پیش
و انشور - و نشند -

و اور - و انشند و نام خدای تعالی آنکه میان

نیک و بد فصل کن بتاریش تا کم خوانند-

وایره وور- یعنی نکات-

و دختر نذر و دختر نذر- و دختر نذر شوهر بگیر
و دختر شوهر از زنی بگیر-

و دختر- بالضم معروف و دختران گنای است

و دختر- بالفتح جار مجید در تحت بسته معروف
دست دار کفانی است-

در- بالفتح معروف ترجمه باب امر کردن

فعل آن چون مرکب بدیشا پنج پرده در و ده کوه
و نوع و جنس-

و بیج در ساپه و دال مضوم کنایت امیران

در از شمشیر- کنایه از تیغ زن و حسبت و چاک

در حور- بالفتح با و او معدوله لائق و زیبا
در خورشید و طعام-

در وار- بالفتح با هر چهار جمله درختی است

و معنی ترکیب سکا و در را بار و در دانه-

و در وانه ناز- قطره خون در خون-

و در ووار و در گاسانم فقیر فرمای زمین-

و در وور- با هر دو دال غلام که در عجبی کند

و در وور و کر- کلاه بالضم با کاف قاف

و در شانی و او نیز مختصر و در و کر با کاف با کاف
فارسی رو کنند-

در یا بار- در بای بزرگ و نیز نام شهر

و در ویرانک علمی نادر است و لایق که در ویران

و در کناره ای دیاست-

در بای قیر- شب و دیات-

در بای اختر- آسمان-

و در و آ- و از ده مصار و کو توان و در این نیز

و ستار- بالفتح معروف و نیز بانه که سر و

خوان ایهره باشد و نیز امر دست آوردن فاعل

دست امر صدر و وزارت و صدر امر-

دست خطر- با تار موقوف یعنی او آخر زد و تار

که در آن گرد بسیار بود و سندی که در آن آفته

و مضرتی بسیار بود-

و دست خرم- یعنی سخن سخت و شام آمد است

و دستگار- با تار موقوف و کاف فارسی یعنی

خداوند و با کاف تازی بدست کارنده

و هم نگار و نیز نقشه که بر لوکه و امر است بر نه

و از او در و بار تحت می کنند برای تماشا-

و شکیب- با تار موقوف و کاف فارسی باری

و امر دست گرفتن و گیرنده دست آنکه به بند

دست افتاده باشد بتاریش است مانند-

و مستور- بالفتح صاحب است مستور آنکه

در تشبه امور بر وی اعتماد کنند بتاریش و مستور

بالضم نیز گویند و نیز یعنی دستور و حجت اجاز

و مستیار- باری ده در پیشه وری-

و سحر- بالفتح یعنی از غلکه که آنرا شافل گویند

بند شافل به خوانند-

و سحر- بالضم و او معدوله و شوار

و سحر- بالفتح کیم و سوم یعنی سرب می که معنی

فصل فی الفارسی

وایر - بکاف فارسی جهان و گر گذشته و در قیاس
که یعنی بار کثیر الاستعمال است -
ویر - بالکسر رخسار -
و نیور - بکسر کم و فتح سوم و سکون - پارتم
نقاهی است که حضرت خواجه احمد شاه و نیوری
و خواجه مرشد و نیوری مشوب بدان اند -
ویر - بالکسر رخسار -

و یو - وایر بسیار فارسی و و او معروف نوعی از
درخت سرو باشد و صنوبر هندی را نیز گویند
و بعضی شجره ایکن خوانند -

و یوساز و یوسوار - آنکه جامه و پوشیدنی
و آن جامه است از پلاسی درشت که هنگام جنگ پوشند
و یومفت سر - بایر فارسی و نام موقوف
یعنی زمین باعتبار آنکه موقت کشتوست یا آنکه
موقت طبقه دارد و قبل شب که موقت ساعت
بیساعت مستوی هر ساعتی مشوب به سکه از
شاره سیار و مقسوم دوازده گانه ساعت متوج
و هر ساعتی مشوب به یکی از سیارات به سبیل
دور و سبیل یک یک به جهت احوال کائنات

باب الزام

فصل فی المعربی

و زر معروف یعنی دوزخ جامه نیکران در قیاس
و هلیتر - بالکسر معروف و در که دور می باشد
بدان راه درون سرای در بایند و در قیاس
بمعنی دالان است -

و زرخ - درخت زر - مشک کدافی القنیه -
و ز - بالکسر حصار -
و زبشار - بالکسر باز فارسی عیب چشم آلوده
و ست آموز - مرغ آموخته -
و ست انداز - یعنی دهکده زن کدافی شرف
و در قیاس دست انداز یعنی قاض طارند کورت
اما معنی ترکیب ظاهر است -

و ست آویر - بایر فارسی آنچه بدان مردم
تعلق میکنند و هر چه نیک لطیف بود بچیزی
که پناه گیرند و تکیه سازند -

و ستارچه ساز - باخم موقوف و شرم فارسی
ای بریه و سلامی بدو و شگفت ساز و دست بدو
و لاویر - بایر فارسی آنکه دلها می اهل نظر و
اصحاب بروا مل بود -

و لسوز - مشفق -
و مساز - بالفتح محب موافق و منفس
و هم نیم شود می که بران می آید چنانچه در شرح مختصر

و ندان افرنی - بایر فارسی خلل و در
زفا نگویا یعنی بوزارت و در لسان اشعری
نخست و ندان افرن در حرف نون اوست
حرف ز است لیکن درین می یافتن میشود زیرا
لفظ افرن یافته نشده است مگر آنکه گویند این
تصحیف کاتب است اصل این افراد بوده است
مشتق از افراد بدین که بعضی اگر استن و خوش
کردن است بعد اما که در مجموع خلل و ندان
گفتند سماع بنده است که بایر فارسی است بیاوش
بعد و ندان افرن شد و معنی زفا نگویا نیز مؤید
بدین که این مشتق است از افراد بدین زیرا چه
بوزارتش کننده و ندان است و خلل را که
و ندان افرن میگوند بدین که آری است و خوش
کننده و بعضی آن فارسیا فارسی بدل گردان
چنانچه در افرنی پذیرد بعد الف و اصل می کنند
چنانچه در زفا و ندان پذیرد -

و ندان برین - شد معنی نخست کذا فی القلم
لیکن چنانچه در لغت و ندان افرنی توجیه کرده
نمکن دوم هم تواند -

و وال باز - با دوم موقوف یعنی و غایب
و ولت نیز - باشد فارسی که دوم است آن
دولت که مردم یکایک بر تیره بزرگ رسد -
و باز - بالفتح غار و دره و بالکسر باگت فراد
و بر سر و در سو - یعنی دنیا -

وثر - بالکسر ثم آلوده بدو و شرفنامه است و شرف

باب السین

فصل فی العزنی

و باس - ووشا بهر -
و یوس - معروف کذا فی القاج -
و یس - بالکسر و شاک شیر و خرا و باصم
کار های بزرگ -

و نس - ریم تن -
و یوس - بی حمیت و بی رشک کذا فی القاج

فصل فی الفارسی

و اس - الت اهنین سر کثر که بدان گاه برسد
و کشت در و در و عرب که نرخیل خوانند نهند و نهوا
و اس و و لوس - بمعنی ضلع و ابر باشد
و نیز فاش و قماش بود کذا فی الامادات اقول س
و و لوس اتباع اذ یعنی اول اما باشد ثانی تابع آن
پس باید که داس و یوس هم پس آلت اهنین کثر
باشد و این که میگویند که معنی آن فاش و قماش
باشد چگونه آید زیرا که معنی قماش حمور است
و فاش اگر قبا و شین محببه خوانند چنانچه در ادب
و ملقط و شرفنامه مکتوب است معنی آن آشکارا
هیچ مناسبت ندارد و اگر بقاوت و شین محببه
خوانند چنانچه در زفا نگویا و قوم است پس خود
هیچ معنی ندارد زیرا چه این لفظ نه در عربی نه
در فارسی مگر آنکه گویند فاش بقا و شین مهمل است
که معنی آن تیر است و این مناسب است زیرا چه

و این فارس از جنس قماش است این حال
معنی است زیرا چه هر جا که اتباع آید از ثانی
مثل دل جوئی آن مراد باشد یعنی مثل داس چو
باشد از جنس قماش تیر و غیر آن و مؤید است این معنی
از مجمل چنانچه در تاج است کنجی اشکال و پستان
فراخ جرات و اشکال و دای که بدان پیرامید و
عصا سر کز پستان فراخ جرات همان تیر
و نامی طلوس یعنی فرود سی طلوسی
در نفس یعنی در زمان و فی الحال
در یو اس - بالفتح یا یافارسی و قیل لکسر
که در برگرد خانه و جوی که در پس منند محکم را
تا که بادن تواند کرد -

و ستاس - بالفتح آسیای که بدان گبر و
دوست آس کنند -
و سترس - تا بد موقوف قدرت و توانگری
و ست محاسن - ای صدر محاسن
و ووه عجاس - ای فرزند عباس خلیفه
و و حواس - یعنی پنج حواس پنج حواس
و لیس - یا یافارسی اند و متنا و شکل ساز

باب الشیخین العجمی فصل فی العربی

و ایش - پوست -
و لیش - بالفتح خوردن یا گیاه را -
و عیش - بالفتح بر سر چیزی در آمدن -
و ویش - یعنی خراب شدن چشم از درد

و لیش - بالکسر نام مودیت -

فصل فی الفارسی

و ار گوش - بار موقوف و کاف فارسی
یعنی نگاه دار و متبع بهش -
و ایش - کاسه و تموز دشت چخته -
و انش - کبر سهو علم -
و اشره کش - بفتح کاف پر کار و امر و اشره کشیدن
و فاعل آن -

و ویش - نام امیر مداین -
و ویش آن لغش - یعنی نبات انش
و ویش - بالفتح آغاز کار -
و ویش گوش - با چهارم موقوف و پنج فارسی
یعنی خبر که بازایش جار خواهند -
و ویش فکرم و کش - با چهارم موقوف و نامی که
و ویش ستر که به بیت شهر از منیکه است
و ویش نامه و در قندیه مذکور است یعنی با ویش
که می درخشد و در ادوات است برق و ضاعفه
که بهندوی بجلی نامند و بفتح دوم نیز آید -

و ویش - با سوم موقوف و ویش -
و ویش - بضم ویش آن آلت آهنین که سر را
و ویش آن آلت آهنین دارند و بدان چرم
سویخ کنند برای دوختن و در ادوات است
و ویش بفتح علم و آن آلت آهنین که کشاکش
دارند و گر مری کبسه دال خوانند -
و ویش - بکاف مفتوح ای محو کن و رو کن

درویش - باضم باوا و فارسی کلک که حجاب
 و از اندک ذاتی شرفنامه و قیل بغیر حزن فارسی
 کذا فی الادوات و در قتیله مذکور است درویش
 بر وزن سروش تبارزی و لغ و نشان اخوانند
 و کبک و دل بر وزن و معنی درفش است که افزا
 کفش و وزان و امثال آنها باشد -
 درویش - بالفتح معروف و اصل پوش بود
 خوانند از در کذا فی القیله یعنی بضم دال نثر خوانند
 در یاکش - با کاف و مفتوح میخواره باشد
 باندک شارب است گردد -
 در یاقوش - مشد -

درین حدیث - ای درین زمانه -
 دست پنیش - با سوم موقوف چهارم و پنجم
 فارسی ای دست بد عابر آوردن و گریه کردن
 دست خوش - یعنی سخره و دست مال
 و شکش - تا بار موقوف یعنی قاعدا میثا
 و مضبوط و سیر و سایل و در قتیله یعنی گمان از نوم
 که از کباده نیر گویند - کباده
 و لوق پوش - صومعه ناهد -
 و لکش - شوق انگیز و آنکه دل سوخته
 همیشه مایل بود -

و هم سیا و شرو و سیا و و ش - همان و و و و و
 و ندر آن پیش - با با و فارسی حسد مال
 و وجه تمییز است که چون بچکان غلال کنند
 و ندر آن پریشان میشوند بدینکه مفضل بسیار میشود

دو آتش - ای دلب -
 دو خاتون پنیش - ای دومردک چشم
 و آفتاب و ماهتاب -
 دو و کش - با چهارم موقوف که سوم است
 روزن بطیخ و گریه و و یکدان و امثال آن که
 ازان و خان بدر آید -

دو و رباش - بار بار موقوف معروف و بیعت
 آه سیر معلق است و امد و در برون و نعل آن
 کذا فی شرفنامه و در غریبک علی مذکور است گیر را
 همیت زدن است یعنی دورایش و نزدک میا
 و نیز جوی است مخصوص که برز و نقره می گیرند
 پیش گو تو ال می برند -
 و و ش - باوا و فارسی شب گذشته و نیز
 باز و که تبارش گفت خوانند -
 و و شش - ای دو زده و اگر ابطار و او
 بخوانند یعنی دوش او نیز آید -

و و شش - سبک تر شش عطا یعنی از و شرفنامه
 و یا پوش - یعنی شخصی آمده که عذر آهسته و و و افرو
 و و شش - که اول یعنی داد و و و و و
 و و شش - نام نوای آمده از موسیقی
 و یو و شش - باشد -

باب	الصدا والمعلمه
مفضل	فی العربی
و ایص	بالفتح و زو
و حص	بالفتح جنید بن بلوچ برست پایی نو

وخص - بالفتح کثیر -
 وخرص - بالکسر تیر ز چاه -
 وحص - بالکسر یحیوین وشتی وگر به وجزان
 وحص - بالکسر یک شته کرد -
 وحص - بالضم کفیلین -
 وحصص - نام شخصی است بنایت انا و بزرگ
 وحصص - یقینین بر گناه شدن شکم شتر -
 وحصص - بالکسر زره نرم و درخنده -
 وحصص - بالضم مبدل -
 وحصص - بالکسر چینه که بالا بین دیوار -
 وحصص - خود آهن -
 وحصص - بالفتح والتشدید مردی که کسی
 بروی نتواند دست یافت -

باب الضاد و الحجة

فصل فی العربی

وحرص - بالضم نام مصنی است و نیز نام آب
 وحصص - یقینین لغزیدن خیری وبل کردن
 آفتاب از میان آسمان و لغزیدن کاه -
 وحصص - یقینین باطل شدن تحت -

باب الطاء و المعاد

فصل فی الفارسی

درایمی محیط یعنی دریائی که آفتاب از آن
 غروب کند و آب آن دریا گرم و سطح است
 مانند سیاه که انی شرفنامه تقابل آن بقول
 جرم آفتاب همچون دنیاست و چهارم آسمان

و دریا جزوی از دنیاست پس غروب آن درین
 چگونه شود و این اشکال درین حدیث نیز می آید
 که حضرت رسالت با اباذر گفت تو می خواهی یا
 اباذر که این آفتاب کجا غروب میشود او گفت
 خدا و رسول را میداند فرمودی عین حیات و
 در قرآن نیز است تغرب فی عین حیات و کعب خبا
 را برسد نذر تو در توریت چگونه یافتی گفت من
 مار و طین و اگر گوئی ازین مقابل غروب مراد است
 یعنی مقابل آن آفتاب فرود شود بگویم پس باید که
 آسمان در شب هم بخلی باید و همچو روی ستاره
 نماید زیرا که زمین بذب آسمان مخلقه فی قدره است
 پس عامل چگونه گردد و حاصل است و شتر شکم هیچ نیستیم
 اما در حقیق کفایت تو من و استیجیل کیفیت -
 و مستحط - خطی که از دست خود بنویسد -

باب الطاء

فصل فی العربی

واظ - بر کردن طرف و گوی کسی که رفتن
 واظ - بالفتح زدن و دفع کردن -
 واظ - بالفتح شتر ماده پشت سخت -

باب العین

فصل فی العربی

وزع - زره و پیراهن زنان -
 وراع - بالضم پوشش شایمان است -
 وفع - دور کردن -
 وفع - سرشک -

باب الغین

فصل فی العربی

و باغ - آنچه بدان پوست پیرانند -
و باغ - مغرور و فارسیان یعنی عجب تکبر نیز
استعمال کنند -

فصل فی الفارسی

و باغ - معروف و نشان شاعر که نام خود
در شعر یا غزل نرود از این دانگ گویند و در ادب
که این لفظ مشترک است میان عرب و عجم
و آنکه دانگ کند و نمیه نظر -
و الوغ - خرنه هندی که از هندوانه گویند
و رونغ - بالضم با و و فارسی معروف که
بنازیش کذب گویند -
و ریغ - بالکسر با و فارسی افسوس و اندوه
و دشوار و این کلمه ادمحک است استعمال کنند
و ریح - بالفتح جانی که موسی باشد -
و ریح - با و و فارسی جغرافی که در و آب خفته
راست کنند و در هند آنرا چها چمه نامند -
و یلیغ - بالکسر با و ام -

باب الف

فصل فی العربی

و ف - بالفتح بیلو و بالضم معروف -
و فاف - و ف که و و ف زن -

فصل فی الفارسی

و رجهت - بضم کیم و سوم زنبور سیاه -

و و حرف - یعنی کاف و نون -

و رایگت - سخی و توانگر و کف دریا -

و ست لاف - سودای اول باشد -

و ست باف - عمل خودی آنکه از شاه دیگر

باب القاف

فصل فی العربی

و ابوق - نام شهر است -
و انوق - بفتح نون و دناق و دانگ و نیز
و لاغ و افنتاوه -
و ریاق - بالکسر تر یا ک -
و قاق - آرد فروش -
و قیق - سار و و و بخیر و خیری بار یکت فصل
و لوق - سوله کنانی الفاج و در قنده فرومایه و
ناکس از هر خیری و زنده و در ادب یعنی شمشیر است
با موبای او بخینه که در ویشان پوشند -
و مشق - کبیر تن و بنازیش بفتح و و م خند
قصبه است بشام و عجم تا بلبلان مندرج است
که شهر است عظیم بشام که آب و خوش هوای سازگار
دارد و نداری که بقعه از بهشت آورده اند -
و ورق - بوزن ز و ورق بیایه شراب کوزه آن

فصل فی الفارسی

و لوق - شکم و رخت بر کذا فی بعض لغات
و وق - بالفتح پشمینه که در ویشان پوشند
با موبای او بخینه و اعتراض بر سخن کسی
کنانی شرفنامه و در ادب است و ق جامه شبیه

نفس میش بهای که در صرافند و کدانی بدانکه
این لفظ عربی است شد و معنی چیزی با یکبار
این آنحضرت بدین معنی استعمال کرده اند و آنکه
تمام رحمتی معروف که بدان ملهم و سرور میشود و آنرا
پادشاه رحمتها میگویند بهندش راجع روگ خوانند
بیشتر این رحمت از اندیشه و اندوه میشود و نیز بخود
آب بسیار در خماری این رحمت پدید می آید اگر درون
سی سال این شود کمتر میشود و گویند مدت تمام
شدن این علت هزار روز است و چون هزار روز شود
صورت تداوی با غیر هم تمام شود و اگر پیش از
اتمام این صورت تداوی کرده شود بهتر می شود
و داروئی این شفا شست و این رحمت را دق
بدین میگویند که مردم رحمت را غریب میکنند
درخت و قواق - درختی است که با باران
آدمی است و آنکه بر درخت باشد سخن گوید و چون
بشکندش ببرد
و عرق - ای درخالت و معنی ترکیبی خوشی
و مسق - یکبار اول و فتح دوم و سیم ممله
ابر شیم سفید کدانی القینه
و وارده چوستق - یعنی نوح فلک

فصل فی الترقی

دورق - دام ماهی

باب الکاوت التازی

فصل فی العربی

ورک - بافتن نهایت نعر چیزی طبقهای و وزن

وراک - سبک و ریابنده
ورک - بالفتح جای هموار و در شرفنامه ادا
زمین سخت که در بزرگی و پیدایش و کدانی القینه
ورک - بالکسر زمین بلند و بالضم کوه نرم و خرد
ورک - کوه بهمن
ولاک - آنکه در حمام سر سرد و اندام را بدست کند
ولک - بالفتح مالیدن
وارا المسک - نام داروئیت که بر آب
قوت باه و فرج باطن غورندش

فصل فی الفارسی

وامن خشک - ای دهن غالی از اصلاح
ویر فلک - یعنی عطار
ورق قص شود و فاصل خاک با صاف و قوت
ای زمین را از لرزه گیر و کدانی القینه
ورک - یعنی زمین و قیل با و فارسی بهنم بار
وشرک - بالکسر یا از فارسی آن کرده که از باطن
ریسان و اشال آن افتد بهندش گری میزند
وست چاک - باجمیم فارسی و معنی غیر دریا
وقوت و قدرت و جلالت کدانی القینه
وسک - بالفتح رشته جامه و وضعت قیل
باشین بجمه

وسوق - یعنی زمین و قیل بالفتح با و فارسی

هسینم باریک

ووزک - بر وزن نعرک سبطه و من به از
هر چیزی که باشد تا برایش کشفت و غلیظ خوانند

کذا فی القنیه -
 وروان فلک - ای آفتاب مانتاب -
 وروک - بالضم آن آفتاب که بران آشوبه یزد
 وروک یک عشر یعنی در ده یک -
 ویرنجاک - بالفتح دنیا -
 ویدیک - بالفتح مسند دیم و نیز ویدک -

باب کلمات الفارسی

فصل فی الفارسی

وامگاه گرگ - بایم موقوف و بر دو
 متجانس اولیین نیز فارسی دنیا -
 ویرنجی یرتنگ - فتح ورتجانش اشارت
 سوی فلک است و سوی دنیا نیز -
 ویرجنت گنگ - بالکسر دوم و چهارم و
 مفتخر فارسی و یا خا و یا موقوف بیت المقدس
 و شنگ و لنگ - کلاها بفتح تین آنچه
 شلخ خرابه و باشد و بند آفتاب شهری و لنگ یعنی
 آهنی و آهنی که به بل خوانندش و بندش
 سابل نامند و در ادوات است آن آلت آهنی
 و راز که شنگ شکمان دارند که به استین
 و گردی سیل خوانند -
 ول دیک زبان کردن به و یکی مخلص آنکه
 طبق به بند و از پنج و یا هر چه باشد آنرا که حرنی
 نامند کذا فی فرهنگ علی بنی -
 ورم گرگ - بالضم باکان نخست هم فارسی
 یعنی طرح کا در قیل صبح صادق -

و رنگ - بالفتح نشان و نقطه یعنی نقطه و اتره
 و رنگار و نیز دیوانه و بی هوش -
 ورو و آهنگ - ر وزن مطیع و گرباه و ویدک
 که از ان دغان بیرون آید -
 وورنگ - بالفتح همان دو پنج بضم فارسی
 معروف منافع و ابلق -

و لوشک - با دو م و سوم موقوف نوعی
 از جوب چون پوستش دور کنند بعد و مقشر
 ماند و آنرا گاو شگ نیز گویند کذا فی دغا گویا -
 ورم پلنگ - سپاهی چالاک و چیت و نیز
 رسم است که دم پلنگ در تر کش آفرینند بحیث
 شان و هیبت وکیاست -
 و رنگ - صفا که از بریم خورن رنگی و دو چیت آید -

باب الالام

فصل فی العربی

واخل - اندرون چتر -
 و جال - سج کذاب -
 و جل - فتح کلمه و سوم مرد کوفه و پیش از ده شکر
 و بالفتح مغالی در تکیه وادی و مرد شمر و حبیب
 و آنچه در آید در خانه از گشت زار و در آمدن -
 و خل - در آمدن و عیب کردن -
 و خیل - بپای که در آید میان و سپه و مضار و غلبه
 و خل - بفتح تین و خل کذا فی دغا گویا و در
 تاج یعنی عیب فساد است و فارسان یعنی سپه
 تا سر و دغا شاک که مطیع و حامی سوزندش نیز آورده اند
 و قلبی کذا فی شرفنامه و در ادوات است و قل نیک

و خل - بفتح تین و خل کذا فی دغا گویا و در

باب آینه از هر چیزی که باشد -

والا - با کس ناز و حسن و کرشمه -

و دل - نام است امیر المؤمنین علی که در آینه
که از حضرت رسالت با ذوالفقار بهم یافته بودند -

و حضرت رسالت امکاس کند به بابا باریه
فرستاده بود -

دلیل - راه ناپیش آب و زمین که پیش طیب
به نیکو نام من معلوم کند و میگوید عورتی بیرونی بود

در بیمار مرض شد پیشا با و پیش طیب بزد
گفت این عورت قریب مرده مرده ان نقیب

گرفت که با شوهر خود محبت کامل دارد این نوع چگونگی
باشد چون این خبر به ان زن رسید گفت

آنگس فاش شد اکنون نشاید رست هم بدین
خزن بود و میگوید که شوهر او معنی بود آن زن

هرش آنکس میگفت بلکه دروغ شوهر را هم عمل کنانید
و خود هم کرد -

گوش - با بنم معروف یعنی و خیل قال صلوات الله
سیل

فصل فی الفارسی

و اخول - بابا و فارسی و از آفرین که بر سر
از جوت و شک بود -

و از خال - بابا از به قوت و رخت نو نشانه
که نهال نیز شس گویند -

و از لعل - یعنی لعل و از کدافی طبعانی
و از اوایل نیز گویند -

و اهل و و اهل - آن علامتی که برین

انگشت و دوام بران گسترند تا پنجه از دامن تر
و آنگاه کند و به پام افتد و در لسان شش

و اهل بوزن کامل بفتح با که روده است
و با خن و داهول بوزن محمول نوشته است

و حیرت خون خیال ای در کان لعل و جواهر
و با در میان لعل و یاقوت و امثال آن -

و زهره و دل - بابا فارسی مشاهدات عالم
علوی و عالم غیب -

و با دل - بابا فارسی یعنی جواهر و خوشی
و با می لعل - پای می لعل -

دست مال - با بهوم موقوف یعنی هر چه
بدست الله و نیز هر چه دست بدان مالند

چنانچه با خیال استمال کرده اند و سوال هم گفته
که زانی شرفنامه و در قتیع یعنی زبون و اسیر

و گرفتار و آن پاره عاصمه که قصاصان طبخانی
و امثال آن بکار بندش مذکور است -

دسته گل - یعنی آن شاخهای با گل
بشکنند و با گیاهی بندند و بدست دارند و بوی

دل - با کس قلب نیز میانه هر چیز را
دل آن چیز گویند و با کس غلو که بیماری که در و

شکم پیدا کند که زانی شرفنامه و در اصطلاح صوفیه
دل لطیفه ربانی و روحانی و اوقیقت انسان

و در رک و عالم و عارف و عاشق و مخاطب و
معاتب هانست هر که دل را دریافت خدارا در

و هر که بدل بسید سجده رسید و انی که دل پیش

فصل فی ترکی

و بجل - بالضم ماویان راینده -

و وول - بالضم نمیت -

باب الیم

فصل فی العزنی

دوام - بهیگی -

و طلم - افتح کیم و سیم نام زمینی است از پیش

و ترک که مردمان آنجا را موسی در تهم اسبخته باشند

و سچان چون برگ نقشه و ایشان سرنگان

اند و نیز دوانه کذا فی القتیة و در دستور سطوت

و یلم از پیش و ترک زاید -

فصل فی الفاری

و ارامی روم - ذوالقرنین -

و اربام - آن کوب ملازم سبط که بدن

بام را آسان کند -

و ارم - جانه را درنده ضد و بجز گاهی گران میانه

بران می و جابو شکا کنند و در شرفا - بمنه

و امن جابو تیرست و در زفا گویا معنی پنج تیرست

و در دستور سطوت و ارم آرمه یا پنجه بران میانه

آبگیرند -

و ارا خلافت او - دنیا -

و اروی گریه - باکان فارسی مفتوح کنایت

از جوی است مثل زنجیر و زرد چوبه و میکی زره

و فاضل و اندان کذا فی القتیة و نیز در اروی که

دافع سردی باشد -

و کجاست دل منظر خد است و منظر حلال جان

کجاست و منظر لطیف الهی است چون قاب

رنگش ل گیرد و هر رنگش شود قاب نیز منظر

الهی باشد که بهیگی و لیل دست دل گذرگاه

و لیل - بضم کم و سیم بخود که در غلات با

و آذر بریان کنند بهر گشایند کذا فی القتیة

و نبال - بالفتح مسخره کذا فی القتیة -

و نکل - بالفتح باکان فارسی نادان ابله

و بی اندام -

و واروه میل - ای دوازده بروج فلک -

و و و و و - یعنی آه دل غم زوگان -

و و و و و - باشین موقوف یعنی

رونگا به دیام منته و ظلم و فقر و فاقه -

و و و و و - بجز خیم سیارات تارگان

و و و و و -

و و و و و - اسی دوم و یک چشم -

و و و و و - دو لایب و در سفد -

و و و و و - بختین و قیل بضم کیم اما درستان

و رقانیه کل آمده است در غایت شهرت است

و پس به نظیر موقوف هر دو طرف بحکم و قی

و رشادی و غیر آن را مانند حیل در کلبه فی الما

و یک طرف بچوب میزند و طرف دوم بست

چوب میزند و آواز او از او شنیده شود

و یو و و و - بایار فارسی و او موقوف یعنی

سخت دلاوری تار یک دل و جابل -

واضح تو دایم - انی نشان محبت نشان کی تو دایم
 وال دوم - درخت نخل کذا فی الفصحی اتول
 دوم بالفصحی - درخت نخل است وال سرخ
 دوست چنانچه گویند شین شقاوت -
 دایم - کلاه مرصع بجا هر که آزاد دایم نر گویند
 بقیل تحت و چتر کذا فی شرفنامه ما و لسان اشرا
 فرق کرده است دایم یعنی چتر و دایم یعنی
 کلاه مذکور کرده است -
 دایم - عطار -
 و خمر خمر - یعنی شراب -
 و خمر خمر - آن درخت خشک در زیر آن
 مردم عیسی را زانکه بوده -
 و خط شوم - یعنی سنجید و بیوش در اندیشه
 دوم - اگر دامن و در دامن یعنی فی الحال
 و در دامن و در خون و در نفس -
 و خمر - بالفصحی تمام مقامی است ناسوب شراب
 و معنی ترکیب در اندوه -
 ورم - بالکسر معروت وزن آن سه باشد
 چهار وجه نقره شود و بالفصحی تکلم دیدن پد مراد
 ترجمه باب نیز وزن ترجمه فی -
 ورم - بالکسر همان دامن معروت کذا فی الفصحی
 ورم - بالفصحی بیوش و چیده و پریشان و
 ورم ورم بالکسر همان دامن مذکور -
 دریا می غلط یعنی همان دریای محیط مذکور -
 در پتیم - مراد بزرگ فی نظیر و پیش بها

و حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم را نیز در پتیم
 و خیم - بالکسر باز فارسی بدخوی در پتیم
 نیک حال و نخیل مسطور است و در فارسی گویند
 هندی بان است اما بمعنی ترکیبی بد طبیعت و
 تند خصلت است زیرا که لفظ خیم عربی است
 و خیم - بالکسر باز فارسی محمود و همکین است
 و فرود آنگنده و اندیشه مند کذا فی الاولات
 و شارح علم - جامه کبر سرهای می بندند
 لعل و سبز و آنرا طره نیز گویند کذا فی زلفا گویند
 و است حیات هم اگر از دروغ و درخت حشر خود
 و است قلم - بانکه ملوکوت معنی بریده است
 و کسی که پیشین میداند و دایم میگویند و است قلم
 شده است -
 و مسته گندم - یعنی مواز یک مشت گندم
 که از شتر توبه نیز گویند -
 و شنام - یعنی دال یعنی بد گفتن و نجش
 ورم - بالفصحی ترجمه نفس خجسته امر و دیدن
 و فعل آن اگر مرکب شود و نیز میگویند که اگر مرکب
 و امثال آن بیان آتش افروزند و شرفنامه فی ورم
 نیز است و بالفصحی ورم -
 ورم - یعنی هر دو دال یعنی پیانی و فتح هر دو
 دال یعنی زرم زرمی ورم ورم ورم ورم ورم ورم
 ورم - یعنی خاموش با طاعت و کمال و شفا
 یعنی رضا طلبی -
 ورم ورم - با و فارسی ورم ورم ورم ورم ورم

آنکه کار بایش بر طلبت بر او دل و تالش بود
و و عالم - ای عالم غیب شهادت و ملک و
ملکوت و دنیا و عقیلی -

و ویم - اسی دو پر کال -

و وهند و می چشم - با و او ویم فارسی است
دو و یک چشم -

و بان - کلیمه که نقطه بر ج است -

ویم - بوزن نیم رخساره کذا فی شرح نامه
و رادات فیه نوعی از جیم مهم است که تباری است
و بان عالم - که ایک سبب -

و یونگن - یا احوکات غایبی خوشه نزرگ
بی وانه کذا فی جال حسینی -

و یوم ورم - یا ابر فارسی و و او و موقوف به
مردم بدو و شراکت -

ویمیم - بالفتح کلاه مربع بجا به و قبل تحت
و پنه کذا فی شرح نامه و رادات بجای کلاه تاج
و در لسان اشعار ویمیم یعنی خیر فقط است اما معنی
کلاه مذکور با هم است و در دستور ویمیم معنی
ستخت و کمر سی فقط مطبوع است -

باب الکنون فصل فی العزلی

و خان - بالفتح و دو -
و کان - بالفتح مکروف یعنی مقام شست
و خرید و فروخت اهل سوق و و کان با و او
خطاست بقول عجیان -

و ن - بالفتح و التشدید نم -
و من - بالکسر جمع الدنیه معنا با سر کن جمع گشته
در شاخگاه سقران کذا فی التاج و در بشر فقامت
سر گین دان -

و ون - بالضم و وایه چیری و در فارسی
بمعنی غیر سیر ستم است -

وین - بالکسر کیش و شمار و غیر اطاعت و
عادت و کواب -

و یان - یا و اش و هنده -
و یوان - معروف یعنی جایی جمع شدن مردان
بر و یکدیگر و ارا و نیز کتابی که در آن اشعار و
غزلیات باشند و الله اعلم بالصواب -

فصل فی الفارسی

و اخیدن - از هم جدا کردن و دیده و رنده
و نظر بر چیزی انداختن -

و ار آفرین - تکیه گاه که پیش در بهت کنند
و نیز نام دارد و نیست معنی اخیر از نه فاکو بامت -

و ار بر نیان - یعنی خوب بچشم -
و ار یونان - باراد موقوف و و او فارسی
دار و نیست کذا فی زخما گو یا -

و ار واکردن - یعنی بر پائیدن ثبات داشتن و بار
و ار و او ویم بگردان - اسی شفقت می پاپان
دارد کذا فی القطنیه -

و ار ویشعان - نام دارد و نیست که بهر
عود البرق قنداول و بهندی کا چیل می خند -

و ن و نیا نماندن

پوست درختی است تنه بلغم و باطنی کدافی ^{الطی}
 و استان - باسین موقوف حکایت گزینگان
 مشکل و شهرت و افسانه -
 و الالان - یعنی دلیز و دلیز تازی است -
 و امان - مختصر کن این آنکه میگوید جمع است
 و افغان - اسم موقوف نام شهر است که در
 طبرستان زمین -
 و امین بر زبان گرفتار یعنی بهشت که
 و امین نشان - یعنی باز فرمان و نگهبان
 و امین - زیر چتری شدن برابر چتری
 شدن و بالایی چتری کشیدن -
 و اندوه انداختن - اسی پرانده شدن
 و اندک کن - اسی پران کن بجان پرانده کن
 و اورا آسمان خداوند قائل -
 و او دروان - بفتح سوم که ششم است
 و سکه بان را در جمله که نام دبی است سوی او
 این بر لغت از قتیله است و نیز مرکب یعنی
 داننده خدای و حاکم و امران -
 و ائمه و ایران - فلک -
 و استان - بفتح و کسر دوم و تیان که توب
 و نیز بختین - یعنی بجان که در حال نامند
 و خست عمران - مریم رضی الله عنها -
 و خست نقش - اندر پروین - اسی پرانده را
 فراهم کند -
 و آگینه نقش می بین - با چهارم موقوف

و پنجم و دوازدهم فارسی اسی سپهر می در قراب
 پیکر ساقی در جام و شیشه بین -
 و آفرینگان - اسی در برج قوس -
 و راز خوان - سفره دراز که در زمین با سینه
 فراز کنند و نیز امر و راز خواندن و فاعل آن
 و آسمان - کبیرا راه کا کیشان اذنی فانی
 و راجعت عطا دادن و در قمار بازی خرج کردن
 اسرار کردن با دوستان و جمع و شرا و دام کردن
 کدافی القتیله و در معانی اخیر نوع تامل است -
 و ربانی کردن - یعنی دور کردن -
 و ربانی افتاد و آن - با دو متجانس فارسی
 که سبب شش و شین اند و یا شین موقوف است
 در سبب و مشقت افتاده و آن -
 و ربانی فتنه و آن اسی فتنه از پیش تاب
 که بخت می افتد -
 و پیش کشیدن - کنایه از پیشیدن است
 و پیش کشیدن پیش کشیدن - با سوم چهارم
 فارسی یعنی در سبب -
 و ترقی سپهر کون - بضم و متجانس که
 سومین و چهارمین اند و یا و کاف فارسی
 و راز موقوف اسی در پرده و در حوز و پایله
 لا جود و در ابراق اشجار -
 و رنگین - مراد از پیش بها -
 و راج و هقان - قول و هقان یعنی
 روایت غیر معتد علیه -

در استان

درخشان نیکتابان و درخشان کدانه
 درخشان و شکر قناره اقبال یعنی آفرین و پادشاه
 سعد و له باید نوشت - گشتن
 و خشییدن - بالضم روشن و تابان و گشتن
 و خط شدن ای بخود و بقراردادن
 مطیع و مشق و شدن و در صورت تفکر شدن
 و خط کمان افشخ و کمان و کمان کمان
 و زربن - بالفصح سوزن -
 و رستگان - بالفصح تار موقوف آنکه

قرآن آتیل و ادای خردن بخواند و امیر
 و رستگان - بالفصح پسین و قوف شاکر
 کدانی مشرقنامه و گشتن محمد خضری سماع
 که در سبب بق را گویند -
 و رخسان - بالفصح نام شهرستند و یکم قند -
 و غلبگیس - بالفصح باکات فارسی درج باشد
 مانند جعفری با پنجه که هر که در آن باشد نماید -
 و ریش کاوان و ریش کاوان و ریش
 و عالم فریدن و کینیتان شرفنامه شریف
 و ریشیدن بهشتین نیک و شن و تابان و ریش
 نمودن و گشتن -

و رفلان گریختن - پناه بدو ساختن
 و رگوش و رشتن - باکات فارسی یادداشت
 و رنگشیدن یعنی رنگ کردن کدانی
 و رمان - دار و نیز ارم و رماندن -
 و رهم بریز گن - ای درختین در هم گن -

و رفلان گریختن - پناه بدو ساختن
 و رگوش و رشتن - باکات فارسی یادداشت
 و رنگشیدن یعنی رنگ کردن کدانی
 و رمان - دار و نیز ارم و رماندن -
 و رهم بریز گن - ای درختین در هم گن -

و رزون - بالفصح شکر سیده بریدن
 و رزون پروان - یعنی انبیا علیه السلام
 و راب تلوید و اصحاب مجاهده -
 و رزون کامه بالکن بان راسی خاموش
 و رزون نشینان - یعنی کج نشینان -
 و رزون - بالفصح بان و رزون مرقوم -
 و رزون میدان - اشارت سوی فلک و
 با سوی زمین است -

و رالوان - بازار فارسی و رنغ و حسرت -
 و ربرازان - بالکسر عیب گزین -
 و رستاخوان - سفر چهار گوشه و کندوری -
 و رست اسجن - دستوانه -
 و رست افشانیدن ای ترک کردن ابا و ر
 و رست کار کردن کدانی القیه -

و رست استخوان - قوت آزمائی و رست
 و رست اندازان - ای آتش گران کدانی
 و رست خنامه دست اندازد و معنی و حکم و رن کدانی
 و رستان - بالفصح جمع دست بخلاف قیاس
 حکایت و سرود و مکرومه و نیز نام پدر رستم کدانی
 فی مشرقنامه اما در ادب الفضل و لسان الشعراء
 بمعنی حکایت بالالف است -

و رست بدندان گزیدن یعنی حسرت
 و رست خردن
 و رست برومان کردن - یعنی حسرت خوردن
 و رست اسجن - همان دست بر سخن و کور -

دست بیرون کن - ای دست قطع کن
 دست پیراهن - آبار کسو سته تن
 دست پیش آستین - آبار موقوف و بار
 غاری گدائی گردن و دست لب تن پیش کس
 دست خون - آبار موقوف باز می را
 گویند که در آن حریت فرو بود و هر چه باشد
 در بخته شود و فلاشی روی نماید کدائی القتیله
 دست زن - سر و گوی و دادم
 دست صلیبی بکن - اسی پیش محکوت
 دست بند و گریه بکن
 دست شستن - با سوم موقوف و غنید
 دست فرخمن - جان دست بر خن کدائی
 دست نشانیدن - ترک گردن
 دست گنجی گردن - آبار موقوف جیم خا
 گریه گردن
 دست زن - جان دست زن نیز از شک
 دست میان - اسی ست قیاس و شایه
 دست نشان - یعنی مطیع و فرمانبردار کدائی
 فی القتیله
 دست باسی زدن - کسب گردن و
 قبل طلب بجد گردن و جان کندن
 دست و بر خن - جان دست بر خن
 دست یافتن - با سوم و ششم موقوف
 غالب آمدن و ظفر یافتن مستولی که بر او
 دست ریمان - ماشوره کدائی القتیله

ماشوره ریمان خامی ست که بر دوک پیچیده شود
 خواه از دوک بر آورده باشند و نیزنی کوکبی ست
 که جوار لنگان و بافتن گمان ریمان بر آن پیچید
 و عمل خاک کدان - کنایه از قالیب بشر
 دوف زدن - کنایه از شادی گردن
 دوق زدن - خواستن و گدائی گردن
 دل آسمان - بمعنی سارده و کواکب و
 نیز کنایه از زمین و وسعت آسمان
 دل انگیزان - نام کنه ست از موی سبزه
 دل کسی گزیدن - کنایه از زنی و مخواری
 دل خون مشتاق
 دل خورده دوان - احوال بار یک بین کدائی
 دل دل کنان - یعنی آه زنان
 دل طاق کن - ای دل از بجا و کن
 و مجروح کن از علائق و محبت نگاه کدائی القتیله
 و لقتین - بالضم حیوانی ست آبی که چشم زار
 و گردن بار یک دار و آب تیره و مشوره و لاک
 گیر و دوزخ و شمش بزنگ بود و سبزه که گویند
 دل نشان - نشینده دل کدائی القتیله
 دوان - تند و تیز رفتن و سخت محسوس
 در غضبان سیمتالش اکثر مرکب ست چپانکه
 پیل دوان کدائی القتیله و در اوقات ست
 دوان و دنده و این لفظ جزو لغت و دیا و مار
 پیل ستم نیست چنانکه بحر دوان و ارواق پیل
 و سخت محسوس

در دوان

و دم زبون - بالفتح اسی سخن گفتن و دعوی
و هم سیا و دشان و هم سیاوشان - یعنی چوپان
و هم الاغویین - نوعی از دوا و نیز چوپان
کنانی القیسمه -

و میدن - لاوت زبون و جمله آوردن و سرت
و نان - بالفتح از ختم جوشان که نامی شرفنا
اقتول قیاس تقاضا کند که فاعل نمیدن
و ندان آید چنانچه از نمیدن خندان آید دیگر آنکه
بگویند و ندن نیز گفته است -

وہ: ان آفریں۔ یعنی خدائے۔

و زندان فرو بردن - و قیامت نمودن و چاک
و زندان کنان - امی رسوا کنان و خوار کنان
و نندیدن - از خشم جوشیدنست گویند فلان
با خود می دند و یعنی از خشم می جوشد و به تندی
سخن میگوید که کناخی و فغانها -

دوان - دونه ووهی ست نزدیکیانو
دو بیتین - یعنی آفتاب و ماهتاب -
دوختن - دوپاره جابجیا کړون دودونتن
بسوزن وگرارون واداکړون دام -

و در خیطه ملون - صبح کاذب و صبح صادق
و دوران - با سوم و قوت که چهارست غافل
و اصل و در قنیه یعنی نیکی است -

دو روز پدین - جهان و وضق -

دو روز پدین - بهمان دو وقت -

و وزیر بان - قلم مبارک و منافق -
 و شنگان - باکاف و او فارسی بغضل سین
 و تار مو قوت آنکه از جان و تن غریزان از دست
 و سیدن - بالفتح و قیل با و او فارسی حسنین
 و صحن - ای صحن آسمان و زمین -
 و و مر جان - یعنی دولاب شاهان -
 و و نان ز کعبین - ای آفتاب با و تاب -
 و و نان ملوک - مثله -

وہر کا سہ گروان۔ اسی روز کا زمانہ گدائی
دہستان۔ بالکس نام ولایت۔

وہ ہتھان۔ وہرگان و خوطہ کذا فی شرف منہ
و در دستہ مسطور بہت و ہتھان ہاکن دیہ و در
مقینہ است و ہرگان ہتھ کشا و رزان۔

مہربان۔۔ یا دہنازیں جس حفظ فرمائند۔

وہ ہزاران۔ یعنی باہمی چارم مزد و آن
ہفت باہمی ست کہ مشح و لغت خانہ گیر گشت
و یبکین۔ ہا لغت و ست کم و رانہ و

میدین - بابا در فارسی کن دو چوب که چکان مباد
 بوی کنند و آئنا عو که چوب بنیر گویند تبارش
 مغلا با لکسر خوانند که در فی اجمال الحسین
 فی الاصل تحت افظ المغلا -

مین۔ بالکسر چارم، وزیر ادا و کذا فی زلفا کتب۔

داله - راهبری -

وواه - معروف یعنی دوات -

ووامه - بر وزن لوامه آلت چوبین که بر سر او
خاک آذنی باشد و بچکان رشته پیچیده و بگردنست
و آواز کند هندیش بخوره و لئون نامند که نامی آینه
و ووه - درخت بزرگ -

ووله - بالفتح معروف کذا فی التاج و در زبان
مذکر است بهر که از گردنش فلک باز ماند -

ویاچه - رخ و فی التاج الدیبا جان هر دو رخ
و میه - بالکسر بابان شبانه فی برقی و رعد -
و یه - بالکسر علی که بدل نفس را دم شود قتل خطا
و شب به عمد و الله اعلم -

فصل فی الفارسی

وایرزه - پنج سوم که دوم است نوعی از فرا
و اوخواه - مظلوم -

وادل و اول و اوله و اوله کلیم بالفتح مکر سوم باضم
و دوم و سوم با سوم موقوف که چهارم است
نام بازی است و آن گرد و گشتن است در بازی
که بتلاشش فک گویند کذا فی زفا گوید و در خارج
مستور است که قلم است که بچکان بود و خوب
بازی کنند و آنرا خوک چوب نیز گویند -

و اسکاله - باسین موقوف داسی که بدان از
پایند و عصای سبک -

و آخ بر رخ زاده - گوید داغ بندگی زاده
کذا فی القنیه ای مننده داغ محبت -

کلمات است که معنی دیو در سخت و یگانگی است
لیکن معنی اخیر آن اولی است -

ویوه - بیا و غاری معروف و نیز جامه است
پیشین که هنگام جنگ در پوشندش و او را بگویند
که بیدار بختی دشمن بیا و در قنیه است شیطان
و نیز کنایت از غضب است -

ویوانه رو - آنگاه روشن و همچو روشن بماند بود -

باب فصل فی العرفی

وایه - بر زمین فند و چار و سوار و قیل
جند هر که و هر چه باشد از حیوان مذکر و یا خوش
و از القامه نام معد مخالف مذمیان و در
به سطلح اشعار نامش نیست -

و از المنکبه - یعنی خانه که در آن بلباسد
و در سطلح ایماق خانه که در آن پیشین عدل
و از تیره - نام ساز است و پیشین و آن جل
نارند و نیز محوطه تیرای را دایره گویند و فی التاج
ال آترة گشت و زو دایره خط -

و حبله - بالکسر همز بیداد -
و ترجمه - بالفتح سپر چوبین کذا فی التاج و در غیر
معنی زره نیز است -

وره - بالکسر سنجه بدان زنند حدیان و غیر آن
و راعه - بالضم و التثنی مع یون -
و عابه - مزاح و بازی کردن -
و عوم - مهانی -

والا نه - دلپز -

والله زره و دلیو زره - کلاه اوال موقوف
و دوا فارسی در شرفنامه بابا یحیی بنیه بد نقطه
تازی نوعی از فزاشک -

دانش پیشرو - بازار فارسی یعنی طاعت و علم
و انگانه - باکان فارسی یعنی مشاع و باب
کذافی القینه -

وا - عدد ده که بتاریش عشر خوانند و
دایه و کتیک و ناکس -

و بدیه - آواز د بزرگی و درون طبول ساز
سبب اظهار جاه کذافی شرفنامه -

و به - بالفصح آوندی که از پوست خام پخته
برای دشتن روغن و عطران و بهندش که پنهان
و فاعلک نرابعه که خوانند کذافی القینه -

و به خایه - حلی است که خصیه بدان میسازند
و آنرا غریز گویند بتاریش آورده خوانند -

و ببله - غلوه که از درخت خیزد کذافی اللاد
و در زوفا که باید که گورت و بیا الفصح یکم و کسوم

و قیل بنیم یکم و فتح دوم غلوه و آن زجلی است
و خیره - بالفصح دوشیزگی یعنی بکارت -

و حمه - بالفصح سر و آب و گندمی که بر سر گذاشته
کنند و نیز جایگاه که در لایه کافه باشند و زیر

آن پوشش اربع کرده و نردبان درون نهاده
چون گران بیند تا بوقت ساخته در آن نهاده

نیز آنچه شتر از گلو بر آرد بوقت بیاض شتر کفایت

و خمه فیروزه - آسمان -

و دیه - بالفصح جعفر و زنده و بهایم صندوق
و آب خضر آتش شوه - اسی آب حیات
محو کرده و ترک کرده -

در از سفره - جهان در از خوان -

و ربه - بالفصح پیوند و پاره و رخت -

و رخت سفته - باتار و سین مضموم زینور سیاه
که چوب اسوراغ کند نیز پرنده است که درخت
بهندش بهندش بچهورا نامند و در فاکویت

بهندش بهنور نامند قول این معنی اولی است -
درخت منده - تابان -

در خواه - گدا و امر در خواستن -

در خوی فی نشد - اسی در خجالت شده -

در ووه - مراد از آن در دکه که در دنی گویند
خور وانه - چار وانه -

در وونه - در گذاشتن گناه که بتاریش عفو خوانند
در وعه - بالفصح خمر و راعه -

در غاله - بالفصح کاه می که در کوه بود چون دره
در گاه و در که - کلاه باکان فارسی

آستاد توک که عرب آنرا حضرت خوانند -
در هم خریده - یعنی بنده -

در هسته - مختصر و مانده -

در منته - بالفصح واکه گیهی است که اسپان
چراهند گویند که آن مروه است بتاریش فراخ و

شیش گویند کذافی الاطرات -

ورنه - بالکسرتیخ کذا فی القتیبه
 درونه یعنی تین گمان بدات
 وره - بالفتح راه بار یک در میان و کو و برین
 و ریجیم - باجیم فارسی در فرزد -

در و نیزه و در یوزه - کلاه با فتح با و او
 فارسی کذا فی و کذا فی کردن و در قتیبه یعنی
 حد و جود نیز آمده است -

در یکدانه - یعنی در تیم و در صفت حضرت
 رسالت پناه صلعم نیز مستعمل است -
 و رین خانه - اشارت بسوی و نیاست
 و رین هنگامه - مثله -

وژ آگاه - باز او و کاف فارسی خشم آلود
 کذا فی ز فاعل گویا -

وژ و نیه - ناز از یله هر دو فارسی عدد
 و یعنی در نینه گویند کذا فی الادوات و در
 شرفنامه کورست وژ نیه بازار و با کاف
 فارسی در و در سان الشعار بودن عبیده و فتح است
 و دست انبویه - آباد موقوف و او و کاف
 غلوه عطر نایت مرکب که به دست میسرازند
 بتنازیش شامیه گویند -

و دست جور کوتاه - اے مغلوب بی قدر
 و ستره - یعنی کیم و سوم و سین و هله یعنی تیشه
 که در و گران بدان چوب بیر کذا فی الیهو
 و ست شکسته - با دست موقوف یعنی بی پایه
 و به قدرت -

و سنگاه و دستک - آباد موقوف و کاف
 فارسی کثرت اسباب غنا و سنا و قدرت مرثیه توانا
 و ست کوتاه کنایت از است که پیغمبر میسر است
 و سنگیر کرده - آباد موقوف و کاف فارسی
 یعنی اسیر کرده -

و سته - بالفتح گستاخ کردن و گستاخی کردن
 و گلهای بسیار باشاخ گیاهی بویدن است میکنند
 و سته کاغذ سپید و بالضم سنگ قبل بالفتح اما
 در ادوات الفضلا و لسان الشعار بدین معنی بالضم
 مصحح است اقول و معنی مصدر می نظر است بر چه
 صیغه مصدر نیست و ادوات مصدر به هم نیست -
 و ستینه - بفتح یکم و کسر سوم پاره که اگر از دست برون
 نیز گویند و توفیق و شال -

و سوارده بفتح یکم و کسر سوم و سکون هم چهارم
 هفتین چوبی که بنایان بدان نام است کنند
 بتنازیش محو و هندیلین خوانند -

و سمه - بالفتح نوعی از غله -
 و ستمه - باشین هجده نام مبارز ایرانی -

و سمنگاه - با بون موقوف و کاف فارسی

آنکه دشمن از و بیار و در اندوه و کاهش باشد -
 و شنه - بالکسر نوعی از سلاح و دشمنه کار و کذا فی
 و خند غه - بفتح یکم و سوم و چهارم هشت و نبل
 و با شکم کسی زدن برای خندانیدن هند که گدی
 دل که هم کرده - با سوم قاف کنایه از فتول و عاشق
 طالب مرصع و دل بالفتح پیشینه است با موسی -

آوخته که در ایشان پرستندش و این هاست
و گریه و شقی اما صح است که بر معنی مشدود است
و لهامی گریه شد - کنایه از دلهامی اصحاب قیامت
و دلهامی عشاق -

وله محتمله - گریه فرمیده -

و مسیحی - بالضم باجم فارسی پرنده است که
چون بر زمین نشیند و در بر زمین خند تازی کند تا بگوید
و میخیزد - شب موم که آبی زلف نکویا
و در قنیه یعنی دینار مرغ -

و مننه - بالکسر سگالی که شتر را که نام گاوست
بکسر و جلد از شیر کشاید و ایدون در صفت مردمان
استمال کنند و در قنیه یعنی سرای و در نیز آمده است
دوم - بالفتح آله و میدان آهنگران و مثال
ایشان و نیز برین را خوانند و در قنیه است و نه
بر وزن همه بیانی آمدن دم و نیز نام زحمتی از شکر
و شیر - بالفتح دال و یا در بار طنبور و آن
سازیت که طربان زلفندش -

و نیو قه - بالضم موی از پس سنجید و نیز شعله و ستاره
که بید که آبی شتر فنامه -

و نهبه - بالضم و یکی و نیز بر معنی فرساید -

و نکلد الهه - بالفتح با کاف فارسی موقوف آبی
که از نادان یا زمین از سر باغی شتر کدافی شتر فنامه

و الادات و لسان اشتر اما در نکلد یا دنگ لاله

مرقوم است باللام سحای دال موم و اعدا عا با الصفا

و نه - بالفتح نمک کدافی شتر فنامه و لسان اشتر

نذکورت و نه بصر دال و فتح نون لغت نغمه و عاشیه است
یعنی آواز مطرب و در ادات الفضلا نذکورت و نه
بصر دال لغت را گویند و نه بصر یعنی لغت چند
و نه بصر دال لغت تم لفظه قول و ادات هر چه
در لغت علل ذکر کرده شده است ازین معلوم
میشود که یک لغت یعنی نغمه مطرب لغت دوم
یعنی لغت که موجب شکر است و الله اعلم بالصواب
و واسچه - یعنی شتابان -

و و ته - ای دوتا -

و و پیچمه - باجم فارسی آفتاب یا هتاب -

و و و واله - بالفتح با سیم موقوف یعنی بازی است
و و و واله و و و واله کلاه یا پیش بوشه -

و و و ه - بالضم خاندان و پسر مهر و فرزند
دوره چرخ که از و سیکاه می کنند -

و و و ه - بالفتح دایره و دوره بوزن شوله
پایه شراب کدافی شتر فنامه اقول لغت دوم هم

بالفتح است زیرا که شوله بالفتح است پس هر علل

ذکر کرده اگر گوی شایه لغت دوم باز ترجمه است

بعده علل ذکر کرده و جواب گویم و لسان اشتر

بصح است بوزن شوره را در جمله چایه شراب اما

چایه در ادات الفضلا نذکورت دوره بوزن

شوره را در جمله چایه شراب اگر صحیح باشد پس

فرق میشود زیرا که شوره با و فارسی است پس

ضمم نیز جایز باشد -

و و و ه - بالضم با و فارسی مفتوح و شکر

و غوره - بالضم با دار فارسی و قیل با جاوش
 گیاهی است که سجاومه آویز دهنش خطره خوانند
 و و سه ویرانه - و و قالیچ سنج که آتشی آفتند
 اقول بن کنایت از بلای و دیار وی است -
 و و شده - بالضم و قیل بالفتح زبیر مغرب
 و پختان و چسبان چسبیده -
 و و شاخه - چنه ست از پیکان و آن تیری
 که در پیکان دو شاخه بود -
 و و شنه - بالضم با و فارسی آوندی که در
 شیر دوشند -
 و و شیر - با و مع فارسی و خترک نارسیده
 که از ساس نکرده باشند و عرک را کبر خوانند
 کذافی الادات و در شتر قنامه و خترک نارسیده
 که ساس نکرده باشند بتازیش با کبر خوانند
 اقول شاید درین خطای کاتب است که سجا
 منفی مثبت نیست -
 و و کله و ار سپید و سیاه - اسی روز و شب
 و آفتاب و ماه تاب کذافی القنیه -
 و و گگاه - با کاف فارسی یعنی دو بهم شد
 و نیز تحت و صند و نماز عید و نماز جمعه او و گگاه
 گویند بدین که دو رکعت بهم میگذازند -
 و و گگاه پیشه - اسی روز و شب نماید کذافی
 و و گگاه واره - با و فارسی از موقوف آسمان
 و و گگاه - یعنی دو سرین -
 و و نمان مینی و یک شنه - با و فارسی و آفتاب و ماه تاب

و و و له - بوزن قوله گد باد و نیز چایه شراب و
 بالضم آنکه خود را چیزی دانند و بنود -
 و و - بالکسر قره و بهنده و امر آن و دین
 تحت تا غایت از اهل حق یافته نشده است و
 بالفتح ترجمه عشر -
 و و با و - بالکسر با ندره بفتح و دو تها نسل فازه
 که بهندی جانی خوانند -
 و و و له - بالفتح و کسر و ال ثانی یعنی بغایت
 و و هر - بالفتح و سه و در زفا کویا یعنی راست
 و و بن دره - همان دهان دره -
 و و و نه - یعنی زیور و آرایش و زیور بود که
 بتازیش تعیین نامند -
 و و همنه - بالفتح نوعی از جواهر کم از که تویش
 و و میاه و و میه - با و دوم فارسی حاجت ابریمی
 که بیانگر گویند -
 و و ید گاه و و ید که - کلاها با کاف فارسی جاک
 که دید بان نشینند -
 و و ید و پراه - اسی منظر پراه -
 و و یر و - با و فارسی رنگ سبک و یک بزنی
 و و یسمه - بالفتح مورچه کذافی القنیه -
 و و یکیا یید - با کاف فارسی موقوف و یایس
 و و یکدان آهنی -
 و و یوچه - با یا و جم فارسی جواب از خار که
 آنرا چوبک نیز گویند و نیز چانوشی بی که خون را بد
 بدان بکمانند و همنش چوبک نامند -

فصل فی الترسی

داروغه - باد او فارسی قطعه شهر -

باب الیاء

فصل فی العرونی

واری - عطار و وزیر خداوند مال و ثروت که
مستقر باشد و سفر نکند طلب معیشت نماید -
واشکی - خواننده و دعاگوی و سپهر خوانده -
وای - فرقه‌کن ذی القنیه -
وایتی - جایت باریک که از صحرارند -
وایتی - بالغم بابت مقصود تاریکی سخت -
وری - بالغم ستاره بزرگ در شان -
وروی - بالغم دل تیرگی روح و زین و
جز آن و در اشعار یعنی تیرگی شراب متعل است
و عوی - معروف و بعضی خصوصت بنای پیر
پیش قامتی -

ونی - منزه بایه -
وواخی - خواهشها و گردشهای زمانه -
وواهی - سخنها و زمانه -

فصل فی الفارسی

و او فارسی - باد شاه عادل -
وادی - دارو نیست و قیل نوعی از حبوبه
کذا فی القنیه -
واریوسی - بار بار موقوف و سخن فارسی عود
واریوسی - دارو نیست و بی نافع القوه -
واریوسی - با سوم موقوف و چهارم فارسی

تمام خوشبوی معروف مره و از موقوفی دل و کبد
و معده و برای قوت باه کجاری می‌دهد و بعضی طب
ذکورست که بیهندی و آل چینی گویند -
واری - نام مخفی است در هندوستان
که بتجانی بسیار در آنجا است -

واری - باد او فارسی نام جاسوس نصرسیا
که بجاست حکار و حیلگر و خارجی بود -
واری - در کشتی - یعنی ترک صحبت کنی -
واری - ای واری که بود -
واری - ای واری که بود -
واری - ای واری که بود -

واری - ای واری که بود -
واری - ای واری که بود -
واری - ای واری که بود -
واری - ای واری که بود -
واری - ای واری که بود -

واری - ای واری که بود -
واری - ای واری که بود -
واری - ای واری که بود -
واری - ای واری که بود -
واری - ای واری که بود -

و برقی - نوعی از قماش -
 و خوشتری - یعنی دو شیرینی که تباریش بکارت خواهد
 درای - بالکسر و فتح جرس کدافی ز خاکو
 و در ادات ست اهل مهد که از گنجینه نامند بیشتر این
 در وزن چهار پاره به قدر شرف نامست و رای به فتح
 جرس و آنچه بگردن شتر بندند به شش گنجینه
 نامند عام و آمدن و قاع علی ترا گویند و امر آن
 ترا واد کنند و وادکن اقول و این پنج معنی
 اخیر نظر است -
 و ریاضی - یعنی بیانی کدافی که استعمال
 در ریاضی - بالفتح خط و نیز یعنی دوزخیت و
 در کسوت مرکب است چنانچه کوئی و زری خفیه
 و خوشی یعنی شتر یعنی مشهور گردن خود را
 و نیز علم گردن کدافی شرف نامد اقول این اصل
 معنی است و معنی ترکیب علمی هستی -
 و رسی - بفتح کیم و کسر دوم معنی فارسی منسوب
 بهره چنانچه گویند کبک دری -
 و رسدستی - باکان فارسی است -
 شمش جهات جهان -
 و رلاله خوشی - یا خوشی قوت و ادب
 و ر مشرعی - سلسله و چهار جو تفره -
 و رین سنگنمای - اشارت بسوی دنیا
 و خوشی - بالفتح و قبل بالکسر از فارسی
 گرفته روی و در ز خاکو یا بمعنی بنایان نیست
 و دست بازی - یعنی حرکت و کدافی شرف نامد

دست کشتی - کنایه از کدافی است -
 دست مروی - کنایه از قوت قدرت آمده -
 دست موسی - کنایه از کتاب کتاب -
 دست شوی - بهاء موقوف و او فارسی
 ایشان کنایه است خوشی که بعد از طعام
 خوردن به آن دست شوند و دست بشوی -
 دست کداری - با سوم موقوف و چهارم و
 و نیز و نیز فارسی است قدرت و طاقت
 و نیز کداری ویر یا پند -
 و شکیری - بهاء موقوف و کان فارسی
 یا گیری و اعانت و اسی -
 دست مروی - با سوم موقوف شفاعت است
 و شنبوی - بالفتح و با او فارسی آنچه از جنس
 میوه خوشی و نخله و عطر در دست دارند و نخله
 و ستیاری - بهاء موقوف یعنی قدرت و قوت
 دست و شتی - بابای فارسی ای یاری و در
 مثل این ترکیب معنی طالب ای وستی بده چنانچه
 بهتر کن -
 و شنگی - یعنی بکاف فارسی رودگار -
 و عویتی - ای سرعت اجابت و دعا
 ربنا انزل علینا مائدة من السماء -
 و عوی - با او فارسی نام و شتی که طوس بن
 و رتم و گودرز و گویو آنجا بشکار و شتر کی را یافته
 که گویا کوسر از آنجا به شتر و سیاوش از او به آوت
 و کسمین خود و فرشید و دودها که برادران این

هم دران دشت کشته -
وقتی رومی - جنبی ست از جابکه بروم باو
وقتی مصری - جابلهیت که بمصر بافند -
دلکشامی - یعنی فرحت انگیز -
و مسازمی - یعنی موافقت موافق هستی -
و هم عیسی - معجزه عیسی علیه السلام -
و هم سیکسری - اسی دعوی احبار اموات و
ذباب ملل و نیز تریاکی -
و زمان شامی - یعنی اطهار غضب کن -
و والی - نام مردمی والی ایجاد بود و سکند
نوش با بیره بروی را بجایه آورد و آورده ملک
بردی او را داد -
و و خاوم - و می خوشی - اسی روز و شب -
و و راسی - با و و فارسی نوعی از مزایم -
که آذنانای دین نامند و نوعی از ساز مطربان -
و و وری - اسی دنیا و آنچه دور دارد -
و و وستی - کنایه اندازنی تیغ است زیرا که
دمازی تیغ مقدار و دوست می باشد و چون دوست
تیغ واقع شود جدا و قومی مراد بود و قیل و پیش و
بخشش بسیار و از شیخ محمد خضری و درویش
حسن پوری سموع است که دو وستی در
خراسان متعارف دران همتا است
جایی که میخراهند که رابد و مانند در پشت
و در دست و هم که زمان میر و نند تا او
شتابان برو -

دوران خدای - فاسقان -
و و و قمری - اسی و و را خیر ادوار بهشتیان را
گویند و و هر که بکس هفت هزار سال می باشد
هزار سال بخودی خود صاحب عمل است و پیش هزار
سال دیگر پیشا رکت شش گویند بگریه آدم علیه السلام
دماول و و قمری بطور آمدن دوره پایان رسید
از محبت این عالم را و و قمری گویند و بعضی بنهند
که قیامت هم در و و قمری خواهد شد -
و و و قمری - همان و و قمری که گذشت - و
و و و قمری - بکاف فارسی یعنی دور و و و و و
و و و قمری - با چارم فارسی همان دور که گذشت -
و و و قمری - معروف -
و و و قمری - با و و فارسی نوعی از مزایم و در بعضی
بر ارمه دیده شد نیز و و را می معنی خیر و و و و و
نیز خوانده اند -
و و و قمری - با و و و کاف فارسی سین جمله
و و و قمری - در فرنگ نامه مذکور است که پیاده و و و و
که دیگری را دهند -
و و و قمری - محبت ضد دشمنی چنانچه گویند و و و قمری
اطلاق آن بر محبوب محبوب هر دو درست است
و و و قمری - با و و و کاف فارسی و و و و و
یعنی بکارت -
و و و قمری - دو و و و و و -
و و و قمری - کنایه از دولت مطلوب و محبوب و و و و
و و و قمری - اسی زحل و شتری -

دولت خدا می یعنی صاحب ولایتی و خدای
دولت و ولایتی یعنی خداوند دولت و سیز
پار دولت را دولت می گویند -

دو بیست و شش شعر می پنجاه و چهار توله نقره و
پنج خاشاکه و دو جوهر توله دوازده ماشه و هر شا
شانه جوهر

دووی۔ گیجانی، نفاق۔

ہوولی۔ یعنی دنگل بازی۔

وہ پانزویہ واری - یعنی زیری منہ
آریش واری -

ده پنجمی - یعنی زکرم عیار و ناسره -
ده هفتمی - ای ده گشت که ازانی القنیه -
ده دهم ششمی - یعنی ده تو لچه گشت و
هشت ماشه و ده دهم جوشده -

میرزاوی۔ صفت زیر خالص۔

وہر شکوہی۔ بارہ موقوف وکان فارسی
 مذمت و فزگاریہ و شکایت آن۔

وہ گمانی۔ بالکسر باکات فارسی و ہرقانی
یعنی باشندہ وہ و بالفتح آن مدرست کز
جہیل بار و اکثون وہ چیل ارم وہ کافی نا
وہی۔ بالفتح مت ماندن آفتاب بج

دویم - بافتح قومی انداز ترک موهای ایشان
استاده و پر خم باشند چون موی حبشیان و
ایشان را زایدتری نسبت کنند -

وینا رسی جیسی ازخیر و بزرگدشته کذا
 فے شرف نام و غیر خاک راہنی کہ سرش کہ بچو دنیا
 و نیو می با کسر شسوی بیو —

و بعد آتش یعنی نخل ماره و دیوانه کذا فی المجلد

ویراپی۔ باووم و چارم فارسی بفضل واد
موقوف جسے از عنایت
ولیولی۔ بایار فارسی و واد و موقوف یعنی
دلاوری و سخت دلی۔

کتاب النذر

الذیل قیامک یعنی تاج خرومن بحباب یکصد

باب الالف

فصل في العربي

نوا - این مرد خداوند -

نوراً۔ جامع پنهان شدن گاه۔

در بیان - با شرح مختصر زمانه -

و فرای - با صلح لیا هیست تریش لوبو با سوز

و کما باعظم نام افتاب وقت چاشت باخ

پیری جی و واسل

دو پورا۔ درویشی کنڈای جسٹس عطا علی

موضوعة في العبد

ویدہ کا شوق رکھنا۔ یعنی ویدہ سپرد و تاپنا۔

فی شرفنامه و در تاج معنی گاه وحشی است -
 فرباب - با بضم نام کوهی است بدین
 کذا فی القتیة و در تاج بمعنی گسست مذکر و نوشت
 درین برابر است چنانچه در غراب -
 فربذب - بالفتح وقع و گاه پشت کذا فی الاداء
 و الملقط و در تاج بمعنی فرج است -
 فربب - بالفتح گناه و بختیج هم و آخر هر چیز
 فربب - زرسنج -
 فرباب - باران بسیار -
 فربب - بالکسر گرگ -

باب التاء
فصل فی العزنی

قوات - هستی پیر و نیز مؤنث مذکر که
 بمعنی جنت و امانت آید -

باب الحاء
فصل فی العزنی

قوات البروج - یعنی کرسی -
 نوی المعاج - یعنی خداوند درجات -

فصل فی الفارسی

فرایج - حیوانی است بمقدار زنبور یک
 زرد بود نقطه های سیخ دارد چون او را بگیرند
 بی توقف بر او اندازد و کذا فی زفا گوید -

باب الحاء
فصل فی العزنی

فواحج - معروف و تبار کذا فی القتیة

و در تاج است فواحج داغ که بر کلاه نهند و پنهان کردن
 سعد الفواحج منزلی است از منازل قمر -
 فواحج - با همزه و ذکر روشنی و رنگ و سرخ است کذا
 فی القتیة و در تاج است بناتی سیخ که آنرا شتر مرغ
 خورد و يقال انه سم و نیز گو سپید گشتی -
 فواحج - گو سپید گشتی کذا فی التاج و نیز اسمی
 علیه السلام را فواحج الله گویند یا اعتبارا که عوایب
 که برای فواحج اسمی بر همه علماء اسلام دیده بود اما
 در قصاص آن کبش را که از ذکر باب لغت آمده بود
 و ابراهیم در دیت اسمی از فواحج گوید و قصص اسمی
 علیه السلام در حق احماس علیه السلام در کتب میراث

باب الدال
فصل فی العزنی

قوات الحماو - اسی بانع ارم و بنای شد و الحماو
 کذا فی القتیة -

فروو - بالفتح نام کوهی و قیل نام منبسطی
 فروو - بالضم راندن بالفتح اشتران از
 که بعد از سه تا ده باشند -

باب الراء
فصل فی العزنی

فروو - بالضم داروی ساینده و رنگ ساینده
 که بر چیزی افشانند و قیل داروی روشنائی چشم
 نو کمر سه فشتین آلت مرد و نیز از جنس و
 آهن پولاد و شمشیری که گرانند و از پولاد و سیاه
 از نرم آهن بود و بالکسر یاد کردن و یاد آوردن
 و یاد آوردن و قیل و نیز قرآن سه مذکور طلب

چو خواهی از ذکر این ست غلامه سمر ذکر
دو الفکار با فتح نام تیغ امیر المومنین علی
کر مرا تم و جبهه

باب السنين

فصل فی العزبی

فونب الفرس که من گویم از احوالیه
 نیز گویند منافی نه مانا گویند

ما الطيب الملعون

فصل فی العزلی

و اطاحت کلو کر فتن تا که زبان بیرون شود
 و ریخت - خوردنی قبیح درشت -
 و ریخت - با الفتح زود کلو بریدن و کشتن -
 و قوط - با الفتح بر فتن مزخ زبر داده -

باب النہین

فصل في العزى

فراغ - گز و ساق و دست و هو من طرف الی
الی طرف الاصبیح الوسطی و نیز نمر لی از منازل نمر

الف

فصل فی العزبی

ذروں بالفتح روان پس اشک چشم و غیره
 ذروں ذریف یعنی اشک از چشم
 و عاف بالضم هر قائل زود جان بر دل
 و عاف - بالفتح زب اللود کردن و زب خود
 و عاف - چیست و شباب در قبال
 و فوف بالکسوف بالفتح شباب خوردن

بیشتر کسی به شما مانندین وحشی نمودن و نیز
و ذوات با لکسه آب اندک -

باب الفاف

فصل في العزى

ذوق - گداسی است مانند کفنا می گوئی بنیاد
 ابر او عیبهست که تخم او در اینجا بود و اندک
 گرد باشد کذا فی القنیة اما در تاج است اندک
 ذوق - انرق - بالفتح طبعیست که اندک و خمیر گردد
 مقدار نیم جیل رطبت کرده می زنند کذا فی المصنوع
 و بنحریق یکسری اینجا جمع و بفتح الزار المله نام
 شاعر کذا فی القنیة

مذوق - حشیدن -

خواب-ہاشمی گیز

ماں الکاف التازی

فضل في العربي

ذات الحکیم - یعنی آسمان -

فَوَالْفُلْكِ بِأَمْرِ غِيْبِيَّتْ

باب اللام فصل في الع

وال رحمت رفتن و باج خردس
قول پشت باخه بجری کذا فی الحقیقه و در
باج و دست فرخین ازما سخوان کشیف و ریا
قول - بالعم خوارى و بالکسر نرمی
بلسل - خوار -

دوبل انجیل - همان دین الفس -
دین انجیل - برگ و شاخ مسکون کنان ص

...

باب الميم فصل في العرب

وامم - عيب كرون -
وامم - بالكسر حرم -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -

باب النون

وامم - عيب كرون -
وامم - بالكسر حرم -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -

وامم - عيب كرون -
وامم - بالكسر حرم -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -

وامم - عيب كرون -
وامم - بالكسر حرم -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -

مفهوم هر دو لفظاً نزدیک اند لیکن در محل استعمال و
و دیگر در معنی عربی است استعمال ایشان می باید
و اگر لفظ عربی در محل فارسی مستعمل نمی آید ازین
تباين فهم نمیشود چنانچه معنی اللّٰه خداست
و در استعمال فارسی که خدای میگویند لک الله
پس ازین این معنی آید که معنی اللّٰه خداست نباشد

باب الواو

وامم - عيب كرون -
وامم - بالكسر حرم -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -

باب الهاء

وامم - عيب كرون -
وامم - بالكسر حرم -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -

وامم - عيب كرون -
وامم - بالكسر حرم -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -
وامم - ككوبيدن -

روستا - باو و فارسی و سمن موقوف شده و به
روستا - یعنی در پیرو که عروسان را در بند
روستا - باو و فارسی جنبه از پولا و تیتی که با
رومی بقا - یعنی راه پانیدی و صحت نیز
روست که انسان کامل است همیشه باقی معشوق

باب البهارات فی لغوی
راکب - رسته سوار -

راهب - صومعه دار کذا فی التاج و در پیش
راهب - سالیان و در فرنگ فخر قواسم با
رایب - شک زنده -

ریاب - معروف یعنی نام سازیت و نیز
نام عاشق رعد یعنی ابر سید نیز است در قفیه
که در است باب الفتح سابع خواب پاریسی است
چنانچه گویند فلان خواب راب است سموع از
بندگی بران سید ناصر شیرازی -

رب - پروردگار یا لک صاحب بر
بغیر اضافت در ستمیت -

رجب - معروف که نام شهر است -

رطب - بالفتح گیاه بود یا ضم خرمای تر -

رجب - بالضم جمع

رقاب - بالکسر گردن -

رقاب - آنکه او را فرزند زید -

رقیب - پاسبان و نگارنده چیز است
و الرقیب النجم الذی یضی لطلوعه -

رکب - نسبت موی نه نگاه زن

رکاب - نام سار است و از رشت بلو و در
تاج است الرکاب آنکه بر معنی کابوس فرشت
رکوب - آنچه بر سوار شوند مثل شتر و بعثه و غیره
ریب - گمان و شک گمان افکندن و شک
خوابش زمانه و حاجت و آب و آب خوش -

فصل فی الفارسی

رب - معروف یعنی روز مرد -

راز و دل آب - یعنی عکس که در آینه دیده ستی

رشته تب - یعنی ریسمانی که خنجر را بر دست

بر اسبق صاحب تب و بران امین میخوانند

وضع تب و کره چند بران زنند و در گردن تب

بند که تب مجرب است آن رشته بر طرف گردد -

روز و غراب - نوشت می که افکندانی اقصیه

اقول این تعریف است در چراغ غراب هیچ معنی از

نیز که غراب را گویند -

روضه ترکیب - یعنی قالب مردم -

روضه خوت روضه مرغوب بهشت -

رومی حساب - ای راه حساب -

رافات - جمع رافت یعنی مهر با بی -

رباعیات - بالضم چهار وزن مشین -

ریت - بالفتح فعل مضارع یعنی آمایده -

رث - بالفتح فوک و رث قال فی المعانی الرث

فصل فی الفارسی
راح ریحان شهرت یعنی شربت شبنمی

ز است - منج و نام فایده نام پر
 و نیز معنی تحقیق آید -
 راست - معربان رو سنج است -
 ریش - نام روز چهارم از جنه مسترقه -
 رخت - بالفتح اسباب خانه و جز آن طعام
 یک مرد و پنبه و بار -
 رخت لبرست با سوم موتون معنی سازش
 و در قنیه معنی مرفیز است -
 رست - بالفتح خلاص یافت درست آ
 صعه و بهاشه و معنی ماضی نیز آید و با نسیم
 رویدن و روید و لیر معنی زمین هم آید
 معنی آخر خاضه در شرفنامه است اما در قنیه معنی
 باشین مجرب است و نیز رست معنی جیره آید -
 رشت - بالفتح باشین مجرب گرد و خاک و
 در قنیه معنی زمین است و بالکسر رشتن -
 رقت - بالفتح ماضی رفتن و بمعنی شنیدن
 آید چنانچه گویند شد معنی رفت و بالضم ماضی
 رفتن معنی رشت -
 رقیبان است - سیارات و نگهبانان عدد
 کذا فی التنبیه -
 رکاب تو گران گشت - یعنی سوار
 گشتی و جلد کوفی -
 رگ سخفت - باکان فارسی ای مرده
 و جلدی گرفت -
 رماست - بالفتح اسبین موتون و جلد تو

از ملک رومی -
 روز یا نروده ساعت - بدان که آفتاب
 چون در شوم درجه جزا برسد آن روز بزرگتر
 از روزهای تمام سال است و در خراسان که
 اقلیم چهارم است روز از دو و از ده ساعت به
 ساعت باز آید و کوتاه ترین شبهای تمام
 سال همان یک شب کذا فی التنبیه -
 روز رخت - یعنی روز قیامت روز خلعت
 از رشتن -
 روزه غرات - روزه علی -
 رومی باز گونه داشت - بفتح اول کوه
 دوم که ششم است معنی برای داشت کذا
 فی التنبیه قول امینی ترکیبی قافیه مقلوب و
 قافیه بر قافیه داشت -
 روی تافیت بالضم ای وی گردانند -
 ره هوان نتوان رفت - یعنی اختیار
 فقر و نوازی نتوان کرد -
باب الیست بالکسر
فصل فی العزنی
 ربایت - بالفتح چیز باری که از حاجت
 و از کار غیر باز دارد -
 ربش - بالفتح باز داشتن از کار غیر
 رشا - بالجمع رش یعنی کنه و سوده و رخت
 ریش - بالکسر رخت -
 رشت - بالفتح کنه -

رعاش - بالکسر گوشتواره و تاج سر و
عنب خروس
رعاش - بالفتح پشتم
رعاش - بالفتح زن شیر دار و حیوان ماده
شیر دهنده و گره هفت روده -
رعاش - بالفتح شیر خوردن -
رفت - نفتمین جلع و تخن جاش گفتن

باب فضل من اعطى العشر

راج - صمغ درخت صنوبر -
 راج - یعنی بادبان هندی که سواران مانند
 راج - جوز هندی -
 راج - روان -
 راج - بالکسر و بزرگ که در می خرد و درین
 باشد و نیز نهند در -
 راج - در بزرگ بستن -
 راج - بافتن کوسپندان و شتران لایع
 و در دم حلیف -
 راج - بافتن جنبانیدن و لرزانیدن -
 راج - لرزان و جنبان -
 راج - بالکسر نام گیاه است -

فصل فی الفاری

مخرج شامی است از بیت -
مخرج فتوحین اعمار گویند گوشتابه
کرده کذا فی شرفنامه یعنی فرنگنامه است

روشنی بصری را و کسر او مستحق عفو است و در
ریاح - با کسر لقبه ایست که بهندش گویانند
که نامی التنبیه -
ریح - گیاهی است و نیز گویند که میوه آن
پنجه دار و بر مقدار دست بغایت نازک و مرغی خوش
در موسم گل بود بنابرین ریاحین گویند که نام
شرفنامه اما در تاج معنی ریاحین خبری نوشته است
و در ادوات گفته است بهندوی جگری گویند
ریح - نام درختی است که پوست او بکار برند
که نامی طب حقایق الاشجار -

باب الحمار
ففضل في العزيمى

راج - می و شادمانی -
 راج روح - یعنی نام نوازی ست و بختی -
 راجح - گران سنگ -
 راجح - نیزه دار و نام ستاره -
 راجح و راجح - سود -
 راجح - نیزه -
 راجح - جمع آن -
 روح - جمع جان و الروح عند العرب
 و قدیمی الوحي و الرحمه روحا و روح و شسته
 که تنها یک صفت است و دیگر فرشتگان یک
 روح الامین و روح القدس حیرتعل علیه السلام
 کذا فی التلج و در بشر فنامه است و تمیسی بر یک
 رضی الله عنها و روح با کفحه خکی فهم و آسانی

وہاں سے کہ یہ سب کچھ تو خود خدا کا ہے اور یہ سب کچھ تو خدا کا ہے۔

در روز خوش -

روح - بالفتح از پس نما پیشین تا شب

سج - باد -

باب الخارجه

فصل فی العربی

راخ - غم و اندوه -

راشح - استوار و پست -

رسوخ - مصدر آن است -

فصل فی الفارسی

رخ شطرنج و در اصل آن مشد است
اما فارسیان مخفف استعمال کرده اند و در شطرنج
رخ بالضم رخساره و نام جانوری که رخ شطرنج
یا تونج آن وضع کرده اند و آن جانور در
کوه سا و یا مدینا باشد بقایت بزرگست فیل و
گرگ را یک حمله می برد و طبعه بچکان می سازد
و عنان است و جانب و معنی رخ شطرنج و بنا
تازه نازدنی و معنی رخ شطرنج کشتی می نامند -
لیکن هر دو معنی غیر ملائم است زیرا که شطرنج تونج
جنگ است و در جنگ آن جانور مقتدر نیست
و کشتی نیز غیر ملائم است زیرا که جنگ میدان
و هم بدین معنی سیل کرده و توسط کشتی نیز در لشکر
می باید پس هستی که این از ورق میگفتند رخ
اما اولی آنست که گویند این معنی است یعنی
برق از اول رخ می آید و بعد از آن از
روز رخ - با سوم موقوف که هفتم است

ای منور الوجوه و سرخ روی -

سرخ - با کسر معروف -

باب الدال

فصل فی العربی

راو - آنکه او را طلب آن یا گیاه و ششاده باشد
قال فی الصحاح الرود و الترویه من النساء الشابات
راشد - راه یافته -
رجل الحراو - زرباد که اهل هند آنرا نکرچور گویند
که دانی زفا گویند -

رشاو - سپندان و راه راست -

رشید - راه درست یافته و رشیدت

خدا می معنی رشید نیز آید -

رصد - نگاهبان جمع را صد علی و نگاه داشتن
و در شعر فارسی رصد بختین چو تره با بر قلع هفتصد گز
که بر تیغ کوهی شامخ نامند و بران حکما شنیدند
و طلوع و غروب ستارگان و اسرار فلک معاینه
و مشاهد کنند -

رعد - نام عاشق رباب تذرو اسم ملک

یسوق السحاب -

رعد - در و نیم -

فصل فی الفارسی

راو - خردمند و دانا و حکیم و نیزه جو افرو -
راو و - لضم و فتح سوم آنجا که سبزه یا نور است
باشد و آبها روان و تیرگی آب و جایی که
باشته برشته و نشیب و قرار بود -

<p> راه آور و یعنی پویه که مسافران بر آجا هنگام راه بند - با پای موقوف راه زن - راه نور و یعنی مرکب کذا فی شتر قنار و در فرزند علی یعنی قاصد مذکور است - رحمت آبا و - در شیراز خانقاهیست عمارت رخت و بگنجد یعنی میقت شد - رو - بالفتح خروند و دان و حکیم و بمعنی پادشاه رسد - ای آید و رسد ای سز و کذا فی شتر قنار رسید - معروف و نیز بمعنی بالغ شد و بچینه گشت و سپری شد آید - رشته و دردت خواب خور و آرد - خاصیت بیعی و خفتن و خوردن و آرد - رشته جان و تار آرد - افغانی طر متر و آرد و محبت بیعی نیست - رشناو - نام مرد - رصد بند - واقع قوانین نجوم - رگنا باو - بالضم نام تفرج گاهیست بشیر از که چشمه کوه الله اکبر آنجا جاریست - رگید - بالفتح آهسته آهسته از غم و اندوه مخم رنند - بالفتح خراسان کذا فی شتر قنار و در دفاگو ایست رند با کسر مکرر و بمعنی متحرک و فتنه چالپس نیز آمده و نقل است - رنگ آرد و - یعنی خجل شد - روا و - بالفتح همان راود - رو و - باد و فارسی پسر و جوی آب تا بر شیم </p>	<p> که بر باب و غیر آن بندند - رو و آید و بالضم و بفتح تا جفا کذا فی دفاگو روز و از که و ده سال - با دوم و چارم فارسی و سوم و هشتم و یازدهم موقوف ای روز را بند بر آمده و روز و از شد کذا فی القنیه و بمعنی آفتاب بر آمده هم آید و ذکر روزها را در روزیم و مید - یعنی روز قیامت - روز عالم شد - یعنی رونق عالم رفت کذا فی الموائد - روزگاری شمر و - یعنی روزی معدود و زیست روز هر فرد - یعنی روزی پختن - روی آرد و - یعنی توجه کرد - روی ترو و - یعنی راه ترو و - روی روی آرد - ای مقابل و یار آرد ره آرد و - همان راه آرد و - ره نور و - همان راه نور و - روی منو و - اکمل شد و در خاطر گذشت و روی را بنود - ربید - بالفتح جایی که پیران سر لشکر از آنجا فرو آمده بود در جنگ دوازده رخ گشته - ریحان زرو - شعاع آفتاب - رشخند - باشند موقوف بمعنی متحرک - ریو و ریو و - کلاهها با و او فارسی گیاهیست که پرندگان راستی آرد و بمعنی کلب است که سردی آرد - </p>
---	--

باب فی الدال

فصل فی العربی

ربذ - بالفتح چیست و سبک شدن و همچنین
پیشنمای رنگین که بر گریون شتر آید برادر
زینت و بکسر برادر چارواقی که بپستی دست پا
بردارد و در زقار -
رزواف - باران نرم و ضعیف -

باب فی الراء

فصل فی العربی

زار - بر حق تعالی سخنان که نرم است باشد و حکم
بر میر - بالکسر آبی که از دمان بچد آید -

فصل فی الفارسی

راه - راه و شمس - نام شهر است -
راه - نام شهر است که برین راهی بدان است
راه - شکر - باکان فارسی سر و دگویی -
راه - راه - با بار موقوف یعنی راهزن و معنی
ترکیب و اندک راه است -
راه - راه - با سحر با سوم موقوف یعنی ساکنان
شب بیدار و اولیا را اندر -
راه - عخل و راه - باللام موقوف یعنی دنیا -
راه - گذار - با سوم موقوف و کان فارسی
راهی را گذر و نیز از راه گذشتن و فاعل آن
راه گشته با بار موقوف یعنی مرکب و فرخ رو -
راه - راه - و راه - کلاه با بار موقوف مرکب
فرخ رو گذانی القینه -

خوش بهار - بهار - بهار - بهار -
رستگار - بهار - موقوف یعنی خلاصی یا پندیده
و نرسد روزی یا بنده -
رصدگاه و بهار - با سوم موقوف که چارم
و بهار - فارسی دنیا -
ربخور - بهار - یعنی و خداوند بخ -
ربخور و راه - با پنجم فارسی موقوف معاف یا
و حنا دم آن -

زنگشت - زنگار - باکان فارسی موقوف یکی و شمس
رو - با سحر بهار - بهار - بهار -
روح - با کسر یعنی میراث علی السلام که از آبی است
اما در مطلق اهل ملک روح اگر در روح عظم حضرت
رسالت او گویند از ان جمله ارواح و بطور آگاهانه
رو و دوار - با دال اول موقوف نام موقوف
گذانی زنگار یا -

رو - بهار - با دال و فارسی دال موقوف با کسب
و جوی بزرگ و در قنیه معنی شهر است -
رو - بهار - با دوم فارسی و سوم موقوف
یعنی رونق با بار گذانی شتر شانه منیری که در قنیه
مذکور است که در ملک با سوم است که بهر هزار بنفشه
برای با بار دوی معنی است مثلاً چون در روز شنبه
بحکم قسمت و در بهی با بار شود و خلایق از اطراف
جداران و جمع شوند و فرید و فرود و غمت و کمال کنند
و چون روز شنبه بحکم قسمت در سیه و دیگر شود
خلایق اطراف با جمیع شوند و فرید و فرود و غمت

هم آنگاه کنند و همچنین هر روزی بکشم قسمت بازار
بر می بینم ست غالباً روز بازار و صبح نمیشود
با کاف تازی یعنی روز جنگ قول غالب هم مثال
این در جنگ است و گرنه هر کار دشوار که است
آنگاه این لفظ اطلاق میکنند

روز کار میسر - یا سوم موقوف یعنی عمر ضائع
مکن و وقت ضائع مکن
روضه و فوخ بار - یعنی تیغ
ره آور - جان ره آور

ره بار - جان را بار
رسیمار - بلکه سرچشم فارسی معامی که از بخت
پند بخت برگشت که خواهند
رسیمار - نام دارو است که باز هرست

باب الزار الکساری

فصل فی العربی

راز - راس الیما نین یعنی ماهر ازان
رز - کسج

روزاز - کسج فروشش کذا فی التاج و در
شرفنامه مذکور است رز شالی را گویند و رز
شالی کوب

رز - کسج عذاب هم و کسج عذاب و نام و مختار نام
بسیار است که تقطیع او متعطلین متعطلین آمد

فصل فی الفارسی

راز - سر پوشیده و نام شهری و نیز آنکه عمارت
آن یعنی بنا کذا فی شرفنامه و در زنگویاست

راز گل که کتباز ریش طبعان گویند
را و نیز - یا بار فارسی گیاهی است که شتر اش
چرند و از تخمیش آچار سازند

راز - بالفتح انگور و امر زیدین که معنی آن برگ
که درون است و فاعل آن آید و نیز شالی را گویند
و رز شالی کوبت را گویند کذا فی شرفنامه

رسیمار - و نیز کسج - کلاها بالضم و یا بار فارسی
بالمالت موقوف قیامت و از شج کسج خضر
بالکسج است و نیز الفتح بمعنی خلاص نیست
سجن بازار با فون مجروم طایفه اند
باز گیران که بر سر سنا و دند

رشته دراز - یعنی طول مدت
رقعیان راز یعنی عارفان و اصحاب
مشاهده غیب نگا هزارندگان راز

رندان خاک نیز - با کاف و یا بار فارسی
یعنی آن اصحاب که وقیفه از وقایع دین
فریاد داشت نکنند

رنکس رز - با کاف فارسی موقوف آنرا
که عوام رنگین گویند

روزاز - بالفتح بار بار مملد و مجله خردگار بندان
روز - روزگار را گویند امر و روز فلان است
یعنی روزگار را درست

روزخست شب نیز یعنی خیار و نیز امر
در خست و شب خوش شدن

روشن مغر - با و فارسی کنایه عقل و تدبیر است

روزخست شب نیز یعنی خیار و نیز امر

ریزریز - امر از ریزیدن فاعل آن نیز گام
 و را هوار و در مطلقه و شرفا یعنی لغت و حجت
 نیز آورده است و گفته است در لسان الشعرا بازار
 فارسی یعنی اخیر مندرج است یعنی باره باره و قطره قطره
 و ریزه ریزه و اقوال نسخه کسان الشعرا که نیز و کاتب
 در آن این لغت مذکور نیست نه بازار تازی نه بازار
 فارسی و ادوات فارسی و ادوات فضلا که جامع لغات
 لسان الشعرا و غیر آنست یعنی کام مراد و موافقت
 بازار فارسی در آن هم لغت نیست و دیگر در مطلقه
 که معنی اخیر را تفسیر باره باره و قطره قطره
 و ریزه ریزه کرده است تقیم آید زیرا چه معنی اخیر در
 مطلقه حجت است و این معانی خود در آن
 مذکور نیست شاید سنو کاتب است چیزی و نیز
 در مطلقه مذکور در باب لسان الفارسی یعنی حجت
 ریزریز - بصیغه امر و نهی ریختن و معنی مرد
 ضعیف در صراح مستور است مضبوط مرد
 ریزریز و در صحاح مذکور است الضعیف الرجل
 الضعیف و در تاج آورده است الضعیف مرد
 ضعیف و چیزی مانند ضحاکه او را بخورند
 ریزریز - با جرعه پارسی یعنی رحمتی کن
 و جرعه ریز -

ریاز - جامه -
 ریونیز - با و در فارسی نام سپر کیکاؤس
 و اما در طوس بن بود که بدست فرو دین
 بر نهیاش - باشد - باشد -

فصل فی الترکی

ریزریز - رحمت کذا - در الملتقط -

باب السین

فصل فی العربی

راس - سر و نیز اشاره است که بهندک او گویند
 راسا راس یعنی سر بر من غدا بکنه و بکنه
 روح القدس - مظهر جبرئیل علیه السلام
 ریاس - نام دایره نیست که از ارباب و
 ریواس نیز گویند بهندش چکری نامند -
 رئیس - مظهر و در مطلقه یعنی مقدم است -

فصل فی الفارسی

رس - الفصح کلونیز زمان امر رسیدن فاعل آن
 ریوس - با و در فارسی نام ولایت -
 روشناس - ترجمه و جیه است -
 روشن قیاس - یعنی صاحب فرات
 ریواس و ریاس - کلاه با و در فارسی
 چوبکی است که جانه لعل بر آن زنند و بهندش
 خوانند و در لسان الشعرا با و تازی مرقوم است
 کذا فی الملتقط اما در نسخه لسان الشعرا که از
 کاتب است در آن تصریح کرده است بفارسی
 و در ادوات نیز با و فارسی است -

ریس - با و در فارسی شور با هر سه پیش از کفر و
 ریواس - با لکسر رقی معنی ریاض و نفاق و
 با و در فارسی جهان ریواس مذکور که بتاریش ریاس
 و بهند چکری نامند کذا فی القنیه -

باب الشیخ العربی
فصل فی العربی

راش - سست و ضعیف -
رش - باران اندک ریزه -
رسو اش - سربانی که چربی از وی چکد -
ریش - پر مرغ و در فارسی نجیه ایش گویند -

فصل فی الفارسی

راش - انبار غله که نموده اند که از آنجا که
راش - کبر سبزه شادی و طرب سرود -
رخش - کوفتج العربی است که آنرا از میان
پناه بزرگ است و رخش رستم پیران آورد و بخیرش
ایستاد و از آنجا که رخش رستم پیران آورد و بخیرش
رستم و دیوانه را و در آنجا که رخش رستم
و نیز معنی از بیدار و بیدار که در آنجا که
روشنی و تابان و نیز آن که در آنجا که
بر شکال و آسمان پدید آید یعنی همان رستم
ریش - مایه و مساخت و دوست چون نواز
کنند و نیز ریش خرمایست سیاه که در ولایت یاز
می شود و مایه دیگری -

رندش - بالفتح براده چوب اشال آن -
رنگت و روش - آبگات فارسی موقوف
ارزش فروش و ابریشم که در کار و خرب و دهند -
روز گوشش - پنج فارسی یعنی روز جنگ -
روشن و روشن - معروف کنایت از رودی
روشن - بفتح کیم کسر و دوم نوی که تباریش

عادت خوانند و نیز زقار -
روی پوش - سیاه موقوف با بار و واه قار
برنج و از آن پوشیدن و فاعل آن -
ریش - بلکه معروف که تباریش نجیه گویند
و با بار فارسی نیز شورایی هر سیه که پیش از کف زدن
بر می آید و از برای در و سینه کف است -

باب الصاد
فصل فی العربی

رحیص - از آن شدن سرج -
رصاص - از ریزه -
رصاص - معروف یعنی بسیار قص گفته -

باب الصاد
فصل فی العربی

رایض - که است و سوزن را یعنی کندی ام
روا و فصل - قومی اند بر ضلالت و هفت و هفت
و بعضی از ایشان فصل میدهند امیر المؤمنین علی
که در الله وجهه ابراهیم که صدیق رضی الله عنه
المراد من سملایک لانهم ترکوا ایدین علی
بن الحسین رضی الله عنهم -

باب الطار
فصل فی العربی

ربوط - بستن چیزی چیزی و در آنجا که میان
و کس باشد که از آن رباط گویند -
رباط - بلکه خانه که نانی فرنگ علی یکی و
معنی پل و بند آب است و در تاج بستن

<p>رضیع - شیر خواره - رقیع - بر داشتن و نیز حرکت پیش - رقیع - چیزی شریف و آسان دنیا - رقیع - بالکسر خطی است از اجناس خطوط و در قنیه مذکور است رقیع میوه است مانند جود اگر آنکه سر او شکافته باشد و لون او پسری مایل بود و در لغات طلب مذکور است بهندی سهل گنید رقیع - بایا حلی مایل محمول که آنرا ذیل نیز گویند</p>	<p>بند ستور است - فصل فی الفارسی رعنا صاحب بر لب نام ستاره است و رسوم آسمان که حرکت از آن هر خوانند - باب الطین فصل فی العربی رخط - بالضم و ناله تیر که پیکان در کنند و رخط بالتحریک تیر که در ناله موضع پیکان است شکسته باشد -</p>
<p>فصل فی الفارسی روضه باغ رقیع - محمد مصطفی علیه صلوة و السلام کذا فی القنیه اقوال شایسته لفظ مقام آیین کتاب ترک کرده است بسبب معنی مقام محمد مصطفی که آنرا مقام محمود میگویند - رنگ ربیع - یعنی رونق بهار - ریگ قطع - هر دو از اسباب سیاست چون باد شکلی را بر کشن به بند و بومی قرار بر قطع ریگ می اندازند و بر آن فکند و کشند</p>	<p>باب الطین فصل فی العربی راجع - چهار - راجع - باز گردنده - راضع - شیر خورنده - رافع - بر دارنده و نام بار خدای تعالی - ربیع - بالضم چهار یک و نوسه از آنکه رصد بر طریق اصطرلاب مختصر از آنکه بفتح منزل و کشت و یکسومین تب که در زمین بر میج با بفتح نام در سه با فراست و گیت که در عهد خویش گیا به عصر بود و جواب الیومین منصور بن علی بن عبد الله بن عباس بود و نیز فضل بهار و آن مدت مازن اقامت در برج محل و نیز چون کذا فی الموائد و نتائج نفعی ایران بهاری تیر است - رضاع - شیر خوارگی -</p>
<p>باب الطین فصل فی العربی رافع - دامن کوه بجانب بحر که فرو رود و بحر او بن کوه و کشت - رافع - زندگانی فراخ - رافع - میل کننده و قصد کننده - روافع - روباہ بازی - فصل فی الفارسی</p>	

روغ - بابا و فارسی مختصر آفرین -
روغن چراغ - یعنی روغن کتان کدانه
شرنما - اتول این عرق دیا ربهارست اما
از روی ترکیب هر روغن کرد چراغ آفریند -

فصل فی الترکی

ربو غ - یعنی تین مرد -

باب الفار

فصل فی العربی

روغ - بالکسر میان دو کون و پیش و پیری
روغن - پیرو و آنکه از پس سوار بر سبکی نشیند
و نیز شاره نیز و یک منس و اتع و در اصطلاح فاعلا
کلمه که کمر آید بعد تا فیه و قافیه حرفی که کمر آید در
آخر بیت و هر دو فیه که بغیر تا فیه آید میویش باشد
مگر آنکه بطریق مسط باشد و روغن نمی میراج آید -
رعاف - بالفتح خون بینی -
رعینف - گرو -

رفوف - باشن بساط گردان پایه و نیز نام
مرکب محمد مصطفی صلعم که بران سوار شده معراج
تشریف بردند در طالع مذکور است که در معراج
چهارم مرکب بود براق از کعبه مسجد اقصیه و
پیشتر بکلی علیه السلام از مسجد اقصیه تا مسجد کوفه
و غیره از مسجد کوفه تا کربلا و در فزون از
کربلا تا عرش و گفته اند که این چهار مرکب
چهار طبع بود یعنی خاک و باد و آب و آتش
و در شرفنامه است که رفوف ستخته بود -

روغ - مردان و نام ماری نقالی -

فصل فی الفارسی

راف - جابجری که آنرا لباس گویند و در
عربی معنی صراحتی و الطواف و بکنایه انصاف است
حلاوتی است بنایت لطیف و در علم است که
شگوفه و گل بهار جوز است و بعضی گویند پوست جو
روف - بالفتح بر وزن شستی که در فیه اعراس
برای نشستن میکنند و این فاع و اعراس نامک
رو و کشف - نام مقامی است

باب القاف

فصل فی العربی

راواق - بالوانه و آن اتی است طایفه
یا سوارهای بسیار که روغن و جلایاب بدان
صاف میکنند و رواق نیز برین لغت است -
راشق - نام جابجریست -
راشق - آبی که بابد و خورند صافی و بی مینغ
و اسم لمار خاصه و نیز بحر و در آن که در آن
نظم مسلسل آید گویند که در بحر رابق است و نظم
که در آن کربگی زبان باشد آنرا نیز رابق گویند
رحیق - شرابی که در آن عیش باشد -
رزق - روزی -

رزاق - روزی دهند -
رزواق و رشتاق - رسواق - کلمه با هم
روستا یعنی باشند ویه -
رفق - بالکسر نرمی و خوش نمودن و یا

و هر ای کردن و بالفتح آنچه جستن میافتن است
 رفیق - مردی که دوست و یار سفر -
 رقیق - بالفتح کما غزو و پستی که بران نویسد
 و جزیران و بالکسر نان نرم و شک زمین و بنده
 رفیق - بنده و بندگان و پیروی جنگ -
 رقیق - بر گو سپند و باقی جان که بعد از آن
 باقی می ماند و بدان بعضی گوشت می چسبند -
 رواق و رواق - پیش خانه و لقال
 رواق - است سائوه و هی الشقه التي و لقال
 کذا فی التاج و در ملقط شرفنامه و فی معنی بالو
 مرقوم است و رواق بالکسر صحیح است -
 رونق - بالفتح اول هر چیزی و فروغ و شرف
 و می و رونق الصخره صیاره -

فصل فی الفار

رفت فتنه و رفاق - یعنی با یاران
 چنان مالامال و پر شد که خنجر گرفت از میان
 نفاق خواست کذا فی القینه و تیل این کتاب
 از پرش بن صراحی است زیرا که فتنه آوند شراب

باب الکاف التاری

فصل فی البحر

رکیک - هر چیزی ضعیف اندک کذا فی التاج
 و نیز نسخه که در باب یا خطا باشد گویند که رکیک
 روحی فداک عادت عریض - هر که خوش
 شوند این کلمه گویند یعنی روح من آید

فصل فی الفارسی

را از پنهان خاک - رستنی بای و اوار
 و غیر آن را گویند که بتدریج از خاک برآید آنرا
 منج نیز خوانند و نیز کاسه که تباریش جفته خوانند
 ریحک - بفتح اول و صم و هم که سوم است
 آریخ و در لسان اشعرا با کاف فارسی صحیح
 رشته خاک - یعنی آدم و آدمیان موجود
 رشک - بالفتح غیرت و ابک - هر که رشک
 کذا فی شرفنامه در قینه مذکور است که رشک
 کرمی باشد که تباریش صواب - خوانند و نیز غیرت
 و بدین معنی بفتح را بسیار است و در ادوات
 مرقوم است که رشک آن چیز که محبت ابر محبوب
 خود بود و عریض تر اغیرت خوانند و کرمی است
 که تباریش صواب گویند -

رک - بالفتح چون کسی از خشم نرم نرم با خود
 سخن گوید گویند می رکد -

ریشک - بالفتح بازار فارسی بوزن او رک
 شخیدن یعنی گناه کردن و لغزیدن و از جای
 فرو خردیدن کذا فی لسان اشعرا و ادوات
 لیکن صیغه مصدر و فارسی بدینگونه نمی آید
 چنانچه در مصدر کتاب گذشت -

روزن فلک - باد و هم فارسی ستارگان
 روشک - باد و فارسی نام دختر و اما این
 و از اب باد شد و ایران زمین و سر بگان او
 در جنگ بکنند و بعد از کشته و بکنند و بوجوب
 وصیت او و روشک اسمی از خورشید و آوده

ریش خوک - بایا فارسی و طبعی مجزوم
 زنجیر که در اندام وی بیرون می آید نفوذ یافته
 ریگ - ای نیک بخت بتا زیش و بیک
 گویند کذا فی شعر فنامه -
 ریگر - لفتح کیم و سوم کو در فاما روی کذا فی

فصل فی الکاف
 ریگ - لفتح کیم و ضم سوم از فتح کذا فی لسان
 و در آوات با کاف تادری است -

رنگ - بوزن جنگ عرب و بز کوبه
 گوشت و آب و وانشال آن و خوش و حیل و مکر کذا
 فی لسان اشعرا و در آوات لفظا بمعانی دیگر هم
 آمده است یعنی نبات و شرمندگی و اندک مایه
 خجالت هم و خجالت و خوشی و فامده و روش
 و سیرت و شیرینی کار و گونه و شکل و در فرنگ
 جلاجل و بعضی بز امر مجزوم گویند لفظا و در شعر
 بمعنی حال و حصه نصیب می که از دروان قمار
 و انشال آن بجاصل بدین آمده است و زنگارنگ
 و رنگ رنگ یعنی مختلف الالوان و گوناگون -
 روضه رنگ - ای سبز دام -
 روضه فیروزه تک لسان -

باب اللام
فصل فی اللام
 رچیل - اسم من الارحام و بی آن آن
 رزاق - هر چیزی فرومایه از مال جز آن
 رزیل - جاثمه به -

رسول - پیغمبر رسالت رسیده و فرستاده
 و خبر آن و پیغام فرستاده کذا فی التاج و در شعر
 بمعنی پیروست و او معتمد آمده بمعنی رسالت
 رطل - نیم من و در دست و در فارسی بمعنی
 پسته هم آمده است -

روغی ازل - گپا ہی است چون شتر آزا بخورد
 ز هر گزندگان او را زبان نکند کذا فی زنی گویا
 رمل - ریگ و نام بحر که تقطیع آن فاعلان
 فاعلان فاعلان آید و سببی فاعلان فاعلان
 نیز آید و نیز در عرض فاعلان و فاعل هم آید
 و نام علی معروف که شازده شکل دارد -
 رمال - رمل دان -

فصل فی الفارسی
 راهروان ازل - ساکنان زمین طالبان حق
 رقم اول - کنایه از عرش -
 رخپال - بالفتح طعام -
 روئیل - نام پسر متر یعقوب علیه السلام
 از مادر یوسف علیه السلام -

باب الهم
فصل فی الهم
 راحم - مهربان و نرم دل و امر زنده -
 راحم - شتر بچه که در و چیزی آگنده باشند
 تا بدان تکلی شتراده از بچه مرده گشته و نوحه از
 درخت کذا فی التاج و در شعر فاعل بیست و یکم
 روز از همراه و فراموش و در مطیع صد سرکش و نیز

نام عاشق و میسر و نیز نام عادی در بند بود
 رستم - رشته که بر انگشت دیگر بند تا بدان
 چیز را یاد داند رسته واحد است -
 رستم - بفتح را چون جیم سنگسار کردن و در
 شمع سنگسار کردن زانی محض و بضم را و
 فتح جیم سنگساری بزرگ و بفتح تین قبر
 رستم - بجاایش و رستم بکسر کیم و چون و هم در آن
 رستم - بخشایند -

رخا کم - سنگ نرم و پدید و در بعضی طلب
 سنگ مرمر است و نام هر که می کند جن
 رسام - با بفتح نام هنر که که بتدبیر کند
 آینه ساخت و نیز نام نقاش بهرام گورین گفت
 صیغه مبالغه از رسم است -

رسم نشان ساری و بر آب شده کدافی التاج
 و در شرفنامه است و نیز عمده قریب صاحب
 مثل جاداری و آبداری و کسانیکه برایشان
 انجمن عمده بود و ایشان را رسمی گویند و در آن
 و نیز روش آباد اجداد را رسم گویند چنانچه عورتان
 بعضی افعال در میر با آنها میکنند و گویند که رسم ما

رسم - جمع رسم -
 رسمی محکم - گاو سنگ کدافی القینه و غنوی
 رستم - بفتح تین نشان کردن و حرف نقطه
 زدن و مهر کردن و بسکون قاف جامه که در و
 خطها بافته باشند و کسر قاف سختی زمانه -
 رستم - استخوانها بوسیده -

رستم - بالکسر آهوک تباریش طی گویند کدافی
 و در تاج یعنی آهوی سپید خالص گوشت و استخوان
 بریده از شر از پس قسمت و باقی هر چیزی و در
 فارسی ریم آهرا گویند که از جراحت و دمل سپید
 کد و خون و گوشت گنده شده بر روی سگ
 و نیز آرایش که در ایام می نشیند بعد از شستن
 رستم نیز گویند بندش پیچانند و در قنیه مذکور است
 ریم بالکسر معروف که تباریش دیش و رخ گویند -

فصل فی الفارسی

راه اسخام - یعنی مرگ -
 رزم - با بفتح جنگ کدافی شرفنامه و در اوست
 و زفا گویند جنگ جلال و لسان اشهر یعنی جاک جنگ
 رستم - نام پهلوان ایرانی که ولایت ایستان
 و هندوستان بود و دشت اور و بلخ و تهر و غیر
 گفتندی و آن زور و شتاب و دل و شمشیر و
 سال عمر او بود و درین او در بلاد و غیره است و
 کیفیت او شرح در شرفنامه منبر است -
 رقیبان هفت با هم - کواکب جبهه -
 رستم - با بفتح مختصر یعنی کله که پسندان و میشان
 و نیز نام دشته -

رنگ ماتم - یعنی سیاهی -
 روستم - با و او فارسی و سیر قوت جان
 روستم - با و او فارسی و سیر قوت جان
 نام آب آبی است کدافی زفا گویند -
 روزنگ نام - یعنی روز جنگ کدافی القینه

و نیز مختار را روز نیک نام اندر -

روز را میسر و بهیم - کنایه از روز قیامت
سعدی گوید سه شنبه هر که در روز امید و بهیم
بدان را به نیکان بخشد گریم -

رواق منظر حسین - ای مرید یک دیده -
روغن گل با دایم - یعنی گل را با بادام
ترکیب میدهند و آنرا روغن گل هم گویند -
روم - اقلیم است فراخ پر نعمت بهلولی
و نیز روی من در وی مرا -

روندگان عالم - سیارات سبعه -
روئینه خم - با و افارسی یعنی دامنه کوه
ربا هم - نام آب گوشت -
ره انجام - یعنی مرکب -

بابک النون
فصل فی العزنی

راس العین - مدینه است بجزیره دریا
که سیصد چشمه آبخیزد و چون جمع شود
بحر الخاور گویند کنایه الملتقط -

ربون - بوزن سکون آن سیم که پیش از
وزن بر وزن دهند و بر وزن بیان را
رحمن - بخشایند اطلاق این اسم بر غیر خدا
گناه است نیست -

رضوان خوشنودی و نام خازن بهشت
رکن - کنانه کوه و رکن الشی جانب الاقوی
و قفان رکن من ارکان قبه ای شریف

من اشترافهم و الرکن التوت و المعمر و الممتحنه
کنایه التاج و در مقدمه بنی گوشه و یوگرت
رمان - بالضم و التشدید انار -
رمضان - معروف -

روشن - بوزن و معنی روشن کنایه الممتحنه
و در تاج ست روشن و در سر بالا که از
دیوار بیرون بود -

رهبان - بالضم ترسیدن و بالفتح ترسند
و نیز رهبان بالضم یعنی اداوان ترسانان جمع
راهب کنایه التاج و در ادوات الفضله مذکور است
زاهد ترسانان آن یعنی مفر و حق گو و صابراین
گروه گروه مجوس -

ریحان - سبزه غم و هم اسم جامع الراحین الطبیه
و نیز زهره گلدارا گویند و لک کشت که در کشتزار
باشد و از میان محدث منقول است جسته از
شراب و نیز روزی و طلب دزدی کردن و
روزی جاسویدانی و بوی خوش و تخمید
و شکرگان و نیز جسته از خط و با ستاره بر خط
شادان نیز اطلاق کنند -

ریحان - اوکی جوانی و اول شراب را
ریحان - بالفتح پرده کردن رنگ و فتن
کنایه ابصرح -

فصل فی الفارسی

راز زمین - یعنی سبزه و گل حرا کشت
راس عین - جان راس العین که کشت

رشتان - ضد کبان و صدقیان پیوینان
 رشت روشن - نام وزیر بهرام گور که به
 خلق ظلم فراوان کرده و مانع ملک شده بود
 آخر الامر بهرام او را کشته و بر چو بطلمست پیوید
 بخلافین داده -

[illegible][illegible]

یعنی راہی کو شب و آسمان پر پدید آید۔
 رایت کا وہاں۔ باہان فارسی ہے
 عالم فریون کو گینیت آن و شرف نامہ است
 راہی گمان۔ سخت ارزان۔

[illegible]

ربون۔ بضمتین کسبی کی پیش از سر و پیشرو
 و پند و بعاید را نیز گویند که ذاتی شرف خاصه
 رحیمین۔ بوزن زچین بابا یار فارسی
 و کما یاندند و د۔

رخشان با بزم نیک آیین و نوح ایشان
و بافتح دم سرواز بارگوشقت برشیدن
رزین - بافتح استوار کذا فی التقنیه
چنانچه همه از آن سیم
سیم و عثمان نام پهلوانی ست
رمین - خلاص یافتن و با بزم روئیدن

و درخت و بالکسر رسیدن رسیان بشم و خبر
و در هر طالع یسحاق کسی که در نور و طعام کشید
رسیدن معروف و بالغ شدن آدمی و چرخ
شدن پیوه و نیز سیر شدن
شکستن - یعنی رشک کننده که بتبارش غیور شود
و عریان کذا فی التاج -
شستن - گزیدن و گزیدگی کذا فی شرفنامه
طلک کشان - با سوم متوفون و چهارم متوفون
طلک گران - با کاف فارسی جایز بزرگ -
ز قطن - با فتح بمعنی شدن تنه‌ی خوشنما کی
و نیز نرم با خوشین سخن گفتن -
رگ جان بریدن - یعنی میراندن -
رمیدن - نفرت گرفتن به پوش شدن -
رنجیدن - ساختن الفاظن و نا خوش شدن
کذا فی زفا گویا -
رنمیدن - با فتح خبر رسیدن و رنده که
آلت بخار نیست هم ازین است کذا فی شرفنامه
و در زفا گویا بمعنی رستن نیست -
رنگ آراودان - یعنی سیرت و روش احوار
و حلال آراودگان و جوانمردان -
رنگ آراودان - با کاف فارسی و قوت یعنی
مخل شدن و رنگ خجالت هم سنخ است و
هم سیاه کذا فی القیة و معنی ترکیب است و
نیز بمعنی خشم با خجالت آراودان -
رنگ آراودان - با فتح با کاف فارسی گریزان

و امر رنگ را ندیدن -
رنگین گمان - قوس مستخرج -
رواق حبیبین - با یاء فارسی بمعنی آسمان -
رواق سیلون - با کاف فارسی به مثله -
روان - با فتح جان معروف کذا فی شرفنامه
و در علمی مذکور است بعلم خطاست تحقیق کرده
شده است و در زفا گویا باضم و الفتح مذکور است
و در اسان لشرا آورده است روان بوزن
جوان جان آگونی و از خط ملک شمس الملک
و مولانا کریم الدین بذکر امیر خسرو بعلم رست و نیز
بفتح رست کرده دیده شده است و با بعینه
استاده بفتح را گفته اند و میان خلق مشهور بعلم
رست تم لفظه اقوال درین هر دو لغت منتهی
اما فتح اولی است زیرا چه دران وجه همیشه
یافته میشود -
رو و وگان - جمع روده -
رو زمان - با زاء و قوت سر رنگ -
روزی خواران - یعنی خلایق -
روشن - با واء فارسی معروف یعنی
مختار است و بمعنی معلوم نیز مستعمل است و از زبان
شیخ محمد خضری روشن بفتح مسموع است -
روشنان - با واء فارسی سارگان -
روضه خوان - بهشت -
روفتن - با واء فارسی جاریه اودن -
رومی بچکان و ان - اسی انکسای روان

رومی خاندان - یعنی اشرف ملطاف
 روحی گلگون - سبز روی سپید پوست
 روین - باو او فارسی و فتح سوم چو بن
 که بران جامه لعل زنده بخت مجید
 روین - نام مبارز ایرانی که در اوشنگ
 نام داشت و نام طوس بود و نیز نام سپهر
 اغریاب که در جنگ دوازده نوح بر دست
 بیزن بر گویخته شد کذا فی الملتقط و در قدیم
 و نیز نام ولایتی است رومیه
 روین تن - اسپند یارین گشته تاس
 شاهزاده ایران زمین که نامی القنیه امارت
 ترکیب شده هر که چو جبهه روین باشد و از روین
 گوید چنانچه سلیمان و نیز نام کسی که چو
 رومی سخت و قوی باشد و از روین تن
 گویند چنانچه آهن سبک
 رویندن - بافتح خلاص وادون -
 رهبان - بافتح خداوند راه و پادشاه تریستان
 و در شعر نامه یزدگرد است که این لفظ مرکب است از
 که معنی آن سیرت و حیات و آبرسانی و بختی است
 اقوال اشعار این لفظ تازی است جمع هر سه لفظ فارسی
 بجاستعمال کرده اند چنانچه لفظ چون از
 فارسیان در مفرود استعمال کرده اند و اینک گفته است
 مرکب سازده این اتفاقی است و اتفاق آن
 به معنی و لیلی و صحت برین که رهبان تن
 است و اگر مرکب بود و رهبان باو او فارسی
 هم درست بود و از این رو مختصر روه است

ره بین - محقق و در حق
 رهروان - گروان - سادات سبیه
 رهروان - همان رهروان -
 رهزن - همان راه زن -
 ره کشان - ره کاکاشان - همان راه گاه
 ره نشین - گذری و قاطع طریق و بی خانمان
 رهنمون - نماینده راه که تازی با دی گویند
 رهیدن - بافتح خلاص وادون و ایستن -
 رهشیدن - باشین معجزه رحمت خیزی بر چرخ
 رهگس واران - باکاف فارسی موقوف
 آن رهگس جانب شمال اندازد و آن است
 در اینجا خاوری نیز به و آن رهگس بهینه تفر
 خام است و هر چه که از آن بر می آید آب و
 سیاه میخورد و یا شد آب بالاتر میرود و سیاه
 و دود هر که از آن بخورد و میرد
 رهین - بایار فارسی اسپ سرکش
 رهیدن - بایار اول فارسی افتادون -
باب الواء
فصل فی الهمز
 رهجو - با کسر را خوردن و زیادت شدن
 و بر بالای چیزی رفعت و بعلت بومبتلا شدن
 و بافتح نفس بلند و زمین بلند -
 رهجو - بافتح سخت کردن و تقویت وادون -
 رهجو - بافتح مرشیه گفتن بر مرده که سینه رحمت
 رهجو - بافتح اسید داشتن ترسیدن -

<p>و نیز نام دیگر کیکاؤس و اما و یس که بدست فرودین سپاوش شده گشت کذا فی الحقیقه</p>	<p>رخو - بالفتح آسیا گر و اندین - رخو - نرم دست -</p>
<p>باب فصل فی العربی</p>	<p>فصل فی الفارسی را سون خیزده ایست مشهور و شمس را برهند</p>
<p>را ح - آسانی و کف دست و زمین هموار - را حله - شتر سوار می مسافر و شتر بار کرده - رافقه - نام شهری کذا فی القتیبه و در تاج را قمه است و الله اعلم بالصواب - رافه - مرد با وقار و کمر بافی کردن - راویه - روایت کننده و یا شتر آب کش و آنکه شتر سوار روایت کند - رایه - علم -</p>	<p>نیول خوانند - راهرو - سالک - رسته کولارو - بالکسر بار و فارسی نام طعامیست که از رشته بار یک می نیزه کذا فی القتیبه رخو - بالفتح معروف یعنی پیوند بخشید که معلوم نشود که پیوندست - رو - امر رفتن - روارو - کثرت آمد و شد خلق کذا فی</p>
<p>رایحه - بوی خوش و ناخوش را نیز گویند - ریاچه - چنان ریاب زیادت که کذا فی القتیبه ریجه - گردن بندیده و بزغال و نیزه گاه بندید ریو پیته - خدائی و پروردگاری - ریبیه - دختر زن - ریمه و ریمه - کلابا بالفتح رشته که بر آ بندند بجهت یاد کردن چیزی که گفته باشند - رحمه - قلت وقت و مهربانی و از خدای تعالی احسان رزق -</p>	<p>رشته فله و در هر رنگ علمیست و روارو بار و دو را از غنوج و نهال کسی شتاب فتن اقول الف روارو همچو الف شبهاست یعنی هر یک مقارنت است و معنی است اول فتن که مقارن آخرست و این عبارت از سرعت رفتن است بغیر فصل تا خیر خواه تنها رود تا بنال که چنانچه میگوید فلان تا اینجا و اینجا روارو آمد و در صفت میگوید که روارو میرو و چون خبر گشت رو - بالضم مختصر روی -</p>
<p>رخصه - بالضم معروف یعنی سهولت - رو - بالکسر گشتن از زمین و مرد شدن و بالفتح برج و رشته که بتازیش صفت خوانند رواله - فرومایه از هر چیزی -</p>	<p>روبرو - با هر دو مضموم یعنی مواجهه - روبرو - بالفتح چنان راهرو - ریش گاو - بایک و آنست که در فصل شتر ریو - بایا فارسی فریب که و حیل و تدبیر</p>

<p>رکعه - بالفتح معروف - رمله - بالفتح نام شهر - روح الله - عیسی علیه السلام - روضه - بالفتح مرغزار - روی - دیدار - رهمه - بالکسر باران دایم و ضعیف کذا فی القشیه ریسم - گمان -</p>	<p>رزمه - مفتحتین آواز سنت رعد و آواز شمشاد ریش سحر و قیل القیده جامه کذا فی الصلاح و در کج بالفتح و الکسر شیشه آره جامه و جز آن و در شرفنامه بالفتح تکلی و رقیه رساکه - بالفتح نام منبر و بالکسر پیر خیم گزار و نیز کتابی مختصر را رساله گویند - رشاشه - گلاب زنده کذا فی التاج و در شرفنامه یعنی قطره های خروباران که بهند چو بارانند -</p>
<p>فصل فی الفارسی</p>	<p>ریشجه - حکیده قلم یعنی نبشته -</p>
<p>راتبه - معروف جان راتب که گذشت - راز پوشیده راز سر بسته - آن سر که سوز بود و مکشون نشود - راز دول نامه - آفتاب - رافه - گیاهی است مانند سیر که بریان کنند و بخورند راقوه - پودنه - راو ماهه - بضم و کسر سوم که ششم است انگار راه - نام پرده است از پرده های سه دره کذا فی الادوات و در شرفنامه اه معروف و نیز پرده سر و در قدیمه مذکور است راه آنکه اول منو بعده سر و میگوبند -</p>	<p>ریشه - بالضم و الکسر معروف - رعاوه - ماهی است در بلاد مصر و چون گو او بر عصوی نهند بخیر کند و حسل و پیر و چون در دام افتد کشتی را از رفتن باز میدارد اگر چه ملاحان میالفه کنند - رهونه - بالضم گوی و سستی و زینت و آر آنگی و سبکشی - رغبنه - بالفتح معروف - رفا ریمه - زندگانی فراخ - رقه - بالکسر نرمی دل بالفتح نام موضع - رقبه - بالفتح گردن - رقعه - بهم کاغذ یا به که بر آن نامه نویسد یا به جا و یا م خود و بساط شطرنج -</p>
<p>ربوخته - بوزن درونه خوشی و ذوق جماع و آنکه از ذوق جماع خوش باشد و در زفا گویند هر که در وقت جماع بخوشی برسد که نیدر ربوخته است و نیز از مجزئی لغت است - رپوده - در تاج نفع و نفع آورده است و نفع پودنه است -</p>	<p>رقیمه - افسون - رکوه - بالکسر تپ چوبین -</p>

رخش خورشید و ماه ای روشنی خورشید و ماه
رخساره - بالضم معروف که تباریش خد گویند
رخشده - بالفتح معروف و در یقه کدافی ز فاکو
روه - بالفتح برج و بسته که تباریش صفت خوانند
زروه - بالفتح ماده و کوفته و آرزو راه -

رزه - بالفتح سک انگو که تباریش غلب
و تیشه دزار و تازی حلقه را گویند که بر تاشان
در نصب نیند و نیز قفل و یعنی گردن هم آمده و
راشته که هر دو سرش بجای بسته باشند و بر هر چه
افکنند و در ز فاکو یا باز افکاردی مذکور است -

رسته - بالفتح همان رزه یعنی اخیر
رشته معروف و زن بشوی رسیده که تباریش
رشته گویند صد کبر و میوه رسیده یعنی پخته شده -
و مرد خالص شده و نجات یافته و مطلق صفت گویند
رشته - کلمه معروف و مرض از زنده طاعت است
برده و بیعت یکی با قید و دوم بی قید -

رصد گاه - نظرگاه و نگاه و جای امید و
رصد ان کده - یعنی بهشت -

رقوشه - بوزن ربو ضعیفی بر چیدن گناه
کدافی لسان لشعرا و در ادوات مذکور است قوشه
پی بر چیده و گناه و قیل لفتح الراء حسه و در
شرفنامه چرسه معنی در سخت رقوشه بالفتح
رقامه - بالکسر یک خانه از چهار خانه و در
نویسندگان مقامه اول اصد گویند و اخیر
باز و میانه را وسط -

رکوه - پاره جان که کهنه و سوده و ریزیده و
چادر یک تخته و رکوبی نیز گویند -
رمه - بالفتح گله گویند ان ویشان و بران
و در شاهنامه بسیار محل معنی لشکر و سپاه است
رنبه - بالفتح موسی ز بار -

رنجیده - آزرده کدافی شرفنامه قول هر چه
ازین شتیق از بنجیدن است باید که معنی آن هم
درین هم آید -

رنده - بالفتح نوعی از دوست افزار و در و گران
که بران چوب ترشیده را هموار کنند و این را
مشت رنده نیز گویند و نیز گسایست بهار
رواخواه با واد و دوم معدوله گداسی که
از در با بچوب -

روانه - یعنی روان و نیز معنی جانزده -
رو باد و رو به - کلاه با واد و فارسی نام
خا نوری دشتی که از اجماع گری نسبت کرده اند
رو دایه - با واد فارسی نام مادر رستم و
و دختر تازی و الی کابل که بر زال عاشق شده
آخر الامر زال او را بجایانه خویش در آورده -

رو د - با واد فارسی سر کین دان مردم
و بهائم و پرند و جز آن -

روز سیه - با واد فارسی یعنی روز بد و روز نام
و روز خوش -
روز مره - بد آن روز بگذرانند کدافی ز فاکو
روزنه - بالفتح روزن -

روزه - با او فارسی معروف که تبارش معلوم
گردد و نیز آن فضل که بر سر موزه باشد معنی
روغن کرده - جوارخانه روغن کردن -

روگجا - بالضم با کاف فارسی دیباچه کتاب
و خزائن و علم خانه و مقدم و سردار و پیشوا و
را نیز گویند و این هر دو لغت از قدیم است
رومه - موی اندام نهانی و پیل و انوار
رومیة نام شهری که نو شیروان بر غنچه انطاکیه
بر ساحل دریا روم بنا کرده بود و خلق انطاکیه
در مساکن کرده -

رو - با و او فارسی سیرت و یارسانی و
گرایش بیکدیگر و نیز نام مقامی که طائفة افغان
منسوب بدان است -

رو - بالضم معنی بیکدیگر و سیرت و عبادت
پارسایان است اقول اگر میان مرکب
از ان باشد نیز جایز باشد با و او فارسی و بالفتح
مخفف راه که تباری طریق گویند و امر بهیدن
هم آمده و معنی مرتبه و باز نیز آمده چنانکه گویند
یک راه یعنی یک مرتبه و یکبار و معنی فت عده و
قانون هم آمده -

ریزه - بایار فارسی هر چه در غایت خردی
بود اقول شاید تصحیف کاتب است بجا نداشتن
و معنی بچه و ریش خرد و معنی عطفه کنایه از غایت
و در تاج عطفه را ترجمه کرده است بموی ریز
ریش - بالکسر نج درخت و بایار فارسی

معروف معنی ریش جامه و غیر آن -
ریشة یسیاقیه سیاق کسوت مرشدان قدس
رکحاسه - بایار فارسی و قبل شپین و شفت
جانوریت خرنده که آنرا تباری قنفذ و سبب
ساجی نامند -

باب الیاء
فصل فی العزلی

راسی - آنچه در پیش دل آید یعنی اجتناب دل
و بمعنی خرد و قصد نیز آید و فارسیان بحدث
استمال کرده اند و بادشاه هند را نیز رای گویند
امید دارنده و ترسیده و گنگار -

رایعی - شبان و کنایت از حضرت رسالت غیر
رایعی - فتنه گر -

رباعی - شیر زفت ساله و است کا و گویند
چهار ساله کنایه از انتاج اقول شیر زفت ساله را
که رباعی میگویند برین که در زفت سالگی چهار دندان
میشود و در مصلح شعرا چهار مصرع را گویند
مصرع چهارم مثل قافیة مصرع اول دوم شد
و در مصرع سوم لازم نیست که همان قافیة باشد
و این رباعی در بحر خمر از عرب شنیده -

ربعی - بالضم نوعی از مصلح -

رحی - سنگ آسیاب و دیواره از زمین گرد و بلند
و متر قوم و عمر رضی الله عنه را نیز رحی می گفتند

روی - ملاکی و میل روی چرخ -

رسمی - بالفتح خدمتکار مقرب چون آچار و

روح بار و جادار و مثل ایشان کذا فی شرفنامه
 و نیز هر کالای که بخواه برین برهت کنند گویند
 رسمی است یعنی برای رسم کرده شده است -
 رکابی - بالکسر رکاب خوب دارد و در قنیه هست
 ساقی نیز است -
 رتانی - بضر یا قوت سنج -
 روحانی - بالفکر آدمی و پیری و بقال ارواح
 ماضی و عایدا جسم مثل الملائکة و بچن کذا فی التاج
 و بالفتح نام شاعری که حاضر فرزندش بود -
 روی - بفتح اول و کسری برای بزرگ تخلص
 سخت بازنده و حرف آخر قافیه که هرگز میشود
 مثل از غم و فکد و بار آفتاب تا آفتاب -
 ریحانی - بالفتح بوستانیان و گل فروش -

فصل فی القاصی

راح ریحانی سی خوشبوی -
 رازی - آنکه از شهری باشد و نیز آنکه از شهر
 را باشد کذا فی القنیه -
 ریشی - مطرب -
 راه خسر وانی - نام توانی است کذا فی القنیه
 و در شرفنامه ذکر است آن سر و وسیع که بار بار
 مطرب پرویز وضع کرده خسر و این نام نهاده
 راهوی - نام برده شده بود -
 رخ پراز خالهای شنگرفی - بابوم
 و پانزدهم فارسی ای و رخ پراز شک شنگرف -
 روانیسی - کنایت از شب آسان -

روار کلی - باشد -
 رستی - بالضم نان و حلوا معنی اخیار از قنیه
 و معنی رستن نیز است و خطاب بالفتح خلاص
 ریشی - باشین مجر جاگروب -
 رصه که خامی - یعنی دنیا و قال لب مردم -
 رصه ولی - بفتحین را دار -
 رکاب می - یعنی چالای می و آن سپاه است
 و راز و پهلوار -
 رکنی - بالضم زغالص مشوب بر می گویاگر
 در کتا باد را نیز گویند -
 رکوی - بالکسر و باکاف و او فارسی چاوی
 و پاره حاکمه کنت و سوده و ریزیده -
 روای - روایع ضد کساد -
 روباه ترکی - خارش است -
 روح بکسی - ای روح حیوانی -
 روح قدسی - مترجم بر تل عایه السلام -
 روز باری - رای باری روز و نیز معنی و هر
 روز کاری آید -
 روزی - با و او فارسی معر و نحاگی
 و مشاهیر و سالیانه خدمتکار کذا فی القنیه
 روسپی - با و او فارسی بخص سین موقوف
 که تباریش تعبیه خوانند -
 روستانی - با و او فارسی و سین موقوف
 روسی - منسوب بولایت روس نیز نام
 روانی و نیز نام جانده -

روشنی - باد او فارسی روشنائی
 و امین گوید و او معنی غیر از زفا گویا است
 روشن زبانی - باد و فارسی و چهارم موقوف
 شیرین زبانی کذا فی القیة بقیل عرب زبانی
 روشن مصری - روشن لسان
 روشن جوئی - یعنی نانی آمده که در روشن
 پزند و در هند پوری گویند کذا زفا گویا -
 رومی - منسوب بر دم و نیز مجامع است
 و نیز کنایت از سرخی بود -
 رومی و هندی - کنایت از روشن و روشن
 رومی خوی - یعنی آنکه بر کینه می ثابت
 نباشد مستقل بود بلکه با هر که در آمیزد خوی
 رومی وزنی - عبارت از در و مشیت
 رومی - باد او فارسی سخن قلعی آهینه
 که بندش تنگ خوانند و باد او فارسی معروف
 که از آفتاب از رویه خوانند و نیز معنی سبب نوح
 و این معنی هم موجود است و در شعر نامه معنی باد
 و اتفاق است -
 روئین شنی - یعنی روئین تن تنی و در
 قنیه است کنایت از مغروری است -
 ره انجام و حافی - یاق و نقش شمنه
 ره آوردی - توشه و آنچه از سفر باز می آید
 روستان کذا فی زفا گویا -
 ربا و می - بالفتح نام نژادی
 ربهما می - غایب که راه و یاد با او است

رپی - بالکسر بنده و کس کذا فی زفا گویا
 و در ادوات معنی بنده و جاگیر است -
 رسته - بالفتح نام شهری از خراسان زمین
 رسته - بالکسر شن موقوف -
 کتاب الزار الکناز
 الزار الرجل الا لکله می مروی که بسیار خواست
 و بحساب بجد میشت و عذابا شد -
 باب الالف
 فصل فی امری
 زربا - بالفتح کسر الالف می زربا نام او
 بر روی باشد و عذابا شد -
 زرقا - نام زنی که در حدیث بصیرت بشارت بود
 و در شعر نامه کم و خمر و عذبه و آبیش که نیکویر
 و عاقل بود شی با پشانی قصد شجره کرد و شب
 راحت چنانکه شجره فان از پیش ایشان می رویدند
 و باب لشکر خدیجه می آمدند زرقا که در فقرات
 دریافت پدر را گمانی دارد که لشکر بگیا بشجره
 می آید پیشش می آید و لشکر با ساقه کرده
 که پیشش است و لشکر خیمه معتبر که و این
 و چنان تسامع است که زرقا و ابرار از یک روز
 راه می پدید داد و از راه قمار ایام می گفتمدی -
 زربا با ختم ندارد -
 زهر - بالفتح لقب یکی از طایفه صفویان
 میگوید که در راه ابرار که میزدند که سیر میزدند
 در غایت برافتن میزدند و این را میزدند

در ایام حنین کبی خالص پیدمی و یکروز نیز زن
سید روی و در خنده روی -

فصل فی الفارسی

زال رخنا - دنیا -

زبا - نام دختر پادشاه حیره که در غایت
سج طافت بود کیاست و در هت بکمال است
و چون بدین اندیشه ابرش گشت و قایل ملک
شد و سوگند خود که تا انتقام پدر نکشد و اسرا مل
زبانای یکی از است و بهشت منزل ه و منما
و روشن کرده -

زرقطونا - اسفول و بزرقطونا زیادت
باینز درین لغت است که ذانی زفا گویا -

زرنبا - نام دار و نیست که هندش کچور گویند
و آنرا زرنبا و نیز گویند -

زیرین چلیپا - ماه نو -

زیرین عنقا - آفتاب -

زرقونیا - بالفتح در غنی است خاوار که تبار
ز قوم هند است گویند قبل سپند نامند که ذانی

زلف خطا - یعنی گناه و تقصیر -

زلیبا - ترجمه زلابیه است از شیخ محمد خضر

زلیبی سماع است پیری را که چلیبی میگوند -

زلیخا - بالفتح کیم و کسر دوم این محقق است از

ماک یوسف بن کسید فخر لغت است که نام

ذنی است زوج عزیز که بر یوسف علیه السلام
عاشق شده بود و بعد از آن در جباله نحاح

یوسف علیه السلام آمد و آن بنت پادشاه
طیوس بود -

زمد استقا - بالفتح نام کتابی در احکام

آتش پرستی از مصنفات ابراهیم زرقشت

زنگ نهوا - باکاف فارسی تایی نهوا -

زوفاف - دار و نیست گویند زوفاف تر بریم

که سپندان که در ارمنیه حاصل می شود و

زوفاف خشک یکی از گوزن خاص میشد و دیگر

آنکه تولد بر دهنه و پیش و گو سپند باشد که ذانی

وزفا گویا -

زهره نوا - یعنی خوش نوا -

زریبا - باینجا هر خجسته باشد و نیکو آرزو

و بیوت محار - قطرات اشک -

زریرا - بالکسر با سوم موقوف طعامی است

زریره با - بالکسر آتش زیره هر ناخورد شسته که

باشد بسیار بود آخر نام آن با آرد چنانچه

گندم و عوزه با و زیره با از کله گو سپندان

می پزند برای مریض که نخفت میباشد میخورانند

نفع بسیار دارد که ذانی اعلمی -

زیربالا - یعنی فرو و بالا و معنی تجاوز و خطا

نیز آمده است و قبل است که زیره بسیار

در آن اندازند و بدین مکان و هند بر اے
دفع شدن جنون -

باب الباء
فصل فی العربی

مطلب خفاکی الاشياء مسطوبست زاک بهند
 تاج را گویند و در شرفنامه معنی لک است -
 زرا غشک یعنی دایره‌ای در دلی عشق زایا
 زرا غشک - بالفتح زمین لپک ناک و
 الصبح باکاف فارسی است -
 زرا غشک - یعنی در خالص مجرور از لایش
 زرا و جامه خود رنگ - با چهارم فارسی
 که دوم است جانور است خرد که گوشت و
 بقایت فیه و نرم و لطیف باشد -
 زرا غشک - بزرگ سرفک میوه است ترش
 و خوش خوار بر میزی ادا آن میانه از بعضی
 می خوانند نفع بسیار دارد و کذا فی فرهنگ
 و در شرفنامه منیری و فصل کاف فارسی
 آورده است -
 زرا غشک - بالفتح شاخ درخت انگور -
 زرا غشک بفتحین آنکه بهندش بچکی
 مانند و قیل باکاف فارسی -
 زرا لک - کرمی است که در وقت آب خوردن
 در کام ستور چسبند و نیز آنرا بر اندام می‌نهند
 تا خون بسکد کذا فی الصراح -
 زرا حک با سوم فارسی پرنده است -
 زنده کردن خاک - یعنی رویانیدن بستره
 و بعثت مرده کردن -
 زرا ناک باراد موقوف یعنی حسد او
 زرا و توانا -

معنی سبک است -
 زریق - سیاب که بهندش پاره گویند آورده اند
 که از معدن زرد و نقره حاصل شود -
 زریق - بالکسر زریخ -
 زریق - بالضم و یا الفار بعد لعین المله
 بدخوی کذا فی التقیه معلوم نیست این لغت
 تازی است یا فارسی -
 زورق - بالفتح کشتی خرد -

باب الکاف
 فصل فی العری

زحک - بالفتح مانده شدن شتر -
 زحکوک - بالضم مرد کوتاه و ناکس و شرف
 و ناک و زحاک یک جمع -
 زکاوک - مرد زبون -
 زک - بالفتح و التشدید گام نزدیکی بنا بر
 زکیک - زقار و زکام -
 زلوک - کرمی است در آب خوردن در کام
 ستور چسبند -
 زونک زونرک - بفتحین کلاه -
 مرد کوتاه بالا و زبون -
 زراک - بالفتح سخت جستن باد -

فصل فی الفارسی

زبلوک - بالفتح کلمه است که زحل و شهاب
 و شهاب استعمال کنند -
 زراک - یعنی چنگری و اجسام آن و در

باب الکاف الفارسی

فصل فی الفارسی

زراغنگ - همان زراغنگ گذشته -
 زرشک - یکسرتین همان زرشک مذکور -
 زردنگ - یعنی سبزه است گوئی که باز دارد
 و چوب دی سخت است و آتش او دیر باو اگر
 آتشش زیر خاک بدارند مواد و پانزده روز آتش مالند
 و در چوب را نیز گویند ه قیل خردل که سنده
 را می نامند و بضم می و فتح و دم کله اسپان -
 زرخنگ - همان زراغنگ که گذشت -
 زرنک - با فتح زرخنگ که بر آب آهین بشیند
 و زرخنگ که در قاشی بکار بر بندش و آن بقاشی
 نیزست چون بر زبان نیشبوردنی چون زرنک
 بدین معنی گفته اند و یعنی نیز آید و نیز یعنی شوی
 و سرب و پخا و شیم که از بخار چشم خیزد و دلا
 و نگار و جلاجل که افی شرفنامه و الادات و
 و علمی بابا معتمد نیز یعنی جلاجل که از فکل
 نیز گویند آمده است بهندش گفتگو و نامند -

باب اللام

فصل فی العزلی

زلال - آب روشن و خوشایان که از
 زنبیل - معروف و در قنیه است زنبیل با فتح
 اتیان چرم و چرمیت مانند توبره از چرم است
 میکنند و بر آن خاک بر میدارند -
 زنجبیل - نام چشمه ایشیت در بهشت -

زوال - میل کردن آفتاب از خط استوا -
 سوی مغرب و دور شدن -

فصل فی الفارسی

زابل - اصلی است و نام ولایت که از ایران
 زاخل - درخت آک -
 زاقبول - یا عین عجمه موقوف و دوا فارسی
 آلتی آهنی سرج که بدان زمین بجا و بند بندش
 گینشی نامند -
 زبال - پیر فروت و نام پدر ستم که با موی سر
 و ابرو و مژه سپیدار و در زاده بود و قصه بک
 در شرفنامه است -
 زوال - همان زابل -
 زوایل - راز که تبارش با خاوند -
 زرا و زطویل - دارو نیست که بهندش بکار
 در بنبال - مشله -
 زکال - بضم کم با کاف باشد و مخفف
 آگشت افروخته و قیل بازار فارسی زلف و
 خال اندر و لا جود بر سر و عوش شکران نیز لفظی و خا
 می نهند و در بند آرایش و گار میخوایند -
 زنبیل - با فتح همان زنجبیل و نیز
 بهشت همان گل تر بدان نقل میکنند و گشت
 و یکی از آلات جنگ -
 زنبیل - ای میل عظیم و بعضی زرا و خاوند
 زنجیل - با فتح با کاف فارسی همان زنگ است
 اخیر که از ادعای بضم آورده است یعنی زنجیل -

زنیپال - بالکسر شیرتند -

باب المیم

فصل فی العربی

زرجام - بالکسر اجاره هله مزاحمت و انجومی
مکس کذا فی القنیه -

زرقم - سخت کبوتر چشم -

زرقوم - بالفتح درختی است در دوزخ کذا فی القنیه
والتاج و در محراب البلدان است درختی است
در بادیه که سقونیا صنف اوست -

زركام - بالضم سر زنگی و در قنیه یعنی تری و خست

زرمزم - معروف یعنی نام جایی است در

حرم کعبه الله و معنی آهسته آهسته نیز کذا فی شرفنا

زماکم - بالکسر مبار و دوال فخلین که در پشت پا
بود و از گویند میان نگشتان -

فصل فی الفارسی

زاد و بوم - با دال موقوف مولد یعنی زینتی
که در این زیاده باشد -

زاد و شیم - با سوم موقوف نام جدا فرایه
زبانخ توأم - یعنی آلوده توأم -

زبرجد شیم - یعنی بنر شیم -

زجل زنگم - یعنی سیاه ام -

زرحم - بالفتح جراحت آلت خارجه که بپزد

گما و گویند و در قنیه یعنی زدن مرقوم است -

زوست برگیرم - یعنی بکشم -

زراخوم - بالضم مخلوق کذا فی القنیه

زرم - بالفتح نام شهر است از ایران زمین و در
ادوات است نرم آنکه گوشت اندرون دهن او
بوقت سخن گفتن بیرون رود -

زرنده زرم - نام پهلوانی تورانی وزیر سهراب
بن رستم که رستم او را بزخم مشت کشت -

زروکم - با و او فارسی و دوال مفتوح یعنی توت

باب النون

فصل فی العربی

زربون - بالفتح شتر ماده لکدن و مردود
و در زغالک یا بمعنی اسیر خیرت و در شرفنا

معنی رغب و خریدار و زرقار وزیر دست میپا

زرجون - غرق و ناک -

زغفران - معروف -

زمن - بالفتح و کسر دوم افکار کذا فی التاج

و بمعنی جایی باده و کوز که بپای بر رفتن نتواند

بقوت دست رود مستعمل است چنانچه ذاب و قضا

راست عرفتم زمین گرفته تیشال آسمان -

زمان - مثله و در قنیه یعنی عهد وقت دوست

زنا مسلمین - همان زناج مذکور -

زول - بالضم یعنی بت نیز تجا و بت مسجد که

غیر حق باشد زولن کسر تشدید او و کو تاه -

زریقون - نام درختی معروف که از آن دهن

فصل فی الفارسی

زابلستان - بکسر لام و سکون سین نیز بکسر

لام و کسر سین آید نام ولایت آبا و اجداد و رسم

ز ارمیدن - یعنی زاری کردن -
 ز ارم کمان - یعنی گوشه کمان -
 ز ارمه ان - ز بدان که بتا زایش هم گویند -
 زال مداین - یعنی آن زال که خانه او درین
 گوشه نوشیروان بود -
 ز اولستان - جان زابلستان -
 ز بانذ ان - یعنی صاحب میل قاتل و گویا
 بکلام زانده فصیح کذا فی شرفنامه اما معنی ترکیب
 دانسته زبان -
 ز بان در کشیدن - یعنی خاموش شدن -
 ز بده ارکان - خلاصه آفرینش -
 ز برقان - بکسر اول سوم یعنی ماه بنیر
 شب چهاردهم بنام مردی نیز -
 ز بون چهار زبانی کلن - ای سیر عجب کلن
 ز خم بریان - یعنی آدم سختی است -
 ز ول - معروف ترعه ضرب و معنی گفتن
 مرکب آتشیل قاتل و قتل دن و دروغ زن
 و معنی دروغ عجم ازین مآخوست و در شرفنامه
 بمعنی خردن شراب و ساختن و نواختن زرد
 و راه سرود و نیز نظر زدن معنی نظر کردن آید -
 ز و امیدن - صاف کردن -
 ز و و استان - ای گنهم و استان -
 ز و و ول - بالضم روشن کردن رنگ دور
 کردن کذا فی الادوات و در شرفنامه معنی دور
 شدن و پاک گردانیدن روشن شدن کردن

ز راعن - بوزن غلظن جان افکنک مرقوم
 یعنی فواق که هندی چسکی گویند -
 ز رافین زرقین - بزحیر یک آهنی که بر
 در باطلها زنده و حلقه دران افکنند تا با شود
 کذا فی الادوات و در شرفنامه است و آن آهن
 که در زنده و حلقه دران افکنند -
 ز ربان زربان - کلاها بالفتح پیر کذا فی
 ز فاکو و از ترکیب معنی زربان محافظه زربان
 مانند زرقین که کذا فی الصنیه -
 ز رچون بختین و با هم مضبوط شراب و کلا
 ز ربین - براده سیاه که کافه ز فاکو و با هم
 ترکیب بیننده زرق -
 ز رعص و ورکن - بالفتح یعنی پیران
 ز ربان - بر عدل دیان پیران و دو نام
 حضرت ابراهیم علیه السلام -
 ز روان - بر وزن مردان نام یکی
 از اکابر جوس که اهل ورازدانیه گویند و گویند
 اعتقادشان آنست که بزوان اشخاص بسیار
 از روحانیات احداث نموده است و زردان
 اعظم بزرگترین روحانیات است و از هر
 از فکر او بر سر سپرده و زردان نه هزار و نه صد و نه
 و نه سال ایستاده عبادت کرد -
 ز روه کامران - کنایه از آفتاب کتاب
 و نیز مراد از روز که عربان بوم گویند -
 ز رعن - بختین غلیو از گویند بختین

کذا فی زنگنه یا -

زرفان - بالضم زان -

زرقونیاں - بالفتح و زنتی ست غار و از شهر بسیار

تبارش ز قوم و پیش سینده و توجو پیرا کنند -

زکمان - بالفتح و بالضم آنکه از خود ریب و بد

و قیل باز از غایت -

زلف زین - یعنی شت کنایت از

خاکست که در ذات هر آدمی مرکب است -

زلفین - بالکسر یا ز فارسی قیل بالفتح

یا از تازی ترسیانند -

زفرم آتش نشان - یعنی آفتاب -

زرموزل - نقش بگیا کردن -

زرنج زون - یعنی نخلان بی نفع کردن

و لاوت ندان بسیار هر زورانی کردن لا طاعت

و شرح بر خن وون - کنایه از خجالت کشیدن

و شرمندگی بردن و مجمل شدن -

زرنجیان - کنایه از فردوس پیرن -

زرنجیان کشا وون - کنایه از نمودن محبوب

و مطلوبت با آرایش خود را بر عاشق و شفیقه

گره باندن او را -

زرنج پاهین - سوراخی که در میان گل پاهین

باشد کنایه از شرح المحزن -

زندان - بدی خانه -

زندان ناهجون - ماهی بونس علیه السلام

زندان - بالفتح جانوری حروف یعنی بلبل -

زندان خاموشان - کنایه از قبر -

زون زود افکن - شت تاریک -

زون سیران - یعنی مفعولان -

زنگه پشاد و زان - باکاف فارسی نام پهلوان ایرانی

زون کوهستان - و نیا کنایه از الطینه -

زون تا کشتن - یعنی از جوان تا پیر -

زنیان - بالکسر فلان قیل ناخجیه که به کج و

ز وین - باد و نم و هم فارسی نزه وینش سل و

زورق زرنج زورق سپین - یعنی ماه نو

زوزن - نام باد شاهی و ولاسته نیز -

زندان - بالفتح و از گاه لطفه و حکم عورت که

تبارش آزار محم گویند -

زندان نهادن - بالفتح عبارت از نماز نشستن

و مصفا و مباحثه در مانده شدن کرم نمى خود و مهر و

زهره رخان - یعنی شاهان -

زهره کمن - یعنی طبع ناطقه من -

زهره بیدن - افتادن -

زنیان - بایاد فارسی جهان ریا باریات وون

زنیان - معروف و زنده کننده -

زنیان - بوزن زریق آنکه پشت پای زند

زنیان افکن - باکاف فارسی نام برده و

که آزار بدهد و بگوید و بایاد تازی معروف و بگوید

و فاعل آن -

زنیان - همان زنیان که بگوید بقیه ایم فون

باب الواو

فصل فی العربی

زرقو - بالفتح باک کردن بوم و غیر آن -

زکو - یعنی شین باز و قمت زینین -

زرو - بالفتح و التثید اندازه و مقدار آنچه

عادت شود و بعد از آن کسی و نیز نام کوهی است

زرمو - یعنی دروغ و باطل و منظر خوب و

غوره خیارنگ سرخ گرفته شیرین و درخت شدن

فصل فی الفارسی

زراو - ای راز که بازیش بنا خوانند -

زراو خو - بادل موتون پیرساخته -

زراول سپیدار و سبزه و ششم فارسی هفتم موتون یعنی

زبان ترازو - یعنی آن خار که در میان دست

ترازوی زربنکل زبان میباشد چون آن خار

برابر باشد و پست سر کشد وزن است آید

زروالو - نام میوه است -

زرو - بالفتح و قلیل باضم جاذبیت آبی که

خون را اندک کشد و از دیوچه نیز گویند هندی

جوک خوانند -

زرو - همیشه کذا فی المثل -

زروه مو - آنکه بر خوشترین موی راز و ساز

یعنی تبر موی کند چنانچه زینب ضعیفند و نه کار

زمو - بالفتح کل تر و خشک و قلیل باضم باو

فارسی کل تر و خشک -

زرنج و سنجیم و ضم سوم و چارم معنی است

که زردبان حاصل کند با عرب از آن زرد است

و قیل گیارهی است و تراج معنی از زوت کجاست

اما زربین نم حاصل نمیشود -

زریو - بوزن مسکوی شطرنجی زریو چه صغر است

باب

فصل فی العربی

زراعه - میل کنندگان از حق -

زرافره - ایران و بایران و کارساران

مزد مهر و سلطان و غیره -

زراکیه زکیه - باک از کلمات جمع -

زراویه - پیچور و گوشه خرچم و گوشه خانه -

زربانیه - فرشتگان و فرخ -

زبره - منزلی از منازل قمر -

زربیده - بالضم نام زرنه -

زرجاجه - باضم گمبک -

زرجمه - انبیه کذا فی التاج و در فارسی معنی

معنی ولایت مشتعل شده است -

زرافه - بالضم شتر گاو و پلنگ کذا فی التاج

و در قیاس معنی بولنگ است و زرافه گویا معنی نج

زرقه - کبودی -

زربیه - شعبگاه گو سپید از میوه گیاه و نیز

کار و صیاد و جانی که تخم بر آب میاندازد

زله - بالفتح و التثید خطا و لغزش و گناه

و نیز آنچه بر کسی از طعام نهند و نیز زله کاس

و التثید کس که در خانه در گرد باشد و باک

در شب کند و بعضی نیز از زنده چینیگر نامند

و نیز دو عدد دهان تنک یا قرص -

ز لایم - نام جلوانی است که آنرا از لیس یا برون

و لیس یا خوانند -

ز لاقه - بالفتح زمین نناک -

ز لقه - نزدیک شدن و نیز درجه و مترت

و نزدیک و باره از شب و زامت که یعنی بوی

در غاسی متعل است هم ازین ما خودست یعنی خیمه

ز مره - بالضم باعث مردان -

ز مرمه - کبسه هر دو زامشکه کذا فی القتیله اما

در غاسی لفتح هر دو زام یعنی آواز نرم و خوب

متعل است چنانچه سعدی است به تو میگویم

او زبانی آدم اندیش به هر بلبل که ز مره بر شاخ

گردد و چنانچه گوش بز مره چنان را ببت

ز هر - خوبی و بالضم تاره است معرین

و نام زنی که با روت و اردت شیفته او شدند

و نیز قبیل از قوش -

ز یاده - افرقی -

ز نیمه آرایش -

ز حاره - شلخ و خشت -

ز حمه - بالفتح مدیحه بر بطور باب و مثال آن

ز و - خورده و گفته که نامی شرفنامه -

ز و و - بالضم روشن کردن و زکات کردن

کذا فی الادوات -

ز راجه - بالضم باجم فارسی و قیل باجم از

نام زبانی که در جنگ از یکبار به قاتل مبارز زبانی را

و راول مصداق گفته آخر بدست سکندر به یک ضربت

و نیز دو عدد دهان تنک یا قرص -

ز لایم - نام جلوانی است که آنرا از لیس یا برون

و لیس یا خوانند -

ز لاقه - بالفتح زمین نناک -

ز لقه - نزدیک شدن و نیز درجه و مترت

و نزدیک و باره از شب و زامت که یعنی بوی

در غاسی متعل است هم ازین ما خودست یعنی خیمه

ز مره - بالضم باعث مردان -

ز مرمه - کبسه هر دو زامشکه کذا فی القتیله اما

در غاسی لفتح هر دو زام یعنی آواز نرم و خوب

متعل است چنانچه سعدی است به تو میگویم

او زبانی آدم اندیش به هر بلبل که ز مره بر شاخ

گردد و چنانچه گوش بز مره چنان را ببت

ز هر - خوبی و بالضم تاره است معرین

و نام زنی که با روت و اردت شیفته او شدند

و نیز قبیل از قوش -

ز یاده - افرقی -

ز نیمه آرایش -

ز حاره - شلخ و خشت -

ز حمه - بالفتح مدیحه بر بطور باب و مثال آن

ز و - خورده و گفته که نامی شرفنامه -

ز و و - بالضم روشن کردن و زکات کردن

کذا فی الادوات -

ز راجه - بالضم باجم فارسی و قیل باجم از

نام زبانی که در جنگ از یکبار به قاتل مبارز زبانی را

و راول مصداق گفته آخر بدست سکندر به یک ضربت

فصل فی الفارسی

زاده - آفریده و فرزند -

زاره - زاری کردن -

زال کوفه - یعنی آن زال که پشته طوقا

فتح اول از تنویرش بدر آمد -

زال موسیه یعنی جنگ کذا فی القتیله -

ز نه - پرنده خردست که در گرابه باشد

ز رومی آفتاب -

ز ریشش سری - یعنی زرد و زنده می -

ز مصری و ز معربی - یعنی ز رخسار

ز به موی - آنکه بر پوشیدن ز به از موی کند

ز شمشیر موی کند -

ز شمشیر و شکیوی - بدی و نیکوی و نعم و شاد

و رنج و راحت و فقر و غنا -

ز بانه کش ترکی - سرچ کدافی القینه

زین سیاهی - بابا بلاری سیاح -

ز می - بافتح مختصرین -

ز ماشومی - کنایت از جاع کردن است و

در شرفا می القاد و کجای نیست و محبت

و آمیزش و وصال -

ز بنجیری - بالکس می و دیوانه -

ز نیدیجی - بافتح با دال موقوف به جیم فار

عاده سفت و سطر مثل بفت -

ز نهماری - بالکس امان ذواته یعنی مکرو

خدا و فریب کدافی القینه اقول این تصحیفات

ز و رگوتی با دوم و چهارم و پنجم فارسی

و سوم موقوف اقرار و همان گفته کدافی فاکو

ز و لاتی - با و فارسی باقی است و الی ع

و یو سلم و زوی که با قوافیل بار از ذریع بر آورد

زهی که کدافیت که بجای تحسین و افسوس بگوید

مانند معنی و این هم مرکب است از نه و ای -

ز لیبی - بالکس از شیخ محمد خضری سماع است

کی طیبی را گویند و در تاج معنی زلابیه ز لیبیت

ز فنیجی - با دال معجزه خنده - او ز معنی خورده

فارسیان معنی استعمال کرده اند -

ز می - از لیبیت و سبوی که ترجمه الی است

ز یاهوی - بالکس با و فارسی همان ز یاهو

یعنی شطرنجی -

ز بانی - زنده کنی و زنده هستی -

ز به نهماری - امان خواه کدافی شرفا

اما در تاج ترجمه ز به نهماری آورده است -

کتاب الزرار الفارسی

باب الف فصل فی الفارسی

ز رفا - اگر الف مصدر می که ز به معنی متق

و عمیق باشد و اگر الف زائد گیرند یعنی عمیق

مطلقا باشد خواه ز و فغانه خواه دریا و مثال

آن و کدافی از احتیاط نمودن و نظر به وقت

کردن و باریک بینی -

باب الب

فصل فی الفارسی

ز فکاب و ز فکاب - معنی آب

چرک باشد که در گوشه چشم جمع شده باشد

خواه ترا باشد یا خشک -

باب الجا

فصل فی الفارسی

ز شخ - بافتح گوشت پاره بلند که در ریح و

براید و در گوشت و سیاه و سرخ می باشد

تباریش شود لعل و بینش میانماست و در
لسان اشعر یعنی آواز فرس مذکور است

باب الدال

فصل فی الفارسی

ثرو یعنی مطلق صمغ آمده -

ثرو - بسیار خورده و پر خوری -

شخند - سخنی و آواز صیقل گمان مراد است
که سباع و بهایم وقت گرفتاری و در دام کنند -
شند - پاره و نیز زردشت و زرد زنی پاره

باب الراء

فصل فی العربی

شاله از زکس تر - اشک چشم که زانی آمده
شاعر صید دان مرغ -

شخار - بالفتح غره و فراود و رات بمنه
باک سهمناک است و در قینه بر معنی رخا

آورده است -
شکر - بالفتح شکلیا که تباریش صبور خوانند
شکور بخیل گرفته و در و بزار تازی نیست
درین لغت است -

باب الزاد الفارسی

فصل فی الفارسی

شاز - هر سبزه که شمش نبود و در قینه است
هر سبزه که عیزه باشد و پیوده رانیز گویند -

شور - خار شست -
شیر - نجس و مردار -

باب السین الممله

فصل فی الفارسی

سکس - افسطیست که بمقام معاذ الله فارسی
استقال کنند -

باب العین المعجمه

فصل فی الفارسی

شوخ - آوازی باشد که از دندان بسبب
کثرت در بر آید و نیز آوازی که در محل خیر
خوردن چاویدن از دهن بر آید و نیز آوازی
که بسبب زیادتی سر از دهن بر آید و قیل آواز
و صدای گروگان و بادام و امثال آن از زخم
خوردن و تشنگی در جوار یا جایی دیگر بریزند -

باب الفاء

فصل فی الفارسی

شرف - بالفتح بن چاه که عرب را غرور
و میفک که در اندران بود و عرب را غرور
و یعنی باریک نیز آمده -

باب الکاف

فصل فی الفارسی

شورک - پرده ایست بر پرده
کجنگش خلگی و در صراح ترجمه عثمان زورک نوشته
و در تاج اسامی عثمان بجه خرمال و بجه مار
مذکور است و در شرح قنانه سچا خرمال غاب مردم
شده پس زورک همان سرخاب باشد و نیز در
صراح چهره زورک نوشته است و در صراح مذکور است

البحرۃ ضرب بن الطیر کا حصہ غور یک قطرہ بار

باب الکشاف الفارسی

فضل الحق العارف

شومک - قطره باران گذافی شرف
دورسان اشتر یعنی جلاجل نیزست لیکن
دینچه لسان اشتر گفته و کاتب است دران
لیست اما ونگ باران تازی یعنی جلاجل است

الم

فصل في الكلام

عشر کمال - بالضم انگشت سونته که تبارش
خیم گویند و گفته اند که این لغت از منی است
و بزرگترین و شیرین لغت است که فی الاوا
و در شرفها مباحات باشد دست بمعنی انگشت
افروخته اما در پنج بمعنی خیم انگشت مروه است

اب الملوك

فضل فی لغاری

ترقیہ دین - بالفتح ترقیدن تبارش
ترشفت گویند کذا فی زفا نگویا -

شکر کان - بهنم آنکه از خود نمید بود -
شکر کنیدن - بافتح باکان فارسی موقوف
شخصه را گویند که از روی قهر و غضب چشم
بند و بخود آهسته در زیر لب سخن کند -

شولیدین - بالضم و بهم فتن و پریشان
لمرودین و پریشان شدن -

شرون۔ نیشتر اول و سکون و او و نوون

بعنی بت آمده که تازی صمغ خوانند.

شومند و نغمه چیدن آب آلوده

بیب مارین ماران ایستفت و اشالی

شماره کے اوّل سے تین سو و پانچواں صفحہ

وفاقیہ قادیانہ کے خزانہ دار

وہی ہے جس نے ان کو اس قدر سے بڑھ کر اور اس سے بھی بڑھ کر

از این جهت که این کتاب در دسترس
باشد و در میان مردم پخش شود

لغتہ اسماء الی بن خطہ خبر و در وقت کس

پیامدهای است و رفیقان و دوستان را به این امر

١٠١

فصل فی الفای

۱۰۰

شرفا و تحفه خانہ و نذر و نوا حشر

11

فصل في الغاي

زاله بالفتح احم انزاله بضم الهمزة وفتح النون

روزمده کہ وقت ششاکمروان در بر سینه

مندرش کذا فی شرحنامه و دیوات است

گفتند که از این راه و سبب و روز و وقت

طیقاتی که در این کتاب آمده است

نظره ای که بر این دو چیز می افتد است

[illegible]

۱۔ اور قریح لالہ - مسایہ رعنا ہے بہن سی

در بیان عشق و نزدیکی که لاله لایق است عشق

زعماره۔ من کاویں و بڑا تاری

اماداد است برین معنی ز غار شیر آمده است -
 شرفخانه یعنی غار و سرخی آمده و نیز فرایده
 فغان و فغان هر دو لغات هموار و لغات انسان مخصوصاً
 و نمان از زبان را نیز گفته اند -

شرفخیزه - یعنی پرامون و بان آمده -

شرفینده - پیسنده و تر شده -

شرفکاره - بالفتح و ضم شیرنده و بزار تازی نیز
 شرفکاشیه - بانوریت خوانده که باز پیش تقدیر
 گویند و قبل بآزار تازی -

شرفنده - بالفتح چینی تنگ کهنه و چینی بزرگ
 و درین پیش از چون بزرگی و در تنگی صفت
 کنند و نیز پیش از نامند و قبل بآزار تازی -

شرفه لیده - با و افارسی با یکدیگر آمیخته و بد
 الیده شده و در پیشان نام کتاب که پیش ازین وقت

باب الیسار

فصل فی الفارسی

شرفی - بمعنی شرف شدن آمده و بمعنی
 احتیاط کنند نیز آمده -

شرفکفری - یعنی شکیبائی آمده -

شرفی - بالفتح آگیزه بدان که عرب را غایر خوانند

باب السین

السنین الرجل الکثیر التسخن یعنی کسی که سخن بسیار
 کند و بحساب بی بصیرت عدد -

باب الالف

فصل فی العربی

سأسا - کلمه است که عرب چون غز را بک
 آب خوردن می طلبند بدین لفظ می طلبند -
 سبأ - بالفتح نام شهر است که پیش از آن بود که
 سبأ - بدین نام که زمانی التاج و وزیر
 شد و نامش است عنوان نام -

سبأ - جو افریدی -

سبأ - مشک سبأ بالفتح با و و شد و سبأ
 سلما - بالفتح از اسامی زنان است و در شهر نام
 میگردد و نام مشتق از عرب هر چه این لغت و قافیه
 الف می آید در الف آورده شود -

سما - بالفتح و قبل بالضم جاذبه و سبأ
 فی القشیه -

سما - آسمان بدان آنچه بالا باشد است
 سما - بالفتح روشنایی و کلمات نیز گناید
 که تا وی کرده میشود بدان که زمانی التاج و وزیر
 شد و نامش است چوبی است که از آن مسواک سازند
 و آنرا بکله و حرم نسبت کنند -

سودا و سودا - بیا و دل که زمانی التاج
 بنیر سودا و سیاه را گویند و سودا سیاهی اندک اما
 فارسیان سودا را یعنی تجارت خرید و فروش آورده
 و خیال بایه میبوست که در واقع مردم افتد و از آن
 خیالات فاسد زاید و غلط مانع آرد که زمانی التاج
 و در ادوات است سودا و خلط سوختگی که از خشکی طبع
 خیزد و خلط و مانع آرد و در قیقه یعنی از پشت
 آمده است و در دستمال چوبی حرارت و شوخی

یا فته میشود و این سودا از کجاست بنفذه حرارت
از دست شیخ سعدی رست هم سودا بر و کجاست
خواست شد و در جوئی معالمت خلقت آدمی
از طبل کع و عناصر است نتایج ایشان سودا و
و خون و باغ است این اخلاط نامت را سودا و
قنیه یعنی نقطه است سیاه در دل که چون شستن
بکمال رسد سفید گردد -
سوق الشما - باز است در بنی او که خانه
محل علمای ترسایان در آنجا بود -
سها - باضم ساره است بنزدیکی نباتش
کیمی در غایت خردی که روشنائی چشم بدان
و در تاج این را در باب یا آورده است اما هر چه
در شرحنامه درین باب آورده است بدین جهت
که در قافیه الف می آید کاتب نیز الف آورده
سیما - بالفتح کوهی محدوده علامتی است که
شناخته میشود بدان غیر و شر -
سینا - نام کوهی است معروف یعنی طوسینا
همان طوسینا که بران موسی علیه السلام را باخت
عزت و کماله شد و لقب بوعلی سینا است و بعضی
سورخ کنند هم احتمال کرده اند -

فصل فی الفارسی

سا - مانند ساینده و امسون و فاعلان
سیای و خواجه را گویند که پادشاهان سلطین
از یکدیگر بستانند و بعضی شبیه و نظیر باشد و نوعی
از قماش هم است -

سارا - نام حرم مهراب ابریم علیه السلام و نوعی
از عنبر و در کلمات معنی آن عنبر خالص و سیدیک
و در شرحنامه میگوید و نیز مشک خالص مشک سارا
جز در شاهنامه جای دیگر یافته نشده است -
ساهر - نفع سوم و تشدید چهارم معده نام
شهر است بنا کرده و گفته اند که ذاتی الکتنه -
سفر پا - اسوم معجمه و قوکن و چهارم قاتر
نام سبک قدم نند سپید پا -
سکات اقصا یعنی آنکه ملاقاتش زود و شتاب
و آنکه دیر نشین نبود -
سپید پا - بادوم و سوم فارسی چهارم موقوف
طعامی است معروف یعنی شور یا برنج گندانه
زنگنه یا قیل سپید پا بادوم و سوم فارسی
و چهارم موقوف یعنی مبارک است -
ستا - بالکسر ستاینده و امر ستودن و ستودن
در باب و ستاره و ستایش و آفرین و حایت بنا
و نیز بازی سوم نزد و آن هفت بازی است اسما
ایشان در لغت خانه دیگر گفته شده است -
سرا - مختصر سرای که ترجمان و است و در
شرحنامه خانه پنجمی یعنی عاریتی -
سرنما پا - ابایی فارسی ای از سرنما پا که ابایی
شرحنامه و معانی دیگر در حد کتاب گذشته است
در بیان الف ساکن -
سرای جزایای عالم عزت و بهشت -
سرجه - بالفتح بار بار ساکن یعنی فدی -

سرکا - چنان سرکه که بتاویزش خل گویند
و نسخه صراح که بخط خراسانست و بعضی محل
الفت نوشته است -

سیر که باب یعنی سکا و آن ناسخه بشری است که
از گذشته ماسر را میکنند کذا فی رنما گوید۔

سروا۔ پوزن، پروامیٹ۔

سید ابوالفتح مبارک شاہ شکی و مدنی

مکتبہ اسلامیہ دارالافتاء دارالحدیث

بیت مینا - آسمان -

مفتی و نایب القلم نام دارو نیست

کتابخانه: در شهر نیا میست و ختی است

خداوند یکتا و احد

و این است که این کتاب را به نام کتاب

محمود شاه و پسر و جوی مستحق و پسرین

[illegible]

نیز از این اسامی است که در میان مردم و سرکرده های

... ..

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعل في كل شيء
دلالة على قدرته وكرمه

سفرنامه حضرت میرزا با بوم و بی بی شکیبانی

سید الشهدا علی بن ابی طالب علیه السلام را در میان کربلا و نه روز قبل از آن

خداوند گدایانی شرفنامه و در وقت استقامت

فیشل با من رفیق با یار و می گنند مگون۔

سوفرا نام وزیر کیشاؤ که پادشاه این بود
سیا - کاکه خضر سیاہ -

پیش از آنکه بعد بچین گوشت و دم بکنند را

اسی طرح بیان کیے گئے بغایت نرم

ایمن سیخ براین مخصوص وضع ہوا

حاصل فی الترتیب

سید مراد علی و ابوالحسن

فصل في العز

سما رجب - بیرون - وندوف

ساختن

سہا سہا گنگو کو فتن چیری

سید بابہ بیگم کی وصال کی خبر

دور وئی احدثیت کل پہنچی ہے یہ جیل
سوائے ۱۰۱۱۰ کے خوشی ہے یہ راہ

سہ ماہیہ معروف کتبانی

بالفعل گم کیا ہے سب کچھ شکل و پوہ نہ کہ

استقامت حاصل فرماتے ہوئے بکارت پر بندش

میکنند. و در آن گنجینه اش می اندازند

سر اسبہ کو باب حشر فنانہ

از این بین اوقات زمین پیدا

کے وہاب بالاختیار خاصہ مخصوص کر کے

لغتدش و سر دایا اش نیز گویند و آقا

ما بستانى اقوال بين لغت عرب

شراب - بالفتح باز از جود گیسوی که بر جان
 شمرده و در هوش ساقو گویند کذا فی طحاوی
 شجاء - بالکسر معروف کذا فی التاج و در
 شرف قمار و افات ترکی است جنت از پوین پوش
 ماکو سلاطین نیز نام لاتی در قنیه است جنت
 اسپان قول نیست بلکه رنگی است این است
 سنیل عرب - نام مردی از شاه عرب

مختل فی الفارسی

ساقی شب - یعنی ماه و صبح و در شرف
 بمعنی پیروم شد نیز هست -
 سیاه رکاب - یعنی حمایت و پناه -
 سیاه بادوم فارسی نام و لایسته که
 کاموس ضابطه آن بدو فاسیاب کرده و افسیاب
 بای می بر او چنگ طیس کشد که خوشتر است و
 و به شش چنگ گرفته و خوشتر است -
 سیاه باب - بالضم بریده است آبی تیره که
 تمام شب بانه نیست جدا باشد اگر نردین کرانه باشد
 واده در کرانه بیکری مروی را آواز و دود و
 که بصورت او بیا میرد نگاه نر ازین کرانه روان شود
 واده ایان کرانه چون این دران کرانه رود و
 آن درین کرانه آید مادر شب میان ایشان
 ملاقات نشود و نه ایشان را قرار شود و هر
 طریقی تمام شب بگذرد و میان ایشان محبت نیست
 میگویند چون ایشان کشته شوند جفته دیگر کنند
 و من شنیده ام که یکی را کسی گرفته بریان میکرد

نگاه جنت او خود را در آن قش افکند و از آن فرج
 که بوی مانور که نیر که پیر هندی چکه اچکوی نامند
 و میگویند که ایشان را و عای بدرام است که در
 شب با جنت جدا میشوند و نیز نام فرار که بهیشت
 تیریز و نیز کوناب که بر روی عویسان است
 برای زیادی حسن و نیز بمعنی شراب آید -
 سر و شیب - یعنی تیره و زوال که ازانی القنیه
 سر کوب - با واد فاجعه ای می در عینا تیره
 بجنگ خدمت کذا فی شرف قمار و جود و
 بمعنی شجاع زبردست و قاتل و تیره و
 مذکور است نیز بمعنی ضابطه آید -
 جگر که قشانی و کتاب - ای جگر که فی و کتاب
 سطرلاب - جان سطرلاب مذکور -
 سطرلاب - بالفتح نام و لاتی از ترکستان
 و بعد از نیز نیست و در فاجعه است سگ که
 که سیاه می باشد -
 سنگ عقاب - سنگی است که در آشیانه
 عقاب یابند و خواص آن بسیار است -
 سواران آب - تقما یعنی قبه مانند است
 که وقت بایدن باران بزرگ بر آب بر آید
 و آنرا عریه آب نیز گویند تبارش جاب القنیه
 سهراب - نام پسر ترم نال سسته از وزیر شاه
 سرنگان و آن شمرست از ترکستان که کشت
 ولادت او در شرف قماره میبری با بی طوحت که ترم
 روزی به کار قریب همگان رفته بود کوری

<p>سلاج - اسپ نیک و دهنده - سلاج - میان سر و کشتادگی - سلاج - آن صید که از دست در آید - سبحوح - صفت عذای قنای پسند - منزه از هر عیب - سلیح - نام قلعه از غیر و نام کاهن - سلیح - تیر بیشتر از قمار که در هر یک به نصیب نیاید - سلاج - مالکسر و ملا که به آن جنگ کنند - سبح - جواز خود -</p>	<p>ساقج - اندیشه - سبحج - بطن کیم و متع دوم شادی - فصل فی الترمکی سبحج - بتجین اسپ بروست - باب الحکم الفارسی مقتل فی افاری ساق و ساج - بر وزن ساقوس نام مقام و مسکن سلیمان - سبحج - بیایر فارسی ساز و ترتیب چنانچه امیر خسرو در است شعر مبداء و چون نظم نامیراچ باقی نگذاشت بهر اینچ - سراج - بطن غنیم و سراج با و افاری سر و شش و اک و خزان نارسیده که بهندش کوچنی باشند - سراج - تخمه سیار و آن تخمه باشد که بر سر زمین بود و بدان زمین آبکا و ند بر استنات تباریش غنم نامند کذا فی القنیه - سبحج - همان سلیح مذکور - سبحج - بالفتح لقب و محفه زدن بر زیر زمین و گنبد چون خایه کرده - سبحج - بالفتح بانون مفتوحه و خا ساکن تنگی نفس کذا فی القنیه -</p>
<p>فصل فی الفارسی سبحک و ج - ابکات ساکن یعنی طریق - سلیح - باین مفتوح و یا فارسی سلاح کذا فی القنیه اقول در اصل این لغت تائیدی است فارسیان بر نیگونی استمال کرده اند و آن ابابله یا کرده نیز اچ کسر و در زبان ایشان نقل است - سبح روح - یعنی سبه و الید -</p>	<p>فصل فی الترمکی سبحج - بالکسر موع - باب الحار فصل فی العزنی</p>
<p>سارخ - پشت - سلاج - پوست برکننده - سبحج - بالفتح مع التشدید مرد سخت نوازش کننده - سلاج - سوراخ گوش -</p>	<p>فصل فی الترمکی سبحج - بالکسر موع - باب الحار فصل فی العزنی</p>
<p>فصل فی الفارسی سبحج - بالکسر و یا به فارسی چهره است چون ستون و قاصد موع و بهر است بقدر -</p>	<p>فصل فی الترمکی سبحج - بالکسر موع - باب الحار فصل فی العزنی</p>

سرخ - بالضم خوش کذا فی شرفنامه -

سرخ - بوزن قنادرل این زبان -

سرخ - بوزن سرخ با نیز آمده است چون

که بدان بام خانه پوشند و سر بپروان عمارت بود

سرخ - که و بیان جمله عرش ملاک تقریب

فی اصطلاح اشعار و در قدیمه اینجا شک و دود

بریکه نمایی از ترکیب خیر و اقول درین کیست

مستفاد چنانچه گوئی عم سران ملی در بهار آمدند

یعنی اشرفان اهل آل و انداخته و اینجا هم یعنی سران

اهل چرخ و اهل مدح ملاک اند و در ایشان که بیان اند

سلطان خرخ - آفتاب -

سنگناخ - زمین سنگستان -

سویج - نام شهر است کذا فی شرفنامه -

سرخ - بالکسر معروف -

باب الدال
فصل فی العزنی

ساحد - ساق دست ای بازوی مردم و
پروبال مرغان و در اصطلاح ساکنان عبارت
از محض قدرت باشد -

سید فیهتمین موی بر تپال است لا کبد

لاذ و شعر لا و شعر لا و در قول بالشی کذا فی التاج

و فی الصالح السید بالتشید خلق اشترکا لا

و لتسمید و بالکسر الذنب و الداهیه و هو سبب

داهیه فی اللصوصیه و بالتحرک التلیل من الشعر

ولا سبد ولا لبد محرکتان ای لا قلیل لا کثیر

و کسر و الهائه و ثوب سید به الحوصل لکلا تکدر

و در فارسی یعنی ظرفیت است یعنی چیزی که در آن

غله و اسباب و قماش کنند -

سد - کوه کذا فی التاج و سد راه حجاب

سد و فیهتمین و سد او بالفتح و در گفتار است

شدن و حق شدن -

سید - دو سیدار و درست و درست

سرمد - همیشه -

سرو - نام درختی است -

سعد - یک صد و پنجاه و نام مردی عاشق است

و سعد النجوم عشر سعد بلع و سعد سعد و سعد

و سعد بلع و باده الاربعة منازل من آل القدر و سعد

و سعد الکات سعد البهائم و سعد البهائم سعد الکات

و سعد طر و بده استه لیست من منازل القدر

و کل منها کوکبان منها فی النظر و دراج

سعا و - نام زن کتب -

سجید - نیکیست

سواد - میان دول سیاهی و شخص مردم غیر آن

سید - نتر -

فصل فی الفارسی

سا بو - کسی که در بازوهای او پزند و نیز

ساوه مرو - یعنی نادان -

سازنده - بازار موقوف یعنی ساخته -

ساکخورو - بالام موقوف و داو معد و که یعنی

کنند و دیرینه -

سازنده رود - نام سازیت مثل باب -
سایه خورشید - ای حمایت خورشید -
سپرد - بختین و بادوم فارسی یعنی سپرد
و در اوات و شرفا یعنی گوشت نشین قناعت
و تحمل و فروتنی در راه سلوک -

سبق برو - یعنی فرورفت -
سپند - دانه سوختنی معروف نام کویتی
و ساندزر -

سپهر - بالکس انعم بادوم فارسی لشکر سپهر
سپهر - ضد سپاه و نام دلی که رستم
بازندیش کشته و نیز نام دژی است -

سپید مرو - بالکس بادوم و سوم فارسی
و چهارم موقوف و پنجم مفتوح نام دختی است
که پندش سجد نامند -

ستاوند - بالکس صفت بلند -
ستود - بالنعمتایش و درود کذافی
ز فاکو یا وزیر باضی ستودن -

سجد - بختین سرامی سخت نازکی کسی که سازند
گویند سجده شده و سجده گویند روزی سجایه
یعنی نیک مرو میشود و بعضی بشین معجمه میگویند
کذافی ز فاکو یا -

سرامی جاوید - یعنی بهشت آن جهان
سرامی محمود - یعنی مقام محمود که خداوند تعالی
برای حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم و جده
کرده است که تو که گفتی و لشکرت یک مقام محمود -

سراو - بالفتح سواب ضد خطا -
سر آمد - یعنی بزرگ شد -

سر اندر و زو - یعنی سر بشد کذافی صطلح
و در قدیم نوشته است که سر اندر و زو و گنایه ارسر
در گریان فرو بردن و متفکر و تفکر شدن
سر در گریان فرو بردن و تفکر فرو ماند -

سر بر آورد - ای خرنج کرد و باغی شد -
سر بر کرد و باغی شد و سر بالاسی کرد -

سر برد و غنایگی بایست کار و بچیدان و بکار گذاردن
سر بگرد بیان برد - ای نکر کرد -

سر توارد و یعنی یاق و در قول محبت و رفقت و
سرت سبز باد - یعنی عمرت دراز باد -

سرخ بید - بالنعم با سوم موقوف و پنجم فارسی
یکه از بختده بید -

سرخ مرو - بالنعم با سوم موقوف سبزی لعل
و در فاکو یا نوشته گیاهی است که برگش بزرگ
بستان افروز ماند و ساق آن سرخ و خوش آید بود

سرو - معروف و کامل کذافی القلیه
سر و باد - ای هم سر و باد سر و کذافی القلیه

و در قدیم است با سوم موقوف ای دم نویسی
اقول معنی میرافزاید -

سر و شد - با سوم موقوف در شرفا معنی
سر نمد - کینه من و قیل بالفتح همان سبزه شد
خفت و نیز آن گنایه زاده باره و آب و روید

سوال گویند نام فنی جوهرت از فندان کشتی و آن

و نام ساز است که در دست راست -
 سه فرزند و سه موالید - یعنی حیوانی و
 و نباتی و جادوی یعنی کانی -
 سیا و شاما و و سیا و ش گر و - نام
 شریست بتوان زمین آبادان کرده سیاوش
 بن یکاوس -
 سیا و سپید - یعنی روز و شب و روز و
 و خیر و شر کانی شرفنامه در اصطلاح الشعرا
 یعنی روزگار و کل خلافت -
 سیر و روزینه وار و - یعنی شادی و غم و
 سیلاب کند جانی که سیلاب بریده باشد -
 سیلاب شکر - بابا بر قوت یعنی ناپدید
 و اگر حجت و نقره آب گشت -

باب الدال

فصل فی العزنی

سمیة - نان سپید -

باب الراء

فصل فی العزنی

ساحر - جادوگر عالم نیز -

ساطور - کار و بزرگ گوشت بر -

سایر - باقی -

سفر - بالکسر پیاده و بالفتح پوشیدن نیز -
 ستار - بالتشدید پرده دار پرده پوش
 و در لسان اشعار میگوید ستار بودن غفار
 زمینی که در آب تنگ بود و گشتی را بگیرد -

سحر - لغتین بوزن کمر پیش صبح یعنی آخر
 و کسرا اول و سکون دوم جادوی و کار بافت
 تاوک و بار یک و بفتح اول و سکون دوم نیز
 بصفتین شش و می و غیر آن -
 سدر - بالکسر دخت کنار و سدره یک درخت
 که در آن مقام جبرئیل است -
 سحر - بالکسر از او گرفته و کجاست و فرج زنی نیکوتر
 جایی در وادی و نیز گفته میشود سحر و سحر می
 و نیز آنچه دایم بر دهنده ششال گویند و خطی که
 بر کف دست پیشانی باشد -
 مسر - سخت کانی التاج و در لسان الشعرا
 مذکور است سر بر بوزن طبر قوس است که نادانان
 کمان رستم گویند و کافران قوس قزح خوانند
 و فرج نام دیو است -

سسطر - خط و فی التاج نصف من الشی کا کتبا
 و الشجر و غیره و الخط و الکتا به و یحرک فی کل
 سفر - بالکسر نزع قال فی التاج الذی یقوم علیه
 سفر - بفتح کبر و سوم گیا هیست شش و
 که بعد بیان هنگام شش با زبان و شش تاج
 پیش بوه کوشی قبل سفر است و سطر و الکر
 سحر - آتش فزوان نام در که چهارم و فرج از جمله
 سفر - بضم اول و ثانی و سکون را بمعنی سحر
 که فارشت بزرگ باشد اقول این لغت سفر
 باغین عجیبیست خوانی شده است
 سفر - معروف و سپیدی روز و بالکسر کتابه

سفیر - بیاض و درونیک و دانا و رسول و
قال فی الصلح السفیر باسقط من حق الشجر
و رجل یسأل فی السفر -

سفر - و فوج ششم -
سکار - بالضم و التشدید شکریه و قنیه است سکر
طبریز و صنوع است و بسکون کائنات است -
سمر - بفتح تین حدیث شب شبی که در آن قمر باشد
و در صلح معنی افسانه است -

سمسار - بالکسر بیاض و دلال که در بار بار کالای
قیمت کند و بفروشانند کذا فی القنیه و در بیاض
السمسار استاد و مرد بزرگ و دانا بکار بار و در
اجال حبیبی است سمسار و لال -
سمور - معروف معنی جسته از پوستینها که بگو
و صدر پشته اندیش -

سنور - بالکسر و الضم دست و رخن و در
قنیه است نام شهری از ولایت بلخ و آن شهر
سواد افغان و بالکسر مع التشدید گریه و فوج تشدید
سلاح جنگ که از دودال با فندمانند زره و سنا
جمع السنور ایضا نیست کل قبلیه جمع الذکر و المذکر
سمور - سار کذا فی التاج و در ادوات بمعنی
عربی و معانی خفته است و در شرفنامه بمعنی
شادی و دیوار حصار است -

سیر - روان شدن و نیزه ال -

مختصر فی الفارسی

سابقه سالار یعنی سرشار و مقدّمه امیر کاروان

کذا فی شرفنامه و قیل حضرت رسالت صلی الله علیه
ساجور گردان بند -

سگ سازگارانی و مانند و موافق و نیز بمعنی
خداوند آید چنانچه لفظ کار با کاف فارسی هم بمعنی
شمار و شمرنده میگویند و جانور است که آن را
شمارک گویند و آواز او را از باب چهار تار ه کشیده
سمازوار - بازار موقوف موافق مزاج کذا
فی شرفنامه و قول ابن جحل معنی است بمعنی
ترکیب مانند ساز است -

سازور - بازار موقوف ساختگی و معنی ترکیب
مذاوند ساز است -

ساسر - بوزن لانر کلک معنی فی خامه -
و نیز ساسر بوزن داور همان ساج مذکور کذا فی
لسان الشعر و الادوات -

ساعر - پایله و آوند شراب -
سالار - پیشتر و قافله و سر لشکر و متر قوم و
وزیران و بای معنی کمن نیز آمده است -
سایبان - خضر آسمان -

سایه - پرور - آنکه همیشه در آسودگی بوده باشد
و نیز بار رستی است که ناخوش کرده می خوردند
و آن دو نوع است یکی باغبانان و کشتکاران
و آن باو کین است و دوم در خانه های بونیه
و این لطیف و مفید است بپندش ترمی نمایند
سایه قشور - اسی سایه درخت -

سپار - بالضم با و هم فارسی کی از آلات آهنی

بزرگتری که زمین را بدان شیار کنند بهندش
بجای ماند و امر سپردن و فاعل کن و باضم
والکسر جرح انگور بال -

سپهر - باکسر با دوم فارسی معروف که آندا
بتازنی جن گویند و نیز سپهر -

سجده بلور - ستاره -

سجده وارز باضم ذکر دستند -

سبکیر - با چهارم فارسی مفتوح تیز پر -

سبکتر - آبی شتاب تر -

سبکسار - یعنی بقدر آهسته بکار و نیز سبک
بمعنی سبک شونده و مبر و آید -

سپیدریار - باکسر با دوم فارسی و چهارم
موقوف نام سپهر شتاب آید ایران زمین که
بهمن شاه سپهر بود و او را و تنین تن بود
آخر الامر دست رستم گشته گشت -

سپهردار - باضم و الکسر با دوم فارسی
خداوند لشکر بنو نصر لشکر انبوه آید که گشتند لشکر -

سپهر - باکسر با دوم فارسی آسمان -

سپهر آشیر - با دوم فارسی کرده آتش و قیل
فلک خورشید -

سیاه سالار - یعنی سر لشکر -

سپیدزار - باکسر با دوم و سوم فارسی نام
یکی از آن پنج درخت که بار نداشتند -

سپید پر سا دوم فارسی که بتازیش بقوت خود
و در تاج انسانی معنی سپید پر نشسته است کذا

فی القنیه اما نسخه که نزد کاتب است در آن معنی
بق پشت سپید نوشته است -

سپید خا - با چهارم فارسی و چهارم موقوف
نام دارد و نیست که بنیت او در کوهها و در غارها -

بتازیش شو که البیضا خوانند کذا فی طبقات
سپید گار - با دوم و سوم و پنجم فارسی بفصل

چهارم موقوف یعنی صالح و نیکوخت و نیکو کار -

ستار - باکسر نام سازی که ستاره نیز گویند
سستم مریخ - ای پرورنده شمع یعنی ظالم -

سستم گار - باکات فارسی یعنی ظالم -

سستور - با دو فارسی است چار و ای دیگر
سستیر - باکسر با فارسی شش و نیم درم

کذا فی الادوات و در لسان اشعار است سستیر
بوزن کبیر سیر که بدان وزن کنند ازین معلوم

میشود که سیر مختصر سیر است و کارکنان که جمیع این
استاری آند ازین هم دلیل برین است لیکن برین

شبه است زیرا که تیر یا تازی است -

سستیر و گار باکات فارسی سستیرش کنند
بتازیش سفید گویند -

سختن بکر - یعنی سختی که کسی نگفته باشد و بی
برده باشد خواه نظامی فرماید سخت گفتن -

بکر جان سختن است - نه هر کس نه ای سختن
سختن بکر میر سختن بی لطافت -

سختن جگر زهر مرئی سختن بی لطافت -

سختن می یوار و هر تنگی و هار و در کار نیز و از قضا

سحر - بافتح قصر است نزدیک خورن که
 سحر - بافتح معروف و نیز یعنی خیال
 آید که کذا فی شعر فنام و در قفیه مذکور است سحر قوت
 گویند سر آن نذر و یعنی زور آن نذر و بزرگ گویند
 سر گروه یعنی دست و باضم کشش که از ریمان ششم سازند
 و یعنی میل و خواهش هم آمده و یعنی بالا باشد که
 بعضی فوق خوانند چنانکه گویند بر سر دیوار یعنی
 بر بالای دیوار بر سر کوه یعنی بر بالای کوه و بر سر
 راه یعنی بر بالای راه -

سر اسر - ای انا اول تا آخر و ازین سر تا آن
 و شرق و مغرب -

سر ای سرور - یعنی بهشت -

سر بار - یعنی زیادتى بار که بالا ساقه و بجا و خوش

سر بسیر - ای از یک سر تا سر و هم و نیز یعنی بر

سر خمر - ففتح اول و کسر ثانی معروف است بعضی

اس کما و میگویند کنایه از مردم جمیای -

سرخ سوار - کنایه از جنگ -

سرخ شبان - چو وار نام حضرت موسی علیه السلام

سر خوار - ولى و بنی شاعر و صاحب -

سرخ سحر - باخار موقوف نه نیست مانند خنک خاک

آزار و یک نیز گویند تبارش حمره خوانند -

سر خویش گیر - یعنی خیال خویش گیر -

سر و ار - بافتح پادشاه و خداوند و سر غنم -

سر و ور - سر کرده جاسوسانى که احوال امرا

بیادش امان نمهند و در فغانگو یا است سر و سر

سر و سیر - سیر سبب ابل موقوف و بسیار فارسی مینی که
 خاصیت سر و داره کذا فی القفیه -

سر شکشور - یعنی اشک غمزدگان

سر شیر - بافتح یعنی کفک کشیر که بوقت

دوشیدن بالا آید و در شعر پادشاهش ملائی نامند -

سر شمار - آنکه حاکم شارر عایا گویند و از هر یک

چیزی ستاند یا آنکه شمار اهل صلاح و تقوی نماید و

با نشان احسانی نماید -

سر عشر - بافتح یعنی کلک که در مصاحف بر سر

هر ده آیت نقش کنند و در مصطلح اهل ملک

چنانچه در چندین آیت مصطلح است کذا فی الموالید

و در قفیه است بدانکه رین ترکیب لفظ سر و زاید

یا اصل ستانیده را هر عشر است یکی آنکه لفظ عشر

اول است ده مراد است دوم از قبیل ذکر محل

ارادت حال است ازین رو که سر عشر ذکر کند

و ده آیه مراد میدارد و این مثل خرمی لیز است

سوم آنکه لفظ سر هله و حجه است سر یعنی نذر و

بلکه از سر عشر چنان عظم مطلب است لفظ سر و لفظها

اقول در تقریر سوم نظر است زیرا که سر عشر شکل

عشره نیست بلکه از قبیل ذکر مبرز و ارا و گلی

چنانچه میگویند سر فلان سلامت می باید یعنی

ذات فلان اما در بیت خاقانی معنی اول است

بلکه جان منی متعین است تا مل توفیق جانیکه

منه حقیقه تواند و این مجاز نباشد و بدانکه در

دیبا که در مصاحف عین میکنند و آزار کوع

میگویند آن بدین علامت عشرت است و اصل
 لیکن این زبان خبط شده است و آنکه می گویند
 رکوع وضع امام شافعی است و امام شافعی را و این
 یاد بنود بعد مقدار یکان سیاره روز مطلق کرده
 و مشرب در تراجیح میخواند آنجا که او رکوع میگرد
 علامت آن همین کرده اند و آنجا که تراجیح مرتب
 کرده و علامت سیپاره کرده و آنجا که اول
 و آنجا که ثانی نوشته اند این غلط است چه اگر
 علامت رکوع می بودی بایستی که سیپاره
 بیست رکوع می بودی و همچنین نیست بلکه همین
 علامت عشرت و این سیپاره از آن بیست بلکه
 و تفتیکه مصحف راجع گردند نشانی جزو عشرت شد
 شاخزان در هر جزوی علامت گردند و بشکون
 نوشتند اما در مصاحف که بالاست بشکون
 یعنی نویسد بدین الحجز الاول و آنجا که ثانی در
 کرده می نویسد و اگر این سیپاره از مؤلفان
 امام شافعی میشدی در هر سیپاره التراجیح الاول
 و التراجیح الثانی می نوشتند چهاردهم سیپاره بر مایه و این
 میشدی زیرا چه مستحب این است که قرائت تمام
 بر سوره کنند با وجود سوره حجر حرا و سوره
 بر مایه و کرد و اینست که هر سیپاره برابر است
 سر قافی بکار آب در - اسی در شراب خوردن
 سکندر - همان اسکندر -
 سکندر - بالفتح با هر دو کاف غایبی انگور
 که هندش سوره و بجوار نامند و بعضی گویند که

گیا بهیست که تازی غلبه اندیش
 بعضی بسوخته گویند که تازی زفا گم بیا -
 سکاغچه بهار - اسی پیشانی نو بهار و شکوفه
 سلجوق - بالکسر اوله فارسی مستعد ساخته
 سلجوق - بالکسر اوله فارسی مستعد ساخته
 و سلجوق نیز پیاده سلاح و مست -
 سلطان چهر - خدای تعالی -
 سلطان چهر - آفتاب -
 ساغر - نام پهلجوق شاه که بادشاه شیراز بود
 ساکار - سبک کش خواران و کجی گوان -
 سم - اه کیر - اسی سم اسب -
 سم - بالفتح با ثانی است و مفتوح ماله دار -
 سمنا - بالکسر نام حکیم که بنا قصه برق بود
 تبارش بنهار گویند -
 سمندر - آنکه کنارش چون گل سمن بود -
 سمندر - بوزن قلندر و سمندر و بوزن سلجوق
 و سمندر و بال و کسرن موشی است که در تنگ
 پیدا آید و آتش آزارش و چون آتش میرود
 آید میرود و از پوست آن و مالی سازند و چون
 یکبار شود و آتش اندازند تا ریم بسوزد و رنگ
 اصل باز گردد و قیل مرغیت -
 سنا - بالفتح آن آب که کشتی در آن نرود و
 رود آبی که تنگ بود و کشتی را بگیرد -
 سمنبل - قریب یعنی زلف شادمانی خود نو بود و
 سمنبل - پارسی زلف خوبان و چشمان آن

سمنبله زبر - انکشت وان
سجاری با الفتی نام قلعه سنجشاه وزیر نام کوهی
سجد و دیو میل -

سنجر بفتح کیم و سوم نام پادشاه خراسان
که وارث ملک شاه بود

سنه قمری - بنجم کیم و سوم پند و است و زنده که
بدان شمسکا گشتند -

شماره چهارم - بکاف فارسی موقوفه وارمغله
چشمه از خابور پرند تبارش قطعه فایده بخشد و خورند

سنگسار - ایماون موقوف یعنی سنگسار
از اهل قصاص که تبار ایشان حرم خوانند -

سنگ مرور با سوم فارسی و باضافت آنکه
پندش گهری نامند نه فرسید بود و قیل مرور سنگ

سنگور۔ البتغ باکان فارسی بادریه
دوبل و نیز نام فرشت - ۶

سوار - بوزن خوار معروف یعنی را کب -
سوار - بالعلم با سوم موقوف جانوری آبی

و خوشگی نیز بود پسندش گوی باد او فانی است
سود خوار - بالضرورت تیر -

یعنی ما تم زود و خوشگین۔

سہ ماہی کے کچھ اول و سکون ثانی کا اور اس کی گونج
سہ ماہی کے چہرے حیوانی و نباتی و جمادی۔

سیدربایام فارسی قطبہ ملک بارشہو است -
سپهر - بایام فارسی صندگر سنہ و نیز و زنی

معین و آن شش و نیم درم سنگ سست در
زمین بالاست و در بلاد ماچختا و در دورم

و نام شهرت کذا فی ذوق گویا و مایه تازے
گیا ہی است کہ بوی از مشقت وارد تبارش شود

سیسنبیر یکسرم فوج دوم گیا ہی سستانند
پودند دافع زہر کثرت دوم ہوئی خوش دارد و نیز گلی

که جویش از معنی افسار از دانا گاه است
سینه خوی با افتخ جامه است سیاه ابریشمی

سیرت ائشیں پر آفتاب -
سچہ کا درس وار - ستارگانِ امتیاز -

سپیدار - جانور است در آب که نهنگ
گویندیش که نامی در فغانگویند

سید کا۔ بہانہ فارسی بدکردار و فاسق۔

فصل رابع العزيمى

سکندر - بالفتح و شمنه که دشمنی سخت نماید
سینیر - با کسره نام دومی است بلکه فارس

احمد بن عمر بن عبد الكريم السينري المقرئ
وعلي بن المعلى المحدث اذا سئلت -

فصل فی الفارسی

سازنے مشکل مہا تہد و دفع و تقدیر و انجہ میر تہد
مثیل رباع ہر بعد و چغانہ و امثال کن کذا نے

ساز نوروز - نام نخته است -
 سیر - صفتین بادوم فارسی آن پاره گشت
 در قندهار ماده سوده است عرطال و قندلی نهند
 سیر در سیر - نام نذافی است و نخته -
 سبک خیر - سای شتاب خیر -
 سینه - با کسر بای فارسی سیر و نیز سینه -
 سینه سینه - امر سینه بن و معنی سینه سینه
 سیر از یعنی گردن شکن کذا فی الملتقط
 اما معنی ترکیب سیر است و نیز سینه و کوشش
 سیر انداز - منبیل که بالای معجز سینه شد
 زرد و زردی هم باشد کذا فی الملتقط و نیز سینه
 رو پاکی را گویند که زمان بر سر اندازند و کجکه
 سیر در راستی و نخت به حایب حرکت و به
 و زمان خرابان برادر و دین و جلد چاک
 و امر سیر افاختن و فاعل آن -
 سیر - بافتح شرو و فارستان و نیز گویند
 و عروقه و نیز قیر مغز -

سیر - یعنی جان کذا فی الملتقط شرفنا
 و در مطلق کنایه از اهل بیت و پادشاهی است
 سیر و نیز یعنی آن سیر که شاخسار متماثل شد
 باشد کذا فی الملتقط لیکن از شیخ محمد خنصر
 سماع است که سیر و آن سیر را گویند که نوب بود
 و چون بچته شود صندیر گویند -
 سیر سیر افراز - آن حصار که در تحت و
 جام کج خیر است -

سیر باز - زن شوخ که آلت چرمی بخود در بندد
 و باز و دیگر بطریق مردان محاسن کند اهل هند
 چینی گویند و عوام الناس هند بخلط پیر باز خوانند
 سنگان آری - یعنی حلیان -

سکر - نام دومی است که نیز کافیه اینجا باشد
 سکر - بایار فارسی برهنده -
 سکر - بضم کیم و کسر و م سیاه دانه -
 سنگ انداز - یعنی شراب خوار و متواتر و بی ثبات
 و شرابی که در آخرین هفته ماه شعبان بنوشند
 و امر سنگ انداختن -

سوز - با و فارسی سوزش و سوزنده و
 امر سوزن و معنی دوزخ و نیز آید -
 سیر - با کسر و قیل بایار فارسی تیرای ضد کند
 سینه خور - سودانی -

فصل فی التری

سوز - سخن -
 سیر - کبیر ترین بی -

باب اسیدن فصل فی العزنی

سوس - ششم -
 سانس - گنگا هبان و در لاج بمعنی سوزنا -
 سدس - بالضم شش یک -
 سندس - و بیای تنگ -
 سوس - بالضم اصل و طبیعت و بود و بی
 چوب با نام خوار و نیز گیاه خشک مثل سمیت خشک
 و در شرفنا به معنی درختی است و در زفا گویند است

بمعنی سوسارو گیارهی که مهند و تی مثنی و مثنی گویند
 سید الناس - اسی حضرت رسالت پناه
 محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم

فصل فی الفارسی

سالیوس - بزرگ سالوس - بزرگ کدانی
 سالیوس نام و بزرگ و دروغ و فریبی فریبند
 و چرب زبان
 سالار هفت خروار کوس - آفتاب کدانی
 ساویس - آن پنبه آگنده که بزرگام جنگ از آن
 سلاح سازند و نیز آنی در پنبه نمند کدانی الا
 سیاس - بزرگ قیاس منت و در تمام
 بعنقرین می آید کدانی لسان الشعراء و در شرفنا
 بمعنی لشکر و جزیست
 سبزه شک منخوس - زمانه

سپیس - بالکسر با دوم فارسی پس و سپتر
 سبوس - بالفتح با و فارسی پست نمایی که
 جنگام بخین و کوفتن بدر آید عربی از اشعار که
 سدر گیس - بالفتح و با یا فارسی آن کمان
 که در ایام بزرگسال در آسمان پدید آید
 سطرین - بالفتح و با سوم فارسی گرد که در آن
 جنگ کنند و قیل باشین قرشت
 سحرین - بفتحین نام شهری در آسان
 سیرین - مرغین که از زبان جمل نشود
 و نیز که با دو را اسبقن نوازند کرو
 سقلین - نام شهری آبادان که در و اطراف

سندر روس - بضم کم و چارم همان اصل السوس
 کدانی طبقاً لوق الاشیاء و قیل سندر روس بضم
 با سوم موقوف خوبی که از آن روغن کمان کشند
 و نیز یعنی سرخ استعمال کنند و قیل سدر است که روغن آن
 کدانی شرفنامه و در طب حقائق الاشیاء مذکور است
 که سندر روس بدو نوع است یکی آنکه چون پیش آتش
 داشته شود جرم او گداخته گردد و نوع دوم است
 که پیش آتش گداخته نشود این نوع با باشد کدانی
 فی القنیه اما بفت اصل السوس گفته است و
 سولیس - بالفتح نا آگاهی که بازیش غفلت خوانند
 سیبوس - اسبقول و در زنگو یا سیبوس
 مذکور است چنانچه گذشت

باب السیدین
فصل فی الفارسی

ساعات ر و ر و شب و ریش - ای
 بیت و چار بار و جنگ کدانی الاصطلاح
 سالکان عرش - اهل سلوک
 سایه پوش - یعنی سایه بان
 سپیش - با دوم فارسی دامن
 سبزه قرش - با نا و موقوف فلک نیز سبزه
 سپیش - بضم سین و با دوم فارسی معرفت
 و آن دو نوع است سیاه و سپید و در نسخه صراح
 که بخط خراسان است بفتح سین مرقوم است
 سیه کش - بالکسر با دوم فارسی یعنی کش
 و کش کش

سبزه قرش

سبزه قرش

سنا پیش - بالکسر عای نیک مستور آن آفرین
 سرپایش - بالفتح باسوم فارسی کی از سخته
 سرگران یعنی گرز بزرگ سر
 سرخش - یعنی حصه و نصیب
 سرخیش - بالفتح باو فارسی شورایی که در
 اهل جوش کشند و آخر سر و یک هم نامند
 سر و قمر آفرینش یعنی حضرت رسالت پنا
 محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم
 سرخش - ملائت عتاب بخش کدافی زرافه گو
 وزیر پیش سر از کسی باززدن
 سرخش - یعنی دامن کدافی الفخری
 سرخش - یکسر کم و سوم زرد آلودی خشک
 سرکش - یعنی بیقرانی مکن
 سرکش - اسی روشن کننده و بینایی و بینه
 سریش - لهنم باو و کافینی چیل هر دشت کاف
 سریش - بالفتح و باو فارسی چیریت کبدن
 کمان در پیچند اما آنچه از آن می شود از آن هر کمانی
 را که است میکنند اگر چه آب شد هیچ زیان ندارد
 سفته گوش - بنده و منی ترکیب گوشیار
 سگایش - بالکسر باکان فارسی اندیشه مندی
 سنگ آتش - آن که چون آهن بازنند آتش از او
 سواد لوح پیش - مرکب پیش
 سوسش - بالضم ریزه آهن و جبر آهن
 سیاقوش سیاقوش و سیاقوش و سیاقوش
 بالکسر مپس کپاوس که رسم او را پرورده بود

و کیفیت این و بشر فناء شمس و در اوت
 سیکوید سیاقوش نام سپهر کپاوس که بخیر و ولادت
 برستم سپهر و تا پرور و بعد بلوغ باز آورده سودا به
 که زن پدرش بود عاشق او شد کپاوس جوان
 که سیاقوش را با آتش عذاب کند سیاقوش که خفته
 با او سیاقوش پناهد و قمر و قمر است آخر الامور
 او سیاقوش کشته شد و نیز سیاقوش بالکسر باو و قمر
 نوعی از پرنده کدافی القنیه و از زرافه گو یا معلوم
 میشود که سرخاب گویند زیر چرخ لغت شکر کبابی
 گفته بر سیاوشان
 سیاه گوش سپیش - با اول موقوف و
 کاف فارسی هر دو فارسی جانور است نده سرخ
 که سلطانان لوکان بدان شکار خویش کنند
 سپیش - بوزن میلش دهنی و در بعضی نسخه
 بر موعده است کدافی لسان اشخا خنجه که در
 سپیش - بوزن موقوف چارم مشرق لؤلؤ

باب الطاهر
 فصل فی العزلی

سیا باط - سخته بین متصل شود میان حاکم
 فی التاج و در زرافه گو یا پیشش که زیر او راه گذر
 سبط - بالکسر قوم موسی و بالفتح رهت قد
 سخط - بفتح تین خشم گرفتن
 سقط - بفتح تین خطای کتابت و حساب
 کس کم و فتح و هم خطای قول و فعل و در فناء نوشته
 سخط - بفتح تین خطای قول و فعل و در فناء نوشته

و بعضی آنرا گویند هم آمده است -
سماط - با کسر کاف و می و بافتح ای که پیش کی
باید بی با کسر کاف و می و بافتح ای که پیش کی

فصل فی الفارسی

سماط - بالضم نام شیوهی لغت و در لغت
باشین و مثله مندرج است -

سمر مر خطه - یعنی مریط و در لغت و در لغت
مر خطه - نام کلمه که در لغت و در لغت
مکات - در لغت و در لغت

سمر خطه - همان سقالات مذکور -
سمر خطه - مثله -

باب الفین

فصل فی الفین

سماط - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -

سماع - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -

باب الفین

فصل فی الفین

سماط - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -

فصل فی الفارسی

سماط - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -

سماع - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -

سماع - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -

سماع - یعنی سماع -
سماع - یعنی سماع -

که اعیان شایسته او است و چون خارجی ندارد و مجرد
تصور است تا دیده در عالم و اگر کسی را خیال
تحقیق سیرج باشد منطوق را نیز بخواند.

فصل فی الترمی

- سارخ - زرد -
- سارخ - بوشیار -
- سارخ - بوریا -
- سارخ - اسب زرد -
- سارخ - سواد -
- سارخ - بهاء -

باب الفاء

فصل فی العزلی

- ساف - شاخ شاخ پیدایش بر گردن
- ساف - خداوند شمشید -
- سفساف - کلام روی -
- سقف - آسمان خانه -
- سلیف - گذشتگان مردم -

فصل فی الفاری

سرف - بختیمن و قبل بالضم و رو کلو که از
سرفه بود کذا فی شرفه و در ادوات بمعنی خایه
کلوست و لغتی است و سرفه بخت -
سرفه - بوزن تحقیق غایب است و فرجانه
شربل که از آن روغن می کشند و آن لعل
زرد بود و زرد و ابل هند سرفه گویند و لعل
نوری نامند -

سقف - بختیمن حاکم ترسیان و قهرش
و زاده برنج پوش و پیش از
سقف - کسر کم فتح سوم مع جوبیت حکم
و درخت او بس بزرگ میشود و هندش سیسونا مند

باب القاف

فصل فی العزلی

ساق - یعنی بالای شالاک و تنه درخت کبوتر
سابق - آنچه در میان کنند چون در چینه
گرو بند چون آفتاب حق تیر انداختن و نیز آنچه
پیش استاد درس خوانند -

سباق - کسر سباق و بند با و الفتح کسی که در
سرق - بختیمن و کلاه و خوب ابرش فی الصحاح
السرق شفق المحرر الایمن و المحرر عاتقه و سرق
الناقض لشفیع الخلق و استمع مقتضا -
سرق - تعریه کن و تاج است و سرق از سرق
سلوق - معروف یعنی طبیعت کذا فی الصحاح
در قنیه نام شهر است ایمن و سرقه سرقه
سلیق - بالفتح یک -

سلق - بختیمن و سلق هم هموار کنایه از
در قنیه است و سلق و سلق
ساق - بختیمن و سلق و سلق
نوشته ساق بختیمن و سلق و سلق
پزند بغایت و سلق و سلق
سندق - معروف کذا فی الصحاح و سلق
سندق و سلق و سلق و سلق و سلق

فصل فی الفارسی

سالتس - خیمه و اقامت - یعنی مرتج -
سلجوق - سلسله سلجوق - نام پادشاهی که آل
سلجوقیان گویند -

سبحوق - و سبحوق - کلابا بالضم قبل بالفتح
که نه در بالضم علم و در من قبا و در علم و ساسنگه
آن علم و بضم کیم و فتح سید میرزا آه است -

فصل فی القری

سجوق - چرب برده -
سرمق - سیر -
سفر اوق - بالفتح کاسه در زفا گویند یا بمعنی
کاسه شراب مرقوم است -

سفر حق - بار -
سفسق - سقال
سفلق - میش -
سفاق - شقال -
سفرق - همان سفر اوق -
سق - آجو -
سقوق - پس -

باب الکاف التازی

فصل فی العزنی

ساکان - صیغه مبالغه است معنی رسل
کثیر السکر که چنانچه فاروق که لقب امیر المومنین
عنی الله عنه است بنیکه او فاروق بود میان
حق و باطل بر وجه مبالغه فاروق خوانند -

و در اوقات معنی راه است چنانچه در فصل فارسی
می آید شاید فارسیان این معنی استعمال کرده اند
اما این معنی در کلام حضرت شیخ سعدی درست نمی آید
چنانکه گفته است که کسا لوک این منزل غمخیز است -
سک - بالفتح میخ آهنی و نیزه یک که می نویسند
بالضم و در معنی کاه را از شکست است که خوشبو پاک
مصنوع ترکیب نهند و بندش سدا پس گویند
که ذاتی القنیه و در تاج مذکور است را که چرخ
سیاه است او را باشک میامیزند و از آن شک
سازند و آن نوعی از عطرت -
سکاک - بالفتح و التثنیه سوراخ کردن
و چاه تنگ و دار و نیت خوشبوی -

سکک - صدهوا -
سکک - بالکسر شش سوزن از آن مر و اید بسیارند
سکوک - براه رفتن و این در عرف رفتن
در راه طریقت است -

سک - آسان خانه و ماهی کذا فی التاج
و در اوقات و شرفنامه معنی رهنمایی و بی همت
سماک - بالکسر منزلی است از منازل مشهور
سماکان - بالکسر و شرفنامه مذکور است
چنانکه عرش السماک چهار ستاره است -
سواک - بالکسر سواک و نیزه است رفتن
یا بر او از لاغری کذا فی التاج -

فصل فی الفاسی

سازخاک - بوزن بارکب یا زار و موقوف

ساکنان خاک - ای مخلوقات روزین
 سالوک - راهزن که بتازیش قطاع اطراف
 گویند که زنی الادات و جان سالوک یعنی درویش
 سایه خزنک - بانها و زانها و سینه سینه دراز
 که بواز و بکب گزاشند با خطهای سپید بریده
 میخورند و بندش حجینده گویند -
 سماروک - بالفتح گویند و در لسان الشعرا
 بر وزن ساروغ بایار فارسی صحیح است -
 سبرک - مصغره سبز جالبه ریث پرند -
 سبزه نو شان فلک - با سوم و قوت
 و چارم و پنجم فارسی در ششگان -
 سبز کاک - سبزه کوفی الاسدی -
 سبز گو شک - با سین و قوت آسمان
 سیرک - بکسریم و باد و دم فارسی یکی است
 که رنگ زبان جامه سبز بدان دند و بتازیر
 و رس خوانند این لغتی است در اسپرک و نیز
 مصغره سیر بهر دو معنی -
 سبک - صند کران مجرم و بهر قیدار شتاب
 که غریب آنرا عجول گویند -
 سبتاک و سبتیک - کلاهها با لکتر باد و دم
 سوم فارسی پیچیده کدانی شش فنامه و در
 لسان اشعار است پیچیده و سرخی که زنان بر
 و قاشان و صوران هم بکار برند و محقق تنگ
 هم هست آن بوته است که بوفی گفته اند و میخوانند
 تنگ - بالفتح شاخ نوک از دخت و ریاضین

یچند و سبک ناوک بود -
 سترک - یعنی خشنماک و درشت سینه
 و قوی و قیل بزرگ جبهه و با کاف فارسی قوت است
 سترک - سترک است فعل کدانی و قناری الادات
 سبک - یعنی کم و چند و دم فارسی و قیل و قیل
 و بصر کم و تنج دوم نیز خوانده اند و بندگی سینه
 بندش چو کمانند نیز آن شیر که بر دماغ و دشت
 سر ای خاک - دنیا -
 سر نیج خاک - شکر درین پایه سجدت با نکرده است
 سر شک - بکسریم قطره باران و قطره آب که
 از جامهای تیره شمال آن جبهه و آب چشم و پاره
 آتش که جبهه و درخت آزا و نیز سگ است
 که کوچک پیچیده بود و بر سرخی می زند -
 سرک - با لکتر پیچیده و سرخی و بالضم علی است
 از و بندگی که بر روی و اندام که دکان بدیدار
 و بتازیش خسته اند و اهل هند بود و نام لغتی
 سرک - بالفتح نام بازی است که بچگان
 و یکدیگر سوار میشوند کدانی زلفا گویند -
 سرک - بوزن نوک نوعی از شور و گیاه
 بتا و ریش سرخ خوانند کدانی القنیه -
 سر و نم - با کیم و سوم و چارم و طبع و سر
 و فتح کیم و ضم دوم و کون هم با و در فارسی
 سر و نم - مثل کدانی الادات -
 سطلک - مصغره شل و در رنگ علی است
 که سطل و می است بر عینه و آن را می پیچند و آن

نام طعانی است و در پنج ست مثل شست خرد با گوشه
 سفر خشک سفر خشک یک - ششم توت
 کتاب از سفر فی منفعت
 سک - یا لکسر که باید که این است کذافی شرف
 سکسک - کسی راه می‌رود باشد با او که کذافی
 سکک - امان فارسی سفر خشک که گویا بیست که
 سندش بخور خوانند
 سلطان فلک - آفتاب را قناب
 ساسک - سفر سکک و در آن قناب
 و شست در لسان اشعرا که کاف فارسی
 سماروک - بالفتح و با او فارسی که توت
 سنبله فلک - برج میزان کذافی لقینه
 در مطلق اشعرا پنج سنبله است و در مطلق
 سنگخوارک - با سوم توت فارسی پنجم
 معده و له چنان سنگخواره
 سنگریزک - بوزن روزنگ با دریس دوک
 که اهل هند آنرا چهری خوانند
 سنگوک - منشد کذافی الادوات
 سنگک - سفر سنگ و ثلث و نام عسله که
 سندش کلا خوانند
 سوسک - بالضم نام مکی ست خرد ترا
 کجنگ که تبارش تبوچ خوانند
 سوسک - بالضم زردی کشت
 سوزانک - بالضم نمش بینی و در لسان
 با او فارسی مصحح است

سکوک - با او فارسی نام گیاهی است که
 هند کوکروا خوانند
 سیامک - نام یک کرم است که در حیات پدر
 و نام بلوان قورانی که در جنگ از دوزخ برست
 که از دوزخ مبارز ایرانی کشته شد
 سیخک - سیخهای خرد می‌ترشد و گوشت را
 بدو بخور کرده بر تاج مخصوص بریان می‌سازند بقا
 کذافی شرف نامه
 سیمیک - بودن سیک کرم کندم خوار که
 هندش کهن نامند و نام سیمیک که در جنگ
 و اهل هند کلا به توره که می‌دور در بعضی نسخه
 سینگ خرد است کذافی الادوات با در شرف
 بعضی نسخه تین است سیک مشهور و معنی کذافی
 شرف نامه و قیل سیک بوزن نیک که گندم
 کذافی لسان اشعرا و الادوات
 سیک - بوزن خیک زردی کشت
 سیکون خشک - با هم توت و چهارم و پنجم
 فارسی ماه و معنی ترکیب زبان نقره و نام

فصل فی الترتیب

سوک - بود
 سرجک - بالضم افسانه
 سلک - بول
 سیوک - استخوان

باب الکاف الفارسی
 فصل فی الفارسی

سازگار

ساخته رنگ - اخی موافق -
 ساز خاک - بوزن بار بک بشه -
 سایه این دوزنگ - ای حمایت این نایه
 سایه برگ - نام گیاهی است که چون شتر
 بخوردش خواب آرد و از برگ و بیج وی آید
 به من آید و آفتاب نهند و منقذ شود و آفر
 به بیج نیز گویند -

ستبرگ - جان شتر که در باب این گفت
 شترنگ - شتر که سوم گیاهی است بعد از
 این که بعد از شتر مرغ آید هرگز آنرا نکند پس
 و در بعضی نسخ طنب دیده شده است که بهشت
 گنجان نامیده فاما گیاه گنجان را این خاصیت است
 که مانند آن پیر و تمکین بخورد و البصورت او
 مشابهت است و آن را نوع میشود یک ذکر
 و در بعضی مواضع اگر ذکر را با بشیر گا و کبوتر نرینه
 داشته باشد عبرت را بعد پاک شدن از جبین
 بخورد و در بدن بکشد و الله تعالی پس نرینه ناید -
 سبیل برگ نام ستمنی است که تبارش
 اقله یا نیه و بندش چولانی نامند کذا فی القشیه
 اسرخی و دوزنگ - با چرم فارسی و سیله
 اسرنگ - سرنگ - کلاه بافتی پیشرو لشکر
 سر و یک - یعنی شوری که در اول جوش
 کشند و آنرا سرخوش گویند -
 سنگ - معروف که تبارش حجر خوانند
 و گران و فر قیمت و قدر -

سوک - باد و فارسی مشهور و بجزیره موی آید
 و تیزی غار و نجین و شتن جامه یعنی رنگین آستن
 کذا فی القشیه و در شترنامه یعنی مصیبت باقیم
 و تعزیت و ترک سباب پیش پس از مرگ غرض از آن

باب الکلام
 فصل فی العربی

ساحل - لب دریا -
 سال - تشدید لام آب روشن -
 ساغل - چیزی پست عند عالمی -
 سبیل - به تحقیق علتی است چشم را که موقوف
 یکد بر آید چشم را که می فروارد و یکد آید چشم بر آید
 سبیل - آرد -
 سبیل - کتاب قبل حیفه که در آن کتاب بود
 و قبل بود کتاب امو و قبل بود اکات که فی التاج
 و در شترنامه یعنی حکمانه و پیاده حاکم -
 سبیل - بالفتح آینه رومی و در بعضی مواضع
 سبیل - اباسرنگ چون گل کذا فی التاج و
 در شترنامه است تدریب سنگ خاک تین اصل
 تین بود و بعد از آن را بلام بدل کردند -
 سبیل - شکار -
 سطل - بالفتح طشت نرد با گوشه کذا فی التاج
 و در شترنامه است اگر از بایت برخیزد که در آن جای نبرد
 سلسل - جمع سلسله یعنی زنجیر -
 سلسال - آب آسان گوار -
 سلسبیل - شل و در شترنامه است که چشمه است در شتر

سمنیل - خورشید جوان شکایت است و در فرود
 سمنیل - ریحان آگونیید و اهل هند با نوحه نامند -
 سمنیل - آسان و زمین نرم و مرد و نیک نوری
 و خواجیه سمنیل قشیری نام می است در قندهار
 سمنیل - من گفته است نیز نام وزیر مامون پادشاه
 که در راه فضل بن یحیی بن خالد بن برمک بود
 سمنیل - ستاره است روشن که در جانب
 جنوب بر آید و اهل من بینند آنرا در تیر ماه پدید
 شود در اول شب طلوع چو ماهی آبیام دیوار
 می اندازد از تابش آن بوی وزنگ گیر و از تابش
 گویند در اول طلوع چو ماهی آبیام انداختن آتش
 که آفتاب برج اسد پانزده درجه گذرد و نیز نام
 ستاره است معروف -

سمنیل - بالفصح همان سطل مذکور -

فصل فی الفارسی

ساره دل - یعنی سلیم القلب و خفیف القلب
 و نادان و گول و احمق -

سپال - بالکسر سبلت یعنی موی لب -

سپیل - بنفختین با و دوم فارسی
 سمن شتر و شالان کذا فی القنیه -

سج کمال - بیان فصاحت -

سراجچه گل - با جمع فارسی و نیز کان کسور

عش کذا فی القنیه اقول سراجچه گل زیبات

یعنی سراسر خرد و از آن گل و باکات فارسی

مضموم عبارت از دور گل است نیز عرش

گویند با اعتبار از بهت و لطافت و باکات فارسی
 سمنیل - سمنیل است و اصلش کیست از عقل
 کلی است بعد از عقل احدی که در ذراتها تجل که
 جزو کیست سبب شهرت -

سرا ندیل - بالفصح نام شهرت بزرگ بر سپاه
 که از آنجا گورد و تیر آدم علیه السلام است و آنرا
 سر اندیپ نیز گویند -

سرا ل نام مقامی است -

سرنیل - صاحب خیل خانه و هر گز ده و شکر
 و درین لغت فکالت صاف است چو سرنیل
 می باید و برین خط اکثر نمی آید -

سفال - بالفصح گل نچخته و پر کاله و از دیگر
 و استخوان و چیز بینی خسته و فندق و مانند آن
 سقاسی نیل - کنایت است ابرست -

سکل - بالفصح با سوم فارسی خیریت که بچکا

ریحان همچو گوی میا زنده برای بازی کردن

هندش گشاید مانند و سکل سکل لغتیه میاسک

که گذشت یعنی چینه کذا فی اللغات و لغتیه -

سگال - بالکسر باکات فارسی اندیشنده

گویند و معنی امر آن نیز آید -

سکول - همان سگجک و در شرفنامه ادا

یعنی سخت دل و بد دل و بد دست و بد

ظاهر نیز آید -

سل - بالکسر علقی است که در دم و خفیه

گردد و اند و نیز می اندازد و اند و آنرا سلیله

داشت و او را سام یک زخم ازان خوانند
که او را را یک زخم که زخمه بعد آنکه سه چوب
تیر و دوش زده بود و نیز کوی است در
ما و مارا کنه -

سرام - با کسر اخلاق در این و در ابروت
یعنی خلل و مانع است -

سقم - یعنی وسع و مقام با کسر تباری -

سقیم - بسیار ببار -

سلام - معروف و نام باری تعالی
در اسلام بهشت -

سلم - معروف یعنی آنکه چیزی معین میدهند
تا در وقت معین آن چیز بستانند -

سلم - با بصره و بان و سلم با کسر س
و نام پس از برگ افروختن -

سم - زهر و سوراخ گردن و سوراخ گوش
فارسیان مخفف استعمالین کرده اند - و

قل سم بهره و تیر که میزدانند و فارسی میگویند
تیر و چوبیت مستقل است تمام جماعت -

سمسم - کینه -

سموم - آفت با و روز و قیل با و شب کذا
فی التاج و سعادت از زبان بندگی سلطان

که سموم با و است هر عضو که رسد خشک و سوخته
گردید و او را و جار و ابدان با و پاک میشوند -

سمسم - نام عهده است چنانچه در
و عارض لشکر -

خوانند و در پیرین همین است -

سمین - نام کلی است چوبی ندارد -

سندل - بر وزن مندل کنش -

سنگدل - با کان فارسی سخت دل -

سنگ - در قندیل - با کان فارسی -

موتون ای تاریک و مکرر -

سویچل - یعنی یک و چهارم که سوم است یعنی
از نکت است کذا فی طب مطابق اکثرا -

سیاه دل - با و موتون ای چار و بی با کان
و سخت دل و نام مرغان -

سیاه دل - با و موتون آنکه دل او را
قراری نباشد و گریزی پای و عزول -

سیخولید - با و فارسی جانور است خنثی
یعنی خارش است که تازیش قند که میزند و در

لسان اشعرا و در میکوش است -

فصل فی التری

شمال - ریش -

سکال - پیار -

سل - بالضم خبر -

سیغل - غارت -

فصل فی العزلی

سام - مرگ و نام پدر عرب و آن یک
از پسران نوح علیه السلام بود و نام جد پسران

رستم که ولایت نیمه در و استان هندوستان

فصل فی الفارسی

ساخته رستم - ای نوا فخر -

ساخته بیت الحرام - حضرت رسالت
صلی الله علیه وسلم -

ساخته قوم - رستم -

ساخته پرو و ان نعم - با پنجم فارسی که پنجم
آن دانه های انگور که بر است می در خم کنند -

ساخته رب النعم - یعنی خلیفه الله و پادشاه
سپهر افکن - ای عاجز بشوم -

سپهر خم - که دوم فارسی یکی از یا حین شود
که بتاریش بجان خوانند -

سپهر فکرم - با کسر دوم فارسی مفتوح ای عاجز
سپهر اعظم - عرش -

سپهر ششم - کرسی -

سپهر دهم - با دوم و سوم فارسی نمی
در بهر حال دوم چنانچه از سبزه های ماکول که آنرا
ساخته کرده اند -

سپهر هفتم - یعنی سنگ که بهندون
در وقت جنگ و پریشانی بجای بر خون خنجر
شاهم - با کسر ساخت اسپان و جز آری

از زردنقره بود و قیل لگام -

سپهر - با کسر بایه فارسی ربی که بر سر است
فراهم آید و آن سر که بر ریش زده و ریش بایه
سخت لگام - با او بود قوت سرکش و نازم

سپهر دوم - نام حاکمی بے داینت -

ساخته جام - یعنی عاقبت کار -

ساخته آگرم - با کسر سنی عیسی علیه السلام
سپهر و ارمیه عالم - یعنی پادشاه همه عالم -

سپهر و ارم - یعنی خیال راه و ارمیت
سپهر کم - بالفتح و ضم سوم فارسی یعنی پیراه -

سپهر عظم - جبریل علیه السلام -

سپهر بعد عالم - با با بضم سوم ای طول و عرض و عمق
سپهر ششم - بالفتح بایه فارسی همان سرش کذا

فی شرفنا که در زنجار علمی است آنچه از جنس
چنانچه بدنی بود مثل کلاه از آرد می پزند و پسند آید

سکته عالم - یعنی عالم مخلوقات -

سکته انجم - آفتاب -

سکته - پنجم نای که در زمین بیدار است کنند کذا
تصغیر سپهر گویند و قیل سناسم پنجم نام شهر -

سکته - با کاف فارسی جالوزیت پرند و
قیل که می ست که می پرده کذا فی الادوات -

سکته ششم - ای با فصد چهل سال -

سوا و عظم - شهر خزرگ -

سونام - با ضم اندک و قیل با و او فار
سعه علم - یعنی آبی بلکینی و ریاضی -

سیام - با کسر که می ست در ماه و راه اندک
ابن مقفع حکیم از آن کوه حکمت ماه آورده و معجزه
تقویر بدین معنی ساختن خویش ساخته
کذا فی الملتقط و هم و ملتقط که است که لغت
مقتنع که از چاه کوه سیام بر آورده -

سی ماه صیام - آرزو ماه رمضان
 سیاه گلیم - با بار موقوفه یعنی بخت طالع
 سیم - بالفتح کنونی از سائر بزرگرجی سکین
 گوید کذا فی القنیه و بالکسر نقوه و نیز بار می خواند
 سیه گلیم - با بار موقوفه بان سیاه گلیم یعنی بخت

باب النون
 و فصل فی العروی

ساکن - آهسته و نیز عروت مجزوم و مبنی
 باشند چنانچه گویند فی فلان ساکن موضع فلان
 سبستان - سنگ استبان کذا فی التاج یعنی
 سجن - بالکسر دندان
 سحبان - بالفتح باقی آب مشک خزان
 و نام مروی فصیح که ضرب مثل بود در فصاحت
 و ادب بر سر جمعه مکاتبت مکرر گفتنی و آنکه حاجت
 افتادی بعبادت دیگر باز نمودی -

سرطان - پنج پاکیزه ریش زخم و خیزران نیز
 نام برجی کذا فی التاج و در شرح نامه است نیز
 نام عطش که میان دو شان پدید آید لغو و باشد
 سراج اساکین - یعنی ماه تاب -

سرقین - بالکسر سر کین
 سعدین - مشتری و زهره -

سندان - کشیدان
 سفتن - بعضین جمع سفینه کشی و نیز
 کتب را گویند -

سفلین - عطار و زهره کذا فی القنیه -

سفین - کشتی
 سکان - بالضم و بنا که کشتی و نیز کارگر
 سکینین - یکسر سکیم و فتح دوم و ممتهم چهارم
 تعریب سکینین
 سکون - بالضم از سکلی و جزم که عبارت از عدم
 حرکت است و نیز تقلید از زمین -

سکین - بالکسر و التثنی کار و - گویند
 سلاطین جمع سلطان و امرا و نیز سلطان
 سلطان معروف یعنی پادشاه و نیز کینه
 و این لفظ بار بست و مبنی حجت و قدرت نیز
 آمده است و قیل سلطان کل شیء بر میده بر سطوت
 سلمان - نام شاعری مشهور و نام کوی -
 سمین - مشرب -

سن - بالکسر دندان و زاد مرد و قیل سن
 نوک قلم و نیز سن منقلح دندان ای کلید -
 سنن - بفتحین سیانه راه -

سنان - بالکسر نیزه و مبنی سنان نارس است
 سندان - بالفتح معروف یعنی چیزی که بران
 آهن گرم بگویند -

سجود - بفتح هم و دست و پائین گذاشتن
 گویند کذا فی القنیه و در ادوات مرتبه سجود
 زمین لب آب گنگ نوشته است و مبنی سندان
 گویند و حدیث است که در روز و نوبت فرو
 آمده اند یکی سجود دوم سجود -

و فصل فی الفارسی

ساکمین - بکاف فارسی پایله و آوند شکر
ساریان و ساروان - کلاها با دار و موقوف
سارقین - نام دار و نیت
سازیدن - ساختن و درست کردن در خور آن
ساسان - نام پسر بهمن بن اسپند یار چون
بهمن ملک جهان چاکم و خرد و هم منکوه او بود
سپه و ساسان از غوث سیاست خواهر با جمعی از
دوریشان سر در جهان گرفت و او را پسر بهمن
ساسان نام یک والی پارس ختر خویش بود
و او پس فرزندان ساسان قاضی ملک شدند
و ایشان را ساسانیان گویند و در احوال صینی معنی
ساق عروسان - نام طبله ایست که از نازده
شکل یک شکل ساق آدمی می سازند و در فون می زنند
بنایت لطیف میباشد -
ساکنان گروون - ستا و با -
سالار خوران - چاشنی گیر و قیل طبله -
سالیان - ای سالها و نیز معنی سال احوال
سالیون - تخم کرنس کوهی -
سامان - قرار و خور و نازده و نیز معنی شهر
و قصبه و ده آید و معنی اخیر از شهر قناره است خاصه
و در ادوات معنی جد و قرار پذیرفت نیست -
سان - مانند و هم و نیز آن سنگ که بدین
کار و تیغ و امثال آن تیز کنند کذا فی الادوات
و در شرفنامه میگوید آن سنگ که بدان تیز کنند
و او را میس است زیرا چه سان صیقل میشود -

ساویدن - ستودن یعنی مساس کردن
کذا فی تفسیر زاده -
ساییدن - مثله -
ساقین - سببی که روئیده بپزند -
سایه شکن - یعنی شکسته ندهب طاعت و
روشن کننده ندهب اسلام -
سایه شین - ملوک و امرا و آنکه گرمی و گرما را
سایه میزنند - خلیفه ائمه و پادشاهان
سایه بان - با دوم فارسی نام شهری است
در زمین فارس که در حال اذان ولایت پیدا آید
و نیز نام نوایی است -
سبب واران - نوکران و متغیران صاحبان -
سپنج کعبتین - سی مهره نزد و با ستاره
سی روز ماه رمضان مراد دارند -
سپهر چین - لغتچین با جیم فارسی یعنی آن
باقیات انگور و میوه که جایجا در باغ مانده باشد -
سپهر انداختن - با دوم فارسی یعنی غایب شدن
و در شرفنامه معنی غروب کردن نیست -
سپهر آب نمکدن - مثله -
سپهر و - بهمنستین با دوم فارسی در گوشه
نشستن و تسلیم کردن و با دوم مفتوح راه یافتن
و پایال کردن -
سبز با و بان - سبز طشت - رنگون
سبز میدان - سبز گلشن - سبز ایوان
سبزستان - کلیم با سوم موقوف یعنی آن

و غیر وزنیه گویند -
 جمیدین - بالفتح سرای سخت شدن بجایند
 و سجانیدن شستن هم ازین است -
 سحر آفرین - آفریننده سحر -
 سحر سخون و سحر سخن - فصاحت و بلاغت
 سخن - بالضم و الفتح وزن کردن -
 سخته تیدن بالضم شد -
 سخن - بفتح کیم و ضم دوم و بهضم کیم فتح
 دوم نیز آمده است معرّف که تباریش کلام
 گویند و قیل سخن جهان سخن و مثل کتابت اینهم
 بدو معنی است -
 سخن آفرین - یعنی شاعر کامل سخن نیز مشعر
 سخن پروران - شاعران در هر دو لغت
 بجای سخن سخن هم آمده است -
 سخن زن - شاعر کامل که ذاتی القنیه
 سار به شینان - ملائکه مقرب -
 سراییده دوران - آسمان -
 سرایشان - باغچه که در خانه بود -
 سرانجام چرخیدان - ای میگردانی کردن -
 سرانجامان - ای عاجز و شرمزنده شدن -
 سرانجام - افتادن و تمام شدن گویند
 سرانجام - یعنی مشتبه شد و بهیچ بزرگ شدن
 سرانجام - یعنی بهشت و آن جهان
 سرانجام - یعنی زمین است -
 سرانجام - زمین جهان -

سرانیدان - بالکسر گفتن نول و نون مرغ و در
 پرده سر و خواندن و سر و گفتن و در فاکو
 بمعنی حکایت گفتن نوشته -
 سرایان - باسوم نارسای که دوم است
 و سار و نیز کلاه آهنین که آنرا خوانند که آنانی
 مشرقه و در اوست سرایان بابا بر نایست
 شکر که عرب آنرا عامه خوانند و خود آهنین خبران
 که عرب آنرا منقر خوانند و در فاکو نایه بمعنی عمارت
 و در نایست شکر که عرب خود که در خود بچید -
 سر خط نشان - یعنی طبع و مقدار شدن -
 سترافتن یعنی میفرانی کردن که ذاتی شرفنا
 و معنی ترکیب - سرچیدین یعنی سرگردان نیست
 سرخاریدن یعنی توبه شدن و نیز کنایت
 از عافیت شدن در جواب جرم و شرمنا شدن -
 سرخیدن - بفتح کیم و سوم کفیه و اوان آن
 مالی باشد که اسیر بدل خود و دیارن خود را
 شوی بهر باند که ذاتی القنیه -
 سرخ زنگوران - باخا و خوف و گشایان
 سرخکان - جمع سرخک که مصغر سرخ است
 و سرگیا که بر اندام مردم و چون آید و بسیار
 باشد که مردم را هلاک کند تا پیش عدل و منش
 مشل مشایطین - بسکون دوم و
 بفک اخلافت متعلت و قیاس کسب میاید
 یعنی رایس علیه الله -
 سر و بیان - باوالت و توفه کنایه مردم غم فصیح

و کنت طبع و کسبکه بختان رست و مردم را بر بختان
و مردم نامور و نامور -
ششگاه ان - کسبترین و کمان موقوفه کار
و درین فاکتور با کمان موقوفه آمده است و
ششگون - کسبترین با کمان فارسی پرده
که آنرا کمان خوانند و پرده عروس و غرض از آن بافتن
و اکسیری ترکی که آنرا سترای نیز گویند -
سرفیدین - بالفهم و اکسیر و از بگو کردن یعنی
سرفیدین و سرفیدین با کمانی سعال نامند -
سرگران - یعنی شکریه و کثرت از در و سر
و ملالت است -
سر که فرخنت - عبارت از ترش و بی کردن
و سرخرامان شاه تمام قد که با ناز و دور
اصطلاح الشعاع یعنی شاه و تمام قد است -
سروشسان - نام نواحی است و کجی و انجیا
که در حقان سرو بسیار باشند -
سرون - بالفهم و قیل و القح شامگاه و گویند
و امثال آن و نیز سرانها که آنرا سرین گویند -
سرین - کسبترین سرانها که با زین و رک
سطح و کون - بالفهم و کتاب جایی آورده است
که نباتی است که با و آب برشته شوند -
سعدین - ماه و ششتری -
سفایان - با کسب پادشاهان مذکور و سفین
سفیدین - مشله -
سفیدین - نام ولایتی است از ترکستان

و منسوب به یک قوبر و میان -
سفین - پوستی است و رشت که بر قبضه کمان
و ششیر و چند کمانی الالات -
سفیدین - نام ولایتی است -
سفیدین - نام ولایتی است و کمان آسمان -
سفیدین - سفیدین سفیدین - همان تفرات مذکور
و قیل و القح شامگاه -
سفیدین - نام کمانی است و کمان گشتا
آنها از در و رشت بود -
سفیدین - با کسب با کمان فارسی گفتن شنیدن
و پریدن و در و رشت یعنی اندیشیدن ترست
و درین فاکتور با کمانی اندیشیدن و خوشتر است -
سفیدین - آن سر که گفتند این از قند و آب
ترکیب کنند برای سایه کردن چرم -
سفیدین - نام کمانی است که نواحی اصطلاح -
سفیدین - یعنی سختی کیش و سخت جان پرول
سفیدین - تریشیدن و کزیدن و سرفیدین
اسم آنرا از بگو کردن -
سفیدین - کسبترین و دوم چرم چرم فارسی
که به شش و رشت و کمان گشتا که به پرند
سکینه کانون - اکشت -
سفیدین - با کسب با کمان فارسی بر جستن و در
و فاکتور با کمان ستران است -
سلطان خهران آفتاب -
سلطان و کمان یعنی مغز سلطان الالات

محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم -
 سلطان یکسوارة گردون - آفتاب -
 سماطین - جانخا که دانی القتیة -
 سمان - بیت و بزم دوران -
 سمن - بالفتح و قیل بالضم گلی است سپید
 که بندش چنبیلی نامند و در شرح مخزن میگوید
 سمن را درهند چنبه میگویند اما سمانست از
 خراسانیان که گل چنبه در خراسان نیست و آن
 زرد میشود و سپید -
 سمنندگان - بالفتح باکاف فارسی شهری
 در توران زمین که سهراب بن رستم مبطنه دختر
 بادشاه آن بود -
 شنبیدن - بالضم سفتن و سفته جم ازین
 و درز فاکو یا بمعنی زیر پای آوردن است -
 سنجیدیلان - سنج و میلان - جان خجور
 سنجیدین - با کسر و قیل بفتح وزن کردن
 تیر از و کذا فی دفا گویا -
 سندان - یکی از آلات آهن که آن که بران
 آهن بکوبند بندش نهانی نامند -
 سنگ بقرانچن سنگ آبکینه کلاها
 باکاف فارسی موقوف یعنی آوند شراب پایله
 بشکن و قوبه بضم کن -
 سنگستان - بالفتح باکاف موقوف فار
 زمین سنگ -
 سنگ تیشان - بالفتح باکاف فارسی موقوف

معنی جان سنگگور که گذشت کذا فی شرح فامه
 لیکن ترکیب بدین معنی دال نیست شاید تصحیف
 کاتب است سنگ تیشان نیست -
 سنگ شکن - نام غله ایست که بندش کلمه می نامند
 سوون - بالضم ساس کردن نیز سایدن
 یعنی سوود کردن یا می ریزه ریزه کردن گداز
 و پاسه مالیدن -
 سوزبان - با و فارسی و زار موقوف
 سرایه و غنچار -
 سوسن - بالضم با سوم مهله مفتوح نام گل است
 که برگ او را بزبان تشبیه کنند چنانچه در شرح فامه
 منیه است و در طب حایق الاشیاء مطهر است
 سوسن بنی است بندوی طبعی گوید و شبیل
 بنی است در دوام و فرو او شیرین است -
 سوشندان - ای قطرات باران شرشک
 ویرت کذا فی القتیة و در مطلق بمعنی شرشک
 باران نقطه است -
 سوون - بالفتح لغتی در سوی است بمعنی
 طرف و جانب و شبیه نظیر و مانند را نیز گویند
 و بفتح اول بمعنی مرج و ثنا باشد -
 سووان سوین - کلاها با و فارسی
 آن آلت آهنی که دراز و خوشن بود و خوشنوت
 آهن و یکبار و تیغ بدان دور کنند -
 سوی پاشی نیدن یعنی شرمند شدن -
 سوین - بالفتح آبدان سنگ -

سخن آن - یعنی طائفه که ثلثه میگویند
و ندای تعالی را شنیده اند -

سخن اهلان - آن سه ستاره صفت زده که
متصل نباتات افش که می است -

فرزند خورشید چنان با غار موقوف و یا و جیم فاکر
یعنی موالید ثلثه -

سهیل مبین - اسی میل تشری رحمة الله علیه
کذا فی الفقه اما سهیل تشریف بر سر است و در

شرح مخزن میگویند در اوجان سهیل سه ستاره و
سهیل مبین بدین میگویند که اول و مبین طلوع

سیاوشان سیاوشان کلا با بالکسر چیست
که چایه سرخ بدان روند بازیش بقدر خوانند و

هند بزم گویند و وجه تسمیه است که چون افراسیاب
سیاوش را کشته باینکه خون او بر زمین ریخته

پان زمان ازان مقام این درخت برست
سیا بان - و بدان او حبشیان و رنگیان

و دروان و در بنان و زلف خال و چشم و ابرو
سید بوسن - اسبقول -

سیر آمدن - اسی مایل شدن تنگ آمدن
کذا فی الفقه و بی نیاز شدن -

سیستان - بایاد فارسی و سین موقوف
نام ولایتی است -

سیستان - با کسر بوم موقوف یعنی جین
سیلان - بالفتح نام ولایتی است و با کسر
بایاد فارسی جسته است و شباب -

سیاب آتشین - آفتاب -

سیاب شدن - ازیدن نام پید شدن

سیتم سخن - یعنی سلک سخن و نقد سخن -

سیم کشان - یعنی جو افزان -

سیمین صو کبان - ماه نو -

سیمین زمان - ماه شب چهاردهم -

سیه پستان آن زن که فرزند وی نزدیک
فی الاصطلاح و در قنیه است آن زن که هرگز

شیر و در نزد تمام لغت ها و نیز عالمه و آن دایه که چوپان
از شیر باز کرده باشد یعنی اخیر از شیر محمد خضر

سیه خانه آن بوسه بین نای -

سی سخن - نام سرودی که بار بار بدیش خسرو
بنواختی و آن شی سخن بدین تفصیل است در شرح

و آیین جمشید و آفرنگی و آفرنگ شیرین و آفرنگ طایفه
و قنیه کاوس و راج و راج و راج جان و سهر و سهر

و سهر و شان و سهر و می و شان و ان و در بار و سهر و سهر
و شب و فرخ و قنیل و می و گنج باد و آفر و گنج کاوس

و گنج سوخته و کین ارج و کین سیاوش ماه بزرگ
و مشکانه و در وای نیکه و مشکالی و در کانی

و ناکوسی و نوبهار می و نوبهار باد و سیم نیم و زرد
تختی کانی -

فصل فی الترمکی

سبر سخن - ستاره -

سمن - بعضی تین بها -

سجفان - موش -

سبزان - بالکنشیل -

سفن - گوزن -

سفان - پیاز -

سفندان - عقیق -

سقسق - سرکه -

سکستان - انگوروشی -

سن بوسوسن - صدخمن بندش

سنگور بندی -

سوان - ندارد -

سوس پاکن - گاؤزنده -

الواو

فصل فی العربی

سا و سمیت و نیت و وطن را هم گویند

فارسیان یعنی دیگر اشغال کرده اند چنانچه

در شرفنامه است سا و سوس هر چیزی ویزه

زر خالص خراج و آنچه از انبار سبیل بستانند

و در اوقات ست سا و خراج و باج که از سوداگران

بستانند و سوش زو هر چیزی که صلب از

انبار سبیل آنرا مقرر کند و در لسان اشعرا

رسوم نیست -

سرو - بالفتح فرودتر از بلندی کوه و برتر از

درخش و درختی معروف و در شرفنامه است سرو

درختی است بلند و رست منسوب بقدر شاهان

و آن سه نوع است یکی سرو فاذا که یک شاخه است

دو شاخه است و سوم سرو سهی که دو شاخه است

برآید با شش شاخه متماثل نشده و سوم سرو فاذا که

دو شاخه رسته باشد و یکی از ان متماثل گشته و نیز

نام باو شاه بمن که خلدخواج هر سه پس از فریدون

بودند و در اوقات ست که آن درخت بار ندارد و

همیشه سبز بود و برگ نیز او را زیان نکند و گرش

متغیر نگردد و در برگ و نقشهای اصل نام میباشد

و آنرا تشبیه نقوش و نگار دست شاهان میدهند

و ساعت افشخ محمد خضری مادام که سرو قد

آومی و ارست و شاههای او بنه چسبیده است

سرو ناز گویند و چون بار آرد و شاهنشاهی

منفصل شود آنرا صنوبر خوانند بدان که بار آرد

بدل صنوبری اللهم می ماند میگویند چون آدمی وزو

از برگهایش آواز خوب لطیف بر می آید و آنکه

گفته اند که سرو بار ندارد از ان مراد آنست که چنان

بار ندارد که مردم بخورند میگویند که در بارش پوت

پاره پاره تیر تیر بر هم نشسته میباشد -

فصل فی الفارسی

سا سو - نام مردی کذا فی القنیه -

سایه تو یعنی حمایت تو -

سایه رو شب رو نیم شب بیدار و عیتار -

سپر گاو - مادوم و چارم فارسی آنکه از پریم گاو

و جاموش رنگام شکستن حصاری می سازند -

سبکرو - شتاب رو -

سجوه - طرف کلبی بس بزرگ که آنرا شرب

در ان کنند -

سقوط - لکس بر سر که ظاهر وی درون فقره باشد
 و میان وی مس تعریفش سقوط بود -
 سخت باز و ساسی توانا -

سختو - بالضم رووه حریب که درون آن
 برنج با مثل کینه بطریق کپیایزند و در
 روغن بریان کنند و در لطیفه آنرا با قضیب
 تشبیه کرده اند کذا فی شرفنامه -
 سر که ابرو - یعنی ترش ابرو -

سر زانو - با صفت کنایه از مرتبه -
 سرو آکو - ای شاخ آمو کذا فی الاصطلاح -

سعدو - یعنی کیم و سوم نوعی از طعام کذا
 سقوط - بالفتح با لک طاس بین لغت نیز از قنینه
 سکارو - بالفتح و قیل لکس از زمان مجتهد
 پخته و نام طعامی است چنانکه گشت عربس
 معنی اخیر از کسر فنامه است -

سکالیکو - بوزن خیالو با تشبیه مان غیر
 کذا فی لسان اشعار و در ادوات است مان و غیره -

سکو - بالکسر سیم و بفتح دوم چوبی و در شافه
 که بدان خوشه های خرمین را بگردانند و پاک کنند
 عرب آنرا زهری خوانند و هندیان همین نامند
 کذا فی القنیه و در تاج معنی ندری اسکوه نوشته است
 بالفت اول و در آخر و نیز در قنیه است سکو بالکسر
 ابکاوت فارسی مفتوح چیزه که بدان غله خرمن
 سپاو هندی پاک کنند و بپیشاند و از خارج نیز
 گویند تباریش نشق خوانند و فوق بر باد و از خرمن

و در آن هندیان چجاج و سوپا نامند -
 سمنو - بالضم نوعی از طعام آشامیدنی که
 آنرا آش رشته آردش اگر نیز نامند -

سناو - بالفتح سونش کذا فی القنیه -
 سنگ - بضم برده او - ای عظمت عرش او -
 سنگ سو - یعنی سبودان کذا فی شرفنامه
 و از شج محمد خضری سماعت که این بطریق مثل
 یعنی همچنین مندرش که سنگ خاک گشت و شودند -
 سنبل - و - زلف -

سو - بالضم جانب و بدینا و نیز زبان
 آب را گویند کذا فی القنیه -

فصل فی الترتی

سترغو - پای -

سرو و - پیانه -

سنگو - تره -

سیلکو - پاک -

فصل فی العری

سابقه - پیش دستی -

ساجه - آن چوب که معیار بر وی کشند -
 ساحه - فرامی گاه میان سرای و غیر آن -
 ساعت گاه - یک ساعت دو از دوم حصه روز است
 زیر اچه روز و شب جمله بیت چهار ساعت است
 بعد و درون کل طایفه در یک ساعت هزار دم
 از مردم بر آید زیر اچه شب در نیم ساعت چهار هزار دم

از مردم برآید و ساعت قیامت را نیز گویند -
سایه - انگشت شهادت که اثر سیخ نیز گویند
سیدیه - بهشت مرد -

سبله - معروف یعنی موی لب و فاسیان
این لغت را در باب التار آورده اند -
سپیکه - زردی که گداخته -
ستاره - پرده -

ستره - بالضم آنچه صیاد پس می نهان شود
و آنچه در وقت نماز پیش نهند تا که نورده بزدگان
نگردند و آن مقدار کفایت راغ باشد -
ستوقه - بالفتح معروف است -

سجاده - بالفتح معروف تقال من عید سجاده
ای اثر سجده اما فاسیان یعنی مصدر استعمال
کرده اند چنانچه سجاده نیک مروان بر آب و از
شیخ محمد خضری بالضم مع التشدید صح است اما
بکسر ط است -

سجده - بالکسر قیل بالفتح پیشانی بر زمین
و فروتنی کردن -
سجیده - بالفتح و التشدید خ و ط است -
سجابه - بالفتح ابر -

سجده - بفتحین جادوان و سجده بالضم جمع
سجده - بالفتح باران سخت و فری پشت که
مازه برود شده باشد و مازه صلب را گویند -
سجده - بالفتح خالص و سجیده -
سجده - بضم کیم فتح دوم آنکه مردم او فسون کنند

و آنکه بروی فسوس کنند و زرقاگو بختی مکاری و
لاغ مذکور است -

سدره - بالضم و سدره بالکسر درختی است بهشتی
سمرجه - بالضم زودی -
سمرقه - بالضم جاذبه است که درخت آسوارا کند
و خانه ساز و نام نهفته است در آدمی که بتاریش
سعال گویند و این سرفه مقدمه دقت -
سمرقه - بالفتح دزدی کردن -

سریه - لشکر مقدمه است
وسریه بالضم پوشیده یا لایزال الهله و تشدید الیا -
کنیز که کالک و را بر سر ساز و در تاج میگوید
که این را سر بران میگویند که منسوب است به سر
و سر جلع را گویند لیکن مخم داده شد شین آتوش
باشد میان حره واته زیر اچه حره و تشدید کحاح
میکنند یا فاجره میگردد سر که نیک کسیرین
گویند سر سر و را گویند و نام نهاده شد حاربه است
زیر اچه آن محل سر و نام است این حسن است
و بعضی گفته اند که این سر به بیان میگویند که
آنها پوشیده میگردد و اند از نظر مردان -

سعادوه - نیک بختی -
سعه - بزرار آمدن -
سعا - بالضم کوشندگان و کارکنان
و عاملان و گولود -
سغنه - باغین مجرب بود کذا فی است -
سغنه باغین مجرب پیش از بار نموده آرزو

و آنرا سقا لیست بدین میگویند که از نرزه آگینده و
 گل شسته سازند این نیز از پیشان سلع است -
 سلقه - بالفتح با فار ساکن آنچه کسی از شهری
 و قریه بدیند و در شهری دیگر مستبانه بدیند و در
 نامند بضم و سکون مع وال سهر و می بالضم ملقه
 زبرین و سیکین و آهنی و مثال آن کورگوش نکند
 و هر چه سوراخ کرده بود از مردارید و بسند و جز آن
 و نیز عین است از میان بقایت ستر نیز معنی غیر
 از شرفنامه است نیز شفته سخن نو گفته اند -
 سغی - بالکسر و با هم فارسی خبر نرزه خام که
 بشکند و بدان شراب خورند -
 سفره خلیل الله یعنی طعامی که در روضه
 ابراهیم خلیل الله علیه السلام خج میشود -
 سقفت میخانه - یعنی گنبد قاسان -
 سکاچه - بالضم با جمیع فارسی بهان سقچه
 شکافته و شکرنه - بگردن و معنی سفر شات
 سگ بوزنه - آن سگ که بران بوزنه سگ
 شود و بقیه از گردان -
 سکر فنده و سکر فیده - کلا با جمعین
 سرانده کدافی زنا گویا و در شرفنامه چنین
 سکر که - بضم تین شرابی که از آله زین بازند
 و آن شراب ابل جیش است -
 سکره - بالضم کاسه خمر که هندی سکره نامند
 سکنه - سکر و بخار که تباریش بزم خوانند
 اسکنه بزاوت الف نیز آمده است کدافی شرفنامه

اما در قنده در لغت شکفته با شین معجمه قوم است
 سکنیزند - بیا فارسی است سقور بر جوده -
 سیکیزند - بیا فارسی است بر سر کرده -
 سکیله - بالفتح سینه جندگی که آنرا خشک نیز
 گویند و در زنا گویا بکسرتن نیز آمده است -
 سلطان یک سیه سلطان مکیسواره - افتا
 سماحیه - بالکسر و قبل بالضم با تا جمعه موقوف
 پیش از جمیع فارسی سینه بند زنان -
 سماکاره - بالفتح سبکوش غار آن کشتی گران -
 سمانه - پنده است -
 سمحیه - بالضم با جمیع فارسی صفر سحر قوم گشته
 سمهریه - نیز بخت -
 سمه - بالکسر و قبل بالفتح رنگ آب آلوده
 شبوسه - با و فارسی معروف و در شرفنامه
 که آن دو جنس میشود بکری و سگری -
 سنبه - بالضم آلت نیز کردن آبا و گرد و برخام
 سنجیه - بالفتح آن سنگ که بدان وزن کنند
 چون درم و مثقال و نام شخصی کدافی الاوت
 و نیز نام دیو است از مذرافانی این معنی از شرفنامه است
 سندر - که لکهن جام داده که از کوی بردارند و
 بتاریش آید خوانند -
 سده - بالکسر خباست مردم سندی
 مشق از یزد است کدافی و بصیت الغزب یقین
 بندگی شیخ احمدی و نیز نام کدافی است
 سگانه - بالفتح با کاف فارسی پنده است

خرد که آنرا سر سبزه گویند تا زایش صغوه خوانند -
 سنگ کعبه - باکاف فارسی پیش از جیم فارسی ال
 یعنی آب میخورد که از امیر بیارد -
 سنگ خاره - باکاف فارسی پیش موقوف
 سنگ سوت یعنی سنگ خارا رک -
 سنگ دانه - باکاف فارسی موقوف حوصله منج
 و نیز غله که بتاری سر سبزه و پیش کشی نامند که انی
 سنگ موزه - باکاف فارسی موقوف یعنی
 اقامت و ترک سفر و نیز سنگ موزه اقامت
 بقرار شدن و فراغت یافتن است -
 سنگ سیاه سنگ کعبه - یعنی حجر الاسود
 سنگ صلبیه - سنگی که بر روی عطر و بزرگان
 بسایند و پیش سیل گویند که ذانی القینه -
 سینه بافتح لعنت قبل سپین ترشت و
 باضم باسکون نون زن پر -
 سینره - بافتح آن فی که ریمان خام بیانند -
 سوراخه - شب و آن سیاهی که در فرست -
 سوخته - با دو فارسی و خام موقوف جامه
 کهنه پاره - سوخته که ذانی زفا گویند و در شرفنا
 سوخته معروف و آنکه جگرش از حرارت فاسد
 شده باشد و آنکه او را دردی رسیده باشد -
 سو وایه - بافتح نام خرد و الا غار شده که شیمی
 نامش در ویا که یکاوس بود و الا سر ویش که یکاوس
 نامش دیگر بود عاشق شده و در شایه نامه است که
 پدر او پادشاه مادران است -

سو وازوه - یعنی دیوانه و سرگشته -
 سو و او - بافتح همان سو وایه مذکور -
 سو و - باضم نیک گفته و زده و مالیده شده
 سوزمه - با دو فارسی و سومه موقوف مات
 یعنی جزات و نیز در قینه مذکور است سوئمه با و
 فارسی و را موقوف نوعی از ترشی که بدفع چولپایه
 و مشک کرده است گفته هنگام حال کرده و نیز
 آنرا از ویزینه گویند و آب نرا مصالح گویند -
 سو غه - بافتح و سومی که غازیان از حصه لیش
 نویسندگان یاد دهند -
 سوسه - کرم گندم خوارک -
 سو که باضم در شرفنامه یعنی سوخ و سوخ فرج زن
 آورده است و در ادات سوراخ الت است -
 سوج - یعنی انتها و بطرت باشد -
 سینه سپه - یعنی سخت شتابنده چه چون سلاطین
 که را بنمازعت نامزد میکنند در راه بر سپه
 سوار میشوند و شتاب برسد و سپه هم آمده است
 سه جاده - طبل عرض و عمق همان کذا
 فی الاصل طلاح اشعار و در اصطلاح ساکان شریعت
 و طریقت و حقیقت است -
 سهاله - بهر دو تن سهاله خرد و ویزه و
 سیوش طلا و نقره -
 سه پره - یعنی سه برگ است و آن چنانست
 که سخت قرار بافتن بکشند -
 سه گانه - کنایه از جام و پالایه شراب خورای

<p>و بعضی آلات در زیدین گوش باطن کر شود - سیمین فواره یعنی ماه -</p>	<p>سیمین گنج - مثلث را گویند - سیاه چروه و سیاه چیره - کلاه بابا بر تو</p>
<p>فصل فی التری</p>	<p>و جیم فارسی آنکه رنگش یسوزی زندگانی شرفنا -</p>
<p>سرجه - آگینه -</p>	<p>و در زنی نگویاست سیاه چیره و سیاه چروه کلاه بابا</p>
<p>سرجه و سرجه تنه -</p>	<p>یا جیم فارسی مفتوح سیاه و نام یعنی آنکه رنگش سیاه</p>
<p>باب الیام</p>	<p>سیاه خانه - بابا موقوف بندیانه خوانند</p>
<p>فصل فی العزنی</p>	<p>و سیمیه خانه نیز آمده است -</p>
<p>سامری - جامه انیت تنک -</p>	<p>سیاه و کاسه - بابا موقوف بخیل و در شرفنا</p>
<p>سامری - سربت کننده -</p>	<p>یعنی سفلی نیز است و در قنیه یعنی بخت است</p>
<p>سامری - کوشنده و نیز غار -</p>	<p>سیاه کاسه نیز درین لغت است -</p>
<p>سامری - موقوف یعنی آنکه آب و شراب خوراند</p>	<p>سیمیا جیم - ای خلایق ده کدانی شرفنا</p>
<p>سامری - موی بود که نام او موسی بن</p>	<p>و یعنی ولایت ده کدانی مطلق است</p>
<p>گاو و زین ساخته و درون او خاک پاک است چربل</p>	<p>سیچینه - بابا کسر با بوم فارسی مضموم و چهارم</p>
<p>علیه السلام در روز غرق فرعون یافته بود و انداخته</p>	<p>سجده جانی فریاد که تباریش صمود خوانند -</p>
<p>آن گاو بانگ کرده بعد از نیم سبط گوسالی بر تنید</p>	<p>سیراوه - بابا کسر نوعی از خوردنی که از شیر و عسل</p>
<p>چون موسی علیه السلام از میعاد آمد دید قوم بر گشته</p>	<p>ترکیب کنند کدانی القینه -</p>
<p>بارون علیه السلام بسیار عتاب کرد آخر سامری را</p>	<p>سیر با و ده گیاهی است شاخ مرغ پر گریگ</p>
<p>و عاصی بد کرد و در اندام او آتش خاستی چون یک</p>	<p>و شرف کدانی ز خاکدیا -</p>
<p>مردمان می آید بی لاماسک گویان یکدیگر سختی -</p>	<p>سیه ستاره - در بخت و طالع منحوس و در صل</p>
<p>سبع المثنائی - نام سوره فاتحه -</p>	<p>سیله - بابا کسر کلمه سپان و در نسخه کدانی</p>
<p>سختی - جواهر -</p>	<p>ابکات مرقوم است اما در لسان اشعرا لا است</p>
<p>سختیانی موقوف کدانی القینه -</p>	<p>بر وزن حدشاید آن - کاف خطا کاتیت</p>
<p>سقطی - پیری فرود شمس -</p>	<p>سیما ب ضلالت - ضلالت را تشبیه کرد</p>
<p>سلیمی - قاف از تمام زبان است و در شرفنا است</p>	<p>سیما ب بدینکه هر دو سبب کرمی گوش اندازد اگر</p>
<p>معتشقه عفری -</p>	<p>سیما ب در گوش اندازد که بی طاعت هر کرد</p>

سیلیمانی - خزانست سفید و نیز یعنی بادشاه
سمی - هم مانند -
سوفی - باناری -

فصل فی الفارسی

ساکلی مسکینی - کلاه باکان فارسی قلع
بزرگ و آوند شراب و آنرا ساغر گویند -
ساخته کوبی بهشت -
ساده دلی - یعنی نادانی -
سارمی - جان سارچه و نیز نام مقامی است
سازگاری و سازواری - کلاه با بازار
موقوف و اول باکان فارسی موانعت در
مزاج و در طبع و در کارها -

ساکلی - گدا و گدائی -
سال جلالی - یعنی شمسی و آن سیصد و
روزه باشد یا زده روز از سال قمری زیاد میشود
زیرا چه سال قمری سیصد و پنجاه روز می باشد
و تفاوت میان سه و شصت و هفتاد و هشت
و سال شمسی را سال جلالی بدین میگویند که ساطع
جلال الدین رومی این تاریخ بسته بود و گفته
رفت سال شمسی -

سالی - دیرینه -
سامی - ساییده و امسوط -
سایه برستی - یعنی عشق و محبت -
سایه نشینی - کتاب از عقب و محنت و درگاه
نزدین است -

سپاهی - بابای فارسی لشکری -
سپهر شکر فی - آفتاب -
سپهر و قناری - یعنی شب کدافی القنیه -
سپهر و ولایی و سپهر زنگاری - آسان -
سپهری - با لکس و باد و غم فارسی تیری مشهور
که بجای پیکان سندان دارد و تمام شدن و
بهر رسیدن و بهر رسیده -

سپهرگی - باد و دم و چارم فارسی سختی و پنج و در
سبکساری - خوارگی و بیقراری و تشنگی
و سبک است گفته و سبک مرغ یعنی شاهرگ
و سبکستی ای بیقراری است -
سبک شکنی - بی قدری و بی قیمتی -
سپنجی - با لکس و دم فارسی خانه عاریتی و
نیز پانزده هستی -

سپوزی - باد و دم و غم فارسی و نیز پادشاهی آفرین
یعنی بعفت پذیر و آری -
سپید روی - ای روی روشن و سبز و رو
سپید کار - باد و دم و سوم چارم فارسی یعنی
سپید بالایی یعنی صبح کاذب -
سپید پهنائی صبح صادق -

ستامی - ستاینده و امسودن و سه عدد
سنجری - با لکس همان لشکری که نام کرده است
دستان است و سگنان آنرا سگنان نامند -
سخن آرای - شاعر خوشی کامل -
سنجری - سافوس و شافوس و افکوس -

از پیش

سرپوده کحلی - بابار فارسی یعنی ابرسیاه
و آسمان و شب -

سرزاییلی - پسر چوپانی بدکار و سفله و بی هنر
و بهیمن و خنث - سرکشگی و میرانی -

سرایچی - همیشه برنده که منسوب
باشد به سرچ آهنگر -

سرگشتی - بکافان فارسی باضافت بکاف
آن قبیله طغامی است مقدار سرگشت از آلود
راست کرده می پزند -

سرپیچ - خانه عاریتی -

سرپیچش درمی - دنیا -

سرپی - خانه و کاروان سرپی -

سرویل کحلی - ازارسیاه -

سربارمی - باراندک که بر سر تانند -

سرخاوسی - یعنی درنگ کنی کذا فی شرح نامه

و در قدیم میگویید سرخاوسی یعنی نومید شو

ابا یعنی خجل شوی مشهور است -

سرخاریدن از چیری - یعنی نومید شدن از چیزی کذا

سرخ پاچی - بنزیت بقایت نازک و

ترش است که تباریش حاضر خوانند هندی

سر دوستی - یعنی فی الحال با حضری و در راه -

سرکحلی - بوزن سرکحلی هر چه زیاده را گویند

عموماً ابرسیاه را خصوصاً -

سر و گوی یعنی سخت گوی بکافان فارسی -

سروده نواره را از هر که کند سیاحری -
و نامکن خود را در کمال خوش نوازی نهند هر که

سر سرپی - بفتح و درم و بایه و کار آسان و کابنه
که رعایت حقوق آن کار بواجبی بکنند و آن کار

که تکلف دکان چندان نمایند و سخن سریع الفهم
و آهپ سریع اسپر زیاچه سر سز باد سر صراجم گویند -

شاخه ناریان در نقص نفس هم استعمال کرده اند
سر که تندی - آنکه هندی کاجی نامند -

سرمن داری - یعنی خیال من محبت من است

سرمنه گیتی یعنی شب -

سرنامی و سرفی - کلاه باضم نامی است

چنان شامع است که همین ششانی است

سر و سبی - یعنی آن دهشت سر و کار ازین

دو شاخه برآمده باشد و شافی متاخر گشته باشد

و نیز نام نوازی و بختی است -

سر و بی - بالضم سر و بی -

سرایچی - بالضم لفظ تریایان زیباست که

توریت نازل شده -

سر زبی - بفتح با و شاه شهر -

سر سبی - مرد و متر و مرد بزرگوار چتری خرد -

سطل سلوچی - آوندی که از بونج سازند و در آن

سقری - بفتح زن شمع کذا فی زنگنه یعنی در کجا

و خاشه که ازین طاعت مساس منجی بفتح

سعد محمد قندی - یعنی نام ولایتی نزدیک سمرقند

که آنرا هشت دنیا گفته اند -

سقطی - بالکسر و یک آهنی که هندش کرا می‌ماند
بر تیر آن از آب گل هم بدیاشد و مندر علوی است
سقف محنت فرامی - آسان -

سقوطی - وار و نیست که از صابر مندر

سگرمی - بالفتح با کاف فارسی می‌گویند

رستم دستان که ساکنان آنجا را سگزان می‌نامند

و ایشان بدین لقب دنیا و منجری می‌خوانند -

سکسلی - بضم کیم و سوم آن حمت که از غایت

ضعف پدید آید و باید که جنبش در روز بلرزد و دل

سبکی پذیرد و غرق شدن گیرد اگر درین وقت

زود محکم گذاشتن بر رویا بسیار بر داری و جماع

سخت کند خوف هلاک بود که زانی القتیله -

سککان فرسشی - بالضم و التشدید هر غلامان -

سکلابی - بالفتح سکاب فی در علاج ترخیص است

سکلابی مذکور است و در صحیح معنی قضا و کلبه

مستور است و در تاج معنی قضا و سکاب بی

کذا فی القتیله قول سکاب بی خطای کاتب است

سکاب بی به کاف تصغیر است -

سکلی کرومی - بای بی رونی و نام دیگر

سلاحی - یعنی سلاح دار -

سلطقی - نوعی از پوشش هندران که

با درهای بسیار از چهار سوی او پیچیده باشد -

سلاک - لای - و زان مشرقان -

سلبخی - بالفتح یا با تازی سلاح دار -

سهاری - بالفتح کشته -

سما عیلمی - قربانی و نیز طائفه که بره است پستان

سنا - کلی نسبت به کل است و از سنا یکی نیز

گویند نام درختی است که برگهای آن پتیل بود

هندش سکا زانمند -

سنا موسی - جنسه از چوب سوار و هست چنانکه

سنا یکی و سنا چرمی کذا فی زفا گویا -

سنائی - ظلم و یس و روشنی شب -

سواران آبی - همان سواران آب که بتاویز

حباب خوانند -

سسوی - بضم نام گلی است لعل و در قتیله است موسی

شادی و جنسه از بیگانه نیز -

سوزن عیسی - یعنی چون عیسی علیه السلام را

سپارم آسان بر دندمان که خواستند که فراتر بر دند

فرمان حضرت عزت در رسید که عیسی را شخص کفیه

که از اسباب نیای می‌چیزی با خود دارد و باید چون

تقصص کردند که یک سکه است و یک سوزن و پیا

ومی یافتند فرمان شد هر چه از علایق نیاید

چیزی با خوشی و دارم هم با سان چهارم بداند

سسوی - بالضم می یعنی هست -

سه ووری - طویل و عرض و عمق -

سياه رونی - شادنگی و بی آبرونی -

سياه کاری - فسق و گناه و بدبختی -

سياه کلیمی - بدبختی و درین هر سه لغت

سجای سياه سیه هم آمده است -

سینری - بازار موقوف و کاف فارسی

شتر و ریخ و درو -
 سیکمی - جنسه از شرابهای مقلد -
 سیلاب از غوانی - خون این اشک غرور و کا
 سیلی - بالکسر کف دست انگشتان که بزرگ

فصل فی التری

ساجی - با جیم فارسی پیغمبر
 ستغی - با جیم فارسی سوداگر -
 سنغری - گنجینه -
 سنغی - بالکسر پاسبان -
 سموچی - بالفتح با جیم فارسی پیغمبر -
 سوس غری - گاه پیشش -

کتاب انگشیر

الکشین الرجل الکثیر الکلاج یعنی مردی که با زبان
 بسیار کلاج کند و شین متحرک و ساکن یعنی او
 و او را آید و معنی خود نیز آید و نیز ساکن بر آن
 مصدریت آید اگر با قبل و کسور باشد چنانچه
 وانش و پیشش و بحساب بجد سه صد عدد -

باب الالف

فصل فی العزلی

شتا - بالکسر رستان و عرب شتارا
 نظمانند بدینکه در شاگرشکی بسیار میشود و سخت
 شتا سبب قلت باران میشود کذا فی القلاج
 و در شرفنامه یعنی گرسنه و یا بار است -

شعر اسبابضم جمع شاعر -
 شفا - بالکسر عند مرع و نام کتابی است

در علم طب از مصنفات بوعلی سینا کذا فی شرفنا
 اقول شفا صحت است نام کتابی دیگر نیز هست
 شفا - بدینتی و بدینت شدن و بر آمدن
 و زمان شتر و شاد کردن موی -

شکلا بالفتح حیات و پیشی که در سفیدی و سرخی باشد -
 شوا - بالکسر پیم اندام و شوخی دست و پا که در حرکت
 کار سخت مسطر گردد و هندش گره خوانند نیز دالان

فصل فی الفارسی

شل - مختصر شاد و چنانچه شاپاس -
 شاخ گوزن اندر میوه - اماکن فارسی و لغت
 شاه خرگاه مینا - با فارسی کسور و کا
 فارسی آفتاب -

شاهنشاوه شوند و استا - شله چه جگر می اورد
 پیدامیشود و آتش پرستان هر بر سر آتش می
 شترک برصیا - همان شتر خا -

شحنه نغو غا - یعنی سترقیان -
 ششش در دنیا یعنی دنیا -

ششش عروس عنا - یعنی شش ستاره
 سیاره درای آفتاب ی زحل و شتری مرغ
 و زهره و عطارد و ماه -

شغا - بالضم و قبل بالفتح نیز دکن طلبکب
 ترکش است که تپا و لیش حبه گویند -

شکلبا - یا با فارسی صبور -
 شکینا - بالفتح صوابه تربایان -

شنا - جان آشنایان و نیز

شعیب بلا - یعنی و نیا -

شعیب - دیوانه و والیه -

شعیب - یعنی شیر رامایه می دهند مثل جزات
بسته شکر و دوران میوه های خشک می اندازند

شعیب - ابار و قوت یعنی نه و جواهر کانه
باب و دام و بنانه و من در ستند -

شعیب و آب گیسو یا فارسی فصیح گوشت و از این

باب الباء فصل فی الحرفی

شباب - جوان -

شباب - بافتح جوانی و نام برپا و سرف
وقت آن و پس از ول ر فرست هندی
نات گویند اما درین دیا را خردی گویند -

شباب - سکر اند و سبب فویر آسانند
و در قنیه است ضعیف و لاغر -

شباب - زاک سپید که هندی می چسبند

شباب - هر چه او را بیا شامند -

شعب - ففتح اول سکون م قبل از بزرگ نام
کو سبزی و اندک با شربت که در کوچه ها و راهی که در کوچه ها

شعب - ففتح اول سکون م تشیع کردن و
شعر و سخن و فتنه و تبااهی بر این -

شهاب - با کسر کی از هفت تاره و آنچه
بره و چون آتشی و باره افروخته -

شعیب - بافتح پیری -

فصل فی التاء

شاداب - تروانه و در لسان اشعرا

شاداب بوزن آداب سیلاب و در ادات بهتر
بزال معجزه نیرست -

شبان - قریب جاورست مانند و شتاب
کذا فی زفا نگویا -

شبت تاب - ای کرمی که شبت مانند از خاک
تا بدیندیش بگنجی نامند و با ذرا با دوکان او را

در آن خاک گویند کذا فی زفا نگویا -
ششرب - یعنی فتنه و بلنگ -

شحنه چهارم کتاب یعنی حضرت رسالت پنا
صلی الله علیه وسلم -

شرب - بافتح جامه است از شعر های ابر
ششم بهفت آب یعنی بهایا و تمام شرم

وقیل در شستن جامه که باید باشد اختلاف است
گویند سه بار بشوید و بشوید و اکثر بهفت بار است -

شش ضرب - و اولیت در خبر که آن را
سجرت می رابیند -

شش مخفی خوب - یعنی گوهر و زر و فلک
و انگین و اجناس میوه -

شکر لب - یعنی شیرین لب -
شکر خواب - یعنی خوابی که بعد صبح کنند

و خواب استراحت و خواب خوش -
شکر نیز طرب - یعنی گریه شادی -

شکر لب - نام کنیز که وزیر آنکه لب شیرین
و حکایت شیرین دارد -

شکوب - با و فارسی دستار -

و صیلاح اشعرا شاه سه وقت بمعنی باد شاه

سه نوبت مسطور است -

شاه سیارات - آفتاب -

شکفت - باکسر و قبل بفتح اشین ایضا

بایندی و پوشش عمارت که بازایش شکفت

شست الفتح بوزن ست معروف که عربی

و گرفت سوغار تیر برده کمان هنگام تر انداختن

و از شیر جنگ اسخه بدان ماهی گیرند معنی قلاب

نشر حجام که بدان رگ زنند و در لسان اشعرا

معنی نشنگاه زنان نیز است -

شش جهت - ای شش طرف شرق

غرب جنوب شمال فوق و تحت -

شکست شکستن و با صنی آن و معنی از سر

خالت نیز آید کنانی شرفنامه -

شکافت - بکسر تن عجب ناد -

شکیفت - باکسر بایار فارسی صبر کرد و صبر

شکیت و شکایت - کلاها با الفتح تخمیت

اینگن که بندش میخی نامند -

شور بخت - باضم اول و با و او فارسی

و رار موقوف بد بخت -

شولبت - بوزن شولبت منون تالاج

و شویست بفتح یکم و کسر دوم به گندگی و در

لسان اشعرا یک معنی هر دو خط الفتح کرده است

فاما در اوات بدین طریق پیتر کرده است کذا

فی شرفنامه قول در لسان اشعرا مذکور است

شکیب - بایار - فارسی صبر -

شمع عالمتاب - آفتاب -

شعوب - با و او فارسی یعنی و شمار -

شهر آشوب - یعنی از سر چال شهر آشوب باشد

شعیب - باکسر و بایار فارسی شیب بمعنی کوه

نیز آید و باز یانه اهرم گویند -

شیر شیره خواب - یعنی ابرو معین علی کرد

باب الیاء الفارسی

فصل فی الفارسی

شاه کیه سپ - آفتاب -

شب شیب - زود و زود سخن گفتن از شکوای

حضرت شیخ است -

باب التار

فصل فی العربی

شامت - شادی کننده بر کرده دشمن -

شامحات - بلند ان و کوه بلند -

شبت بکسر اول و سکون ثانی فوقانی

رستی است که از ابدی سویا گویند و در

لسان اشعرا است شبت و بهیز و و کوچک باشد

شمت و شیت - کلاها با الفتح کار

شخت و شخت - کلاها با الفتح ابریک

فصل فی الفارسی

شانه دست - ای کف دست -

شاه بخت شاه وقت کلاها با و او فوق

ای پادشاه سه نوبت ریزه کنانی لغتیه لیکن

شویت بوزن و دویست میخی حرف و دویست و
علاج و افسون و پراگندگی و در اداست شویت
پراگندگی و علاج و افسون و پراگندگی و در اداست شویت

ششمنشه و حدت - همان وحدت که صفت
دارد کذا فی الموائد قول ششمنشه وحدت حضرت
رسا است صلی الله علیه و سلم هر چه این امر در قمار
حفاظ شود و حدین باب آورده شد -

ششمنشه ساعوت ششمنشه یکی از آلات منجاری که
در روزی و شبی که ابر باشد بدان صندب ساعت

باب الثانی

فصل فی الفارسی

ششمنشه - پنجمین هزار پای و عنکبوت -
ششمنشه - با کسر نون و غیرت اوصاف است
بود و مقراض را ندان سنکث اوست نقل است
که مترجم نعل علیه السلام بود مقراض آورد گفت
هر که بتو وصل کند ازین مقراض چند موی از سر و
ببری و ششمنشه بلغت عبری بهیبت الله است -

باب السیم

فصل فی العربی

شاهترین - معرب شاهتره کذا فی التاج
و در قندیه میگوید بهندش تر مره گویند و در
شرفنامه میگوید که در زفا گویند است شاه تره و در
را گویند که بهندش ترمی نامند و ترمی شاه سپهر
نیز گویند و در و نه و مره هم گویند -

ششمنشه - پنجمین هزار پای و عنکبوت -

فی التاج و در شرفنامه میگوید عبیده و حیدر
ششمنشه - با کسر نون و فارسیان لغت ششمن
ششمنشه - معرب سنگ کذا فی بعض الطب -

فصل فی الفارسی

ششمنشه - معرب حجر الدیم گویند سنگ است
ششمنشه بعد از و با و ان فاعله یا ششمنشه بهترین ششمن
بعد از و با و ان فاعله یا ششمنشه بهترین ششمن
رنگ تیره است و مصنوع از مقناطیس محرق
می باشد سیاه و زرد و فلک تراز معدنی و در صیغ
افعال مثل آن بخلاف مصنوع از حجر الحار محرق که
افخر و ششمنشه لوزن است کذا فی بعض الطب
ششمنشه - معرب حجر آفتاب -

ششمنشه - با الفتح که دو کلین که تبارش
نامند و این در زفا گویند است اما در و مره سنگها
و دیگر با جمیع فارسی صحیح است و در نسخه لسان اشعرا
ششمنشه - معرب بوزن و ماندست -

ششمنشه - با کسر نون از صلت و میدگی که بهندش
به نامند و بهندشین گویند که برابر و زنده و چین و
و اندام بهندش چهری نامند -

ششمنشه - زمین سخت بر کوه زمین و کوه کذا
فی الادوات اما در لسان اشعرا بهندشین ششمن بوزن
ششمنشه و در بعضی طب است ششمنشه بهندش
ششمنشه - با باره موقوف شوربا -

ششمنشه - با کسر نون گویند که بهندش
کذا فی بعض الطب و در بعضی طب است ششمنشه بهندش
ششمنشه - با کسر نون گویند که بهندش

شیرج - یضجین رو عن کجند -

باب الحار

فصل فی العربی

شیخ - بالتحریک شیخ بضم کیم و سکون دهم

شیخ - بالضم یخیل -

شیخ - بالضم یخیل -

شیخ - بالضم و یفتح دوم نام مردی -

شیخ - درگاه ترکی را گویند کذا فی القیبه -

فصل فی الفارسی

شمع صباح آفتاب -

باب الحار

فصل فی العربی

شیخ - کوه نیک بلند -

شیخ - بالفتح خوابه و شیوخ جمع آن در اصطلاح

در زبان عربی آنست که صاحب شریعت و

در اقصیت و تبت بود -

فصل فی الفارسی

شیخ - معروف و معروفان و غیر نام

پیا که دوازده مرتبه از زبان و کلام میستعمل

کنند و شیخ مدنی بغایت خوب می باشد و این را

هر چه اکثر در شیخ کرده می آرند نام این هم در

شیخ افتاد کذا فی القیبه -

شیخ شیخ - یعنی پاره پاره و گوناگون -

شیخ شیخ - نام غلامیست که دانه خرد دارد

چون کفن هندشک سافه خوانند -

شاه ترخ - دارتیت که بندیش پاره گویند -

شاه طغان حرم - آفتاب -

شلیخ - نام مقامیست -

شلیخ فراخ - نام نوازی و نجفیست -

شلیخ - بالفتح شلیخ درخت و زمین سخت و بلند

و زمین بلند و چرک اندام و عامه است و ستاره

کوه معنی اخیر در لسان اشعار از فغانگویاست که

اول در شرفنامه است فقط و بعد از آنست که باغ

شد و نیز آمده و بالضم همان شیخ یعنی ریم اندام

شکوخ بالضم با و او فارسی در لسان اشعار

بوزن کلنج لغزش و افتادگی و بسرازدگی -

شیخ بالشدید نام مبارز ایرانی که اوسوری

بود و بادشاهی داشت کذا فی شرفنامه -

شمع هفت حرم - آفتاب -

شیخ - با و او فارسی معروف و نام درختی که

چون شانش برزبیا را شاخهای دیگر بر سر

و بی شرم و بیباک و ریم اندام به شکلی دست و

پای که اکثر کار سخت و سطر که دو در دست

معنی دیده باز نیست و در فغانگویی معنی دزد و نیز

شیر حرم - برج اسد -

باب الدال

فصل فی العربی

شاهد - زبان و معروف حاضر و گواه کذا فی التاج

اما فارسیان بابا که خوانند و معنی خوب صورت و متوجه

استعمال کنند و در قتیبه معنی فرشته هم هست -

شدا و نام پادشاهی که دعویٰ مدانی کرده بود
 در بهشت در دنیا است کرده آخر در آن رفتن نیاید
 و اینکه میگویند بهشت هشتم هجرت دروغ است
 زیرا که کمینه خانه بهشت مانند دانه دنیا باشد
 ششید - سخت با قوت و خیل -
 ششدر - غسل از موم جدا کرده و نام کوهی است
 و نیز نام رودی -

شویید - نام باری تعالی و آنکه در جنگ کافران
 کشته شود و یا بناحق و در قینه یعنی کشته شده است

فصل فی الفارسی

شاه و بیعتی که با فراخ باشد یعنی خوش
 شاه در وان هر و ایر نام فغانی و کنی
 شاه و درو - با سوم موقوف که چهارم است که
 که گامگاه گرد آفتاب و ماهتاب بر آید و آن را
 بر بهون و خرگاه و خرمن قمر و خرگاه و خرمن
 و ساه و ساه و ساه و ساه و ساه و ساه و ساه
 در شرفنامه یعنی فرش گسترده است -

شاه را زنده یعنی باز سخت بزرگ -
 شکا کنند - با کاف موقوف بندی که از پیش
 سازندش و در زفاگو بایت بند بزرگ که از روی
 برگستان سازند -

شاه آفاق گرد یعنی بکنند و اقرین
 شاه رود - با بابر موقوف و او فارسی می
 شاه بود و با بابر موقوف همان شاه رود که
 در کوشه کفانی الادات و شرفنامه -

شب بسکه هشتاد و سی و یکم
 و کوتاهی گرفت -

شب در میان و در یعنی بختانت شب
 کذا فی شرفنامه و قیل یعنی بود عده یک شب و در
 و این کجا میگویند و اینکه کسی کالای عاریتی
 کند و درین جهت که شتاب نخواهد و او پس بگوید
 شب در میان و در -

شب شدا یعنی روانی رفت و شگفت
 شجی و شجی و شجی و شجی و شجی و شجی و شجی
 شجایه - یعنی ریش کند -

شخو و یا ریح بانخن کند بکذا فی الاصطلاح
 و یا ریح بانخن بر دوردستان اشعارند که است
 و یا ریح بانخن بر دوردستان است که بدان
 و یا ریح بانخن از جای فریاد -

شهر - رزق و گذشت -
 شدا و شدا و شدا و شدا و شدا و شدا و شدا
 که بر سر آمد غایت -

شکه و یا که شکه و یا که شکه و یا که شکه
 شکه و یا که شکه و یا که شکه و یا که شکه
 شکه و یا که شکه و یا که شکه و یا که شکه
 کذا فی شرفنامه و یا که شکه و یا که شکه
 گفته میشود که صبا گل است -

شکند - با لکس جافوریت خرنده -
 شکو خید صاعنی شکو خیدن ای لغزید و افتاد
 شکو میید یعنی بستن ترسید و ریاست -

عظمت خمیش اظهار نمود و سخن دشمن کس
در آگوشش کرد -

شمسه نه مسند - یعنی حضرت رسالت پنا
محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم -

شمشاد - بالفتح نام درختیست ب بقدر
و در جوشی مانند قطره میان قاضی شده مسطور
اشاره ب زلف محبوبان و در زبان گوایست که
سین و دم مهله که هت اما در شعر قناریه گویند
که این غلط است -

شمشیر کز او - یعنی شیر دم را که دار و پا
شم دم را گویند -

شمکاید - همان شعلیت مذکور -
شمیه - ساحفی شمیدن -
شمیلیه - همان شعلیت مذکور نیز نام
شند - بالفتح متعارف پیرنگان -

شمید یعنی بوسید -
شور و - بفتحین سبزه که ب بندوی بوجو خند -

شور و موزد - سا هر دو و فارسی مورچه خرد
شهرزاد - نام پادشاهی -

شهر بند - بار بار موقوف یعنی آنکه موقوف بود
یعنی بندی و نیز بمعنی بند خجانه آید -

شهر و - بالفتح نام رودی و همان شاه رود
شعید - بالفتح زرق و فرسی که اهل قزوین
و شید بایر فارسی روشنی آفتاب و زرقا گویند

بمعنی چشمه آفتاب است -

شیر مرد - بادوم فارسی و سوم موقوف یعنی
آنکه سر و گرم مجاریات در راه عالم ملکوت جبروت
کشیده و کج و درش و یا ضلالت و کسافت
عالم لاهوت کشیده و از خط نفس فارغ شده
و بزرگ اندیشه گشته و از بلا با ناز نعم دو جهان
نفرت گرفته باشد کذا فی الموائد شیر و لاد و لعل

باب الدال

فصل فی العربی

شاد - تنه نامده و ناد و مخالفت قیاس
شخیز - تیز کردن کار و مانند آن -

شذاؤ - بالفتح و تشدید ال اول مرد که
در میان قومی باشد و از قبیلہ ایشان نباشد -

شذو و - پراگنده -
شقد - بفتح اول و کسر دوم آنکه شقیه یک

فصل فی الفارسی

شقدن لوز میوه است و کنایه از بوسه هم کرده

باب الراء

فصل فی العربی

شما صر - اهوره -
شماطر - دکل و وچالاک و نیز و شطرنج باز -

شاعر - مکتوف یعنی آنکه اشعار از خود نشان کند
شاکر - شکر گوینده و نام مہتر فوج علیه السلام

و او در عهد مہتر آدم علیه السلام زاده بود و پیر
هزار و هشتاد سال عمر بود و جبریل علیه السلام

بر او بیست سیه بار فرود آمد و بود کذا فی سوره جمین

شهر الصبر - ماه رمضان -

فصل فی الفارسی

شاپور - با سوم فارسی که دوم ست نام پادشاه
از آل اشکانی که از پیشگان یافت بن نوح بود
بعد قنصور در ملک شست پنجاه سال ملک اند
یحیی و ذکریا علیهما السلام در عهد او کشته شدند
و نام پهلوانی از آل فردون که پدرش شعیب
نام داشت در جنگ فراسیاب با نوذر کشته شد
و نیز نام خدیگ خضر و پرویز
شاخسار - با فتح باختر موقوف آنجا که شاه
بسیار باشند -
شاه و مهر احوال موقوف یعنی خوشدل که در
فی شرفنامه و نام کنیز که
شاه و خوار احوال موقوف و او معدود که
آنکه شراب خورد بی هیچ اغیاری و مزاحمتی
شمار - بنابر بلند و نامور نام پادشاه و جانشین
و نیز راه فراخ و کشاده و نیز نام جانوری که از شاهکار
شاهکار - با کاف و کاف و کاف و کاف کار نادان
که در فی شرفنامه و دیسان شهر اند که در شهر کار
بودن تا تابعت بابا که شین بوزن بیکار هان
و در ادات ست اجرت بر اندازد کار نادان
بلکه نادان آنرا بیکار نیز گویند و در قنیه است شاهکار
با کاف فارسی و شکی - یا با فارسی فرد از مواند
کار اندک و ادان یا بکلی نادان و بزر و در حکمت
کار کنایه بدین یعنی بیکار -

شهر بر معروف -

شعیب و شعیب بن شعیب و فتح یک و سکون
دوم بکرا کردن شهر و بیعت کسی مال و شهر
کس و داد و حق نکاح و اجر رضاع -

شعیب - درخت و گیاه بی که در آن نه باشد -

شهر - بدو بدی -

شهر ار و شهر - پاره اش که هندش چکی نامند -

شهر شور - بغیر دو تنجاس من غی است فرد چون

شهر - نهایت بد کردار -

شهر - با بصر و التذید که هر می اندازد که

خدای عز و جل سلوک ایشان در راه موقوف است

ان موقوف است و ایشان عاشقان جالاک اند

و جانا دان پاک -

شهر - نیمه هر چیزی و ماند -

شهر - با فتح موی و جابه ریشی با یک با لک

و التذیق سخن مودون و مقفا و حد و فارس

اقل سیزده بیت ست و قبل با نوزده بیت آنچه

فرد این باشد آنرا غزل نامند -

شهر - با لکس جابه که متصل تن شهر و نیز علای

شعیب - جو -

شهر - کلاه و فستقین چون تفرق شوند

در هر طریق گویند شهر بفرشد یعنی جابجا شدند

شکر - با فتح فرج زن و با بصر سپاس -

شکر - سپاس دارند -

شهر - ماه و طلال -

شماره - بر وزن گاز و شاور به شاعر
بر وزن ساطور آنکه میان عاشق و معشوق
میانجی بود و پیغام بر یکدیگر رساند
شماره - بر وزن گاو و سر و لایتی است بر کتا
لب آید و اما النهر و آنجا میان ریگه که در آن
همه کفار نساکن اند و بیشتر حوله اند و
مردمان باشند اند -

شاہ افسر۔ سپر کمانڈر کپل ملک فتح پور
شاہ خاور۔ آفتاب۔

شیر خاور - مشد
نشا ہوار - بابا موقوف دہلی کی بیٹیا
بود تبارش در تہر نامند -

شاه نور و شینیر - دوم بابا و دوم فارسی
بابا نوریت پرند که پرندار و و بر و زب بند
ر شب بیرون آید و شیر گزیند و بند باز
غاش خوانند -

نیر - با کسانم قاتل امیر المومنین حسین -
نیر و شیر - کلاهما بالفتح و بادوم فارسی
شد و معنی هم آمده است فارسیان امیر المومنین
من حسین رضو الله عنهما را گویند -

شکیر - با کام فارسی مباد که تبارش
 بیج خوانند و پیش از صبح که آنرا سحر گویند و در
 سانه نصیر قوم است که آخر شب گویند
 شعور - بوزن تنور نوعی از فرامی علم خانه
 رشان - که در وقت سواری میوازند

شبکو نیز گویند کذا فی الادوات و در قنیه است
 بوق و قیل مهره ترسیان یکی از سازهاست -
 شبهر - بوزن چهار نول صفت کذا فی القنیه -
 شب یار یعنی صبر کذا فی المملکت -
 شتر خار - دختی است خروغار و در بندش
 جواسه نامند و در زنگاریا نوشته شتر خار دختی است
 که خارهای بسیار دارد و میوه گرد و سبزه و دانه اش
 مثل دانه انجیر بود و تبارش در عرب خوانند -

تستغفار - مشاء -
شعبه پنجم حصار - مینی میخ -

سخا - لیس آنچه رنگ زمان و کاران بجا ببرد
 و بند شش را می نامند -

شده یار سا بضم زیننی که از بهر کشت و دعت
باز کرده باشند و معنی ترکیب فت یار

شراب وینار و شربت وینار و شربت
شراب نوشکوار - شراب شهد و شراب
شراب - الکس آفتاب کذا فی القند

شش بانوی پیر یعنی شش ساره و یکا آفتاب

شش پر گزشتن بی -
شستر - باضم نام شهری که جابریه
منسوب بدوست -

ششدر - بالفتح مردارخانه که دهم داران
یجار باشد و این نوع در نزد فارسی و هندی و
شعرو و عربی است -

شکر بختین پستی که اکثر کار در دست پنا
می افتد بختینش گرفتار ماند -
شکر خورشید که در شتی که ازانی بعضی لغات لطیف
شکر کاسر با لکس صید -
شکر کاسیت گستر - با کمان دوم فارسی مضمون
شکر بختین معرون و نام و خانه سپاهانی
که بر غم شیرین حسرت و اود جباله نوشین آ و روه و در
جمال و شنیده بود چون کرت اول در سپاهان رفته
طریق دنا شناخته و خانه شکر رفت بعد که دست طایف
شکر میعاد می که داشت سپاه بر خاست که بکوت
خوشین کنیز کی با بر خسر و فرستاد و پیر و در آن شب
با آن کنیز که خفت و نیز کرد چون صبح شد شکر
با جاده و با بخت گشت هر چه از کنیز که شنیده بود
با خسر گفت که زنا بوی و من خوب نیست و دو
آن سالی سیر خود بدست ترا زحمت بخرست کیال
سیر خود بعد ملازمت کن تا بخرد و در شود بعد
پیر و در آن بار مراجعت کرده تا کیال سیر خود
بخر و دفع شد با در سپاهان رفت و هم بران خط
با شکر ملاقات کرد و شکر بران نزد غای شکیان
ماخته چون روز شد خسر و شکر را پرسید که مانند من
گاهی ترا حریفی دیگر هم کرده بود شکر گفت که
پارسال شخصی را مانند تو دیده بودم لیکن او خوب
بخر و دشت و ترا آن نیست پیر و در آن گفت که
افشا عجیب گیلان برین خط می کشی فاما عجیب
مویله می گفت که عین من چسبیت شکر پیر و

گفت و راجی این کدام عیب خواهد که با بر اهل
نا اهل تن در میدی شکر گفت تو چه میدانی که
و دوش بدوش تو در آغوش من بودم لابد تا نجات
من مبر خودم که مقادیر من است چون حرفی آید
اول با او را میام چون مانند مرغی مست کرد و
بها که بر خسر می که است خود که بر خسر می که
شب با او خست چون این حرفی بر خسر و تحقیق شد
شکر را در خانه نوشین آورد که کذا فی المکتب و در
قیمت شکر بختین معرون و آن در سپاه
بزرگ که بر گیلان شنیده و عشقش گزیده و همدش
بخواند و نامند و کبیر می و فتح دوم شکر و در
فایل آن مویله می که شکر و شکر و شکر و شکر
کذا فی زفا گویا -
شکر خار یعنی سخت گرسنه -
شکر و در آن با خسر معرون و در ادوات تقصیر
شما که کا خور - آفتاب روز و در شکیان آن
شکر بختین معرون خرد و نیز از خسر بر سر شکر
بسته گرد و همدش ملاقی نامند و در ادوات تقصیر
بدن با او افتد که از این شکر گویند یعنی آگیکه کذا فی
و در ادوات یعنی آگیکه و از آن نیز است -
شکر سار - با لکس و شتی است مبارک بالا و حجت
چوب که تشیه و در آن از آن دسته آلات سازند
در زفا گویا بشین مفتوح نیز آمده است -
شکر شکر - با یار فارسی آن تیغ که یک طرفش
بشت سطر و در دو طرف دوم دی نیز و نیز

در

فصل فی العربی

شوشن - سباه دانه -
شیراز - معروف کدانی القاج و در شرف
میگویند نام شهری معروف از نارس زمین از
بندی شیخ واحدی محقق است که شیراز معموره
عمرویش را گویند چه عمرویش نام پادشاهی
که شیراز آبادان کرده است و معنی کنج لفظی
و آن را مخورشی است که از شیر سازندش و در او
که شیر آبادان ده سلیمان علیه السلام است و وصل
شیر ساز نام داشته بود و زمین اساقط کردند از
کثرت استعمال شیر از شد -

فصل فی الفارسی

شاه بازر - بایار موقوت بازر سپید -
شاهد روز - آفتاب -
شاهی و و ستر ابرج در انداز یعنی بے حجاب
در ساز و ملاتی شو -
شبدیز - بایار فارسی نام سبب شیرین که
معتوقه خضر بود و در شیرین نظامی مذکور است که
گلگون و شبدیز هر دو سپید و مایه دانی دشتی بود
که در دشت رمله بود و همدان دشت اسپین گین
چون حاجت کشی شدی آن دایان برین اسپ
سنگین آمده جفتی خوروی بقدره الله تعالی
آن ماده بار گرفته و تاج آن بر میشدی و تاج
دیگر دنیا که آن آجا کنند کدانی شرفنامه در او
بدین معنی بایار مملکت است -

روشنائی صبح و آفتاب و مریزان -

شنگیر - باکات فارسی نام سر لشکری است -
شنار - بالکسر آن سوی که در طرف کسی است
و در غایت خرابی بود و شنار کردن -

شنارگر - باکات فارسی شنار و بالفتح شنا کنند
شنگور - بالفتح و باکات فارسی باور سید جنید
شور - غوغا و آنچه مزه تیر و درو چنانچه آب
شور مور - بالضم مورچه خرد -

شوشتر - باو و فارسی نام شهری مشهور
شوشیر - باسوم فارسی معروف -

شهر نصر - باج -
شهر زور - نام شهری نزدیک بل کدانی
شهریار - باسوم موقوت پادشاه روزگار که
بقصر خویش از کترین پادشاهان بود -
شهریور - بالفتح مدت ماندن آفتاب برج
و چهارم روز از ماه -

شهروار - بالفتح همان شاهوار مذکور -
شیار - بالکسر زمین زرعیت بجا و آب و شنگ
شیدور - بالفتح باسوم فارسی همان شیدور -
شیر زور - لقب بهرام گورست -

شیر سپهر - برج اسد -
شیر سوار - آفتاب -
شیرکار - بایار و کات فارسی همان شاکا
مذکور داین معنی نیست بلکه امال الف است -

باب الزام

شده سیمنه باز - یعنی دوزنگ -
 شش روز به بیان اقلیت و آن شد
 آفرینش آسمان و زمین و آنچه درون آنست -
 شکر ریز - گریه شادی که ذاتی القینه و در
 شهر نما یعنی تارست -
 شمع طراز - یعنی شمع منقش -
 شملین - تخمست معروف که بندش میخی نامند -
 شمشیر با انصاف یعنی که از برادر رحمت بکاو -
 شنگو نیز - بافتح بکافات فارسی موقوف قیل
 یا نیز فارسی سندی است حس سبب
 شور نیز - باو فارسی فرائع زمین که از آب
 دراعت پاک کرده و جفت رانده باشند نام
 واروی است که ذاتی ز فغانگویا -
 شوینر - بوزن و معنی شورید مذکور غیر معنی
 اخیر اما در لسان اشعار مذکور است بوزن شوینر
 بمعنی فرائع فقط و در ادوات باو فارسی بمعنی
 دوم فقط و بالفتح یعنی اول و در تشریف نامه بین
 عبارت است بوزن شوینر زمین که از برگشت
 پاره کرده باشند و در لسان اشعار مرقیم است که
 فرائع را گویند و قیل باو فارسی تم لفظا و سبیل
 نام شهری است که ذاتی القینه و در مصطلح اشعار
 بار اوله است و الله اعلم بالصواب -
 شهر ناز - بالفتح بازار موقوف نام فها هر دوم
 جمشید که اول در جباله رضخاک بود چون
 فردین صخاک را گشت شهر ناز و از نواز را که

از خواهر دوم جمشید بود و نیز دختر صخاک از جباله
 خویش و راورد -
 ششم نیم روز - کبیر دوم حضرت رسالت پس از محمد
 صلی الله علیه و سلم و قیل رستم مهر که پادشاه
 ولایت سیستان باشد و معنی آفتاب هم آید و در
 اصطلاح اشعار بمعنی دل نیز است بدانستن من
 آدم علیه السلام را ششم نیم روز گویند بدین که در شبت
 پادشاهی نیم روز را را بوده است و آن نیم روز
 یا نصد سال و دنیا خواهد بود و اما حضرت رسالت
 محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم را که ششم نیم روز گویند
 معلوم نیست که کدام است میگویند برین معنی که
 استعاره اگر اطلاق کنند بر حضرت محمد مصطفی
 صلی الله علیه و سلم درست باشد زیرا که او آفتاب
 عالم روح است برین که همه اقتباس ظهور از نور
 آفتاب عالم است و معنی طریق بر فرد قیامت از
 نور که است ظهور حضرت رسالت پناه صلعم خواهد بود
 ششم انداز - بازار موقوف سرستان که ذاتی
 ز فغانگویا و باو فارسی اندازنده شیر آمده -
 شیر - نام درختی است -
 شیرین - همان شوینر -

باب السید المملک
فصل فی العزیز

شمس - آفتاب و قلاوه -
 شمس - آبی که وقت نشستن قرار گیرد
 و معنی گرم نیز آید -

فصل فی الفارسی

شربت الماس - کنایت از تیغ است -

باب الشین العجمی

فصل فی العربی

شغوش - نوع من الفتح و نام راهی است -

شماش - بالفتح نام مردی قیل نام راسه -

ششش - بالتحریک نامی که استخوانش سخت شد -

فصل فی الفارسی

شهابش - مختصر شهاب است -

شاهد زلفت پوش - آسمان و زمین -

وروز و آفتاب -

شاه رش - با دو موقوف یعنی پنج رشت -

شب پوش - بهوم و چهارم فارسی یعنی جامه -

شواب کذافی - شرفنامه -

ششش - بالفتح به کون دوم انجاسی فرو -

خزیدن و لغزیدن و پستین و جامه کهن -

ششش - بالضم یعنی از شکم که با ویدل -

پندشش - پند نامند نیز پیمان -

ششش - بالفتح با سکون دوم آن فی کذا -

پنبه را بدان که در آرد و آنرا ششش نیز گویند و نیز

شخ و رخت و برین معنی بضم کیم و فتح دوم و

قیل بضم دوم نیز است -

شما ساشک - نام مردی مبارز تورانی -

که بدست قارن بن کاوه آید و گشته شد

نیز برابر افراسیاب پهلوانی دیگر هم شماش

نام داشت و آنچه از طرف سیادش -

ایران شده بود -

ششش - جان ششش معنی اول -

ششش - شهریت بخورستان زمین -

شیدوش - بایا و او فارسی نام مبارز کیکاووس

که پدر او را گوردوز نام بود و برادر گویو -

باب الصاد الممل

فصل فی العربی

شاخص - تیری که از بالای آماج گذشته باشد

و بلند برآمده از پنبه -

شخص - بالفتح و بحال جمله گویند یا ده و شتر را و

که شیر درشته باشد -

باب الصاد الممل

فصل فی العربی

شجر الارض - خراطین کذا فی القنیه -

شتر خل - بالفتح زمین درشت -

شرواحن - مرد بزرگ تن -

باب الطاء الممل

فصل فی العربی

شباط - بالضم ماه آخرین زمستان و

این لغت رومی است که صراح با سیم آمده است

شرط - معروف و نشان -

شیر خوط - برگ گشت که تخت بر آید و نهالی که

که در برگ و درخت رسته باشد و آب جوی رود

شوط - حد و تجاوز بی اندازه و زیاده -

سفر و یفحتمین مایه است که بود کتانی -

باب الظار المعجمه

فصل فی العزنی

شفاط - الکسری یک گوشه جوان نام در د
شفاط - بالفتح والتشدید گوشه بستن جوان

باب العین

فصل فی العزنی

شمارع - راه بزرگ و نیز بر حق تعالی حضرت
رسالت پادشاهم اطلاق کرده اند برین که صاحب
شمارع گویند کسی که بر او از پس میر و و شری
که در کشتن بچه باشد و بچه دیگر از پس میر و و
یکی از نامها مصطفی صلعم است چه که فروای و در قیاس
امتان او پس از پیوسته بچکان گویند خواهند رفت
و بنو شافع از بنی مطلب بن عبد مناف هم از ایشان
ابو عبد الله محمد بن ادیس الشافعی صاحب کتاب
شمارع - سیری -
شمارع - دلیری -
شمارع - راه دین -
شمارع - روشنائی آفتاب -
شمارع - شفاعت خواجسته و شفقت
خواجسته و شفاعت که
شمارع - معروف و در بعضی فرنگی تفسیر نجوم
کرده است و آن غیر مسلم است زیرا که شمارع عبارت
از مجموع ستارگان است که قاعده است بدان
و دیگر شمارع مخصوص نجوم نیست بلکه از آن است

وزنوی هم است می کنند و او را شاخه شمارع
درخت میشود و در هر شاخه چنانچه می افروزند
و یک شعله بزرگ در آن می افروزند بقایت
زیبائی نماید و این دوسه افروخته را شمارع
می نامند مجازا فی الحقیقه شمارع است که از آن
روشنائی حاصل میشود -
شمارع - درخت بان -

شمارع - درخت -

باب العین المعجمه

فصل فی الفارسی

شمارع - بالفتح با سونم فارسی گویند
شمارع - نام جابو ریت آتش خوار پر و
دانش چون پیشتر -
شمارع - باضم و قیل بالفتح شرف کاو که بدان
جنگ کنند -
شمارع - یعنی محال چه مرغان شمرند ازند -

باب الفاء

فصل فی العزنی

شرف - یفحتمین بزرگی و زمین بلند گویان
کذا فی التاج و در شرف نام است یفحتمین
تخت که پیش در بود و بالضم جمع شرف
معنی کنده است و در فرنگ علی سبکی است
شرف یفحتمین چونی که بالای در دهند -
شرف - بزرگوار و در عرب بید شرف گویند
و درین ولایت شرف آنرا گویند که مادرش

از آل بول باشد و پدرش نبویه رسول باشد
 شفاف بالفتح آنچه صافی و خوب باشد
 و در آن هیچ کدورت نبود و عکس پذیر نبود و غیر
 آینه ای که از طرف چین می آید جلا خوب دارد
 آنچه آبگون باشد آن شفاف است اهلی است آنچه
 سفید باشد آنرا چینی می نامند میگوید یا
 آنرا که خمیر میکنند سپر اکادمی آید و آن آوند را
 شفافه میگویند
 شجره معروف یعنی شگرف

فصل فی الفارسی

شاد چیده که در درختان میوه در
 شاد بون خار بون و گونید شاد بون
 جاد بون که از طرف فروست می آید شفاف تر
 شش طوف خاتون و شش بون
 شش شاره و رای آفتاب شش طوف شش حبت
 شش بون و شش در زنگ میگویند
 بابا بفا بدل کردند
 شش شش شش بون
 شش گاف شش و از بون و از شش گاف
 شش گاف شش

شگرفت بالکسر و باکان فارسی مفتوح زیرا
 و بزرگ و باشکوه از مردم و کار و امثال آن
 کنایه الاموات و غیره و در لغت یا بکایت
 شگرفت بالکسر باکان فارسی با اطلاق و
 یعنی شکفت آید و در قیاسه مثل برون

شند و بوزن شند می آید و باطن
 شگرفت بالفتح و باکان فارسی معروف
 و که کمشت خوار که کمشتش گروی نامند

باب الف و

فصل فی العری

شامق شامق که بلند
 شجره البون و شجره است که کمشتش گروی
 کنایه طب حقایق الاشیاء

شوق شوق و باکان بر آمدن آفتاب
 شوق بقیه روشنائی هر و آن سرخی اول
 شب است و قبل آن شب که بعد سرخی میماند
 شقیق شوق و باکان بر آمدن آفتاب
 شوق بالفتح و شکان قلم و دیار و خوب
 که کنایه التاج و در قیاسه یعنی شکان و باکان
 ابستانی است و شوق بالکسر و غیره
 یعنی نام کاهنی و برادر و دوست است و غیره
 و نیز یعنی شوق
 شوق شوق و باکان بر آمدن آفتاب
 کنایه شوق شوق
 شوق شوق و باکان بر آمدن آفتاب

فصل فی الفارسی

شاه شوق و باکان بر آمدن آفتاب
 شاد بون شاد بون و باکان بر آمدن آفتاب
 شاد بون شاد بون و باکان بر آمدن آفتاب

فصل فی الفارسی

شاه شوق و باکان بر آمدن آفتاب
 شاد بون شاد بون و باکان بر آمدن آفتاب
 شاد بون شاد بون و باکان بر آمدن آفتاب

شجره و ریای عشق - یعنی حضرت رسالت پناه

صلی الله علیه وسلم - شریاق - رگ چشم

شیرین - آب سیاه و لب و پایی هر چهار

سپید بود کذا فی القتیبه - شقیق - بوزن رفیق پسر خوانده

شیر حق - پایا فارسی امیر المومنین علی کرم الله

فصل فی التریاق

شغراق - البقیع حبله که و باز یکر

شماق - بالفتح خرخره و جنگ

باب الکاف

فصل فی العزنی

شکر - فیه چین دوم و البکیر بکون دوم انبار

شراک - بند نعلین

شراک - انبار

شک - گمان

شوکی - خار

فصل فی الفارسی

شاد و روان خاک - زمین

شمارک - مرغی معروف که آوازش را

آواز چهار تاره تشبیه کرده اند

شاشک - مرغی است ضعیف که آواز

چهار گویند و نیز رباب چهار تاره

شاه - یعنی حضرت رسالت پناه

صلی الله علیه وسلم

شاه فلک و شاه چهارم فلک و شاه پنجم فلک

و شاه هفتم فلک و شش سو فلک آفتاب

و نیز حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم

شبان فریو یک بفتح کیم و پنجم و هشتم یک

فارسی شب پرک کذا فی الالوات و غیب را دور

فرهنگ فخر قواس شبان فریو یک بر وزن کمان یو یک

گفته است و در فغانیاد مجلی است که این جانور

دیگر است که آنرا شبان فریو یک گویند

شعبه یک - بالفتح با دو م فارسی که سوم است

بمان شبیه یک که یعنی خفاش

شب بنگ - بالکسر بنگ باری لکدر بسینه کسی نند

شب چراغیک - همان شب تاب

شده ز قفره خنک یعنی فلک و شب و روز ماه

شیر بنگ - نام آب سیاه و شکر

شیک - بالکسر بکون دوم و دوک و گروه

دوک کذا فی شرفنامه اما و لسان الشعر ابوزن

لکب مذکور است و در فرهنگ نامه دیگر نیز بفتح

اول مرقوم است

شیکوکی - بالفتح و با و فارسی در ویش که

تمام شب بالای مناره و بالای درخت سوار

شده همسان راد و عاکنه وقت سحر بر در ایشان

بر ویزه برود

شتاک - بالفتح شاخ نو که از درخت مرهین

سر برزند و نیک ناز که بدود آنرا خور و شاز

نیز گویند

ششک - بغم کیم و سکون و دهم و جیم فارسی
 جهشت گکی سیند هندیش چکی نامند
 مشرفاک - بالفح آواز دوم اسپ و شتر و
 اشال آن هنگام رفتن -
 ششک - بالفح و قیل بالکسر نوعی از دیکه
 که پیشته گوید کان را بود و هندیش بود و سی نامند
 و پس نیز گویند و قیل شرک بفتح تین ام و راهها
 بزرگ و میان راههای بزرگ -
 ششکات ششک - کلاهها بفتح تین بی هنر
 و نادان و نابکار و خلق زننده -
 ششکانک - بالفح و قیل بالکسر سنگدان مرغ
 ششکتوک - بالفح شالی -
 ششکاک - بفتح هر دو تجانس آواز هنگام
 رفتار و ششکاک ششک نیز گویند -
 ششکوفه سر کوک - آن علتی ست که در
 شوره جوی ریزه آن و اثره نیز و نیز ریش شدن
 ناخن دست و آتش شیریند و شیر و نه نیز گویند
 کذا فی القتیبه -

ششک - بالکسر گل سیاه و ام و تیره که
 پای از آن بدشواری گشتند -
 ششکاک - بالکسر و با فتح ثالث ناودان
 شمع فلک - آفتاب و ماهتاب -
 ششکوف - بادیه و دوک هندیش
 بحر کی نامند و در اوقات ششک که باد و ام و قوم ست
 ششکاک - بوزن بملک خوشه کذا فی القتیبه

ششواک - پرنده است سرخ و گوشتیست
 که زمان زمان رنگ بگرداند تا باریش آید و تراب
 خوانند -
 ششور یا راشک - باد و ام فارسی و سوم
 موقوف نامی اشک غمزدگان و معنی دوم
 ترکیب اشکی که بچو شور است -
 ششوشک - بالفح همان ششاک مذکور -
 ششوکک - بالفح بادیه و دوک -
 ششواک - باد و ام فارسی اسپ تیز رو و در
 زفا گو یا معنی کرده و دوک است -
 ششیر فلک ششیر مرغ از فلک - برج است
 ششیر کجشک - باد و ام و چهارم فارسی و سوم
 موقوف پرنده درنده که آواز در فلک نیز گویند -
 ششوشک - بالکسر پنیک یعنی عسکه و در
 فنیک نامه است ششک تپوست که از آن
 زفا گو یا و در اوقات بهر دو معنی آمده است -

فصل فی الکاف لغاری

ششالنگ - ششالچون کسی از آن کسی چیزی
 بزرگ و رسته است و از نوئی یا بد پس آن دایم
 یا آن مظلوم از آن بدیون یا از آن طالم و یا
 از قبیل ایشان از آن کسی چیزی و دیگر باریت
 ایشان از آن ایشان بهر چه شده اند باز دهند
 ششالین را ششال نیز گویند هندیش کاوند
 کذا فی القتیبه -

شاه جنگ - بالام موقوف گردگان
 شاه جنگ - بایم موقوف سپاه و ام
 شاه جنگ - شب شاه جنگ - بالفتح
 شب و شبگاه و نیز تاره است شب کش
 که تاریش شعری خوانند
 شب دیر تیره خنک - فلک -
 شبنم - نام آب ساقش و نیز سپاه و
 در زمانگو است سپاه و نام گلیست در بیابان
 خور و آناه و سپاه و ام بوی مشک دارد
 شبنم - بالکسر استخوان بلند
 شش گاه و یلنگ - با چهارم و هفتم فارسی بهیشت
 وحشی که از شترگاه و نیز گوید و عرب زرافه خوانند
 شمره یلنگ - بالفتح یا با فارسی شیر
 شمره شمرنگ - بالفتح و الکسر زهر و قیاس
 خمر و قیاس و در قیاس نقل میکند که شمرنگ
 بنحیثین گیاهی است که برگ کمی بین بود و
 تباریش عقن که بیند
 شش و شمرنگ - ای شش جهات و شمرنگ
 شمرنگ - بالفتح یکم و سکون تا با موقوف
 از وحشی است مانند شفتا او بیشتر سرخ و سفید
 شمس جنگ - بالفتح تخم آهمن که دران
 سوراخهای مختلف کشاده و بار یک بسیار بود
 تاز و آهمن و ایشال آن در کشند تا دوازدهم
 که در دوشاخار و گمان ندان و مشت او
 که نامی شمرنگه اما و ادوات میگویند اند

گمان او و دوشاخار
 شکر عقیق رنگ - لب محبوب
 شکر برگ - جنبی است از شکر بومی صاف که دران
 هر کالامی دراز و پهن بندند تا زایش عبره خوانند
 شملنگ - بالکسر یکانی قاصدان چون استاد
 پیدا شدند جنبه بر طبلک باشند پای شان تا سرین
 شنگ - بالفتح درخت سر و دوز را پهن و
 مکاره گرد و متکبر و غریب شوق کذا فی الادب
 و در قیاس از لغات هندی سار و بار نقل میکنند
 شهرک - معروف و نیز کنایت از لذت جماع کذا
 فی القیاس و قبل شهرک عبارت از محل جماع و لذت جماع
 شملنگ - بالفتح رسن تاب -

باب	اللام
فصل	فی العربی

شعر الرمل - خراطین -
 شعر القول - گیاهی است که باغ از زمین
 بر آید سرخ بود و لبیابی زرد
 شغل - کارنا پر وانی
 شغال - بالفتح جانوری وحشی که از اشغال
 نیز گویند و نام برادر شتم که حیل شتم را در کابل
 کشت و از اشغال کار نیز گویند
 شگل - بالفتح صورت و مانند
 شش شل - بضم هر دو شین مرد سبک
 شبال - بالفتح بادوست چپا فی التاج و کاسر و چپ
 شمل - اخلاق -

شمال می که از بوی می مردمست گرد
 شوال - نام ماهی که بعد رمضان آید -
 شخته اگر چال - یعنی را بهر عدد و به معنی شخته
فصل فی الفارسی
 شاخل - بفتح سوم نام غله ایست که از
 ارهر گویند کدانی القینه غاغر می شد
 شال - بکسر خ و وندیکه در بر توان
 شیل - بادوم فارسی آنچه شتر از آنجا که درین
 نزدیک بود -

شتر دل - یعنی غرول و نام و -
 شیطا کل - تخم گیاهی خاک نمناک -
 شقیل - بفتح تین سم شتر -
 شقاقل - بفتح اول و ضم که پاره میخ و خست
 گزیده شتی که هندش کهر کا کول و سپالی و
 دود هالی گویند کدانی ز فاکو یا و گویند که
 شقاقل جنسه از نابی ریزه است که بر
 قوت باه ضرب المثل است -

شکول - باضم با و فارسی جلدی -
 شکال - بافتح با کاف فارسی جابو
 وحشی در غایت شتر تبارش شغال خوانند
 شل - با کسر می از جمله هندش سید گویند
 شمل - بفتح تین بای افراز چین و شال اند
 شندکل - بافتح و قیل باضم با کاف مضموم فارسی
 دزد و راهزن و نام پادشاهی که بعد از فراسیاب
 آمده بود و فراسیاب بایری پیران بر آن جنگ کرد

نشاده و بفتح یکم و سوم فارسی جنسه از غله که از
 مشک خوانند کدانی شکر قناره و در اوقات برود
 با کاف فارسی است و معنی نخستین خامه با کاف
 مضموم و قیل بوزن قیل و در قینه بمعنی نخستین
 بضم کاف و فتح و او نیز است در لسان اشع
 بر وزن جنگل است بمعنی سخت -
 شنگول - با کسر با کاف فارسی و واو
 فارسی در ساز -

شول - با و او فارسی امر شولیدن -
 شیر دل - با بار موقوف بمعنی سخت دلاور

باب المیم
فصل فی العری

شام - معروف بمعنی نام اقلیم که من و شب
 فارسیان بمعنی شبانگاهه معنی و اوقات مغرب و تعالی
 کرده اند و در شرف قناره بمعنی طعنه شبانگاهه
 شخم - بفتح و بعضی لغت طبع است شخم خنقل است
 خزینه آلتخ گویند یعنی مغر و بارانیدن -

شمرم - شاکر بگو دریا یعنی پار و از آن
 بعاصی دیگر فارسی است چنانچه می آید -
 شمرم - کسر یکم و فتح سوم بضم س از جمله مخبر
 زنی که سر و سلسکس یک شده باشد از کشتن
 و قیل بفتح یکم و کسر دوم که باقی آتشیه -

شمر - بافتح بوسه -
 شومر - صندین یعنی نام بارک -
 شیکم - از زن و آن دانه با باشد که در سیاه

و در میان کشت گندم و پود میان و میانه وی سفید بود
پندش سینه ها گویند کذا فی طلب تقاضای الاشیاء
و در تاج است تخم که میان غله افتد تخم نیز گویند
وقیل یا حسین جنگلی -

فصل فی الفارسی

شاه گروست ششم یعنی حضرت رسالت پنا
صلی الله علیه وسلم
شاه اناجم - آفتاب -
شاه پناجم - نوع از فرامیر -
شاه پیر عجم و شاه سپهر عجم - کلاها بابا بشارت
نوعی از ریحان کذا فی شرفنامه و در ادوات معنی
شاه سپهر بستان افرور نوشته است بستان افرور
را با لاد در شرفنامه تاج خروفس تفسیر کرده است
شیرم - دارویی است -

شعبه - لقب تاج اول و سوم افشک -
شکله - سبب لغت کسی را بر و بر پیر
و شستن و چیزی از کسی بر و بر شدن که تباریش
شما هم - با لکس برای سخت و آفت که از
سربازان میبود و افشک گرداند -

شکر هم - معروف که تبارش حیاء باشد
شکر بادام - لیسینه مغز شکر شکسته کرده کذا
فی شرفنامه و قلیل شکر کنایت از لیسینه بادام
عبارت از چشمان -

شکر قلم - چنان شکر برگ و نیز حلوا است
که از شکر مقدارش قلم میازند و نیز شیرینی قلم

شلم - پای آفرین مسافران کذا فی الادوات
شلم - بالفتح گیاهی است خرونی پندش
کنکلو خوانند -

شلم - بالفتح و قیل لیسینه معنی نخست پای افرا
و در مدین اسی دم خورن -

شیم - با لکس نام رودی است و نیز ماهی
و در و قیل لیسینه معنی آن نقره نیز
آمده است و در قنیه با لکس ماهی که پوشش علیه السلام
را فرو برده بود -

باب النون

فصل فی العربی

شنان - کار -
شیون - عرق از تراب که در شتوق جیل
باشد از آن چشمه ترا و و شیون اخر چهره که
سرایت میکند در گهای جسد و شیونات
ذاتیه حقایق صفات که در کتب احادیث مکتوم
و مخفی اند -

شاهین - معروف و در شرفنامه است
شاهین دسته ترازو و پرند است که بد
شکار کنند و در قنیه یعنی بخری است -

شحن - پر کردن و روان کردن کذا فی تاج المصنعا
شریان - هرگی که می جلد پیوسته -

شعبان - نام ماهی است که پیش از زمستان
شمن - بختیمن بت پرست کذا فی
شرفنامه و در صحاح و صراح یعنی بت پرست

ششیم - بافتح زشتی کذا فی التاج و در قتیبه
 مذکورست ششیم تناتی معروف که داده او به خود
 باز بعضی گویند در شتیست پیر خاشر پاشا گوید -
 شیخ المسلمین - یعنی مفتح علیه السلام
 کذا فی القتیبه قول اولی آنست که آنحضرت
 رسالت صلی الله علیه وسلم مراد بود -

مشهد طایان - دیو و نوعی از باز در شتیست منظر
 و هر ترمیزی را از جن و انس و دواست پیمان
 نامند از بهر بعد او از حق لاف مشتق من شطن است

فصل فی الفارسی

شاهبران - نام ولایتیست و قبل نام شهر است
 شاخ زرین - ای کلک زرد و ام که انی
 شاه دروآن - بفتح دال جا مخانه و در قتیبه
 گفته است که شاه دروآن بساط و پرده که بزرگ
 باشد و گویند یکس که بر درآ و نیزه و نام نوای
 شاه دروآن - بادال بود قوچ شش خوش نشان خوش
 شارسران - بکسر که شک شهر که تار و پش
 بلده نامند کذا فی القتیبه و قبل قبه بزرگ اطراف
 است این بود -

شاهردن - تراویدن جراحت -
 شاهشیدن - کینه کردن و تر شدن باب -
 شان - خانه زنبور که در آن شهید بود و شان
 و اکثر مجمل صندان و شان را محزون بود و نیز
 چنانچه گویند این آیت در شان آکن منزل است
 یعنی در حق آن و معنی بکار تازیست و بهی

مرتبه نیز آید و در قتیبه شان آن معنی ایشانست
 شاهوران - همان شاهبران مذکور -

شاه توران - یعنی افراسیاب -
 شاه دیوان - دیوی که تیم انصاری ضعی
 را مشب برده و در محله انداخته بعد هفت سال
 عیسی نام پری بود تیم انصاری را بعد محاربه
 و انزاع دیوان نجات داد -

شاه جهان - با مرصوفت نام شهری که آنرا
 شاه چین - آفتاب -
 شاه جهان - ای مقصود جهان انی الا
 شاه یا چین کل فعل و بمن زور و راجع
 و رای میل کذا فی القتیبه -

شاه زنبوران - یعنی آن گس شهید کیش
 امیر القومنین علی کرم الله وجهه ایان آورد و او
 بادشاه زنبوران بود یسوی نام داشت -
 شاه گردون - آفتاب -
 شاه گویندگان - یعنی حضرت رسالت شاه
 صلی الله علیه وسلم -

شاهمیدان - بزرگ شدن پارسائی کردن
 شایان - لائق و زیبا -
 شایگان - باکات فارسی یکی از سعادت
 که در قافیه صف و جمع آورند چون در قافیه سلطان
 و ممان و کمان که جمع که و مهت آورند و نیز
 کثیر و ذخیره کرده -

شبان - بافتح جمع شب بر خلاف قیاس

و بالضم حیرانند گو سفندان به میشان و تین ک
 شبان و آدمی امین - موسی علیه السلام
 شبستان - آنجا که شب به راحت گذرانند
 و چه انگاه و حرم خانه سلطین -
 شبخون و شبخون - دوم با سوم فارسی
 لشکر کشیدن بر لشکر بگایه -
 شبستان - یعنی شب بیداران از صبح
 به عشاق و عبادان -
 شب عنبرین شب سیه گون و
 شب سیاه گون مشب کیسوفشان
 یعنی شب تاریک -
 شب فتن - با کسر با چارم موقوف شبان
 شبایدن - با کسر با دوم فارسی شبیده و
 ویرانه شدن و معروف -
 شبیدن - همان سجیدن مذکور با سین مله
 شبجالدین - خلیدن -
 شبخشدن - بوزن ترسیدن از جای
 و فرزندین و لغزیدن و گناه کردن -
 شبخوردن - بالفصح والضم بناخن کشیدن و
 جستن کذا فی زبانگویی اما در ادب معلوم میشود
 که معنی شخوردن بناخن کشیدن و غلبیدن است
 ویرا چه معنی شخوردن بناخن کشیده و غلبیده
 نوشته است و الله اعلم بالصواب -
 شخوردن یا کسر با سوم فارسی صغیر وزن
 و چیزی بناخن کشیدن کذا فی الاوایث غیر

اقول بایستی که شمریدن نیز معنی این بود
 ویرا چه معنی شخوردن و شمرده نوشته اند چنانچه
 شخمدن - با کسر شد -
 شخمیدن - بوزن رسیدن همان شخمیدن
 کذا فی سطر قنانه اما در لسان الشعر معنی شخمیدن
 یعنی از جای فرو خردن -
 شمداریدن - بالضم حفت اندکی زمین
 شراب بگردان یعنی بگو آشرب که معنی آن
 شراب بخورست زیرا که لفظ شراب را چون قلب
 بعضی کنند آشرب شود و نیز شراب را چون
 گردانی کذا فی القنیه -
 شران - با کسر از آن تند و قیل بر او شده
 شروان - نام شهری که نو خندان بنا کرده
 و مولد خاقانی هاست قیل به فتح -
 شردین - بالفصح تراویدن -
 شش شبستان - بالضم با سوم فارسی
 که دوم است یعنی از آن که پشاش نرم
 افتاده بود -
 شش پنج زنمان - بالفصح فارسی
 و پنج موقوف کنایه از قمار بازان از آن که آن را
 را نیز گویند و نیز شخصیکه هر چه و دارد در معرض
 شش و زرگون - یعنی آن شش و زر
 که آونیش عالم در است کذا فی الاصطلاح
 شش روزن - بلکه کذا فی الملتقط
 و اقول با شش من درین لغت خطای است

که روز کون را روزان نوشته است -
 شش سومی هفت خوان - بالفتح
 با ششم موقوف که آخر هفت ستای ششم
 و هفت کشور کذا فی القلم و در مطلق شش
 شش جهات هفت کشور کرده و همین صحیح
 ششم زمین - یعنی کشور ششم و آن
 ولایت دوم است -
 شش مسکن - یعنی صدق و نایب
 و کان درویش و درخت میوه دار و خار که
 بر وتر کبکین جمع شود کذا فی الملتقط و در
 بجای نایب فیه است و پنجم کارزین و همین صحیح
 ششمن - بالکسر تا ویدن جرئت چکیدن
 و شفتیدن بالکسر مثله -
 شگافتن شگافیدن - بریدن است
 و در قیافه شگافتن یعنی کافتن است -
 شگرون - بالکسر شکار کردن و شکستن -
 شگرویدن - همان شکار کردن یعنی شکستن کذا
 شکاربان - یعنی شیرین بان شیرین گوی
 شکارستان - یعنی آنجا که شکار است کنت -
 شکر فیدن - با سب و سوز در سر کردن -
 شگفتن شگفتن در غیب شدن حیران گشتن
 و کسر کج و ضم دوم بهین شدن و از هم پاشیدن
 کل و خرم شدن روی -
 شگفتیدن - کسر تن قهق کدون -
 شگفتیدن - بالکسر مثله -

شکمن - بالکسر خرم هر چیزی و چین عاید و چنان
 شکسته و چین سر و گردن می باشد و چنان که در
 شاهان افتد و امر شکستن و فاعل آن تو بالفتح
 با سکون دوم نام ولایتی -
 شکو فیدن - بالکسر قیل بالفتح و با و افارسی
 بزرگ کردن اسب و فزیدن و افتادن و همین
 شکو فیدن - بالضم شکستن شک -
 شکون - ششمن با کان فارسی فال طبر که
 بندش شکون و گن با سین مطلقه باشد و نیز
 شکو فیدن - بالضم با و افارسی غلظت
 خویش اظهار کردن در سخن غلظت گویش کردن
 و زیبا شدن و رسیدن و همان شکو فیدن -
 شکید با تیدن - صبر کردن و تحمل نمودن و
 قرار گرفتن و نیز صبر کنانیدن -
 شکید فیدن - بالکسر با و م فارسی صبر کردن
 شکید فتن - بالکسر با و فارسی موقوف مثله
 شلون - نام جانوریت -
 شماسیان - بالفتح با و م مشد و قومی اند درین
 شاس که واضح دین باطل آتش پرستی بودند -
 شمعون - بالفتح نام مری -
 شمیدان - ششمن گرویده اند از بت پرستان
 و اهل تناسخ تباریش سمیده خوانند کذا فی الصراح
 اقول که این ماخوذ از سمینه بودی با سین جمله
 بودی هر چه با سین مجرب است معلوم شد که این
 جمع شمنی است که مشوب است سو شمن که مغزی

شکون

بست است ششمنی بست پرست شمنیان بست پستان
 شمنیدان - بالفج و میدان و تیم و دوشه و پهنش
 شندان و گردن کدافی شرفنامه و بسم
 شرفنامه و رشت سیم دیدن ای و م خورون
 مذکور است و اینجا رسیدن بار از جمله معنی اگر بخشن
 مستور شاید که الفج و کاتب است و نیز شمنیان
 بمعنی پوشیدن آمده است و نیز آشفته شدن و
 پریشان گشتن و رسیدن و هر کس رسیدن و نوبه
 افغان کردن و رسیدن و نیز شرف شدن و نفرت کردن
 شمران - نام ضابط شکن که یاری پیران
 و ستاده که از این جنگ طوس آمده -
 شناسندگان - ای عارفان -
 ششمن - بالفج پوست گیاهی که آنرا هندنی
 نامند و از پوستش ریسمان سازند -
 ششمنین - یعنی شمنیان -
 ششنگان - بالفج با کاف فارسی م و لایستی
 ششمنین - معروف بود بدین و بعضی ثانی
 بالفج می خوانند از این میان بهر دو معنی الفج ششمن
 شده است - نام مردی -
 شوریدان - جان شوریدین که در کتاب الباء
 که نیست و نیز بمعنی غصه کردن و حرارت شدن
 شوریدان - بالفج که بهر دو معنی فارسی آن شگون
 شوریدان - متجرب و آزموده شدن کدافی شرفنامه
 و در زبان دیگر یعنی شورانیدن است و در شرفنامه
 در کتاب الباء بمعنی بشویدین شوریدین نوشته است

شوریدین - زراعت کردن -
 شمدان - شعله های آتش -
 شمدان - بالفج نام کوهی گوید و نیز نام واکه
 و قیل نام مقامی است نزد ایکه کوه اروندر -
 شیاریدین - بالکسر دین باره پاره کردن و عمت
 شیمان - سبال که جزا و مکافات -
 شمنیان - نام شهر است -
 شمشک - اسکیدان بالکسر یا بایسی نام مردی
 که لعل از پایان قبر ضامنی انداخته و بدین
 خواست و دلائش در آن لعل خلیه انداخته و برش
 مردمان بزور برداشتمند -
 شنیدبان - گریگ -
 شیر آسمان - برج اسد -
 شیردان - بار بار موقوف یعنی گوشتی که شیر
 از آن آید و بندش کبیری نامند -
 شیرز و گان - آنرا که در مدت رضاع شیر بر بدن
 خود نخورده اند -
 شیرمیشیان - باجر و یار فارسی یعنی رستم و
 در شرفنامه شمشان با شمن معجزه آورده است و
 این غلط است زیرا چه لایست میستان با شمن همکار
 شیرشادروان - یعنی نقش شیر که در جاذبه
 و ساط باشد -
 شیرشنگ و گون - با کاف فارسی می انگوی
 شیرگردون - با دو م چارم فارسی برج اسد -
 شیر مردان - ساکان بابنازو عاشقان

سراندازونی مبارزان و دلاوران -

شیرین - معروف و نیز نام عشق و فریاد و حسرت
و شیرین چو شیر خورده را لب شیرین گویند چنانچه
لب شیرین و زلف شکین -

شیرین و همان - یعنی شاهان -

شیلان - بایر فارسی خوان طعام -

شیرازه مرین - سلطان را گویند که نانی نماند

و کنایه از خیالات زشت و تخيلات باطل -

شیرازون - باراد و زار نما می بر وزن و

معنی شیر انگشت است که کنایه از مردم شجاع و مردانه

باشد و نیز نام سخنی که نانی ز فاکو -

شیر خام خورون - کنایه از غفلت و بی حواسی

شیرک گردون - کنایه از دل وادین و ستولی

گردانیدن باشد که را -

شیش به باختران - می سپید -

شیش گردان - با کاف فارسی ای همان

شیراز زبان - با دوم فارسی یعنی فصیح -

شیمون - بایر فارسی مام و فریاد -

باب الحوا

فصل فی اعرابی

شجوه و همن باز گردون و همن باز شدن -

شحو اندو گین شدن -

شدو - شتر را آمدن -

شخصو - بضم یکن مع التشدید چشم در کشوده

نهادن و بلند شدن ابر -

ششلو - قریه -

شکو - شکایت و کله کریان -

شلو - با کسر فاء آدمی که با کشت باشد -

فصل فی الفارسی

شاخ آهو - کنایه از کمان نیز و غنچه و جوش

شاخ کبیر - یعنی تار کبیر می و سقا کانی

شاستو - گنایه است که خوش بخت و بهر

شاه وارو - بابا یوتون جمشید شرا با انبار

راند داشته و چگونگی آن چنان بود که است که

آن شفاع از گویا اکثر اوقات توان گرفت

پس آن با گور کرده و او ندی داشت و پند

بجوش آمده و بهر که از بد داشت بعد از آن با کشت

جمشید آنرا هر وقت که جمشید به بارش آمد

زبان عرضه میکرد و چون از خوشش میساخت

گمان برد که گمزد و نه قابل گشت پس را و به

پداشت که از آنرا انگور به قاطع داده در شمشیر

می باید داد و جمشید را گنیزگی بود و لغایت به

که او را دوست دیداشت و قنار را بهر شقیقه

و از درو بر طاق گشت و برگ نه در نسا و او با خود

گفت صواب گشت که از آن زیر بر نقد در خور

تا یکبارگی خلاص یابم پس قحی بر دست و خور

اثری بطور زین پوشید قدحی دیگر بجا برد

و از آنرا در خود بدید و بهر بخور و چند روز

بجواب نرفته بود یک شب از روز بجواب رفت

چون بیدار شد از آن زحمت خلاص یافت از

حال با جمشید تقریر کرد و جمشید که اندک شاه دارد
نامش را در دیوانه و عقل کا می برد
شاه آلود - نوی از آلودی سپید گشت کدانی
شیر و - یعنی عیار و دزد و صیقل اشعار
عاشق و شب بیدار و ساک نیز آمده -
شتر گاؤ - ایا و نه فایسی بهیله است و شتی
که تبارش زرافه گویند -
شش بانو - شش ستاره و راسی آفتاب
شفتالو - نام میوه است و نبات است به نیز گویند
شهر بانو - بار بار موقوف نام خورق -
شمشیر - همان شمشک مذکور که از آلات
و شوره نامینی و مو و باب چهار تار است یعنی خیر
نقل از زبان اشعار لیکن در نسخه کاتب بعضی مذکور
شوشک دشت کجاست اما شیشه نیست -

باب سی و الهام

فصل فی العزنی

شاه - نشان و حال سیاهی که این ماه
باشد و نشان اندرین بلاد الوان و مکر و سو
دست چپ و در جالبیت هر قضا و ل که از دست
پیش آید آنرا بخوش می شمرند و بهترین هر کجا
که نیک باشد گویند این شاه است یعنی مردمان
آنها شوم پیدا شده اند -
شاه چپ - آمیزش و آلودگی و استغنی در محل
استباه نیز است که استباه و آمیزش بلون دیگر
شبه - با لکس و شید و فحشین برنج و مانند چیزی

و نیز زن جوان - شبیه گویند و در شبکه دام -
شبیه - با لغم معروف اسم است از استباه
شبیه - مانند -
شجره - درخت -
شحنه - بختین گرویی که شهر را نگا دارند
اما فارسین بسکون حاصل کرده اند -
شده - با لکس و التشدید سختی و گریزی و لا و
شراسه - بالفتح بدخونی -
شرج - بالفتح و انغم و تشدید یا بر نامه صحنی
و قیل حوضی که گره بر گرد و درخت است یا بشکلا
فی القندیه و در تاج ست شرب معالجه که بر گرد
درخت از بهر آب و بالفتح یکبار خوردن آب
و جز آن و در عرف شرب شکر و آب گداخته و
بنفشه از سر آب است -

شرطه - با لغم مشیانی و نام است با و اگر شرطه
میگویند بدین که علامت و بر شدن طوفان
جهانست زیرا چه در دریا چون آید و تزلزل شود
از دریا شرب می آید و از آن می افتد و آب از
در عرض قاف میگرد و این حالت اما زمان می ماند
بعده چون با دمی خیزد آن آب را می آید طوفان
دور میشود و بعد جهان روان میشود و این با و را
با و شرطه می نامند و در شرطه نام میگویند شرطه
بالفتح از امیر شهاب الدین حکیم صحت است که با و
میوانع را گویند -
شکر که - با لکس انباری -

شهره - بفتح تین حرس کذا فی الادوات و صراح
منه از ناک است -

شعریه - راه سلمانی -

شعبه - بالضم شاخ برین درخت و پاره
انجیری و نیز آنچه از پرده شعب می شود -

شعبده - بالفتح بازی -

شعشه - روشنائی کذا فی الادوات

شعوه - همان شعبه -

شعله - بالضم پاره آتش که می تابد -

شقره - کار و بزرگ و تیزی آتش و شمشیر -

شفقه - مهربانی -

شفشفه - بالفتح لاغ و زار کردن

عمن را و نیز پرده تنگ و شاخ درخت -

شقه - پاره از تار باری خیمه -

شقتقه - بانگ کردن شتر محل و کنج شک

و شکافتن هنرم و سخن خوب اندن با گستر خیمه

مانند شش که شتر از دهن بیرون آورد -

شکایه - گله -

شکوه - شکایت کردن -

شله - بت کذا فی التاج و در قنیه است شله

بالفتح و التشدید بت و بت پرست و بانسم

و التشدید جابه عورت یعنی جامه که در خون جبین

عورت می باشد و سر کین دان و جایی خاک

و پلیدی که در گوشتها بود کذا فی زفا گوشتها و ایضا

در لسان شعر بدین معنی مذکور -

شلا هر طه - بوزن فلا سغه نام جزیره است

در ولایت چین که منبت درخت کباب چین

در انجاست کذا فی طب حقائق الاشیاء -

شمامه - دستنبوب و در زفا گوشت است

یعنی غلوه عطریات مرکب که در دست دارند -

شمله - گلمه خمر که در خود چیند و در عرفان با

شماطه و شتر که طرف خمی گذارند -

شوکه - شدت قوت در جنگ و غار که بدن

نار است کنند کذا فی التاج و در طب حقائق الاشیاء

نیز که است شوکه سپید فاست و عرب آن را

شوکه البیدضا خوانند و منبت او در گوشتها و

منغزار باشد و آن دارویی است شوکه بالفتح

آزرا گویند که در عقب زاید و مخوس و شوم بود

و هر فرزندی که ترس حصار آید او را و پدر را نیز

شومت خود بیگند کذا فی شرفنامه و در تاج است

بمعنی سلاح و خوار و تیزی قوت و پیدا آمدن

بستان و نتر -

شوله بالفتح نتر است از نازل قسم -

شوه - بفتح کیم و سکون دوم زشت و خجین

در چشم شدن -

شما واه - گواهی و در صراح است شهاده و شتر

شهره - بالضم مشهور -

شهو - آرزو -

شیمه - نحوی و خلق -

شیعه - باران مرد و هر تومی که جمع شوند بر آن

فصل فی الفارسی

شاخا به - شاهی که از دریای مروجی برآید
تازیش ملح و شرم خوانند -

شما و گوته - بادل موقوف و کاف فارسی
سرمای یعنی جابه خطب -

شما و نه - وارو نیست که تازیش شاد بخ
و بهندی سپر نامند که ذافی القتیله و فیما فیما
شاد و وارو نیست -

شمار رویه - با و او فارسی نام سپهر پرویز که بعد
کشتن پدر و پسر و دران شش ماه ملک انده بود
پس بجای واری باده زهر خورده و برود آن
پیش ائمان پدرش نناده بود و بر مهر خمره نوشت
که واری محب باده -

شماره - آن جابه لعل و نیک که گریه چیدن
تا با دنگش و نیز جابه لعل مخصوص پیش
شیافه - آنگاه او به در جابه کنند و قیل یا و بر
بید از نگذافی القتیله -

شما ما خچه و شما ما کچه - کلاه جابه و کاف موقوف
و جیم فارسی سینه بند زنان -

شبان - معروف و نوعی از دست افراز
جولاه و نیز زنبوران شل که آنرا زنبور خانه نیز
گویند و در زفا نگویا مذکور است شانه کاشانه
بخت کاف و نیز عصفوی معروف و آلت
چوبین که در کشند -

شاه - پادشاه و هر مردی را گویند که کار خیر او

کند و بزرگترین مهره شطرنج و راه بزرگ که همه
خلق دران نگذرد و اما دازان که ویرا غنیزو
بزرگ دارند و نیز شاه نام جابه است که از بند
آرد که ذافی الاولات و در زفا نگویا مذکور است که
شاه بزرگ و آغشکارا و ازینجاست که جها نزارو
جهانبان پادشاه را گویند و در شرفنامه است
نام جابه نیست که بهند و شان بود -
شاه پاره - شاه کشته که بسیار را جها از کشتن
و جاده خلق دران بگذرند -

شاپانه - اسب از آن شاه بود -
شاه شرف - با سوم موقوف تره معروف است
که آنرا تره گویند که ذافی زفا نگویا و نیز در زفا نگویا
مذکور است گیاهی است که به گهاش شگافه بود
به بوی تنج و او را از با و در جیمو نیز گویند
و در نسخه طب مذکور است شاه تره آنکه هندی
و نه مرده نامند و در نسخه دیگر سه سجاده و نیز
شاه پاره با سوم موقوف یعنی نیک تنج که ذافی
زفا نگویا و با سوم کسور یعنی طرز شاهان که میانه
آن شاهان چنانچه عاشقان ای طرز عاشقان
بدانکه این صیغه برای نسبت است و مفید معنی
تشبیه نیز میشود -

شاه پاره و شاهه - کلاه با سوم موقوف یعنی
راه فراخ -

شاه پنده - نیکو کار و صالح -

شاه پندشاه - آنکه با جانت او و نظا هرت او

دیگران بادشاه شوند و بادشاهان اورا ست
کنند منتقل است که شاهنشاه درای خدای
نگویند اما شاهان اطلاق میکنند بر غیر خدای نیز
چنانچه لفظ خداوند -

شاهامید - همان شاهزاده مرقوم -
شاه به نام شهر پدر سو واره که زن که کجاست
بود بزین نام واران -

شاهکاره - سرزمین ولایت است نزدیک شیراز -
شاهنگاه - شاهنامه - کلاه با کاف فارسی
آنجا که شب کنند و وقت در آمدن شب
شاهانه - خاری و هر چه بران شب گذشت
و آنرا شب نیز گویند کدانی الاوات و غیره
اقوالین منسوب است بان شب چنانچه غالباً
منسوب به غائب پس معنی ترکیب آن شب بود
هر چه باشد خواه کباب و خاری را که شبانه
میگویند هم بدین که اثر شب است باضم حرائر
که بختندان و بزان و اشال آن که از اشبا
نیز گویند کدانی شرفنامه -

شب پاره - شبپرک کدانی القنیه در
شرفنامه به معنی بایر جلی است -

شیره - بالفتح با سیم فارسی همان شیر که
شیرانه - بالفتح خانه که تاج کشانند -

شب فازه - بالفتح جایگاه گوشتان و قیل
شبهه - بفتح تین مهره است سیاه که بر
سلک مروارید نظم میدهند و در فرنگ مولانا

خمر قو اس است که هندی ریحی نامند و در اوقات
بازگور است که آن مهره یانی است بازیش
و هندی پخته نامند -

ششگاه - با کاف فارسی شبانگاه معنی آنجا
که شب نماند کنند و هر جا که شب باشد و وقت آن
کدانی زلفا گویند -

شب نیاسوه - ای میدار کدانی اطلاق
شش پاره - همان شب پرک -

شتر گره - با بضم با کاف فارسی منوم یعنی
مخالفت و امتحان و ترکیب موافق -

شتر گره - بضم گم و دوم و چهارم معنی دریا کدانی
شتره - با کسر با بار شد و غیر شد و نیز
آمده است انگور و هر چه شانه بود -

شتر کاسه - ای افسرده و شتر گشته که از اربابان
بار و آزار شانه نیز گویند -

شتر خورده - بالفتح با حن کندیده و فلیده کدانی
شتر خورده - با واه فارسی پرموده کدانی الاوات
و غیره اقول این مشتق از شتر خورده است پس است
که معنی شتر خورده می بودی مگر آنکه گویند این حاصل
معنی است زیرا چه هر چه با حن کندیده می شود
پرموده میگردد -

شتراره - معنی پایله آمده است کدانی القنیه
شتره - بالفتح و زده است غالب تر از شتر -

شتره - نام مروی از منی مبارز لشکر روم -

شتره - بفتح تین حرص کدانی الاوات و در شیه

میگوید گیاهی است که بهندوی تلمسی نامند -
 ششش وره - بالفتح یعنی مردار خانه و نیز
 بمعنی دنیا آید -
 ششش ضرره بمعنی دوا نیست نزد که حرکت می یابد
 ششغه - بفتح تین آن پوست که از کثرت کار
 بر دست و پایی سیاه و سبطر گردد و هندی گریه
 و بعین مملو نیز گویند کذا فی الادوات و در قسبه
 و گوشت شغه بالضم و قیل بالفتح سرنگ که بدان
 جنگ کنند شغ شده -
 شفا نه - بالکسر مرعی است بزرگتر از غلیو از
 چار رنگ دارد -
 ششقه - بالفتح شاع و رخت و نیز سلاک در -
 شکافه - بالکسر زخمه که مطربان بدان چنگ بآ
 و امثال آن زنند -
 شکافته - بالفتح کافته کذا فی القنیه اما معنی
 مشهوره شق شده است -
 شکا و نه - بالکسر با و او فارسی مکسور کا و و
 و هم چنین کفن و زور گویند و شکا و نه نیز خوانند -
 شکاه - بالکسر تیه و آن تباریش جمعیه خوانند -
 شکا پاره - بابا فارسی معنی از حلو که تباریش
 قطلاع نامند -
 شکس لیره - سنبوسه شکسین که با میوه با و زن
 می زنند و سمرقندیان شکسیره بابا فارسی نامند
 شکس خنده - یعنی شیرین و تبسم و آن خنده
 که از خوشی باطن بود -

شکس فنده - اسب بسر آئیده -
 شکسینه - بفتح تین نوعی از حلو که تباریش
 ناطق گویند -
 شکره - بفتح کیم و کسر دوم جانور است معنی
 که بدان صید کنند -
 شکسته - تنگ ده و شمرنده و منظم و منکسر
 شکفته - بفتح تین برگ و گل و آن بسته که از
 شاخ سر بر درم هندی کوسلی نامند -
 شکم بنده - یعنی جاکر نان و بسیار خوار و در
 قنیه است بمعنی عبد اللطین -
 شکم خاره - یعنی سخت گرسنه و بسیار خوار
 شکم کار میشد -
 شکما چار پهلوی کرده یعنی شکما سخت
 شکمجه - عذاب و آلتی است مجلد را و در
 ادوات است نوعی از علت و در قنیه میگوید شکمجه
 سخنچینی تراله و تراج اسمی ترجمه بر روی قنیه
 شکمجه آورده است و در صراح معنی بر روی قنیه
 سخنچینه است تم لفظها اقوال آن شکمجه است
 بلکه شکمجه است تصغیر شک -
 شکو خنده - بالکسر با و او فارسی و قیل بالفتح
 اسب بسر کرده و لغزیده و افتاده و بهریتا و
 شکوه - بالضم با و او فارسی بهیکل با قوت و
 مابست و بزرگی بسیار که تباریش حشمت گویند
 و نیزه خرو و ده پست و بمعنی بفتح کیم و سکون
 دوم معنی ده خوانند -

شاهنامه نام کتابست و بخش دوم کتاب الفیه است
شماله - بالفتح اشع و در لغت پنج نیز استعمال کرده
شمسه - آن قرص نقش که در مساجد و محرابها
راست کنند -

شمه خنده - بالفتح بوی ناک که زانی شرفنا
و در ادوات است بفتح عین نیز گویند و قیل آونی
بوی ناک یعنی بوی از انام مردم بر آید -
شمه - بالفتح پیوسته شده و نیم زده و
معنی بویده نیز آید -

شمه - بکسر کیم و فتح دوم شد و تحقیق نمیشود
آمده است چربی سرشیر و جوات که مهندس نام یکی
شمه - بالفتح جان شمنه مذکور و معنی
بویته نیز آید -

شناه - شنا کردن در آب آشناه
نیز درین لغت است -

شنه - بالفتح نام گاوی که قصه آن
در کابل و منه مذکور است -

شنه - بالفتح کیم و سوم فارسی ریش دانی
و دانه انگور و خوشه -

شنه - بالفتح باکان و دواو فارسی و ساز -
شنه - باکان فارسی نره که تارایش

ایرو ذکر خوانند و در زنگو مازدکوست که
جامه که زنان بشب نهندش و سرگین آن
و جایی خاک و پیدی در کوچه ها -

شنه - شنه - کلاهها و دواو فارسی

و اخیر باشین محجه عطسه -

شوره - بالفتح خجل و باداو فارسی خاک که نمک
از آن شود و معروف که نقاشان بکار می برند
و در تاشبازی هم بکار آید -

شوریده - باداو فارسی پریشان و بیاد مزاج
شور نیز به - بفتح کیم و کسر سوم و پنجم نام سحلیست -

شوشه - باداو فارسی ریزه هر چیزی و شبه
و علامتی که بر سقر شهابی کنند و نیز سلاح زر -

شهادت سر بسته - یعنی شهادت مختصانه
شبه حجاب - آفتاب -

شهر ازاده - نام بادشاهی که اردشیر بن شاپور
نیز هر کشت و قابض ملک شد -

شهر راه و شهره - چنان شاهراه -
شهره - بالفتح زن سخت پیر -

شهله - بالفتح گوشتی که سخت میجرب باشد
چون سرسینه و امثال آن -

شهشه - چنان شاه راه و ادوات شهابی
مرقوم است معلوم نیست خطا و کتابت است بالفی

شهنگانه بهشتین باکان فارسی طلا که زانی نقشینه
شیدانه - بایکسر نام سیه مانند کنار که تارایش

عقاب خوانند و درج سر و دارد -
شیده - بایار فارسی نام پسر افراسیاب که

پشتک نام دشت و صحرایش بهایت خوب بود
افراسیابش شیده لقب کرده بود و همچنین شاه

بن سیاوش بن کیکاوس او را در میدان کشی

چنان بر زمین زده که جانش بهان زوش
از قلاب برآمد و کینه و خوار از او بود و نیز
یکدیگر شاگرد دشمنان بود و هر گاه راه رفت گنبد
بر وقت رنگ ساخته بود.

شعیر ازده - جزو بندی کتاب -
شعیر نه - آن آلت چوبین که بان جوات بند
و مسکیر و آن آند و آنرا شیر نیه با سوم و قوف
نیز گویند -

شعیر شتر زده - بالکسه و بایر فارسی معروف -
نیز امیر المومنین علی را گویند -

شعیر و شیرینه - نوعی از عادت است که
بنازیش سعه خوانند و در تاج ترجمه سعه
ریش سرست و معنی جاری سر و خون نیست
و در قنیه شیرینه شرافت شیرانه آورده است -
شعیر و شیر - با دو هم و چهارم فارسی نام سپهر و نیز
که آنرا شار و شیرینه گویند -

شعیر - بایر فارسی خوانی شل چوکی -
شیشه - بالکسه است -

شیشه - با دو هم فارسی و سوم معروف و نیز
شیشه - بایر فارسی معروف یعنی هنر
شیشه - بالکسه و از به -

باب الیاء
فصل فی العزلی

شماطی - که آنرا نوادی -
شماطی - امام معروف صاحب مذهب

که نامش محمد بن ادریس بود و پیش ابو عبید
منسوب بسوی بنو نافع که از پسران مطلب بن
عبید منافست و در جاشی مفصل که راست
کرده شیخ بر بان الدین عدونی است میگوید که
شماطی نام قبیل است -

شماکی - با سلاح تمام و شکایت کننده -
شراپی - بایر تازی یعنی ساقی کذا فی القنیه
و در تاج معنی شراب دار است -

شعرا الحیا - یعنی خجالت آنرا شراب میگویند
و در زفا نگویا میگوید پسر سیاوشان ازین معلوم
که سیاوشان شراب را گویند -

شعری - بالکسه است معروف که بعد از آید
شقی - بدخت -

شوی - بفتح اول و کسر دوم چیزی حقیر و
دستما و پایا و سر دم کذا فی القنیه -

شوری - بالضم بالان مقصوره کنگاش یعنی
مشورت و صاحب شوری عثمان و علی عبد الرحمن
بن عبود و طلحه و زبیر و سعد بن ابی وقاص -
شوی - چیز -

فصل فی الفارسی

شادی - خوشی و نیز نام غلامی حرام خوار -
شاه بوی - بایر معروف و او فارسی است
شاه شکلی - یعنی آفتاب -

شانه کاری - یعنی در آویزی کذا فی القنیه -
شاهی - پادشاهی و شاه سستی و نام شاعر

شعرا الحیا

شعیر

از شیراز و بنه از ملو که تخم مرغ با فاش است
 ترکیب کرده می پزند -
 شبموی - با وادو فارسی نام گلی است در دانه
 شب بویان بهت خوانند که در شب بوی کند در
 شب بهیاری - با سوم فارسی که دوم است
 شب بیدار -
 شب زنگی - شب سیاه -
 شب بکوری ز جنتی معروف که بدان شب
 شبی - کترین و قبل بالفتح نوعی از کوته جاب
 و قبل می از پوستین -
 شش لای - بالضم با چهارم فارسی گیاهی است
 که برگش همچو پای شتر است -
 شش لای - بالفتح خار گیاه و در لسان اشتر است
 بوزن ععلی خار گیاه شش لای معنی خنجر از
 زفا گوایست اما در شفه مطلب خار گیاه و پنج گیاه
 و این صحیح است زیرا که پنج گیاه معنی ندارد
 و شاید از خطای کاتب است که پنج شش نوشت
 ششراخی - بالفتح نام طغای که کباب یا ربک
 با پنج میان شطکی در آن می پزند بغایت لطیف
 شش می - یعنی دنیا -
 شش سری - یعنی زر خالص -
 شکپوی - با وادو فارسی آرد ناپاکی
 شکری - یعنی گریه شادی -
 شکم خوری - یعنی گرسنگی -
 شکم کما می - دیگری را بطعن گسستن -

شکستی - نام ولایتی است -
 شکیبانی - با سوم فارسی صبر -
 شمشاخی - نام قصبه یکویک شروان -
 شمع الکمی - یعنی قرآن مجید قبل از آن با تها
 شکر ت خروک - آنکه زمان در فرق می کشند
 هندی ش سینه و زمانند -
 شوخ کنی - با وادو فارسی و غار موقوف و گاه
 نیز فارسی پوست که از کثرت کافتن می پلر شود
 در دست و پای -
 شوی - کترین و قبل بالفتح و الا ان -
 هندی ش سونی نامند - ک روئی
 شهر یاری - ای پادشاهی -
 شیح خیری - شیطان علیه اللنه -
 شیر آسمانی - برج اسد -
 شیر ماهی - ابایی فارسی می است بزرگ
 شیر می - بوزن نیرو می مبارز تازی که جنگ
 رستم را بر منوچهر بود و جهان شیر و یه مرقوم -
کتاب الصاد
 الصاد الکلی التفرغ فی التراب یعنی خردوس
 که در خاک مراغه کند و سجایا سجده نمود عدد -
باب لالصف
فصل فی العرونی
 صبا - با وادی که از پس پشت آید چون رو
 بقبله آری که تا فی التراج پس از برین معانی میشود
 که هر که از قبله طرف مشرق باشد و شرقی باشد از

این شایسته است که در این کتاب

باوصفا گویند و هر که از طرف مغرب باشد با دینی است
و هم حسن بکنان جنوب و شمال را در شرفنامه
میگوید که باوصفا با دین شرقی را گویند و در جنوب
و علی یکی با دینی است که از زیر عرش می خیزد و در
صبح می وزد با دینی لطیف خاک سیمی خوشن دارد
صحرا کشادگی -

صدرا - مغرب و جایی شتوایی در سر و آواز
گنبد و کوه و چاه و اشالی آن که باز شنوند چون
چیزی بلند گویند و در تاج اسامی با یا سبیل پاش
آورده است و فارسیان آواز لطیف و خوب
از چنگ نامی و مانند آن که بر می آید آواز میگویند
صدرا - باضم و آله آه سر در کبر شیده شود
صدفا - سنگ لغزناک سخت کذا فی التاج و
نیز صفا بالفتح روشنی صند که در و بالفتح و
میل کردن و سنگ هموار و موضعیت در مکه
که آواز صفا و مرده گویند و آن و سنگ اند و
کعبه که میان آن سعی کنند و آن یکی از شعایر
صدرا - آتش فروختن برای دفع سرازیر
عامه و آواز که بر آتش چهار طعام کنند کذا فی شرفنامه
صفا - بالفتح با میم شد و سنگ گشت و سخت -
صوم العذراء - یعنی روزه مریم -
صدیا - بالفتح مشرب -
صدید - بالفتح دال زین شست و سخت و یکی گشت

فصل فی الفارسی

صاحب جوڑا - یعنی تشر که تباریش عطار د

خوانند و او نیز فلک ست و خانه و برج جوڑا دارد
صاحب کف برضا - موسی علیه السلام
صاحب مضا - وزیر را گویند -

باب الالباء

فصل فی العزنی

صاحب - بار و خداوند چیزی نو وزیر از
صاحب فصل الخطاب یعنی آواز عالیه
صدطراب - بان اصطرلاب -
صعوب - ترس و دشوار -
صلاب - بوزن خطاب سختیها و آن حج
صلیب است -

صلب - باضم استخوان پشت مرد که از
لفظ در رحم زن می افتد و میگویند می اندام نزد
و هم استخوان بوسیده گردد و صلب با و نیز
همه از آن خواهد شد و اجزای متفرقه هم بدان
خواهد پیوست اما اندام تمام خواهد گشت و بالفتح
صلیب - سخت چریش و مغز استخوان و
علم دراز و چهار ستاره که در پیش ترس واقع میباشد
و قبل پس ترس واقع و چلیپا که ترسایان بخورند
بدین شکل و در شرفنامه آن تقاطع
از خط محور و خط استوا بر فلک بر می آید و در فلک
گفته شتی و زنا نوشته که از چلیپا گویند و جب که در
روزن میدارند و آن چهار گوشه است از صلیب
گویند و در شرح مخزن است که وضع صلیب است
که چون عیسی علیه السلام را بر آسمان بردند خطوط

<p>فصل فی الفارسی</p>	<p>که شبیه عیسی و شبت او را بر دار عیسی کردند و</p>
<p>صبح سبت صبح کاذب -</p>	<p>صورت و اسنان کنند و در گردن خود او بچینند</p>
<p>صبح نخست صبح صادق -</p>	<p>و آنرا صلیب نام کردند -</p>
<p>باب</p>	<p>صواب - راستی و بالضم شک -</p>
<p>فصل فی العربی</p>	<p>صایب نام صحابه -</p>
<p>فصل فی الفارسی</p>	<p>صبح منع نقاب - یعنی صبح کاذب -</p>
<p>صاحب السراج - یعنی خورشید و غضبان</p>	<p>صفه یعقوب - نام شهر سبت و لایت</p>
<p>نیز گویند کذا فی شرفدار اما غضبان مرغ را</p>	<p>شام نزدیک است بخم که آن مقامی است</p>
<p>گویند زیاده از غضوب است برین که سبت شک است</p>	<p>قریب نصفه یعقوب بطول شرق مجاری است</p>
<p>و صاحب پنج صبح فک نوشته و گفته که این</p>	<p>که در آن بجاه برادران مترویسست بویست</p>
<p>صاحب السراج - یعنی حضرت را</p>	<p>انداخته بودند الیوم آنجا در سخته اند و غیر متر</p>
<p>فصل فی الفارسی</p>	<p>یعقوب و متر آبرویم و متر بویست در شهر</p>
<p>صفت کربین برج - اسی خالی کن</p>	<p>خلیل الرحمن است و از اینجا که طول تا دریا</p>
<p>کذا فی الاصل طلاع -</p>	<p>راه است و غیر متر موسی علیه السلام و کرده طور</p>
<p>باب</p>	<p>صدمه نیم شب - یعنی ناله که نیم شب بجزرت و</p>
<p>فصل فی العربی</p>	<p>ندامت پیدا کرد کذا فی الفنیه و الموائد الفه</p>
<p>صالح - نیکو -</p>	<p>باب التار</p>
<p>صبح - پیش از سینه دم -</p>	<p>فصل فی العربی</p>
<p>صباح - باده و بمبئی غارت نیز آید -</p>	<p>صاحب الکوت - یعنی متر بوش علیه السلام</p>
<p>صبوح شراب باده ای -</p>	<p>صامت - زرویم و مثال آن بومبئی است</p>
<p>صبح - خوب روی -</p>	<p>صفیرت - بکسر بوزن غفریت سبت و دروش کذا</p>
<p>صبح - تند است -</p>	<p>صمت - خاموشی -</p>
<p>صحیح - جمع آن و نام کتابی در لغت که صحیح</p>	<p>صوت - آواز -</p>
<p>صحیح - بضم ناله نام کتابی در لغت خلاصه صحیح</p>	<p>صیت - بکسر آواز -</p>
<p>صحیح - کوشاک بر بنای که بلند باشد و نه خلاص</p>	<p></p>

صريح - ضد کنایت یعنی سخن ظاهر گفتن -

صلح - آشتی -

صلح - نقیض فساد و بالضم نام مکه -

باب النجار

فصل فی العربی

صباخ - نام پادشاه مین مبارز لشکر خیمه و سوار

صطرخ - نام شهری در ایران مین که تختگاه دارا

بن دارا بن آنجا بود و در عجائب البلدان است

که لشکرگاه سلیمان علیه السلام آنجا بود و آنرا اصطخ

و اصطخ نیز گویند -

صماخ - بالکسر سورخ گوش و در لغت عربی که صما

و صما بود آن لغت بسین جمع آمده است -

فصل فی الفارسی

صاحب چرخ - یعنی خداوند بخوم -

صد شاخ - یعنی صد پاره -

باب الدال

فصل فی العربی

صاحب الرصد - یعنی حکیمی که بر عمارت

بیلندی بفقصد گز بر تنج کوه شاخ نشسته

طلوع و غروب سیارات و ثوابت معاینه کند -

صاحب عباد - وزیر و کسی که بنایت کعبه بود

صا و - نام حروف تهج و معانی دیگر در صدر

کتابت مسطور است -

صدو - نزدیکی -

صدید - زرد آب -

صرو - بالفتح باوه یعنی شراب نیر سر و صد گرم -

صدود - بالافتح -

صدید - روی زمین -

صدل - سنگ لغزناکی های خاکی -

صدو - بفتح تین بی نیاز و تری حاجتها بگیرد -

وقیل الصد الدائم الباقی و قبل البید الله

ینتی الیه السوء -

صدید - مشر و کریم صنایع جمع آن -

صدید - شکاری مذکر و توش و تشنه و جمع

درین برابر است -

صیاو - شکار گیر -

فصل فی الفارسی

صد میوند - با سوم فارسی گیاهی است که

بتازیش عصاره الراس گویند که فی القینه

صد چهارده عقد - ای صد چهارده سکه طلا

صرفه نبرو - ای مغلوب نیاید این معنی

سموع است از شیخ امام محمد خضری -

باب الراء

فصل فی العربی

صا بر - شکلیا ابو صابر کنیت نمک است

صا ور - ظاهر و باز گردنده -

صاغر - پال و نام مردی صاگر که فی القینه

صبر - بالفتح شکلیا کی نوعی از درو با و در

قینه است گیاهی است بنایت تلخ هند شکلیا

نامند قبل این معنی بکسر صاوست و در نسخه طبع است

صبر سقوطی از خراسان می آید چه شاییده
و نیز بهندی وید -

صبار - بالضم میوه درختی است که طعم و
ترشش مثل است و آید از خرمای هندی نامند
که ذاتی القنیه و دریاچ یعنی خرمای هندی
و در قنیه بنوعی با نون است -

صبور - شکیه با و نام باری تعالی -

صدر - سینه و پیشگاه و بمعنی ابتدای آید -

صحر - باد سخت سرد -

صبر - بانگ گام و بانگ تلم و تخت بنشین
و آنچه بدین آید -

صحر فقیهین میل کردن و صراح و صراحت کردن
صغار - بالفتح خر دی و گستر جمع -

صغیر - خرد -

صفار - بالفتح و التث زردی روی -

صفه فقیهین شکم مردم باشد و نام کوئی
و نام ماهی که بعد از خر است و بالکسر غایب
از منابع و صف در حساب هند و اندر دست
و در موانع صف بالکسر و صطلح خوانان خبر گویند

صفیر - بانگ گرس -

صفیر - چرخ -

صفار - بالضم و التثید خرمای است که آنرا
صفیر - دوم روز از ایام عجز -

صفیر - فقیه یکم و دوم و چهارم درخت چنوب
که ذاتی القنیه و در شیر فنام است ناز و ناز سر و

که گویند و در تاج میگوید که صندوب میوه ناز و گوشت
و درخت رانیر صندوب باعتبار میوه گویند -

صور - مانند سر و ن است که و میوه میشود -

صهر - بالکسر خسر خواج و داماد -

فصل فی الفارسی

صاحب خمر - حجاب و نقیب -

صدف کون ساغر - پیاله بلوری -

صبر سیکر - با پنج فارسی است استر و شتر و

صغیر - روستائی اولی باد و آسمان

صف خاص - اسی صفت انبیاء علیهم السلام

صفدر - درنده صفت -

صفروار - بالکسر بار و موقوف اندک و قنیه

بمعنی صفت درست لیکن آن خطا و کاتب است

صلیب اگر خط استوار و خط محو و در شرف

است یعنی تقاطع خط استوار و خط محو که ذاتی الکاف

و فی الواو تقاطع میل شمالی و تقاطع میل جنوبی

و تقاطع فلک تدویر رانیر توان گفت -

باب الزار

فصل فی الفارسی

صاحت بدیز - لفظ مرکب بمعنی راه نو -

باب الشین

فصل فی الفارسی

صفرای روی آتش - اسی آفتاب

و زردی روی -

صیقل مصر فریش - اسی آفتاب -

باب الصاد	صراع - گوئیم چیزی صراع عداوة و غش
فصل فی العزنی	و ده شتر که یکدیگر مختلف گردند بدین که یکی زود
صیاح - گوشتها و شاخهای گاوان -	و دیگری باید از بهر بسیاری شتران و در
صید ص - خراب و نرم استخوان -	اصطلاح الشعر یعنی درس است -
فصل فی الفارسی	صنع بدیع - آفرینش نو باده -
صفت خاص - یعنی صفات نبیاء علیهم السلام	صنع - کار کردن -
باب الصدا و الجمعة	صواع - بالضم آب جامد -
فصل فی العزنی	افضل فی الفارسی
صدف الارض - کنزهای کوهی -	معجون و صیغ - معنی سخن عظیم -
باب الطار	باب الغنین
فصل العزنی	فصل فی العزنی
صراط - لکس راه رست و نیز فروای قیامت	صایغ - زرگر -
راهی خواهد بود و بر پشت دوزخ بار کثیر از موب	صباغ - رنگ رز -
و نیز ترانجی هم بروی بگذرند -	صانع - زلف میان نیاله و چشم و گوش -
صقراط - بوزن فضلات و معنی جزات -	صمغ - معروف که هندش گوئند گویند -
باب العین	فصل فی الفارسی
فصل فی العزنی	صفحه رتیغ - آسمان کذا فی القیة
صاع - پانزده چارمنی کذا فی التاج و در تئیه	صفحه رتیغ - میشد -
میگوید پانزده است سیزده سیر کم که در آن نیز	باب الفار
گندم و نشت سیر بخند بسیار جلای که سه دم	فصل فی العزنی
شاکت و سیر بهار یکینم تو که باشد -	صاف - گویند بسیار ریشم کذا فی التاج
صانع - کارگر و معنی خالق نیز می آید و در	و در فارسی صاف آنرا گویند که در آن اصلا
شر قمار یعنی خالص نیز است نیز در شر قمار	که درت نباشد برین معنی در اصل صاف
صایغ - شارت کردن با گشت -	بوده است از صفات -
صداع - بالضم در بر -	صدف - کرانه کوه بلند و گوشهای گران

<p>خانه مرده دارد است - صروف - بالفتح گردانیدن و نام علمی عربی که آنرا ایم العلوم گویند و افزونی درم بر درم در نیکوی و قیمت و کمیتی فضل و توبه نیز آید و با کسر شرب بی آیین و آنچه خالص باشد - صراف - معروف است یعنی آنکه زر و نقره و شال آن بفروشد و بخرد و مسره و نام سه شاسد نیز لقب شاعری معروف است و بشود که سید رضی نام و شت و نیز آنکه حکم صوف بسیار داند - صفت - با کسر ای که در لغت القمه و بالفتح رشته هر چیزی و نازک و - صفصفت - زمین هموار - صافت - فیه تین لاف - صفت - با کسر گویند از هر چیزی باز از هر چیز صوف - پشم و در شرفنا می پشم گویند است و در قنیه مذکور است صوف باضم ای در دوات اندازد صدیف - بالفتح تابستان و ابارق بستانی</p>	<p>صدق - با کسر ضد کذب - صدیق - بوزن حبیب دوست و صدیق با کسر مع التثنيه درست گوی بخت زیرا به این معنی مبالغه است و نیز بوزن علیه السلام و ابو بکر رضی الله عنه - صدوق - با کسر میده مرده و در شیه معنی تابوت است - فصل فی الفارسی صد بهر اربینق - ستارگان - باب الکاف فصل فی العربی صعلوک - بالضم درویش - صک - چک - صکاک - چک نویسی - صلیب الفلک - و خط است در فلک کیم خط است که از مشرق تا مغرب دوم خط محوره از شمال تا جنوب است و از تقاطع این خطوط صدورتی که حاصل شود آنرا صلیب الفلک نامند - فصل فی الفارسی صاحب سفران خط افلاک سیارات سبه - صدف فلک - آفتاب - باب الکاف الفارسی صحیح و زنک - دنیا - صد برک - نام کلی معروف و سپید رنگ</p>
<p>فصل فی الفارسی صاع زریه صفت - یعنی آفتاب - باب القاف فصل فی العربی صاوق - درست گوی و نیز اسمعیل علیه السلام و معنی انیر از شرفنا است - صداق - کابین - صدوق - شدایکین این الیغ است از صداق</p>	<p>فصل فی الفارسی صاع زریه صفت - یعنی آفتاب - باب القاف فصل فی العربی صاوق - درست گوی و نیز اسمعیل علیه السلام و معنی انیر از شرفنا است - صداق - کابین - صدوق - شدایکین این الیغ است از صداق</p>

که چند روز پیش از کل لعل میشود نیز صدق است -
صفت تشکیم رنگ - کنایه از آسمان
صفت بیجا و رنگ - می زعفرانی -

باب اللام

فصل فی العزقی
صاحب التحل - یعنی امیر المؤمنین علی کرم الله
صفت حال - بالفتح والتشدید مبره زن -
صفت قل - تیغ بزدوده و در شرفنامه
گردن تیغ بزدوده -

صفت - بالکسری که در وی افسون کار کند
و چون کند در وقت بکشد -

صافض - بوزن بیل فاخته -

صافصال - بالفتح گل خشک خام که چون
انگشت بر وزنند آواز دهد -

صکیل - بالفتح آواز گام و بانگ ششم
و بانگ آهن -

صندل - چندن و آن چوبی خوشبوی
و رنگ سفیدست و در شرفنامه میگوید که

نیم سرج میشود و نیم زرد و اما آنچه سرج میشود برک
تراوی بجای آید چندان ندارد آن جنبی بکست
و لب چندان نامند و این گفته است که در شرفنامه
آن جنبی دیگر است که بزدوی زند بندش کسان
میکنند که خاصیت صندل اصلی آنست چون
در روغن گرم اندازند سرد شود و درخت آن پریچید
باشد بوی آن در قحان دیگر میگردان می آید

اینجا صندل صلی کجای آید -

صهیل - بانگ آب -

صقیل - بالفتح آنکه آهن روشن کند -

فصل فی الفارسی

صاحب دل - آنکه بدل رسیده باشد و
علامت آن است که آنچه در تمام عالمست در خود
یابد و اطلاع بر مغنیات دارد خیر شری و خیر و اند
صحبی دم و صحبی دل - با سوم متوقف و شدن

باب الیم

فصل فی العزقی

صارم - شمشیر تیز -

صایم - سار و زده دار -

صرم - بوزن عظیم شب تاریک -

صمصام - سترغ برنده و هر چیزی میبازد دل
و در فرهنگ علی بکی و مخترع قواسم یعنی باغ

صنم - بت که از چوب یا مس یا نقره باشد
و قبل هر چیزی که صورت بصورت آرد

صنم گویند و آنچه صورت ندارد آراوشن گویند
صوم - کاپیاس و سرگین شتر مرغ و روزه -

فصل فی الفارسی

صحبی دم - وقت صبح -

صبح دوم - صبح صادق -

صحن ارم - باغ -

صحن عظیم - زمین -

صحرای سیم - صفتی که غده کینا یا صحرای
صاحب

مسقط نطفه یا مسقط راس و بوقت قرآن مجید
باشد و برج قرآن در طالع بود و بخت قافیت
محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم -

صباح کنان - بخت کاف و صبح انجیر کنان
صبح پسین - صبح صاوت -
صبح پروان - جوانی -

صبح نشینان - صبح خیزان -
صدون آشتین - آفتاب -
صراوت خزان - یعنی آفتاب و باد -
صرفه بردن - یعنی راجع آمدن -
صغانیان - شهرت باد و باران -
صفر کن - ای خالی کن -

باب الواو

فصل فی العزنی

صحو - هند سکر یعنی هشتاد و سه و سکر و سکر
ساکت او قتی که بی شعور باشد گویند صاحب صحو
و در پنج ست یوم صحو روز میخ -
صغور - چیزی برگزیده -

باب الهمز

فصل فی العزنی

صاحبه - زن -
صاعقه - پاره آتش که از آسمان افتد
آواز شدید - عدد نیر برق چون بکشد آسمان را
گویند اول صاعقه رسید و صاعقه اسم
مر به عذاب را -

باب النون

فصل فی العزنی

صاحبون - معروف یعنی آن چیز که
جامه را بدین سفید کنند -
صحن - کشادگی سرای و میان بیابان
و زمین هموار و قدح بزرگ -

صحنون و صحنین - نام دیهست -

صنعان - نام شخصی که مواد و هنر تصدیه

برابر داشت و از انجا زیارت بیت الله و آن

گردید چون بروم رسیده عاشق و فخر تسای

شد آفرین امر آن و فخر مسلمان شده جان بحق

تسیم کرده پیشین صنفان رو بر راه کعبه الله

صن - بالکسر متین روز ادا یا م عجز -

صو لجان - بافتح پوگان -

صعین - اقلیمی ست فراخ که جلگه کا قرآن از

بود صعین مر و اید باشد بغایت نیکو تا یکدانه

صد هزار و نینار از رو -

فصل فی الفارسی

صاحب خطران - ملوک و شاهان -

صاحب عین بران - یعنی برج ثور -

صاحب افسر کردون - عیسی علیه السلام

صاحب خاطران - خوب جان شاعران

صاحب صغین - بکسر صا و دو هم باشد در فا

یعنی امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه -

صاحب قرآن - بکسر قاف آنکه ولادت

صایحه - آواز نوحه -

صبحه - بالضم خواب باده -

صبغه - رنگ و دین صبغه الله نظر به خلقه

وکل ما تقرب بالی الله فهو صبغه -

صحبه - تیمارستی -

صحبت - یاری و مناشینی -

صحابه - شله و جمع صاحب ایضا -

صحیفه - مصحف و نامه و تحفه و لی صحیفه التو

بشریت و يقال الصحیفه و جالارنس - بشره

صخره - سنگ بزرگ -

صدوره - بالضم سر سینه مردم و پیر این کوتاه

صدقه - آنچه بدین کسی را تعلق عا بلکه به خیری

صدقه گویند چنانچه خار از راه دور کردن در حلقه

است شوهر که لقمه زن کرده رومی خورد آنهم صدقه

صدقه - آب -

صدریقه - بالکسر و التشدید ز نیکه و اتم تصدیق

کسی کند و لقب حضرت عایشه رضی الله عنها

صره - بالضم هیان -

صرحیه - آواز شراب -

صرفه - یکی از منازل فقر شبیه صرفه لافظ

البر و اقبال الخیر -

صعوه - سبب -

صغانه - چنانه -

صغیره - گناه خرد -

صفه - بالضم و التشدید خانه چوبین و غیره

زیر پوش زرین و کبر کرم و فتح دوم معروف

معنی آفرین و در شرف است نشان -

صفحه - بگردانی و بگردانی کردن بگردانی

صفحه - بالضم زردی -

صفقه - بالفتح دست زدن مشتری

بر دست باف -

صفوه - چیز بزرگ و بزرگ -

صفیه - آنچه بزرگ و کبر دوم نام وضعی است

براهمه و آنچه پس از دست گیرند -

صمله - بالکسر عطا -

صلاحه - بالفتح و شتی و شتی و بالکسر شله که

دست گیرند و بان دارو ساینده و سنگی بین که

بر سر آن دارو ساینده و هر چه بان دارو ساینده

و بان دسته را هم گویند -

صلوه - سوره الحمد و نماز و من الله الرحمة

ومن الملكة الاستغفار و من المؤمنین الدعاء

ومن الطیر و الموام التبیح و نکشت جهودان

صناعه - صنعت کار و در صطلح شعرا

حسن کلام و صنعت نامند چنانچه ترصیع و یا

صنعه - کردار نیکو -

صوره - سیکر و صفت - صنت

صومعه - جایگاه -

صیحه - بالفتح بانگ -

صیعه - غبار بر شده و در صطلح صریان

عبارت از هلمات کلمه است -

ضمین - پذیرفتار -
 ضمن - بختین و کسر و دم بر جای ماند
 کذا فی التاج فارسیان این را با زا و حجه خوانند
 ضمین - گیس -
 ضمیران و ضمیران - کلاه بافتن یکم و ضمیر
 شاه سپهر -

فصل فی الفار

صحا ک ان - همان صحا ک مذکور -

باب الواو

فصل فی العزنی

ضبو - بریان کردن -
 ضحو - آشکارا شدن -
 ضرو - چکیدن خون از جراحت مازرگ -
 ضغو - شتاب -
 ضنو - بچه و فرزند -
 ضو - روشنائی -

باب الهم

فصل فی العزنی

ضما حکیمه - یکی از چهار دندان که پیشتر بود
 ضحکه - بضم کیم و فتح دوم قیل بفتحین آنکه
 بسیار خند و بر مردان و بضم کیم و فتح دوم خمر
 ضحوه - بالفتح سپهر آفتاب برآمدن فی شرف
 چاشت فداخ -
 ضرغامه - شتر ماده -
 ضروره - بیچارگی -

ضمیه - بز با موی و پشم زده که و به گردن و
 بر بند و مالی که بر بنده و نظیفه کنند تا بهر
 که دهد و الضمیه آله طبیعت و الضروب بسوی الضمیا
 ضخیله - بالفتح کینه سخت -
 ضغیره - گیسو بافته -
 ضلاله - بیراهی -
 ضنه - بالکسر و ضنانه بالفتح بیماری -
 ضیافه - مهمانی -
 ضیعه - بالفتح گشت زار و حریفه -
 ضیفه - تنگی و بالفتح مع التشدید یکبار
 منازل قمریان نجم دوایر آن -

باب الیاء

فصل فی العزنی

ضابی - خاکستر گرم -
 ضاحی - آشکارا -
 ضاری - شوگر و رگی است که از پوسته
 خون آید و بسمه که پوسته شکار کند -
 ضافی - نکه موی او بسیار و چیر تمام و بسیار
 ضاوی - تشدید یا لاغری یا رکیب اندام -
 ضح - چاشنگاه کذا فی شرفاء فی التاج
 پس آفتاب بر آمدن قیل جمع ضحوه و قیل الضح
 بعد الضحوه و نیز نماز چاشت -
 ضری - بالضم رنگی است که از خون آید
 ضمی - بالفتح و بالضم مقصوره و زت و حیا
 که در شهر و ده بود -

<p>ضربی - بالفتح لا غروب یار - صنوا حی - بالفتح گوشه دے زمین کہ آتشکار ابا شد و آسانها - ضربی - بالفتح مانن -</p>	<p>ضربی - بالکسر الباء مقصودہ نارسائی اعتبار ضربی - بالکسر و الباء مقصودہ تمت بحور ستم و احق و ناقص - صنوی - بالضم و الفتح بمثلہ -</p>
--	---

خاتمۃ الطبع

بعد حمد و سپاس علیہی کہ حکمت کمالہ خویش حرون و کلمات را بنور معانی رنگین نموده
پای ارباب دانش و پیش رویداد بود کہ بعد حسن و صفا کتاب موقد فیض را کہ اسم با سست
تا این ہنگام کسی از انسانی زمان بہت لطیفش نگماشت و شیخ قلیہ فیضیت غرقا پیدا کرد و درین کار
حسب خواہش شائقان جلد اول از کتاب الالفت تا کتاب الضاد با حرون تہجی ترتیبی بہ استمراریت
بتصحیح تمام و نتیجہ مالکلام بقابلہ ہا شیخ قلیہ علی الخصوص از نسخہ کہ خاص مسودہ مصنف مغفورست
و بمقتضای وقت بکوشش کارکنان مطبع ہذا بدست آمدہ و بطبع نامی گرامی جناب نشے
قول کشور صاحب قبالہ ہا را بطبع پذیرفت و عنقریب جلد دوم از کتاب اطلس کتاب الالفت
مع خاتمہ کتاب علیہ پوشش طبع گردیدہ و نصارت بخش چشم نظر گویان خواہد شد خداوند عالم
مقبول جہان کناد و مہنہ و کریمہ

شرح نصایب الصبیان بہت مستند شرح خوشنویس
دشت بیاضی شام مولوی کریم الدین دشت بیاضی
کشف اللغات - دو جلدین -

۱۔ جلد اول - لغت ہمزہ سے طے سے پہلے تک -
۲۔ جلد - طے تازی سے یا سے ثنائی تک
مصنف مولوی عبدالرحیم بن احمد سور -

غیاث اللغات - مع تصنیف مولوی غیاث الدین
مع چراغ ہدایت - در اصطلاحات فارسی مصنف
سلج الدین علی خان آرزو -

جہان قاطع مع تتمہ - لغات و اصطلاحات فارسی
بین بزی سندھی کتاب ہر مصنف مولوی محمد حسین جلد -
۱۔ جلد اول - ہمزہ سے زائے قافیہ تک -

۲۔ جلد دوم - سین حمزہ سے یا سے ثنائی تک -
ایضاً جہان قاطع - بطور جدید کہ لغت
آغاز سطر سے ہو -

یہاں ہم لغات و اصطلاحات فارسی میں شیک چڑھا رہے ہیں
مشہور کتاب ہر جگہ برایت قرینہ ہر حرف بھی
ہو تو ان برہان قاطع مولوی ہادی علی نے کمال
مشقت اصل اس دور و قحط مصنف سے لفظ بلفظ
مطابقت کیا ہے نہ تو کمال ہے نہ -

۱۔ جلد اول - ہمزہ سے طے سے پہلے تک -
۲۔ جلد دوم - طے تازی سے یا سے ثنائی تک -
۳۔ جلد سوم - یا سے ثنائی سے تا زائے قافیہ تک -
۴۔ جلد چہارم - زائے قافیہ سے تا زائے قافیہ تک -
۵۔ جلد پنجم - زائے قافیہ سے تا زائے قافیہ تک -
۶۔ جلد ششم - زائے قافیہ سے تا زائے قافیہ تک -
۷۔ جلد ہفتم - زائے قافیہ سے تا زائے قافیہ تک -
۸۔ جلد ہشتم - زائے قافیہ سے تا زائے قافیہ تک -
۹۔ جلد نواں - زائے قافیہ سے تا زائے قافیہ تک -
۱۰۔ جلد دہم - زائے قافیہ سے تا زائے قافیہ تک -

نعت کی بہت آسانی ہوئی ہو اور جلد ہفتم صنائع لفظی راہ
سنوئی کی ساوی ہو جلد اقسام صنائع مع اصطلاحات کا بیان
کہ کوئی صنعت نہ ہو گداشت نہیں ہوئی سابق یہ کتاب
مطبع شاہی عہد دولت بہ المصنف غازی الدین جید شاہ غازی
بصرہ خستہ زمانہ پیشمار باہتمام و ترتیب مولوی
قبول محمد عیسیٰ تھی فی الحال بطور خواہش فریدان
بہتر پسندیدہ سات جلد کی جاتی ہو کہ یہ طبع ہو کہ
فرہنگ گلستان - لغات عربی و فارسی گلستان
مدنی و زبانی شریح اور آسان سانی کا بیان ہو مصنف
مولوی عبداللہ صاحب -

فرہنگ جہانگیر - مدنی و زبانی شریح
ملقبہ بعضہ الدولہ و جلد -
۱۔ جلد - باب ہمزہ سے تا تک -

۲۔ جلد - باب کاف فارسی سے تا یاء تک
فرہنگ سکندر نامہ - حسین لغات و اصطلاحات
محمد سکندر نامہ مدنی و زبانی شریح ہر حرف بھی

الترتیب کاشفہ مطالب سکندر نامہ ہر حرف بھی
سید ابن حسن ملازم مطبع -
لغات و لغات - فرہنگ لغات و اصطلاحات
شعری مولانا روم مصنف مولوی عبداللطیف -

کتب لغت مختص بمقروضات طب اردو
مخزن الادویہ - اردو میں ہر ایک دوا کی ہدایت
طبیعت ہر مصلح بدل - قدر شربت - افعال و خواص
کمال بسط و شرح سے لکھے ہیں مع رسالہ تعداد دوا و یہ جگہ
حکیم محمد نور کریم دو جلدین -

مجموعہ میزان الادویہ۔ الفاذا الادویہ۔ فرنگیہ فیہ
مترجم الادویہ۔ یہ مجموعہ تین کتاب کا علی الترتیب تصنیف
حکیم نورالدین شیرازی حکیم طاع محمد حکیم احمد علی غلام آبادی
ضروری الطب۔ مولفہ حکیم کتاب اسے جداول میں
نام دواؤ اسکے مفروضہ صلیح کا بیان ہو۔
مقالات احسانی۔ مفروضات کا بیان مفروضہ حکیم احسان علی

کتب غیر مشخص

تشیخ اللغات۔ مولفہ سید ضامن علی تخلص بہ جلال۔
امان اللغات۔ مصداق عربی کے مشتقات کا بیان
مولفہ مولوی محمد امان الحق مدرس۔
کریم اللغات۔ کلان حاوی الفاذا لغت عربی و
فارسی بہ بیان معنی اردو و مصنفہ مولوی کریم الدین
دو چینی انسکپٹر مدرس پنجاب۔
ایضاً۔ مخرو۔

لفاس اللغات۔ کلان لغت عربی و فارسی کے چہرہ
اور معانی کا اردو میں بیان، مولفہ مولوی ابدالین گلانی
ایضاً۔ فرد۔

لغات بہروری۔ عربی فارسی الفاذا کا اردو میں
ترجمہ مولفہ مفتی غلام سرور لاہوری۔

خیابان گلشن۔ نصاب لغت ہر زبان درسی
فارسی کی مولفہ مولوی محمد علی۔

اربع عناصر۔ اسمیں جداول کے چار خانے ہیں
خانہ اول لغت اردو خانہ دوم لغت فارسی خانہ سوم
لغت عربی نسخ خط میں خانہ چہارم لغت انگریزی انگریزی
خط میں مولفہ مولوی محمد ناصر علی کتاب نادالوجہ

اسمیں ترتیب اسلوب پر ہر کہ مثلثات اعضا
جوانات کہ ایک جگہ ہیں اور نام اہل قرابت اور
رشتہ داروں کے جو پر رشتہ ہو الگ الگ ہیں
و علی ہذا جہدہ چوان مذہب خفی میں جلال ہیں
وہ کیا اور پس مع جہدات پر بند بہر حال بہ لغت
اسے مناسبات کے ساتھ مذکور ہیں یہ طبع
فائدہ مند کا جو ایسی کتاب اس صورت خاص سے

کہ لغت اردو و فارسی خط تعلق میں ہوا اور
خط عربی مورب خط نسخ میں اور لغت انگریزی خط
انگریزی میں بحر و قیاس پائے میں چھپے ہوئے
سنج رنگ کے اور جداول ہر صفحہ کی اور خطوط میں
صفحہ کے سب سنج چھاپے ٹیپ کے ہیں۔

فرنگ و ستور الصیدیان۔ در حقیقت یہ فرنگ
بہ شرح و ستور الصیدیان کے جو اسمیں سب مطالب

جزئی اور کلی کو حل کیا، مولفہ مفتی گردھاری لال
تخلص طین نڈل کلاس اسکول ضلع فرخ آباد۔

تیسرے فقرات اختصار لغات القرآن۔ اسمیں مخصوص
لغات قرآن ہیں اب قرآن کے معانی سمجھنا اسکے ذریعہ
بہت سہل ہو گئے مولفہ مولوی محمد سید صاحب۔

لغات ناصری۔ بہت سودمند و مفید ہر صورت
جداول اسمیں جس قدر لغات عربی فارسی کے تمول الیٰ اللہ
کتب درسی فارسی کے ہیں اگلی ترتیب حروف تہجی
ہو بلحاظ حرف آخر لفظ اردو کے۔

CALL

113
م 19

ACC. No.

13534

AUTHOR

محمد لاد

TITLE

مؤيد الفضل

Acc. No. 11

Class No.

113

Book No.

Author

محمد لاد

Title

مؤيد الفضل

Borrower's
No.

Issue Date

Borrower's
No.

It

Maulana Azad
ALIGARH MUSLIM

RULES:-

1. The book must be returned above.
2. A fine of **Re. 1-00** per volume charged for text-books and 10 per day for general books kept over

No.

Date